
EUGÈNE SUE
PAIAȚA
*

Versiune electronică: **[V1.0]**

EUGÈNE SUE

PAIAŢA

Volumul 1

Selecţie şi traducere de TEODORA POPA-MAZILU

Editura Cartea Românească
Bucureşti, 1987

Coperta de TEODORA POPA-MAZILU

Eugène Sue
Les mistères des enfants trouvés
Vol. I, II
Typ. „Dondey-Dupré”
Paris, 1851

MOTTO
„Nimeni nu are dreptul la prea mult, atâta vreme cât aproapele său nu are strictul necesar.”

Capitolul I

Descrierea ţinutului Sologne. Moş Latrace şi domnul Beaucadet. Dragostea subofiţerului de jandarmi faţă de Bruyère[1]; ura sa împotriva lui Bête-Puante[2]. Vânarea vulpii şi vânarea banditului. Semnalmentele Paiaţei[3].

Acea parte a ţinutului Sologne ce se învecinează, de la nord la sud, cu departamentele Loiret şi Loir-et-Cher şi din care o bucată alcătuieşte ceea ce se numeşte bazinul Sauldre oferă o înfăţişare aparte: e vorba în general despre păduri imense de brazi, întretăiate de câmpii mari, acoperite cu mărăciniş sau de terenuri de turbă care sunt inundate mai tot timpul anului de revărsările râurilor şi ale pârâurilor. Acestea alcătuiesc, la rândul lor, mlaştini întinse, mărginite de tufe de stânjenei şi de trestii înflorite, ape liniştite atinse în treacăt de zborul circular al cufundarilor şi al pescăruşilor de apă dulce; câteva văi cu păşuni, presărate cu stejari groşi, schimbă aspectul uniform al acelui peisaj cu linii drepte şi potolite.

Nimic n-ar putea reda calmul melancolic al acelui ţinut pustiu, cu orizonturi vaste alcătuite tot timpul din masele veşnic verzi ale pădurilor de brazi; în acele singurătăţi profunde răsună din când în când lovitura sonoră a securii tăietorului de copaci şi care se transformă, atunci când bate vântul, într-un vuiet surd, prelung, impunător, ca îndepărtatul muget al mării; zgomot pricinuit de freamătul şi de lovirea între ele a ramurilor verzi. Spectacolul e plin de majestate când vezi soarele apunând încet în dosul acelor câmpii imense, netede ca un lac, acoperite de florile roz ale mărăcinilor şi de drobiţele de un galben ca de aur

[1] Mărăcine, mărăciniş.
[2] Animal urât mirositor.
[3] În original: Bamboche.

pe care vântul serii le face să se legene încet, întocmai ca o mare de flori şi de verdeaţă.

Păsări de pradă care-şi aleg drept ţintă marile păduri pustii – ulii, vulturii din Sologne, şoimii – sunt tot atât de numeroase în aceste pustietăţi ca şi păsările de apă.

Ceea ce-i dă acestui ţinut, mai ales iarna, un aspect ciudat este veşnica şi întunecata verdeaţă a brazilor săi amestecaţi cu desişuri de mesteceni şi de stejari unde se ascund întotdeauna vulpea, capra sălbatică, lupul şi unde se aventurează adesea cerbii şi mistreţii din pădurile vecine. Ţinutul acesta este deci ţinutul sortit vânătorului şi prin urmare braconierului, căci iepurele, prepeliţa roşie şi fazanul se află aici din belşug, iar iepurele se înmulţeşte până într-atât încât începând cu proprietarul bogat căruia îi roade pădurile tinere şi sfârşind cu ţăranul sărman prin ogoarele căruia dă iama, toţi îl privesc ca pe un adevărat flagel.

Către sfârşitul lunii octombrie 1845, într-o frumoasă zi de toamnă, două grupuri cu înfăţişări diferite, venind din părţi opuse, înaintau unul către celălalt, străbătând o vastă câmpie acoperită cu mărăcini, mărginită la nord de o perdea de pădure ce se întindea cât vedeai cu ochii.

Unul din grupuri era alcătuit dintr-un pădurar bătrân care mergea călare şi din doi îngrijitori de câini, ducând în lese o frumoasă haită de vreo treizeci de câini englezeşti de rasă pură *fox-hounds*; deşi cu blana alb-gălbuie, mai toţi aveau spinarea neagră. Pădurarul, cu calul la pas, preceda haita care-l urma într-o ordine desăvârşită datorită biciului celor două slugi ce mergeau pe jos şi care alcătuiau ariergarda.

Pădurarul călare, în vârstă de vreo şaizeci de ani, avea tenul bronzat, ochii negri şi vioi, părul alb: purta o pelerină de vânătoare din piele tăbăcită de capră, o redingotă cafenie cu guler albastru-deschis cu galon de argint la gât şi la buzunare, cizme de scutier şi un pantalon de catifea de culoare închisă. Slujitorii câinilor erau îmbrăcaţi cu veste vânătoreşti care erau totodată şi livrele. Ghetrele lor mari, de piele brută, înlocuiau cizmele, iar pe piept purtau, legate cruciş, trompetele de alamă lustruite lună.

Grupul care înainta din partea opusă era alcătuit din patru jandarmi călare, comandaţi de un sergent cu eghileţi jumătate albaştri, jumătate argintii. Chipul subofiţerului, un bărbat mai

mult decât copt, oferea un amestec destul de grotesc de neghiobie şi de înfumurare. Tricornul aşezat drept, pe fruntea îngustă, sprâncene groase, nas cârn, favoriţi în formă de semilună, piept bombat sub uniforma albastră cu două centiroane galbene puse cruciş, mijloc strâns de cureaua de care atârna o sabie mare, picioare ţepene în cizme solide şi pumnul drept sprijinit în şold; acesta era sergentul Beaucadet, şeful jandarmeriei departamentale, care mergea la pas, aruncând adesea câte o privire dominatoare asupra escortei sale. Această înfăţişare era – pentru a spune astfel – înfăţişarea oficială a domnului Beaucadet; căci, deşi jandarm, el era totuşi bărbat, şi încă unul iubăreţ aşa cum îi plăcea lui însuşi să afirme, fiindcă, în ciuda vârstei sale coapte, ţinea mult să placă femeilor, şi faima amorurilor sale, tot atât de mare ca şi cea a proceselor lui verbale, se răspândise din Salbris până la Romorantin. Funcţiile civile şi militare ale domnului Beaucadet, impasibil instrument al legii, obligându-l la un oarecare decor, libertinajul lui ascuns îl făceau să semene cu un judecător de ţară, ipocrit şi desfrânat. Într-un cuvânt, dacă ai fi aruncat roba magistratului peste uniforma unui soldat bătrân, ai fi avut portretul complet al domnului Beaucadet, tipul caracteristic al prostiei şi al mulţumirii de sine.

Vânătorii şi jandarmii, venind pe două drumuri opuse, trebuiau în mod inevitabil să se întâlnească la o răscruce ce dădea în câmp, mărginită în partea dinspre pădure de un crâng foarte des.

— Ah, iată-l pe domnul Beaucadet, le zise păzitorilor de câini bătrânul vânător, oprindu-şi calul lângă o cruce ridicată la întretăierea drumurilor. Trebuie să-l saluţi întotdeauna politicos pe acest sergent, având în vedere că duminica el face control prin crâşme, şi cum nu cutează să bea, e de o gelozie feroce pe setea altora.

Domnul Beaucadet se întâlni în curând cu haita de câini şi-şi opri calul lângă bătrânul vânător; adresându-i-se, îi spuse cu o voce sonoră, dar totodată pe un ton ironic şi plin de importanţă:

— Ei bine, moş Latrace, iată-te gata să urmăreşti, prin munţi şi prin văi, fiarele feroce din aceste păduri.

— Eşti foarte drăguţ, domnule Beaucadet, răspunse vânătorul ducându-şi mâna la gluga pelerinei sale; fiara pe care ne pregătim s-o atacăm nu-i atât feroce, ci mai mult şireată. E

vorba de o vulpe ticăloasă şi trag nădejde să punem mâna pe ea, de îndată ce domnul conte, fiul său şi toţi cei care-l însoţesc vor fi sosit.

— Aha, deci v-aţi dat întâlnire aici!

— Da, domnule Beaucadet. Cât despre dumneata, despre care se spune că-ţi place sexul frumos, ei bine, află că printre cei care vin cu domnul conte se află un vânat fin şi graţios.

— Sunt bărbat şi ca atare nimănui nu-i este îngăduit să ignoreze legea… iubirii, răspunse domnul Beaucadet, umflându-se în pene, plin de orgoliu pentru această variantă a unui aforism judiciar pe care îi plăcea să-l repete adesea. Dar, moş Latrace, cine-i acest galant vânat despre care vorbeşti?

— Vecinele de la ţară ale domnului conte, doamna Wilson şi fiica sa.

— A, da, americancele, sora şi nepoata acelui bărbat burduhos, care seamănă cu un butoi; noii-sosiţi în ţinut. Se spune că au venit să-şi vadă de sănătate, dar vom vedea noi dacă-i aşa! zise domnul Beaucadet trântindu-şi tricornul pe cap şi dându-i o înclinare de 45 de grade faţă de ţeastă. Va trebui să mă duc să-mi vizez foaia de inspecţie la americance pentru a le cerceta puţin cu coada ochiului.

— Deci ai de gând s-o părăseşti pe acea sărmană micuţă Bruyère? zise vânătorul bătrân cu o viclenie răutăcioasă.

— Cine-i Bruyère asta? întrebă dispreţuitor Beaucadet. A, Bruyère, păzitoarea de păsări de la ferma „Marele ienupăr”? Fetişcana aceea înaltă cât cizma mea, care pare nebună, cu ochii ei mari, speriaţi şi cu cununiţele de frunze pe cap şi pe care tâmpiţii de solognezi o privesc ca pe o mică vrăjitoare sau cam aşa ceva? Ei, dă-o-ncolo, moş Latrace, mă crezi în stare să fac parte din cârdul de păsări al acelei fetişcane de te apuci să-mi vorbeşti despre astfel de lucruri?

— Las-o moartă, domnule Beaucadet, răspunse bătrânul vânător cu un calm plin de ironie, las-o moartă! Te-am auzit cu urechile mele spunând de douăzeci de ori că nu există, pe o distanţă de zece leghe de jur-împrejur, o fată mai frumoasă ca Bruyère, cu toate că e atât de scundă.

— Cred că te înşeli, moş Latrace…

— Drace, păi în ţinut se zice că te-au văzut de câteva ori alergând prin landă, cu cizmele dumitale mari, ţinându-ţi calul de frâu, ca s-o ajuţi pe micuţa Bruyère să-şi adune curcile.

— Eu!

— Da, domnule Beaucadet; ba se mai spune că într-o zi, când voiai să te distrezi cu micuţa Bruyère, împotriva voinţei acesteia, cei doi curcani uriaşi, despre care se crede că fata i-ar fi vrăjit şi care sunt atât de răi încât o apără tot atât de bine ca şi doi dulăi, ţi-au sărit în cap: aşa că te-ai trezit cu tot nasul ciugulit, deşi ai încercat să te aperi de loviturile lor de cioc cu lovituri de sabie, în vreme ce micuţa Bruyère fugea râzând cât o ţinea gura.

Domnul Beaucadet îşi ridică o sprânceană, îşi înălţă cu mândrie nasul cârn şi răspunse cu vocea lui searbădă, încercând să surâdă ironic:

— Cum, crezi că eu, care reprezint forţa legii, mi-aş fi pus mintea cu nişte curcani de care aş fi fost bătut şi ciugulit pentru că aş fi vrut să mă prostesc cu vrăjitoarea de curcănărească? Eu? Hai, bătrâne, ai jignit destul autoritatea! Mai bine să vorbim despre altceva. Deci domnul conte s-a întors… O să stea multă vreme în ţinut?

— Pe legea mea, habar n-am! Domnul conte nu-i prea vorbăreţ. După ce a spus: „Fă asta”, nu mai adaugă mare lucru. E un om atât de ţeapăn şi de dur!

— El! Domnul conte! Te cred, strigă domnul Beaucadet cu un sentiment de admiraţie. Iată un proprietar model. La fel de sensibil la „dacă” şi la „dar”, la „vai” şi la „Dumnezeule”, ca şi o ghiulea de tun! Tot timpul călare pe lege, pe dreptul său, pe proprietatea sa. Mărturiseşte, moş Latrace, că pe lângă conte, fiul său, vicontele, pare o biată femeiuşcă.

— Fapt e că domnul conte nu e ceea ce se numeşte „tandru”, dar e un om drept; chiar dacă nu-ţi trece cu vederea nimic, apoi nici nu te ceartă pe nedrept. De altfel, se spune că odinioară ar fi fost un tânăr foarte bun şi că nu exista persoană pe lume mai atentă decât el faţă de oricine.

— Domnul conte… tânăr bun… Îţi baţi joc de naivitatea mea, moş Latrace…

— Un tânăr pe-atât de bun, pe cât de îngăduitor…

— Domnul conte… îngăduitor… Îţi baţi joc de pudoarea mea, moş Latrace!

— Dar, pe neaşteptate, din oaie domnul conte s-a preschimbat în lup.

— L-or fi tuns prea scurt.

— Tot ce se poate; în rest, iubeşte cu patimă vânătoarea, iar

calitatea asta le înlocuieşte pe toate celelalte, zise Latrace surâzând.

— Fără a mai pune la socoteală că orice vânător este feroce faţă de braconieri, adevăraţi viermi răufăcători; dovadă acel pungaş de Bête-Puante, pe drept numit astfel. Se laudă că mi-a scăpat mereu printre degete, dar, pe legea mea, mai devreme sau mai târziu tot îl voi prinde!

— Şi bine vei face, zise bătrânul vânător al cărui chip trăda o uşoară nelinişte, bine vei face! Domnul conte se va bucura, căci iubeşte vânătoarea ca un turbat.

— Ei drăcie! Sosit alaltăieri, iată-l azi la vânătoare!

— Ascultă, domnule Beaucadet, în curând se vor împlini opt luni de când nici el, nici fiul său nu s-au mai atins de o puşcă şi n-au mai auzit sunetul unei trâmbiţe pentru că au plecat de aici în martie, la închiderea sezonului de vânătoare… Căci dumneata, domnule Beaucadet, eşti cel care închei proces-verbal tuturor celor care vânează mai târziu de 12 martie.

— Şi află că-mi fac din asta o cinste şi o glorie. Respect legea pe care o reprezint! În 12 martie se închide sezonul de vânătoare, toată lumea trebuie să ştie acest lucru, căci nimeni nu poate ignora legea; aşa a hotărât legiuitorul, un bătrân ramolit, adăugă Beaucadet în chip de scuză, arborând un surâs răutăcios; asta le-o repet zilnic acestor nenorociţi de ţărani din Sologne când îmi spun pe un ton jalnic: „Dar, domnule Beaucadet, habar n-am avut că era interzis să fac cutare sau cutare lucru. N-am cum cunoaşte legea, nu mi-a citit-o nimeni niciodată, iar eu nu ştiu carte.”

— La urma urmelor, când nu ştii să citeşti, zise bătrânul vânător clătinând din cap, şi când nimeni nu ţi-a citit legea, cum s-o cunoşti?

Unul dintre jandarmii din escortă, soldat bătrân cu un chip aspru şi cinstit (ce părea şi mai aspru din pricina unei cicatrice), purtând galoane la mâneci şi crucea de onoare la butonieră, în timpul discuţiei şefului său cu vânătorul, ridicase, de mai multe ori, nerăbdător, din umeri. În sfârşit, bucurându-se de o libertate acordată sau tolerată din pricina lungilor săi ani de serviciu, îi spuse pe neaşteptate şefului său:

— Ne prăpădim vremea cu fleacuri şi o să pierdem bătaia!

— Gura, trupă! zise poruncitor Beaucadet privindu-l peste umăr pe cel care-l întrerupsese.

— Ne-am deranjat degeaba să ne încărcăm carabinele şi pistoalele, murmură bătrânul soldat pe un ton morocănos.

— Bătaie? Arme încărcate? zise surprins vânătorul călare. Aha. Pricep, aţi pornit în căutarea vreunui răzvrătit sau a vreunui braconier… poate a lui Bête-Puante?

Şi chipul bătrânului vânător trăda din nou o uşoară nelinişte.

— Un răzvrătit? Un braconier? zise subofiţerul cu dispreţ. Haida-de! Vânatul pe care-i urmăresc eu e ca un mistreţ sau ca un lup pe lângă vulpea pe care te pregăteşti s-o prinzi, moş Latrace, răspunse Beaucadet, numai că eu nu mă grăbesc să-mi încep vânătoarea.

Înainte de a continua această povestire, să reamintim cititorului că locul acestei scene aproape că atingea liziera unei păduri de stejari, foarte deşi, dincolo de care se înălţa un codru de brazi enormi.

— Probabil că urmăriţi vreun răufăcător deocheat de tot, zise vânătorul.

În loc să răspundă, domnului Beaucadet venindu-i brusc în minte un gând, îi zise vânătorului:

— În ce parte a pădurii vânezi?

— Vulpea noastră s-a ascuns în cel de-al doilea rând de hăţişuri din Aubépin.

— Nu în hăţişurile din Aubépin se află stâncile acelea mari şi nu acolo e pădurea cea mai deasă? întrebă subofiţerul cu interes.

— Ba da, domnule Beaucadet. Un adevărat lăcaş al mistreţilor; un hăţiş atât de des, încât câinii mei abia dacă pot să se strecoare pe acolo.

După un moment de gândire, subofiţerul strigă:

— Evadatul meu trebuie să fie acolo mai curând decât în oricare altă parte. Dimineaţă în zori, un tăietor de copaci a văzut un străin în zdrenţe vârându-se în hăţiş; semnalmentele seamănă cu cele ale tâlharului meu. Şi cum banditul nu va cuteza să meargă prin pădure ziua, sunt tot atât de sigur că voi pune mâna pe el pe cât eşti dumneata de sigur că vei pune mâna pe vulpe, moş Latrace.

— Păi atunci, ce aştepţi, domnule Beaucadet, de nu porneşti în urmărirea lui?

— Aştept pe unul dintre oamenii mei care trebuie să vină să

mă anunţe când să încep urmărirea; atunci banditul va fi înconjurat din trei părţi. Şi-l vom doborî la liziera acestei păduri pe care o vom păzi eu şi jandarmii mei.

— Dar de când se află un bandit în ţinutul ăsta?

— În ultimele două zile nu te-ai dus la Salbris?

— Nu.

— Atunci înseamnă că n-ai citit semnalmentele criminalului, afişate pe uşa primăriei.

— Nu, domnule Beaucadet.

— Am să ţi le citesc eu. Dacă ai să-l întâlneşti, poţi să pui mâna pe el cu ajutorul slujitorilor care au grijă de câini. Ascultaţi bine, tu, moş Latrace, şi voi ăştilalţi, adăugă Beaucadet adresându-se celor ce aveau grijă de câini şi care se apropiaseră.

Scoţând o hârtie dintr-unul din buzunarele şeii, citi cele ce urmează:

— *„Semnalmentele numitului Paiaţa.”*

— Ce nume caraghios, zise Latrace.

— Nu i se cunoaşte unul care să fie al lui; aşa că justiţia e obligată să se coboare până la a-l rosti pe ăsta, zise Beaucadet. Apoi continuă: *„Prizonierul, căruia nu i se ştie numele adevărat, nici antecedentele, a izbutit în noaptea de 12 spre 13 octombrie să evadeze din închisoarea din Bourges unde se afla închis fiind învinuit de o dublă crimă. Totul ne face să credem că după ce şi-a găsit o ascunzătoare în pădurea din Romorantin, unde trebuia să fie arestat, a ajuns în pădurile şi în landele pustii care se întind în jurul localităţilor Vierzon, Salbris şi Laferté-Saint-Aubin.*

Deţinutul, de o forţă atletică, de o îndrăzneală nemaipomenită, e în vârstă de vreo 30 şi ceva de ani. Talia: cinci picioare şapte degete şi două linii; părul: aproape cărunt, în ciuda tinereţii sale; sprâncenele brune, barba brună, fruntea înaltă, descoperită şi puţin cheală, ochii cenuşii şi rotunzi, nasul acvilin, gura obişnuită, bărbia pătrată, chipul prelung, pometţii foarte pronunţaţi, tenul bronzat. Semne particulare: evadatul are pe sânul stâng un tatuaj albastru cu roşu, reprezentând două inimi străpunse de o săgeată, iar deasupra lor, un cap de mort; sub cele două inimi, două pumnale încrucişate, legate cu o panglică neagră pe care se pot citi, scrise cu litere roşii, cuvintele: „Lui Basquine[4] dragoste pe viaţă. Dragoste sau

[4] Rochiţă cu volane.

moarte, 15 februarie 1826.”

— Basquine? Ce nume caraghios! zise vânătorul.

— Nume demn de a fi scris pe pieptul unui răufăcător numit Paiaţa, zise jandarmul. Basquine!

— Apoi, zise vânătorul, dacă i-a jurat dragoste pe viaţă domnişoarei Basquine în 1826, Paiaţa s-a îndrăgostit cam devreme, căci dacă are acum, să zicem, treizeci şi trei, treizeci şi patru de ani, înseamnă că a jurat această dragoste pe viaţă la vârsta de treisprezece sau paisprezece ani.

— Criminalul a fost precoce în dragoste aşa cum sunt de altfel precoci în dragoste toţi criminalii, zise sentenţios Beaucadet; apoi continuă enumerarea semnelor particulare, menţionate printre semnalmentele fugarului: *„Pe sânul drept, alt tatuaj, tot cu roşu şi albastru, reprezentând două mâini strâns unite, iar dedesubt cuvintele:* „Lui Martin, prietenia mea pe viaţă. 15 decembrie 1825”.

— Drace, Paiaţa, a fost şi mai precoce în prietenie decât în dragoste, zise Latrace.

— Martin ăsta trebuie să fie tot un bandit de teapa lui, cu care mânca împreună la vreun hoţ bătrân. Acela i-o fi alăptat cu biberonul crimei, iar ticăloşii au profitat din plin de acest lucru, spuse subofiţerul, apoi continuă citirea semnalmentelor: *„Deasupra acelor cuvinte se vede o urmă ciudată, care s-ar putea compara cu o crestătură pe o pâine. Peste această urmă, alcătuind o linie albastră dublă, se văd urmele a cinci mici scrijelituri roşii, transversale şi neregulate, care nu acoperă nici pe sfert lungimea crestăturii. La mică distanţă sub cea de a cincea coastă, în dreapta pieptului, se observă la fugar o cicatrice adâncă provenind de la o armă de foc, în vreme ce braţul drept îi este, în două locuri, adânc brăzdat de două cicatrice rezultând din două răni produse de cuţit. Ultima oară, când evadatul a fost zărit în pădurea Romorantin, era îmbrăcat cu o rubaşcă în zdrenţe şi cu un pantalon vechi, asemănător cu cei pe care-i poartă soldaţii din infanterie; un picior îi era gol, celălalt înfăşurat în cârpe; într-o mână avea o boccea mică făcută dintr-o batistă în carouri, iar cu cealaltă mână se sprijinea într-o enormă bâtă noduroasă.”*

După ce citi semnalmentele, domnul Beaucadet vârî hârtia la oblâncul şeii, unde-şi ţinea şi pistoalele, şi-i spuse vânătorului care – de câteva minute – părea foarte preocupat:

— Sper că tâlharul meu e uşor de recunoscut; nu poţi confunda vânatul dumitale cu al meu, moş Latrace. Dar la ce naiba te gândeşti?

— Mă gândesc, zise rar vânătorul, cu o uimire naivă, că totuşi aici e vorba de o întâmplare cam ciudată.

— Ce întâmplare?

— Că hoţul dumitale şi-a tatuat pe piept *„Lui Martin, prietenia mea pe viaţă”*.

— Şi ce te miră în treaba asta, moş Latrace?

— Drace! Mă miră, fiindcă noul valet de cameră pe care domnul conte l-a adus aici se numeşte… Martin!

— Ei drăcie! strigă domnul Beaucadet, ridicându-se în scări.

După un moment de surpriză şi de tăcere, jandarmul se adresă vânătorului:

— Deci noul valet de cameră al domnului conte Duriveau se numeşte Martin?

— Da.

— De când e în serviciul domnului conte?

— Păi cred că de foarte puţin timp.

— L-ai văzut?

— Ieri seară… El e cel care a venit să-mi transmită poruncile stăpânului.

— Cum e? înalt, scund, gras, slab?

— E un flăcău înalt şi frumos.

— Vârsta?

— Păi cred că bate şi el spre treizeci de ani…

— Ochii, nasul, fruntea, gură, bărbia? întrebă grăbit: subofiţerul.

— Pe legea mea, domnule Beaucadet, habar n-am! Nu m-am uitat cu atâta atenţie la el încât să ţi-l pot descrie în amănunt. Ieri, când a venit în ceairul câinilor, era noapte şi nu l-am văzut decât la lumina felinarului.

— Şi spui că e de puţină vreme în slujba stăpânului dumitale?

— Fără îndoială, căci azi-dimineaţă, când m-am dus să-mi iau calul, i-am spus şefului grajdurilor: „Deci domnul conte are un nou valet de cameră?” „Foarte nou”, mi-a răspuns şeful grajdurilor.

— Aş putea aduce un mare serviciu justiţiei, zise Beaucadet, pe gânduri. Nu se ştie nimic despre viaţa particulară a tâlharului meu. De voie, de nevoie, l-aş face eu să vorbească pe Martin

ăsta, al cărui nume evadatul meu îl poartă scris pe pieptul lui şi…

— Un moment, domnule Beaucadet, zise vânătorul întrerupându-l pe subofiţer. Adu-ţi aminte de faimosul proverb: „La târg sunt totdeauna mai mulţi măgari care se numesc Martin”; or, de ce ceea ce se aplică măgarilor nu s-ar aplica şi valeţilor de cameră? Şi apoi…

— Şi apoi?

— Gândeşte-te că domnul conte, atât de sever, atât de exigent cu oamenii săi, n-ar lua niciodată pe cineva în slujba lui decât după cele mai minuţioase informaţii.

— Ei bine, moş Latrace…

— Crezi că un om cinstit, cum trebuie să fie Martin ăsta, din moment ce se află în slujba domnului conte, ar fi putut să fie prietenul criminalului pe care-l cauţi dumneata?

— Vânătoarea a început, strigă Beaucadet întrerupându-l pe vânător. Iată-l pe Ramageau!

— Un copoi? zise Latrace.

— Da, un copoi cu cizme înalte şi care merge călare, răspunse Beaucadet, arătând în depărtare un jandarm ce gonea ca vântul.

— Haidem! Succes la vânătoare, domnule Beaucadet, zise vânătorul.

— Ei, aici contez pe dumneata. Vânătorii se ajută între ei. O mână de ajutor la nevoie, dacă dai peste tâlharul meu.

— Asta se înţelege de la sine, domnule Beaucadet, şi dacă vulpea mea îţi iese în cale, din moment ce rămâi la liziera pădurii, strigă tare ca s-o determini să se îndrepte spre câmpie…

— Fii liniştit, presimt că voi avea noroc la vânat şi poate chiar dublu, prinzându-l cu această ocazie şi pe acel netrebnic de braconier, acel pungaş de Bête-Puante, care mi-a scăpat de atâtea ori până acum.

Auzind cum braconierul era din nou ameninţat, vânătorul nu-şi putu ascunde o uşoară nelinişte. Ea scăpă însă subofiţerului, ocupat să-l privească pe jandarmul care sosea în galop. După un minut de tăcere, bătrânul zise:

— Vezi dumneata, domnule Beaucadet, la vânătoare nu trebuie să vânezi niciodată altceva decât fiara hăituită, altfel pleci cu coada între picioare, cum obişnuim să spunem noi, vânătorii. Astăzi mulţumeşte-te să vânezi lupul; mâine, vei vâna pisica sălbatică.

— Haida-de, moş Latrace! Ca vânător bătrân ce eşti, ai uitat că trebuie să dobori tot ce-ţi cade în bătaia puştii… fie un iepure, fie un cerb? Aşa că dacă Bête-Puante îmi iese în cale, va face cunoştinţă cu cătuşele mele. Ştiu bine că cei din ţinut îl susţin pe netrebnicul ăsta, că amărâţii de solognezi îl ajută să se ascundă şi nu-l denunţă niciodată pentru că se spune că se pricepe să le vindece frigurile. Dar cum Bête-Puante şi-a făcut prea multă vreme de cap, a venit vremea să-l închidem în colivie.

În acel moment, un ţipăt de pasăre, ascuţit, sonor, prelungit, porni din hăţişul des care mărginea liziera pădurii. Bătrânul vânător se înroşi şi tresări. Surprins de acel ţipăt neaşteptat, subofiţerul se înălţă în şa şi-şi ridică ochii, curios, către vârfurile verzi şi stufoase ale brazilor. Faptul îl împiedică să remarce emoţia bătrânului vânător, precum şi o uşoară mişcare a frunzişului în locul cel mai des al hăţişului ce mărginea drumul; şi totuşi, în clipa aceea nu adia nici cea mai slabă pală de vânt.

— Iată un strigăt urât de pasăre, zise Beaucadet.

— Cum, nu recunoşti ţipătul vulturului din Sologne? zise liniştit Latrace. Iaca, uite-l colo jos, a coborât să-şi înşface prada zburând razant peste lăstarii stejarilor. Ce aripi puternice!

— Unde, moş Latrace, unde?

— Colo jos, nu-l vezi, în stânga, lângă bradul acela răsucit? Iată-l că se înalţă din nou. Iată-l…

— Nu văd decât soarele… Eu n-am ochi de vânător ca dumneata. Dacă era vorba de tâlharul meu sau de Bête-Puante, l-aş fi văzut de la o sută de paşi. Dar iată-l pe Ramageau, vom avea veşti despre hăituială.

Într-adevăr, jandarmul pe care-l zăriseră cu câteva minute mai înainte, pe câmpie, ajunsese şi se oprise lângă grup. Calul acelui soldat scotea aburi pe nări şi era alb de spumă.

— Ei, cum e, Ramageau? întrebă subofiţerul.

— Domnule subofiţer, a început hăituiala. Ţăranii adunaţi pentru prinderea tâlharului au înconjurat din toate părţile pădurea din Aubépin şi se îndreaptă încoace, spre lizieră.

— Jandarmi! strigă Beaucadet pe tonul unui general cuvântând soldaţilor săi în momentul începerii bătăliei. Jandarmi! Lupta a început! Contez pe voi! Trageţi piedica pistoalelor… Luaţi-vă sabia în mână!

Şi domnul Beaucadet, umflându-se în pene în uniforma sa, făcu un semn protector vânătorului pe care-l lăsă la întretăierea

drumurilor unde se afla crucea şi se îndepărtă, în fruntea celor cinci oameni ai săi, pe care-i aşeză ca pe nişte santinele la liziera pădurii.

În timpul acestor operaţii strategice ale lui Beaucadet, în depărtare se văzu apărând o trăsură descoperită în care se aflau două femei însoţite de mai mulţi călăreţi îmbrăcaţi în veşminte roşii şi urmaţi de servitorii ce duceau de dârlogi cai acoperiţi de cuverturi.

— Haideţi, haideţi, băieţi, zise bătrânul vânător celor care-l însoţeau; adunaţi haita; câinii să nu se îndepărteze; iată-i pe domnul conte şi compania.

Şi spunând acestea, Latrace coborî de pe calul pe care-l dădu în grija unuia dintre cei ce vedeau de câini, punând piciorul pe pământ cu scopul de a primi cu tot respectul cuvenit pe stăpânul său, contele Duriveau.

Capitolul II

Întâlnirea Paiaţei cu Bête-Puante. Ascunzătoarea braconierului. Câinii sunt îndrumaţi pe o urmă falsă. Cutezanţa a două femei frumoase. Laşitatea domnului Alçide Dumolard. Un „tată tânăr”, la modă. Contele Duriveau şi fiul său. Doamna Wilson şi fiica sa.

Vânătoarea începuse de multă vreme; soarele, pe cale să apună, îşi arunca pe cer reflexele sale calde. Stejarii stufoşi şi trunchiurile înalte ale brazilor se conturau pe un cer roşu ca arama. În mijlocul unui desiş încâlcit, de nestrăbătut din pricina vegetaţiei luxuriante a drobiţelor, a rugilor de mure, ferigilor şi măceşilor, mă rog, în locul cel mai adânc al pădurii în care se vâna atunci se afla un mic luminiş presărat cu blocuri de stânci cenuşii sau acoperit de stânci, ascunse aproape în întregime sub o foarte încurcată împletitură de iederă, de volbură şi de caprifoi sălbatic. Tăcerea profundă a acelei singurătăţi era întreruptă, la rare intervale, de zgomotul surd al crengilor de brad bătute de vânturi puternice sau de sunetele foarte îndepărtate ale trâmbiţelor. În desişul de care era înconjurat luminişul se auzi pe neaşteptate un trosnet, crengile lăstarilor de stejar, ale căror frunze şi începuseră să se îngălbenească, se clătinară, se îndepărtară: un om ieşi din desiş; mergea pe jumătate aplecat,

aproape târându-se. Omul, ale cărui semnalmente cititorul le cunoaşte, era Paiaţa. Întemniţatul evadat din închisoarea din Bourges, acuzat de două omoruri. Bluza albastră, unicul său veşmânt în partea de sus a trupului, zdrenţuită de rugii de mure, îi dezgolea, ici şi colo, pieptul păros şi braţele de atlet; pantalonul său de postav, odinioară roşu, era murdar de noroi, sfâşiat tot şi rupt până la genunchi; mâinile şi picioarele îi erau acoperite de zgârieturi ce sângerau; gâfâia şi sudoarea îi şiroia pe obraz. Se opri o clipă trăgând cu urechea la cel mai mic zgomot; se sprijini de un copac ca să-şi tragă sufletul, smulse un pumn de frunze, le duse lacom la buzele uscate şi le mestecă, încercând să-şi potolească foamea ce-l devora. În ochii omului licărea o lumină sălbatică; părul cărunt, încâlcit, căzut pe fruntea aproape cheală, contrasta cu barba brună şi cu tinereţea chipului energic, dându-i un aspect ciudat. Palidă de nemâncare, de teamă, faţa lui exprima durere şi frică.

Dintr-odată, o voce puternică, ridicându-se, pentru a spune astfel, de sub picioarele fugarului, strigă: „Paiaţo!” Auzindu-şi numele, omul sări în sus de uimire, neştiind dacă să răpună sau să fugă. Apoi, aplecându-se repede, înşfăcă două pietre mari, care, în mâinile sale, puteau deveni nişte arme cumplite. Totul recăzuse în tăcerea profundă şi mohorâtă de mai înainte. Dar dintr-o dată, la trei paşi de el, ca şi cum ar fi răsărit din pământ, un bărbat, îmbrăcat în chip ciudat, se ivi în faţa lui. Personajul, de talie mijlocie, purta o cazacă largă şi pantaloni din piele de lup; pielea fină şi bine tăbăcită a unei capre alcătuia fundul impermeabil al bonetei sale, împodobită cu o fâşie de blană de bursuc; bronzate, tăbăcite de intemperiile anotimpurilor, trăsăturile sale dispăreau aproape în întregime sub o barbă sălbatică şi căruntă; ochii săi bruni, vioi, pătrunzători păreau iluminaţi din interior de o pupilă fosforescentă ce se dilata ca şi cum obişnuinţa de a dormi în timpul zilei şi de a rătăci noaptea îl făcuse să vadă perfect pe întuneric, aşa cum văd aproape toate animalele de pradă. Totuşi, faţa acelui om era departe de a oferi un aspect bestial sau respingător. Pe chipul inteligent şi cutezător, adesea luminat de un surâs de o ironie amară, regăseai pecetea unei măreţii ce nu poate fi definită, ce se imprimă totdeauna pe fruntea unui proscris obişnuit a trăi în primejdie, în singurătate şi în veşnică revoltă.

Cred că l-aţi şi recunoscut pe braconierul poreclit Bête-Puante;

ascuns în hăţişul de pe marginea răscrucii, asistase nevăzut la discuţia vânătorului cu domnul Beaucadet. Până în momentul bruştei sale apariţii în faţa Paiaţei, braconierul stătuse ghemuit şi ascuns în ceea ce, în limbajul braconierilor, se numeşte „loc de pândă”, un fel de groapă de cinci sau şase picioare adâncime, acoperită de tufe de ferigă şi de grozamă alcătuind un fel de boltă şi prin care braconierul, care rămâne astfel ceasuri în şir nemişcat şi pândindu-şi prada, poate s-o vadă şi să tragă drept în ea.

Văzându-l pe Bête-Puante, Paiaţa, în ciuda cutezanţei sale, se dădu un pas înapoi, plin de stupoare. Pietrele pe care le culesese de jos pentru a se apăra îi căzură din mâini; fie că, văzând carabina scurtă cu două ţevi cu care era înarmat braconierul, fugarul înţelesese că lupta era mult prea inegală, fie că presimţirea îl făcuse să bănuiască cum că ar exista o oarecare afinitate între condiţia sa de fugar şi viaţa aventuroasă a omului cu care se întâlnise. Totuşi, dându-se încă un pas înapoi, continuă să-i arunce braconierului o privire de cumplită nelinişte.

— Te numeşti Paiaţa şi ai evadat din închisoarea din Bourges… Urmărit ca o fiară, nu vei putea scăpa; dar am să-ţi vin în ajutor, în numele lui… Martin!

Auzind numele de Martin, crâncena fizionomie a Paiaţei păru că se transfigurează; o vie emoţie îi destinse trăsăturile până atunci dure şi contractate; o lacrimă înceţoşa sălbatica strălucire a privirii sale. Cu mâinile împreunate, cu buzele întredeschise, cu inima bătând, cu pieptul tresăltând, abia putu să strige cu glasul înăbuşit de înduioşare:

— Martin!

Dar văzând îndoiala apărând pe chipul fugarului, după acea explozie de sentimente afectuoase, braconierul se grăbi să adauge:

— Da, Martin… Basquine… Iepuroaica…

Paiaţa îl întrerupse pe braconier ca şi cum aceste nume bizare rostite de către acesta ar fi fost de ajuns pentru a dovedi identitatea lui Martin, aşa că strigă radios:

— Da, el e! E într-adevăr el!

Fugarul uită astfel urmărirea înverşunată de care scăpase ca printr-un miracol şi căreia putea să-i cadă pradă în câteva clipe. Niciunul dintre sentimentele Paiaţei nu scăpase privirii pătrunzătoare a lui Bête-Puante. Ducându-şi brusc mâna la

ureche, şi-o făcu pâlnie; şi cu toate că cea mai profundă tăcere continua să domnească în acea singurătate, îi spuse Paiaţei, cu glas şoptit, după ce mai ascultă o dată:

— Se apropie... Eşti pierdut…

— Îl cunoşti pe Martin… Deci s-a înapoiat din străinătate? zise fugarul uitând de primejdie.

Această uitare de sine într-un moment atât de nemaipomenit îl mişcă pe braconier, care zise:

— Martin e aici; îţi datorează mult ştiu! În numele lui te voi salva, vinovat sau nevinovat.

Fugarul tresări.

— Dar, în dragostea profundă pe care ai manifestat-o faţă de Martin, făgăduieşte-mi că dacă el îţi porunceşte, te vei preda tu însuţi justiţiei.

— Dacă Martin îmi spune: „Predă-te!”, mă voi preda.

— Te cred… ştiu acest lucru… Urmează-mă, te voi salva!

Înfundându-se din câţiva paşi într-un hăţiş des, în stânga celui unde se ascunsese, braconierul descoperi cu greu intrarea strâmtă a unui soi de vizuină. Trapa mobilă care o închidea era alcătuită dintr-o legătură mare de vreascuri de brad, acoperite la rândul lor de pietre pline de muşchi, care se făcuseră una cu pământul unde nişte tufe de drobiţă prinseseră de mult rădăcini. Fugarul tocmai se pregătea să intre în acel ascunziş nesperat, când braconierul îi zise cu un accent de tristeţe solemnă:

— Respect şi milă… pentru ceea ce vei vedea; dacă nu, vei săvârşi un sacrilegiu, şi nu meriţi niciun fel de compasiune.

Şi în vreme ce fugarul îndreptă spre braconier o privire surprinsă şi neliniştită, sunetul trâmbiţelor, până atunci confuz, se auzi de data asta foarte clar. Atunci Bête-Puante, apăsându-l cu putere pe tâlhar pe umăr, îi zise în şoaptă, după ce ascultase din nou, cu atenţie:

— Aud galopul cailor… Repede… Repede… Ascunde-te!

Apoi, cuprins de un gând neaşteptat, în vreme ce Paiaţa dispărea prin gaura strâmtă, braconierul, lăsând intrarea deschisă, se năpusti dintr-un salt afară din hăţiş, se aşeză pe burtă în mijlocul luminişului, îşi lipi urechea de pământ, percepând astfel mult mai distinct decât în desimea pădurii zgomotele cele mai îndepărtate. Se ridică repede, strigând cu un glas disperat:

— Blestem! Vulpea îi aduce pe vânători încoace!

De două ori alarmat, braconierul se năpusti în desiş, cu scopul de a închide intrarea ascunzătorii. Dar chiar în clipa aceea, fugarul ieşi din ea, livid, cu chipul răvăşit, spunând cu glas tremurător:

— Mai curând mă las prins… ucis, decât să rămân în subterana aceea! Ceea ce am văzut acolo… Dacă ai şti ce am văzut! Şi acea Bruyère! Probabil că a înnebunit!

Lătrăturile haitei, până atunci îndepărtate, se apropiară brusc şi în curând răsunară puternic în acea pădure mare, tăcută şi plină de ecou. În aceeaşi clipă, o răbufnire de vânt aduse cu sine zgomotul confuz al strigătelor şi al glasurilor înaintând din mai multe părţi deodată. Strigătele erau ale celor care-l hărţuiau pe evadat. Cele două evenimente se petrecură într-un timp mult mai scurt decât mi-a trebuit mie să le descriu şi, în clipa în care Paiaţa se năpustea afară din ascunzătoarea braconierului, rostind cu glasul tremurând de spaimă: „Mai curând mă las prins… ucis, decât să rămân în subterana aceea. Ceea ce am văzut acolo… Dacă ai şti ce am văzut! Şi acea Bruyère! Probabil că a înnebunit!”, braconierul răcni cu un glas cumplit, ridicându-şi carabina cu amândouă mâinile, ca pe o măciucă:

— Eşti un om mort! Te ucid dacă jandarmii te găsesc aici înainte de a închide ascunzătoarea!

Abia apucă să-şi isprăvească ameninţarea, că ramurile desişului de care era înconjurat luminişul se clătinară puternic, ca şi cum le-ar fi îndepărtat cineva foarte grăbit.

Fugarul tresări şi, fie că se temu de ameninţarea disperată a braconierului, fie că instinctul de conservare se dovedi mai puternic decât teama, se năpusti în subterană; Bête-Puante aşeză la loc trapa grea, şterse orice urmă a paşilor Paiaţei şi abia mai avu vreme să se arunce în fundul gropii în care se pitise prima oară. Nici nu dispăruse bine braconierul, că, imediat după zgomotul crengilor rupte, se auziră paşi alergând uşor, şi o vulpe enormă, cu blana roşie, cu labele şi urechile negre, se năpusti în luminiş. Şiroia de apă, fiindcă tocmai traversase o baltă cu scopul de a face câinii să-i piardă urma. Şiretenia îi reuşi, căci apropiindu-se un moment de acel loc din pădure, haita se îndepărtă din nou, după cum vestiră de altfel lătrăturile lor din ce în ce mai îndepărtate. Vulpea gâfâia, trăgându-şi sufletul: limba roşie, uscată, îi atârna din botul larg deschis; ochii verzui îi ardeau, urechile îi erau trase spre spate, coada îi atârna.

Coastele îi tresăltau, dovedind iuţeala alergăturii şi epuizarea animalului. Se opri o clipă, adulmecând, întorcându-şi botul negru dintr-o parte în alta; apoi, timp de câteva minute păru să asculte către apus cu tot atâta atenţie pe câtă nelinişte. Dar nu auzi nimic. Ascunzişul braconierului aflându-se la câţiva paşi de vulpe şi de mirosul ei greu, acesta nu putu să înlăture acea vecinătate. Lătrăturile câinilor, induşi în eroare, încetaseră. Având astfel câteva minute avans asupra câinilor care se înverşunau s-o urmărească, vulpea hăituită îşi recapătă suflul, dar se prăbuşi pe iarbă, cu labele întinse, cu capul lipit de pământ, cu botul întredeschis: ai fi crezut-o moartă fără mişcarea continuă, aproape convulsivă, a urechilor, gata să prindă cel mai mic zgomot.

Dar iată că vulpea se ridică brusc pe cele patru labe ale sale, ca şi cum ar fi fost împinsă de un resort; îşi reţinu respiraţia gâfâitoare, ale cărei zgomote sacadate deranjau delicata percepere a auzului său. Vânătoarea, în capricioasele ei evoluţii, în întoarcerile ei rapide şi neaşteptate, se apropia din nou de luminiş; de data asta, larma trâmbiţelor era însoţită de urletele haitei.

În acel moment suprem, animalul, epuizat, simţindu-şi sfârşitul, mai făcu un ultim efort, un ultim şiretlic pentru a păcăli încă o dată câinii şi a le scăpa. Străbătu luminişul în toate sensurile, dublând şi încrucişând urma paşilor într-un fel de reţea de nedescurcat, căreia câinilor le-ar fi fost cu neputinţă să-i dea de capăt. Apoi, strângându-se ghem, dintr-o primă săritură uriaşă se năpusti din luminiş în desiş, pică drept în mijlocul stâncilor, aproape peste trapa acoperită cu pietre şi cu tufe de drobiţă care masca intrarea în subterană; apoi, abia atingând cu labele muşchiul de pe stânci, făcând un al doilea salt disperat, sări la o distanţă de cel puţin şase picioare, ajunse în partea cea mai deasă a hăţişului, făcu încă trei sau patru salturi uriaşe, apoi o luă la goană cu toată viteza celor patru picioare ale sale, înţepenite de oboseală şi de răceala apei prin care trecuse.

Datorită minunatului instinct de conservare, firesc de altfel tuturor animalelor sălbatice, vulpea – prin acele sărituri enorme şi succesive – făcuse să-i piară urma pe o rază de treizeci, patruzeci de paşi. Animalul odată dispărut, braconierul ieşi imediat din groapă, se năpusti în luminiş, se aplecă. Îl privi cu un ochi scrutător, recunoscu proaspetele urme ale labelor vulpii şi

se grăbi imediat să şteargă cu piciorul toate acele urme pe care le putu vedea, făcând să dispară astfel, prin răvăşirea pământului, nu numai urmele, ci şi mirosul pe care-l lăsase animalul în urma lui; căci braconierul voia, înainte de orice, să îndepărteze câinii, şi prin urmare vânătorii, de acel loc atât de apropiat de ascunzătoarea sa.

Urletele câinilor, sunetele trâmbiţelor, din ce în ce mai apropiate, îşi sporiră intensitatea. Din când în când, se auzeau, laolaltă cu aceste zgomote, strigătele ce slujeau de semnal hăitaşilor care înaintau din trei părţi diferite în căutarea evadatului.

Din ce în ce mai speriat de aceste ameninţătoare apropieri, braconierul intră în tufişul din care vulpea ţâşnise în luminiş şi văzu din nou urmele animalului. Şterse şi de acolo urmele vulpii pe o distanţă de vreo două sute de paşi, până la un enorm trunchi de copac prăvălit peste care mai mult ca sigur că sărise vulpea, după care braconierul se năpusti în partea cea mai deasă a pădurii.

Previziunile lui Bête-Puante se dovediră exacte. Abia dispăruse de câteva minute, că haita de câini începu a lătra de-ţi spărgea urechile; dar iată că dintr-odată lătrăturile şi urletele încetară ca prin minune. Câinii erau derutaţi; ajungând până la trunchiul enorm de copac până unde braconierul distrusese orice urmă şi miros, răscolind pământul, câinii nemaigăsind nimic, tăcură brusc. Ducându-se şi venind descumpăniţi de acea neaşteptată întrerupere până atunci atât de puternică pentru mirosul lot, câinii, derutaţi, căutară şi răscăutară zadarnic în toate părţile, cu nasul în pământ. Dăduseră greş doar la două sute de paşi de ascunzătoarea braconierului.

Bătrânul vânător, dându-şi seama de acest incident prin tăcerea câinilor, se grăbi să-i ajungă din urmă ca să le vină în ajutor. Dar se opri brusc, apoi o luă la goană către copacul răsturnat unde rămăseseră câinii, copac al cărui trunchi, plin de crengi, alcătuia un obstacol dintre cele mai periculoase de trecut; cu toată vigoarea iepei sale şi cu tot curajul lui, jupânul Latrace era un vânător mult prea experimentat pentru a risca, printr-un act inutil de bravură, o cădere mortală fie pentru el, fie pentru iapă. Văzând de fiecare parte a trunchiului drumul închis de un hăţiş de netrecut, făcu un lung ocol urmărind să ajungă în cealaltă parte a obstacolului.

Dar iată că cele două femei, în costume de călărie, aflându-se la mică distanţă una de cealaltă, străbătând pădurea, se treziră în faţa trunchiului răsturnat dinaintea căruia bătrânul vânător avusese înţelepciunea să se retragă. Aproape în acelaşi timp, cele două doamne fură ajunse din urmă de doi călăreţi care, văzând redutabilul obstacol, strigară amândoi deodată, cu glas speriat:

— Doamnă… opreşte-ţi calul…

— Domnişoară… bagă de seamă…

În ciuda recomandărilor şi rugăminţilor, femeia care apăruse prima, nemaifiind în stare să oprească elanul iepei sale, sau poate plăcându-i să facă pe curajoasa, bravând pericolul, îşi lovi puternic iapa cu cravaşa, iar aceasta sări peste trunchi cu tot atâta îndrăzneală pe câtă graţie. Numai că în timpul săriturii, din pricina vântului, i se ridică puţin acelei femei întreprinzătoare fusta lungă, lăsând să se vadă conturul fin al unui picior elegant, îmbrăcat într-un ciorap de mătase albă şi sprijinit ferm în scară, un picior încântător a cărui gheată neagră, cu şireturi, era împodobită cu un mic pinten de argint.

Cei doi vânători, uluiţi de atâta curaj, nu-şi putură reţine o exclamaţie de spaimă, amândoi, adresându-se acum celei de a doua călăreţe, care părea gata s-o imite pe prima.

— Domnişoară, în numele cerului, opreşte-te!

— Vreau s-o ajung din urmă pe mama, răspunse tânăra, cu un glas dulce, arătând-o pe cealaltă femeie.

Prima, odată iapa oprită dincolo de cumplitul obstacol, întorsese spre spectatorii acestei scene un chip vesel şi uşor colorat de orgolioasa emoţie cu care înfruntase pericolul; dar văzând-o pe fiica sa care se pregătea s-o imite, păli înfricoşător şi strigă:

— Raphaële… te rog… Nu!

Dar tânăra, la fel de curajoasă ca şi mama sa, sări peste trunchi, ţinând cravaşa, cu o mişcare plină de cea mai pudică graţie, peste pliurile fustei sale, pentru a le împiedica să se ridice în mod necuviincios, aşa cum se ridicaseră cele ale mamei sale.

Cei doi călăreţi care se alăturară doamnei Wilson şi fiicei sale (astfel se numeau cele două întreprinzătoare zeiţe ale vânătorii) erau contele Duriveau şi fiul său. Contele Duriveau, stăpânul haitei de câini care vâna atunci, era fiul unui hangiu din Clermont-Ferrand; hangiul, om de o lăcomie feroce, devenise

posesorul unei averi imense; începuse cu camăta, sporind-o prin cumpărarea unor bunuri naţionale, completând-o prin furnituri pentru armată sub Directorat, dublându-şi şi cvadruplându-şi bunurile prin tot soiul de ticăloşii, de hoţii legale şi prin cea mai sordidă avariţie. La moartea tatălui său, Adolphe Duriveau – pe atunci încă nu era conte – se trezi stăpânul a trei sute de mii de livre rentă provenind din moşii. Ieşind din starea de izolare şi de sărăcie în care-l ţinuse tatăl său, cu o asprime fără seamăn, şi nimerind peste un tutore onorabil, Adolphe Duriveau, în ciuda detestabilei sale educaţii, înclină la început către bine. Resimţind câteva elanuri către ideile înaintate; ducând o viaţă cum nu se poate mai fericită, plină de plăcerile care până atunci îi fuseseră refuzate, se arătă generos şi bun, cedând impulsului inimii sale şi acelui soi de beţie pe care ţi-o pricinuieşte adesea o fericire neaşteptată şi până atunci necunoscută. Dar încercările de generozitate ale lui Adolphe Duriveau au fost adesea răsplătite prin ingratitudine; ingratitudinea… acel creuzet unde sunt puse la încercare sufletele cu adevărat generoase şi perseverente; ei bine, Duriveau n-a rezistat la acea aspră încercare: a început prin a se supăra, apoi prin a se acri, a se irita, apoi a se înrăi; până la urmă, inima îi deveni de bronz. În timp ce atâţia alţii se înarmaseră cu puţinul bine pe care încercau să-l facă, Duriveau ridică ingratitudinea la rang de principiu, asprimea inimii drept o datorie, pretextând că nu voia să mai fie înşelat de ingraţi… Sătul foarte repede de atâta bine – pentru că generozitatea lui era lipsită de răbdare, discernământ, resemnare şi mai ales de tăcere şi de pudoare – Duriveau nu fu în stare să cerceteze cauza răului pe care el credea că-l alină, dar pe care adesea îl agrava, pentru că era repezit, nerăbdător, aspru, şi pentru că ajutarea unor oameni timizi şi bănuitori cere tact şi blândeţe şi mai ales o extremă delicateţe.

Această încercare lăudabilă, dar nefericită, în practicarea ideilor generoase trebuia să aducă şi aduse în spiritul lui Adolphe Duriveau o reacţie nefericită: pentru el, insensibilitatea sistematică deveni experienţă în materie de oameni; mila – slăbiciune; egoismul – bun-simţ; cupiditatea – prevedere; profundul dispreţ faţă de cei din jur – conştiinţa valorii sale; nenorocirea altora – justa pedeapsă a neorânduielii. Duriveau se arătă, într-un cuvânt, un catolic înfocat, slujindu-se de această făţarnică impostură. „Dumnezeu-Tatăl a creat omul pentru

nefericire!” Această „frumoasă” axiomă explica lesne asprimea acelui implacabil egoist.

Trebuie să mărturisim însă că Duriveau, înzestrat cu un spirit remarcabil, cu multă energie şi voinţă, cu o rară cutezanţă a firii, ştia, cu tot cinismul şi ironiile lui, să dea o notă picantă crudelor sale paradoxuri şi, în lumea pe care o frecventa, găsea mult prea des complici sau oameni care să-l aprobe.

Frecventarea unei anumite societăţi, jignitor de mândră de bogăţia sau de titlurile ei recente, lepra lenei, aproape inevitabilă, şi proasta influenţă a unei averi imense, căpătată fără muncă, înăbuşiră repede primele tendinţe ale domnului Duriveau. Rămase fastuos, dar deveni lacom. Apoi nu-i mai ajunse să fie bogat, voi să devină nobil, ca atâţia alţii. Căsătoria lui cu fata unui duce al Imperiului raliat Restauraţiei îi aduse titlul de conte, şi Adolphe Duriveau, fiul lui moş Duriveau, hangiul cămătar, nedemnul spoliator, se crezu conte şi-şi spuse foarte serios „contele Duriveau”. Soţia sa, moartă de foarte tânără, îi dăruise un fiu, Scipion, viconte Duriveau, mă rog…

Fericirea sau mai curând orgoliul lui Adolphe Duriveau se concentrase, se rezumase la aceste două frumoase lucruri: să fie unul dintre cei mai mari proprietari din Franţa şi să fie numit „domnul conte” de către lacheii, furnizorii şi fermierii săi. Mai târziu, acestor veleităţi li se alătură şi o ambiţie politică (a cărei cauză o vom explica la vreme).

Arhimilionar şi conte, nu mai visa un alt viitor, o altă fericire pentru fiul său. Şi poate că mai mult îngâmfat decât lacom, văzu în acest copil un nou mijloc de a-şi etala şi de a-şi face invidiată opulenţa. La cincisprezece ani, Scipion Duriveau, cu un chip încântător şi o inteligenţă precoce, crescut de un preceptor de casă mare, deveni o nouă hrană pentru orgoliul tatălui său, mândru din cale-afară de a fi dat naştere acelei comori de drăgălăşenie şi de impertinenţă.

Exista pe atunci în societatea bună din Paris ceea pe se numea „tinerii taţi”. Era vorba de văduvi, mai mult sau mai puţin tineri, oameni de spirit şi petrecăreţi, buni cunoscători ai jocurilor de noroc, oameni de viaţă şi care le spuneau, în general, pe nume celor mai costisitoare întreţinute din Paris. Acei taţi tineri, pornind de la principiul că: „Nu există nimic mai odios, mai funest prin urmările sale decât calicenia şi decât tirania paternă, care, lipsind copiii de orice plăcere, de orice libertate, în

nădejdea de a face din ei nişte mici sfinţi, nu fac decât nişte diavoli afurisiţi”, acei taţi tineri dădeau dovadă, dimpotrivă, de toleranţă excesivă şi adesea chiar mai mult decât de toleranţă. Astfel cutare, tatăl a două fetiţe încântătoare, le lua la teatru, unde nişte legături tandre îl obligau să se ducă foarte des. Şi graţia, sporovăiala copilărească a celor două fetiţe le distrau grozav pe actriţe, care spuneau pe şleau tot ce aveau de spus. În planul de educaţie practică al unui alt tată intra dorinţa expresă de a poseda el primele scrisori de schimb ale fiului său. Omul numea asta „virginitatea acceptării”. Pentru a ajunge mai repede la acest lucru, îi facilita fiului, pe sub mână, împrumuturi, în aparenţă cu o camătă mare, de care el, tatăl, nu beneficia câtuşi de puţin, pretinzând că un „tânăr tată” este „creditorul înnăscut” al fiului său. Altul căuta cu toată maturitatea experienţei sale, selecta, aprecia după o gândire temeinică şi alegea, în paterna sa solicitudine, prima amantă a fiului său. Un altul avea drept principiu inflexibil de a-şi îmbăta mai întâi băiatul drag cu un vin execrabil, urmărind – zicea el – să-i inspire de timpuriu o profundă, de neînvins şi salutară greaţă pentru vinul prost.

Doi sau trei dintre aceşti „tineri taţi”, oameni din cea mai bună şi mai înaltă societate, erau prieteni cu contele Duriveau; dar el îşi pusese în joc orgoliul, mereu orgoliul, ca să-l vadă pe Scipion eclipsându-i pe fiii celorlalţi „tineri taţi”, în aşa fel încât la şaptesprezece ani, Scipion avea o sută de ludovici pe lună pentru micile lui distracţii, un apartament separat în palatul patern, şase cai în grajdul contelui şi locul său într-o lojă de bărbaţi, la Operă, loc care-i dădea dreptul să intre şi în culise.

E de prisos să spun cum Scipion, cu chipul lui încântător şi cu cei şaptesprezece ani ai săi, a fost sărbătorit în acel voluptuos pandemonium unde fusese prezentat în mod solemn de către tatăl său. După câteva luni, adolescentul îşi număra pe degete uşuraticele amante. La optsprezece ani, îşi ucisese cu sânge rece rivalul, în duel, tatăl lui slujindu-i de martor şi, de nenumărate ori, zorile îi prindeau pe conte şi pe fiul său în toiul unei orgii nebune şi zgomotoase.

Oricât de ciudat ar părea acest sistem de educaţie, ne vedem obligaţi să mărturisim următoarele pentru lămurirea celor care nu ştiu:

Dată fiind poziţia socială şi averea vicontelui Scipion Duriveau, din o sută de tineri bogaţi şi leneşi, nouăzeci – mai devreme sau

mai târziu, mai mult sau mai puţin – aveau să ducă viaţa pe care o ducea Scipion; că aveau să ducă acea viaţă, graţie împrumuturilor cu camătă, fără ştirea sau în pofida severelor mustrări ale familiilor lor, a căror moştenire aveau s-o râvnească cu o nerăbdare oarecum paricidă.

Admiţând aceste lucruri, veţi spune totuşi că nu toţi „taţii tineri” erau lipsiţi de un anumit bun-simţ practic, încercând să călăuzească, să dirijeze ei înşişi abaterile tinereţii pe care nu le puteau împiedica.

Sigur că în ochii oamenilor cu cap, sistemul nu face doi bani; sigur că e deplorabil să vezi risipindu-se astfel sume enorme; că e dureros să vezi ofilindu-se, în prima floare a tinereţii lor, atâţia băieţi de familie bună, atâtea intenţii lăudabile ce animă tineretul; să vezi atât de des şubrezindu-se, degenerând şi stingându-se în acea atmosferă viciată minţi preţioase; dar tot acel rău sau bine se datorează, în mod inevitabil, atmosferei ce domneşte în familie, proprietăţii şi mai ales celei mai mari dintre inechităţi: moştenirea.

Vă daţi seama că trăind atâţia ani ca „tată tânăr”, demnitatea paternă a contelui şi respectul filial al vicontelui aveau să se modifice şi să se micşoreze în mod flagrant. Panta pe care porniseră era prea povârnită, curentul prea impetuos pentru a se mai putea schimba ceva. De multe ori firea trufaşă, voinţa plină de energie a domnului Duriveau au fost dominate de indiferenţa ironică şi de impertinenţa fiului său, de multe ori – mai ales în ultima vreme – în ciuda zadarnicelor şi tardivelor regrete, imitându-i pe soţii de treabă care, temându-se să nu pară geloşi, îşi înghit lacrimile şi ruşinea, contele – temându-se de ridicolul gerontocraţiei – îşi juca rolul de „tată tânăr” cu surâsul pe buze, dar cu furia şi cu durerea în suflet. Trebui să se resemneze şi să joace totuşi acest rol… De multă vreme, fiul său îl trata cu o familiaritate de-a dreptul jignitoare, însuşită în toiul unor distracţii comune nedemne, familiaritate de care contele şi prietenii săi la început râseseră; aşa că orice sentiment de deferenţă, de respect filial aveau să fie încet, încet înăbuşite în inima acelui adolescent.

Deşi urma să împlinească în curând cincizeci de ani, contele Duriveau nu părea să aibă nici patruzeci, căci era înalt şi zvelt, plin de agilitate, cu o înfăţişare impetuoasă, totul demonstrând tinereţe, vigoare, energie, Avea tenul foarte brun, dinţii de o

albeaţă strălucitoare, bărbia şi nasul destul de puternice, ochii foarte mari şi foarte albaştri, părul, sprâncenele şi barba la fel de negre ca şi cărbunele, în ciuda vârstei sale; puteai întâlni trăsături mai regulate, mai atrăgătoare decât cele ale contelui Duriveau, dar era cu neputinţă să întâlneşti o fizionomie mai expresivă, mai spirituală, de o cutezanţă mai plină de hotărâre, care vădea mai ales o voinţă puternică şi de neîmblânzit. Aşa că domnul Duriveau inspira aproape întotdeauna acea rezervă, acel respect, acea teamă pe care le inspiră firile sigure pe ele şi trufaşe. Rar ai fi simţit faţă de el sentimente de simpatie sau de afecţiune.

Totuşi, acest om atât de energic şi de sigur de sine începu să pălească şi să tremure din toate încheieturile de îndată ce-o văzu pe doamna Wilson bravând cu atâta curaj un pericol atât de mare. Începând din acel moment, tot timpul cât ţinu vânătoarea, contele Duriveau urmări cele mai neînsemnate mişcări ale încântătoarei văduve cu o nelinişte plină de tandreţe şi de solicitudine; privirea lui tulburată, înflăcărată, pătimaşă n-o părăsi aproape nicio clipă pe acea femeie încântătoare, încât ghiceai lesne că numai politeţea şi convenienţele îl împiedicau să-i mărturisească în mod deschis irezistibila putere pe care o exercita asupra lui.

Contele şi fiul său purtau nişte mantii scurte de catifea neagră, redingote scurte de un roşu-aprins, cu nasturi de argint, pantaloni albi de postav şi cizme cu carâmbii răsfrânţi. Înfăţişarea vicontelui oferea un contrast izbitor cu înfăţişarea tatălui său: figura bărbătească a domnului Duriveau, mişcările lui repezite şi nervoase dezvăluiau o incredibilă plenitudine a vieţii, pasiune şi forţă; trăsăturile vicontelui, de o fineţe şi de o frumuseţe aproape feminine, păreau oarecum ofilite de excesele timpurii. În vârstă doar de douăzeci de ani, chipul său – adumbrit de nişte favoriţi mătăsoşi şi blonzi ca şi părul, ca şi mustaţa abia apărută – era slab şi scofâlcit. De multă vreme paloarea epuizării înlocuise pe acel chip gălbejit culorile proaspete ale tinereţii. Ochii, foarte mari, foarte frumoşi, de un brun catifelat, dar cu cearcăne adânci, aveau pleoapele uşor înroşite din pricina nopţilor pierdute în dezmăţuri. Căci vicontele Scipion părăsise doar de câteva zile Parisul, şi la Paris, încurajat de conte şi de alţi „tineri taţi”, prieteni ai contelui, acel copil nefericit era socotit – şi pe bună dreptate – drept unul dintre corifeii acelei vieţi leneşe,

risipitoare, dezmăţate, cărora fetele întreţinute, jocul de *lansquenet*, clubul, călăria, mesele şi balurile din sala „Mabile” le umpleau timpul. În „dansul prohibit”, Scipion nu avea decât doi rivali: un *pair* al Franţei, diplomat, foarte spiritual, şi pe marele Chicard, acel Nestor al cancanului. Totuşi, vicontele Scipion era mândru, zicea el, de a fi sătul până peste cap de acele distracţii. De altfel, băuse fără să-i fie sete – atât de des şi atâta vreme – cele mai bune vinuri, încât în acel moment toate i se păreau fade, insipide, preferând adesea rachiul, şi încă rachiul cu piper, rachiul ordinar de la crâşma din colţ. Se obişnuise până într-atât cu societatea grosolană şi desfrânată a prostituatelor care-l iniţiaseră în dragoste şi din care-şi făcuse o droaie de amante, încât pentru el, preferata era cea care bea cel mai mult, care fuma cel mai mult, care înjura cel mai mult şi pe care o putea, mai ales, dispreţui cel mai mult. Ea îi înapoia jignirile şi dispreţul în limbajul precupeţelor din hală, fapt care-l distra grozav, rămânând însă întotdeauna glacial, flegmatic şi insolent. Oamenii blazaţi nu râd aproape niciodată. În ceea ce priveşte simţurile sale, excesele premature, enervanta influenţă a vinului şi a băuturilor tari aproape că le uciseseră. Vicontelui Scipion nu-i mai rămăseseră decât emoţiile jocului numit *lansquenet*, ale pariurilor făcute la curse şi unele iubiri nefaste despre care vom vorbi mai târziu. Şi când te gândeşti că acel adolescent încă nu împlinise douăzeci şi unu de ani…

Cu toate acestea, deşi obosite, veştede şi cu toată expresia lor impertinentă şi plictisită (vicontele Scipion avea pretenţia de a nu mai fi chiar atât de tânăr şi de a fi prea blazat pentru a se mai amuza la vânătoare), trăsăturile sale erau încă încântătoare; rar vedeai o talie mai fină şi mai elegantă decât a sa, un tot mai seducător; cel puţin aşa gândea în taină domnişoara Raphaële, fiica doamnei Wilson.

Doamna Meley Wilson (de origine franceză, dar văduvă după domnul Stephen Wilson, bancher american) şi domnişoara Raphaële Wilson (supravegheată de domnul Alçide Dumolard, momentan absent, fratele doamnei şi unchiul domnişoarei Wilson) se aflau, după cum am mai spus, la vânătoare, în compania contelui Duriveau şi a fiului său. Dacă nu s-ar fi recurs atât de des la comparaţia mitologică cu Junona sau Hebe, le-am fi folosit şi noi în legătură cu doamna Wilson şi cu fiica sa; nu pentru că doamna Wilson ar fi amintit prin trăsăturile sau prin

înfăţişarea sa de severa majestate a reginei Olimpului; nimic nu era, dimpotrivă, mai vesel, noi am spune chiar mai picant, decât chipul frumos al doamnei Wilson, deşi acea femeie seducătoare, cu ochi albaştri ca azurul, cu părul negru şi cu pielea satinată, împlinise atunci treizeci şi doi de ani. Vorbind despre Junona şi despre Hebe, am fi vrut doar să arătăm deosebirea dintre frumuseţea aflată în deplina sa înflorire şi frumuseţea aflată abia la începutul înfloririi sale, căci Raphaële, fiica doamnei Wilson (care se măritase foarte tânără), avea cel mult şaisprezece ani.

În vreme ce chipul mamei era însufleţit, mobil şi provocator, chipul fiicei sale era candid şi melancolic. Niciodată nebuloasele vignete englezeşti, niciodată aristocratica pensulă a lui Lawrance n-au putut înfăţişa un chip atât de încântător. Ce culoare ar fi putut să redea paloarea transparentă a acelui ten de un roz atât de delicat, albastrul acelor ochi mari, strălucitori şi dulci ca o albăstrea? Sau albeaţa acelei frunţi încântătoare, încadrată de plete castanii, atât de suple, de fine, de natural ondulate, încât pieptănătura Raphaëlei nu se ciufulise câtuşi de puţin, aşa cum se întâmplă de obicei după un lung drum călare? Buclele castanii ale pletelor sale fluturau în jurul chipului fermecător, tot atât de uşoare ca şi micul văl de gaz verde, prins pe marginea fetrului negru al pălărioarei sale bărbăteşti. Sub elegantul corsaj al costumului negru, de călărie, pe care-l purtau şi doamna Wilson şi fiica sa, talia lor, fermecătoare în chip diferit, se etala mai zveltă, mai elansată, ba am putea chiar spune mai castă la Raphaële, mai plină, mai voluptuoasă la mama sa. Croiala veşmintelor lor făcea ca această diferenţă să fie şi mai vizibilă. Astfel, bluza fetei, riguros închisă până la gât, nu lăsa să se vadă decât un mic guleraş plisat, strâns de o cravată de mătase de un bleu ca cerul, la fel ca şi azurul ochilor ei; bluza doamnei Wilson, deschisă în faţă ca o vestă, deşi foarte strânsă în talie; lăsa să se vadă o mică jiletcă de un galben foarte deschis, cu nasturi de aur, care jiletcă, uşor întredeschisă, îngăduia la rândul ei să se vadă o cămaşă de batist închisă cu două rubine. În sfârşit, pentru a completa cele două feluri de costume, pe cât de frumoase, pe atât de semnificative, gulerul bărbătesc pe care-l purta doamna Wilson era răsfrânt pe jumătate peste o cravată de mătase roşie, de un roşu mai puţin catifelat, mai puţin viu decât cel al buzelor sale vesele şi provocatoare.

După ce au sărit peste primejdiosul obstacol despre care am

vorbit, chipurile mamei şi fiicei aveau expresii diferite: după spaima primejdiei pe care o sfidase fata ei, doamna Wilson, văzând-o în siguranţă, o contempla plină de toată bucuria, de tot orgoliul dragostei materne, în vreme ce Raphaële, indiferentă la pericolul prin care trecuse, încerca cu obstinaţie să surprindă privirea lui Scipion.

E inutil să mai spun că domnul conte Duriveau şi fiut său nu se dovediră mai puţin cutezători decât doamna Wilson şi fiica sa. Amândoi, la mică distanţă unul de celălalt, săriră cu caii peste copacul răsturnat; tatăl, cu ardoarea impetuoasă a firii sale, fiul, cu un soi de nonşalanţă dispreţuitoare care nu era lipsită de graţie, căci era un călăreţ desăvârşit. Împinse chiar curajul atât de departe încât în vreme ce cu mâna stângă strunea iapa care tocmai sărea peste formidabilul obstacol, cu dreapta îşi aprindea ţigara pe care o avea în gură, trăgând din ea şi scoţând câteva rotocoale de fum albăstrui. În timp ce doamna Wilson şi mai ales fiica sa îl felicitau pentru o atât de uimitoare performanţă, tânărul rămase impasibil. Şocat de atitudinea fiului său, contele – alegând un moment când nu putea fi nici văzut, nici auzit de doamna Wilson şi de fiica sa – îi spuse în şoaptă lui Scipion, pe un ton în aparenţă cordial şi familiar, dar în care se simţea o vie nemulţumire, ascunsă totuşi din pricina celor două femei şi a toleranţei sale obişnuite de „tânăr tată”.

— Unde ţi-e gândul, Scipion? N-ai fost deloc politicos cu domnişoara Wilson şi totuşi…

Scipion îşi aruncă nepăsător chiştocul ţigării.

— Isprăveşte cu glumele proaste, fiindcă-ţi vorbesc foarte serios. Purtarea ta m-a uluit, dar lasă, că vorbim noi deseară, zise contele.

— Doamnă Wilson, strigă tânărul aprinzându-şi o altă ţigară.

— Da, dragă Scipion, ce este? întrebă frumoasa văduvă întorcându-se, spre marea nelinişte a contelui.

— Când vreţi să-l vedeţi pe tata în toată strălucirea lui, rugaţi-l să joace rolul unui tată nobil; e magnific!

O ciudă şi o mânie crescânde contractară trăsăturile domnului Duriveau. Dar chipul său se strădui să redevină surâzător la prima privire a doamnei Wilson, care-i răspunse veselă vicontelui:

— Dar şi dumneata, dragă Scipion, ai jucat de minune şi cât se poate de natural rolul unui tânăr nebun. În sfârşit, iată-l pe

însoţitorul nostru. La nevoie, te va obliga la tot respectul pe care-l datorezi unei femei de vârsta mea, năucule ce eşti! Apoi, adresându-se noului personaj, doamna Wilson adăugă: Hai, hai, bine că ai venit, frate…

Cele două femei şi cei doi vânători se aflau – am mai spus-o – de partea cealaltă a trunchiului răsturnat; erau înconjuraţi de câinii care pierduseră urma vulpii, în momentul în care domnul Alçide Dumolard, fratele doamnei Wilson, apăru în faţa obstacolului.

Domnul Alçide Dumolard (văduv după doamna Dumolard, văduvie pe care o suporta cu foarte multă bună dispoziţie) avea patruzeci de ani, chipul imberb şi era de o obezitate exagerată. Nimic n-ar putea să ne determine să ne facem o idee cât de cât justă despre acea faţă lată, cu obrajii căzuţi, cu ochii stinşi şi înfundaţi în grăsime, decât acele chipuri de mandarini, cu obrajii palizi şi umflaţi, cu trăsăturile aplatizate şi şterse, pe care le vezi uneori pictate pe vasele chinezeşti. Pântecele enorm şi spinarea monstruoasă a lui Dumolard, care avea un fund tot atât de mare cât şi pântecele, ameninţau să rupă în fiece clipă butonierele scurtei sale redingote roşii.

E de prisos să vă spun că Dumolard s-a oprit în tihnă şi modest în faţa copacului răsturnat; vicontele Scipion i-a zis atunci, din vârful buzelor, cu o nepăsare plină de obrăznicie:

— Hai, Dumolard, sări peste trunchi, grăsanule! Nu-ţi fie frică, fiindcă ai certitudinea că vei cădea întotdeauna pe o saltea moale şi plină de osânză.

— Să sar peste copacul ăsta? Hai să fim serioşi! Astea nu sunt, drăguţule, jocuri pentru oameni care au cincizeci de mii de scuzi rentă, răspunse grăsunul, umflându-şi obrajii, cu un aer plin de importanţă şi căutând cu privirea un loc de trecere mai puţin aventuros.

— Şi în ce chip renta de cincizeci de mii de scuzi te împiedică să sari? zise Scipion zâmbind rece. Doar dacă nu cumva averea dumitale nu te-a făcut atât de greoi şi de umflat… Eşti cumva burduşit cu lingouri de aur şi căptuşit cu bilete de bancă?

— Ia mai taci din gură! strigă grăsanul cu un aer neliniştit. Tocmai aici te-ai găsit să faci glume proaste? Auzi, să strigi în mijlocul acestor păduri şi al acestui ţinut bântuit de lupi şi de muritori de foame că aş fi căptuşit cu bilete de bancă… Dacă te-ar auzi cineva, ar avea de ce mă strânge de gât! Apoi,

adresându-se vânătorului bătrân care tocmai îşi adunase câinii de partea cealaltă a copacului, Dumolard strigă: Ei, amice! Nu mai ştii vreun alt drum pe unde pot ajunge de partea cealaltă a trunchiului? Eu n-am chef să-mi frâng gâtul!

— Luaţi-o de-a lungul hăţişului, pe partea stângă, domnule! răspunse vânătorul. După cincizeci de paşi veţi da de o potecuţă pe care veţi ajunge aici.

— O potecuţă, zise Scipion, eşti pierdut, n-ai să ai loc pe ea, grăsane! Dumneata nu-ţi poţi permite să mergi decât pe drumul mare!

Dumolard ridică din umeri, îşi întoarse calul şi urmă indicaţiile vânătorului.

Şi acum să istorisim ce s-a întâmplat cu haita de câini care pierduseră urma vulpii, doar la două sute de paşi de ascunzătoarea braconierului.

Capitolul III

Lumineau, câinele favorit, găseşte urma vulpii. Domnul Duriveau intră în ascunzătoarea lui Bête-Puante. Urmarea violului săvârşit de un viconte asupra unei păzitoare de păsări. Un dandy blazat. Domnul Beaucadet e întotdeauna la înălţimea împrejurărilor. Întâmplarea neplăcută a domnului Alçide Dumolard.

Câinii, pierzând urma şi tăcând mâlc, străbătură în toate sensurile partea de pădure unde braconierul ştersese urmele vulpii. Stimulat de prezenţa stăpânului său şi de persoanele care-l însoţeau, vânătorul străbătu atent locul, aplecat pe spinarea calului, privind urmele de pe pământ, încercând să întrevadă labele vulpii şi încurajându-şi câinii cu cuvintele obişnuite:

— Găsiţi-o, micuţii mei, găsiţi-o, frumoşilor…

Contele Duriveau, el însuşi un foarte bun vânător, punând în plăcerea vânatului înflăcărarea şi impetuozitatea firii sale, dar fericit mai ales că acest prilej îi dădea posibilitatea să-şi ascundă mânia pe care i-o pricinuise purtarea lui Scipion, se îndepărtase de doamna Wilson şi de fiica acesteia şi-şi seconda vânătorul, îndemnându-i şi el, cu glasul său puternic, pe câini.

În vreme ce contele desfăşura această activitate, plin de

înflăcărarea care-l caracteriza, Scipion, răsturnat indolent în şa, legănându-şi piciorul stâng, se amuza lovind cu oţelul pintenului în oţelul scării; lansând în aer rotocoalele albăstrui ale fumului ţigării sale, nu spuse nicio vorbă nici doamnei Wilson şi nici fiicei sale, alături de care se afla în acel moment. Profitând de clipa când mama sa, interesată de diversele incidente ale vânătorii, întorsese capul, Raphaële îşi apropie repede calul de cel al lui Scipion şi, cu chipul răvăşit, îi spuse cu glas slab şi tremurător:

— Scipion, ce ai împotriva mea?

— Nimic, răspunse vicontele, continuând să urmărească în aer rotocoalele de fum ale ţigării sale.

— Scipion, reluă tânăra cu un glas schimbat, rugător şi abia abţinându-se să nu izbucnească în lacrimile care-i umeziră ochii, Scipion, de ce această răceală, această asprime? Ce ţi-am făcut?

— Nimic, răspunse vicontele cu aceeaşi nepăsare plină de indiferenţă.

— Citeşte asta şi poate că îţi va fi milă de mine, zise tânăra strecurând repede în mâna lui Scipion un bileţel pe care, de câteva minute, îl scosese din mănuşă.

Vicontele vârî indiferent bileţelul în buzunarul vestei şi, văzând că Raphaële ar fi dorit să-i mai vorbească, ridică vocea, adresându-se doamnei Wilson, care urmărea cu o atenţie plină de curiozitate evoluţiile câinilor, strigând:

— Spuneţi, doamnă Wilson, vânătoarea asta chiar vi se pare un lucru atât de amuzant? Mărturisiţi că e o distracţie convenţională cum sunt, de pildă, Opera sau căsătoriile din dragoste.

Abia rostise Scipion aceste cuvinte, că Raphaële îşi şi lăsă repede, pe faţă, ca din întâmplare, micul văl ce-i flutura la pălăria bărbătească, aşa că atunci când se întoarse să-i răspundă vicontelui, doamna Wilson nu zări lacrimile ce curgeau din ochii fiicei sale. În timpul vânătorii, doamna Wilson, în ciuda veseliei şi a însufleţirii sale aparente, îl observase adesea şi cu multă atenţie pe Scipion pe furiş; aşa că uimirea, ba chiar şi o vagă nelinişte adumbriseră destul de des chipul văduvei, izbită de impertinenta nepăsare cu care vicontele o trata pe Raphaële. Apoi, după ce se gândi o vreme, fruntea doamnei Wilson se lumină, aşa că ea ascultă cu un surâs ciudat şi plin de fineţe acea întrebare a vicontelui: „Spuneţi, doamnă Wilson, vânătoarea asta chiar vi se pare un lucru atât de amuzant?

Mărturisiţi că e o distracţie convenţională, cum sunt, de pildă, Opera sau căsătoriile din dragoste”.

— Pun rămăşag, dragă Scipion, răspunse râzând frumoasa văduvă, că, la doisprezece ani, în loc să te mulţumeşti cu una din acele frumoase veste rotunde care vă stau atât de bine vouă, copiilor, sigur că ai cerut un costum oribil, numai ca să ai aerul unui mic bărbat.

În ciuda aplombului său, acest răspuns l-a cam derutat pe Scipion care reluă totuşi cu obişnuita lui nepăsare:

— Nu prea înţeleg, dragă doamnă Wilson…

— Dumnezeule, dar e cât se poate de simplu, dragă Scipion: copilul răsfăţat care la doisprezece ani vrea să treacă drept un mic domn, la douăzeci vrea să treacă drept un bărbat blazat.

Răspunsul atinsese punctul vulnerabil al pretenţiei lui Scipion, pretenţie din nefericire justificată la el prin obişnuinţa sa de a fi blazat (până şi chipul sfârşise prin a păstra amprenta acestei măşti purtate prea multă vreme), datorită abuzului de distracţii dintre cele mai josnice.

Ascunzându-şi ciuda, vicontele reluă, redublându-şi sângele rece şi nepăsarea:

— Ei, fleacuri… Joc eu rolul unui om blazat?

— Da, şi-l joci foarte prost pentru cunoscători, bietul meu Scipion, dar, din nefericire, îl joci bine pentru bieţii spectatori necunoscători.

Şi doamna Wilson, după ce aruncă o privire înduioşătoare către fiica sa, reluă veselă, sigură că o va linişti repede pe Raphaële, a cărei tristeţe o remarcase de mai multe ori:

— Hai, hai, dragă Scipion! Nu crede că poţi trece drept bătrân, când eşti tânăr. Te dă de gol pielea… ah, dar o femeie bătrână îţi poate spune orice… oricât ai fi de ridicol, n-ai să izbuteşti niciodată să te desfigurezi! Ai spus bine că vânătoarea e o distracţie convenţională: rişti să-ţi frângi gâtul alergând după câini… Dar căsătoria, dragostea… distracţii convenţionale? Nu, să nu-i răspundem la acest lucru, Raphaële!

Şi doamna Wilson se întoarse veselă către fiica sa, al cărei chip încântător se însenină auzind cuvintele mamei sale.

— Nu, să nu-i răspundem; ne-am dovedi prea infatuate… Auzi, Opera, o distracţie convenţională… când cântă doamna Stoltz, când dansează domnişoara Carlotta; când cântă şi dansează domnişoara Basquine, revoluţionează avanscenele, iau foc… în

frenetica voastră admiraţie pentru cele două minuni ale teatrului şi mai ales pentru domnişoara Basquine, gazelă şi totodată privighetoare, am văzut mănuşi *glacé* rupându-se de atâtea aplauze, cravate de preţ mototolindu-se. Şi dumneata spui că eşti blazat!

Când doamna Wilson rostise numele domnişoarei Basquine, o expresie ciudată însufleţise, în mod trecător, trăsăturile lui Scipion: un amestec de ironie, de orgoliu ascuns, de cutezanţă.

Aruncând asupra doamnei Wilson o privire pătrunzătoare, Scipion îi spuse cu aceeaşi nepăsare imperturbabilă şi fără a-şi părăsi veşnica sa ţigară:

— De ce nu presupuneţi că aş fi îndrăgostit de domnişoara Basquine?

— Bărbaţii blazaţi să se îndrăgostească? Vezi deci că-ţi joci prost rolul, spuse râzând doamna Wilson. Apoi, chipul ei exprimând o dulce gravitate, continuă cu o voce afectuoasă şi convingătoare: De data asta să vorbim serios, dragă Scipion; da, te cred blazat şi sunt încântată de acest lucru; dar blazat în ceea ce priveşte falsele distracţii, tot ceea ce decepţionează; de asemenea, sunt convinsă că tot ceea ce e bun, sincer, generos, delicat, elevat trebuie să aibă şi are pentru dumneata acel farmec irezistibil al noutăţii în ceea ce priveşte binele şi adevărul: farmec care te va lega pentru totdeauna de singurele lucruri demne de un bărbat cu o inimă şi cu un spirit ca ale dumitale. Dar iată-l pe tatăl dumitale, adăugă veselă doamna Wilson, nu te apuca să-i spui că ţi-am vorbit ca o „mamă nobilă”. Şi adresându-se domnului Duriveau, care se apropia de ea, spuse: Ei bine, dragă conte, ce-i cu vânătoarea?

— Nu pot decât să mă scuz în faţa dumitale, doamnă, că te-am făcut să asişti la o distracţie care s-a terminat atât de prost.

— Cum?

— Trebuie să renunţăm să mai prindem vulpea.

— Şi de ce asta?

— Pentru că haita de câini i-a pierdut urma şi pentru că nu i-o mai poate descoperi.

— Deci o vânătoare nereuşită?

— Da, doamnă, câinii au pierdut vulpea în partea asta a trunchiului… Am făcut tot ce-am putut pentru a-i da de urmă, dar a fost cu neputinţă. Am răscolit de jur împrejurul acestui arbore, presupunând că sub el se află vreo vizuină; dar totul a

fost în zadar. E de neînţeles.

— Consolează-te, dragă domnule Duriveau, spuse veselă doamna Wilson, ne va rămâne plăcerea de a fi luat parte la vânătoare.

— Şi speranţa de a petrece restul zilei cu dumneata; căci vei veni, nu-i aşa, împreună cu domnişoara Raphaële şi cu Dumolard, să luaţi masa la Tremblay, în compania câtorva vecini ai noştri…

— Şi care, sunt sigură, fac parte dintre alegătorii cei mai influenţi din ţinut, spuse surâzând doamna Wilson, căci îţi cunosc planurile şi mai ales ambiţiile. Ei bine, voi încerca să le fiu pe plac pentru a le câştiga toate voturile: Aşează-mă lângă cel mai îndărătnic şi vei vedea…

— Nu mă îndoiesc de puterea dumitale, zise contele surâzând la rândul său. Dacă ai să-mi pledezi cauza, ea e câştigată dinainte. Haidem! Adio, vânătoare! N-avem altceva de făcut, doamnă, decât să ajungem la răscruce, unde te aşteaptă trăsura dumitale. Hai, Latrace, adună câinii!

— Ei bine, copila mea, renunţăm la vânătoare, spuse doamna Wilson reîntorcându-se spre Raphaële şi, apropiindu-se de ea, discutară câteva minute în şoaptă; chipul tinerei redeveni pe loc fericit şi surâzător.

În acel moment, domnul Alçide Dumolard, care, foarte prudent, moderase pasul calului său, având de altfel de făcut un destul de lung ocol, intră în desiş şi-i spuse cu un aer misterios contelui Duriveau:

— Ce-i cu pâlcul acela de oameni înarmaţi cu furci şi cu bâte care vin încoace, scoţând din când în când un strigăt ca un fel de semnal?

— Nu ştiu absolut nimic, dragă Dumolard, zise contele destul de surprins.

Bătrânul vânător cuteză să spună, destul de timid, adresându-se stăpânului său, care părea să-l întrebe din ochi:

— Sunt nişte oameni din târg, domnule conte; îi dau o mână de ajutor domnului Beaucadet şi jandarmilor săi.

— Mână de ajutor? Şi de ce mă rog? întrebă contele din ce în ce mai mirat.

— Ca să prindă un ucigaş foarte periculos scăpat ieri din închisoarea de la Bourges şi care s-a ascuns în pădurile astea.

— Un ucigaş?! Ascuns în pădurea asta unde ne aflăm noi?!

strigă Dumolard.

— Da, domnule, răspunse însoţitorul haitei de câini. Chiar azi-dimineaţă nişte tăietori de copaci l-au văzut de departe şi…

Dar rândaşul-vânător se întrerupse brusc şi, trăgând cu urechea la un zgomot ce se auzea de departe, se îndepărtă câţiva paşi.

— Cum?! Un ucigaş periculos?! strigă Alçide Dumolard tremurând din ce în ce mai tare. Şi eu, care mă aflam singur-singurel mai adineauri, puteam să dau nas în nas cu el! Şi Scipion ăsta care s-a apucat să strige că sunt căptuşit cu bilete de bancă… E o glumă detestabilă, zău aşa!

— Taci, dragul meu, îi zise contele, ridicând din umeri, nu există nici cel mai mic pericol; o sperii pe doamna, sora dumitale, care noroc că discută cu fiica ei şi n-a auzit nimic.

— Domnule conte, strigă brusc Latrace după ce ascultase îndelung şi cu atenţie zgomotele pădurii, domnule conte, încă mai trag nădejde să prind vulpea!

— Ce spui, omule?

— Câinele Lumineau ne dă de veste!

— Nu aud nimic… Eşti sigur?

— Oh. Mai mult decât sigur. Ăsta-i regele câinilor. Ia ascultaţi, domnule conte… îl auziţi cum latră?

— Într-adevăr, zise contele trăgând la rândul lui cu urechea, da, îl aud, dar în ce parte se află?

— La două sute de paşi de aici, spre micul luminiş de lângă stânci.

— Ah, pe legea mea, doamnelor, zise contele apropiindu-se de cele două femei, iată o ciudată întoarcere a norocului! Mai adineauri ne luasem nădejdea, acum, dimpotrivă. Dacă regăsim vulpea, va fi o adevărată minune, iar vrăjitorul va fi isteţul Lumineau.

Străbătând pădurea, bătrânul vânător se îndreptă în galop către luminişul unde se afla, la câţiva paşi, ascunzătoarea braconierului.

— Nimic nu mi se pare mai fermecător decât aceste speranţe care se succed brusc dezamăgirilor, zise veselă doamna Wilson aruncând o privire semnificativă fiicei sale. Hai, dragă conte, vino să vedem dacă acel miraculos Lumineau, cum îi spuneţi, va săvârşi minunea pe care i-o cereţi.

Şi doamna Wilson pornind în galop, cavalcada o luă imediat

din loc, urmând printr-un codru nu prea des drumul pe care apucase Latrace. Doar Alçide Dumolard rămase repede în urmă, căci îi trebuia multă îndemânare ca să mâne calul prin pădurea de pini enormi plantaţi ca pe o tablă de şah. Neîncercând să-i ceară bidiviului său o asemenea dovadă de iscusinţă, se mulţumi să-i urmărească pe ceilalţi vânători de la distanţă, când la pas, când la trap. Totuşi, văzând că, în ciuda eforturilor sale, distanţa dintre el şi tovarăşii săi creşte, Alçide Dumolard se simţi cuprins de o spaimă cumplită; căci gândul la acel asasin periculos urmărit prin pădure şi tocmai în partea aceea îi venea mereu în minte. Cuprins de groază şi de nădejdea de a-i întâlni pe ceilalţi vânători, profită de dispunerea mai lesnicioasă a copacilor şi porni în galop. Dar nu putu continua; calul se opri brusc; reacţia acestui gest neaşteptat a fost atât de violentă, încât Dumolard fu cât pe-aci să fie azvârlit din şa peste capul calului. Noroc că se înţepenise bine în scări; bombănind, văzu cauza din pricina căreia calul îşi întrerupsese atât de brusc galopul: era vorba de o groapă largă de asanare, lată de opt picioare, cu taluzuri înalte, şi adâncă de şase picioare; groapa tăia drumul pe toată lăţimea lui. La vederea acelei gropi larg căscate care-i tăia calea, pe Dumolard îl cuprinse disperarea. Zări la marginea gropii urmele copitelor cailor celorlalţi vânători care săriseră peste acel obstacol. Dumolard nu mai putea nădăjdui să-i ajungă, pentru că ar fi preferat să moară decât să încerce acel formidabil salt peste groapă. Dacă s-ar fi întors înapoi, s-ar fi îndepărtat şi mai mult de vânători şi iată ca soarele apunea văzând cu ochii; se aflau într-una din acele zile scurte ale echinocţiului, când noaptea urmează după zi aproape fără tranziţie.

— Din joaca asta o să mă aleg strâns de gât de tâlhar, zise Dumolard gemând. Mai ales că blestematele astea de haine roşii se văd de departe! M-ar zări şi de la o leghe... Să-i strig pe vânători, ar însemna să-i atrag atenţia banditului dacă se află prin locurile astea... Ia să vedem, dacă aş lua-o pe lângă groapă... poate că ajung la vreo potecă...

Dar, din păcate, ajunse într-o pădure de stejari de nepătruns... Cu toată spaima lui, Dumolard, văzând că noaptea se apropie şi gândindu-se că dacă rămânea astfel, rătăcind prin acel codru, blestemata lui de haină roşie putea fi zărită de departe şi deci atrage banditul pe urmele sale, dintre două rele îl alese pe cel mai mic şi încercă să facă o gaură în hăţiş, în nădejdea de a da

de vânători; dar chiar în clipa aceea, auzi crengile rupându-se cu atâta putere, ca şi cum s-ar fi strecurat prin desiş un mistreţ.

Să-l lăsăm deci pe Dumolard cu încercările sale, iar noi să explicăm în două cuvinte minunea pe care o aşteptau toţi de la acel câine renumit, la lătratul căruia vânătorii se îndreptaseră către ascunzătoarea braconierului. După ce băgase de seamă că toţi ceilalţi câini din haită încercaseră zadarnic, în toate părţile, să dea de urma vulpii, isteţul Lumineau, mult mai experimentat, slujit şi de instinctul lui cu totul deosebit, se bază pe un lucru pe care îl ştia: şi anume că vulpea, fiind foarte şireată, face adesea nişte salturi enorme pentru a i se pierde urma şi a-i pune în încurcătură pe câini. Adulmecând pământul cu botul, Lumineau începu să se învârtă în cercuri din ce în ce mai largi şi astfel ajunse mai întâi în luminişul pe care-l străbătu, apoi la stânci, unde se găsea trapa acoperită cu pietre şi cu drobiţe care masca intrarea în subterana unde se refugiase evadatul. Vulpea, după cum ştim, nu se odihnise decât o secundă pe acele pietre, ca să-şi poată lua avânt. Dar graţie mirosului cu totul deosebit al lui Lumineau, izul ei acru de sălbăticiune fu imediat simţit de câine; de aici şi îndelungile lui lătrături de triumf care-i atraseră pe vânători în ultimul moment. După acel prim succes, o nouă întrerupere a urmei ar fi trebuit să determine câinele să-şi reînceapă goana în cerc, căci, la treizeci de paşi de acolo, ar fi nimerit drept peste urma vulpii; dar Lumineau simţi golul de sub el, răsunându-i sub paşi, deşi braconierul camuflase cât se poate de bine intrarea în ascunzătoare. Crezând că vulpea se vârâse în vreo vizuină, sub pietre, câinele începu să latre şi mai tare, scormonind cu labele din faţă, şi iată că sub drobiţe descoperi un colţ al intrării în subterană.

În vremea asta, mai întâi vânătorul cel bătrân, apoi contele, fiul său, doamna Wilson şi Raphaële sosiră rând pe rând în luminiş.

— Vulpea e a noastră, s-a vârât sub pământ! strigă bătrânul vânător văzându-şi câinele scormonind pământul cu furie.

Şi sărind jos de pe cal, alergă înarmat cu coada biciului ca să-l ajute pe Lumineau să lărgească gaura. Contele Duriveau sări şi el jos de pe cal şi, fără nicio jenă, se aşeză în genunchi alături de vânător, ca să-l ajute să deblocheze mai repede intrarea în subterană, pe care o luă drept vizuina vulpii. După câteva minute, contele Duriveau şi vânătorul dădură la o parte pietrele

legate între ele de pământul pe care crescuseră drobiţele şi care ascundeau trapa tainiţei braconierului, refugiul nesperat unde dispăruse Paiaţa. Doamna Wilson şi fiica sa aşteptau cu interes ieşirea din această nouă peripeţie a vânătorii, aplecate pe gâtul cailor. Însuşi Scipion, cu toată dispreţuitoarea lui indiferenţă, lua parte la curiozitatea generală.

— Dar asta nu-i o vizuină! strigă contele Duriveau zărind în sfârşit şarpanta trapei, despovărată de pietre şi de tufele de drobiţă care o mascau. Apoi, distingând prin acel grilaj de bare puternice de lemn întunericul dinăuntru, contele, din ce în ce mai surprins, adăugă: Ai zice că e intrarea într-o subterană!

— O subterană, spuse veselă doamna Wilson, e foarte romantic…

— Subterană sau nu, vulpea noastră trebuie să fie aici! strigă bătrânul vânător, ridicând brusc trapa care, desfăcându-se din balamalele de răchită, lăsă să se vadă o pantă îngustă şi abruptă.

— Mi se pare ciudat, zise contele, ca să existe în pădurile mele o asemenea subterană, şi eu să nu ştiu nimic. Nici tu nu ştiai nimic despre ea, Latrace? îl întrebă el pe vânătorul cel bătrân.

— Nu… Nu, domnule conte.

Şi pentru prima dată, după descoperirea ascunzătorii, vânătorul păru încurcat.

— Vreau să examinez eu însumi subterana asta şi să aflu unde se termină, zise contele Duriveau!

— Domnul conte n-are nevoie să coboare acolo, zise Latrace. Dacă-i dăm drumul lui Lumineau, vom vedea imediat dacă vulpea e acolo. Hai, Lumineau, du-te şi caut-o! adăugă vânătorul, arătându-i câinelui intrarea în ascunzătoare.

Câinele se năpusti înăuntru. Fără să răspundă observaţiei slugii sale, contele se pregăti să-l urmeze pe Lumineau după ce-şi încredinţă calul unuia dintre paznicii câinilor, când iată că doamna Wilson se adresă contelui Duriveau:

— Dragă conte, bagă de seamă; poate că e cam imprudent să te aventurezi astfel…

— Vai, doamnă, ce copilărie! zise contele surâzând. Crezi că din caverna asta va ieşi un leu sau un tigru? Pădurile astea sunt prea modeste pentru a ascunde în ele un astfel de oaspete regal. Îngăduie-mi deci să te părăsesc un moment, căci curiozitatea mea, trebuie s-o mărturisesc, e cum nu se poate mai mare.

— Liniştiţi-vă, doamnă, zise Scipion rânjind, mă voi duce să împărtăşesc glorioasele pericole ale tatălui meu.

Şi coborând de pe cal, se alătură contelui.

— Iată ceva care mi se pare ciudat, spuse contele care, oprit pe una din treptele tăiate în pământ, îşi cufundase privirea în tenebrele subteranei; ai zice că undeva pâlpâie o lumină.

— Să nu cădem în fantastic, zise Scipion, ducându-şi lornionul de baga la ochi.

Contele se pregăti să intre în subterană, când zgomotul unor paşi mulţi şi grăbiţi ce se apropiau din diferite părţi atrase atenţia şi celorlalţi spectatori ai acestei scene. Contele, cu un picior pe prima treaptă şi cu celălalt afară, rămase nemişcat văzând dând năvală în luminiş, prin mai multe locuri deodată, vreo treizeci de ţărani zdrenţăroşi, înarmaţi care cu bice, care cu furci, cu coase, sau doar cu nişte bâte noduroase.

— Ce-i cu şleahta asta de caraghioşi care dă buzna în pădurea mea? îl întrebă pe pădurar contele Duriveau, cu sprâncenele încruntate.

— Sunt oamenii care cercetează pădurea pentru a-l prinde pe tâlharul despre care v-am vorbit mai adineauri, domnule conte.

— Un tâlhar? Ce tâlhar? întrebă doamna Wilson apropiindu-se de conte împreună cu fiica sa.

— Nevrând să te neliniştesc, doamnă, zise surâzând contele Duriveau, ţi-am ascuns acest incident care împreună cu descoperirea subteranei au făcut din ziua de azi o zi foarte romantică. Într-un cuvânt, se pretinde că un bandit, scăpat din închisoarea din Bourges, s-ar fi refugiat în această pădure.

— Şi subterana în care te pregăteşti să intri… Ia gândeşte-te, strigă speriată doamna Wilson, dacă acel om s-ar fi putut ascunde în ea?

— Tot ce se poate, zise contele pregătindu-se să coboare în ascunzătoarea de care se îndepărtase câţiva paşi ca să poată vorbi cu văduva; tot ce se poate ca banditul să fie acolo şi eu vreau neapărat să mă asigur de acest lucru.

— Opreşte-te… pentru Dumnezeu! strigă doamna Wilson, dându-se jos cu uşurinţă de pe cal. Apoi, apropiindu-se repede de conte, îi zise: Dacă omul acela e ascuns acolo, se va apăra ca un disperat. Te conjur! Fără acte de curaj nelalocul lor!

— Încântătoarea şi temătoarea mea prietenă, răspunse contele râzând, mai adineauri şi eu am strigat văzându-te gata

să sari peste acel trunchi primejdios: „Fără acte de curaj nelalocul lor!” Aşa că, doamnă, îngăduie-mi să-mi iau revanşa!

După ce o ajutase pe Raphaële să coboare de pe cal, Scipion îi spuse fetei câteva cuvinte în şoaptă, apoi o conduse lângă maică-sa, care, adresându-se vicontelui, îi zise:

— Scipion, ajută-mă să-l împiedic pe tatăl dumitale să săvârşească o atât de primejdioasă imprudenţă. Să vrei să te duci singur să-l arestezi pe acel criminal care poate că e ascuns în subterană…

— Are dreptate, îi zise Scipion tatălui său, zâmbindu-i rece: devotamentul tău e sublim, e eroic, dar puţin cam… jandarmeresc. Hai, nu fi gelos, nu le lua jandarmilor pâinea de la gură… Pentru că la câţiva paşi de aici se află un grup de jandarmi, Latrace se va urca pe cal şi-i va aduce încoace.

— Deşi e un zvăpăiat, Scipion are dreptate, zise doamna Wilson, Te rog, nu te amesteca în această arestare.

— Scipion n-are dreptate, doamnă, răspunse contele cu fermitate, datoria oricărui om cinstit este să aresteze un criminal, mai ales când acesta prezintă pericol.

— Taci din gură… mă umileşti, vorbeşti ca un comisar de poliţie aflat la strâmtoare, zise Scipion tatălui său, împingându-l cu cotul.

Persiflarea rece şi insolentă a lui Scipion îl rănea, de data asta, de două ori pe conte, obligat, de teama unei scene neplăcute, să-i îndure sarcasmele în prezenţa unei femei pe care o idolatriza şi pe care credea că o va impresiona prin acel act de bravură, de altfel de necontestat. Dar silit să tacă, Duriveau se abţinu, ridică din umeri şi se îndreptă hotărât către gura ascunzătorii:

— Prieteni, le zise atunci ţăranilor doamna Wilson, nu-l părăsiţi pe stăpânul vostru… urmaţi-l şi, la nevoie, apăraţi-l…

Contele Duriveau era temut în ţinutul său; i se cunoştea asprimea faţă de fermierii săi, implacabila rigoare cu care urmărea pedepsirea celei mai mici ştirbiri a dreptului său de proprietar; apoi tonul lui poruncitor, comportarea lui trufaşă, chipul sever inspirau tuturor spaimă şi dorinţa de a se îndepărta de el. Aşa că în loc să asculte de rugămintea doamnei Wilson şi de a-l urma pe conte în momentul în care acesta se pregătea să intre în ascunzătoare, unul dintre ţărani zise cu jumătate de glas:

— Dacă domnul conte ţine morţiş să-l aresteze singur pe

tâlhar, apoi să-l aresteze… Noi, ăştia, nu ţinem…

— Ştiam eu bine treaba asta, laşilor! răspunse dispreţuitor contele.

— Laşi? Ei, drăcie! zise un biet ţăran cu buzele albe şi tras la faţă din pricina cumplitelor friguri care bântuiau în ţinut. Eu nu mă tem pentru mine. Dar nevastă-mea şi copiii ar avea ce pătimi, fiindcă nu mă au decât pe mine.

— Destul! zise Duriveau cu trufie. Am să fac acest pas pe care niciunul dintre voi nu îndrăzneşte să-l facă!

Şi atât datorită curajului, cât şi pentru a-şi dovedi superioritatea în faţa unor oameni pe care-i considera în mod sincer drept o specie inferioară, contele, cu toate rugăminţile doamnei Wilson şi ale Raphaëlei, intră hotărât şi fără arme în subterană, după ce, cu un gest poruncitor, îi interzise lui Latrace să-l urmeze. Fie că Duriveau nu se gândise să-i poruncească şi fiului său să rămână afară, fie că conta pe ajutorul acestuia, Scipion îl urmă; întârzie doar cât îşi aprinse o nouă ţigară, după care o porni după tatăl său, cu acea nepăsare batjocoritoare ce-l caracteriza, după ce-i spuse doamnei Wilson:

— A, da… Rugaţi-vă pentru noi… poate găsiţi vreun cor… ceva în genul *Rugăciunii lui Moise*…

Şi plesnindu-se cu biciuşca de vânătoare peste cizmele pline de praf, porni indiferent după conte.

După ce coborâră opt sau zece trepte tăiate grosolan în pământ, tatăl şi fiul se treziră în mijlocul unei grote destul de spaţioase, înălţată în mod natural sub stâncile ale căror vârfuri abrupte se ridicau în mijlocul hăţişului.

Printre acele stânci, mâna omului sau hazardul practicase o deschidere pe jumătate ascunsă sub iederă şi drobiţe; ea comunica cu ascunzătoarea care avea astfel destul aer şi lumină. Raza de lumină împreună cu flacăra palidă a unei mici făclii de răşină aruncau o lumină ciudată, funebră, datorită căreia contele Duriveau zări un tablou care-l făcu să tresară şi să se dea un pas îndărăt. Paiaţa tresărise şi el emoţionat la vederea aceluiaşi tablou. Dar la acea emoţie a fugarului se adăugase o amintire care-l umpluse de durere şi de spaimă.

În fundul grotei, aşezat pe un fel de platformă alcătuită din pietre adunate grămadă, se vedea un leagăn împletit din nuiele culese de pe baltă, iar în leagăn, împodobit cu flori proaspete da mărăcini de un roz viu, un biet prunc, mort de curând. Chipul îi

era atât de liniştit, pielea atât de albă şi de proaspătă, încât ai fi zis că doarme; trebuie să fi avut cel mult o lună; la piciorul leagănului ardea, probabil în loc de lumânare, o făclie de răşină. Penumbra acelui loc îţi îngăduia să zăreşti într-un colţ o ladă de lemn slujind de pat, plină cu frunze uscate de ferigă; alături de acel culcuş rustic se distingea o gaură îngustă ca a unei galerii de mână; dacă se târa, un om putea trece pe acolo. Panta acelei lungi galerii se ridica din fundul grotei până la nivelul solului de afară, unde se putea ajunge, după cum o dovedea licărul albăstrui datorat zilei ce se strecura printre frunze; dubla ieşire a acelei ascunzători explica dispariţia Paiaţei.

Vicontele ajunse lângă tatăl său chiar în momentul în care acesta se dădea înapoi tresărind la vederea acelor umile şi misterioase funeralii ale pruncului mort care zăcea în leagănul împodobit cu florile proaspete şi trandafirii ale mărăcinilor. Chiar dacă vicontele ar fi fost cât de cât impresionat de vederea acelui tablou simplu, reputaţia lui de „bărbat blazat” l-ar fi obligat să-şi ascundă acel sentiment; dar uscăciunea inimii adolescentului, inimă ofilită mult prea repede în acea atmosferă îngrozitoare în care trăise începând de la vârsta de cincisprezece ani, era reală. El nu se prefăcea aşa cum ai fi fost ispitit să crezi, ci îşi afişa indiferenţa cu îndrăzneală. Astfel, când tatăl său, cedând, fără voia lui, unui sentiment de interes şi de milă, îi zise cu o voce uşor tulburată, uitând că avea împotriva fiului său un dinte şi că voia să-i reproşeze felul cum se purtase cu Raphaële Wilson:

— Scipion… vezi… acest biet copil mort?

Ducându-şi lornionul la ochi, Scipion răspunse:

— Ei, drăcie… sigur că-l văd… Un mucos mai puţin… Pasul greşit al vreunei ţărăncuţe virtuoase… un scurt episod din viaţa unei fete mari…

Apoi, privind în jur şi arătându-i tatălui său, cu vârful cravaşei, cea de a doua gaură prin care se putea ieşi din subterană, adăugă:

— Dacă ceea ce tâmpiţii ăia de ţărani numesc tâlhar a fost ascuns aici, ei bine, n-o să-l mai găsim nici pe tâlhar, nici vulpea… Au şters-o amândoi prin gaura asta, deci o vânătoare de două ori ratată! Spune, tată, nu ţi se par drăguţe „nevinovatele” obiceiuri rustice? După toate astea, să mai crezi în smântâna şi în ouăle proaspete de la ţară!

Şi zicând acestea, vicontele se pregăti să părăsească

subterana.

Cu toată asprimea firii sale, contele Duriveau se simţi mai întâi şocat, poate chiar umilit de cruda indiferenţă a fiului său faţă de care lăsase să i se întrevadă înduioşarea; dar ultimele cuvinte ale băiatului, parcă răspunzând gândurilor sale şi venind – pentru a spune astfel – ca o dovadă în sprijinul dispreţului de nevindecat pentru cei sărmani, îi zise fiului său:

— Ştiu de multă vreme că plebea de la ţară e la fel de coruptă ca şi cea de la oraş. Bălegarul de la ţară preţuieşte tot atât cât şi noroiul de la oraş!

Apoi, dând glas, ca de obicei, primului său impuls, contele luă coşuleţul cu pruncul şi, spre marea uimire a fiului său, ieşi împreună cu acea tristă povară afară din subterană şi, adresându-se ţăranilor neliniştiţi, fiindcă nu ştiau ce se petrece înăuntru, strigă cu glas tunător:

— Iată, dragii mei ţărani nefericiţi, dar mai ales atât de „virtuoşi”… Iată ce fac fetele voastre cu copiii lor când aceştia le incomodează!

Şi puse coşuleţul pe o bucată de stâncă.

Cât timp dispăruse contele Duriveau, Latrace, cedând insistenţelor doamnei Wilson, se dusese să-i caute pe Beaucadet şi pe jandarmii săi; subofiţerul sosise urmat de doi dintre soldaţi şi coborâse de pe cal chiar în clipa în care contele le adresase acele cuvinte ţăranilor.

— Un prunc mort… strigară ţăranii dându-se înapoi, speriaţi, după ce aruncară o privire în coşuleţ.

— Oh, mamă, e groaznic… şopti Raphaële aruncându-se în braţele maicii sale.

— Domnule… e şi fata mea aici! zise doamna Wilson adresându-se contelui cu o notă dureroasă de reproş.

Duriveau îşi dădu seama prea târziu de cruzimea faptei sale.

— Un in-fan-ti-cid! zise Beaucadet, rostind rar cuvintele, după cum obişnuia în împrejurări grave. Un in-fan-ti-cid, repetă dându-i la o parte pe ţărani pentru a se putea apropia de coşuleţ. Un moment… Treaba asta mă priveşte pe mine… e de resortul meu… Apoi, privind atent trupul copilului şi zărind un obiect pe care contele nu-l putuse distinge în semiobscuritatea din subterană, strigă: Un bilet… Nevinovata victimă are un bilet atârnat de gât! Atenţie!

Toţi spectatorii acestei scene, mai puţin doamna Wilson, care

o ţinea în braţe pe fiică-sa, ce tremura ca varga, se apropiară neliniştiţi de coşuleţ şi de Beaucadet, spunându-şi în şoaptă unul altuia:

— Copilul are un bilet atârnat de gât!

Într-adevăr, biletul era agăţat de gâtul copilului cu un cordonaş negru. Beaucadet desfăcu repede hârtia, pe care, în importanţa lui plină de înfumurare, o citi repede, cu glas tare, fără să-şi fi aruncat mai întâi privirea asupra ei. Bileţelul conţinea următoarele cuvinte, rostite cât mai tare de Beaucadet: *„Doresc ca fiul meu să se numească Scipion Duriveau, ca şi tatăl său…”*

— Mi se pare nostim! zise Scipion aprinzându-şi nepăsător o ţigară.

Raphaële Wilson dădu dovadă de mult curaj. Căci la această revelaţie, simţi în inimă o durere ascuţită, cumplită. O clipă, forţele o părăsiră şi trebui să se agaţe de braţul mamei sale ca să nu cadă; apoi, răzvrătindu-se împotriva acestei lovituri pe cât de înfricoşătoare, pe atât de neprevăzută, găsi energia necesară de a nu leşina. După o secundă, schimbă cu mama sa o privire lungă şi greu de precizat. *„Doresc ca fiul meu să se numească Scipion Duriveau, ca şi tatăl său.”* Acesta era conţinutul biletului atârnat de gâtul copilaşului mort.

— E nostim! spuse din nou vicontele, aprinzându-şi altă ţigară.

Citirea acelui bilet, cumplita insensibilitate, sângele rece plin de îndrăzneală al vicontelui uluiră pe toţi spectatorii acelei scene.

Nemişcat, mut, contele îşi privea fiul cu o uimire plină de mânie, gândindu-se la efectele funeste pe care acea revelaţie trebuie să le fi produs asupra tinerei Raphaële Wilson. Aceasta strângea întruna mâinile mamei sale, îndreptându-şi către ea ochii mari, albaştri, scăldaţi în lacrimi. Ţăranii, în ciuda firii lor blânde şi temătoare, aţâţaţi de nepăsarea plină de obrăznicie a lui Scipion, începură să murmure, plini de indignare. Domnul Beaucadet, încurcat de stângăcia săvârşită (practica cea mai respectuoasă deferenţă faţă de domnul Duriveau, modelul proprietarului, în ochii săi), se afla într-o încurcătură demnă de milă şi privea întruna acel nefast bilet, în timp ce furtuna celor din jur ameninţa să se dezlănţuie. Dar, brusc, gândindu-se la semnătura din josul biletului, pe care, într-un moment de generozitate, o trecuse sub tăcere, Beaucadet nădăjdui că, făcând cunoscut numele victimei, va abate de pe capul

seducătorului mânia care creştea şi care ameninţa să izbucnească. Aşa că subofiţerul reluă pe un ton plin de importanţă:

— Biletul este semnat de nefericita care… de ticăloasa care… în sfârşit, nu e nevoie să ştiţi mai mult. Biletul e semnat, şi gata!

— Biletul e semnat! murmurară toţi cu glas scăzut.

— Da… In-fan-ti-cidul e semnat. Zăpăcita, ticăloasa l-a semnat, zise Beaucadet cu aerul cel mai solemn. L-a semnat şi este… este micuţa Bruyère, fata care păzeşte păsările la ferma „Marele ienupăr”.

La aceste cuvinte, în ciuda imperturbabilei sale siguranţe, Scipion tresări şi se înroşi ca focul, chipul lui palid colorându-se brusc. Singură Raphaële, care nu-l slăbea din ochi, observase emoţia trecătoare pe care nu şi-o putuse stăpâni.

Ţăranii, aflând că victima era Bruyère, o fetişcană de şaisprezece ani, căreia, în superstiţia lor, îi atribuiau unele puteri magice şi ale cărei frumuseţe neasemuită, ciudăţenie încântătoare şi mişcătoare bunătate erau cunoscute de toată lumea din acel ţinut sărman şi ignorant, se mâniară şi mai crâncen împotriva vicontelui. Beaucadet băgă de seamă, dar prea târziu. Murmurele, la început slabe, izbucniră pe neaşteptate în jelanii şi blesteme.

— Bruyère… Biata fată…

— Atât de frumoasă şi de bună…

— E o răutate fără seamăn să-ţi baţi altfel joc de ea!

— Burghezii ăştia cutează orice faţă de cei săraci!

— Şi să îndrăzneşti să spui că şi-ar fi ucis copilul!

— Ea n-ar fi făcut niciodată aşa ceva!

— Şi când te gândeşti că ăştia ne fac pe noi laşi şi brute!

— Chiar dacă fumezi în nasul nostru, domnule, zise un ţăran adresându-se lui Scipion, să ştii că nu ne sperii…

— Dacă sărmana Bruyère ar fi fost sora mea, spuse un altul pocnind din bici, apoi aflǎ că biciul ăsta s-ar fi scăldat în sângele dumitale… Micuţa Bruyère, adăugă omul, cu glas plin de emoţie, e ca şi sora noastră; deşi face „vrăji”, fiecare dintre noi o iubeşte ca şi cum ar fi sora lui, fiindcă se foloseşte de vrăjile ei ca să ne facă bine tuturor.

Acel crescendo de incriminări începuse a deveni neliniştitor. La mânia iscată de insolenta cutezanţă a lui Scipion se adăuga duşmănia pe care tatăl său şi-o atrăsese prin asprimea sa, prin

dispreţul plin de ură strigat în gura mare, duşmănie multă vreme înăbuşită datorită resemnării în faţa atotputernicului prestigiu de care se bucură până şi astăzi bogăţia în acele ţinuturi aproape pustii. Chipurile oamenilor, mai înainte atât de temătoare şi de umile, deveniseră ameninţătoare; doamna Wilson şi fiica sa, din ce în ce mai speriate, se apropiaseră de conte şi de Scipion, în vreme ce Beaucadet, ducându-şi mâna la mânerul săbiei, le spuse oamenilor săi:

— Jandarmi, atenţie la comenzi!

Apoi, adresându-se gloatei asmuţite al cărei cerc se apropia tot mai mult de viconte şi de tatăl său, subofiţerul răcni cu voce tunătoare:

— A-du-na-rea! în numele legii, pe care nimeni nu poate s-o ignoreze! A-du-na-rea! Şi acum împrăştiaţi-vă imediat şi reîntoarceţi-vă la treabă, pe câmp!

Dar nimeni nu dădu atenţie poruncii lui Beaucadet. Strigătele, reproşurile îşi dublară violenţa şi aşa sporită de atitudinea provocatoare a vicontelui; căci, în timpul acestui nou incident, Scipion nu se dezminţi: cunoscând repertoriul Operei pe dinafară, îşi aminti probabil de actul care se sfârşise cu balul mascat dat de don Juan, atunci când, după brutala lui tentativă asupra Zerlinei, copleşit de înjurături, de ocări, de ameninţări, îşi ridică, plin de cutezanţă, fruntea dispreţuitoare şi, singur împotriva tuturor, sfidează mulţimea asmuţită. Aşa că Scipion îl imită pe don Juan: cu fruntea sus, cu pasul ferm, cu aerul arogant, cu mâna stângă vârâtă neglijent în buzunarul pantalonului său de postav, cu mâna dreaptă lovind cu cravaşa în cizmele pline de praf, adolescentul înfruntă, cu o rară cutezanţă, pâlcul de ţărani; ciuda, dispreţul, mânia dădură trăsăturilor sale încântătoare un aer de hotărâre surprinzătoare; ochii îi străluceau, vii şi cutezători, obrajii i se coloraseră în trandafiriu, iar sub mustăcioara blondă şi mătăsoasă, buzele – surâzând insolent – dădură drumul, cam precipitat, unor rotocoale de fum provenind de la ţigara pe care o ţinea între dinţi.

În acel moment, Raphaële, care, din ce în ce mai speriată, se vâra în sufletul maică-si, aruncă spre Scipion o privire lungă, de durere şi de reproş: Vai! niciodată Scipion nu i se păruse atât de frumos!…

Însuşi contele Duriveau, în ciuda tainicelor raţiuni care-l

făceau să deplângă sincer acel incident, nu se putu abţine să nu resimtă un fel de orgoliu văzând atitudinea curajoasă a fiului său. Totuşi, vrând să încerce să potolească furia ţăranilor şi supunându-se, fără să vrea, atotputerniciei anumitor sentimente privind moralitatea pe care tatăl cel mai sceptic, cel mai desfrânat nu cutează să le nege când îi vorbeşte fiului său de faţă cu alte persoane, domnul Duriveau îi spuse vicontelui cu un glas ferm şi puternic:

— Acuzaţia care apasă, asupra ta e gravă, fiule! În ciuda aparenţelor, trag nădejde că e neîntemeiată. Nu că m-aş teme mai mult decât tine de toate aceste ameninţări, ci pentru că nu-mi place să cred că ai dat prilej să-ţi fie adresate.

La primele cuvinte ale contelui o tăcere adâncă, puse capăt zarvei; fiecare aştepta răspunsul lui Scipion, răspuns care urma să liniştească sau să sporească furia generală. Privirea dezolată, rugătoare a Raphaëlei părea să-l conjure pe viconte să pună capăt acelei scene penibile.

— Răspunde, Scipion. Răspunde! strigă contele.

— Declar, zise vicontele cu o voce pe cât de calmă, pe atât de ironică, plimbându-şi lornionul asupra mulţimii ameninţătoare, declar că mai întâi mi s-a părut nostim că o păzitoare de curci s-a amuzat să dea numele meu fructului distracţiilor ei câmpeneşti, ce e drept, cam decoltate, dar în faţa ameninţărilor de necrezut ale acestor prea puţin respectabili apărători ai curcănăresei, mi se pare amuzant să proclam că ţâncul e al meu!

Şi cum o explozie de strigăte furioase primi această declaraţie a lui Scipion, adolescentul, cu ochii strălucind, cu buzele fremătând, cu fruntea neîmblânzită, făcu doi paşi înainte, îşi încrucişă braţele pe piept şi, aproape atingându-l pe ţăranul care se afla cel mai aproape de el repetă pe un ton repezit şi ferm:

— Da, copilul e al meu! Şi ce-i cu asta?

Privirea, gestul, atitudinea lui Scipion dădeau la iveală un asemenea curaj, încât mulţi ţărani se traseră îndărăt fără să vrea; dar, după acest prim moment, urmă o reacţie cumplită. Furia mulţimii atinsese culmea. Unul dintre ţărani, cel care şfichiuise aerul cu biciul, îl apucă pe Scipion cu o mână viguroasă pe după umeri, îl răsuci întorcându-l cu faţa spre coşuleţul aşezat pe stâncă şi-i spuse cu glas ameninţător:

— Nenorocitule! Ai inima să mai şi glumeşti în faţa copilului

tău mort? Priveşte-l… dacă ai curajul!

Pentru a doua oară Scipion tresări, nu de frică, ci de emoţie: timp de o secundă ochii săi se opriră, fără voia lui, pe chipul livid al pruncului.

— Ah, ticălosule, cutezi să ridici mâna asupra fiului meu? strigă contele apucându-l de guler pe ţăranul care-l silise pe Scipion să se întoarcă.

— Da, asupra lui ca şi asupra ta, pentru că şi voi ridicaţi mâna asupra noastră!

— Nici tatăl nu e mai breaz ca fiul! strigară mai multe glasuri.

În ciuda eforturilor lui Beaucadet, ale jandarmilor şi ale oamenilor săi, contele şi fiul său se văzură învăluiţi într-un chip primejdios, când, dintr-odată, strigătele de: „Ajutor! Criminalul!”, care răsunară din ce în ce mai puternic şi mai aproape, săvârşiră – prin uimirea pe care o produseră – o fericită schimbare în favoarea lui Duriveau şi a fiului său; amândoi ieşiră repede dintre ţărani, în vreme ce aceştia se întoarseră, plini de nelinişte şi de curiozitate, cu faţa către luminiş. Un bărbat de o grăsime ce întrecea orice măsură, aproape gol – nu mai era îmbrăcat decât cu o cămaşă şi cu nişte izmene murdare de noroi – se năpusti în mijlocul luminişului, cu trăsăturile răvăşite de spaimă, redublându-şi strigătele:

— Ajutor! Asasinul! Apăraţi-mă! Salvaţi-mă!

În ciuda spaimei acelui om, figura sa, îmbrăcămintea caraghioasă, capul chel ca în palmă (căci domnul Dumolard, cu siguranţă că l-aţi recunoscut, îşi ascundea sub o perucă neagră completa sa chelie), grăsimea lui ridicolă îl făceau să fie atât de caraghios, încât violentele resentimente cărora era cât pe-aci să le cadă victime contele şi fiul său se transformară într-o irezistibilă nevoie de râs.

Văzându-l pe Beaucadet, îmbrăcat în uniformă, Dumolard, întrezărind în el încarnarea justiţiei protectoare şi răzbunătoare, se aruncă în braţele jandarmului cu o asemenea violenţă, încât subofiţerul fu cât pe-aci să fie dat grămadă şi sufocat.

— Eşti prea puţin înţolit, zise Beaucadet încercând să scape de „îmbrăţişările” supărătoare ale lui Dumolard; eşti indecent, domnule… Mai sunt de faţă şi femei… Acoperă-te cu ceva şi explică-te!

— Salvează-mă, jandarmule! Salvează-mă şi răzbună-mă! strigă Dumolard cât îl ţinea gura.

— Cum, nefericitule, fără pantaloni? Ţi-am mai spus că sunt şi femei de faţă! repetă Beaucadet. Te pomeneşti că eşti vreun grăsun destrăbălat care te-ai costumat astfel ca să-ţi poţi face de cap prin pădure!

— Mi-a luat haina, jiletca, pantalonii, până şi ghetele! strigă Dumolard cu răsuflarea tăiată. Mi-a luat tot…

— Cine? întrebă Beaucadet.

— M-a silit să mă dezbrac ameninţându-mă că mă omoară; şi-a pus hainele mele făcând tot timpul mofturi şi plângându-se de zeci de ori că sunt mult prea largi pentru el, ticălosul! Şi te rog ia notă că aveam cincizeci şi trei de ludovici în pungă şi că punga se găsea în buzunarul pantalonilor. Mi-a luat până şi cascheta, până şi peruca de pe cap, ca să se deghizeze.

— Dar cine, strigă Beaucadet cât putu de tare, cine?

— În sfârşit, apucându-mi calul de hăţuri, l-a scos din hăţişul unde mă rătăcisem şi unde l-am întâlnit, spre nenorocirea mea, monstrul! Apoi a dispărut fără să am curajul să-l urmăresc!

— Dar cine? Cine? Cine? strigă Beaucadet cu un înfricoşător *crescendo* al exasperării.

— Şi mai adineauri, continuă celălalt lăsându-se târât de focul povestirii, mai adineauri, târându-mă până aici, l-am văzut trecând la capătul unei lungi poteci. Galopa de mama focului şi culmea e că s-a întâlnit cu doi jandarmi care l-au mai şi salutat, imbecilii!

— Iar tu vei fi un imbecil şi mai mare dacă nu ai de gând să ne spui, în sfârşit, cine te-a despuiat, ţi-a luat calul, hainele, banii, ghetele, până şi peruca!

— Păi cine să fie dacă nu el?

— Dar care el, omule?! urlă Beaucadet exasperat.

— Păi, omul dumitale.

— Care om al meu?

— Ţi-am spus-o chiar de la început: criminalul pe care-l cauţi.

— Paiaţa? strigă Beaucadet stupefiat.

— Ce paiaţă? strigă Dumolard jignit. Aşa ai înţeles depoziţia mea? îl consideri pe criminal paiaţă?

— Ascultă, grăsanule fără pantaloni! Asta-i numele criminalului.

— Să te numeşti astfel când practici o asemenea… meserie?… Mi se pare o glumă cumplită, şopti Dumolard.

— Şi zici că jandarmii mei l-au salutat?

— Pe toţi dracii! L-au luat drept vânător, zise Dumolard, ca să vezi cât sunt de tâmpiţi…

— Ah, Paiaţă, eşti un netrebnic! strigă Beaucadet, plin de indignare. Să abuzezi astfel de hainele, de calul şi de peruca acestui domn… Să te laşi salutat de oamenii mei… Tu, un ticălos, tu, un evadat din puşcăria din Bourges… tu, un criminal vestit… Ah, e dezgustător, şi ai să mi-o plăteşti!

— Raphaële, copila mea, ce ai? strigă doamna Wilson susţinându-şi fata care leşinase în braţele sale. Dumnezeule! îi e rău! Ajutor!

La această nouă întâmplare, atenţia tuturor, îndreptată mai înainte asupra domnului Dumolard, îşi schimbă din nou obiectul: toate privirile se îndreptară cu mirare şi compasiune asupra doamnei Wilson şi a fiicei sale. Prea puţin înduioşată – trebuie s-o mărturisim, nu mai mult decât mama sa – de ridicola aventură a lui Dumolard, Raphaële leşinase din pricina emoţiilor violente pe care încercase atâta vreme şi cu atâta curaj să şi le stăpânească. Chipul ei dulce şi frumos păli încet şi nu peste mult timp deveni de un alb ca de alabastru; de genele sale lungi, închise, încă mai erau aninate câteva lacrimi fierbinţi. Deşi mama sa, care nu izbutise s-o prindă în braţe la timp, o susţinea cât putea mai bine, tânăra căzuse în genunchi, cu capul lăsat moale pe un umăr. În cădere, pălăria bărbătească i se rostogolise de pe cap şi minunatele ei plete castanii se desfăcuseră şi o învăluiseră până la mijloc, întocmai ca o mantie mătăsoasă. Mama sa, ca s-o poată ţine mai bine, îngenunchease şi ea, strângând-o în braţe şi acoperind-o cu sărutări şi cu lacrimi.

Indignarea ameninţătoare a ţăranilor, oarecum potolită de apariţia caraghioasă a lui Dumolard, se calmă cu desăvârşire văzând acea întâmplare cu totul diferită, aşa că, în faţa mişcătorului tablou pe care-l oferea acea mamă strângându-şi la piept fiica leşinată, gloata uită cu totul de violentul resentiment împotriva lui Scipion.

La un sfert de ceas după aceste evenimente, în clipa în care soarele apunea pe un cer de o deplină limpezime, trei grupuri diferite ca aspect părăseau pădurea unde avusese loc vânătoarea. O caleaşcă, urmată de un servitor ce ţinea nişte cai de frâu, le ducea pe Raphaële Wilson şi pe mama sa care o strângea în braţe, în vreme ce domnul Dumolard – căruia un jandarm îi împrumutase mantia sa – tremura, încă speriat şi

neliniştit, pe capra caleştii. Într-o parte a caleştii mergea călare contele Duriveau, cu chipul întunecat, cu sufletul pradă celei mai profunde nelinişti. Vicontele Scipion, fidel rolului său de bărbat insensibil la orice emoţie, galopa pe lângă cealaltă portieră, cu un calm stoic, cu toate că din când în când câte un nor trecea pe fruntea lui, făcându-i să-şi încrunte sprâncenele. Brigadierul Beaucadet mergea, în pasul calului, în fruntea celei de a doua grupe care ieşi din pădure nu departe de crucea aflată la întretăierea drumurilor. Doi ţărani duceau pe o targă improvizată din câteva crengi coşuleţul cu pruncul mort; ceilalţi ţărani îi urmau, cu capul descoperit, muţi, trişti şi reculeşi. Pădurarul bătrân, din ordinul domnului Beaucadet, însoţea acel trist cortegiu, care ducea trupul copilului la starea civilă: justiţia şi oamenii de specialitate urmau să cerceteze mai târziu trupul. Ultimul grup care părăsi pădurea era alcătuit din Beaucadet şi din cei patru jandarmi ai săi. Acest grup o porni în goană mare pe drumul ce ducea la ferma „Marele ienupăr”, cu scopul de a o aresta pe Bruyère, învinuită că şi-ar fi omorât pruncul. După această arestare, Beaucadet trebuia să semnaleze autorităţilor deghizarea datorită căreia Paiaţa izbutise s-o şteargă din pădurea în care ar fi fost în mod sigur arestat dacă nu s-ar fi întâlnit cu domnul Alçide Dumolard.

În acelaşi timp, un personaj care asistase nevăzut la toate scenele precedente se îndreptă în mare grabă, dar pe alt drum, către ferma „Marele ienupăr”. Personajul era braconierul Bête-Puante.

Capitolul IV

O fermă din Sologne. Masa băieţilor şi a fetelor de la fermă. Filosofia teoretică şi practică a lui Robin. O tânără care ştie să facă „vrăji”. Datoriile marilor proprietăţi.

Soarele tocmai se pregătea să dispară când Beaucadet, însoţit de jandarmii săi şi hotărât s-o aresteze pe Bruyère, se îndrepta către ferma „Marele ienupăr” aparţinând contelui Duriveau şi ţinând de moşia sa din Tremblay.

Ar fi dificil să le vorbim celor care n-au văzut majoritatea fermelor din această parte a ţinutului Sologne despre

revoltătorul aspect al acelor vizuine fetide, dărăpănate, insalubre chiar şi pentru animale, unde locuiau totuşi fermierii, slugile şi zilerii lor, mai tot timpul palizi şi lâncezind; căci neîncetatele şi cumplitele friguri, pricinuite de emanaţiile dăunătoare ale unui teren spongios îmbibat de ape stătute, şubrezeau acea populaţie şi aşa slăbită de hrana detestabilă şi insuficientă. Ferma „Marele ienupăr” era numită astfel din pricina unui ienupăr uriaş, pe puţin de două ori centenar, care se înălţa la doi paşi de locuinţa fermierului şi de coşmeliile din jur. Ferma era alcătuită dintr-un fel de paralelogram de magherniţe dărăpănate, crăpate, făcute din chirpici. Acoperişul, găurit în numeroase locuri, fusese reacoperit ici cu nişte ţigle ciobite, înverzite de muşchi, colo cu paie pe jumătate putrezite de umezeală, mai departe, cu tufe uscate de drobiţă îngrămădite pe o şarpantă prăvălită într-o rână. Clădirile, alcătuind şura, stâna, grajdul cailor, staulul vitelor şi locuinţa fermierului, înconjurau o curte plină pe trei sferturi cu bălegar infect udat de apa unei bălţi destul de adânci, neagră, fetidă şi nemişcată, întreţinută de infiltraţiile apei în solul mlăştinos. Acea grămadă de lichid ce te îngreţoşa, acoperită de o pojghiţă albăstruie, se întinsese atât de mult în faţa locuinţei fermierului, încât acesta se văzuse nevoit să construiască un fel de dig din pietre, acoperit cu grămezi de vreascuri de mărăcini, din care se înălţau trei sau patru trepte acoperite cu muşchi verde ce duceau la singura odaie ce alcătuia locuinţa fermierului. În faţa acestei ferme, vârâtă într-un loc atât de nesănătos, se întindea e imensă câmpie cu turbă; la nord, se înălţa un pâlc de stejari uriaşi, în vreme ce în partea de apus, o potecă îngustă, acoperită cu gazon, despărţea clădirile de o mlaştină adâncă, acoperită toamna şi iarna de o ceaţă deasă; vara, când din pricina căldurii nămolul se încingea, umplea aerul de mirosuri pestilenţiale.

Între timp se înnoptă; era ceasul la care animalele se înapoiau de pe câmp. În curând, străbătând băltoaca infectă pentru a intra în staul, sosiră câteva vaci costelive, osoase, cu ţâţele aproape secate de lapte, cu pielea ternă, acoperite ici şi colo de o crustă groasă de nămol. Motivul slăbiciunii acelei cirezi era păşunea insuficientă, alcătuită din scaieţi, drobiţă şi iarbă, mai tot timpul sub apă. Vacile erau mânate de un băieţandru de cincisprezece ani, căruia nu-i dădeai nici zece; avea picioarele goale, vinete şi zgâriate datorită faptului că mergea tot timpul

prin mlaştină. Drept veşmânt, băiatul purta un pantalon zdrenţuit, iar în sus, direct pe piele (acestor dezmoşteniţi ai sorţii cămăşile le erau necunoscute), un fel de vestă groasă de pânză cenuşie, udă din pricina umezelii pătrunzătoare a serii. Pletele cânepii şi ciufulite erau aspre şi dese ca o coamă. Obrajii scofâlciţi şi livizi, buzele albe, ochii stinşi, picioarele pe care abia şi le târa dovedeau, aşa cum se spunea în ţinut, că avea „fierbinţeală”. Cât priveşte mijloacele curative, acei nefericiţi nici nu se puteau gândi la aşa ceva: medicul locuia la distanţe enorme şi, de altfel, vizita sa costa foarte scump. Aveau deci „fierbinţeli” pe care le îndurau până când frigurile, prin revenirea lor periodică, sau le veneau de hac sau, dimpotrivă, veneau ei de hac bolii. Numai că acest lucru se întâmpla foarte rar. Un câine sălbatic, o corcitură de grifon, lăţos, plin de noroi, slab de-i numărai coastele, îl ajuta la strunirea cirezii. Micul văcar izbuti, după multe opinteli, să închidă vitele în staulul mocirlos, friguros, cu acoperişul spart în mai multe locuri, cusur ce fusese remediat aruncând peste crăpături câteva crengi groase de brad. O afecţiune reciprocă, bazată pe un foarte des schimb de servicii şi pe o viaţă pe deplin egală, îi lega foarte strâns pe păstor şi pe câine. Căci lungile ceasuri ale toamnei şi ale iernii, copilul le petrecea adăpostit în dosul vreunei tufe de drobiţă, în mijlocul landelor pustii, cu câinele strâns la piept ca să-şi încălzească în blana animalului mâinile îngheţate.

Această viaţă solitară, abrutizantă, care-l coboară pe om la nivelul animalului, era viaţa de fiecare zi a acelui nefericit copil; ca mii de alţi copii de vârsta şi de condiţia sa, cu totul străini de cea mai elementară învăţătura, trăia astfel, în mijlocul landelor pustii, nici mai deştept, nici mai prost decât vitele pe care le păzea. Neavând habar de cele mai neînsemnate noţiuni despre bine şi rău, despre dreptate şi nedreptate, acest copil îşi unea din instinct eforturile cu cele ale câinelui său pentru a împiedica cireada să intre în hăţiş, sau să pască răsadurile, apoi s-o închidă seara în staulul unde dormea şi el.

Abia îşi condusese micul văcar cireada în staul, că o fetişcană de la fermă intră aducând şi ea, de pe malurile bălţii de alături, unde-i dusese să-i adape, doi cai bolnavi. Se urcase pe unul dintre ei, fără şa şi fără scări, cu fustele ridicate până la genunchi, lovind în coaste calul care abia se târa, cu picioarele ei butucănoase şi roşii. Nu peste mult intrară în fermă doi plugari,

fiecare coborând de pe calul pe care stătuse până atunci. Hamurile murdare fură aruncate cu nepăsare într-un colţ al curţii, peste bălegar; caii, murdari de noroi până la piept, fură legaţi în acelaşi staul, în partea opusă vacilor. În vremea asta, micul văcar luă o strachină uriaşă de gresie pe care o şterse cu o mână de fân şi se îndreptă cu ea către uşa odăii fermierului. Urcând cele câteva trepte, puse strachina pe palier, spunând cu un glas lipsit de vlagă:

— Toate animalele sunt la locul lor; iată strachina noastră…

Şi, stând pe o piatră, sfârşit de oboseală, tremurând din pricina febrei şi a frigului, aşteptă cu fruntea sprijinită în palme.

După câteva minute, în lumina roşcată care tremură în uşa magherniţei, apăru un braţ descărnat, înarmat cu un linguroi de lemn, şi uriaşa strachină fu aproape umplută cu un soi de mâncare ce merită o menţiune specială. Baza acestei mâncări fără nume consta din lapte acru, amestecat cu făină de hrişcă şi cu câteva bucăţi de pâine de secară, o pâine neagră, compactă şi cleioasă. Fermierul şi familia sa mâncau aceeaşi mâncare. Micul văcar abia ridică strachina plină şi, punându-şi-o pe cap intră în staul. Când ajunse, fata de la fermă tocmai pusese în câteva vase de gresie puţinul lapte cald şi spumos pe care-l putuse mulge de la vaci ca să facă din el unt pe care-l vindea (căci la fermă nu se consuma decât zerul rămas în teasc). Văzând sortit vânzării acel lapte cald, curat şi hrănitor, oamenii – resemnaţi cu acea hrană detestabilă după o zi de muncă grea – nu simţiră nicio dorinţă să bea laptele proaspăt. Când micul văcar intră în staul purtând pe cap strachina, îşi găsi tovarăşii de muncă aşezaţi pe o grămadă de bălegar, aproape de uşă, ca să poată profita de ultimele licăriri ale zilei, singurele ce le puteau lumina masa. Căci încă un felinar în afară de cel al fermierului ar fi fost considerat ca o cheltuială de prisos. Chiar în acel moment, din fundul staulului se auziră nişte gemete.

— Bun! zise unul dintre plugari. Iată-l pe moş Jacques, care-şi reîncepe muzica!

— E ora la care micuţa Bruyère vine să-l vadă.

— Bietul om! Dacă-i vrem binele, apoi cel mai bun lucru ar fi să moară!

— Suferă ca un câine şi totuşi tace ca un peşte! Şi asta de mai bine de doi ani. Boala asta e mai rea ca moartea!

— Tot e bine că jupânul Chervin i-a dat un aşternut de paie în

staul şi restul de mâncare ce ne rămâne nouă. Fără asta, moş Jacques ar fi crăpat de mult…

— Frumos din partea stăpânului nostru că e milos, căci ghinionul se ţine scai de el, zise fata care se numea Robin şi care nu avea nimic de femeie în ea decât numele. Se zice că administratorul domnului conte o să-i dea papucii jupânului Chervin pentru că nu poate plăti…

— Şi ce ne priveşte asta pe noi? zise cu brutalitate unul dintre plugari. La fermă va exista întotdeauna un fermier. Fie că o să ascultăm de Pierre sau de Nicolas, când vom crăpa, tot în groapă or să ne arunce. Mie mi-e indiferent atâta vreme cât nu sunt fermier, ca jupânul Jacques.

— Şi când te gândeşti că pe vremuri jupânul Jacques a fost un muncitor atât de harnic şi de dibaci… zise celălalt plugar.

— Acum, gata, s-a isprăvit cu el… paralizat de picioare…

— Frigul din timpul secării mlaştinilor l-a răsucit ca pe o coadă de şarpe…

— Şi roua din timpul nopţilor de toamnă, pe vremea când era cioban…

— O să ne apese şi pe noi pe şale când vom îmbătrâni, dacă nu cumva chiar mai înainte. Aşa că să nu mai râdem de el. Cel puţin pe mine, frigurile văd că nu mă mai părăsesc…

— Drace! Sunt şi pe la noi tot atât cât şi pe la alţii, zise Robin, fata cea urâtă care practica nepăsarea, adică filosofia celor sărmani. Dacă sapi mult cu ele, cazmalele se ciobesc, şi dacă s-au ciobit, s-au dus în p… mă-si! Ce mai faci cu ele atunci?

— Nimic, se-nţelege… aşa le-a fost soarta…

— Da, dar soarta asta e întristătoare pentru cei sărmani.

— Rahat! Soarta-i soartă! zise Robin. Şi dovada, poftim: soarta mea, soarta noastră…

La această explicaţie privind fatalitatea sorţii, plugarul, nefiind în stare să răspundă, se scărpină după ureche şi-şi înălţă fruntea; nu era convins decât pe jumătate.

— Iaca, continuă Robin, făcând apel la fapte în sprijinul afirmaţiei sale, vreau să-ţi dovedesc acest lucru, clar ca lumina ochilor. În seara asta mi-am muls vacile; laptele e cald încă; dimineaţă, din porunca stăpânului, am sucit gâtul la şase gâşte grase, care sunt atârnate în lăptărie, pentru a fi duse mâine la târg împreună cu şase din curcile micuţei Bruyère, cu douăzeci de livre de unt, cu cincizeci de ouă, două butoiaşe din cea mai

bună brânză, o ştiucă de cel puţin cincisprezece livre şi doi crapi care împreună cântăresc cam tot pe atâta; am găsit cei trei peşti azi-dimineaţă în plasa pe care a întins-o în baltă, ieri seară, jupânul Chervin.

— Bun! Şi ce legătură au toate astea cu soarta? întrebă nedumerit plugarul.

— Ai răbdare, zise Robin. Cu brânza faci o plăcintă gustoasă, nu-i aşa?

— Da, aşa e.

— Cu untul şi cu ouăle proaspete faci ditamai scrobul. Cu laptele, o supă pe cinste... Ştiuca şi crapii, tăiaţi bucăţi şi prăjiţi...

— Ei, da, aşa e...

— Iar cu gâştele fripte, mamă, ce mai mâncare! Cât am fost mică, am păzit ani întregi gâştele. Dar n-am gustat niciodată carne de gâscă. Trebuie să fie o bunătate... Aşa că – continuă Robin cu un aer din ce în ce mai satisfăcut – avem aici, la doi paşi de noi, tot ce ne trebuie: şi cu ce să facem pâine şi supă de lapte şi scrob şi friptură de gâscă sau de curcă, ba chiar şi o plăcintă gustoasă, fiindcă avem făină, ouă, brânză şi unt; deci iată o masă pe cinste.

— O adevărată masă de nuntă! Nu poţi face o asemenea masă decât atunci când te însori, şi încă uneori nici atunci. Dar soarta? Ce legătură au toate astea cu soarta?

— Păi au legătură, răspunse în mod magistral Robin, pentru că deşi suntem la doi paşi de toate aceste bunătăţi, noi halim secară şi lapte acru.

— Hm! făcu plugarul privindu-şi tovarăşul cu un aer întrebător.

Dar celălalt plugar, zdrobit de oboseală, şi adormise pe jumătate, indiferent la această discuţie filosofică, în vreme ce micul văcar, ghemuit, tremura din pricina frigurilor. Dându-şi seama după mutra interlocutorului său că acesta nu era încă pe deplin lămurit, Robin adăugă:

— Vezi tu, Simon, dacă ne era scris să mâncăm noi toate aceste bunătăţi, le-am fi mâncat... Dar din moment ce nici noi, nici fermierul nu le putem mânca, înseamnă că aşa ne e scris...

— Dar, fir-ar a dracului, strigă plugarul sătul de atâtea raţionamente, cui i-e dat să mănânce aceste bunătăţi?

— Oamenilor bogaţi din târguri şi din oraşe, pentru că dau parale pe ele, răspunse Robin; lor le e scris să cumpere şi viţeii şi oile şi vacile noastre din care noi nu gustăm niciodată. Am

dreptate? întrebă Robin triumfătoare. Am sau n-am? Mănâncă ei tot şi noi nimic? Mănâncă!

— Adevărul e că ei înfulecă tot, zise plugarul, cu un aer jalnic, după ce se gândi o vreme; adevărul e că ei mănâncă tot şi noi nimic.

— Îşi au soarta lor aşa cum ne-o avem şi noi pe-a noastră. Numai că a lor e bună, iar a noastră e dată dracului. Şi cu asta, scoateţi repede lingurile şi hai să halim fiertura!

Şi fiecare se apropie de strachină împins de o poftă de mâncare pe care nu le-ar fi putut-o stăvili decât sila. Aşezată între cei doi plugari, Robin părea să-i trateze cu o bunăvoinţă egală. Micul văcar şedea în faţa lui Robin. În acel moment gemetele moşneagului, aflat în grajd, se auziră din nou; glasul bătrânului o chema pe Bruyère, cu o nerăbdare crescândă.

— Iaca, moş Jacques iar o cheamă pe Bruyère… Nu mai are răbdare, zise Robin.

— Într-adevăr, mi se pare ciudat… S-a înnoptat, şi fata încă nu s-a întors cu păsările… O dovadă în plus că e vrăjită…

— Asta în mod sigur! Nu poţi să rămâi atât de scund decât dacă eşti vrăjit, răspunse Robin.

— N-aţi văzut ce plete strălucitoare are?

— Şi ce cununi de flori poartă?

— Şi ce cordoane curioase?

— Şi ce ghete făcute din stuf?

— Şi pe urmă, ochii ei mari şi verzi… Sunt ochi vrăjiţi, ce mai…

— Aţi văzut cum prevesteşte timpul frumos, grindina, ploaia şi ceaţa?

— Te cred… Pe lângă ea, un luntraş de pe Loara nu face nici două parale.

— Ea nu se înşală niciodată… Şi ce bine cunoaşte ierburile de leac… Căci, o vreme, băuturile din ierburi pe care i le dădea lui moş Jacques îi mai uşuraseră acestuia durerile. Dar se pare că boala a fost mai tare decât leacurile.

— Da, replică Robin, dar vezi că pe atâţia alţii i-a vindecat.

— Numai frigurile nu le poate vindeca. Ea zice că din pricina mlaştinilor şi a zăcămintelor de turbă de sub pământ.

— Fără să mai punem la socoteală faptul că nimeni nu are o inimă mai bună decât a ei. Dovadă că atunci când braconierul Bête-Puante a fost hăituit ca un lup, ea a vegheat asupra lui şi l-a înştiinţat tot timpul să se ferească.

— Ei, şi când au văzut că nu-l pot înhăţa, l-au lăsat în plata Domnului.

— De treabă om, Bête-Puante ăsta! Se spune că e braconier; este, dar ca să dea o bucată de vânat sau un peşte proaspăt vreunui amărât de bolnav pe care o mâncare bună l-ar mai întări…

— Tot ce se poate. Bruyère n-ar ţine atât de mult la el dacă ar fi om rău.

— De câtva timp îi tot văd mereu împreună.

Apoi cei doi ţărani începură să se hârjonească cu Robin. Căci acea clasă de dezmoşteniţi ai sorţii nu-şi dădea seama de ceea ce era grosolan, sălbatic şi abrutizant în viaţa animalelor alături de care era obligată să trăiască. Se ignoră sau se uită că dacă, datorită inepuizabilei dărnicii a naturii, acele sărmane locuinţe, unde sunt adăpostiţi ţăranii, în timpul verii sunt înfrumuseţate pe dinafară de o modestă şi umilă podoabă agrestă, interiorul acelor cocioabe oferă unul dintre cele mai jalnice aspecte care-ţi strâng inima. Şi mai adăugăm că soarta, sănătatea, viaţa miilor de creaturi ale Domnului nu trebuie să depindă de buna sau de reaua voinţă a unui singur om sub pretextul că el este deţinătorul unei părţi din pământul unui ţinut. Domnul Duriveau şi, după el, fiul său, era stăpânul a două sau trei leghe din ţinut. Din delăsare, din ignoranţă, din egoism sau din zgârcenie, mă rog, oricum, din vina sa, partea de pământ pe care o poseda contele Duriveau şi pe care locuiau o mulţime de familii de ţărani a fost lăsată pradă influenţei mortale a mlaştinilor. Secate apoi prin lucrări de asanare făcute doar pe jumătate, fertilizate, redând agriculturii un sol pe care apele stătute îl fac sterp, devine ucigător pentru cei care-l cultivă cu mare greutate. Nemulţumit de a perpetua acele cocioabe pestilenţiale, contele Duriveau şi-a obligat fermierii să locuiască în magherniţele făcute de el, din chirpici, adevărate vizuine, întunecoase şi umede, unde acei truditori ai pământului s-au îmbolnăvit de friguri şi au paralizat, dându-şi duhul prematur. Credeţi că există vreo autoritate, vreo lege care să-l poată împiedica pe acel om să ucidă ceea ce trebuie salvat şi să condamne la sterpitudine un pământ care trebuie să rodească? Nu, contele dispunea după bunul său plac de o bucată din pământul Franţei.

Şi totuşi iată o anomalie ciudată… Dacă la oraş, o casă oarecare, prost întreţinută sau şuie, depăşeşte doar cu un singur

picior strada lată de treizeci sau patruzeci de picioare, legea se răzvrăteşte, inima ei sângerează, se indignează, se înduioşează, strigă şi, în numele „utilităţii publice”, îi huiduieşte pe proprietar. De voie, de nevoie, acesta este obligat să-şi dărâme casa. Nu şochează ea privirile? Nu împiedică într-un anume loc circulaţia? Nu prezintă un enorm pericol, nu deranjează aliniamentul străzii, lărgimea trotuarului? Aşa că, în urma hotărârii serviciului de drumuri, pretinsele drepturi imprescriptibile ale proprietăţii sunt lesne călcate în picioare şi omul e obligat imediat să-şi dărâme casa şi să-şi facă alta. Această subordonare a interesului particular faţă de interesul general sigur că e, în sine, un principiu demn de admirat, care se rezumă prin cuvintele „utilitate publică”. Dar de ce să limitezi doar la înfrumuseţarea oraşelor urmările acestui măreţ principiu? De ce societatea atât de ridicol, atât de legitim agresivă faţă de proprietate, faţă de individualism, când în anumite situaţii proprietatea, individualismul vatămă bunul comun, de ce societatea rămâne nepăsătoare, dezarmată, când e vorba de probleme mult mai importante decât aliniamentul străzilor, când e vorba de fertilizare, de bogăţia ţării, când e vorba mai ales de viaţa, da, de viaţa celor mai mulţi dintre fiii ei?

. . . .

Oamenii de la ferma „Marele ienupăr” tocmai închideau uşa grajdului unde dormeau, când Bruyère intră în curtea fermei.

Capitolul V

Bruyère. Locuinţa sa. Moş Jacques. Cum sfârşesc truditorii pământului. De unde ştia Bruyère atâtea lucruri. Un vis al lui moş Jacques.

Când Bruyère intră în curtea fermei, cerul crepuscular, de un albastru-întunecat la zenit, unde şi scânteiau câteva stele, rămăsese încă de o luminoasă transparenţă, ultimul reflex al soarelui apus care dă un farmec plin de melancolie serilor senine de toamnă. Pe acel fundal de purpură palidă se profila chipul tinerei Bruyère. Foarte mică de stat, dar minunat proporţionată, fata purta un veşmânt simplu cu mâneci până la cot, făcut dintr-o stofă groasă, de lână alburie, cu dungi late, cafenii, strânsă în

talie de un cordon de stuf moale ca mătasea, împletit de Bruyère cu o dibăcie demnă de admirat. Datorită lărgimii şi grosimii stofei, rochia tinerei, închisă până la gât şi lungă până la jumătatea piciorului, se drapa în cute de o simplitate graţioasă; faptul că nu-şi făcuse rochia până la pământ o ajuta să nu fie niciodată murdară de noroiul din băltoace. Mânecile largi care nu-i coborau decât până la cot lăsau să se vadă braţele rotunde şi uşor bronzate ale fetei; picioruşele ei ca de copil erau încălţate cu nişte saboţi mici, din lemn de mesteacăn, înnegriţi cu funingine; apa unui izvor limpede, unde Bruyère se spăla în fiecare seară, le dăduse un luciu ca al lemnului de abanos. Silită de sărăcie să meargă cu picioarele goale, Bruyère îşi făcuse, cu îndemânarea unui sălbatic dintr-o insulă pustie, nişte turetci ca de cizme care urcau până sub genunchi şi se opreau sub talpa piciorului protejată de saboţi. Nimic mai frumos, nimic mai curat decât acea ţesătură suplă şi strălucitoare care-i strângea încântătorul picioruş rotund, protejat astfel de roşeaţa şi de crăpăturile pricinuite de contactul cu glodul. Dintr-o obişnuinţă ciudată, în pofida frigului, a ploii sau a căldurii caniculare, tânăra nu purta niciodată nimic pe cap. Doar uneori, în perioada când înfloreau mărăcinii, îşi punea câteva rămurele împletite în cunună, fără îndoială pentru a-şi sărbători numele cu care fusese botezată, când, încă foarte mică, fusese găsită în landă, în mijlocul unei tufe de mărăcini roz. (De atunci, acelaşi mister continua să-i învăluie naşterea.) Părul castaniu, foarte des, ondulat natural şi despărţit de o cărare prin mijloc, avea o nuanţă atât de plăcută, încât se confunda cu umbra uşoară ce-i cădea pe frunte din pricina desimii pletelor în care tremurau atunci câteva firicele de flori roz. Sprâncenele fine, ca şi genele nemăsurat de lungi şi de ondulate, care-i împodobeau ca nişte franjuri pleoapele, îi puneau şi mai mult în valoare ochii; ochii foarte mari ai tinerei Bruyère aveau o culoare ciudată: verzi ca marea. După o clipă, deveneau când clari, strălucitori ca acvamarinul, când de un verde-întunecat, dar limpede, ca cel al valurilor în permanenţă transparente, în ciuda adâncimii lor. Acea culoare ciudată şi schimbătoare dădea o notă cu totul aparte privirii fetei, privire şi aşa deosebit de gânditoare şi adesea de o mobilitate şi de o strălucire nemaiîntâlnite. Trăsăturile erau remarcabile prin desăvârşirea lor, căci în ansamblul acestei încântătoare şi micuţe fiinţe domnea o

armonie desăvârşită. Rara ei frumuseţe, puţin stranie datorită îmbrăcămintei originale, graţia sălbatică, îndemânarea de necrezut pentru mii de mici fleacuri pe care le scornea, o inteligenţă uimitoare, vie, descurcându-se în cele mai diverse domenii; surprinzătoarea şi afectuoasa apropiere de păsările pe care le avea în grijă, prevederea sau, mai bine zis, un fel de prezicere în care nu dădea niciodată greş în ceea ce privea treburile celor din jurul ei, toate aceste curiozităţi nevinovate o făceau pe fată să treacă, în ochii locuitorilor naivi ai acelui ţinut pustiu, drept o fiinţă vrăjită. Şi cu toate astea, departe de a stârni teamă sau dorinţa de a fugi de ea, fata inspira, dimpotrivă, cele mai vii sentimente de simpatie sinceră şi de recunoştinţă, căci harurile „supranaturale” pe care i le puneau în cârcă cei din jur le folosea ca să-şi ajute semenii; şi astfel, micuţa păzitoare de păsări, în situaţia jalnică în care se afla, găsea mijlocul de a fi tot timpul atentă şi săritoare la nevoie faţă de toţi.

Când a intrat în curtea fermei, Bruyère nu era precedată, ci înconjurată de numeroasele ei orătănii cu pene negre şi lucioase şi cu capetele de un roşu-viu. Doi curcani enormi, purtându-şi cu orgoliu creasta şi mărgelele de un roşu-aprins, cu vagi pete albăstrui, se umflaseră atât de tare în pene, încât cozile mari şi rotunde semănau cu nişte mari evantaie de abanos lăcuite cu un verde-închis. Unul în dreapta şi celălalt în stânga fetei, n-o slăbeau un minut din ochi; când priveau cu ochii lor roşii şi cutezători, când scoteau nişte sunete atât de obraznice, de triumfătoare şi de provocatoare, încât păreau că desfid pe oricine, fie om, fie animal, care ar fi cutezat să se apropie de păzitoarea lor. Văzând cele două păsări monstruoase, înalte de trei picioare, şi când se înfoiau, late de cinci picioare, cu aripi puternice, cu ciocuri ascuţite, cu pinteni şi mai ascuţiţi, înţelegeai pe loc de ce domnul Beaucadet, în ciuda curajului său, se văzuse nevoit să se apere cu sabia împotriva asalturilor sălbatice ale celor două păsări.

La un semn al fetei, tot acel păsăret se opri uguind de bucurie în faţa coteţului prevăzut cu stinghii, a cărui uşă fu întredeschisă doar atât cât să se poată strecura câte o pasăre, pentru ca Bruyère să le poată între timp număra. Trecură, astfel, una câte una prin faţa ei, după vârstă şi mărime, mai întâi cele mai tinere, fără să se înghesuie, într-o ordine desăvârşită; cei doi curcani uriaşi, care, datorită vârstei şi devotamentului, se bucurau de

unele privilegii, îşi lăsară consoartele să defileze prin faţa lor, lovindu-le uneori cu ciocul pe cele mai leneşe sau pe cele care întârziaseră. Când tot cârdul de păsări intrase în coteţ, Bruyère deschise larg uşa ca să intre şi curcanii. Deşi în acel moment chipul fetei purta pecetea unei profunde melancolii, când văzu câtă ordine domnea în hambarul ce slujea de coteţ, un surâs de satisfacţie înflori pe buzele sale.

Cu toate că era foarte tânără, dintr-un sentiment precoce de pudoare şi de respect faţă de sine, una dintre trăsăturile cele mai izbitoare ale firii sale, Bruyère nu voise să doarmă laolaltă cu celelalte slugi, căci, la acea fermă, la fel ca la toate, fetele şi băieţii se culcau claie peste grămadă, în fundul grajdului, fără deosebire de sex sau de vârstă. Bruyère obţinuse aprobarea fermierului să-şi facă sus, pe una din stinghiile de sub acoperiş, un fel de mic cuib ca de rândunică, un locşor la care ajungea căţărându-se, cu agilitatea unei pisici, pe treptele primitive ale prăjinilor pe care erau fixate stinghiile. Copila îşi făcuse din acel soi de cuib căptuşit cu muşchi şi ferigi uscate, amestecate cu ierburi aromatice, un culcuş sănătos şi o izolare convenabilă vârstei şi sexului ei. Odată, un tânăr de la fermă, în amorul lui plin de cutezanţă şi de brutalitate, viind să dea buzna, în toiul nopţii, peste Bruyère, se trezi cu toate curcile de pe stinghii în capul său, bătând din aripi şi făcând atâta zgomot, încât îndrăzneţul nu ştiu cum s-o şteargă mai repede, speriat de acel atac neprevăzut.

Treaba odată îndeplinită, Bruyère închise uşa, aşeză cu grijă, într-un colţ, un coşuleţ acoperit cu frunze proaspete pe care-l ţinuse în mână când venise, apoi ieşi în curtea fermei ca să stea de vorbă cu persoanele care veneau să-i ceară sfatul. În acel moment, Bruyère îl zări pe micul văcar, care, ieşind din fermă, se îndrepta către ea.

— Moş Jacques te cheamă întruna… te cheamă că ţi se face şi milă… zise băiatul. Nu putem să dormim din cauza gemetelor lui.

— Dă fuga şi spune-i că vin, răspunse Bruyère, al cărei chip se întristă brusc.

Apoi, îndreptându-se spre fermă, dispăru uşoară şi fermecătoare întocmai ca o zână. Înainte de a intra în grajdul dărăpănat în fundul căruia moş Jacques o striga şi gemea întruna, Bruyère luă cu sine, din locul unde-l lăsase, coşuleţul cu care venise de la câmp; în coşuleţ se aflau mure sălbatice de un

roşu-violet; câteva picături din zeama lor pătaseră cu un roşu-purpuriu frunzele proaspete de viţă sălbatică ce tapetau coşuleţul. Bruyère se strecură printr-una din largile şi numeroasele crăpături ale zidurilor şi intră în grajd. Luna începuse a se ridica, rotundă şi strălucitoare; una dintre razele sale, trecând prin acoperişul desfundat, lumina slab fundul acelui hambar în ruină. Acolo se opri şi Bruyère, căci din acel loc se auzeau, din când în când, jalnicele gemete care îi deranjaseră pe oamenii de la fermă în timp ce aceştia mâncau. Tânăra privi cu adâncă tristeţe tabloul acela deloc nou pentru ea, dar care totuşi o îndurera de fiecare dată la fel de mult. Un mindir din paie de secară zăcea pe pământul umed, cu greu apărat de ploaie şi de zăpadă de câteva legături de drobiţă atârnate pe nişte prăjini ţinând loc de acoperiş, prin găurile cărora puteai vedea lesne cerul unde luna strălucea, în toată splendoarea ei. Pe acea saltea murdară, infectă, mai murdară şi mai infectă decât locul animalelor de muncă, abia se mişca o formă omenească, acoperită pe jumătate de zdrenţele unei cuverturi: era tot ceea ce poate oferi mai întristător, mai cumplit bătrâneţea, sărăcia şi bolile ce nu se mai pot vindeca.

Închipuiţi-vă un bătrân de optzeci şi patru de ani, paralizat într-un fel atât de ciudat, de îngrozitor, încât ai fi spus că o putere nemiloasă îl făcuse să înţepenească brusc în clipa în care, cu fruntea plecată spre brazdă, răscolea pământul şi că acea putere îl condamnase pe nefericitul bătrân să rămână de-a pururi cu faţa şi cu trupul înclinate către pământ. Şi când te gândeşti că nu era vorba de o putere supraomenească, ci de simpla voinţă a unui om exploatând alt om şi care adusese această făptură a Domnului într-o stare atât de înfricoşătoare…

Văzând-o pe Bruyère, bătrânul paralizat se rostogoli pe salteaua lui, încetă să mai geamă şi-şi întoarse capul spre fată. Chipul octogenarului era livid şi de o înspăimântătoare slăbiciune; febra era singura care-i mai însufleţea ochii adânciţi în orbite; culcat pe o coastă, genunchii osoşi îi atingeau pieptul descărnat. De aproape doi ani membrele îi rămăseseră sudate – dacă pot spune astfel – în această poziţie; doar mâna dreaptă îşi mai păstrase o oarecare posibilitate de mişcare. Bătrânul datora milei fermierului – el însuşi foarte sărac – acel adăpost şi câteva linguri din mâncarea greţoasă cu care se hrăneau oamenii de la fermă. Ani îndelungaţi moş Jacques lucrase la acea fermă; mai

întâi ca plugar ce deţelenea pământul, dar această meserie grea, practicată în mijlocul landelor mlăştinoase, îi vârâse în oase boala de care suferea acum; atunci fermierul, sigur de zelul şi de probitatea sa, îi încredinţase cireada de vite. Slujba de păzitor de vite, deşi activă, nu cerea totuşi o desfăşurare de forţe ca cea depusă la desţelenirea pământului. Moş Jacques se ocupă de vite până în ziua când, paralizat şi îndoit în două, căzu extenuat pe paiele de unde nu avea să se mai ridice niciodată. Izolarea în fundul acelui grajd, intensificarea durerilor sale de nevindecat, conştiinţa că nu va putea scăpa de ele decât murind îl cufundaseră pe bătrân într-o profundă apatie ce se manifesta printr-o tăcere mohorâtă. Singura persoană în faţa căreia rupea acea tăcere absolută era Bruyère. Unii oameni, dăruiţi de natură, se nasc geometri, astrologi, pictori, muzicieni etc. Prin ce fenomen misterios aceste haruri privilegiate ating şi depăşesc, adesea fără niciun fel de strădanii, limita anumitor cunoştinţe? Nimeni nu ştie, dar faptul e tot atât de evident pe cât de inexplicabil. Moş Jacques fusese şi el una dintre acele fiinţe privilegiate. Născut agricultor, prevăzuse de multă vreme nu numai ameliorările, dar şi revoluţiile pe care ştiinţa agrară şi studiul ei ar fi trebuit să le aducă în agricultură. Numeroase experienţe făcute pe câte o bucată de teren îl convinseseră pe moş Jacques de valoarea ideilor sale. Venind în contact cu geologia prin cunoaşterea acţiunii diferitelor îngrăşăminte asupra naturii variate a solului, cunoscând istoria naturii datorită observaţiilor sale privind higiena şi psihologia animalelor, cunoscând, în sfârşit, botanica prin clasarea inteligentă a îngrăşămintelor vegetale, moş Jacques era o comoară de cunoştinţe practice, dar o comoară despre care nimeni n-avea habar. Faptul că nu vorbise nimănui despre ea nu se datora nici răutăţii, nici egoismului, nici acelui soi de gelozie care-l face pe câte un savant să-şi ascundă cu tot atâta grijă descoperirile cum îşi ascunde avarul aurul. Nu… o profundă, o incurabilă nepăsare îl împiedicase pe moş Jacques de a-şi demonstra şi pune în practică cele ştiute. De altfel, ce interes avea, ce anume l-ar fi putut încuraja să facă acest lucru? Ce-l interesa pe el dacă ogorul stăpânului său rodea mult sau puţin? Leafa de mizerie pe care o primea şi munca grea pe care o efectua ar fi fost aceleaşi. În naiva sa ignoranţă, bătrânul plugar nu putea fi îmboldit de ambiţia de a trece drept un novator. Totuşi, cum era un om de

treabă şi cum dezastruoasa tradiţie a rutinei îl revolta, se hazardase de câteva ori să dea unele sfaturi; dar toţi i-au întors spatele, socotindu-l nebun; de atunci, plugar sau cioban, s-a mulţumit să muncească nici mai bine, nici mai rău ca tovarăşii săi; apoi a venit în sfârşit şi ziua când, paralizat, s-a prăvălit pe salteaua de paie pe care n-avea s-o mai părăsească. Din acel moment se închise într-o tăcere absolută. Totuşi, după câteva luni de acea viaţă crudă, lipsită de priveliştea lumii de afară, pradă unor dureri cumplite, rămas doar cu gândurile sale, bătrânul simţi ca pe o remuşcare faptul că nu împărtăşise nimănui din harurile cu care-l înzestrase natura şi care ar fi putut da roade. Bruyère, pe atunci în vârstă de paisprezece ani, îl îngrijea pe bătrân şi ţinea la el ca la un tată. Bunătatea şi inteligenţa acelei copile erau cu totul deosebite; mintea i se dezvoltase datorită lecţiilor pe care cel mai ciudat învăţător din lume, Bête-Puante, braconierul, i le dădea aproape zilnic în pustietatea landelor sau a pădurilor. Căci acelui om, după ce renunţase la viaţa umilă şi obscură pe care o dusese pentru o viaţă de hoinar, îi plăcea să cultive tot ceea ce avea el mai generos, mai tandru, mai elevat în mintea şi în inima copilei. Moş Jacques, din ce în ce mai uimit de calităţile fetei, hotărî să se slujească de ea pentru a răspândi comoara de cunoştinţe pe care le dobândise şi pentru care îşi făcea reproşuri amare că le păstrase atâta vreme pentru sine. Da, îi va spune totul fetei, dar numai ei. De atunci îi vorbi întruna, rezumându-şi ştiinţa la axiome concise, simple şi clare. O învăţă totul, cu răbdare, pe fata al cărei spirit pătrunzător asimilă repede toate acele excelente precepte ale sale, rugând-o să nu divulge nimănui sursa cunoştinţelor sale. Iată deci care era secretul „ştiinţei” tinerei Bruyère. Din păcate, mai târziu, durerile, izolarea şi, în sfârşit, vârsta slăbiră mintea bătrânului, îşi pierdu aproape cu totul memoria; de câteva luni mai ales, doar prezenţa fetei îl mai smulgea din mohorâta lui apatie. Totuşi, de două ori moş Jacques ieşise din toropirea sa şi mai adresase cuvântul şi altor persoane în afară de Bruyère. Prima oară ceruse cu insistenţă să discute cu contele Duriveau, proprietarul fermei. Dar contele primind această cerere cu un dispreţ suveran, bătrânul spusese doar atât: „Nu face bine, nu face bine!” Apoi bietul bolnav ceruse să-i fie adus braconierul Bête-Puante. Acesta nu făcu mofturi şi veni. După o lungă şi tainică discuţie cu bietul cioban, discuţie în

timpul căreia numele de Martin a fost destul de des rostit, braconierul a ieşit din grajd, palid şi răscolit. Moş Jacques a recăzut apoi în tăcerea lui. Revenind a doua zi, braconierul încercă zadarnic să-i mai smulgă câteva cuvinte: bătrânul nu scoase o vorbă. Altă dată, în urma vizitei unui necunoscut care aducea a ţăran şi pe care nimeni nu l-a mai văzut de atunci, moş Jacques trimisese din nou după braconier şi avusese o lungă discuţie cu el. Cam la o lună după această discuţie, una dintre cele două odăi dărăpănate ale fermierului a fost despărţită de locuinţa lui printr-un culoar şi adusă într-o stare dacă nu confortabilă, cel puţin locuibilă datorită mobilelor simple şi comode cumpărate din Vierzon, orăşelul din apropiere. După câteva zile, într-o seară, o mică şaretă, acoperită cu dril, porni spre ferma „Marele ienupăr”: o femeie învăluită într-o pelerină ţărănească se dădu jos din şaretă şi de atunci locui în camera despre care am vorbit, cameră pe care n-o părăsea niciodată, trăind într-o atât de mare singurătate, încât, cu excepţia fermierului care o primise şi a micuţei Bruyère care se ducea la ea zilnic, oamenii de la fermă abia dacă o zăriseră. În pofida evenimentului de care nu era străin fiindcă i-l istorisise braconierul, moş Jacques n-o văzuse niciodată pe acea femeie şi se reînchisese în tăcerea lui obişnuită. Atâta doar că, după mutarea străinei la fermă, bătrânul căzu într-o zi pradă unei ciudate agitaţii. Contrar obiceiului său, o strigase tot timpul pe Bruyère, care, de câteva zile, îi aducea de pe câmp un coşuleţ cu mure sălbatice, al căror gust puţin acrişor răcorea gura uscată a bătrânului.

— Iată-ţi murele, moş Jacques, zise Bruyère îngenunchind lângă saltea. Iartă-mă că te-am făcut să aştepţi, dar nişte bieţi oameni din vale au venit să-mi ceară câteva sfaturi... Le-am spus ce m-ai învăţat dumneata. Mi-au mulţumit, adăugă Bruyère. Oh, cât aş fi vrut să le spun: „Nu mie, ci lui moş Jacques trebuie să-i mulţumiţi...” Am auzit că m-ai chemat peste zi, îi zise tristă Bruyère. Vrei să-mi spui ceva?

— Moş Jacques n-are de zis nimic nimănui, răspunse bătrânul, cu o privire rătăcită, şi nimeni nu vorbeşte cu el... Şi de ce ar vorbi? Când Sauvageon, boul cel bătrân şi negru, a murit din pricina oboselii, crezi că a spus ceva? Crezi că cineva a vorbit cu el?

La aceste cuvinte care dovedeau sminteala bietului bătrân,

Bruyère oftă adânc. Apoi, vrând să-l smulgă din acele gânduri sinistre, îi zise:

— Adu-ţi aminte cine eşti, cine ai fost, moş Jacques! Pe vremea dumitale, niciun plugar nu era mai iscusit ca dumneata; în vale se spune că izbuteai să desţeleneşti cu săpăliga un sfert de pogon pe zi.

— Da, zise bătrânul cu mândrie, părând să-şi adune amintirile, da, aveam o săpăligă de două ori mai grea şi mai mare ca a celorlalţi; şi din zori şi până seara săpam atât de adânc şi stăteam atât de aplecat deasupra gliei, încât nu apucam să mai văd cerul… Poate o dată la un ceas… zise el copleşit de amărăciune. Dar de ce să-mi mai amintesc de astfel de lucruri?

— Moş Jacques, dumneata n-ai fost numai un plugar destoinic şi puternic… Gândeşte-te numai la câte lucruri m-ai învăţat pe mine, zise emoţionată Bruyère.

Un nou fulger de mândrie scânteie o clipă în ochii stinşi ai bătrânului; acesta zise:

— Ai dreptate! Când am fost tânăr, am ştiut multe lucruri. Dacă aş fi vorbit despre ele… Dacă oamenii m-ar fi ascultat… sărăcia s-ar fi preschimbat în bogăţie, nefericirea în fericire… Apoi, întrerupându-se brusc, adăugă cu o ironie amară, din ce în ce mai copleşit: Nu, n-am fost numai un bou bun de muncă… mintea nu mi-a lipsit… Dar văd că nu i-a lipsit nici câinelui meu… La un semn, mâna cireada sau o oprea în loc ca să nu intre în pădure sau pe câmp. Ei bine, deşi inteligent şi curajos, a murit aici, la picioarele mele, orb, fără dinţi şi aproape sfârtecat de un lup pe care izbutise să-l ucidă. Câinele sau boul meu, acelaşi lucru…

Din ochii bătrânului picară câteva lacrimi; niciodată nu se plânsese cu atâta amărăciune de soarta lui.

— Moş Jacques, zise emoţionată Bruyère, aplecându-se către bătrân, mă recunoşti? Sunt eu, Bruyère, care te iubeşte mult… Mi s-a spus că mai devreme m-ai căutat… Ce voiai? Vorbeşte, te-ascult…

La aceste cuvinte ale fetei, o scânteie de aducere-aminte şi de judecată luci în ochii bătrânului, care, trecându-şi mâna peste frunte, răspunse cu voce slabă:

— Da, e adevărat… toată ziua te-am strigat… Dar oare de ce? Nu mai ştiu… Poate ca să-ţi vorbesc despre un vis pe care l-am avut… Dar de ce atât de târziu? se întrebă uncheaşul. De ce să fi

visat acest lucru atât de târziu?

— Ce vis, moş Jacques?

— Un vis… de fapt, cred că e vorba de două… E mult de-atunci, foarte mult… zise bătrânul, încercând să-şi adune amintirile. Odată, după acest vis, am vrut să-l văd pe domnul conte… Da, nu mă înşel, am vrut să-l văd pe domnul conte… Dar a refuzat să vină… Oare de ce? Uite că nu ştiu… În locul lui a venit braconierul… Apoi am avut alt vis… Dar nu mai ştiu…

— Moş Jacques, m-ai chemat ca să-mi vorbeşti despre acest vis, zise cu blândeţe Bruyère, nevrând să-l contrarieze pe bătrân. Ei bine, atunci povesteşte-mi-l, te ascult; iar pe urmă vei mânca murele astea care-ţi plac atât şi care sunt atât de sănătoase pentru dumneata.

Bătrânul îşi duse din nou mâna la fruntea pe care şi-o apăsă cu putere, ca şi cum ar fi vrut să oprească acolo memoria şi judecata ce păreau gata să-l părăsească din nou. Apoi spuse grăbit:

— A, da, asta era… Toată ziua te-am chemat ca să-ţi istorisesc un vis. Am visat, vezi tu, că cineva te adusese la mine când erai foarte mică… apoi eu te-am dus în landă… era aproape de culesul ghindei… şi te-am aşezat în mijlocul unei tufe de mărăcini… nu mai ştiu cât aveai… poate cinci ani, poate mai puţin… apoi m-am prefăcut că te-am găsit acolo din întâmplare.

— Dumneata! strigă fata, neştiind dacă bătrânul o luase razna sau îşi amintise de un fapt petrecut cu multă vreme în urmă. Aşa că repetă: Dumneata…

— Nu ştiu… tot ce se poate… fiindcă, visez mereu acest lucru…

— Dar visul ăsta, moş Jacques, zise Bruyère răscolită de acea revelaţie neaşteptată, visul ăsta… Poate că-ţi revine în memorie un fapt petrecut eu ani în urmă. Cine m-a pus în braţele dumitale?

— Stai puţin… Era o persoană… o persoană… uite că nu mai ştiu… Avea totuşi ceva deosebit, care m-a izbit… oare ce să fi fost?

Şi din nou bătrânul îşi trecu mâna tremurândă peste frunte. Din ce în ce mai tulburată, mai neliniştită, Bruyère, deşi roasă de curiozitate, tăcu, temându-se să nu rupă firul atât de slab, de şubred care lega între ele gândurile bătrânului.

— Ştii, zise el după câteva momente de tăcere, în timpul

cărora păru să-şi adune gândurile, ştii unde sunt ruinele cuptorului de brutărie, pe malul povârnit al mlaştinii din dosul fermei…

— Vai, murmură Bruyère auzind aceste vorbe, a căror incoerenţă aparentă părea să-i spulbere toate speranţele pe care şi le făcuse.

— Da, reluă bătrânul, asta era… exact ca în visul meu… în fundul acelui cuptor părăsit există un altul a cărţii gură era astupată atunci… stai puţin să-mi aduc aminte… Da, acuma ştiu! Scoţând o cărămidă, am ascuns în acel cuptor părăsit ceea ce mi-a dat persoana aceea, spunându-mi: „Să dai asta acestei copile care se va numi Bruyère…” De ce nu ţi-oi fi spus nimic până acum… şi am tăcut atât de multă vreme? şopti bătrânul, a cărui voce începu a se stinge treptat.

Exista un fapt atât de precis în această revelaţie a bătrânului, încât Bruyère strigă:

— Locul acela despre care vorbeşti, ruinele acelui cuptor de pâine le cunosc. Să nu mă duc să caut ce ai ascuns acolo pentru mine? Ceea ce-ai pus acolo are vreo legătură cu naşterea mea? Oh, fie-ţi milă, moş Jacques, mai fă un efort şi răspunde-mi!

— Mi se învârte capul! zise bătrânul închizând ochii, epuizat de efortul pe care-l făcuse ca să-i povestească fetei un fapt real pe care el îl lua drept vis.

— Moş Jacques, strigă Bruyère aplecată peste salteaua bătrânului, te implor… mai fă un efort… Persoana aceea era mama mea? Tatăl meu? Nu ştii dacă mai trăiesc?

— Nu mai ştiu nimic, murmură bătrânul, cu glas slab.

— Şi mama? încă un cuvânt: ce-i cu mama mea?

Moş Jacques îşi mişcă uşor buzele, scoase câteva sunete nearticulate, apoi închise ochii, gemând din când în când, ca şi cum, uitând o vreme de suferinţa sa din pricina discuţiei avute cu fata, acum ar fi simţit-o şi mai crâncen.

După câteva tentative, convingându-se că insistenţele sale erau zadarnice şi necăjită de neputinţa de a-l ajuta pe bătrân, Bruyère înfoie puţin paiele care-i slujeau drept pernă, îi aşeză coşuleţul cu mure la îndemână şi ieşi din grajd tremurând emoţionată, tulburată, gândindu-se la ciudata revelaţie a lui moş Jacques. Oricât ar fi fost de curioasă să ştie ce se afla în ascunzătoarea indicată de moş Jacques, fata îşi înfrână, pe moment, dorinţa. În odaia de la fermă se mai vedea încă o

lumină palidă, şi Bruyère, ca să se poată duce la vechiul cuptor de pâine, trebuia să aştepte ca să se culce toată lumea. Şi apoi, în fiece dimineaţă şi în fiece seară, Bruyère îi făcea o vizită necunoscutei, care, sosită pe înnoptate la fermă, locuia acolo de destul de multă vreme. Ocolind deci clădirea fermei, a cărei curte era împrejmuită cu un gard, fata bătu la o uşă din dosul casei ce dădea spre malul povârnit al imensei bălţi despre care am vorbit şi ale cărei ape erau atunci foarte adânci.

În acel moment, Beaucadet, grăbindu-şi calul şi escorta, se apropia tot mai repede de ferma „Marele ienupăr”, unde venea s-o aresteze pe Bruyère, acuzată sau mai curând bănuită că şi-ar fi omorât pruncul.

Capitolul VI

Odaia doamnei Perrine. Scrisoarea unui fiu către mama sa. Un rege care seamănă prea puţin cu alţi regi. Discuţia dintre Bruyère şi doamna Perrine. Ascunzătoarea. Sipetul. Recunoştinţa. Sosirea domnului Beaucadet şi ce a rezultat din asta. Pentru prima oară în viaţa sa când domnul Beaucadet nu se mai arată insensibil.

Ca să ajungi în odaia unde intrase Bruyère, trebuia să străbaţi un mic palier întunecos de-a lungul zidurilor exterioare ale fermei aflate spre malul povârnit al bălţii. Acea odaie, cu aspect modest, era aproape luxoasă în comparaţie cu clădirile dărăpănate ale fermei; un tapet nou de hârtie ascundea pereţii de chirpici, proaspăt tencuiţi cu ghips; soba înaltă, cu pervaz de lemn, era împodobită cu o draperie de serj verde, festonată după moda veche şi galonată cu galben, în vreme ce un covor mare, întins în faţa căminului, ascundea în parte piatra tocită de pe jos; un pat bun, câteva mobile simple, dar curate, constituiau interiorul acelei odăi luminate în timpul zilei doar de o ferestruică cu gemuleţe verzui şi octogonale prinse în rame de plumb. Una din acele lămpi folosite la ţară, alcătuită dintr-o lumânare a cărei flacără îşi dubla lumina dacă era pusă în faţa unui glob de sticlă plin cu apă limpede, lumina odaia, căzând din plin asupra unei femei aşezate pe fotoliul din colţul căminului. Părea atât de absorbită de ceva, încât nici nu observă sosirea tinerei Bruyère,

care rămăsese mută şi nemişcată lângă uşă. Nu departe de femeia din fotoliu se afla un mic război de ţesut, împodobit cu postav verde, pe care se încrucişau, prinse cu nenumărate ace de aramă, nişte fire albe şi subţiri de care atârnau fuse mici de abanos. Dantela începută pe acel război era de o frumuseţe deosebită; recunoşteai în ea mâna unei lucrătoare experimentate. Doamna Perrine – aşa se numea femeia – părea să aibă vreo patruzeci şi ceva de ani. În tinereţe trebuie să fi fost remarcabil de frumoasă. Strâns sub boneta albă de ţărancă, părul despărţit în două printr-o cărare la mijloc, negru cum e cărbunele, îi încadra fruntea foarte brună, ca şi tenul, de altfel; ochii ei negri, foarte mari, foarte strălucitori, străjuiţi de două sprâncene foarte fine şi frumos arcuite, când priveau în gol, când se odihneau, rând pe rând, pe obiectele despre care am vorbit mai înainte. Chipul doamnei Perrine părea cam bolnăvicios; slăbiciunea feţei îl făcea să pară prelung, scoţându-i şi mai mult în evidenţă nasul acvilin. Pe buzele ei pline şi plăcute plutea un surâs melancolic. Fruntea gânditoare îi era sprijinită în palmă. Doamna Perrine purta haine de ţărancă, dar foarte curate şi a căror stofă neagră făcea să iasă şi mai mult în relief albeaţa bonetei albe şi a şalului ei mare, încrucişat peste piept, Din când în când, câte o tresărire aproape imperceptibilă făcea să-i tremure simultan buzele şi sprâncenele negre, tremur nervos cu care rămăsese în urma unei boli grele de care suferise. Căci foarte mulţi ani doamna Perrine fusese nebună. Furioasă, nebunia ei îşi schimbase încetul eu încetul forma. După frenezia de la început, urmase o melancolie îndurerată, dar inofensivă. Timpul şi îngrijirile pline de solicitudine duseseră la o vindecare aproape completă, iar liniştea deplină de care doamna Perrine se bucura de când se instalase la ferma „Marele ienupăr” începuse a desăvârşi acea vindecare. După ce studiase atent firea acelei femei nefericite şi mai ales susceptibilităţile şi bănuielile de care dădea dovadă ca urmare a bolii sale, doctorul îi recomandase, mai ales în primele luni petrecute la fermă, o izolare aproape totală. Într-adevăr, femeia simţea o asemenea umilire, o atât de penibilă ruşine din pricina bolii pe care o avusese, încât chiar prezenţa celor mai binevoitoare persoane i-ar fi făcut rău şi i-ar fi pricinuit o suferinţă de nespus. „Sigur, adăugase medicul, că toate aceste susceptibilităţi vor dispărea cu timpul; dar de teama unei reveniri a bolii de care poate că nu s-ar mai vindeca

niciodată, doamna Perrine trebuie să trăiască în cea mai deplină singurătate. Condiţiile puse de doctor erau de altfel în deplină concordanţă cu înclinările femeii, care a fost foarte fericită să-i urmeze întocmai sfaturile. În timpul zilei nu ieşea niciodată afară din casă; de îndată însă ce se înnopta şi mai ales când strălucea puternic luna, doamna Perrine făcea adesea lungi plimbări pe malul bălţii. Doar Bruyère avea grijă de ea, singura de altfel pe care o acceptase în preajma sa. Primită la început cu o rezervă plină de neîncredere, ce ascundea o jenă penibilă şi plină de bănuieli, fata se pricepu ca, încet, încet, prin farmecul ei firesc, să liniştească temerile doamnei Perrine. Aceasta simţi în curând faţă de Bruyère un tandru interes, sentiment salutar care ajută din plin la vindecarea bietei nebune.

După ce intrase în acea încăpere. Bruyère, aşa cum am mai spus, rămăsese tăcută din pricina contemplării în care era cufundată doamna Perrine; obiectele asupra cărora îşi fixa rând pe rând privirea erau două portrete şt două scrisori. Unul dintre portrete, pictat în miniatură, era aşezat pe genunchii ei, în cutia lui de marochin, întredeschisă. Celălalt portret, mult mai mare (înalt de vreo trei picioare şi lat de două), se afla aşezat pe un fel de placardă ce alcătuia partea de sus a unei mobile din lemn de nuc a cărei parte inferioară slujea de comodă. Miniatura înfăţişa un tânăr de vreo treizeci de ani[5], poate mai mult, poate mai puţin, cu chipul brun, cu ochii vii, cu părul negru buclat, cu faţa uşor prelungă, cu o înfăţişare spirituală şi îndrăzneaţă. Trăsăturile sale, cu excepţia deosebirilor de vârstă, semănau ca două picături de apă cu cele ale doamnei Perrine, asemănare explicată de altfel prin aceste cuvinte gravate pe marginea medalionului: *„Bunei sale mame, Martin”*. Celălalt portret, sau mai curând, celălalt tablou (căci accesoriile îi confereau o oarecare importanţă), purta data de 1845. Rama magnifică de bronz, cizelată şi aurită, având deasupra însemnele regalităţii, contrasta în mod ciudat cu sărăcia acelei camere. În acea ramă splendidă se afla portretul unui rege… al unui rege domnind asupra unui popor din nordul Europei; îmbrăcat cu o simplitate burgheză, regele purta o haină albastră, o jiletcă albă şi o cravată neagră. Chipul suveranului, încă tânăr, exprima un

[5] În privinţa datelor şi vârstei eroilor există în original unele inadvertenţe. Am preferat însă să le lăsăm aşa cum le-a consemnat autorul (n.t.).

ciudat amestec de inteligenţă, hotărâre şi bunătate; surâsul îi era blând, deşi puţin trist, ca şi cum o cunoaştere prematură a oamenilor făcuse să i se strângă inima, fără să-i altereze însă bunătatea sa înnăscută; privirea îi era gânditoare, dar totodată şi pătrunzătoare; trăsăturile, din păcate, nu-i erau regulate: avea buze groase, nasul lung, faţa pătrată; doar ochii îi erau deosebit de frumoşi, de un albastru-deschis, armonizându-se de minune cu părul blond, foarte scurt, foarte lins, şi cu mustaţa deasă, de aceeaşi culoare. Atitudinea şi caracterul acelui suveran dezvăluiau o simplitate, noi am zice o bonomie extremă, dacă bonomia n-ar fi socotită incompatibilă cu energia; statura sa robustă şi înaltă, pieptul bombat şi foarte puternic, umerii laţi, grumazul solid, mâinile musculoase ofereau mai curând un tip de plebeu decât de aristocrat, dând dovadă de sănătate şi de vigoare.

Am vorbit despre accesoriile acelui portret, care erau numeroase şi ciudate. În mijlocul fundalului întunecat şi bituminos al portretului, urcate pe două piedestale – desigur în semn de pioasă adoraţie – apăreau două busturi de marmură albă, ale căror profiluri fuseseră pictate de artist într-o misterioasă semiobscuritate. Unul dintre busturi îl înfăţişa pe Brutus, celălalt era al lui Marc-Aureliu.

Boneta frigiană, pusă pe capul inflexibil al lui Brutus, era de un roşu-aprins, înconjurată de o aureolă luminoasă ce strălucea în penumbra în care artistul îl lăsase în mod intenţionat, cum lăsase de altfel şi capul lui Marc-Aureliu. Fruntea gânditoare a acestuia din urmă părea să răspândească aceeaşi aureolă divină. Era imposibil să nu vezi în acea glorificare o dovadă mult prea vie a cultului acelui rege faţă de marele împărat şi faţă de marele tribun.

Acestea erau cele două portrete pe care doamna Perrine, misterioasa locuitoare de la ferma „Marele ienupăr”, le contempla cu un aer profund visător şi de la care îşi întorcea privirea doar ca să citească paginile celor două scrisori aflate pe genunchi.

„Paris, 20 octombrie 1845

Bună şi iubita mamă,

Peste câteva zile te voi vedea; până atunci, răbdare, curaj şi speranţă. Şi mai ales să nu te temi de nimic. Claude veghează

asupra ta şi răspunde de discreţia fermierului. Să nu ieşi niciodată din casă în timpul zilei; contele Duriveau nu-şi vizitează niciodată fermele, şi chiar dacă, prin cine ştie ce întâmplare, ar veni la fermă şi te-ai afla faţă în faţă cu el, să nu te temi de nimic. Contele nu te-a mai văzut de aproape treizeci de ani, iar tu ai suferit atât, sărmana mea mamă, eşti atât de schimbată, încât i-ar fi cu neputinţă să te recunoască.

În curând vei afla ce planuri am; vei şti de ce, întors din călătoria în Nord, chemat în Franţa de tardiva revelaţie a lui Claude, am ajuns – nu fără dificultăţi şi datorită recomandaţiilor unuia dintre foştii mei stăpâni – să fiu primit ca valet la contele Duriveau. În legătură cu acest lucru, scumpa şi buna mea măicuţă, să nu te temi de nimic: întrevederea a avut loc, iar eu sunt mulţumit de mine. În faţa contelui, am rămas calm, impenetrabil; şi, totuşi, în timpul acestei bizare întrevederi, îmi spuneam întruna, ca să mă pun la încercare: «Omul ăsta care mă interoghează şi mă examinează cu un dispreţ suveran, omul ăsta e tatăl meu... el nu ştie că sunt fiul lui... fiul acelei sărmane copile de nici şaisprezece ani, pe care, odinioară, în cruzimea lui, a...»

Dar destul, destul, măicuţă! La ce bun să mai răscolim aceste cumplite amintiri? După calmul de care am dat dovadă în timpul acelei întrevederi, poţi judeca şi dumneata cât am fost de stăpân pe mine, aşa că ţi-o repet, fii liniştită. În timpul discuţiei cu contele, în ciuda gândurilor, a emoţiilor de tot felul care clocoteau în mine, impasibilitatea mea nu s-a dezminţit; am răspuns la întrebările trufaşe ale contelui cu atâta respect şi sânge rece, încât i-am plăcut imediat. De altfel, să nu te miri prea mult de această mare putere de a mă stăpâni; căci vezi, măicuţă, viaţa de slugă la care renunţasem până la urmă, dar pe care o îndurasem atâta vreme, m-a determinat să-mi ascund gândurile în cele mai adânci tainiţe ale fiinţei mele, aşa că această aparentă impasibilitate a devenit cea de a doua natură a mea. Te conjur, deci, iubita mea mamă, şi ţi-o repet, n-ai de ce te teme în ceea ce mă priveşte. Cauza mea fiind sacră şi dreaptă, voi izbuti în ceea ce mi-am propus. M-ai întrebat de ce ţi-am trimis acel portret pe care socoţi că ar fi fost mai prudent să-l ţin la mine. Scrisoarea alăturată, pe care ţi-o trimit, scrisoare simplă, dar demnă şi mişcătoare, te va lămuri asupra acestui lucru. Trimiţându-ţi-o, am socotit, măicuţă, că ea va fi înţeleasă

de inima ta mare şi nobilă, lovită cu atâta cruzime, şi cred că pentru prima oară în viaţa mea am simţit cum îmi dă ghes orgoliul, zicându-mi că nu se poate să nu fii mândră de fiul tău. Mă ridicam singur în slăvi. Eu, copilul unei sărmane lucrătoare, sedusă în mod laş şi părăsită în mod nedemn, eu, copilul din popor, care, după viaţa cea mai nenorocită, mai plină de peripeţii şi mai umilă, eu să ajung să... Dar iartă-mă, draga mea mamă, nu-mi place să mă umflu în pene; şi, de altfel, nu eu trebuie să fiu mândru de ceea ce mi s-a întâmplat, ci tu trebuie să fii mândră de fiul tău dacă purtarea lui ţi se pare demnă şi frumoasă.

Cu bine, iubita mea mamă, şi pe curând. Peste câteva zile poate că ne vom vedea, fiindcă stăpânul meu pleacă, după cum nădăjduiesc, poimâine în Sologne şi prudenţa nu-mi îngăduie să vin să te îmbrăţişez chiar în ziua în care voi sosi. Încă o dată, deci, rămâi cu bine, iubita mea mamă!

Îţi sărut cu pioşenie fruntea şi mâinile.

Fiul tău respectuos,

Martin”

Cea de a doua scrisoare spre care doamna îşi arunca mereu privirea fusese trimisă lui Martin de către regele care-i dăruise portretul.

„3 august 1845

Îţi datorez viaţa, Martin... Ba îţi datorez chiar mai mult decât viaţa. Te rog să primeşti acest portret ca expresie a recunoştinţei şi profundei mele stime. Îmi place să-mi aduc aminte de ceea ce a prilejuit această recunoştinţă şi această profundă stimă.

Acum un an, o întâmplare din cale-afară de ciudată te-a apropiat de mine. Nu ştiai cine sunt, fiindcă nu ştia nimeni; m-ai salvat dintr-o primejdie de moarte. Am vrut să aflu cui îi datoram viaţa. Povestea dumitale era simplă: veniseşi în acea ţară împreună cu stăpânul dumitale; apoi, sătul de slugăreală, te-ai apucat de lucru, reîntorcându-te astfel la meseria pe care o practicai în copilărie ca să câştigi atât cât îţi trebuia pentru a te reîntoarce în Franţa. A intervenit o a treia persoană care m-a recunoscut, ţi-a spus cine sunt şi, spre marea mea surpriză, n-ai manifestat nici tulburare, nici respect linguşitor şi, spre şi mai marea mea surpriză, nu te-ai arătat nici înfumurat, nici lăudăros;

atitudinea dumitale a fost demnă şi simplă. Profund impresionat de a întâlni atâta tact şi măsură la un om de rând, simţind pentru dumneata un puternic sentiment de gratitudine, doream să rămânem singuri; atunci te-am întrebat cum aş putea răsplăti serviciul pe care mi-l făcuseşi. Nu voi uita niciodată răspunsul dumitale:

«Sire, nu puteţi face nimic pentru mine. Sunt tânăr şi solid şi n-am familie; mai am doar câteva zile de muncă şi mi-am completat suma necesară ca să mă întorc în Franţa. Dar aici... dar şi în ţara aceasta sunt o mulţime de muncitori care, din păcate, nu sunt nici tineri, nici robuşti şi cărora să nu le pese de viitor ca mie. Mulţi sunt împovăraţi de familii şi, deşi cinstiţi şi harnici, îndură cele mai crude lipsuri. Gândiţi-vă la soarta acestora, căci sunt fraţii noştri, Sire; faceţi în aşa fel încât să sufere cât mai puţin şi voi binecuvânta cerul că m-a ales pe mine să vă salvez viaţa...»

Acele cuvinte pe care le-ai rostit cu atâta suflet şi fermitate mi-au pricinuit o nouă mirare. Pentru prima oară eram pus în situaţia de a privi sărăcia celor de jos, considerată întotdeauna ca ceva inevitabil, fatal şi fără leac. Împrejurarea bizară care ne apropiase conferea un caracter cu totul deosebit rugăminţii dumitale. Din ce în ce mai uimit de un dezinteres şi de o nobleţe a inimii pe care nu crezusem să le găsesc printre oamenii din clasa dumitale, am discutat îndelung cu dumneata, vrând să-ţi cunosc în amănunt viaţa. Sigur că ai văzut o curiozitate cam nelalocul ei în dorinţa mea şi mi-ai dat de înţeles că încrederea se câştigă, nu se porunceşte... Atunci ţi-am vorbit despre sărăcia acelor oameni pe care-i numiseşi «fraţii noştri». Ai devenit vorbăreţ, ai fost simplu, mişcător şi sincer. Mi-ai citat fapte, cifre; mi-ai descris, în câteva, cuvinte, tablouri de o inexorabilă realitate; mi-ai dezvăluit lucruri cumplite, pe care până atunci nu le cunoscusem, şi chiar dacă după această primă discuţie n-ai izbutit să-mi înlături prejudecăţile, părerile, convingerile adânc înrădăcinate, m-ai pus totuşi serios pe gânduri.

După asta, am dorit să te revăd; întâlnirile dintre noi, ascunse de ochii celorlalţi, au devenit din ce în ce mai dese. Am început să apreciez din ce în ce mai mult justeţea, bunul simţ, spiritul elevat prin care te deosebeai de ceilalţi. Nu te-am întrebat prin ce concurs de împrejurări dumneata, care – prin inimă şi spirit – păreai superior multor oameni, te resemnaseşi să fii slugă; i-am

respectat secretul.

Discuţiile cu dumneata au dat roade. La rugămintea mea, ai acceptat o muncă manuală pe care ai îndeplinit-o cu o scrupuloasă corectitudine, consimţind să rămâi o vreme în ţara mea. Prietenia dintre noi, necunoscută de nimeni, îmi era deosebit de preţioasă; copil găsit, ai trecut prin toate necazurile şi nefericirile celor din popor; mai târziu, viaţa dumitale plină de neprevăzut şi faptul că ai slujit la numeroşi stăpâni te-au pus în contact cu toate clasele sociale, de la cele mai de jos la cele mai înalţe. Înclinat către meditaţie şi către observaţie, înzestrat cu un spirit drept şi pătrunzător, ai reflectat profund la ceea ce ai văzut, analizând tot atât de mult cauzele, cât şi efectele. De o mare loialitate, niciodată n-ai atenuat, nici n-ai exagerat ceea ce era bun sau rău la acel popor din care făceai şi dumneata parte. Odată sigur de sinceritatea dumitale, am meditat îndelung asupra sfaturilor date de dumneata, sfaturi adevărate şi variate, pe care nu, le mai auzisem până atunci. Încet, încet, în faţa mea au început să se deschidă noi orizonturi şi marile adevăruri mi-au luminat spiritul...

Apoi ai plecat pe neaşteptate în Franţa. Mi-ai spus că o datorie sacră te chema într-acolo. Cu tristeţe şi cu regret te-am văzut îndepărtându-te de mine pentru multă vreme... poate chiar pentru totdeauna. Mi se pare că-mi datorezi o compensaţie; dacă socoţi că da, acordă-mi favoarea pe care ţi-o cer şi care acum cred că nu mai constituie o indiscreţie. Îţi aminteşti că odată m-am îndoit nu de sinceritatea dumitale, ci de exactitatea amintirilor dumitale privind un fapt ieşit din comun la care ai fost martor. Când am făcut această remarcă, mi-ai răspuns că era aproape cu neputinţă ca memoria să te fi trădat, căci de mulţi ani ţii aproape zilnic un fel de jurnal privind viaţa dumitale. Încredinţează-mi aceste «memorii». Nu dintr-o curiozitate uşuratică îţi adresez această rugăminte. Oamenii sunt la fel pretutindeni. Ceea ce se petrece în Franţa se petrece şi aici şi pentru cei care sunt destinaţi să aibă grijă de soarta oamenilor, studiul unui om este de un mare interes. Să-ţi mai spun că doresc să citesc acele «memorii» pentru că s-ar putea ca în ele să fie vorba şi despre mine, despre faptele mele? Ştiu că acele «memorii» n-au fost scrise pentru mine, căci te cunosc şi ştiu că niciun considerent n-ar fi putut, în ceea ce mă priveşte, să afecteze independenţa convingerilor dumitale. Nu insist mai

mult; vei înţelege motivele rezervei mele. Dacă mă refuzi, voi fi sigur că există un motiv, în mod cert, onorabil, pe care-l respect dinainte, fără să-l cunosc. Cu bine şi te rog să fii convins tot timpul de stima şi de profunda recunoştinţă a celui care te preţuieşte.

P.S. Am primit cea de a doua scrisoare.

Îţi mulţumesc pentru nota privind organizarea creşelor; e admirabilă. Numele omului de bine a cărui inteligenţă va salva astfel viaţa a mii de copii e încă necunoscut aici, în vreme ce la cea mai slabă bubuitură de tun, numele şi titlul celui mai stupid dintre ucigaşii de oameni, cu condiţia ca să fi strâns de gât cât mai mulţi dintre ei, ar răsuna, în opt zile, de la un capăt la celălalt al Europei.”

Absorbită de citirea scrisorilor şi de contemplarea celor două portrete despre care am vorbit, doamna Perrine încă nu observase prezenţa tinerei Bruyère.

După dezvăluirea incompletă a lui moş Jacques, dezvăluire atât de interesantă pentru ea, pentru că îi strecurase în suflet vaga nădejde că ar putea dezlega taina naşterii sale datorită acelor obiecte ascunse atâta vreme în cuptorul părăsit, Bruyère simţea o nerăbdare plină de spaimă. În ciuda gândurilor sale, intrând la doamna Perrine, nu putu să nu se minuneze văzând acel portret regal a cărui ramă aurită îi atrăsese atenţia. După ce-i aruncă o privire aproape involuntară, fata îşi întoarse ochii socotind nedemn de ea să stăruie asupra acelui portret care o uimea. Căci până atunci, doamna Perrine nu deschisese niciodată, în faţa fetei, partea de sus a mobilei unde se afla închis şi ascuns acel tablou.

Vrând să iasă din situaţia neplăcută în care se afla şi să-i atragă atenţia doamnei Perrine, tânăra tuşi, la început mai slab, apoi mai tare, apoi, văzând că doamna Perrine continua să rămână pe gânduri şi să privească visătoare, trase un scaun. Auzind acel zgomot, femeia tresări, se ridică de pe fotoliu cu o mişcare bruscă, închise cu putere cele două uşiţe de placaj ca să ascundă portretul, grăbindu-se să vâre iute în buzunar cele două scrisori şi miniatura care-l înfăţişa pe Martin; apoi, întorcându-se spre Bruyère, îi zise cu blândeţe, dar destul de încurcată:

— Bună seara, copila mea... Nu te-am văzut...

— Am intrat, dar… nu m-aţi auzit, zise Bruyère jenată de indiscreţia pe care o săvârşise fără să vrea; am făcut puţin zgomot ca să băgaţi de seamă că sunt aici. Vă rog să mă scuzaţi…

Doamna Perrine îi întinse afectuoasă mâna, pe care fata o duse la buze şi o sărută.

— Ora la care vii de obicei a trecut, zise doamna Perrine, aşa că nu te mai aşteptam…

Văzând în aceste cuvinte o ocazie de a ajunge la discuţia pe care-şi propusese s-o aibă cu doamna Perrine, Bruyère răspunse emoţionată:

— Asta din pricină că moş Jacques mi-a vorbit mai mult ca de obicei, doamnă.

— Moş Jacques? Acel sărman cioban bătrân şi infirm, despre care mi-ai vorbit uneori… Păi nu mi-ai spus că şi-a pierdut de multă vreme memoria şi că nu mai vorbeşte cu nimeni?

— Adevărat, doamnă. M-am mirat şi eu, cu atât mai mult cu cât… ceea ce mi-a spus…

Bruyère nu-şi isprăvi fraza. Pe chipul ei se zugrăviră tulburarea şi teama. Mirată de tăcerea şi de emoţia fetei, doamna Perrine întrebă:

— Ai pălit… tremuri… ai tăcut brusc. Ce-i cu tine, fata mea?

După o nouă ezitare, Bruyère spuse timid:

— Doamnă Perrine, sunt singură pe lume… în clipa asta n-am pe nimeni care să mă sfătuiască. Necutezând să fac după cum mă taie capul, am venit la dumneavoastră…

— Vorbeşte, vorbeşte, spuse doamna Perrine cu o grabă plină de afecţiune, nu-s nici eu o femeie prea luminată, dar te iubesc, fata mea, şi asta mă va ajuta să-ţi dau sfaturi bune…

— Oh, deci mă iubiţi, doamnă Perrine! spuse cu însufleţire Bruyère.

— Dacă te iubesc, fata mea? Te iubesc ca şi cum mi-aş iubi propria fiică dacă soarta mi-ar fi dăruit şi mie una. Dar eu n-am decât un fiu… un singur fiu, cel mai demn şi mai bun, adăugă ea, plină de orgoliu. Apoi, adresându-se cu tandreţe tinerei, spuse: N-am decât un fiu, de care sunt mândră, iar tu mă iubeşti ca şi cum ţi-aş fi mamă, nu-i aşa?

— Da, cum aş fi iubit-o pe mama mea! Dar revenind asupra celor spuse, Bruyère adăugă foarte încet: Vai, nu, fiindcă unei mame îi spui totul!

Apoi tăcu din nou, ştergându-şi ochii uzi de lacrimi,

— Ascultă, fata mea, de câtăva vreme mă cam nelinişteşti, zise doamna Perrine trăgând-o pe Bruyère lângă ea şi apucând-o de mână. Da, de câtva timp te văd tot mai palidă, suferindă, preocupată… Mai ales acum o lună… ştii când… Atunci când n-ai venit trei zile să mă vezi… De atunci eşti foarte schimbată.

— Am fost bolnavă, răspunse Bruyère cu voce slabă, am fost foarte bolnavă, doamnă Perrine…

— N-am observat acest lucru decât atunci când ai revenit. Erai într-adevăr de nerecunoscut. Şi…

— O, nu, strigă fata, cu glas rugător, să nu mai vorbim despre acel lucru…

— Doamne, Bruyère, ce-i cu tine? De ce atâtea reticenţe, de ce atâta tulburare şi lacrimi?

— Nu-i nimic, doamnă Perrine, răspunse Bruyère, încercând să se arate mai calmă. Vorbele lui moş Jacques, nădejdea pe care mi-au insuflat-o aceste vorbe cred că m-au făcut să-mi pierd capul. Iertaţi-mă, doamnă Perrine…

— Hai, fata mea, zise femeia sărutând-o pe Bruyère pe frunte, linişteşte-te şi să stăm de vorbă. În legătură cu vorbele rostite de ciobanul acela bătrân ai vrut să-mi ceri un sfat?

— Da, doamnă, căci după cele spuse de moş Jacques, poate că într-o zi îmi voi cunoaşte părinţii.

— Cum aşa?

— Ştiţi că sunt un copil abandonat… Poate că tata sau mama… au fost siliţi de cine ştie ce împrejurare să renunţe la mine…

— Nu-i iei unei mame un copil decât cu forţa, sau poate în timp ce doarme, fiindcă o femeie care-şi abandonează de bunăvoie copilul e un monstru! strigă doamna Perrine cu o înflăcărare ciudată.

Şi pentru prima oară de când discuta eu Bruyère, chipul palid i se înroşi brusc, iar ochii îi străluciră.

Abia rosti mama lui Martin aceste cuvinte, că Bruyère scoase un strigăt sfâşietor, îşi acoperi obrazul cu mâinile şi căzu în genunchi, strigând

— Milă! Fie-vă milă!

— Bruyère… Ce-i cu tine? De ce-mi ceri milă? zise doamna Perrine văzând spaima, durerea şi disperarea ce se zugrăviseră pe chipul fetei. Apoi, crezând că ghiceşte cauza acestei tulburări,

femeia spuse dezolată: Iartă-mă, Bruyère! Te rog să mă ierţi, fiindcă, fără să vreau, m-am lăsat pradă mâniei şi am jignit-o pe măicuţa ta. Iartă-mă, sărmana mea copilă. Nu trebuia să vorbesc astfel… dar de multe ori, câte o tânără nefericită, trădată şi părăsită, îşi pierde capul şi nu mai ştie ce să facă… Spaima, ruşinea…

— Oh, nu-i vorba despre asta, doamnă Perrine! strigă Bruyère tremurând. Ruşinea, batjocura, dispreţul, când nu eşti obişnuită cu astfel de lucruri… Oh, ruşinea, vedeţi, asta e ceea ce m-ar ucide…

Şi Bruyère, băgând de seamă că la aceste ultime cuvinte doamna Perrine tresărise şi începuse a o privi cu o curiozitate plină de nelinişte, se grăbi să adauge:

— Oh, doamnă Perrine, când mai adineauri moş Jacques mi-a spus că mi-aş putea cunoaşte mama, bucuria mi-a fost mare, chiar prea mare! Dar mai pe urmă mi-am spus: „Dacă dau de mama, dacă mă duc la ea, poate că o voi acoperi de ruşine prin prezenţa mea, poate că greşeala ei a rămas ascunsă, uitată, şi tocmai eu, fiica ei, să reînvii acea greşeală, să dezgrop acea uitare…” Şi, totuşi, aş da oricât să-mi văd mama, s-o cunosc… Oh, doamnă Perrine, ce să fac? Vedeţi şi dumneavoastră că am mare nevoie de un sfat. Dar ce-aveţi? Sunteţi foarte palidă… şi ce tare vă tremură mâinile…

— N-am nimic, copila mea, răspunse doamna Perrine cu glas schimbat, trecându-şi mâna peste fruntea încinsă. Cred că emoţia ta mi s-a transmis şi mie… Şi apoi ştii… amintirile… Doamne, şi ce amintiri! Dar să nu mai vorbim despre mine, să vorbim despre tine. Îţi înţeleg perfect ezitările; ele dovedesc ce inimă bună ai. Dar ia spune-mi, cum de-a putut moş Jacques să-ţi sădească în suflet nădejdea că-ţi vei cunoaşte părinţii?

— Unele lucruri care ar putea să mă ajute să aflu taina naşterii mele se află ascunse, zice el, în fundul cuptorului ruinat care se află colo, pe malul bălţii.

— Cum de-o fi aflat moş Jacques acest lucru?

— El zice că a visat…

— A visat? Biata mea copilă! Şi tu pui bază pe visul unui biet bătrân, slăbit de ani şi de boală?

— Ceea ce numeşte el vis este de fapt o revenire a memoriei…

— Nu ţi-a mai dat şi alte lămuriri?

— Nu, doamnă Perrine. După ce mi-a spus acest lucru, a recăzut în tăcerea lui mohorâtă.

— Şi obiectele acelea cine le-a ascuns în fostul cuptor?

— El.

— Şi cum de-a intrat în posesia lor?

— Cică i le-ar fi dat o persoană necunoscută. N-am putut afla mai multe fiindcă tocmai atunci l-a părăsit memoria.

— Lucrul mi se pare ciudat, zise doamna Perrine reflectând. Dar, de altfel, nimic nu e mai uşor decât să ne asigurăm de adevărul celor spuse. Unde e ascunzătoarea despre care ţi-a vorbit?

— La doi paşi de aici…

— Un cuptor de cărămidă, acoperit cu muşchi şi cu iederă?

— Da, doamnă Perrine, e vorba de vechiul cuptor al fermei; acum e aproape dărâmat… Au construit un altul, mult mai aproape de casă.

După o clipă de tăcere, în timpul căreia trăsăturile doamnei Perrine părură agitate din pricina unui tremur nervos pe care nu-l avusese până atunci, femeia îi spuse fetei:

— Ascultă, copila mea… Socot că mai întâi ar trebui să te asiguri de realitatea celor spuse de moş Jacques. Descoperirile pe care le vei face îţi vor dicta şi conduita. Nu eşti de aceeaşi părere?

— Ba da, doamnă.

— Ceasul e tocmai bun. La fermă, toată lumea doarme. De ce nu te-ai duce chiar acum să scotoceşti în acea ascunzătoare?

— Doamnă, uneori ieşiţi şi dumneavoastră noaptea din casă… N-aţi vrea să mergem împreună?

— Cu plăcere, drăguţa mea.

În momentul în care doamna Perrine se pregătea să iasă, Bruyère o apucă cu putere de mână şi deschise gura ca şi cum s-ar fi pregătit să vorbească; apoi, cedând probabil vreunui gând, îşi lăsă capul în jos, ca şi cum ar fi fost copleşită de ceva, dădu drumul şi mâinii protectoarei sale; oftă adânc, apoi şopti:

— Nu… n-am puterea necesară… nu îndrăznesc…

— Ce nu îndrăzneşti, fata mea?

— Să vă spun totul… Şi totuşi va trebui, căci, vedeţi, nu e vorba numai de mine, care vreau să-mi cunosc părinţii.

— Nu e vorba numai de tine?

— Veniţi, doamnă Perrine, zise grăbită Bruyère, ca şi cum s-ar

fi temut să nu cedeze în faţa unui elan involuntar de încredere, veniţi… Ceea ce vom găsi în ascunzătoare va hotărî dacă trebuie să tac sau să vă spun totul…

Bruyère şi doamna Perrine ieşiră din odaie, străbătură micul palier şi se treziră afară din casă. Cerul era deosebit de senin. Luna, în acea perioadă, plină, răspândea o lumină puternică peste perdeaua neagră a brazilor înalţi care se întindea cât vedeai cu ochii. Peste oglinda apei line a bălţii adânci plutea un abur alburiu; dar acele emanaţii nesănătoase se risipeau pe măsură ce se înălţa luna, ale cărei raze strălucitoare preschimbau balta într-o imensă oglindă de argint. Tăcerea era profundă. Vântul nopţii, trecând printre trestiile pe care toamna le uscase, le făcea să foşnească uşor; dar când acest foşnet înceta odată cu răsuflarea capricioasă a vântului, o ureche atentă ar fi putut distinge departe, încă destul de departe, zgomotul surd şi cadenţat al mai multor cai în galop ce se apropiau de fermă. Dar doamna Perrine şi Bruyère erau mult prea preocupate pentru a auzi acel zgomot.

Femeia şi fata ajunseră peste puţin lângă ruinele fostului cuptor; nu mai rămăseseră din el decât două bucăţi de zid pe jumătate năruite, care alcătuiau un unghi drept. În mijlocul uneia dintre ele se vedea gaura cuptorului, astupată în mod grosolan cu nişte ţigle. Datorită acestei precauţii, acea gaură nu putea sluji drept vizuină dihorilor, vulpilor sau altor duşmani implacabili ai păsărilor din ogradă. Iedera şi ferigile, acoperind zidurile, nu îngăduiau să se vadă, sub strălucitoarea lumină a lunii, decât jumătate din vechea arcadă de cărămizi, înnegrite şi calcinate de flăcările ce ţâşniseră odinioară pe gura cuptorului. La câţiva paşi de zidurile năruite, trestiile de care era înconjurată balta îşi înălţau tijele ofilite; în mijlocul lor, sub nivelul apei, se vedea partea superioară a unei ecluze destinate să deverseze într-un canal larg, acoperit cu stuf, apa din baltă când acesta seca, pentru ca să se poată pescui în el.

Agitaţia doamnei Perrine sporea cu fiece clipă. Diversele întâmplări de peste zi, amintirile pe care şi le înăbuşise de mult, dar care încă mai aveau răsunet în inima ei, vorbele, tulburarea tinerei Bruyère îi pricinuiseră bietei femei o puternică emoţie. Căci de când se vindecase, îşi petrecuse viaţa în cea mai deplină linişte şi izolare. Atribui deci ciudatelor întâmplări din acea seară fierbinţeala năucitoare pe care începuse s-o simtă de câteva

minute.

— Aici e! zise Bruyère oprindu-se în unghiul format de cele două bucăţi de zid şi arătându-i doamnei Perrine gaura cuptorului.

Aceasta răspunse:

— Ascunzătoarea e foarte bună… poţi trece de o mie de ori pe lângă ea, fără să-ţi dea prin cap că aici ar fi fost pitit ceva…

— Vai, doamnă, dacă aţi şti cum îmi bate inima… zise Bruyère tremurând.

— Draga mea copilă, nu-ţi fă prea mari speranţe. Dar totuşi să ne grăbim… fiindcă nu ştiu dacă din cauza nopţii răcoroase, dar tremur din tot corpul…

Abia rosti aceste cuvinte, că Bruyère, cu energia şi agilitatea fetelor de la ţară, se înarmă cu o bucată de grindă cu care descurcă locul, ajunse lângă gura cuptorului, îndepărtă iedera şi ferigile şi făcu iute o gaură în ţiglele care astupau intrarea. Deodată din depărtare, răsunară – parcă din partea de nord a bălţii – strigătele vulturului din Sologne; distanţa slăbise însă mult acel strigăt, aşa încât abia se auzi. Totuşi, urechea fină a fetei îl percepu; se îndreptă, neliniştită şi atentă.

— Ce ai? o întrebă doamna Perrine, care nu auzise nimic. Ce ţi s-a întâmplat?

Tăcută, nemişcată, Bruyère făcu un gest rugător cu mâna, îşi înclină capul şi ascultă din nou, neliniştită. Dar nu mai auzi nimic, fie că strigătul nu se mai repetă, fie că fusese acoperit de una din rafalele vântului care sufla din sens contrar.

— Fata mea, spuse doamna Perrine cu o voce care trăda spaima şi suferinţa, te rog, să ne grăbim; nu mă simt deloc bine…

Aceste cuvinte o făcură pe Bruyère să-şi vină în fire. Lărgi deschiderea ca să se poată strecura în cuptor, dar doamna Perrine, apucând-o de rochie, îi zise:

— Fata mea, bagă de seamă… În ţinutul ăsta sunt şerpi periculoşi. Dacă e vreunul ascuns acolo?

— Nu vă fie teamă, doamnă. Încă nu e vremea ca şerpii să se vâre la iernat…

Spunând acestea, Bruyère se desprinse din mâinile femeii a cărei inimă se strânse văzând-o dispărând în adâncimea aceea întunecoasă. În acel moment – dar Bruyère nu mai putu să-l audă – răsună din nou, şi de data asta puternic, pătrunzător, dar

şi foarte aproape, strigătul vulturului din Sologne.

— O pasăre de pradă… prevesteşte ceva rău… şopti doamna Perrine tresărind. Apoi, ca şi când acest gând i-ar fi dublat temerile în privinţa fetei, se aplecă spre gura neagră a cuptorului şi strigă: Fata mea, eşti acolo? Spune ceva, ca sa-ţi aud glasul…

— Am căutat şi sub boltă… şi peste tot… dar n-am găsit nimic…

— Eram sigură… Biata fată… zise doamna Perrine. Apoi, trăgând cu urechea în partea de unde bătea vântul, şopti: Ciudat! Ai spune că se aude galopul mai multor cai care se apropie…

Ascultă din nou, apoi adăugă:

— Or fi mânjii de la vreo fermă vecină care rămân peste noapte în câmp şi acum zburdă la lumina lunii…

Dar iată că Bruyère scoase un strigăt puternic.

— Ce s-a întâmplat? întrebă speriată doamna Perrine. Bruyère… Fie-ţi milă de mine… Răspunde!

— Am găsit un fel de cutie, doamnă!

Şi aproape imediat, cuprinsă de o bucurie năvalnică, Bruyère apăru la gura cuptorului. Un pictor ar fi putut face din acea scenă un tablou de o originalitate tulburătoare. Lumina puternică a lunii cădea din plin pe fata aflată în genunchi, sub bolta cuptorului, ţinând în braţe sipetul; frunzele încă verzi ale iederii, ferigile roşcate datorită sosirii toamnei încadrau acel semicerc plin de întuneric, în mijlocul căruia strălucea, scăldat în razele albe ale lunii, chipul frumos al fetei; aceasta, încă în genunchi, nemişcată, îşi ridicase ochii umezi de lacrimi, şi plini de nădejde, către bolta strălucitoare. În ciuda tulburării, a neliniştii, a curiozităţii pe care i le produseseră descoperirea tinerei Bruyère, doamna Perrine rămase o clipă mută, admirând acel neasemuit tablou.

— Slavă Domnului! Moş Jacques mi-a spus adevărul! Poate că acum îmi voi cunoaşte şi eu mama, zise Bruyère cu un glas plin de emoţie. Apoi, dintr-un salt, fu alături de doamna Perrine, căreia îi zise: Iată sipetul…

Acesta avea o formă destul de bizară; era rotund, avea fundul plat şi capacul bombat. Pe vremuri, fusese îmbrăcat în mătase verde, din care nu mai rămăseseră decât câteva fâşii cruţate de vreme şi de umezeală, fixate pe capac cu nişte cuie mari de aramă, acum înverzite şi ruginite. Se vedea că acel sipet trebuie

să fi slujit pe vremuri vreunei dantelărese, fiindcă semăna leit cu cel pe care-l avea doamna Perrine în odaia sa, pe măsuţa de lângă fotoliu. Capetele cuielor cu care fusese fixată mătasea slujiseră şi la alcătuirea unor litere care, puse alături, arătau cui aparţinuse cutia: *Perrine Martin*. Văzând acel mic sipet, doamna Perrine mai întâi rămase încremenită, apoi căzu pe gânduri, scormonindu-şi amintirile; dar, citindu-şi la strălucitoarea lumină a lunii numele de pe capac, scoase un strigăt.

— Dumnezeule! Doamnă, ce aveţi? întrebă Bruyère.

Fără să-i răspundă, doamna Perrine luă sipetul ca să-l cerceteze mai îndeaproape şi, cu mâini tremurânde, cu ochi rătăciţi, spuse cu glas întretăiat, fără să-şi dea seama că Bruyère era de faţă:

— Cutia asta e a mea! Cum de se află aici? Îmi aduc aminte că am adus-o cu mine… Da. Am luat-o cu mine în casa în care m-au dus când încă nu-mi pierdusem minţile de-a binelea…

— Dumneavoastră… aţi fost nebună? întrebă îngrozită Bruyère.

— În acea casă, continuă doamna Perrine, din ce în ce mai tulburată, unde m-au păzit vreme îndelungată şi din care am ieşit vindecată… Da, îmi aduc perfect aminte de acest lucru, am cerut să mi se dea cutia asta… şi alte câteva lucruri la care ţineam… la care ţineam foarte mult… dar mi s-a răspuns că vorbeam aiurea…

— Deci sipetul ăsta e al dumneavoastră! strigă Bruyère.

Şi preţ de o clipă o nădejde nebună îşi făcu loc în sufletul ei: „Dacă doamna Perrine e chiar mama mea?” Dar îşi aduse imediat aminte că doar cu puţină vreme mai înainte femeia îi mărturisise că nu avea decât un singur băiat. Necutezând să vorbească, Bruyère aşteptă, cu o spaimă de nedescris, dezlegarea acestui mister. Doamna Perrine aşezase sipetul pe o bucată de zid năruit. Făcând apei să sară – nu fără oarecare dificultate, pentru că ruginise – un mic cârlig care aproape că nici nu se observa şi cu care se închidea sipetul, ea îl deschise şi scoase mai întâi la iveală o veche jucărioară din os, pentru sugari, împodobită cu zurgălăi, aşa cum au de obicei pruncii celor săraci.

— Jucăria! strigă doamna Perrine. Asta e jucăria băiatului meu! Credeam că o pierdusem… Ce bucurie!

Şi după ce-o acoperi cu sărutări, o aşeză la loc în cutie. Apoi

veni rândul unui mic portofel de marochin împodobit cu ornamente de argint înnegrite de vreme, printre care se afla şi o coroană de conte.

— Portofelul pe care tatăl fiului meu l-a scăpat odată jos... spuse doamna Perrine, şi în care se aflau acele scrisori nefericite... Iată şi cele două mici fuse de lemn sculptat, făcute pentru mine de bietul Claude, cel mai bun şi cel mai nefericit dintre oameni... Oh, ce bine îmi pare! Toate relicvele mele dragi, toate comorile mele după care am plâns atâta... în sfârşit, le-am regăsit! Şi doamna Perrine, sărută, plângând, fiecare din acele lucruşoare. Ei, iată că lucrul ăsta nu-l recunosc, nu-mi aduc aminte de el, nu l-am pus eu în cutia asta! zise ea dintr-odată. Şi ridică din cutie o pungă de piele care, pătrunsă de umezeală, plesni din pricina greutăţii conţinutului; în cutie se revărsă o grămadă de bani de aur. Galbeni! zise doamna Perrine uluită. Apoi adăugă: Dar cu pergamentul ăsta ce e?

Într-adevăr, de punga de piele era prinsă o bucată de hârtie groasă, îngălbenită de vreme, smulsă de pe coperta unei cărţi vechi.

— Văd ceva scris pe ea! strigă femeia.

— Citiţi, doamnă, citiţi! o rugă Bruyère din cale-afară de tulburată văzând acea hârtie.

Datorită lunii care lumina aproape ca ziua, doamna Perrine citi ceea ce urmează:

„Acest sipet şi ceea ce e închis în el trebuie să aparţină mamei fiicei mele, care are acum cinci ani. Sunt silit să fug peste graniţă şi s-o părăsesc. O las în seama unui om de încredere. Obiectele din sipet o vor ajuta pe fiica mea să fie recunoscută într-o zi de mama sa, dacă va fi cazul. Măi târziu, voi da alte dispoziţii. Dar cum s-ar putea să fiu ucis în curând, ceea ce voi spune acum îmi va sluji de testament. Iar în acest testament vreau să fac o mărturisire care mă apasă. Eu, care până acum am bravat totul, am cutezat orice, mărturisesc că în clipa asta sunt ros de remuşcări... am făptuit o crimă groaznică, pe care voi începe s-o ispăşesc dezvăluind-o celui care va citi acest lucru... şi care...”

În acest loc, umezeala pătând pergamentul, multe cuvinte nu se mai puteau citi, altele fuseseră şterse complet, aşa încât ultimele rânduri deveniseră aproape de neînţeles; dar doamna

Perrine, din ce în ce mai curioasă şi mai tulburată, continuă să citească acele cuvinte incoerente, ca şi cum ele s-ar fi înţeles perfect.

„Tre… dar… hotărât… noaptea… am pătruns înăuntru pentru… nebună, dar uluitor de frumoasă… atunci… în zori… a luat sipetul… şi ştiind… m-a urmărit peste tot… până…”

. . . .

Când m-am întors… fiica mea… mama era tot nebuna, neştiind că… am rugat ca fetei să i se spună Bruyère… iar numele…”

Pergamentul căzu din mâinile doamnei Perrine. Această nouă şi cumplită lovitură îi redădu, dacă putem spune astfel, echilibrul spiritual profund zguduit de cele aflate. Oricât de puţin s-ar fi înţeles din cuvintele şterse, Perrine Martin le înţelese repede semnificaţia, şi anume că un ticălos, izbit de frumuseţea acelei nefericite, abuzase de faptul că nu era întreagă la minte şi-şi bătuse joc de ea. Bruyère era rodul acelei crime josnice, iar ea, Perrine Martin, devenise mamă fără să-şi dea seama de acest lucru şi fără măcar să şi-l amintească. Aflând acest fapt îngrozitor, inima maternă a acelei nefericite nu simţi decât un singur lucru, şi anume o bucurie imensă, divină. Avea o fată pe care o putea strânge la pieptul ei! Aşa că, întinzând braţele către Bruyère, strigă:

— Adineauri am crezut că am să înnebunesc. Acum nu mă mai tem de nimic. Vino, vino, fiica mea! Tu mi-ai redat judecata!

Spunea adevărul. Există situaţii când o mamă nu vrea să înnebunească, şi nu înnebuneşte.

— Dumneata… mama mea! strigă Bruyère uluită, fiindcă fata era mult prea naivă pentru a-şi da seama de sensul odios al cuvintelor citite pe jumătate de către doamna Perrine.

— Da, sunt mama ta! spuse Perrine plângând şi acoperindu-şi fata cu lacrimi şi cu sărutări. Restul puţin ne interesează. Oh, Dumnezeule! Şi eu care mă plângeam adesea: „Cât aş fi fost de fericită dacă, pe lângă băiatul adorat, aş fi avut şi o fată!” Fiindcă am un băiat, un fiu demn şi cinstit! Oh, când ai să-ţi cunoşti fratele, cât ai să-l mai iubeşti!

— Am o mamă… un frate! spuse Bruyère plângând şi

sărutându-şi mama.

Dar iată că Perrine tresări şi-i spuse fetei pe care o ţinea strâns în braţele ei:

— Auzi? Te strigă…

— Pe mine, măicuţă?

— Da… Ascultă…

Într-adevăr, odată cu zgomotul săbiilor târâte, se mai auzeau copitele unor cai, cizmele cu pinteni ale unor soldaţi, strigăte confuze, iar peste toate acestea, glasul pătrunzător ai domnului Beaucadet.

— O vrem pe Bruyère, spunea subofiţerul de jandarmi în numele legii, pe care nimeni nu poate s-o ignore, am venit s-o arestez pe Bruyère! Unde e Bruyère?

E greu de descris cu ce dragoste sălbatică şi-a strâns Perrine faţa la piept când a auzit aceste cuvinte, trăgând-o în colţul alcătuit din cei doi pereţi rămaşi în picioare ai fostului cuptor, unde era întuneric beznă.

— S-o arestaţi pe Bruyère? strigă bărbătoasa Robin. Cred că sunteţi nebuni! E adevărat, domnule Beaucadet? Vreţi s-o arestaţi pe fetiţa aceea care e o adevărată binecuvântare pentru întreg ţinutul?

— Mă rog, zise un băiat de la fermă, dar de ce?

— Fiindcă e acuzată de in-fan-ti-cid, răspunse Beaucadet, cu glasul lui tăios, despărţind, ca de obicei, cuvintele.

— Ce tot sporovăieşti acolo, jandarmule?! Parcă vorbeşti păsăreşte!

— Cu alte cuvinte, capete pătrate ce sunteţi, spuse cu dispreţ Beaucadet, Bruyère e învinuită că şi-a ucis copilul!

La aceste cuvinte, două strigăte răsunară din colţul întunecos alcătuit de cele două ziduri ale fostului cuptor, în clipa în care Beaucadet se năpusti în acea direcţie, urmat de jandarmii săi, Bruyère, desprinzându-se din braţele mamei sale, sări peste ruinele cuptorului şi, cu iuţeala unui fulger, se aruncă de la acea înălţime în apele murdare ale bălţii. Toate acestea s-au petrecut într-un răstimp mult mai scurt decât mi-a trebuit mie să le aştern pe hârtie. Când Beaucadet, însoţit de soldaţii săi şi de oamenii de la fermă, ajunseră în colţul întunecos dintre cele două ziduri, n-o mai găsiră decât pe Perrine Martin. Nefericita mamă, cu capul sprijinit de o piatră, cu braţele ţepene, cu ochii ficşi, cu pleoapele pe jumătate lăsate, cu dinţii strânşi, se afla în toiul

unei înfricoşătoare crize de nervi.

— Doamnă Perrine! strigă Robin, aşezându-se în genunchi lângă ea ca s-o ajute să-şi vină în fire, în vreme ce jandarmii le înconjurau.

— Robin! Ajutor! strigă din celălalt capăt al cuptorului în ruine un băieţandru de la fermă aflat pe marginea bălţii şi care o văzuse pe Bruyère aruncându-se în apă. Robin, Bruyère s-a azvârlit în baltă! strigă el din nou. Iată unul din saboţii ei pe care i-am găsit în stuf. Repede! Dezleagă barca! Poate o mai putem salva!.

În vreme ce doamna Perrine, lipsită de cunoştinţă, era dusă la fermă, barca fu dezlegată, balta străbătută în lung şi-n lat şi sondată cu prăjini, în toate sensurile, de către Robin, băieţii de la fermă şi jandarmi. Dar n-au mai găsit trupul fetei... Izbucnind în lacrimi, Robin luă ca pe o relicvă sabotul fetei, apoi îi spuse unui căruţaş:

— Suntem proşti că plângem... O făptură „vrăjită” cum era Bruyère nu poate muri. O vom revedea în curând!

După ce a scris procesul-verbal de sinucidere, domnul Beaucadet s-a urcat pe cal şi s-a îndreptat în goană către castelul contelui Duriveau, ca să-i ducă această tristă veste. După câteva minute de mers, unul dintre jandarmi, care era sătul până în gât de importanţa pe care şi-o dădea Beaucadet, îi spuse camaradului său, arătându-şi superiorul:

— Mai adineauri, când s-a urcat pe cal, l-am văzut plângând. Cu atât mai bine... Am bănuit eu că e mai mult tâmpit decât rău...

Capitolul VII

Doamna Wilson şi fiica sa. Dragostea Raphaëlei pentru tânărul Scipion Duriveau. Confidenţe. Până unde poate merge iubirea unei mame. Raphaële află de moartea tinerei Bruyère.

În timp ce evenimentele precedente se petreceau la ferma „Marele ienupăr”, alte scene aveau loc la conacul „Sablonnière”, reşedinţa doamnei Wilson.

De îndată ce s-au întors acasă, după acea neizbutită zi de vânătoare, doamna Wilson şi fiica sa, triste şi abătute, intrară în

apartamentul lor, nedorind să mai ia masa. Domnul Alçide Dumolard, care îşi venise în fire după spaima pe care i-o produsese întâlnirea cu Paiaţa, nu împărtăşi deloc părerea surorii şi nepoatei sale în ceea ce privea masa. Întins într-un fotoliu, în faţa căminului în care ardea un foc zdravăn, porunci să i se servească o masă copioasă, pretinzând că emoţiile prin care trecuse şi mai ales durerea pricinuită de pierderea pungii cu bani îi făcuseră un gol ciudat în stomac.

Cedând insistenţelor mamei sale, Raphaële Wilson se vârî în pat. La căpătâiul ei se afla camerista sa, domnişoara Isabeau, o fată sărită de treizeci de ani, deloc frumoasă, dar având totuşi o faţă fină, expresivă, inteligentă, un păr minunat, o pereche de ochi strălucitori; mâini delicate, picioare frumos făcute şi o talie deosebit de elegantă, pusă în valoare de rochia neagră, foarte simplă, dar frumos lucrată. Domnişoara Isabeau păru mai mult mirată decât mâhnită de chipul suferind şi abătut al stăpânei sale. La un semn al doamnei Wilson, camerista ieşi din apartament. Mama şi fiica rămaseră singure. Camera de culcare a Raphaëlei se afla alături de dormitorul mamei sale şi era îmbrăcată în stofă albă din Persia, presărată cu buchete mari de albăstrele: o lampă, acoperită de un glob de cristal semiopac, lumina doar pe jumătate odaia.

Doamna Wilson îşi scosese costumul de călărie şi-şi pusese o rochie de casă de caşmir gri, împodobită la gât, la poale şi la mâneci cu o pazmanterie de un roz-pal; rochia, dintr-o ţesătură suplă şi fină, îi scotea în relief contururile trupului său minunat. Aşezată pe marginea patului fiicei sale, plină de nelinişte şi de solicitudine, ţinea în mâinile ei una din mâinile, Raphaëlei. Chipul încântător al fetei, de obicei de un colorit atât de delicat – alb şi roz – acum era complet schimbat; ochii mari şi albaştri îi străluceau din pricina febrei, iar părul, de un castaniu-închis, făcea să pară şi mai albă faţa ce se confunda cu albeaţa dantelei subţiri din care era făcută boneta de noapte. Fata şi tânăra ei mamă, părând mai curând două surori, ofereau ochilor un tablou încântător. Pentru prima oară de când se întorseseră de la vânătoare, doamna Wilson şi fiica sa se găseau singure.

— Scumpa mea… Nu te simţi bine? o întrebă doamna Wilson pe Raphaële.

Tânăra răspunse printr-un oftat însoţit de o privire înlăcrimată. Doamna Wilson cuprinse cu mâinile ei mici capul copilei sale

care se sprijinea pe umărul ei şi, sărutând-o de mai multe ori pe frunte, zise:

— Suferi, draga mea... Ah, până acum n-am ştiut ce-i ura... Dar să ştii că cel care-ţi va pricinui cea mai mică durere va fi urmărit de mine eu o ură cumplită, implacabilă!

Vorbind despre ura pe care o simţea, chipul doamnei Wilson se schimbă; ochii, tot timpul atât de veseli, atât de senini, se întunecară; gura, veşnic surâzătoare, i se strânse; vinele de pe frunte i se umflară; expresia chipului ei păru, o clipă, atât de ameninţătoare, incit Raphaële strigă speriată:

— Mamă, nu-l urî... Îl iubesc atât de mult.

Auzind aceste vorbe, prin care fata îşi mărturisea dragostea pentru vicontele Scipion Duriveau, doamna Wilson îşi ascunse faţa în mâini şi izbucni în lacrimi.

— Mamă, scumpa mea, te dezamăgesc... strigă fata aruncându-se la pieptul mamei sale; vai, cât sunt de laşă şi de nefericită... s-ar putea ca el să nu mă iubească şi eu îţi zdrobesc inima...

— Să nu te iubească? strigă doamna Wilson ştergându-şi lacrimile care-i şiroiau pe obrajii cu gropiţe, să nu te iubească? Şi obrajii palizi i se înroşiră de mânie. Cum, tocmai tu să înduri o asemenea ruşine? Tu, cea mai frumoasă dintre toate? Cu neputinţă! strigă doamna Wilson, lăsându-se în voia orgoliului exagerat al dragostei materne. Să nu te iubească? reluă ea după un moment de tăcere. Poate nu ştii cât m-a costat toată povestea asta! Dar se întrerupse brusc, fiindcă, dând frâu mâniei, fusese cât pe-aci să-i dezvăluie fiicei sale un secret pe care nu voia să i-l spună. Linişteşte-te, calmează-te, scumpa mea...

— Vai, mamă, ne-am logodit când am plecat din Paris. Şi de atunci şi până astăzi... În afară de câteva politeţuri banale, abia m-a băgat în seamă... Tot timpul e distrat, nepăsător... Dar ce mai contează indiferenţa pe lângă scena aceea îngrozitoare în care a dovedit atâta dispreţ şi curaj?! Oh, ţărăncuţa aceea... deci pe ea o iubea! De asta nu mă mai iubeşte pe mine! Cred că o iubeşte pe cealaltă... care şi-a omorât copilul! strigă Raphaële cu un inexprimabil amestec de ură, gelozie şi disperare.

Apoi, izbucnind în lacrimi, îşi ascunse faţa la sânul mamei sale.

— Plânge-mă, dispreţuieşte-mă, mamă, şopti ea. Căci, cu

toate astea, îl iubesc pe Scipion. Poate că-l iubesc chiar mai mult decât înainte, fiindcă niciodată nu mi s-a părut mai frumos ca atunci când singur, atât de tânăr, dar atât de curajos, a înfruntat mânia ţăranilor care-l ameninţau… Da, ocărăşte-mă, draga mea mamă, adăugă Raphaële. Şi întorcând către mama sa chipul ei frumos, brăzdat de lacrimi, îşi întinse, rugătoare, mâinile, repetând: Da, blesteamă-mă! Fiindcă nu ştii totul!

Doamna Wilson se ridică brusc şi, uitându-se lung la fiica sa, o interogă din priviri.

— Am abuzat de dragostea dumitale oarbă, de încrederea dumitale fără margini… spuse abătută Raphaële.

La aceste cuvinte, doamna Wilson tresări puternic; apoi, roşind că se îndoise o clipă de fiica sa, care se învinuia în faţa ei, îi spuse:

— Tu? Ai abuzat de încrederea mea? Nu te cred…

Aceste cuvinte fură rostite cu un surâs atât de senin, încât Raphaële rămase mută şi copleşită de ruşine.

— Nu, tu n-ai putut abuza de dragostea mea; inima ta bună şi curată exagerează ca de obicei lucrurile, aşa cum exagerezi răceala lui Scipion. Se poate, fata mea, să mă faci să mă îndoiesc de tine? De puterea ta, de influenţa spiritului şi a inimii tale? Vino, domnişoară, să-ţi închid frumoşii dumitale ochi cu sărutările mele, căci aceşti ochi au început să nu mai vadă limpede dacă se îndoiesc de dragostea lui Scipion.

Şi doamna Wilson îşi lipi buzele trandafirii de pleoapele delicate ale fiicei sale. Pentru prima oară în viaţa ei, Raphaële se simţi mirată de vorbele mamei sale. Încrederea, liniştea doamnei Wilson după incidentele atât de penibile prin care trecuse o umplură de mirare şi de nelinişte.

— Iartă-mă, mamă, zise ea încurcată, dacă mă mir că te aud tratând cu atâta uşurinţă tot ceea ce s-a petrecut astăzi şi…

Doamna Wilson îşi întrerupse fata, spunându-i cu un accent de tandreţe:

— Ascultă-mă, scumpa mea, noi suntem ca două surori, dar acum am să-ţi vorbesc ca o femeie ce-a fost măritată, fiindcă în curând vei fi soţia bărbatului pe care-l adori. Copila mea, va trebui să iei lumea aşa cum e şi lucrurile aşa cum sunt. Te sperii şi suferi din pricina a ceea ce numeşti nepăsarea şi răceala lui Scipion. Ce vrei? Trăieşti în secolul şi în vremurile de azi. Deşi tânăr, simulează (şi ai văzut că i-am reproşat în faţa ta),

simulează – ca majoritatea tinerilor de vârstă lui – o detaşare, o nepăsare faţă de orice fel de sentimente. Socoate drept ridicole gesturile tandre ale unui logodnic. Dacă te-ar copleşi cu atenţiile, i s-ar părea că joacă rolul unui pretendent din provincie. La urma urmei, l-a pus pe taică-său să te ceară de nevastă şi crede-mă că nu pentru zestrea ta modestă te-a cerut… Fiindcă din averea pe care am avut-o, nu mi-a mai rămas mare lucru. Tot ceea ce mai am, unchiul tău a plasat în rente viagere…

— Mamă...

— Toate aceste lucruri pe care mă sileşti să ţi le spun, ca să te liniştesc, ca să te conving, sunt demne de milă, sunt urâte, dar n-am încotro…

— Vai, mamă, astăzi, în această zi atât de tristă, nu din pricina lipsei de atenţie a lui Scipion am suferit eu…

— Te înţeleg… Te gândeşti la acea crudă descoperire… la acel prunc nefericit… Ajunsă aici, fata mea, mă văd nevoită să-ţi vorbesc ca o soră, ca o prietenă, sau mai curând ca o mamă care lasă deoparte orice falsă rezervă, orice minciună, pentru că vreau să te lămuresc şi nu să te înşel… Ascultă-mă… Anul trecut, Scipion se afla aici singur cu tatăl său; încă nu te cunoştea. În plictisul vieţii de la ţară, a întâlnit-o pe tânăra aceea şi i-a făcut curte. Ea şi-a plecat urechea, iar urmarea o ştii. Acum, din punct de vedere moral, sigur că e rău, chiar foarte rău, dar din punct de vedere al lumii… al acelei lumi în care trăim şi tu şi eu, fapta lui Scipion e ceea ce se numeşte un păcat al tinereţii. Mâine tot Parisul va şti că vicontele Scipion Duriveau a avut drept ibovnică o ţărancă şi că această dragoste a avut deznodământul tragic la care am fost martore. Mâine tot Parisul va şti acest lucru şi, cu toate astea, Scipion va fi primit în toate saloanele şi orice bărbat şi orice femeie de lume vor continua să-l primească pe tânăr cu aceeaşi curtoazie ea şi până acum. Ba mai mult, copila mea, nicio mamă şi niciun tată nu vor refuza, din această pricină, să-i dea fata de nevastă. Văd că tot ceea ce ţi-am spus te miră peste poate, dar vorbindu-ţi într-un limbaj pe care peste cincisprezece zile, ca femeie măritată, îl vei auzi peste tot, încerc să-ţi arăt adevărata faţă a lucrurilor, să te liniştesc şi să te consolez.

— Deci, mamă, zise Raphaële cu voce schimbată, şi tremurând din toate mădularele, în lumea bună nu există niciun fel de milă pentru fata sedusă şi abandonată… Deci, în lumea bună nu există niciun fel de blam pentru seducător, niciun fel de

reproş; toţi îi întind mâna ca de obicei... în vreme ce pentru victimă nu există decât dispreţ şi indiferenţă.

— Copila mea adorată, lucrul e într-adevăr crud, nedrept şi deplorabil, dar ce vrei? Aşa e făcută lumea şi trebuie s-o iei aşa cum e!

— Mamă, n-ar trebui să vorbeşti cu prea multă asprime despre fetele seduse...

— Raphaële, scumpa mea, ce-i cu tine? De ce tremuri aşa? De ce mă priveşti astfel?

— Ţi-am spus, mamă, că trebuie să fii îngăduitoare şi să-ţi fie milă de fetele seduse.

— Iar ai pălit... mă sperii...

— Fie-ţi milă, da, milă, de nefericitele care n-au mai avut nici puterea, nici curajul de a-i rezista lui Scipion... Pricepi, mamă?

Şi lacrimile nu-i mai îngăduiră fetei să continue.

— Raphaële... Vino-ţi în fire... Linişteşte-te...

— Vai, mamă, Cel-de-Sus o să te pedepsească!

— Să mă pedepsească? De ce?

— Acea fată nefericită pe care Scipion a sedus-o era săracă, fără sprijin, spuse Raphaële cu un surâs de o muşcătoare ironie, iar tu ai spus aşa cum va spune toată lumea: „Ce importanţă are! Dispreţ pentru victimă, glorie seducătorului! Copilul i-a murit! Poate că va muri şi ea... La urma urmei, cât preţuieşte o asemenea fiinţă? Nimic. În ceea ce-l priveşte pe viconte, păcatele tinereţii!” Ai spus aceste lucruri cu gura dumitale! Şi Domnul te va pedepsi, mamă!

— Oh! Dumnezeule!

— Te-ai făcut ecoul unei lumi egoiste şi crude şi nu ţi-a fost milă de sărmana ţărăncuţă. Aşa că Domnul te-a şi pedepsit chiar prin fiica ta!

— Ce tot spui tu acolo, fato?

— Spun că şi eu sunt vinovată... mai vinovată decât fiinţa aceea nefericită, fiindcă eu n-am fost singură şi părăsită ca ea. Eu am o mamă iubitoare şi adorată care nu m-a părăsit de mică... Ei bine, tocmai pe această mamă iubitoare şi adorată eu am înşelat-o!

— Oh, taci!

— Am abuzat în mod nedemn de încrederea ei!

— Nu ştii ce spui, eşti nebună! Raphaële, vino-ţi în fire!

— Nu, nu-s nebună! strigă fata. Dar voi înnebuni dacă n-am să

mor de ruşine!

— De ruşine?

— Da, fiindcă nici eu nu i-am putut rezista lui Scipion.

— Nefericito!

— Ce importanţă mai are! Păcatele tinereţii vicontelui Scipion, va spune lumea. Nu-i aşa, mamă? şopti nefericita fată, ale cărei puteri se istoviseră.

Ascunzându-şi chipul în mâini, căzu, leşinată, pe pernă.

Şi acum, câteva cuvinte despre doamna Wilson, înainte de a continua povestirea.

Acea femeie îşi idolatriza fata. Oamenii care ştiu ce înseamnă „societatea”, şi care ştiu câte parale face, poate că vor socoti vorbele spuse de doamna Wilson – privitor la seducerea tinerei Bruyère de către Scipion – cam deplasate în gura unei mame care discută cu fata ei. Dar, de fapt, acel limbaj era conform cu ideile, cu moravurile, cu obiceiurile, cu tradiţiile acelei societăţi. Zugrăvindu-i fiicei sale „lumea bună” în nişte culori atât de crude, doamna Wilson avea motivele ei şi acele motive, erau, din punctul ei de vedere, excelente: Patima pe care Scipion Duriveau o inspirase tinerei Raphaële se născuse şi trecuse de orice limită în timpul unei călătorii pe care doamna Wilson fusese obligată s-o facă în Anglia în legătură cu unele creanţe lăsate de soţul ei. Un bancher american care murise falit. Doamna Wilson nu-şi putuse deci apăra fata de o patimă atât de înflăcărată decât după ce se întorsese. Dar atunci Raphaële era topită din pricina acelei iubiri. În acea epocă, doamna Wilson nu socotise că ar fi încă necesar să vadă, să cerceteze dacă persoana care se bucura de o asemenea iubire pătimaşă era demnă de ea. Înainte de orice, ea voise să-şi salveze fata, măritând-o cu vicontele Duriveau. Numai că acea căsătorie prezenta nişte piedici de netrecut; iar pentru a le depăşi trebuia să dea dovadă de multă iscusinţă, de voinţă, de dibăcie şi mai ales trebuia să se resemneze să facă un mare sacrificiu. În sfârşit, doamna Wilson era mult prea mândră de marea frumuseţe a fiicei sale, mult prea convinsă de calităţile ei cu totul deosebite pentru a nu fi sigura că Scipion o iubea cu adevărat, cu toată răceala lui calculată; doamna Wilson trebuia deci să calmeze, cu orice preţ, temerile fiicei sale şi s-o liniştească în privinţa acelei iubiri care însemna de fapt pentru ea însăşi viaţa.

Iată care fusese linia de conduită a doamnei Wilson faţă de Raphaële până în momentul în care fata îi făcuse acea penibilă destăinuire, completată imediat de revelaţiile, următoare:

Cu câteva zile înainte de a pleca de la Paris în Sologne împreună cu mama sa, Raphaële, profitând de un moment de libertate, cedase insistenţelor înflăcărate ale lui Scipion şi se dusese la întâlnirea pe care acesta i-o dăduse. După acea neplăcută mărturisire, între mamă şi fiică se lăsă o tăcere destul de lungă. Şi fata şi mama erau copleşite, posomorâte, mâhnite. Doamna Wilson, sprijinită cu coatele pe braţele unui şezlong, era pradă unei mâhniri profunde. Îndreptă spre fiica ei o privire plină de tristeţe, de milă, de dragoste şi de iertare. Raphaële, palidă, cu capul plecat, cu ochii ficşi, cu mâinile încrucişate pe genunchi, părea inertă şi insensibilă. Din când în când, lacrimi mari îi alunecau de-a lungul obrajilor albi şi reci ca de marmoră.

— Raphaële, zise pe neaşteptate doamna Wilson, ascultă-mă, sărmana mea copilă...

La aceste cuvinte, ce dovedeau indulgenţa, dragostea fără margini a mamei, fata tresări, apoi acoperi mâinile mamei sale cu lacrimi şi sărutări.

— Ridică-te şi linişteşte-te, scumpa mea... Mi-e mie însămi foarte greu să-mi ascund emoţia... Hai să fim curajoase... Să vorbim despre tine... Să vorbim despre noi...

— Te ascult, măicuţă, zise Raphaële, încercând să se oprească din plâns.

— Vezi şi tu că suntem două biete femei singure şi izolate. Nu putem să ne sfătuim cu nimeni decât între noi... Ştii câte parale face unchiul tău... Aşa că numai noi, scumpa mea, putem lua o hotărâre în ceea ce priveşte viitorul. Mi-ai mărturisit adevărul... Într-adevăr, Cel-de-Sus m-a pedepsit pentru cruzimea de care am dat dovadă faţă de acea sărmană ţărăncuţă. Dar să nu mă pedepsească decât pe mine! Cu câteva minute în urmă, îndoielile în privinţa dragostei lui Scipion mi se păreau neîntemeiate. Acum însă îmi explic lesne răceala lui.

— Ah, mamă, răspunse abătută Raphaële, când am văzut pruncul acela mort care era al lui... când am văzut privirea lui Scipion uscată şi arogantă... ei bine, pur şi simplu m-am înspăimântat. Comportarea aceasta m-a făcut să mă îndoiesc de inima lui şi totuşi nu ştiu dacă-ţi dai seama cât îl iubesc... Acum el e stăpânul absolut al fiinţei mele, al cinstei mele! Oh, e

îngrozitor să mă gândesc la acest lucru, dar dacă acum nu va mai vrea să-şi ţină cuvântul şi mă va părăsi… Atunci dispreţul…

— Dispreţul? Părăsirea? Dar, draga mea fată, doar dacă aş muri eu s-ar întâmpla aşa ceva! strigă doamna Wilson cu o energie de necrezut. Nu, nu, linişteşte-te, copila mea, Scipion îşi va ţine făgăduiala. Şi şi-o va ţine pentru că încă te mai iubeşte… Şi-o va ţine pentru că… trebuie să şi-o ţină! Pentru că nu există nicio putere omenească pe lumea asta care să se mai poată opune acum la această căsătorie!

— Ah, mamă, dacă ai şti ce fire inflexibilă are Scipion! Oh, dacă nu mă mai iubeşte, nimeni şi nimic nu-l va împiedica să mă părăsească, şopti fata, din cale-afară de abătută.

Spaimele Raphaëlei, chipul din ce în ce mai schimbat sfâşiară inima mamei sale. Cunoştea marea sensibilitate a fiicei ei, pe care acea dragoste era în stare s-o şi ucidă. Din ce în ce mai speriată de mâhnirea crescândă a acelei fiinţe nefericite, voind cu orice preţ să-i insufle încredere în viitor, dezvăluindu-i trecutul, se resemna să-i mărturisească un lucru pe care până atunci îl tăinuise din pricina modestiei devotamentului matern. Aşa că, după un moment de ezitare, se adresă Raphaëlei:

— Ia spune-mi, scumpa mea… înainte de acea zi în care, pierdută, cu mintea vraişte, te-ai dus la Scipion, dacă acesta ţi-ar fi spus: „Renunţă la această dragoste!” ce-ai fi făcut?

— Aş fi murit.

— Dar dacă ţi-ar spune azi: „Trebuie să renunţi la această dragoste, la căsătoria cu mine!”, ce-ai face?

— Aş muri şi de dragoste, şi de ruşine!

— Da, îmi închipui… Ai muri din pricina dragostei, dar şi a ruşinii… Numai că eu nu vreau să mori! Şi pentru că ţin să trăieşti, trebuie să-ţi făgăduiesc un lucru; şi ca să-ţi făgăduiesc acel lucru, trebuie să-ţi dovedesc că nimic pe lumea asta nu se poate opune la aceasta căsătorie… nici măcar Scipion, pricepi? Vreau să-ţi mai spun că pentru a te mărita cu Scipion al tău, am făcut tot ceea ce a fost cu putinţă… aproape imposibilul…

— Dumneata, mamă?

— Aşa că vezi, la ora asta, căsătoria ta nu mai e pentru mine o problemă, ci, dimpotrivă, e ca şi rezolvată. Te miri scumpa mea, nu-i aşa? Am să-ţi spun despre ce e vorba, sigur că nu fără un oarecare regret, fiindcă aş fi vrut ca tu să nu ştii nimic.

Apoi, după o pauză, doamna Wilson continuă, plină de orgoliu:

— Şi, la urma urmei, de ce-aş roşi, mărturisindu-ţi faptul pe care mi l-a inspirat dragostea maternă? Aşa că ascultă-mă… Ştii că am plecat din Paris cu nădejdea de a încasa, în Anglia, nişte creanţe contestate după moartea tatălui tău, cât şi pentru a limpezi unele afaceri încurcate; suma pe care o reclamam era foarte mare; a o obţine, însemna să-ţi asigur o dotă considerabilă. Când am ajuns în Anglia, întâmplarea m-a pus în legătură cu Sir Francis Dudley, interesat în reclamaţiile pe care venisem să le fac. Loialitate cavalerească, delicateţe deosebită, spirit înflăcărat, inimă nobilă, caracter de excepţie, iată calităţile pe care le posedă Sir Francis Dudley, menite să inspire stimă şi afecţiune. M-am dus de mai multe ori să-l văd, ca să-mi apăr în faţa lui, interesele legate de banii ce mi se cuveneau. Ce să-ţi mai spun, draga mea? Că relaţiile noastre de afaceri s-au transformat într-o puternică prietenie? Apoi într-un sentiment mult mai tandru, de care eram fericită şi mândră, fiindcă îl împărtăşeam în aceeaşi măsură, simţindu-mă demnă de omul care mi-l inspira? Sir Francis Dudley era liber. Eu de asemenea. Dar la ce bun acum aceste amintiri? adăugă doamna Wilson cu un surâs melancolic. Toate astea nu mai sunt astăzi decât un vis frumos, care s-a năruit…

— De ce vorbeşti, mamă, despre aceste lucruri că despre un vis care s-a năruit? întrebă Raphaële tot atât de surprinsă pe cât era de emoţionată din pricina acelei mărturisiri.

Doamna Wilson clătină, tristă, din cap. Şi, ca şi cum ar fi vrut să scape de acele amintiri care o mâhneau, adăugă îmbrăţişându-şi cu dragoste fiica:

— Mai bine să vorbim despre tine, fata mea! În timpul acelei călătorii, ştii că am primit zilnic câte o scrisoare de la tine. Dar dintr-odată scrisorile tale au încetat; mi-a scris mătuşa ta; prin ea am aflat de boala ta. Am plecat imediat…

— Oh, mamă, îl iubeai pe omul acela şi totuşi ai venit! Abia acum înţeleg sacrificiul pe care l-ai făcut…

— Încă nu cunoşti întreg sacrificiul. Când am ajuns, te-am găsit grav bolnavă… Mi-ai mărturisit iubirea ta înflăcărată pentru Scipion. Îngrozită, viind să te fac să revii la viaţă cu orice preţ, am făgăduit că te voi mărita cu Scipion. Nădejdea într-o asemenea fericire, încrederea la oarbă în cuvântul meu te-au pus pe picioare; te-ai însănătoşit, deci erai salvată. Dar acea făgăduială făcută într-o clipă de spaimă şi de durere m-a costat

enorm… Ascultă… Soţia unuia dintre prietenii mei îl cunoştea bine pe tatăl lui Scipion, contele Duriveau. După o discuţie îndelungată cu acea femeie, am plecat disperată: căsătoria ta nu se putea face. Duriveau voia să-şi însoare băiatul sau cu o fată care să aibă o zestre de trei milioane sau cu o fată dintr-o familie de neam foarte mare. Şi cum i-au spus prietenei mele că era necesar şi consimţământul lui Scipion…

— Ei bine, mamă? întrebă Raphaële.

— Mi s-a răspuns că, dacă l-aş cunoaşte pe domnul Duriveau, aş şti că pentru acest om cu un caracter de fier, un lucru dorit e un lucru făcut.

— Scipion era deci de acord cu o astfel, de căsătorie! strigă îndurerată Raphaële. Deci şi începuse să mă înşele!

— Nu, nu te înşela. Dar probabil că nu voia să se ciocnească încă de la început de voinţa tatălui său!

— Şi mi-ai ascuns acest lucru, mamă?

— La ce-ţi folosea să ţi-l spun? Te-am readus la viaţă făgăduindu-ţi că ţi-l voi da pe Scipion. Temerile, neliniştea, îndoielile te-ar fi ucis. Trebuia să te las să crezi orbeşte în cuvântul, în făgăduiala mea.

— Oh, mamă, mamă, murmură tânăra, copleşită parcă de acele dovezi de dragoste maternă.

— Atunci am vrut să-l cunosc personal pe contele Duriveau, zise doamna Wilson. Am vrut să-l văd cu ochii mei pe acest om de temut care ţinea în mâinile sale, fără să ştie, viaţa fetei mele. Acea prietenă despre care ţi-am vorbit mi l-a prezentat pe conte…

— Şi?

— La trei luni după această întâlnire, zise doamna Wilson fără să-şi mai ascundă de astă dată orgoliul bucuriei materne, contele Duriveau – după ce-a rupt brusc înţelegerea de căsătorie care-i flata atât de tare orgoliul – te întreba, de faţă cu mine, dacă voiai să-l iei de bărbat pe Scipion.

— Şi cum de a survenit această schimbare bruscă?

— Pentru că am ştiut să mă fac iubită de contele Duriveau, zise simplu doamna Wilson.

— Iubită de contele Duriveau! strigă Raphaële.

— Iubită nebuneşte, căci după două luni de curte asiduă, mă ruga să-i accept mâna şi averea şi le-am acceptat pe amândouă.

— Dumneata, mamă? întrebă Raphaële uluită.,

— Dar cu o condiţie: ca nunta ta cu Scipion să fie celebrată odată cu nunta noastră…

După o nouă mirare, şi mai profundă, în timpul căreia fata rămase mută, strigă, aruncându-se de gâtul doamnei Wilson:

— Ah, mamă, acum înţeleg totul! Abia acum înţeleg sacrificiul imens, dureros pe care l-ai făcut pentru mine! Pentru, a-mi asigura mie fericirea, ai renunţat la acea dragoste despre care îţi aminteşti cu atâta bucurie şi orgoliu. Te măriţi cu un bărbat pe care nu-l stimezi, pe care poate chiar că-l urăşti, şi faci asta numai pentru mine!

— Nu, scumpa mea, linişteşte-te, zise doamna Wilson, dorind să potolească părerile de rău ale fiicei sale, linişteşte-te… Sunt sincer ataşată de domnul conte Duriveau: nu ţi-a asigurat el fericirea? Or, o treabă ca asta nu merită recunoştinţa mea? Apoi, adăugă doamna Wilson uşor încurcată – căci acelui suflet ales îi era silă de minciună – trebuie să-ţi mărturisesc că influenţa mea asupra contelui este salutară. Tot ceea ce era aspru, dur în firea lui a început, încetul cu încetul, să se estompeze. La vârsta lui, vezi tu, şi mai ales cu energia înflăcărată a firii sale, dragostea face adevărate minuni. Aşa că fii liniştită în privinţa sorţii mele, scumpa mea. Cât despre tine, acum, adăugă doamna Wilson sărutându-şi fata cu dragoste, pe deplin sigură că o convinsese, nu crezi că ţi-am dat destule garanţii în ceea ce priveşte siguranţa viitorului tău?

— Ba da, cred, cred, scumpa mea mamă! strigă Raphaële, întrerupând-o pe doamna Wilson.

Şi frumosul chip al fetei străluci de nădejde şi de fericire.

Câteva bătăi discrete în uşa camerei doamnei Wilson, care preceda odaia fiicei sale, puseră capăt acelei discuţii.

— Cine e? întrebă doamna Wilson, părăsind odaia fiicei sale.

— Eu, doamnă, se auzi în dosul uşii glasul domnişoarei Isabeau.

— Ce doreşti, Isabeau?

— Doamnă, o scrisoare din partea contelui Duriveau. E foarte urgentă şi aşteaptă răspuns.

— Dă-o-ncoace, zise doamna Wilson, deschizând uşa. Du-te şi vezi dacă fiica mea nu are nevoie de ceva.

Şi în timp ce Isabeau se îndrepta spre Raphaële, doamna Wilson rupse sigiliul de pe scrisoarea contelui.

— Eram sigură, zise doamna Wilson citind scrisoarea. E foarte

neliniştit. Ce dragoste! Ce pasiune! La vârsta lui, şi a mai păstrat atâta căldură în inimă! Atunci cum se face că, în afară de această dragoste care-l domină, nu există în acest conte decât egoism, cupiditate, orgoliu şi un dispreţ nimicitor faţă de toţi cei care nu-s bogaţi, nobili sau puternici? Se spune că, în tinereţea sa, acest om a fost bun, mărinimos şi a făcut multe fapte bune… Apoi, continuând scrisoarea, doamna Wilson adăugă încet, eu un aer gânditor: Mă aşteptam la asta! El crede că scena groaznică din pădure n-a schimbat intenţiile Raphaëlei şi nici pe ale mele. Mă roagă, în numele iubirii sale, să uzez de toată influenţa pe care o am asupra Raphaëlei ca să-l ierte pe Scipion. Căci văd că adaugă că fericirea vieţii sale, căsătoria lui cu mine, depinde de căsătoria fiicei mele cu Scipion…

După o pauză, doamna Wilson reluă, ştergându-şi o lacrimă:

— Oh, unde sunt frumoasele mele vise de aur… amintiri dulci şi scumpe, răscolite mai adineauri! Apoi, întrerupându-se, adăugă: Gata! Fără slăbiciuni, fără regrete laşe! Nu mai e vorba de mine, deci curaj. De altfel, contele e mai insistent ca niciodată: mă roagă să fixez data nunţii pe 15 ale lunii următoare. Trebuie s-o fac… Dacă ieri încă aş mai fi ezitat să accept acest termen, care mie mi se părea că e prea aproape, astăzi… şi doamna Wilson roşi, ca şi cum ar fi fost vorba de propria sa ruşine, astăzi situaţia nefericitei mele copile mă obligă să grăbesc această dublă căsătorie. Apoi continuă să citească scrisoarea: Oare la ce trist eveniment petrecut chiar în seara asta face aluzie contele? Nu vrea să-mi spună, de teamă să nu mă impresioneze prea tare. Dar mâine, dacă voi putea, ca de obicei, să-l văd, îmi va spune totul. Deci să-i răspund…

Şi părăsindu-şi dormitorul, doamna Wilson trecu într-un mic salonaş, unde obişnuia să-şi scrie corespondenţa. Abia termină doamna Wilson scrisoarea contelui Duriveau, că Raphaële, palidă, pe jumătate dezbrăcată, tulburată, se năpusti în salon.

— Oh, e îngrozitor! strigă fata, aruncându-se în braţele mamei sale. A murit…

— Despre cine e vorba?

— Despre fata aceea… mama pruncului pe care l-au găsit mort… A murit şi ea…

— Ce spui?

— Da, s-a înecat… când au venit s-o aresteze…

— Cum ai aflat?

— Unul dintre oamenii contelui i-a spus lui Isabeau.

— Deci ăsta era tristul eveniment la care făcea aluzie contele.

— Oh, mamă, ce moarte îngrozitoare! E ca un fel de prevestire, şopti fata.

Şi căzu leşinată în braţele mamei sale.

Capitolul VIII

Masa de la contele Duriveau. Un candidat la deputăţie. Martin. Doamna Chalumeau. Basquine. Alegători model. Grădina de iarnă. Profesia de credinţă a unui mare proprietar. Eveniment neprevăzut.

Să aruncăm acum o privire retrospectivă asupra evenimentelor care s-au petrecut la castelul Tremblay (reşedinţa contelui Duriveau) în timpul acelei seri în care Bruyère se înecase în balta adâncă din curtea fermei, în timpul acelei seri în care Raphaële îi mărturisise mamei sale greşeala pe care o săvârşise.

Reîntors acasă, contele Duriveau regretase de două ori absenţa doamnei Wilson şi a fiicei sale, care ar fi trebuit să vină – de altfel ca şi Alçide Dumolard – după vânătoare, să ia masa la castelul Tremblay; la disperarea pe care i-o pricinuia absenţa încântătoarei văduve se adăuga – pentru domnul Duriveau – plictiseala de a primi o mulţime de vecini de la ţară, poftiţi la masă şi ale căror invitaţii nu mai putuseră fi contramandate. Acea plictiseală avea totuşi unele compensaţii: toţi acei vecini, mari proprietari, comercianţi vârâţi în afaceri riscante, oameni de legi îmbogăţiţi şi retraşi din afaceri, erau cu toţii alegători influenţi; or, câţiva din prietenii contelui Duriveau, aparţinând unei anumite lumi politice, îi spuseseră cu un an în urmă: „Timpurile sunt grele; abominabile idei radicale, sociale şi democratice fac ravagii înspăimântătoare în pătura muncitoare a societăţii; e nevoie de un partid puternic, energic, inflexibil, menit să intimideze şi să îmblânzească toate acele înclinări anarhice care ne vor duce direct la republică, la teroare etc. Mare proprietar, eşti interesat mai mult decât oricare altul să menţii ordinea şi liniştea. Fii de-al nostru, fii deputat în locul domnului de la Levrasse, om plin de bune intenţii, dar care nu face doi bani. Pregăteşte-ţi candidatura, guvernul regelui te va

sprijini, vei fi ales deputat şi vei vota, cu noi pentru păstrarea celui mai bun regim posibil.”

Aceste cuvinte flatară orgoliul contelui Duriveau, precum şi tot ceea ce era implacabil în firea lui. Urmă deci cu ardoare sfaturile prietenilor săi, începu să se apropie de alegătorii influenţi din partidul în care voia să intre, îi primi în mod frecvent la castelul Tremblay, aşa că masa la care îi invitase în ziua aceea inaugura reîntoarcerea sa în Sologne.

Diversele incidente de peste zi, acel soi de răzmeriţă iscată de insolenta îndrăzneală a lui Scipion când au descoperit copilul tinerei Bruyère erau de două ori penibile pentru contele Duriveau: mai întâi, pentru că se temea ca Raphaële Wilson, după un asemenea scandal, să nu mai vrea să se mărite cu Scipion, măritiş care-i asigura căsătoria lui cu doamna Wilson; apoi, pentru că zvonul despre acea scenă deplorabilă al cărei actor principal fusese Scipion, răspândindu-se prin ţinut, putea să aibă cea mai neplăcută influenţă asupra proiectelor electorale ale contelui. De fapt, acel trist eveniment încă nu ajunsese la urechile musafirilor adunaţi la castelul Tremblay.

Acea casă, construită la sfârşitul secolului al XVII-lea şi dominând frumoasa vale a Sauldrei, adevărată oază în mijlocul acelui ţinut sărac, avea o înfăţişare aproape princiară: contele Duriveau desfăşura un fast extraordinar şi-şi ţinea casa la un nivel foarte ridicat. Mai întâi, musafirii contelui trecură printr-un vestibul imens, unde aşteptau doisprezece valeţi pudraţi, îmbrăcaţi în livrele cafenii, cu galoane de argint; apoi intrară într-un salon de aşteptare unde se aflau alţi valeţi, apoi, trecând printr-o galerie cu tablouri, ajunseră în sfârşit în salonul de recepţie, magnific aurit şi mobilat în cel mai pur stil Ludovic al XIV-lea. Draperiile lungi de damasc verde fuseseră lăsate în jos. Candelabrele şi lustrele de bronz aurit, strălucind de lumânări, se reflectau în oglinzile înalte de cincisprezece picioare, iar jos, lângă ele, se vedeau nişte uriaşe vase chinezeşti, pline cu florile cele mai rare. Se apropia ora când trebuiau să se aşeze la masă. Contele Duriveau, trecând peste gândurile negre care-l sâcâiau, făcea singur – cu o politeţe puţin cam trufaşă – onorurile casei, întrucât vicontele Scipion îi lăsase lui tot greul acelei mese. De altfel, tatăl şi fiul ofereau un contrast izbitor şi semnificativ chiar şi în amănuntele cele mai neînsemnate. Contele, deşi încă tânăr, departe de a fi de acord cu moda ţipătoare şi fără fason a anului

1845, îşi scosese costumul de vânătoare şi se îmbrăcase cu grijă şi cu un gust desăvârşit. Reverele late ale hainei sale de un albastru-deschis, cu nasturi de aur cizelaţi, lăsau să se vadă o jiletcă de pichet alb, foarte strânsă pe talia încă de o subţirime şi de o supleţe juvenilă; peste cămaşa minunat brodată cădea nodul mare al unei cravate de satin negru, în care era înfiptă o broşă făcută din trei perle enorme, înconjurate de briliante, toate montate pe o frunză de email verde; pantalonul negru şi drept lăsa să se bănuiască forma elegantă a piciorului; ciorapii negri de mătase şi pantofii de lac, foarte decoltaţi, împodobiţi cu fundiţe, completau costumul contelui Duriveau, care, datorită tenului său brun, chipului slab, dar plin de energie şi de personalitate, părea să nu aibă – în ciuda celor cincizeci de ani ai săi – mai mult de treizeci şi cinci sau patruzeci de ani.

Repetăm, deşi puerile în aparenţă, aceste detalii ale costumului aveau o profundă semnificaţie; dacă Duriveau nu s-ar fi îmbrăcat astfel, i s-ar fi părut că scade nu numai în ochii oaspeţilor, ci şi în ochii lui; a-ţi pune seara cizme în loc de ciorapi de mătase şi de pantofi de lac, i s-ar fi părut ceva fără precedent, iar el nu-şi amintea să fi săvârşit vreodată asemenea greşeli grosolane. Vedea, în acest lucru, un fel de demnitate personală, având obiceiul să spună: „Un om încălţat cu ciorapi de mătase se uită de două ori înainte de a păşi prin noroiul străzii!” Era într-adevăr o manieră cam ciudată de a înţelege respectul, dar, mă rog, ăsta era felul lui de a fi.

Departe de a continua această glorioasă tradiţie, vicontele Scipion, dimpotrivă, jignea prin neglijenţa sa, prin lipsa de jenă a tuturor celor obişnuiţi cu cluburile, cu caii de curse şi cu desfrânatele. Aşa că hainele lui Scipion contrastau cu cele ale tatălui său într-un mod de-a dreptul şocant. Cravata neagră, atât de îngustă, încât semăna cu o panglică, era neglijent înnodată în jurul unui guler pătrat şi scrobit câre-i ajungea până la urechi, lăsându-i în schimb gâtul gol; haina, de un verde-spălăcit şi de o amploare nemăsurată, foarte scurtă şi cu colţurile rotunjite, semăna, cu o vestă de vânătoare; o jiletcă ecosez, de o lungime excesivă şi croită după modelul celor purtate de un groom, atârna peste pantalonul cafeniu cu mari carouri albastre, fluturând, întocmai ca pantalonii marinarilor, peste nişte cizme de lac cu tocuri înalte.

Iată care era costumul vicontelui, a cărui lipsă de gust era

sporită de nişte atitudini nepăsătoare, afectând o neglijenţă mai lesne de simţit decât de zugrăvit; cămaşa întredeschisă pe piept, manşetele scrobite, dar mototolite şi răsucite peste mânecile hainei, lăsau să i se vadă mâinile albe, fine şi slabe, întocmai ca mâinile unei femei bolnăvicioase; atitudinile îi erau când molatice sau plictisite, când distrate sau trufaşe.

Ca de obicei, Scipion a intrat foarte târziu în salon. Văzându-l îmbrăcat într-un mod atât de neglijent, contele – ieşindu-i înainte – i-a spus în şoaptă, pe un ton de reproş amical:

— Ai fi putut să te îmbraci mai cu grijă. Ştii că în provincie lumea comentează totul!

— Haida-de! răspunse Scipion. Tu eşti cel care mă faci de râs cu pantalonii tăi semicolanţi… Te-ai costumat ca sfântul Leon… ca un îndrăgostit de la Opera comică. Sub Imperiu, ai fi fost rivalul lui Elleviou, după care se dădeau în vânt toate damicelele frumoase.

Contele îşi muşcă buzele de ciudă; dar cum tocmai atunci intrară câţiva invitaţi, trebui să-i primească. Contrastul despre care am vorbit se observa, în mod frapant, şi prin atitudinea celor doi; contele, în picioare lângă şemineu, discuta cu bărbaţii, sau se apleca peste spătarele fotoliilor, pentru a le adresa femeilor câteva cuvinte curtenitoare. Scipion, întins sau mai curând prăvălit într-un fotoliu larg şi adânc, cu mâinile vârâte în buzunarele pantalonilor, cu piciorul drept pus peste cel stâng, când se uita în tavan, când căsca zgomotos, când hlizindu-se ironic, îi persifla cu neruşinare pe cei pe care ceasul rău îi aducea lângă sine. Cât despre femei, după ce le examinase din fundul fotoliului cu lornionul, nici nu le salutase, nici nu le adresase vreun cuvânt.

Contele Duriveau, jignit de purtarea lui Scipion încă din timpul vânătorii, şi, în plus foarte iritat de ironiile muşcătoare cu care-l copleşise în faţa doamnei Wilson, contele Duriveau, deci, din ce în ce mai sătul de atitudinea lui de „tată tânăr”, suferea vizibil din pricina impertinenţelor lui Scipion, care putea să-i îndepărteze alegătorii. Dar totodată se şi temea de zeflemelile acelui adolescent a cărui insolenţă nu menaja şi nu respecta pe nimeni şi nimic; aşa că îşi propuse ca, după banchet, să aibă o explicaţie serioasă şi severă cu Scipion.

Acesta, răsturnat în cel mai mare şi mai adânc fotoliu, îi făcu un semn cu degetul administratorului să vină la el.

Administratorul – domnul Laurencon – un bărbat înalt şi bronzat, cu o figură impasibilă şi dură, se apropie respectuos de Scipion şi zise:

— Doriţi ceva, domnule viconte?

— Dragul meu, fii bun şi sună, îi spuse Scipion din vârful buzelor; nu ştiu la ce s-or fi gândind slugile alea, dar văd că întârzie cu masa şi mie mi-e foame.

Domnul Laurencon se apropie de şemineu şi trase de un lung cordon de mătase. Aproape imediat un valet îmbrăcat în negru, cu pantaloni scurţi, cu ciorapi de mătase şi cu catarame de aur la pantofi, deschise uşa salonului. Valetul era Martin, fiul doamnei Perrine şi al contelui Duriveau. Martin semăna leit cu portretul pe care i-l trimisese mamei sale. La fel ca în portret, avea tenul brun, o figură deschisă, spirituală, o privire gânditoare şi totodată pătrunzătoare; dar un observator fin ar fi băgat de seamă că Martin se străduia din toate puterile să nu dea de bănuit că ar fi altceva decât ceea ce era atunci, adică un simplu valet.

Vicontele, care se aşezase cu faţa spre uşă, văzându-l pe Martin intrând, îi făcu semn să vină la el. Martin se apropie respectuos de viconte, fratele său, cu o tulburare pe care nimic n-o dezvăluia, dar peste care nu putea trece.

— Ascultă, de ce nu mâncăm? îl întrebă Scipion.

— Scuzaţi, domnule viconte… se serveşte…

— Ia grăbeşte-i să aducă mâncarea! Mie mi-e foame!

Şi cum Martin se îndreptă spre uşă, Scipion îl strigă înapoi:

— Martin! Spune-i chelarului că eu nu voi bea decât vin de Porto. Să-mi aducă două sticle la temperatura obişnuită. Să aibă între douăsprezece şi cincisprezece grade, nici mai mult, nici mai puţin…

— Da, domnule viconte.

— Să ai grijă de ce ţi-am spus, adăugă Scipion, şi să nu uite să pună lângă mine nişte sos curry şi nişte piper roşu de Cayenne.

— Da, domnule viconte, zise Martin.

După care ieşi din salon.

Musafirii contelui erau în general dintre cei care zic „nevastă-mea” şi care le spun „lei” şi „leoaice” bărbaţilor şi femeilor despre care ei presupun că ar fi la modă. Pentru majoritatea acelor burghezi, ignoranţi şi egoişti, linguşitori şi vanitoşi, convinşi prosteşte de importanţa lor electorală, impertinenţele

lui Scipion erau nişte teribilisme încântătoare. Aplombul lui plin de dispreţ, persiflajul insolent îi extaziau şi totodată îi şi intimidau. Nu-i spuneau niciodată altfel decât „domnule viconte” şi râdeau de îndată ce deschidea gura să le vorbească. Cât despre nevestele acelor domni, deşi trăgeau cu ochiul cât puteau la chipul încântător al vicontelui, îl „detestau”, adică mureau de ciudă spunându-şi că desigur nu erau atât de frumoase, de neam atât de ales, nici atât de elegante pentru a merita măcar câteva cuvinte de simplă politeţe din partea acelui înfumurat, a acelui impertinent etc. Cu alte cuvinte, toate acele frumoase, pline de mânie, aveau să plece, ducând în inima lor chipul palid şi frumos ai lui Scipion, urmărite multă vreme de ochii lui mari şi castanii, de surâsul ironic ce-i dezvăluia dinţii încântători, de mâna lui mică şi albă cu care, din când în când, îşi mângâia mustăcioara fină şi blondă.

Dar iată că cele două canaturi ale uşii salonului se deschiseră cu zgomot, şi Martin, cu o voce sonoră, rosti cuvintele sacramentale:

— Domnul conte este servit…

— Scipion, oferă-i braţul doamnei Chalumeau[6], zise imediat contele cu un aer grav fiului său, dând el însuşi braţul unei alte femei.

În calitatea lui de tânăr blazat, Scipion nu râdea aproape niciodată. Dar iată că, în ciuda seriozităţii tatălui său, când auzi acel nume atât de neaşteptat de Chalumeau, izbucni într-un râs cu hohote. Dar un râs cu hohote poate că ar fi fost mai puţin jignitor decât graba cu care Scipion sări din fotoliu, ca să-i ofere braţul doamnei Chalumeau, după ce-i făcu o ironică şi profundă reverenţă. Doamna Chalumeau, soţia unuia dintre cei mai influenţi alegători, luă în serios acea politeţe. Scarron ar fi spus despre ea că era o bondoacă, scundă, albă şi grasă, cu părul şi cu ochii negri ca tăciunele, cu urechile prea roşii, cu bărbia prea aproape de gât şi cu prea multe flori artificiale plantate pe boneta ei care semăna cu o grădiniţă şi care-i făcea un cap cât o baniţă. În rest, buzele îi erau trandafirii şi pline, dinţii strălucitori, şi avea o privire languroasă, de îndrăgostită.

Domnul Chalumeau, un alegător influent, un bărbat înalt, şi chel, cu ochelari albaştri, se ridicase în picioare, în urma soţiei sale, nemaipomenit de mândru s-o vadă la braţul domnului

---

[6] Pai cu care se beau lichidele, sau fluier.

viconte, în vreme ce fericita Chalumeau, fremătând de bucurie şi de orgoliu în rochia ei ca guşa porumbelului, garnisită din belşug cu brandenburguri de mătase, simţea cum urechile din roşii i se fac stacojii; strânse cu putere sub braţul ei ferm şi rotund braţul delicat al vicontelui, ca şi cum s-ar fi temut ca celelalte femei pe care le zdrobea cu privirea sa triumfătoare să nu comploteze spre a-i răpi cavalerul.

— Intriganta! zise una dintre invitate, soţia unui alegător mai puţin influent, arătând-o soţului ei, cu o privire scânteind de ură, pe invidiata, pe detestata Chalumeau.

— Micuţa mea, Chalumeau dispune de treizeci şi şapte de voturi, zise umil soţul, în vreme ce eu doar de unsprezece… Aşa că soţia lui trebuie să treacă înaintea ta!

— Asta înseamnă că, dacă vei avea ghinion să votezi pentru tatăl acestui filfizon împotriva domnului de la Levrasse, vei avea de-a face cu mine! zise doamna alegătoare, tremurând de mânie. Eu, una, nu-l vreau ca deputat pe contele vostru Duriveau, adăugă ea pe un ton furios.

— Fii totuşi dreaptă, scumpa mea, răspunse alegătorul; ia spune-mi mie dacă domnul de la Lavrasse ne dă asemenea festinuri, cu servitori pudraţi ca nişte marchizi; ăla e zgârcit ca un şoarece de biserică şi nu-şi îndeplineşte mai deloc mandatul la Paris; în vreme ce dacă am avea ca deputat un conte, un arhimilionar, care i-ar încredinţa intendentului măruntele noastre cereri, în Capitală, ar fi mult mai măgulitor şi mult mai profitabil pentru noi.

Spunând acestea, modestul alegător îşi lăsă prudent mânioasa jumătate să treacă înaintea lui, iar el se amestecă printre grupurile ce se îndreptau spre sufragerie.

Musafirii domnului Duriveau trebuiră să treacă printr-o galerie plină cu armuri vechi şi cu arme de preţ (galerie ce fusese construită odată cu cea de tablouri) pentru a ajunge în sufrageria ale cărei lambriuri albe se isprăveau cu nişte ciubuce aurite, împodobite cu frumoase tablouri de vânătoare din diferite epoci. Pe masă se aflau patru sfeşnice mari de argint mat şi cizelat, care, din fericire, aveau acea tentă plumburie caracteristică argintăriei vechi. Fiecare din acele magnifice sfeşnice, adevărate obiecte de artă, aveau câte şase braţe răsucite în formă de butuc de viţă-de-vie încărcat de frunze şi de struguri din argint masiv; braţele, îndepărtându-se, aveau în mijlocul lor câte un

coşuleţ din argint filigranat, brodat ca o dantelă, plin cu flori naturale, ale căror culori proaspete sporeau şi mai mult strălucirea flăcării luminărilor. Ici şi colo, şampania se răcea în vase de cristal de Boemia strălucind ca nişte rubine, vase care aveau drept suporturi grupuri de figurine din argint sprijinite de vrejuri de viţă-de-vie, tot din argint, care, după ce înconjurau marginile vaselor de cristal, se răsuceau şi se împleteau în toarte cu nişte curbe deosebit de elegante. Împreună cu aceste splendide obiecte, o somptuoasă garnitură de tacâmuri de argint împodobea masa, şi printr-o ingenioasă inovaţie, musafirii – în loc să stea incomod, pe scaune – fuseseră aşezaţi în nişte fotolii minunate, din care puteau savura, stând pe moale, minunăţiile culinare ale şefului bucătar al contelui Duriveau. Fiecare persoană, având în spatele fotoliului său – un lacheu, serviciul se executa cu o promptitudine şi o rapiditate uimitoare. E de prisos să spun că se serveau vinurile cele mai alese şi mâncărurile cele mai deosebite, că strălucirea argintăriei, parfumul florilor, reflexele prismatice ale lămpilor de cristal din tavan strălucind ca nişte pietre scumpe la lumina luminărilor dădeau un farmec cu totul deosebit acelor bucurii gastronomice.

Aşezat în capul mesei, contele Duriveau o avea în dreapta sa pe soţia unui alegător influent, iar în faţa sa, la celălalt capăt al mesei, pe Scipion, înghesuit de fericita doamnă Chalumeau şi de doamna alegătoare al cărei soţ îi mărturisise cu naivitate (şi nu era singurul) că-l prefera, în locul deputatului prezent (domnul de la Levrasse, om avar şi prea puţin serviabil), pe viitorul deputat, pe care-l vedea în contele Duriveau, arhimilionarul îndatoritor şi a cărui masă era atât de minunat servită.

Un, singur om contempla acel lux princiar cu o tristeţe ascunsă, şi amară: omul era Martin. Văzând toate acele lucruri de o somptuozitate rar întâlnită, se gândi la cumplita sărăcie a oamenilor din acel ţinut, care piereau din pricina oboselii, a bolilor şi a sărăciei. Groaznică situaţie! Contele Duriveau – omul ce stăpânea aproape întreg ţinutul – ar fi putut atât de uşor şi fără să renunţe la niciuna din distracţiile sale să schimbe în bunăstare viaţa acelor oameni sărmani… „Căci bogăţia obligă – îşi spunea Martin – şi trebuie să faci în aşa fel încât să-ţi se ierte luxul…” Dar niciunul din acele sentimente ascunse nu i se citea pe chipul impasibil, niciunul dintre slujitorii casei nu se arăta mai plin de zel şi mai prompt în a-i servi pe musafiri, ca el. Scipion

(fratele lui Martin), deşi declarase că avea o foame de lup, mâncase foarte puţin şi până şi acel puţin îl piperase atât de tare, încât îi ardea cerul gurii; de altfel, de multă vreme, gusturile sale se pervertiseră, în schimb vârâse în el atâta băutură, ca într-un burduf, fără să fie apostrofat de nimeni.

Dintre toate vinurile tari, doar vinul de Porto nu-l ameţea. Când se mai oprea din băut, o îndesa de zor cu şampanie pe doamna Chalumeau, făcându-i, de-a dreptul, dar în şoaptă, propunerile cele mai deşucheate. Sărmana Chalumeau, temându-se să nu treacă drept o mironosiţă provincială în ochii frumoşi ai unui şi mai frumos „leu” parizian, auzind acele vorbe fără perdea, începu să se fandosească; apoi, chipul încântător al lui Scipion şi şampania o făcură să surâdă; pe urmă, încet, încet, ochii începură să-i strălucească, urechile i se făcură, din roşii cum erau, stacojii; iar când simţi cizma lui Scipion apăsându-i uşor pantoful pe care nu şi-l retrase, pieptul i se umflă atât de tare, încât brandenburgurile de mătase îi săriră cât colo. Contele Duriveau, temându-se ca nu cumva fiul său să săvârşească vreo nouă nebunie – mai ales că observase atenţia cam exagerată pe care Scipion o acorda vecinei sale – arunca din când în când, spre el, câte o privire plină de mânie reţinută, la care Scipion răspundea printr-o privire arogantă. Dar iată că, brusc, vicontele, tatăl său şi Martin, care stătea în spatele fotoliului stăpânului său, tresăriră auzind un nume rostit de unul dintre musafiri: Basquine, nume ce mai fusese rostit în cursul acelei zile, mai întâi de Beaucadet, când citise semnalmentele Paiaţei, care avea tatuat pe el acel nume, apoi de doamna Wilson, când vorbise despre farmecul pe care acea mare artistă – privighetoare şi în acelaşi timp gazelă – îl exercita asupra publicului. Auzind acel nume, chipul lui Scipion exprimă o satisfacţie reţinută, chipul contelui, o aversiune penibilă, iar chipul lui Martin, o mirare profundă, ca şi cum acel nume i-ar fi redeşteptat o mulţime de amintiri.

— Ar trebui să-l rugăm pe domnul conte să ne vorbească mai pe larg despre acest subiect, pentru că domnia-sa vine din Capitală, zise domnul Chalumeau.

— Despre care subiect, dragă domnule? întrebă contele.

— Prietenul meu Chandavoine susţine, zise alegătorul cel mai influent arătându-l pe vecinul său de masă, cum că ar fi auzit spunându-se că faimoasa Basquine, această artistă de operă

despre care se scrie atâta în ziare, e primită ca o prietenă de către doamnele din cea mai înaltă aristocraţie şi că e la „per tu” cu ele…

— Dacă am fi la un banchet doar de bărbaţi, dragă domnule Chalumeau, şi dacă dumneata n-ai fi atât de reţinut, aş putea să-ţi spun, şi încă îndulcind mult lucrurile, cine-i domnişoara Basquine, răspunse contele cu un amar surâs de dispreţ. Dar prezenţa acestor doamne face imposibilă o asemenea discuţie.

— Tata se face, fără să vrea, ecoul zvonurilor absurde, domnule, zise brusc Scipion, cu ochii scăpărând şi cu obrajii îmbujoraţi; da, domnule, e perfect adevărat că femeile din cea mai înaltă şi mai aleasă societate, că bărbaţii cu cele mai mari slujbe se înghesuie să-i dovedească, prin atenţiile cele mai delicate şi mai profunde, respectuoasa admiraţie pe care le-o inspiră. Iar eu sunt cu atât mai imparţial în privinţa ei – adăugă Scipion accentuând aceste cuvinte – cu cât n-am onoarea s-o cunosc pe domnişoara Basquine decât prin entuziasmul pe care mi-l inspiră talentul ei.

Contele îşi privi fiul cu o adâncă uimire: pentru prima oară – de vreme foarte îndelungată – îl auzea exprimându-se în termeni serioşi, aleşi, pe un ton de profundă convingere, şi asta în legătură cu o femeie despre care circulau zvonurile cele mai contradictorii. Unii (şi contele nu se număra printre ei) vedeau în Basquine un model de virtute cu atât mai rar cu cât, ca artistă ce se bucura de un renume uriaş, era expusă tuturor tentaţiilor, tuturor seducţiilor; după alţii (şi contele împărtăşea această părere), Basquine era un monstru de ipocrizie, de depravare, de dezmăţ şi de răutate, o Messalină şi totodată o Cleopatră, şi, ca şi ele, suverană, dar nu prin coroană, ci prin isteţime.

Contele n-a fost singurul care s-a mirat de cuvintele şi de accentul lui Scipion şi a încercat să citească pe chipul lui cauza acestei ciudate derogări de la obişnuita sa persiflare. Privindu-l cu tot atâta atenţie, Martin s-a simţit pătruns de un soi de mirare auzindu-l pe adolescent mărturisindu-şi în termeni atât de serioşi admiraţia plină de melancolie faţă de talentul şi firea lui Basquine, el, care era întotdeauna atât de insolent de dispreţuitor şi de batjocoritor.

Văzându-l pe taică-său cum se uită la el, Scipion se căi că se lăsase, fără voia lui, târât de sentimente, că folosise un limbaj foarte simplu pentru oricare alt tânăr, dar foarte ciudat pentru el,

neobişnuit să vorbească astfel. Tocmai când încerca să şteargă impresia pe care cuvintele sale o produseseră asupra contelui şi să-l deruteze, doamna Chalumeau îi veni fără să vrea, în ajutor:

— Vai, domnule viconte, cum o mai apăraţi pe actriţa asta! îi spuse ea încet, pe un ton dulce-amar.

La acest tandru reproş, Scipion se disculpă victorios, fiindcă – după câteva explicaţii – norul care acoperise o vreme fruntea gelosului Chalumeau se risipi brusc. Şi imediat pantofiorul care în timpul explicaţiei se retrăsese brusc de sub cizma lui Scipion, în timp ce acesta o elogia pe domnişoara Basquine, acum reveni timid şi-şi reluă locul de mai înainte.

În ciuda ochelarilor săi albaştri, domnul Chalumeau nu vedea nimic şi de altfel nici nu mai avea timp să observe nimic. Izbutise să se aşeze la masă alături de prietenul său Chandavoine. Amândoi se străduiau să înfulece tot ce li se oferea şi pe urmă încercau să ghicească ce mâncaseră, fiindcă numirile ciudate date mâncărurilor de către *măître-d'hotel* erau adevărate enigme pentru cei doi musafiri profani. Tocmai când degusta un asemenea fel de mâncare, domnul Chalumeau fu distras din supoziţiile sale îndrăzneţe de către Scipion, care-l interpelă de la capătul celălalt al mesei. Şi iată care era şi cauza interpelării vicontelui:

După ce-i. Făcuse de mai multe ori semne, cu piciorul, doamnei Chalumeau, Scipion., văzând că obrăzniciile sale erau acceptate cu complezenţă, se aplecase uşor către vecina lui şi, privind-o într-un mod neruşinat şi provocator, îi şoptise câteva vorbe la ureche. Sigur că vicontele mersese mult prea departe, căci biata Chalumeau, în ciuda tuturor eforturilor lui de a-i suci capul, nu-şi putu reţine o mişcare de indignare.

— Bine! spusese Scipion cu un surâs rece. Pentru că mă refuzi, am să mă plâng cu glas tare bărbatului dumitale.

Atâta neruşinare o ului pe doamna Chalumeau, cu toate că-i fu peste putinţă să-l creadă pe Scipion atât de îndrăzneţ, încât să dea curs ameninţării sale; vă închipuiţi deci ce simţi biata femeie când îl auzi pe viconte strigând cu glas tare:

— Ia spune-mi, domnule Chalumeau…

La acest apel, zumzăitul discuţiilor încetă brusc. Toate privirile se îndreptară întâi spre Chalumeau, apoi spre viconte, care adăugă:

— Vin să mă plâng dumitale, domnule Chalumeau…

— Şi de ce anume, domnule viconte? întrebă alegătorul, cu glas gâtuit de emoţie, roşind până în sticlele ochelarilor, văzându-se interpelat astfel.

— Declar că doamna Chalumeau refuză ce-i cer… Te rog s-o cerţi, adăugă Scipion cu un imperturbabil sânge rece.

— Cum, frumoasa mea, zise alegătorul adresându-se soţiei sale, domnul viconte te roagă ceva, şi tu…

Şi fruntea lui Chalumeau se acoperi de picături de sudoare atât de mari, încât sticlele ochelarilor i se umeziră. Nefericitul vedea acum totul ca printr-o ceaţă azurie. Tulburarea şi încurcătura făcuseră să i se pună un nod în gât. Făcând un efort, izbuti totuşi să adauge:

— Domnul viconte te roagă ceva… şi tu… îl refuzi? Asta nu se cade, draga mea!

— Ei vezi, doamnă? zise Scipion întorcându-se către sărmana Chalumeau, care simţea că plesneşte sub brandenburgurile ei. Apoi, adresându-se soţului, Scipion adăugă: Hai, domnule Chalumeau, roag-o dumneata pe doamna să nu mă refuze; poate că pe dumneata te va asculta… Şi dacă ai şti ce-am rugat-o…

— Vai, domnule viconte, dar nici nu mă îndoiesc că nu poate fi vorba decât de un lucru foarte mărunt…

Contele Duriveau trecea prin chinurile iadului. Îl întrerupse pe domnul Chalumeau şi spuse, străduindu-se să râdă:

— Am să-ţi spun eu, domnule, ceea ce fiul meu a avut indiscreţia să-i ceară, cu atâta insistenţă, doamnei Chalumeau… Şi ceea ce ea a fost perfect îndreptăţită să-i refuze înainte de a avea consimţământul dumitale. I-a cerut, pentru mine, votul domniei-sale, la alegerile viitoare.

— Cum, domnule conte, strigă influentul alegător, doar ştiţi bine că votul meu şi cel al prietenilor mei vă aparţin! Apoi, adresându-se soţiei sale, pe un ton plin de reproş, îi spuse: Draga mea, ţi-am repetat de o sută de ori… domnul conte este candidatul nostru… Noi nu-l vrem decât pe el… Domnul de la Levrasse nu ne mai place… Cum de nu i-ai spus imediat „da” domnului viconte? Îngăduie-mi să ţi-o spun, ai săvârşit un lucru de neiertat!

— Într-adevăr, dragul meu, n-am procedat bine! răspunse cu modestie doamna Chalumeau.

Contele Duriveau văzu imediat expresia ironică de pe chipul

fiului său. Aşa că, vrând să pună capăt persiflajului care ar fi putut urma şi care i-ar fi putut îndepărta pe unul dintre cei mai influenţi alegători ai săi, cum masa se isprăvise, strigă:

— Domnilor, pentru că noi vom vorbi despre alegeri, un subiect important pentru nişte oameni serioşi, îngăduiţi-mi să ţin un toast, care nădăjduiesc că va fi bine primit de dumneavoastră.

Apoi, întorcându-se pe jumătate către Martin, care stătea în picioare, în spatele fotoliului stăpânului său, impasibil la acea scenă, contele îi spuse, întinzându-i paharul.

— Dă-mi vin de Cipru!

Martin luă de pe o etajeră o carafă de cristal şi umplu paharul contelui cu acel nectar de culoarea topazului lichid.

— Domnilor, zise apoi contele ridicându-se, să ciocnim în cinstea proprietarilor. Singurii şi adevăraţii susţinători, singurii şi adevăraţii garanţi ai ordinii şi ai păcii, singurii şi adevăraţii reprezentanţi ai frumoasei noastre patrii, pentru că ei îi aleg pe legiuitori!

Aceste cuvinte rostite de conte cu o voce bărbătească şi sonoră fură primite cu aclamaţii şi cu ciocniri de pahare. După câteva momente, contele se ridică de la masă, oferindu-şi braţul doamnei care se afla lângă el. Scipion, imitându-şi părintele, îi întinse braţul doamnei Chalumeau; aceasta îl găsi pe viconte foarte neruşinat, foarte destrăbălat, foarte prost-crescut; dar, vai! toate aceste mari cusururi erau departe de a o determina să se îndepărteze de acel „frumos monstru”. Ba, dimpotrivă, simţi chiar un soi de admiraţie gândindu-se la cutezanţa, la sângele rece cu care vicontele îndrăznise, de faţă cu toată lumea, să se plângă domnului Chalumeau de „refuzul” soţiei sale! „Câtă cutezanţă, câtă prezenţă de spirit, îşi spuse ea. Şi cât e de tânăr! Şi cât e de încântător!” Apoi, pentru a-i suci complet capul, văzu brusc tot acel lux princiar pentru care Scipion părea parcă anume făcut, lux care-i aurea până şi viciile. Pe urmă, privi din nou adolescentul care, dintr-un capriciu de om blazat, dintr-o fantezie dezmăţată, socoti că ar fi „nostim” să dea peste cap virtutea acelei fiinţe netoate, de altfel destul de apetisantă ca femeie. Aşa că la sfârşitul mesei îşi schimbă brusc atitudinea, cerându-şi scuze pentru cuvintele pe care i le spusese, lăsând-o pe sărmana femeie să se perpelească în flăcările unei pasiuni pe cât de subite, pe atât de violente. Într-un cuvânt, când vicontele

se ridică de la masă, simţi cum imprudenta Chalumeau îl strânge cu putere de braţ şi văzu că ochii negri ai victimei sale, de obicei vii şi strălucitori, se înceţoşaseră de o dragoste languroasă.

— Acum e momentul, îi şopti el; tata şi cu toţi bărbaţii ăştia se vor duce să discute despre politică, bându-şi cafeaua în grădina de iarnă. Toate celelalte femei mă sperie, atât sunt de urâte şi de proaste. E vina dumitale că eşti atât de spirituală şi de frumoasă! Dar să lăsăm asta şi să mergem să vedem voliera… E încântătoare…

— Oh, nu, domnule conte… oh, nu, zău aşa…

— Vai, cât eşti de rece… înseamnă că nu mă iubeşti nici pe departe cât te iubesc eu, zise Scipion cu o amărăciune plină de melancolie.

— Dar gândeşte-te… Dacă ne vede cineva?

— Fii liniştită. Voliera se află destul de departe, la capătul unei sere încălzite. Nimic mai uşor decât de ajuns acolo… Unde vom fi câteva clipe singuri, şi singurătatea alături de dumneata înseamnă fericire…

La aceste subţirimi de limbaj, mult prea sensibila Chalumeau îşi lăsă ochii în jos, tresări puternic sub brandenburgurile ei, iar Scipion, pe care ea nu-l putea vedea, luă o mutră batjocoritoare şi obraznică. În timp ce discutau aceste lucruri, Scipion şi vecina sa de masă străbătură, la fel ca şi ceilalţi musafiri, sala de biliard, ale cărei uşi de sticlă dădeau într-o seră imensă, încălzită, ce alcătuia grădina de iarnă, în acea seară luminată de nişte lămpi rustice de lemn, pline de lumânări şi de plante ce atârnau: geranium, iederă, verbine; pe margine se aflau cactuşi şi ficuşi de toate soiurile. Aleile, pavate cu mozaic de culori diferite, se răsuceau pe după tufele enorme de camelii, rododendroni, magnolii, mimoze etc. În fundul grădinii se vedea o grotă din stâncă ale cărei pietre acoperite cu muşchi dispăreau aproape sub uriaşa împletitură de pasiflore, begonii şi glicine. Una dintre uşile grădinii, aflată vizavi de una dintre uşile sălii de biliard, dădea într-o seră încălzită, în formă de galerie, ce se termina cu o rotondă în mijlocul căreia se afla o splendidă volieră plină cu păsări dintre cele mai rare, care nu puteau trăi decât în atmosfera plantelor tropicale.

În grădina de iarnă se servise cafeaua. Unele femei se plimbau, altele discutau aşezate pe nişte scaune rustice, în fundul grotei luminate de lanterne chinezeşti de toate culorile, în

vreme ce majoritatea bărbaţilor se strânseseră în jurul contelui Duriveau şi, în picioare ca şi el, savurau câte o cafea fierbinte.

Acea noapte frumoasă de toamnă era atât de plăcută, încât multe din ferestrele grădinii de iarnă care dădeau spre parcul castelului fuseseră deschise. Masa se prelungise destul de târziu, lumina lunii se reflecta într-un râu mărginit de iarbă, râu ce şerpuia străbătând o imensă peluză acoperită ici şi colo de arbori seculari. Un pâlc mare de arbuşti, străjuind faţada principală a grădinii de iarnă, se ridica sprijinindu-se chiar de zidul unde fuseseră deschise ferestrele. În faţa uneia din aceste ferestre deschise stătea contele Duriveau şi cu musafirii săi, discutând, în vreme ce Martin, în picioare, ţinând în mână o tavă plină cu sticle, aştepta ordinele stăpânului său. Brusc, Martin tresări. La lumina lunii, care cădea drept peste arbuştii grupaţi sub una dintre ferestre, văzu ridicându-se dintre frunze capul braconierului Bête-Puante, care apoi dispăru din nou în frunziş, după ce-i făcuse lui Martin un mic semn cum că-l văzuse. Bête-Puante sosise cât putuse de repede la ferma „Marele ienupăr”, luând-o pe poteci ocolite şi ajungând odată cu Beaucadet şi cu jandarmii săi. La brusca apariţie a braconierului, despre care ştia că avea atâtea motive de ură împotriva contelui, Martin tresări atât de violent, încât o sticlă de pe tavă căzu peste un pahar pe care-l sparse. Auzind zgomotul, contele – care le vorbea atunci musafirilor, cu multă însufleţire – se întoarse spre Martin şi, văzând cioburile paharului, îi zise cu asprime:

— Fii atent, neîndemânaticule!

— Iertare domnule conte, dar…

Duriveau îl întrerupse pe Martin cu trufie:

— Destul! Din moment ce nu eşti în stare să duci o tavă, pune-o pe masă şi aşteaptă poruncile mele!

Martin nu replică nimic, puse tava pe una dintre măsuţele rustice care se găseau risipite prin grădina de iarnă şi rămase în picioare, la spatele contelui. Chipul lui Martin îşi recăpătă imediat impasibilitatea obişnuită. Contele Duriveau, în discuţia sa cu viitorii alegători, începu a-şi accentua amărăciunea şi violenţa; căci discuţia, la început de natură politică, mai târziu se abătu asupra unui subiect pe care contele nu-l aborda niciodată fără o animozitate pătimaşă: dispreţul şi aversiunea pe care i le pricinuiau viciile claselor de jos. Sprijinit de rama ferestrei din grădina de iarnă, contele simţea cum adierile serii îi răcoresc

fruntea înfierbântată din pricina urii şi a mâniei ce-l apucau întotdeauna când venea vorba despre astfel de lucruri.

— Eh, domnilor, spuse contele, şi eu am avut în tinereţe, ca oricare altul, ba chiar mai mult ca oricare altul, inima largă, punga deschisă şi lacrima lesne de stors. Şi eu am crezut în virtuţile şi în nefericirile nemeritate ale celor săraci. Şi eu am crezut în taţii care nu aveau de lucru şi care aveau de ţinut o droaie de ţânci şi o nevastă bolnavă; şi eu am crezut în cei care-mi spuneau că nu mâncaseră de patruzeci şi opt de ore, în nenorocirea văduvelor rămase pe drumuri şi silite să cerşească, alăptând un prunc şi târând de mână un alt ţânc; am crezut, în lacrimile micilor orfane părăsite, rămase singure pe lume, pe asfaltul Parisului; şi eu am crezut în fetele seduse şi părăsite fără să aibă din ce trăi… Apoi, înălţându-şi umerii, cu un dispreţ lipsit de orice milă, contele adăugă: Am încercat să-i ajut pe toţi, domnilor! Dar ce neghiobie făceam! Tatăl de familie care nu avea slujbă era un beţiv ticălos alungat din atelierul unde lucrase; nefericitul care nu mâncase timp de patruzeci şi opt de ore tocmai ieşise ghiftuit dintr-un cabaret; văduva înlăcrimată alăpta o păpuşă de carton înfăşată în scutece şi târa de mână un copil furat. Micile orfane de doisprezece ani împărţeau banii daţi de mine cu puşlamalele de vârsta lor cu care se prostituau de câţiva ani, iar fetele seduse şi abandonate ieşeau mame de prin casele rău famate! Ce lecţie!

E cu neputinţă de redat accentul cu care contele rosti aceste cuvinte pline de fiere şi care produseră o vie impresie asupra auditoriului.

— Domnul conte are perfectă dreptate, zise Chalumeau – care-şi căuta cu ochii, ca de obicei, nevasta dispărută de câtva timp împreună cu Scipion – domnul conte are perfectă dreptate: când ai inimă bună, te înşeală toţi. A face bine sărăntocilor, înseamnă a face din ei nişte ingraţi.

Şi demnul bărbat îşi sorbi, cu distincţie, cafeaua.

— Sau sărăcia e simulată, sau ea e rezultatul viciilor sale, adăugă sentenţios domnul Chandavoine, amestecând zahărul din fundul ceştii sale, şi atunci această sărăcie nu merită nicio milă.

— E limpede, adăugă un industriaş retras din afaceri, cele mai bune metode de îmbogăţire sunt casele de economii, care de altfel spun totul. N-aveţi decât să citiţi în fiecare an discursul

regelui: „Prosperitatea e tot timpul în creştere”.

— Domnul conte ştie mai bine ca oricine cât de ingraţi sunt aceşti oameni. N-aţi auzit cât de crud i-a fost înşelată generozitatea sa înnăscută?

Ascultând vorbele dure ale lui Duriveau, pe chipul palid şi expresiv al lui Martin se citea nu uimire, nu indignare, ci o tristeţe amară; am putea spune chiar o milă dureroasă. Din când în când îşi arunca privirea asupra pâlcului de arbuşti din dreptul ferestrei unde se pitise braconierul, care, nevăzut, asculta tot ce se vorbea.

— Dar ceea ce n-o să vă vină să credeţi, domnilor, reluă contele, e faptul că am săvârşit prostia să mă întristez din pricina nefericirilor pe care le vezi pe stradă.

— Chiar aşa, domnule conte?

— Da, domnilor; ei, şi atunci mi-am spus cu inima îndurerată: „Să lăsăm această prostime din oraş în abrutizarea în care a fost sortită să se nască şi să moară şi să ne ducem la ţară; acolo, cel puţin voi găsi nişte oameni simpli, buni şi recunoscători, pe care încă nu i-a corupt ticăloşia oraşelor… Acolo voi putea face fapte bune fără teama că voi fi păcălit. La ţară, deci, unde mai există virtute…” Ajuns la ţară, tata, care era un om stăpân pe el…

— Oh… făcu domnul Chandavoine cu un gest de veneraţie profundă, întrerupându-l pe conte. Oh, ce om mândru!

— Tata, continuă contele, interzisese ţăranilor, sub pedeapsa cea mai aspră, să adune crengile uscate din pădurile sale, spicele rămase pe câmp sau strugurii uitaţi pe butucii de vie; cât despre amatorii de pomeni, aceştia erau primiţi întotdeauna de doi câini enormi aduşi din Pirinei.

— Eh, eh, eh, făcu Chalumeau rânjind. Apoi îl întrebă în şoaptă pe prietenul său intim: Chandavoine, n-ai văzut-o pe nevastă-mea?

— Nu, răspunse celălalt nerăbdător, lasă-mă să-l ascult pe domnul conte. Vorbeşte ca un avocat! Ce om, domnule, ce om! Iată un deputat care n-are limba tăiată! Ăsta va vorbi mult mai bine decât domnul de la Levrasse.

— Ajung deci la ţară, continuă contele, plin de dorinţele mele de filantropie campestră. La început, părându-mi-se că tata a procedat ca un om lipsit de inimă, am poruncit ca dulăii din Pirinei să fie legaţi şi, în fervoarea mea, m-am apucat să pun în practică cele mai frumoase teorii, inventate în mod sigur de vreo

pramatie care n-avea o para chioară, nici casă, nici pământ: „Timidul sărac nu trebuie să bată niciodată degeaba la uşa bogatului. Lăsaţi-l pe nevoiaşul nefericit să culeagă spicele rămase pe câmpul belşugului. Fiţi pentru copilaşi întocmai ca bunul Dumnezeu pentru păsărele: via, odată culeasă, vor mai găsi şi ei, ici-colo, câte un bob de ciugulit etc.” După cum vedeţi, era mişcător. Gândindu-mă la aceste lucruri, mi-au dat lacrimile, zise contele izbucnind într-un hohot de râs sardonic. La şase luni după încercările mele filantropice, „timidul sărac”, o şleahtă de cerşetori beţi turtă, îmi asedia zilnic castelul. Fermierii nu-mi mai dădeau un ban. „Nevoiaşul nefericit” îmi tăia copacii din curte şi-şi păştea vacile în grâul meu, în vreme ce „păsărelele” – mici puşlamale cu nişte mutre ce te vârau în sperieţi – îmi furau vânatul din capcane şi-mi părăduiau viile. Atunci mi-am dat seama că aş fi un nătâng dacă aş mai juca multă vreme rolul bunului Dumnezeu.

Peroraţia contelui fu urmată de hohote zdravene de râs.

— Cred şi eu… fir-ar să fie… la preţul ăsta… zise un fost avocat care mâncase prea mult. Rolul bunului Dumnezeu costă foarte scump…

— Cu cât eşti mai bun, cu atât abuzează mai mult de tine. Am încercat şi eu în mic ceea ce domnul conte a încercat în mare, zise domnul Chandavoine.

— Chandavoine, şopti Chalumeau, care începuse a se nelinişti serios, n-o vezi pe undeva pe nevastă-mea?

— Nu, răspunse celălalt, dând din umeri.

— Domnul conte are dreptate, spuse un alt musafir. La un moment dat, compasiunea te scârbeşte…

— Chiar aşa am păţit şi eu, domnilor, zise contele. Toate acele abuzuri îndrăzneţe pe care slăbiciunea mea prostească le încuraja mi-au deschis ochii. Revenind la judecata mea sănătoasă, adică la dispreţul legitim, la aversiunea legitimă faţă de această clasă câinoasă, coruptă şi abrutizată, am înşfăcat-o cu o mână de fier. Atunci, totul a reintrat în normal. L-am vârât în temniţă pe primul caraghios care a cutezat să taie o creangă din pădurile mele! L-am amendat – iar dacă n-a putut plăti amenda, l-am vârât în puşcărie – pe nefericitul care a cutezat să-şi pască vaca pe păşunile mele! Am izgonit fără milă orice fermier care nu-şi plătea datoriile. Astea erau metodele tatălui meu, şi erau bune. Cât despre obraznicii care mai cutezau să

vină să cerşească la poarta mea, doi câini superbi şi feroci de Terra-Nova (excelenta inovaţie a bietului meu tată) primeau cu muşcături zdravene toată acea pleavă îndrăzneaţă şi flămândă. Urmaţi-mi exemplul, domnilor! Să ne baricadăm în dreptul nostru legal. Toţi cei care avem avere să ne ţinem bine şi să strângem rândurile. Niciun fel de concesii. Socot o laşitate să recunoaştem acel tiranic şi pretins drept al săracului de a fi ajutat de cel bogat! Să ne arătăm fără milă, altfel vom fi daţi peste cap şi, pe legea mea, mai bine să mâncăm noi lupul decât să ne mănânce el pe noi!

Cuvintele convingătoare ale contelui, însufleţirea trăsăturilor sale energice făcură o profundă impresie asupra auditoriului. Crudele sale paradoxuri, oficializând egoismul şi transformându-l în datorie, fură primite cu o aprobare aproape unanimă. După emoţia încercată de Martin la începutul discuţiei dintre conte şi musafirii săi, urmă o spaimă cumplită. Aruncându-şi rând pe rând ochii când spre conte, când spre pilcul de arbuşti unde stătea pitit braconierul – arbuşti atunci ascunşi în întuneric fiindcă luna dispăruse după copacii înalţi din parc – Martin începu a se teme pentru viaţa contelui. După un moment de şovăire şi profitând de una din acele tăceri care urmează adesea după discuţiile cele mai însufleţite, Martin se apropie de stăpânul său, care continua să se sprijine de fereastra deschisă, şi îi zise cu mult respect:

— Domnule conte, aerul serii e cam umed şi poate că nu e prudent să staţi…

Pe cât de surprins, tot pe-atât de jignit, contele Duriveau îl întrerupse pe Martin, spunându-i cu asprime:

— Să ştii o dată pentru totdeauna că nu tolerez niciun fel de familiaritate, chiar sub pretextul grijii faţă de mine! Du-te şi ia ceştile de cafea de la oaspeţi!

Martin se înclină fără să spună un cuvânt. După ce s-a dus şi a luat rând pe rând ceştile de la fiecare, punându-le pe o tavă, a aşezat tava pe o măsuţă, alături de care a rămas în picioare, nemişcat, palid, cu ochii ţintă la pâlcul de arbuşti, chinuit de o spaimă ce sporea cu fiecare clipă ce trecea.

Limbajul aspru şi incisiv al contelui impresionase puternic auditoriul; totuşi, unul dintre ei, domnul Chandavoine, în ciuda egoismului şi a mărginirii sale, vibrând la ceea ce mai rămăsese uman în el, se răzvrăti împotriva maximelor nemiloase ale

contelui şi zise cu timiditate:

— Domnule conte, îngăduiţi-mi o mică observaţie…

— Te ascult, dragă domnule Chandavoine, zise Duriveau.

— Condamn, ca şi dumneavoastră, domnule conte, viciile şi corupţia claselor de jos. Dar recunoscând că săracul nu are niciun drept să ceară ajutor celui bogat, oare n-ar fi bine, în unele împrejurări, şi cu toată restricţia, oare n-ar fi bine, întreb eu, dacă nu din datorie, cel puţin din punct de vedere politic, ca bogatul să-l ajute pe sărac? Iar datoria celui sărac fiind, bineînţeles, să se arate umil, supus şi recunoscător faţă de ceea ce bogatul binevoieşte să facă pentru el…

— Sigur că mila, din punct de vedere legal, nu e o datorie pentru cel bogat, zise fostul avocat, dar, în sfârşit, există o fărâmă de adevăr în cele spuse de Chandavoine.

— Aşa e, aşa e, ziseră mai multe voci, fiindcă printre cei săraci sunt destui amărâţi răi la suflet.

— Şi trebuie să fim atenţi să nu-i înfuriem.

— Ce părere aveţi despre asta, domnule conte?

— Iată, domnilor, care este părerea mea, răspunse contele cu voce acerbă, tăioasă. Nu numai că mila nu este o datorie pentru cel bogat, ci, dimpotrivă, este un lucru stupid, periculos şi detestabil.

— Mila, stupidă?!

— Mila. Periculoasă?! strigă altul.

— Mila, detestabilă?! strigă un al treilea.

Şi toţi îl priviră cu stupoare pe conte.

— Da, răspunse acesta pe un ton imperios şi absolut, da, mila este stupidă; da, mila este periculoasă; da, mila este detestabilă, şi nu eu sunt cel care am spus aceste lucruri, domnilor, ci marile spirite, a căror ştiinţă, al căror geniu sunt admirate de întreaga Europă. Şi ceea ce afirmă, ei o dovedesc prin fapte şi prin cifre inexorabile. Acele genii sunt sfinţii mei; scrierile lor sunt catehismul şi evanghelia mea. Şi ca un bun creştin ce sunt, cunosc această evanghelie pe dinafară. Iată ce zice Malthus, unul dintre cei mai de seamă economişti ai timpurilor moderne: „Un om care se naşte pe pământul şi aşa prea plin, dacă familia sa nu are mijloace de a-l hrăni sau dacă societatea nu are nevoie de munca lui, acest om nu are dreptul să ceară nicio porţie de mâncare, fiindcă este în plus pe pământ. La marele banchet al naturii nu mai există loc şi pentru el…”

— La marele banchet al naturii… He, he, Malihus ăsta are un stil cam înzorzonat, zise fostul avocat; mai că aduce cu stilul lui Fénelon.

— „Natura porunceşte acestui om să plece, continuă contele citatul, şi nu va întârzia să pună ea însăşi acest ordin în aplicare.” E clar, domnilor? întrebă contele cu o bucurie sinceră şi triumfătoare. Vedeţi cum această minunată natură, ca o mamă înţeleaptă ce este, îi ordonă doamnei Sărăcie să izgonească acest preaplin al claselor de jos, care, printr-o milă prost înţeleasă, contravine vederilor Naturii…

Auzind acel îngrozitor citat, auditorii contelui se priviră în tăcere.

— Cum, zise Chandavoine, cum, Malthus a zis…

— Voi avea plăcerea să-ţi trimit mâine operele sale complete, zise contele. E o lectură excelentă pentru proprietari. Citiţi şi meditaţi la ce a scris Malthus, domnilor; veţi regăsi în această lectură sănătoasă conştiinţa drepturilor dumneavoastră. Veţi întâlni aceste cuvinte pe care vă rog să vi le amintiţi ori de câte ori demonul milei vă va ispiti: „În lumea asta fiecare trebuie să răspundă de sine şi numai pentru sine; cu atât mai rău pentru cei care sunt în plus pe pământ. Ar trebui să dăm prea mult dacă ne-am propune să dăm pâine tuturor celor care ţipă de foame. Cine ştie dacă ar mai rămâne destul pentru cei bogaţi, populaţia tinzând să depăşească mijloacele de trai! Mila este o nebunie, o încurajare a sărăciei…” Ei bine, domnilor, ce aveţi de zis?

— Fapt e, zise fostul avocat, că, din acest punct de vedere, mila este într-adevăr ilegală.

— Şi notaţi, domnilor, continuă contele din ce în ce mai plin de el, că Malthus era totodată un om de geniu şi un om minunat; el nu avea nimic comun cu aceşti stupizi reformatori contemporani care visează la lună şi la ceea ce ar trebui să fie în loc să se gândească la ceea ce este. Malthus, cunoscând bine lucrurile, n-a vrut să înşele pe nimeni: logician riguros, convins că masele au fost, sunt şi vor fi întotdeauna încovoiate de povara unei soarte mizerabile, a interzis săracilor – în admirabila sa carte – să facă copii. Şi a avut dreptate. Marcus, discipolul lui Malthus şi al lui Adam Smith, un alt mare economist, a mers şi mai departe: a propus, în mod curajos, suprimarea copiilor celor săraci.

— Drace, zise Chandavoine, scărpinându-se după ureche, Marcus ăsta a fost un flăcău cu…

— …cu o logică riguroasă, zise contele cu ironia lui tăioasă. În sfârşit, Jean-Baptiste Say, un alt sfânt din calendarul meu, a rostit aceste cuvinte memorabile la care vă rog să meditaţi, domnilor, când jurnaliştii dumneavoastră se plâng de salariile lor mult prea mici: „Când cererile de muncă sunt numeroase, câştigul lucrătorilor scade sub ceea ce le e necesar pentru a se putea menţine acelaşi număr de salariaţi. Familiile cu cei mai mulţi copii şi bolnavi pier. În felul acesta cererile de muncă scad şi salariile cresc”. Cu alte cuvinte, domnilor, aşa cum spune Ricardo, un alt sfânt de-al meu, „datorită lipsurilor, numărul lucrătorilor scade şi echilibrul se restabileşte…” E cât se poate de simplu… Natura nu vrea încurcături şi mortalitatea face oficiul de agent de poliţie…

— Chandavoine, unde crezi că poate fi nevastă-mea? îi spuse la ureche Chalumeau, care, preocupat de dispariţia soţiei sale, nu-l ascultase pe conte decât cu o jumătate de ureche.

— Da’ mai lasă-mă dracului cu nevastă-ta! zise Chandavoine. Du-te şi-o caută…

— Nu îndrăznesc, atâta vreme cât vorbeşte contele. Iaca, poftim, c-o ia de la capăt…

— De aici, domnilor, reluă contele fericit de profunda impresie pricinuită de citatele şi comentariile sale, ce concluzie se desprinde? Că trebuie, aşa cum vă spuneam mai adineauri, să ne susţinem între noi, proprietarii, şi, sub pretextul milei, să nu facem nicio concesie care s-ar putea întoarce împotriva noastră, căci a-i plânge pe cei care suferă, înseamnă a acuza indirect societatea, iar societatea e cea care are întotdeauna dreptate. Între cel care are şi cel care nu are, se duce un război pe viaţă şi pe moarte. Ei bine, prefer războiul! Muncitorii, fie de la oraş, fie de la ţară, simt împotriva noastră o ură crâncenă, pentru că noi avem mai mult decât ne trebuie, iar ei n-au nici măcar strictul necesar. Şi eu, în situaţia lor, aş face la fel. Ei vor să ne jefuiască locuinţele, să ne bea vinul, să se urce în trăsurile noastre. Mă rog, din punctul lor de vedere, au dreptate. S-o facă dacă pot… Numai că eu ţin morţiş ca fiul meu să-mi moştenească averea, aşa cum am moştenit-o şi eu de la tata. Or, sărăcimea, fiara asta feroce pentru noi, ar vrea să moştenească tot: şi trecut, şi prezent, şi viitor. Dar atâta vreme cât noi suntem aici şi veghem… Domnilor, propun să bem pentru doborârea fiarei! Şi întorcându-se spre Martin, spuse: Adu lichiorurile!

Abia rosti contele aceste cuvinte, că Martin, scoţând un strigăt de spaimă, se năpusti spre Duriveau, care-l respinse cu brutalitate, sări – dintr-un salt – peste zidul împrejmuitor, înalt de aproape patru picioare, şi căzu în mijlocul pâlcului de arbuşti unde se pitise braconierul şi de unde, aproape în acelaşi moment, răsună în întuneric o împuşcătură.

Capitolul IX

Devotamentul lui Martin. Voliera. Surpriza conjugală a domnului Chalumeau. Dezamăgirea contelui Duriveau. Sosirea domnului Beaucadet. Discuţia dintre conte şi Scipion. La aşa tată, aşa fiu. Cinismul unui tânăr blazat. Condiţiile puse de Scipion. Ultimul cuvânt al domnului Duriveau.

La zgomotul împuşcăturii ce răsunase atât de aproape de fereastra grădinii de iarnă, uimirea şi spaima puseră stăpânire pe toţi. Femeile scoaseră ţipete ascuţite şi se năpustiră către uşi. Mulţi dintre musafirii contelui care se aflau lângă el în momentul împuşcăturii o luară care încotro (printre fugari, bineînţeles că se afla şi domnul Chalumeau); alţii, dimpotrivă, se strânseră curajoşi în jurul amfitrionului.

Puţin palid, dar la fel de ferm, contele se întoarse la fereastra din faţa căreia îl îndepărtase cu atâta violenţă Martin şi, după prima tulburare, neştiind care fusese pricina împuşcăturii, le spuse musafirilor, cu un sânge rece care făcea cinste curajului său:

— Liniştiţi-vă, domnilor! Probabil că ăsta a fost semnalul focului de artificii… o surpriză pe care mi-au pregătit-o oamenii mei… Doar valetul de cameră mi s-a părut puţin cam grăbit ca să se ducă să-şi ia locul în…

În clipa când rosti aceste cuvinte, Martin – care lipsise câteva minute – se întoarse alergând, dădu buzna pe una din uşile grădinii de iarnă, intră şi-i zise cu glas emoţionat stăpânului său:

— A dispărut după colţul castelului, i-am pierdut urma în desişul pădurii…

— Cine? strigă contele.

— Omul care stătuse ascuns acolo, după arbuştii aceia, domnule conte. L-am zărit la lumina lămpilor din grădina de

iarnă… Se ridicase brusc dintre arbuştii unde se pitise… Poate că nu avea intenţii rele. Dar în primul moment n-am mai stat să judec: crezând că domnul conte se afla în primejdie, l-am dat la o parte şi am sărit pe fereastră ca să pun mâna pe necunoscut. Luptându-mă cu el, pistolul i s-a descărcat şi glonţul a pornit. Am început să-l urmăresc, dar…

— Băiete, eşti rănit! strigă contele, apropiindu-se de Martin.

— Aşa cred şi eu, domnule conte… sunt rănit la mână… dar nu e mare lucru, glonţul mi-a străpuns palma…

— Trebuie să fii imediat pansat! Şi cum mai multe slugi dăduseră năvală la zgomotul împuşcăturii, contele zise unuia dintre ei: Dă fuga şi adu-l încoace pe doctorul Salbris!

— Şi ce mutră avea tâlharul? întrebă speriat Chandavoine. Dacă o fi fost criminalul acela evadat care-i hăituit din toate părţile şi ale cărui semnalmente sunt afişate peste tot? Cel căruia i se spune Paiaţa?

Aflând că Paiaţa, al cărui nume îl auzise rostit pentru prima oară de când venise în Sologne, era hăituit din toate părţile, Martin tresări surprins, iar cuvintele îi muriră pe buze. Izbit de înfăţişarea lui, contele îl întrebă:

— Ce ai, Martin?

— Nimic, domnule conte, nimic… Mă simt puţin slăbit… Probabil din pricina sângelui pierdut…

— Cel puţin ai apucat să vezi chipul tâlharului? întrebă Chandavoine.

— Da, domnule, spuse Martin. Era foarte scund, foarte brunet şi foarte tânăr… Optsprezece-douăzeci de ani, cel mult, spuse Martin, sigur pe el. Purta o bluză albicioasă şi o caschetă…

— Nu seamănă cu semnalmentele Paiaţei, zise Chandavoine, dar din moment ce avea un pistol, nu putea fi decât un ucigaş…

— Un ucigaş! Şi pentru ce mama dracului să mă ucidă, domnule? întrebă contele cu o nepăsare plină de dispreţ. Haideţi, domnilor, n-are rost să vă ocupaţi de acest fapt. Asta e treaba lui Beaucadet, şeful jandarmeriei, pe care am să-l chem ca să fac o plângere. Martin, du-te să te panseze doctorul. Socot că eşti un servitor destoinic… Cât despre ticălosul care te-a rănit… deşi a dat bir cu fugiţii, Beaucadet îi va lua repede urma. E un ogar foarte priceput, sunt sigur că va pune mâna pe el şi-l va deferi justiţiei.

În timp ce contele rostea aceste cuvinte, Chandavoine

scosese o hârtie din buzunar, pe care o citi cu atenţie, după care strigă:

— A, iată un lucru cu totul deosebit…

Şi în vreme ce contele îl privea cu un aer întrebător, Chandavoine spuse:

— Eu continui să cred că omul din tufiş a fost criminalul numit Paiaţa. I-am citit descrierea care a fost distribuită în întreg ţinutul; am citit-o cu atenţie, în timp ce veneam încoace, spre castelul dumneavoastră, domnule conte. Mărturisesc că semnalmentele nu se potrivesc cu cele descrise de valetul dumneavoastră. Dar iată un lucru curios: am vorbit, la masă, de acea faimoasă Basquine, despre care s-au spus atâtea lucruri bune şi atâtea lucruri rele.

— Şi? întrebă contele, a cărui frunte se întunecă de îndată ce auzi rostindu-se numele acelei femei.

— Citiţi, domnule conte, zise Chandavoine, întinzându-i o hârtie lui Duriveau, care o luă imediat şi o citi, vedeţi că Paiaţa are tatuate pe piept cuvintele: *„Lui Basquine, dragoste pe viaţă. Dragoste sau moarte”*.

— Într-adevăr, ticălosul acela are scris pe piept, în stânga, numele acelei creaturi josnice. Ce mister! zise contele atât de mirat, încât nici nu băgă de seamă că şi numele lui Martin era scris pe pieptul Paiaţei.

Brusc, se iscă zarvă mare şi, la capătul uneia dintre aleile grădinii de iarnă, toată lumea îl văzu pe Chalumeau palid, furios, târând-o cu brutalitate de braţ pe doamna Chalumeau. Încurcată, plânsă, care-şi ţinea capul plecat în pieptul opulent şi care, dacă ar fi să ne luăm după un vechi proverb popular, ar fi dat oricât să se afle la o sută de leghe de acolo. După cei doi soţi venea Scipion, cu o mutră obraznică şi rânjind batjocoritor, cu mâinile vârâte în buzunarele pantalonilor. La o oarecare distanţă de el urmau o droaie de musafiri, uluiţi de întâmplare şi de îndrăzneala vicontelui.

— Domnule conte! strigă Chalumeau tremurând de mânie şi apropiindu-se de tatăl lui Scipion. E o adevărată ruşine… şi dumneata eşti răspunzător de acest lucru!

— Despre ce e vorba, domnule?

— Ţi-o spun eu că eşti răspunzător! strigă alegătorul cel mai influent; da, dumneata eşti cauza şi dumneata vei răspunde de tot! Fiindcă atunci când ai un fiu dezmăţat ca al dumitale, îl

încui, domnule, îl sechestrezi când primeşti în vizită doamne!

— Dar, domnule…

— Dar, domnule, strigă indignat alegătorul, ştii ce s-a petrecut? Ştii ce mi s-a întâmplat? Ştii unde mi-am găsit nevasta?

— Habar n-am, domnule, zise rece contele, ascunzându-şi cu greu violentele sentimente stârnite în el de acea nouă ispravă a lui Scipion, dar dacă vrei să-mi ceri vreo explicaţie, te rog, în interesul nostru comun, să pofteşti la mine în birou, ca să nu afle toată lumea despre ce vom discuta.

— Să nu afle toată lumea! strigă Chalumeau şi izbucni într-un hohot de râs. Dar eu, dimpotrivă, aş vrea ca glasul să mi se audă-de aici până la Romorantin, să pot striga cât mă ţin bojocii cum că nevastă-mea e o târfă, iar fiul dumitale e un…

Atingându-l cu degetul pe umăr pe Chalumeau, Scipion îl opri să continue, spunându-i cu vocea lui limpede şi trufaşă:

— Un ce, domnule?

Alegătorul se întoarse brusc spre viconte, îl privi mai întâi, cu un aer indignat, apoi, înţepenindu-se hotărât în faţa lui, îi strigă pe un ton plin de bravadă:

— Domnule, eşti un om… un om frământat de… de patimi necuviincioase!

Scipion, care nu râdea aproape deloc, nu se putu abţine să nu râdă, după care îi spuse domnului Chalumeau cu un gest de condescendenţă:

— Bun… Şi acum ia-o din loc!

— Cum? S-o iau din loc? Dar ce, sunt valetul dumitale, domnule? Ce, crezi că am nevoie de aprobarea dumitale ca să…

— Domnule, zise contele, te conjur, dacă nu pentru dumneata, cel puţin pentru doamne… Pune capăt acestei scene penibile… Şi de altfel crede-mă, de multe ori aparenţele înşală!

— Nu aparenţele înşală, ci femeile! strigă alegătorul uitându-se la prea sensibila Chalumeau ca şi cum ar fi vrut s-o zdrobească sub acest cumplit sarcasm. Aparenţe, strigă omul exasperat, aparenţe, hai? Când am auzit împuşcătura, obsedat de criminalul urmărit, am luat-o la goană şi am deschis prima uşă din faţa mea. Am nimerit în sera încălzită, am străbătut-o şi am ajuns în rotonda unde se află voliera… M-am refugiat acolo… Lângă mine era o uşă… Deodată, dincolo de ea, aud un foşnet de rochii şi o voce de femeie… Vocea aceea… ei bine, am

recunoscut-o imediat; am deschis încetişor uşa, era un budoar, şi în acel budoar, domnilor, ce credeţi că văd? Pe fiul domnului… sărutându-se de zor cu nevastă-mea…

— Ţi-o repet, domnule, zise contele, abia putând să se mai abţină şi aruncându-i lui Scipion o privire cumplită, ţi-o repet, domnule, sunt foarte necăjit de cele întâmplate! Iar scandalul pe care-l faci e într-adevăr deplorabil.

— Eu fac scandal? Eu sunt cel care a provocat scandalul? strigă Chalumeau în culmea indignării. Ei nu. Că asta-i prea de tot! Ah, au dreptate unii când spun: „Cum e tatăl, aşa e şi fiul!”

— Domnule!

— Ce domnule! ripostă alegătorul influent, cu o mânie olimpiană; cred că-ţi dai şi dumneata seama că atât eu, cât şi prietenii mei nu mai vrem să fim reprezentaţi în faţa Franţei de un tată al cărui fiu ne-a…

— Ne-a… ne-a… Vorbeşte pentru tine, nu pentru noi! îl puse la punct Chandavoine.

— Adevărat, amice, ai dreptate… Al cărui fiu m-a…

Dar contele îl întrerupse. Jignit de acea scenă şi vrând cu orice preţ să-i pună capăt, îi spuse soţului ultragiat:

— Mă rog, domnule! Oricât de preţios mi-ar fi fost sufragiul dumitale şi cel al prietenilor dumitale, renunţ! Acum trag nădejde că oricât de flatat aş fi de onoarea pe care mi-ai făcut-o venind la mine, lucrurile, spre profundul meu regret, au ajuns la un punct la care mă tem să te mai reţin în casa mea!

— Vino, doamnă! Vino, neruşinato! zise alegătorul cu o voce ca de tunet, târând-o pe nefericita Chalumeau, care se străduia din răsputeri să leşine.

Dar înfloritoarea, durdulia şi luxurianta ei sănătate se opunea cu străşnicie dorinţei sale. Acelei inocente îi lipsea experienţa necesară pentru a simula un leşin.

În vreme ce domnul Chalumeau se îndrepta spre uşă, Scipion îi zise rânjind:

— A, uitasem! Dacă vrei să ne batem în duel, eu sunt gata oricând!

— Domnule, eu nu sunt un spadasin, eu sunt un soţ ultragiat în mod abominabil!

— Acum, zise Scipion cu seriozitate prefăcută, pot să declar că domnul s-a lăsat înşelat de aparenţe şi mă simt obligat să declar că doamna este complet nevinovată!

— Ai auzit, bărbate? cuteză să spună sărmana Chalumeau.

— Frumoasă garanţie! strigă alegătorul. Hai, cucoană, acasă!

Plecarea musafirilor contelui avu loc în toiul unei tăceri depline şi al unei încurcături cumplite; partea feminină a adunării, geloasă pe doamna Chalumeau, privită în ţinut ca o „elegantă”, era încântată de aventura acesteia şi-şi arăta făţiş virtuoasa indignare. Printre bărbaţi unii erau invidioşi pe domnul Chalumeau, proprietar mult mai bogat decât majoritatea dintre ei; alţii o tocau pe doamna Chalumeau, vorbind mai ales despre un anumit nepot al bărbatului ei, un superb locotenent de carabinieri care petrecuse mai multe semestre la „Gaudriole”, (numele fantezist dat de doamna Chalumeau vilei sale); într-un cuvânt, bărbaţi şi femei au fost pe deplin satisfăcuţi de enormul scandal care avea să preocupe vreme îndelungată întreg ţinutul.

Înzestrat cu multă stăpânire de sine pentru a se abţine până la sfârşit, contele ieşise cu obraz curat din situaţia atât de dificilă în care se afla, fiind foarte politicos cu musafirii şi conducând-o, plin de curtoazie, până la peron, pe doamna care – în timpul mesei – fusese aşezată lângă el.

În sfârşit, ultima trăsură ieşi şi ea din curtea castelului Tremblay. În loc să intre înapoi în casă, contele coborî peronul; sufocându-se de furie, nădăjduia că mersul şi aerul curat îi vor potoli mânia şi că-şi va regăsi calmul pentru a putea avea cu fiul său o discuţie decisivă. Eroul unei deplorabile aventuri care putea să producă asupra populaţiei din ţinut o impresie neplăcută, Scipion umpluse paharul chiar în aceeaşi seară, făcându-i ostili faţă de conte pe oamenii cei mai de seamă din înalta burghezie. Scipion lovise astfel în două din cele mai arzătoare pasiuni ale contelui: în ambiţia şi în dragostea sa. În ambiţia sa, căci aventura caraghioasă a vicontelui cu doamna Chalumeau îi dusese de râpă toate planurile sale electorale, înstrăinându-i voturile, care puteau să-i asigure deputăţia. În dragostea sa, căci abia aştepta să se însoare cu doamna Wilson în aceeaşi zi în care Scipion urma să se însoare cu Raphaële. Scandalul sigur că avea să întârzie iarăşi această căsătorie, singura care ar fi împlinit dorinţele cele mai arzătoare ale contelui.

Plimbându-se în lung şi-n lat prin curtea de onoare a castelului, apăsându-şi din când în când fruntea încinsă cu palmele crispate, contele aruncă o privire plină de o amară ironie

asupra luminilor splendide care ţâşneau prin ferestrele imensului parter unde se vedeau trecând întruna livrelele strălucitoare ale numeroşilor săi servitori. Pentru prima oară în viaţa sa, acest om atât de satisfăcut de opulenţa sa, acest om atât de mândru de a putea spune că, după el, fiul său şi mai apoi fiul fiului său vor domina sărăcimea prin prestigiul imensei sale averi, pentru prima oară acest om, determinat de fatalitatea situaţiei sale, resimţea un fel de ciudă amară gândindu-se că toate acele bogăţii, toate acele splendori vor reveni de drept şi fără niciun efort acelui fiu obraznic şi neruşinat, pe care, în acel moment, aproape că-l ura. Căci, în pofida rarei energii a firii sale, contele se temea de indiferenţa glacială şi batjocoritoare a fiului său, iar conştiinţa acestei slăbiciuni îl exaspera mai mult împotriva sa decât a lui Scipion. Poate că niciodată contele nu simţise mai crâncen ca în acel moment tardivul şi zadarnicul regret de a se fi comportat ca un „tată tânăr” faţă de acel băiat cutezător. Simţea că va fi foarte curând înfrânt dacă nu tranşa chiar atunci şi fără milă diferendul dintre ei, dacă nu-i impunea vicontelui prin autoritatea sa, până atunci prea puţin cunoscută sau mai curând necunoscută.

O lumină puternică, însoţită de zgomotul unei săbii ce se târa pe jos şi al unor pinteni, îl smulse pe conte din penibilele sale preocupări; întoarse capul şi – la lumina unei lămpi pe care o ţinea unul dintre servitorii săi – îl văzu pe Beaucadet coborând majestuos treptele peronului. Contrariat de acea vizită, contele înaintă către subofiţer şi-l întrebă cam brutal:

— Ce doreşti?

— Domnule conte, zise Beaucadet cu un aer grav şi profund care nu-i era firesc, s-a întâmplat o mare nenorocire.

— Ce nenorocire?

— M-am dus la ferma „Marele ienupăr” ca să-i iau interogatoriul fetei aceleia numită Bruyère, bănuită că şi-ar fi omorât copilul…

— Şi?

— Nefericita era vinovată, fiindcă de îndată ce m-a văzut, s-a aruncat în baltă.

— Dumnezeule! strigă contele.

— Şi s-a înecat… adăugă Beaucadet.

— Oh, dar e îngrozitor! murmură domnul Duriveau, cu o expresie de spaimă, ascunzându-şi capul în mâini.

— Am venit, domnule conte, zise Beaucadet, ca să…

— Bun… Acum lasă-mă…

— Dar, domnule conte…

— Ţi-am spus să mă laşi…

— Reprezentând legea… zise Beaucadet cu vocea lui oficială, am dreptul să fac cercetări în numele ei. Am aflat că astă-seară un om ascuns într-un tufiş a tras un glonte într-unul din servitorii dumneavoastră. Datoria mea, domnule conte, este să închei un proces-verbal şi să…

— Ei, încheie ce pofteşti! Dar pe mine te rog să mă laşi în pace! strigă contele ieşindu-şi din pepeni şi bătând furios din picior.

— Dar, domnule conte, asta nu-i totul; servitorul rănit se numeşte Martin, şi eu bănuiesc că…

Beaucadet nu apucă să isprăvească ce avea de zis, că Duriveau şi dispăruse pe una din aleile întunecate ale parcului.

— Prea puţin îmi pasă că nu vrea să mă asculte, zise sergentul, ocazia e cât se poate de prielnică pentru a-l interoga pe acel Martin pe care-l bănuiesc a fi un pungaş, de vreme ce numele lui e scris pe pieptul Paiaţei…

Zicând acestea, Beaucadet se întoarse la castel.

. . . .

Cam la vreo jumătate de ceas de la întâlnirea lui cu Beaucadet, contele urcă treptele peronului. Domnul Duriveau era palid, dar perfect calm. Intrând în vestibul, prima persoană pe care o zări fu Scipion. Vicontele, pregătindu-se să intre în apartamentul lui, tocmai îşi aprindea ţigara de la sfeşnicul pe care valetul i-l oferea cu o mână, în timp ce cu cealaltă îi întindea, pe o tăviţă de argint, un pahar cu rom.

— Scipion, ia vino-ncoace… Vreau să stau de vorbă cu tine, îi zise contele cu glas liniştit.

— Stai puţin, să-mi aprind ţigara.

— Ai să ţi-o aprinzi la mine, răspunse răbdător contele.

Scipion, ţinând între buze ţigara pe care nu avusese timp să şi-o aprindă, îl urmă alene pe taică-său prin somptuoasele săli, strălucitoare şi pustii. După o vreme, contele deschise uşa apartamentului său şi Scipion intră după el. Contele trase zăvorul la uşa dormitorului, o odaie mare, împodobită cu mobile de lac negru şi aur, cu pereţii îmbrăcaţi în damasc verde, luminată de

un sfeşnic cu trei lumânări a căror strălucire era estompată de un abajur de mătase. Chipul lui Duriveau era grav şi sever; câteva minute îşi privi fix băiatul, fără să-i adreseze un cuvânt. Vicontele, sprijinit alene cu spatele de cămin, îşi tot plimba pe buze ţigara încă neaprinsă, cu mâinile vârâte, în buzunarele pantalonilor, legănându-se când pe un picior, când pe celălalt; figura lui încântătoare era şi mai palidă ca de obicei, iar pleoapele care-i cădeau peste ochii mari îi erau uşor înroşite, căci tot străduindu-se să-i vină de hac doamnei Chalumeau, băuse o cantitate destul de mare de vin de Porto; numai că vicontele nu se prea îmbăta. Vinul de multă vreme nu-l mai ameţea, îşi păstra judecata limpede, era doar ceea ce în argou se numea „plin"; la el, această plenitudine se manifesta de obicei printr-un surplus de dispreţ, de sânge rece, de indiferenţă şi obrăznicie. Aşteptând ca tatăl său să înceapă să vorbească, îşi aprinse liniştit ţigara de la una din lumânările aflate în sfeşnicul aşezat pe cămin. Domnul Duriveau îi smulse ţigara din mână şi i-o azvârli în foc, zicând:

— Domnule, te poftesc să nu fumezi în odaia mea!

— Fleacuri! răspunse Scipion, privindu-şi tatăl cu mirare. Şi de când, mă rog, nu se fumează aici?

— De când m-am hotărât să-mi reiau locul, domnule, şi să te pun şi pe dumneata la locul dumitale, zise contele Duriveau cu o voce aspră şi tăioasă.

— Oh, oh! replică rece Scipion, obişnuit să ia peste picior rarele crize de demnitate ale tatălui său; mi se pare că am început să-l jucăm pe Poquelin[7]; eu sunt Clitandre sau Damis… iar tu văd că joci rolul lui Orgon sau Géronte. Te va ţine mult? Ai de gând să-ţi ucizi fiul iubit cu lovituri de baston? Unde e Scapin ca să-mi spună: „Domnule Damis, la naiba cu tatăl dumitale! Lua-l-ar ciuma de moşneag! Oare când îl vom moşteni pe acest bărbos blestemat?"

E cu neputinţă de exprimat obrăznicia şi aplombul cu care a debitat Scipion aceste fraze usturătoare. Deşi se aştepta la sarcasme – cu care de altfel se amuzase multă vreme – şi cu toate că-şi făgăduise să fie calm, contele, cedând mâniei, strigă, cu un aer ameninţător, făcând un pas către fiul său:

— Obraznicule!

— Bun! Deci asta-i scena bastonului; mă cam aşteptam eu la

[7] E vorba de Molière care se numea Jean-Baptiste-Poquelin.

aşa ceva! zise Scipion cu şi mai multă îndrăzneală.

— Scipion! răcni contele întrerupându-şi fiul şi apucându-l de braţ, tremurând de mânie. Apoi, după un moment de tăcere, adăugă, cu o profundă amărăciune: E vina mea! Eu ţi-am încurajat obrăzniciile! Ţi-am tolerat aceste familiarităţi insolente. Ăsta e rodul educaţiei pe care ţi-am dat-o… Această ultimă lecţie e aspră, dar îmi va prinde bine!

— Fleacuri, zise Scipion, orice educaţie e tot un drac! Preval a fost educat de un preot, sub aripa maternă, şi a săvârşit un fals pentru care ar fi meritat să fie trimis la galere; de Havrincourt a terminat Şcoala politehnică şi a fost pus sub tutelă din pricină că era mână spartă… Aşa că, dragul meu, eşti prea modest! Elevul tău nu face decât să se bucure!

— Destul, domnule, destul! Dumneata nu mă cunoşti încă! Dar vom face noi în curând cunoştinţă şi, la dracu! chiar de azi, din acest ceas, ţi-o repet, fiule, fiecare dintre noi va reveni la locul lui. Şi de acum încolo vei fi faţă de mine tot atât de supus, de umil şi de respectuos pe cât ai fost până acum de obraznic şi de batjocoritor.

Scipion, care nu prea avea obiceiul să se mire, fu surprins; niciodată, până atunci, tatăl lui nu-i vorbise cu atâta fermitate despre hotărârea de a-şi relua şi de a-şi menţine autoritatea.

— Deci, întrebă el privindu-l pe contele Duriveau cu o compasiune atât de profundă, ca şi cum i s-ar fi făcut milă să-şi vadă tatăl coborând la o mentalitate atât de burgheză, deci vorbeşti serios?

— Cât se poate de serios, domnule.

— E ceva nou şi nu prea plăcut. Şi fiindcă tot vorbim despre acest lucru, de ce-ai ales tocmai această frumoasă zi pentru a glumi pe seama autorităţii paterne?

— Mai ai tupeul să mă mai şi întrebi? Când n-a trecut nici măcar un ceas de la acel scandal penibil?

— A, va să zică asta era!… zise Scipion, înălţând din umeri. Ia adu-ţi aminte de povestea ta cu marchiza de Saint-Hilaire, pe care ne-ai istorisit-o astă-iarnă la masă, la Zéphirine.

O clipă contele rămase mut, îngrozit, amintindu-şi de ceea ce-i povestise fiului său.

— Haide, nu-ţi fie teamă, îi zise Scipion, cu o bunăvoinţă ironică, nu-ţi spun asta ca un reproş, dimpotrivă… Nu fă pe modestul, că n-are rost: Aventura ta a preţuit de o sută de ori

mai mult decât a mea, fiindcă marchiza de Saint-Hilaire era încântătoare; atât cât îmi mai aduc eu aminte, parcă erai la ţară, la marchiz, de altfel un bărbat frumos şi plin de curaj; i-ai câştigat la jocul de whist două mii de ludovici în seara aceea şi, în toiul nopţii, te-a surprins cu nevastă-sa… Ce vrei mai frumos decât o treabă ca asta, fără a mai pune la socoteală şi duelul din zori, din parc, duel în care i-ai zdrobit bietului om şoldul cu un glonte, duel din pricina căruia a şi murit, sărmanul de el, mai târziu, în Italia… Te-am invidiat întotdeauna pentru povestea aceea… Auzi, să omori un bărbat atât de frumos… Eu, care nu l-am ucis decât pe căpitanul acela burdihos pentru că i-am ars una cu biciul peste ochi în timp ce-mi conduceam *four-in-hand*-ul… Urât om! Era ciupit de vărsat, păros ca un urs, şi umbla fără ciorapi în cizme! Pfff! Ce mai mort! Pe când al dumitale îţi face cinste.

Contele nu găsi nimic ce să spună. Lecţia era cumplită! În furia lui neputincioasă, îşi duse pumnii crispaţi la frunte, murmurând:

— Dumnezeule! Dumnezeule!

— Ştii ce-ar fi trebuit să-mi spui în legătură cu ceea ce numeşti scandalul de astă-seară? zise Scipion cu o nemiloasă ironie. Fiindcă sunt un băiat cinstit, care cunoaşte datoriile unui tată. Ei bine, ar fi trebuit să-mi spui: „Nu ţi-e ruşine, fiule? O femeiuşcă bondoacă şi scundă, care se numeşte Chalumeau şi care poartă o rochie cu brandenburguri?!” Atunci ţi-aş fi răspuns respectuos: „O, tată! Dintr-un capriciu de gurmanzi blazaţi nu ne-am dus uneori la cabaret să mâncăm tocană cu ceapă, cum mănâncă slugile, dar de altfel destul de gustoasă când o mănânci o singură dată?” Această scuză a mea sigur te-ar fi dezarmat. Mi-ai fi dat binecuvântarea şi am fi băut împreună câte un păhărel de rom în sănătatea marchizei de Saint-Hilaire, frumoasa ta din tinereţe.

— Mă rog, zise contele, încercând să-şi revină după această lovitură năucitoare. Am făcut rău că ţi-am vorbit despre unele întâmplări din tinereţea mea, pe care ar fi trebuit să le trec sub tăcere. Iar tu n-ar fi trebuit să ai îndrăzneala să mi le reproşezi; de altfel, aceste fapte ale mele nu scuză în niciun fel purtarea ta din seara asta, de două ori jignitoare pentru mine, fiindcă ştii de ce i-am poftit pe acei oameni la masă.

— Tu, deputat? Haida-de! Tu nu poţi fi un bun deputat pentru

că prea iei lucrurile în serios.

— Că nu-mi respecţi nici casa, nici planurile, reluă contele, nu mai am dreptul să mă mai mir… Faptele mele te îndreptăţesc să faci şi tu la fel… Mă rog, adăugă contele cu o profundă amărăciune. Dar scandalul ăsta nu-i singurul pe ziua de azi.

— Cum?

— Acel prunc nefericit…

— Ce-i cu el?

— Ei bine, domnule, fapta dumitale e îngrozitoare…

— De a-i fi făcut un copil fetişcanei ăleia? Ei, asta-i! Doar mi-ai spus cu gura ta că erai mult mai tânăr ca mine când ai făcut-o mamă pe acea dantelăreasă. Prima ta fantezie din tinereţe… care, după câte ştiu, a înnebunit…

La această nouă lovitură, la acest nou reproş, mai cumplit decât primul, contele se schimbă la faţă, tresărind Apoi, incitat de fatala şi inexorabila logică a fiului său, strigă:

— Da, dar dantelăreasa nu s-a omorât din disperare!

— Dar cine s-a omorât? întrebă Scipion.

— Bruyère.

— Ea! strigă Scipion.

Şi fruntea îi fu năpădită de sudoare.

— Da… în seara asta… când s-au dus s-o aresteze pentru, că şi-ar fi omorât copilul… Atunci, nimicită de ruşine, s-a înecat… S-a înecat, pricepi? Ah, bine că măcar acest lucru te-a dat peste cap, seducător imberb, fanfaron neruşinat, care te lauzi cu viciile tale! strigă contele cu imprudentă, căci era riscant să atâţi cruzimea şi detestabilul cinism al acelui adolescent.

Ceea ce se şi întâmplă. Lacrima involuntară ivită în ochii lui Scipion dispăru repede; fruntea, un moment înclinată sub povara unui gând cumplit, se ridică insolentă şi trufaşă. Vocea schimbată îşi recăpătă timbrul ironic şi, pe un ton muşcător, spuse:

— A, micuţa aceea a murit?

— Da, a murit, repetă contele, privindu-l cu atenţie. A murit, pricepi? A murit!

— Ei bine, spuse Scipion cu o indiferenţă înfricoşătoare… din moment ce şi tu te-ai duelat cu marchizul, iată că am şi eu pe conştiinţă o femeie care s-a aruncat în apă pentru mine! Asta ne face egali!

— Monstrule! strigă contele, ieşindu-şi din sărite.

— Eşti un jucător slab, zise Scipion, ridicând din umeri. Apoi adăugă liniştit: Pe când nunta cu frumoasa doamnă? După care, îşi scoase din buzunarul jiletcii o scobitoare şi începu să se scobească între dinţi.

Urmă un moment de tăcere profundă, înfricoşătoare, în acea cameră prea mare. Fiul, triumfând că se arătase mai puternic; tatăl, înfricoşat de ceea ce auzise.

— Mă sperie, spuse încet contele, privindu-şi fiul. Apoi rosti tare, cu glas schimbat: Nu, e cu neputinţă ca la vârstă ta să fii atât de nesimţitor. Obiceiul de a lua totul peste picior te-a dus mai departe decât ai fi vrut. Cred că e o glumă… o glumă feroce, într-adevăr, dar că regreţi că…

Scipion îşi întrerupse tatăl şi îi spuse cu un accent de incredibilă superioritate:

— Ceea ce regret e că te văd pe tine, cu spiritul tău, bălăcindu-te, aşa cum faci acum, în virtuoasa ta mlaştină. Poziţia ta faţă de mine este pe cât de falsă, pe atât de rizibilă. Atâta vreme cât, până la ora asta, viciile mele, scandalurile mele, ferocităţile mele nu ţi-au dat planurile peste cap, ai râs ca un nebun de trăsnăile mele şi le-ai încurajat, dându-mi-le pe ale tale drept exemplu. E adevărat, da sau nu?

De data asta, ca o urmare inexorabilă a educaţiei pe care i-o dăduse şi a principiilor funeste pe care le sădise în mintea acelui nefericit copil, contele nu găsi, nu mai putu găsi un cuvânt ca să-i răspundă. Căci Scipion avea dreptate, şi cum abuza, cu o bucurie crudă, de avantajul lui, continuă, vorbind despre tatăl său la persoana a treia, cu o cutezanţă plină de dispreţ:

— Hai că-i nostim! Pentru că e vorba de nevasta unuia dintre imbecilii de alegători, aventura mea n-are umor, fiindcă acest tată denaturat, în loc să-mi vorbească despre grosimea brandenburgurilor acelei Chalumeau, îmi vorbeşte despre adulter. E năucitor, zău aşa! Pentru că deznodământul fanteziei mele campestre, care a terfelit acea virtute rustică, ar putea să mă împiedice să mă însor cu Raphaële Wilson, dumnealui mă moralizează întocmai ca acele brute de pe vremuri!

— Şi ce-ai zice tu, fiule, dacă – vrând să fiu deputat – m-am gândit mai mult la viitorul tău decât la al meu? Şi chiar crezi că n-am dreptul să mă tem că scandalul de azi şi cel din seara asta ar putea compromite însurătoarea ta cu domnişoara Wilson?

— Într-adevăr, zise vicontele cu un surâs batjocoritor şi

aruncându-i tatălui său o privire pătrunzătoare. Dar dacă mi-aş schimba părerea în legătură cu această căsătorie, hm?

— Ce spui? strigă contele, speriat de moarte.

— Da, dacă nu mi-ar mai plăcea să mă însor cu Raphaële Wilson? zise Scipion, aruncându-i din nou tatălui său o privire pătrunzătoare.

Contele nu răspunse nimic. Un nor trecu prin fata ochilor săi şi tot sângele îi năvăli în creier. Încercă să-şi ascundă însă această puternică emoţie faţă de Scipion.

Acum sunt indispensabile câteva explicaţii în legătură cu dragostea contelui Duriveau faţă de doamna Wilson. Acest om impetuos şi energic iubea aşa cum iubesc bărbaţii de vârsta şi cu firea sa când, după o viaţă de distracţii efemere, simt pentru prima oară – în ciuda anilor – o dragoste înflăcărată, profundă; cu fiecare zi care trecea, se simţea şi mai îndrăgostit fie de seducţiile unui semi-abandon, fie de refuzurile categorice care totuşi nu-i răpeau orice speranţă. Căci, trebuie s-o spunem, doamna Wilson îşi iubea prea mult fiica şi-l iubea prea puţin pe conte pentru a nu pune la bătaie toate armele irezistibile pe care o femeie încântătoare, cochetă, spirituală şi experimentată, dar mai ales o femeie care nu iubeşte, le poate folosi pentru a-şi atinge scopul de care depinde viaţa copilei sale adorate. Dragostea unui bărbat între două vârste, atunci când crede că iubirea îi e împărtăşită, certitudinea că i-a fost trecută cu vederea vârsta datorită atenţiilor, devotamentului şi pasiunii sale, convingerea că ar fi iubit cu înflăcărare doar pentru calităţile sale, într-o epocă din viaţa sa când bărbaţii nu mai pot spera la aşa ceva, în sfârşit, idolatria oarbă pe care un bărbat atât de orgolios o poate simţi pentru femeia a cărei iubire pare să mulţumească pretenţiile celui mai prezumţios amor-propriu – deci toate acele incitări, spunem noi – făcuseră ca înflăcărata patimă a contelui să atingă limita maximă. Culmea e că acest om, pe care numeroasele aventuri şi abuzuri de natură erotică îl făcuseră să nu mai simtă nimic faţă de femei, îşi dăduse seama că arzătoarea lui pasiune pentru încântătoarea văduvă îl preschimbase într-un al doilea Jason. Deci aşa stând lucrurile, vă închipuiţi spaima contelui când îşi dădu seama că acea dragoste, că posedarea acelei femei încântătoare, dorită şi aşteptată cu atâta ardoare, era la discreţia fiului său; căci contele ştia care era condiţia doamnei Wilson: în ziua în care urma să se însoare

cu ea, în aceeaşi zi trebuia şi Scipion să se însoare cu Raphaële. Vă închipuiţi deci neliniştea domnului Duriveau amintindu-şi atât de comportarea rece a lui Scipion faţă de Raphaële în timpul zilei, dar mai ales de sinistra descoperire a copilului mort, de sinuciderea tinerei Bruyère, precum şi de scandalul aventurii cu doamna Chalumeau. Oare dragostea doamnei Wilson va rezista la nişte încercări atât de grele? Şi dacă Scipion – aşa cum dăduse de înţeles – refuza să se însoare cu Raphaële? Dacă tulburarea pe care cu greu şi-o ascunsese în timpul mesei, când luase apărarea acelei Basquine, în termeni demni şi serioşi, el, întotdeauna atât de ironic şi de batjocoritor, dacă tulburarea aceea era indiciul unei patimi dezmăţate pentru acea creatură atât de divers comentată, patimă care-l făcea pe Scipion să renunţe poate la căsătoria cu Raphaële, atunci cum să-l mai decidă, cum să-l mai constrângă la acea căsătorie?

Gândurile contelui se pierdură în acel abis, iar momentul a fost, pentru el, îngrozitor. Mai târziu, e adevărat, determinat doar de interesul patimii sale, acest om avu, în sfârşit, conştiinţa demnităţii sale paterne, atâta timp necunoscută, ultragiată; avu, în sfârşit, conştiinţa viciilor fiului său; pentru prima oară în viaţa sa vorbise ca un tată, dar fiul său – la fiecare reproş – îi aruncase în faţă acele îngrozitoare exemple. „Ce înseamnă scandalul ăsta pe lângă cel cu care te-ai lăudat în fata mea? Ce înseamnă infamia asta pe lângă cea cu care te-ai umflat în pene dinaintea mea?” Şi asta încă nu era totul: chiar în acel moment, contele se simţi – prin oarba lui pasiune pentru doamna Wilson – depinzând în mod absolut de fiul său, acesta putând duce de râpă însurătoarea sa dacă el refuza s-o ia de soţie pe Raphaële.

„Ce să fac? Ce să fac? îşi spuse contele în cumplita lui spaimă. Dacă Scipion refuză să se însoare cu Raphaële şi aş cuteza să-i vorbesc despre sinceritatea, despre violenţa dragostei mele, ce m-ar mai lua peste picior! Iar dacă aş invoca autoritatea paternă, cum şi-ar mai bate joc de mine!”

Şi iată că acel om, poruncitor, trufaş, sigur pe el, acel om care simţi atunci, în mod instinctiv, tot ceea ce e măreţ şi sacru în paternitate, regretă că-i vorbise fiului său cu prea multă demnitate şi fermitate. Sigur că nu va obţine, că nu va afla nimic de la acel adolescent dacă va face apel la severitate, se hotărî, tremurând de furie şi de ruşine, să revină la rolul său de „tată tânăr”, încercând să pătrundă astfel tainele fiului său. Aceste

gânduri îi trecură contelui prin minte mult mai repede decât au fost aşternute pe hârtie. Ştiind că Scipion nu se va lăsa înşelat de o astfel de trecere de la o stare la alta, oricât de abilă ar fi fost ea, şi nevrând să-l lase să ghicească motivul acestei schimbări bruşte, contele făcu, gânditor, câţiva paşi prin cameră, spunându-şi cu glas tare, în aşa fel încât să-l audă şi Scipion:

— Pe legea mea! Eu renunţ… Apoi, întorcându-se către fiul său, i se adresă pe un ton cordial: Haide, obraznicule ce eşti, aprinde-ţi ţigara!

Cu toate precauţiile contelui, tulburarea pe care o produsese declaraţia lui Scipion despre posibilitatea renunţării lui la căsătoria cu Raphaële nu-i scăpase tânărului; acesta socoti că ar fi însă mai nimerit să-i ascundă tatălui său acest lucru, aşa că atunci când contele îi spusese cu un aer de aparentă cordialitate: „Haide, obraznicule ce eşti, aprinde-ţi ţigara!”, Scipion, apropiindu-şi ţigara de lumânare, îi zise tatălui său:

— Acum, în sfârşit, te recunosc… Dar mai adineauri te-aş fi renegat!

— Ce dracu vrei să zici? întrebă contele cu o prefăcută bonomie. Văd că ai răspuns la toate! Mă baţi cu propriile mele arme! Mi-am jucat cât am putut de bine rolul meu de Géronte, cum ai spus, dar se pare că n-am scos-o la capăt.

— Înduioşător! Asta îţi va servi pe viitor de lecţie! Dar linişteşte-te; voi repara breşa pe care am făcut-o în candidatura ta. Trebuie să fii deputat! Va fi amuzant, aşa că vei fi deputat; ţi-au spus-o toţi şi ţi-o spun şi eu! Acum, cât nu sunt încă un om serios, cum spune prietenul tău Guizot, dar când voi face datorii de un milion de franci, când voi răpi, cu tărăboi mare, o ducesă şi o femeie politică (ce lucru caraghios trebuie să fie o femeie care face politică), după ce voi fi ucis doi bărbaţi deodată în duel, când voi fuma ardei iuţi pentru că ţigările astea „Caporal” mi se par a fi făcute din foi de trandafiri, când voi bea ace tocate pentru că alcoolul ăsta de nouăzeci şi şase de grade seamănă cu apa chioară, în sfârşit, când voi fi necruţător, voi fi un om serios şi, la rândul meu, prietenul tău Guizot mă va face deputat; iar odată ce, cu sprijinul său, voi deveni un tânăr deputat, ca Armainville şi Saint-Firmin, vei vedea ce aplomb voi avea. Şi după asta să mă ia dracu dacă, în anul următor, prietenul tău Guizot, care-i venerează pe adevăraţii glumeţi, nu mă va trimite în calitate de ministru plenipotenţiar la Curtea reginei… Pomaré.

Şi fiindcă tot veni vorba despre damicele, îţi aduci aminte de cea pe care ţi-am prezentat-o anul trecut la balul de la Mabille? Trebuie să mărturiseşti că am fost grozav când i-am spus: „Rosita, ţi-l prezint pe tata… Vom mânca cu toţii împreună la «Mogador». Te rog, ai grijă să nu vorbească gura fără tine şi să-l compromiţi pe cel care mi-a dat viaţă!”

— Mai taci dracului, afurisitule! zise contele. Te-aş pofti să nu mai trăncăneşti despre năzbâtiile noastre de flăcăi, care, în curând, se vor însura!

Cu toată stăpânirea de sine, contele nu-şi putuse ascunde o uşoară tulburare când – aruncând spre fiul său o privire neliniştită şi pătrunzătoare – rostise cuvintele „care, în curând, se vor însura”.

Scipion îl privi fix pe tatăl său, îşi aprinse încet o a doua ţigară şi-i zise:

— În legătură cu însurătoarea noastră… chiar vrei să mă osândeşti la aşa ceva?

— Eu, să te osândesc? Cum?

— Păi, acum câtva timp, parcă te hotărâseşi să mă însori cu domnişoara de Francheville de Ornan: trei milioane zestre, orfană, una dintre cele mai mari familii din Franţa, o sută cincizeci de mii de scuzi rentă, mă rog, mai mergea, mai ales când eşti nepotul unui birtaş din Clermont, pe nume Du-riz-au-veau[8], rostit Du Riveau datorită încrâncenării cu care am alergat după titluri nobiliare!

Deşi sarcasmele privind originea familiei sale, făcute în mod obişnuit de Scipion, i-au displăcut total contelui, jignindu-i orgoliul, foarte neliniştit de urmarea discuţiei ca să se mai supere, zise:

— Mă rog, te las în seama lui bunicu-tău, birtaşul; amestecă, după vechiul tău obicei, toate sosurile, să vedem ce-o să iasă…

— Uite ce e, dragul meu, când era vorba de căsătoria cu fata aia bogată, eu mă distram – ceea ce tu habar n-ai – făcând dragoste cu Raphaële Wilson…

— Tu?

— Da. Mă întâlneam cu ea la mătuşa ei când nu ne puteam duce la grăsanul ăla imbecil de Dumolard. Dragostea cu domnişoara asta de pension mi-a plăcut grozav. Dar însurătoarea cu orfana cu trei milioane şi cu un nume mare mi-ar

---

[8] Orez cu viţel.

plăcea şi mai mult. Ceea ce nu mă va împiedica, bineînţeles, să mă întâlnesc mai departe cu Raphaële Wilson. Acum însă văd că ţi-ai schimbat brusc părerea: zici că însurătoarea mea cu bogătaşa nu mai e posibilă, că cele trei milioane ale domnişoarei de Ornan sunt grevate de creanţe veroase, că fata nu mai vrea să se mărite cu mine, că nici tutorele ei nu mai e de acord cu această căsătorie… mă rog, tot soiul de scorneli ca să nu mă mai însor cu această fată fiindcă nu vrei tu!

— Dar nici pomeneală…

— Ascultă… Vrei să fii deputat? Atunci obişnuieşte-te să nu-l întrerupi pe cel care vorbeşte, ci să-i răspunzi după ce termină. Domnişoara de Francheville de Ornan se află la pension. Deci cu neputinţă s-o văd şi să aud cu urechile mele cum stau lucrurile. Mă rog, n-am să mă însor cu ea şi nici n-am să mor din pricina asta! Dar sunt ferm convins că autorul zilelor mele m-a tras pe sfoară, în interesul său personal…

— Scipion!

— Nu-l întrerupeţi pe orator! Cu puţin timp înainte de ruptura acestei avantajoase căsătorii, ai venit să-mi vorbeşti de însurătoare şi să mi-o propui în locul fetei bogate pe cine? pe Raphaële Wilson, amanta mea! Avere – ioc, familie – bancheri faliţi, oarecum înnobilaţi de Dumolard; tocmai tu să-mi propui o asemenea căsătorie, cu o fată obscură şi fără zestre? Atunci m-am simţit frustrat, furat…

Contele păli; o spaimă cumplită îi năpădi inima. Încercând să-şi ascundă sentimentele, îi spuse fiului său:

— Continuă…

— Am ridicat, de formă, unele obiecţii: „Tată, de ce rupi o căsătorie atât de avantajoasă pentru una atât de amărâtă?” „Linişteşte-te, fiule, mi-ai răspuns, n-ai pierdut nimic. Te asigur că în ziua căsătoriei vei primi o sută cincizeci de mii de scuzi rentă şi o treime din averea mea!” Această generozitate din partea celui care mi-a dat viaţă şi care-mi dăruia, la urma urmei, ceea ce într-o zi oricum va fi al meu păru să mă mişte şi să mă umple de recunoştinţă, aşa că m-am prefăcut că-ţi fac pe voie. Cum, la început, mi-am închipuit că tânăra Wilson trăsese sforile în toată afacerea asta şi cum ştii că nu-mi place să fiu tras pe sfoară, i-am vorbit Raphaëlei despre planurile noastre de căsătorie; asta i-a sucit capul. Am obţinut o întâlnire cu ea şi mi-am atins scopul.

— Cu Raphaële! zise contele.

— De ce nu? răspunse Scipion cu o neruşinare de necrezut, scuturând cu unghia scrumul ţigării. Cât despre mine, reluă el aruncându-i tatălui său o privire batjocoritoare, am continuat să-ţi fac jocul numai ca să văd ce urmăreai; nu mi-a trebuit prea mult să descopăr misterul: dama de pică. Eşti nebun după mamă, care, profitând de tinereţea ei, ţi-a spus, probabil, că se mărită cu tine numai cu condiţia ca eu s-o iau de nevastă pe fiică-sa. E mişcător, zău aşa! Numai că vezi şi tu, nu ţine decât de mine ca să-ţi conduci frumoasa la altar. Şi când te gândeşti că fata mi-a fost amantă… Acum spune care dintre noi a fost tras pe sfoară: eu sau tu?

— Nu-i rău jucat, zise contele, străduindu-se să se stăpânească, dar fă-mă şi pe mine să înţeleg; din moment ce-ai fost amantul Raphaëlei Wilson, de ce crezi că însurătoarea mea mai ţine de tine? Şi la ce ţi-a servit să te culci cu ea?

— Cum la ce? La multe. În primul rând, că am aflat taina dragostei tale; că satisfacerea ei depinde de mine şi că, în aceste condiţii, dragă tată, te voi face să joci aşa cum vreau eu! Pricepi?

— Vai, dar e înduioşător, fiule! Mă rog, admit că refuzând să te însori cu Raphaële, hai să zicem că mă împiedici pe mine s-o iau pe maică-sa. Ei şi? Ce avantaj ai avea din asta? Niciunul. Iar dacă te însori cu fata, atunci la ce toate vicleniile astea?

— Să mă însor, da, dar depinde în ce condiţii; căci ceea ce nu ştii…

— Ei, în ce condiţii?

— Păi, condiţiile nu le voi pune eu…

— Dar cine?

— O femeie încântătoare.

— O femeie? întrebă contele mirat.

— Da… O femeie care mă adoră şi care se interesează mult de viitorul meu, şi cum e foarte originală şi mai ales foarte puţin geloasă, ţine să discute direct cu tine, cu tine singur şi în secret, condiţiile însurătorii mele şi clauzele din contract.

— Cred că glumeşti! Dar mă rog, fie! Care-i numele acestei femei care, după câte văd, are mai mult înclinaţii de notar?

— Numele e frumos… Numele femeii e Basquine!

Contele sări de pe scaun ca şi cum l-ar fi muşcat un şarpe; pe chipul lui, până atunci de o prefăcută cordialitate, apărură brusc indignarea, mânia, scârba.

— Deci e adevărat… Acea fiinţă îngrozitoare căreia i-ai luat parte, la masă, contrazicându-mă, e amica dumitale!

— Am această onoare doar de o lună de zile. N-am vrut să-ţi spun asta la masă, de faţă cu alegătorii…

— Aşa deci, strigă contele speriat, cunoşti deci acel monstru de cupiditate, de destrăbălare, de răutate şi de ipocrizie!

— Eşti gelos, zise Scipion ridicând din umeri; ţi-aş fi prezentat-o, dar te ştiam atât de îndrăgostit, încât…

— Te pomeneşti că o mai şi iubeşti pe fiinţa aia oribilă…

— Ca un nebun! Şi chipul încântător al lui Scipion se îmbujoră uşor, iar ochii mari îi străluciră. Iar ceea ce mă atrage la ea nu e dublul ei talent de mare cântăreaţă şi dansatoare… Las aceste admiraţii exaltaţilor din avanscenă… Ştii ce mă atrage la Basquine? Tocmai ceea ce-i reproşaţi şi tu şi alţii, dar fără nicio dovadă. Ceea ce ador eu la ea este îndrăzneala, desfrâul ei fără măsură, spiritul ei cutezător, infernal, atât de minunat ascuns sub magnifica sa ipocrizie, care o face să treacă în ochii tuturor drept un înger şi care-i deschide uşile saloanelor aparţinând celor mai pudice femei, alteţe regale, ba chiar şi imperiale. Ei bine, doar mie, numai mie mi-a mărturisit Basquine viciile ei, pentru că numai pe mine m-a socotit în stare să i le idolatrizez! zise Scipion cu un detestabil orgoliu.

— Nenorocitul! E pierdut! Această fiinţă oribilă l-a prins în mrejele ei prin vanitatea viciului! murmură speriat contele.

— Da, ceea ce idolatrizez la ea, continuă Scipion cu o exaltare crescândă, este contrastul dintre sufletul ei negru ca iadul şi chipul ei angelic, încadrat de pletele bălaie; i-am luat astă-seară apărarea lui Basquine împotriva acuzaţiilor aduse, urmărind ca ea să păstreze veşnic această aureolă de virtute care le bucură atâta pe mironosiţe şi pe naive. Dar, din păcate, o idolatrizez în mod platonic, fiindcă nu mi-a cedat; a amânat „ceasul Diavolului”, cum îi spune ea, după căsătoria mea cu Raphaële, căsătorie pe care ea, Basquine, vrea s-o discute cu tine şi să-i fixeze condiţiile. Aşa că, bagă de seamă, adăugă Scipion pe un ton ameninţător, îi satisfaci dorinţele lui Basquine, mă însor cu Raphaële şi te însori şi tu cu maică-sa; ăsta e preţul; dacă vrei, bine, dacă nu, nu!

Contele socotea că ştie destul de bine antecedentele lui Basquine pentru a vedea în patima înflăcărată pe care i-o inspirase fiului său o prăpastie în care se puteau prăbuşi nu

numai cele mai dragi speranţe ale sale, ci şi viitorul, onoarea, dacă nu cumva chiar şi viaţa lui Scipion. Dându-şi o palmă peste frunte, ca şi cum şi-ar fi adus brusc aminte de ceva, contele scoase din buzunar hârtia cu semnalmentele Paiaţei pe care i-o dăduse şi lui unul dintre musafiri; or, în acea hârtie se putea citi, după cum se ştie, că prizonierul evadat avea printre alte tatuaje şi aceste cuvinte scrise pe piept, în dreptul inimii: *„Lui Basquine, dragoste pe viaţă. Dragoste sau moarte.”* Duriveau îi dădu hârtia fiului său.

— Citeşte şi vei vedea că această ticăloasă a fost amanta unui criminal, a unui bandit hăituit azi prin hăţişurile din ţinutul nostru.

Scipion citi hârtia, i-o înapoie contelui şi-i spuse cu răceală:

— Şi ce dovedeşte asta? Ce vină are ea că omul ăsta a ajuns un bandit şi un criminal? Asta nu mă priveşte.

— Ba pe mine, domnule, asta mă sperie în ceea ce te priveşte! strigă contele, ridicându-se cât era de înalt, uitându-se ameninţător, cu o atitudine deosebit de poruncitoare şi de hotărâtă. Şi cum un surâs ironic rătăcea pe buzele lui Scipion, contele strigă: Oh, nu mai are rost să glumim pe seama lui Géronte şi Orgon! Am fost slab, imprudent, laş, criminal, da, criminal, căci te-am lăsat să-mi pălmuieşti nepedepsit demnitatea de tată; dar de-acum s-a isprăvit! Destul! Ţi-o spun eu că e prea destul, ai priceput? strigă contele cu o hotărâre de nezdruncinat. Acum nu mai e vorba de înşelătorii insolente sau ticăloase, pe care lumea le tolerează şi pe care eu am avut slăbiciunea să le încurajez dându-mă drept exemplu pe mine. E vorba de o iubire care mă sperie, care te poate împinge la orice ticăloşie, da, la ticăloşie, pentru că a iubi acea făptură diabolică înseamnă a iubi însuşi viciul, destrăbălarea, înseamnă a risca să ajungi poate chiar la crimă; pentru că… Apoi, întrerupându-se, cu un violent gest de indignare împotriva lui însuşi, contele adăugă: Şi după toate astea, nici măcar nu sunt bun să discut cu dumneata, hai? Vrei să-mi trimiţi pe cap acea oribilă creatură care să facă pe arbitrul în ceea ce priveşte soarta mea şi soarta acelui înger plin de candoare pe care l-ai sedus în mod nedemn? Nu ştii că, săvârşind acest lucru la vârsta dumitale, meriţi mai mult decât indignarea paternă?

— Probabil pe cea a Părintelui ceresc sau fulgerele lui Jupiter, zise Scipion rânjind.

— Nu, domnule, meriţi închisoarea!

— Închisoarea?

— Da, strigă furios contele, da! Dacă mă obligi la aşa ceva, ei bine, pe toţi dracii, vei afla ce înseamnă o casă de corecţie, fiindcă vei deveni major abia peste zece luni. O casă de corecţie, pricepi? cu aspra disciplină a închisorii, tu, care-ţi baţi joc de autoritatea mea; cu pâinea închisorii, tu, pe care traiul bun te-a blazat, cu hainele închisorii, tu, pe care luxul te-a blazat. Trecerea va fi bruscă şi sigur că te va mira…

— Bruscă? Trecerea? Câtuşi de puţin! zise Scipion, regăsindu-şi sângele rece o vreme pierdut. De la comedie bună, trecem la dramă, iar de la dramă, la casa de corecţie… Nu ţi se pare că prea aduce cu Gazeta Tribunalelor?

— Da… Voi avea grijă ca numele dumitale să nu ajungă într-o bună zi acolo! Cu toate că acest nume a fost al unui amărât de birtaş, zise contele cu amărăciune. Oricât de ridicol ţi s-ar părea acest nume, el nu va fi pătat de nicio ticăloşie! Crezi că nu e vorba decât de a-ţi da silinţa să te naşti pentru a te bucura de toate înlesnirile opulenţei şi a ajunge astfel la blazare şi la cea mai abjectă destrăbălare?

— Socot că reproşul e absurd, zise Scipion imperturbabil, scoţând rotogoale de fum din ţigară; nici dumneata n-ai făcut altceva decât să te naşti pentru a fi bogat şi pentru a te bucura de munca bunicului Du-riz-au-veau, un cămătar josnic şi pe deasupra şi un mare ticălos pe vremea Directoratului. Asta e tot.

— Sunt prea speriat pentru a-ţi mai lua în seamă obrăzniciile, spuse contele. Vorbeai mai adineauri despre condiţii. Păi iată-le pe ale mele, drăguţule! N-ai s-o mai vezi niciodată pe femeia aceea îngrozitoare, al cărei nume l-ai rostit mai adineauri! În plus, vei repara seducţia nedemnă şi te vei însura cu domnişoara Wilson!

— Asta numai pentru ca tu să te poţi însura cu mama? Eşti într-adevăr expert în materie, domnule Josse!

— Află, băiete, că ai să te însori cu domnişoara Wilson şi că ai să rămâi aici, în ţinutul ăsta, conform voinţei mele, doi sau trei ani, sau poate mai mult, fără să mai pui piciorul în Paris. Şederea aici, afecţiunea unei femei înzestrate cu rare calităţi, severa mea vigilenţă vor fi de ajuns pentru a potoli fierbinţeala dumitale şi înclinarea către desfrâu, fapt care-mi inspiră milă, pentru că la vârsta ta, slavă Domnului, viciul încă nu ţi-a intrat în sânge, dar

exagerarea smintită, deplorabila monomanie... Mă rog, de astea mai poţi fi vindecat, şi încă pe deplin. Să fim deci liniştiţi; eu voi fi medicul tău!

— Eşti cât se poate de bun! Dar dacă refuz să mă însor cu Raphaële Wilson? Sau, cu alte cuvinte, dacă te împiedic să te însori cu maică-sa?

— Te înşeli, amice! Să nu crezi că ţii în mâna ta soarta unei iubiri pe care o mărturisesc. Pricepi? A unei iubiri cu care mă mândresc pentru că este onorabilă. Aşa că dacă refuzi să repari răul pe care l-ai făcut, îi voi spune, în mod loial, doamnei Wilson... ce eşti de fapt. Îi voi vorbi despre dragostea josnică pe care ai cutezat să mi-o mărturiseşti; o voi lămuri despre cumplitele nenorociri a căror victimă ar fi fata ei dacă se mărită cu tine. Şi cum, înainte de orice, doamna Wilson îşi adoră copila, se va socoti fericită, chiar prea fericită, şi ea şi Raphaële, să scape de sinistrul viitor pe care li-l pregăteşti. Acest demers cinstit, departe de a fi un obstacol în calea însurătorii mele cu doamna Wilson, va adânci şi mai mult nobila afecţiune care ne uneşte. Aşa că josnica dumitale combinaţie nu ţi-a slujit la nimic din moment ce n-ai privit lucrurile şi sub acest aspect. Păcat!

Scipion ridică din umeri şi, reluându-şi tristul avantaj pe care se părea că-l pierduse, îi răspunse contelui, cu o ironie amară:

— Regret că nu m-am putut bucura de superioritatea mea; dar, într-adevăr, te-ai dovedit mai tare. Ai uitat însă că Raphaële a fost amanta mea şi, în plus, nu ştii ce-am aflat, citind astă-seară un bileţel pe care mi l-a trimis în timp ce ne aflam la vânătoare; nu ştii, vai! că această fată va fi într-un viitor apropiat, aşa cum se spunea pe vremea reginei Victoria, „într-o poziţie interesantă”.

— E o minciună sfruntată, al cărei scop îl şi întrevăd.

— Citeşte, îi zise Scipion tatălui său, întinzându-i biletul.

Contele îl citi şi rămase consternat.

— Aşa că vezi bine că la ora asta, pentru a nu muri numai de dragoste, ci şi de ruşine, Raphaële va vrea să se mărite cu mine, cu orice preţ, zise Scipion. Aşa că atunci când ai să-i vorbeşti despre mine maică-si, aceasta – împinsă de fiică-sa, care-i va mărturisi totul – va ţine cu dinţii la însurătoarea mea cu Raphaële, ba va face chiar mai mult decât atât... Nu te va lua de bărbat decât cu această condiţie! Iată-te deci mai mult ca niciodată depinzând de mine... Cât despre ameninţarea cu casa

de corecţie, pentru un om cu un spirit ca al dumitale, mi se pare şi prostească, şi brutală. Asta-i tot!

În ciuda prodigioasei impertinenţe, judecata lui Scipion, în legătură cu însurătoarea tatălui său, era logică. Contele rămase un moment năucit. Apoi, exasperat de insolenta îndrăzneală a fiului său, de mânia, de violentele sentimente care-l chinuiau de atâta vreme, palid, pierzându-şi stăpânirea de sine, cedând impetuozităţii caracterului său, mut de furie se năpusti către fiul său, cu gând să-l lovească.

— Bagă de seamă! strigă Scipion fără să se tragă înapoi şi privindu-şi cutezător tatăl. Acum nu mai e vorba de Géronte şi de Damis, ci de doi bărbaţi care se înfruntă!

Din fericire, două sau trei ciocănituri în uşa camerei de culcare făcură ca braţul contelui să se lase în jos; rămase un moment tăcut, ştergându-şi sudoarea care-i curgea pe frunte; apoi, cu glas încă schimbat, întrebă:

— Cine e?

— Sunt eu, Beaucadet, răspunse vocea importantă a subofiţerului.

— Ei, domnule, strigă Duriveau, e de neconceput să vii şi să mă deranjezi astfel la mine acasă!

— E vorba de o problemă de viaţă şi de moarte, răspunse glasul jandarmului.

La aceste cuvinte, contele se duse şi deschise brusc uşa, în vreme ce Scipion îşi aprindea o nouă ţigară şi se tolănea indolent într-un fotoliu.

— O problemă de viaţă şi de moarte? îl întrebă Duriveau pe Beaucadet, care intra cu un aer misterios în odaie.

— Da, domnule conte… Treaba asta poate duce la… dacă nu luăm măsuri… dar eu, în calitatea mea de ochi al Justiţiei, veghez, ţinându-l în permanenţă deschis.

— Mă rog… Despre ce-i vorba? întrebă nerăbdător contele.

— Domnule conte, aveţi un valet pe nume Martin?

— Da.

— A fost rănit uşor astă-seară?

— Da…

— Vin să-l interoghez pe acest Martin, care mi se pare suspect.

— Martin?

— Da, domnule conte; după răspunsurile evazive şi suspecte

ale sus-numitului, îmi vine a crede că face parte dintr-o bandă de răufăcători al cărei şef e Paiaţa (ah, caraghiosule, pun eu mâna pe tine!) iar Bête-Puante şi Martin, ajutoarele lui…

— Martin… Eşti nebun, domnule, zise contele, ridicând din umeri. Am despre omul ăsta cele mai bune recomandaţii!

— Dar nu ştiţi, domnule conte, că sus-zisul Martin a fost prieten intim cu Paiaţa, având în vedere că acesta îi poartă numele tatuat pe piept.

— Într-adevăr, rosti contele, amintindu-şi acest lucru.

— Păi da. Curajosul bandit are tatuat pe piept numele lui Martin şi pe cel al lui Basquine, spuse vicontele, ascunzându-şi mirarea sub tonul ironic şi batjocoritor cu care se părea că-şi înfruntă părintele rostind din nou numele lui Basquine. Martin se află – pe pieptul Paiaţei – într-o foarte bună companie. Dar cine ţi-a spus dumitale, isteţule jandarm, că acel Martin ar fi Martin al nostru?

— El trebuie să fie, domnule viconte, răspunse Beaucadet. Mi-o spune mie inima!

— Ne vom vedea mâine şi vom sta de vorbă, îi spuse contele lui Beaucadet, făcând câţiva paşi spre uşă.

— Mâine dimineaţă, domnule conte, voi suna respectuos la uşa dumneavoastră.

Subofiţerul ieşi. În timpul acestei discuţii, Scipion rămăsese cufundat în fotoliul în care fuma; ridicase doar de mai multe ori din umăr. După ce Beaucadet plecase, el îi spuse tatălui său, cu o ironie amară:

— Am rămas cu discuţia la un gest destul de ameninţător din partea ta. Mi se pare că ai ridicat mâna asupra mea…

— Şi n-aveam dreptate. Îţi cer scuze, zise cu răceală contele, violenţa nu convinge, nu ajută la nimic. Prefer să-ţi spun aceste cuvinte simple: în cincisprezece zile, fără să părăseşti ţinutul, te vei căsători cu Raphaële Wilson.

— Fleacuri! Eu, să mă însor? Cum asta?

— Uite-aşa… Te vei însura! răspunse contele cu un calm desăvârşit.

— Nu ai o altă persoană să-mi dai de nevastă? întrebă Scipion, ridicându-se din fotoliu.

— Pe nimeni…

— Atunci, noapte bună, rosti vicontele îndreptându-se spre uşă; apoi, cu mâna pe clanţă, se întoarse şi-i spuse tatălui său:

Eu aş zice să nu visezi prea mult la doamna Wilson, să nu-ţi poarte ghinion.

Contele nu răspunse nimic. Scipion ieşi.

Capitolul X

Prins. Inventar. Un domn al regelui. Părerea unui băieţandru-slugă despre stăpâni. Locuinţa unui fermier, în Sologne. Filosofia unui fermier. Discuţia dintre Martin şi braconier. De ce era acuzată Bruyère că şi-ar fi ucis copilul.

Trecuseră trei zile de când Bruyère se aruncase în balta de la ferma „Marele ienupăr”. Soarele se pregătea să apună; la fermă domnea o agitaţie neobişnuită: uneltele de muncă, şarete, căruţe, şei şi hamuri etc. erau aranjate cu dichis pe un dâmb, dincolo de clădirea fermei. Nu departe de acolo, de-a lungul unei bariere făcute din ţăruşi şi scânduri de brad, era aliniată cireada vacilor slăbănoage ale fermierului. Într-un loc împrejmuit provizoriu fuseseră adunate păsările de curte aflate până atunci în grija tinerei Bruyère: cei doi curcani uriaşi, curcile, gâştele etc. Caii fermei, costelivi şi prăpădiţi, erau şi ei legaţi de câţiva copaci răzleţi. Slugile de la fermă se fâţâiau de colo-colo, cu un aer aferat: unii cărau saci cu grâu, alţii saci cu ovăz, pe care-i aşezau în jurul unei balanţe cu cârlig, agăţată de o bară şi destinată să-i cântărească. Doi bărbaţi, purtând nişte halate albastre peste veşmintele negre, asistau la acea vânzoleală neobişnuită. Unul dintre cei doi îi poruncea celuilalt; părea furios şi avea un aer important; cascheta, ca cea a lui Périnet-Leclerc (modă cam depăşită), îi era vârâtă pe cap până la urechi, iar pe nasul lung purta o pereche de ochelari; în mână ţinea un carnet în care – după ce examinase şi pipăise, cu un ochi şi cu o mână de cunoscător, animalele de la fermă – scria numărul lor; această treabă odată îndeplinită, omul cu ochelari începu a nota în carnet uneltele agricole, apoi sacii cu grâne după ce fuseseră cântăriţi, apoi, în sfârşit, furajele care mai rămăseseră în podul desfundat al fermei. Totul fu numărat: sac cu sac, legătură cu legătură, sub supravegherea acelui om care nu era altul decât domnul Herpin, unul dintre avocaţii cei mai destoinici din Salbris, asistat de ajutorul său, amândoi pregătindu-se – printr-o

estimare aproximativă – să înhaţe ceea ce-i aparţinuse jupânului Chervin, fermierul de la „Marele ienupăr”. Un afiş mare, galben, pe care-l sufla vântul, prins cu un cui pe rămăşiţele porţii de la fermă, anunţa că acea vânzare, din ordinul justiţiei, va avea loc, la amintita fermă, în duminica următoare, după terminarea slujbei.

Isprăvind evaluarea modestelor valori de la fermă, avocatul tocmai se pregătea să intre la jupânul Chervin, fermierul, când o femeie în vârstă, îmbrăcată în zdrenţe, cu chipul palid, cu ochii roşii de plâns, coborî grăbită cele câteva trepte inegale, acoperite cu muşchi, ce duceau la uşa odăii fermierului. Timidă, rugătoare, se apropie de avocat şi-i zise, împreunându-şi mâinile şi nelăsându-l să treacă.

— Bunule domn… vă rog…

— Ei bine, despre ce e vorba? Iar rugăminţi? Iar lacrimi? replică avocatul cu nerăbdare. Ce dracu vrei să fac eu într-o situaţie ca asta? Nu puteţi plăti, domnul conte v-a luat ferma! E dreptul lui!

— E adevărat, domnule, e adevărat, răspunse biata femeie, nu putem plăti… ne-au luat tot şi acum ne aruncă în drum… Văd şi eu asta!

— Zău? Mă bucur că vezi! Şi totuşi nu vrei să pleci! Să ştii însă că domnul conte nu se lasă înduioşat. El nu cunoaşte decât legea şi dreptul lui… Vrea să i se plătească ce i se datorează, şi are dreptate!

— Vai, Doamne, ştiu că are dreptate din moment ce ne ia tot şi ne aruncă în drum…

— Ei bine, atunci lasă-mă să-mi fac liniştit inventarul, zise avocatul, încercând să împingă femeia care-l împiedica să urce treptele. Trebuie să trec la evaluarea mobilelor şi cu asta am terminat. Se înnoptează şi n-am chef să întârzii prin hăţişurile şi mlaştinile voastre, fiindcă nu l-au prins încă pe criminalul acela primejdios… Paiaţa; în ciuda urmăririi, dă târcoale prin împrejurimi şi mă tem de vreo întâlnire neplăcută.

Spunând acestea, avocatul încercă din nou să urce scara.

— Dragă domnule, n-o urca! Pentru Dumnezeu, nu urca scara! strigă biata femeie înspăimântată, împreunându-şi mâinile.

— Şi de ce, mă rog, să n-o urc?

— Vai, Doamne, fiindcă bietul meu bărbat zace în pat… începuse să aibă friguri încă de când s-a înecat Bruyère. Apoi,

când a auzit că-i luaţi tot, asta i-a căşunat o durere atât de mare, încât a înţepenit. De două zile nu se mai poate mişca… Dacă v-ar vedea intrând, dragă domnule, s-ar putea să şi moară…

— E cam răsfăţat moş Chervin. Când se duce la târg şi când se întrece cu careva în tăria braţului şi a mâinii, nu se plânge de friguri. Hai, lasă-mă, că trebuie să fac inventarul mobilelor şi să plec…

— Bunule, milostivule domn, asta îl va ucide pe bietul meu bărbat! Mobilele noastre… Ţi le spun eu, că sunt doar câteva…

— Bine – zise avocatul, văzând că soarele se pregătea să apună, gândindu-se că avea de străbătut mai bine de două leghe de hăţiş pustiu şi de pădure de brazi ce puteau oferi un refugiu excelent acelui teribil tâlhar poreclit Paiaţa – bine; văd că trebuie să vin vineri… am să aştept până atunci pentru a vă cerceta mobilele… Totuşi, am să le notez în carnet. Spune ce mobile ai…

— Avem dulapul de la nuntă, rosti femeia oftând din adâncul plămânilor.

— Dulapul e din nuc?

— Da, domnule; ah, sunteţi un om atât de…

— Şi altceva?

— Covata de frământat şi păstrat pâinea…

— Nouă sau veche?

— Păi ne slujim de ea de doisprezece ani.

— Şi altceva?

— O masă albă de lemn şi două scaune de bucătărie.

— Şi mai ce?

— Patul nostru.

— Legea vă lasă patul… Altceva?

— Păi asta-i tot, dragă domnule.

— Atunci, pe vineri.

Apoi, chemându-şi slujbaşul, avocatul îi zise:

— Repede, Benjamin, s-o luăm la picior. Iată, soarele aproape a apus şi ne trebuie mai bine de un ceas ca să ajungem acasă… Landa e pustie şi, datorită acelui bandit, înghiţi-l-ar iadul, ţinutul nu mai e sigur.

Spunând acestea, avocatul şi slujbaşul său, părăsind curtea fermei, o luară repede la picior, în speranţa de a ajunge la casele lor înainte de a se înnopta.

— Căraţi-vă şi dracul să vă sucească gâtul, păsări ale nenorocirii! strigă după ei Robin, fata de la fermă, când se

convinse că cei doi n-o mai puteau auzi, fiindcă simţea – ca de altfel toţi locuitorii ţinutului – un fel de spaimă amestecată cu aversiune pe care avocaţii şi portăreii le-o inspirau întotdeauna acelei populaţii sărmane.

— Şi iată că duminică seara jupânul Chervin, fermierul, va fi nici mai mult, nici mai puţin decât un zilier ca şi noi, plătit cu douăzeci de bănuţi ziua de muncă şi cu casa în spinare ca un melc, zise unul dintre argaţii de la fermă împingând înaintea lui nişte cai de călărie. Asta drept răsplată că s-a străduit să fie un fermier cinstit vreme de treizeci de ani!

— Ia nu-l mai plânge atâta! La urma urmei, un stăpân tot stăpân rămâne, şi pe mine mă bucură grozav să-i văd pe stăpâni ajunşi la sapă de lemn… zise un căruţaş.

Acest răspuns o înfurie pe Robin, dar îi înveseli pe ceilalţi argaţi, care izbucniră în hohote zdravene de râs.

— Hi, hi, hi! Şi pe noi ne bucură să-i vedem ajunşi la sapă de lemn!

Lăsând la o parte crasa ignoranţă şi abrutizarea în care, la fel ca miile lor de confraţi, acei nefericiţi erau obligaţi să trăiască, mizeria explică şi ea indiferenţa, dispreţul, chiar ura cu care muncitorul agricol îşi priveşte, în general, stăpânul care-l exploatează. Căci, într-adevăr, între el şi fermier nu există nimic comun, nicio solidaritate fraternă, nicio legătură; într-un cuvânt, pe muncitorul agricol nu-l interesează dacă stăpânul său are o recoltă bună sau proastă. Îi e indiferent acest lucru pentru că fermierul nici nu-i scade, dar nici nu-i dă nimic în plus peste suma cu care a fost tocmit. Fermierul face un contract cu stăpânul său pentru o arendă fixă[9]. În relaţiile sale cu proprietarul terenului, nicio solidaritate, nicio legătură; an bun, an prost, fermierul e obligat să-şi plătească arenda sau să fie izgonit, aşa încât acea neîncredere, acea aversiune instinctivă care-l îndepărtează pe muncitorul agricol de fermier îl îndepărtează de asemenea şi pe fermier de proprietarul pământului.

. . . .

[9] Adică arenda pe jumătate, care constă în faptul că proprietarul, dându-şi terenul unui fermier, împarte cu el în mod egal produsele. Acesta este un mod de arendă mult mai echitabil. Dar simplii muncitori agricoli sunt întotdeauna excluşi din această asociaţie (n.a.).

Avocatul odată plecat, nevasta fermierului urcă scara alcătuită din câteva pietre mari puse alandala, scară ce ducea în odaia jupânului Chervin. În acea odaie, destul de mare, cu tavanul foarte jos, pe câteva lese de nuiele, atârnate sub grinzile înnegrite de fum, erau aşezate nişte bucăţi de brânză râncedă şi acră, în vreme ce la celălalt capăt, tavanul prăbuşit lăsa să se vadă, printre pânzele dese de păianjen, fânul de care era plin podul. În timpul zilei lumina nu pătrundea în acea odaie întunecoasă decât prin oblonul de deasupra uşii, oblon care se ridica, dar care n-avea geam. Noaptea trăgeau oblonul. Pereţii, crăpaţi ici şi colo, erau plini de umezeală şi de o murdărie care bătea în cafeniu-închis. Podeaua inegală, era, în câteva locuri, plină de apă. Într-un colţ al acelei odăi se vedea un şemineu, dacă se putea numi şemineu un fel de burlan din cărămidă, înalt de patru sau cinci picioare, lipit de zid şi ridicat deasupra unei vetre alcătuite dintr-o piatră mare pe care se făcea focul întocmai ca într-o colibă de sălbatici; aşa încât, la cea mai mică răbufnire a vântului, fumul se năpustea în trâmbe în acea odaie atât de nesănătoasă.

În seara aceea, vrând să mai dezmorţească puţin odaia de frigul umed şi pătrunzător al toamnei, nevasta fermierului pusese în vatră doi brăduţi, ale căror rădăcini pline de pământ ajungeau până în mijlocul odăii; lemnul, încă verde, în loc să ardă, răspândea un fum negru şi înecăcios. Nu departe de cămin se vedea o copaie de pâine, roasă de cari, iar deasupra, o scândură mucegăită şi câteva oale ciobite; în faţă, se afla un dulap mare, de nuc; în sfârşit, undeva în fundul odăii trona un pat de o înălţime uriaşă, alcătuit dintr-o saltea de paie groasă de trei picioare peste care era pusă o salteluţă subţire de lână nescărmănată; o bancă de lemn, o masă şchioapă, câteva scaune fără spătar, iată tot mobilierul acelei odăi slab luminate de o lumânare aşezată într-un vechi felinar cu zăbrele de fier, căci între timp se întunecase. Astfel arăta locuinţa jupânului Chervin, fermierul bogatului conte Duriveau, astfel arătau, în general, locuinţele fermierilor din Sologne. Fermierul părea să doarmă, în vreme ce nevasta lui, îngenuncheată în faţa focului, încerca să-l facă să se aprindă suflând din toate puterile în tăciunii care fumegau. Neizbutind să însufleţească flacăra, se ghemui în faţa căminului, cu genunchii la gură, întorcând din când în când capul către patul unde aţipise bărbatul ei. Brusc,

jupânul Chervin scoase un geamăt lung şi dureros, negăsindu-şi locul în culcuşul umed şi tare. Avea în jur de şaizeci de ani, un chip plăcut şi cinstit; tenul îi era de un cenuşiu-palid, ochii adânciţi în orbite, buzele albe; barba căruntă, netăiată de multă vreme, se ascuţea, aspră şi băţoasă, pe pielea ridată. Auzindu-l plângându-se şi agitându-se, soţia lui dădu fuga spre pat.

— Nu dormeai, bietul meu bărbat?

— Nu... Mă gândeam la avocat. A plecat?

— Da. Voia să vină aici şi să ne treacă în carnet toată mobila. Dar atâta l-am rugat să nu te trezească din somn, încât a scris ce i-am spus eu şi a plecat.

— Deci s-a isprăvit, s-a isprăvit, murmură fermierul gemând, nu mai avem nimic. Ce-o să se întâmple cu noi?

— Vai, Doamne, nu ştiu, bărbate, nu ştiu...

— Şi sunt atât de bolnav... Frigurile m-au dat gata! Ah, din vina mea am ajuns aici, din vina mea!

— Din vina ta?

— Da. Anul trecut, vânzând recolta frumoasă pe care am obţinut-o, ascultând de sfaturile micuţei Bruyère, când administratorul contelui m-a rugat să reînnoiesc contractul, nu trebuia să mai fac un altul cu niciun preţ. Asta a însemnat ruina noastră, căci mai înainte, chiar dacă n-am putut pune un ban deoparte, tot mai puteam s-o scoatem la capăt; iar după recolta bogată de anul trecut, am avut numai necazuri, fiindcă n-am avut bani să cultivăm pământul cum trebuie. Recolta de anul ăsta a fost şi ea destul de frumoasă, dar contractul cere să dau mult mai mult decât anul trecut. Ah, bietul tata avea dreptate când spunea: „Nu te strădui să dai o recoltă prea bogată, băiete, căci proprietarul o să-ţi ceară să-i dai de două ori mai mult decât i-ai dat”.

— Domnul conte trebuie să aibă mare nevoie de bani din moment ce a vândut puţinul nostru avut şi ne-a lăsat pe drumuri după atâţia ani de muncă.

— Da, aşa s-ar părea... că are nevoie de bani. La urma urmei, e dreptul lui, şi unde-i lege, nu-i tocmeală; aşa a zis şi avocatul.

— Dar plecând de aici, te-ai gândit, bărbate, cum o să trăim? Tu eşti prea slăbit ca să mai poţi munci ca ziler, iar eu, chiar dacă aş găsi ceva de muncă, nu voi scoate nici măcar un sfert din pâinea zilnică.

— Într-adevăr, aşa e...

— Şi, totuşi, continuă nevasta fermierului, după o tăcere destul de lungă, nu mă pot împăca deloc cu gândul ca doi oameni bătrâni, care n-au nimic ce-şi reproşa, să se trezească dintr-odată fără acoperiş deasupra capului şi fără pâine. Nu, nu, nu mă pot obişnui cu gândul ăsta!

— Ai dreptate, dar cui să ne plângem? Domnului conte? E în drepturile lui. Nu suntem noi vinovaţi că nu-i putem plăti, iar el este şi mai puţin vinovat.

— A cerut mai mult decât îi puteam da.

— Nu trebuia să semnăm contractul.

— Şi asta e adevărat.

— Vezi, nevastă, seniorul e senior, iar noi suntem nişte simpli fermieri. Se pare că seniorii se ajută între ei… ştii tu proverbul: „Corb la corb nu-şi scoate ochii”… Doar nu-i frate-meu să mă ajute… Ce dracu!

— Ai dreptate, zise nevastă-sa cu o umilă şi naivă resemnare. Vom avea un alt stăpân în locul contelui şi va fi acelaşi lucru… Nu e cazul să dăm vina pe el, dar să mă ierte Dumnezeu, prea e neîndurător şi aspru! Ia gândeşte-te la moş Jacques, căruia, de bine, de rău, îi puteam oferi un adăpost şi-i dădeam câte o lingură cu mâncare. Acu ce-o să se întâmple cu el?

— Atâta vreme cât am putut, l-am ajutat. Acum, când noi înşine suntem izgoniţi… Bietul bătrân! Va rămâne şi el ca şi noi, în grija Celui-de-Sus.

— Nu-mi pare rău că l-am ajutat…

— Ştiu, nevastă! Mie însă îmi pare rău pentru puţinii bani pe care i-am risipit la târg şi la han, în zilele când trebuia să duc produsele la piaţă ca să le vând. Dacă am avea acum banii ăia…

— Îţi pare rău pentru un clondir cu vin şi o friptură, băute şi mâncate ici şi colo, când toată săptămâna răbdai ca un câine şi munceai ca un rob? Nu, dragul meu, n-ai dreptate!

— Da, dar în zilele în care eu mă desfătam cu un pahar de vin şi cu o friptură, tu, biata mea nevastă, beai, ca de obicei, apă din fântână şi mâncai lapte acru cu pâine neagră…

— Ia taci un pic… Parcă se aude ceva… zise nevasta fermierului întrerupându-şi bărbatul şi trăgând cu urechea.

Cei doi tăcură ca să asculte. Într-adevăr, în toiul tăcerii profunde a nopţii se auzi de două ori ţipătul ascuţit al vulturului din Sologne.

— Ăsta-i Bête-Puante, zise repede fermierul, e semnalul lui!

Poate că vrea să-mi vorbească despre acea bună doamnă Perrine…

Cum strigătul se repetă, nevasta fermierului luă felinarul, ieşi repede din odaie şi se îndreptă spre cuptorul părăsit. Luna, limpede şi luminoasă, acoperise bolta cu argintul razelor sale, aşa încât fermiera putu vedea destul de repede silueta unui om care se strecura printre trestii, îndreptându-se către fermă. După câteva minute, Bête-Puante ieşi din stufărişul prin care mersese aplecat şi urcă poteca unde-l aştepta, tremurând, nevasta fermierului.

— Martin a venit? întrebă braconierul.

În loc să-i răspundă, femeia puse felinarul jos, îşi împreună mâinile şi şopti:

— O, Doamne, te credeam ascuns pe undeva prin inima pădurii… Nu ştii că Beaucadet şi jandarmii lui…

— Martin a venit? întrebă din nou, nerăbdător, braconierul, întrerupând-o pe femeie.

— Nu, domnule, răspunse nevasta fermierului. Încă n-a venit. Apoi adăugă, cu o şovăială plină de teamă: Nu cutez să te poftesc în odaia noastră. Ştiu că nu prea ai obiceiul să-ţi petreci vremea sub un acoperiş…

— Şi bărbatul dumitale? întrebă braconierul, fără să dea atenţie celor spuse de femeie.

— Oh, Doamne, zise tristă femeia, bietul meu bărbat e din ce în ce mai slăbit. Din ziua în care jandarmii au venit s-o aresteze pe Bruyère şi fata s-a înecat, omul meu nu s-a mai ridicat din pat, până într-atât l-a răscolit toată povestea aia… Căci fata ne era nespus de dragă.

— A murit… Să nu ne mai gândim la asta, se grăbi să răspundă braconierul.

— Şi când te gândeşti că nici măcar trupul nu i l-au mai găsit!

— Nici nu puteau să i-l mai găsească, răspunse braconierul; în fundul bălţii sunt gropi adânci şi vârtejuri… Cine ştie unde i-or fi târât trupul… Apoi, ca şi cum ar fi vrut să pună capăt acelei discuţii, braconierul spuse: Deci bărbatul dumitale nu se simte deloc bine?

— Ce vrei… Moartea acelei copile, scoaterea în vânzare a tuturor lucrurilor noastre… Toate astea l-au dat peste cap. Nici măcar nu ştim încotro o vom apuca.

Şi biata femeie îşi şterse lacrimile pe care avusese tăria să şi

le ţină în faţa bărbatului ei.

— Da, vând tot pentru că nu v-aţi putut plăti arenda… zise braconierul cu un surâs amar. Vă veţi duce să muriţi în cine ştie ce colţ, după treizeci de ani de muncă cinstită. E drept, nu-i aşa?

— Din păcate, e drept. Domnul conte are dreptate şi nu noi…

— Cred şi eu că are dreptate… Arenda atât de mare pe care v-a pus-o v-a zdrobit! Iar vizuina aia în care staţi e atât de nesănătoasă, încât v-aţi îmbolnăvit de friguri, boală care nu mai are leac. Bine măcar că avocatul nu v-a luat şi pielea de pe voi, fiindcă dacă putea, v-o lua şi pe aia. Totuşi, ce-i de făcut? Stăpânul şi seniorul vostru e în drepturile sale.

— Vai, da…

— Aşa că nu puteţi apela la el…

— Vai, nu…

— Vai, da, vai, nu! strigă braconierul, izbucnind într-un hohot de râs. Iată ce-mi răspunzi, femeie! Vă jupoaie pielea de pe voi, şi măcelarul e în dreptul lui! Dar mişcaţi-vă, faceţi ceva! Jupânul Chervin să nu se lase doborât ca o vită de povară! Să se scoale din pat, să se ducă unde trebuie, să fie mai curajos şi mai întreprinzător! La urma urmei, bunurile încă nu v-au fost vândute, şi până mâine se mai pot schimba multe…

— Dar cum crezi, domnule Bête-Puante, că bietul meu bărbat va putea să se ridice din pat, când el nu poate mânca nimic şi când îi e silă până şi de lapte acru?

— Mă mir, zise Bête-Puante ironic, căci de şaizeci de ani nu mănâncă decât pâine neagră şi nu bea decât apă din fântână! Taci, biată mieluşea ce eşti, zise braconierul cu un ciudat amestec de ironie şi de înduioşare, mă faci să fiu neîndurător ca lupii…

Apoi braconierul, vârându-şi mâna într-unul din largile buzunare ale cazacei sale, scoase un fazan mare, având încă la gât laţul în care căzuse.

— Iată un fazan de doi ani: să-l cureţi, apoi să-l laşi să fiarbă trei-patru ceasuri, cu puţină sare şi cu o mână de pătrunjel; supa asta va fi pentru bărbatul dumitale, cea mai bună supă pe care o poate bea un bolnav şi care-l va pune pe picioare…

— Vai, domnule Bête-Puante, tot mai dai iama prin pădurea contelui? strigă speriată nevasta fermierului, ţinând de gât fazanul pe care i-l dăduse braconierul. Bagă de seamă! Jandarmii sunt pe urmele dumitale şi au jurat să te prindă. Bagă de seamă!

— Şi după ce-o să bea supa de fazan, sănătoasă şi uşoară, continuă braconierul, fără să ia în seamă spaima femeii, se va simţi mult mai bine; dacă e atât de bolnav, cu atât mai mult are nevoie de aşa ceva.

— Dar, domnule Bête-Puante, fazanul ăsta e al contelui, e din pădurile lui. E vânatul lui…

— Linişteşte-te, femeie, vânatul e, în primul rând, al Celui-de-Sus, care l-a creat pentru toată lumea. De altfel, stăpânul şi seniorul tău are mai mult decât îi trebuie ca să mănânce. Valeţii lui sunt sătui de aşa ceva, iar valeţii valeţilor săi sunt scârbiţi să-l mai şi vadă… până şi câinii s-au săturat de carne de fazan…

— Dar, domnule Bête-Puante…

— Din moment ce ţi-am spus că şi câinii s-au săturat de fazan, ia-l, femeie! Odată cu supa de pasăre, bărbatul dumitale să mănânce şi aceşti doi lini fripţi pe cărbuni. E o mâncare uşoară, hrănitoare şi gustoasă.

Spunând acestea, braconierul scoase de sub cazacă doi lini splendizi, rotunzi, graşi şi lungi de vreo patruzeci de centimetri. Cum erau legaţi cu o bucată de trestie trecută prin urechi, braconierul îi întinse pe amândoi deodată femeii, care-i puse alături de fazanul pe care continua să-l ţină de gât.

— Sfântă Fecioară, strigă ea, deci iar ţi-ai aruncat plasa în baltă, în ciuda jandarmilor şi a tuturor celorlalţi!

În acel moment, datorită urechii lui fine şi exersate, braconierul auzi în depărtare, în spatele fermei, un zgomot abia perceptibil chiar şi pentru el, care avea auzul tot atât de sensibil ca al unui sălbatic.

— Ăsta trebuie să fie Martin. Fii bună şi lasă-ne!

Spunând acestea, braconierul o împinse încetişor spre casă pe femeia care ţinea în mână fazanul şi linii. Apoi rămase singur, nu departe de cuptorul părăsit. O vreme Bête-Puante merse gânditor, sumbru, tot trăgând neliniştit cu urechea la paşii lui Martin, care se apropiau din ce în ce, aruncând în acelaşi timp o privire pătrunzătoare către celălalt mal al bălţii, unde, de câteva momente, se auzea zgomotul îndepărtat şi mereu crescând al unei puternice căderi de apă. În curând se ivi şi Martin lângă ruinele cuptorului. Zărindu-l pe braconier, alergă înaintea lui şi, strângându-l în braţe, îi spuse cu un glas nespus de emoţionat:

— Iartă-mă… Claude… iartă-mă…

— De ce să te iert, băiete? întrebă braconierul cu un accent de

dragoste paternă în glas.

— Vai, Claude, acum trei zile, când te-ai strecurat în parc şi ai ajuns până aproape de fereastră, încercând să mă vezi şi să-mi vorbeşti despre… Martin se întrerupse o clipă, tresări, apoi continuă cu voce schimbată: …acea întâmplare îngrozitoare… Dar se întrerupse din nou. Nu putea continua. Lacrimile îl înăbuşeau.

— Curaj, băiete, îi zise braconierul, curaj! Cât despre întâmplarea de alaltăieri seară, hai să nu mai vorbim despre ea. M-ai văzut ridicându-mă ameninţător, în momentul în care Duriveau îşi etala în mod cinic, în faţa musafirilor, principiile lui execrabile. Te-ai temut pentru viaţa acelui om… Te-ai năpustit spre mine, arma pe care o ţineam în mână s-a descărcat singură şi de aici toată tevatura.

— Eşti indulgent, Claude! îmi voi reproşa toată viaţa că am crezut, în spaima mea nebună, că ai fi capabil de o crimă… Tocmai dumneata, Claude!

— Jur pe Cel-de-Sus, care ne aude, băiete, zise braconierul cu o voce solemnă, că, târât de o indignare legitimă, voiam doar ca, de faţă cu musafirii săi, să-i dau lui Duriveau un ultim şi de temut avertisment şi să-i strig: „Căieşte-te, căieşte-te cât mai e timp…”

— Crezi că-i nevoie să te juri, Claude?

— Va veni o zi în care voi fi şi judecător şi călău, zise braconierul, când mă voi folosi de un drept cumplit; dar criminal nu voi fi niciodată!

— Ştiu, Claude, răspunse Martin, profund emoţionat. Probabil că m-am smintit brusc ca să pot crede aşa ceva. Dar violenţa cu care vorbea contele, ura ta întemeiată împotriva lui…

— O să vorbim şi despre conte, zise scurt braconierul. Zi ce-i cu mama ta…

— Încă n-am putut s-o văd, răspunse Martin abătut. Mă tem să n-o tulbur prea tare. Persoana la care a fost dusă alaltăieri mi-a dat de înţeles că starea sărmanei mele mame e tot la fel, dar cel puţin bine că nu s-a mai înrăutăţit.

Braconierul oftă adânc şi-şi plecă încet capul. Tot atât de copleşit ca şi el, Martin nu observă că o lacrimă căzu din ochii prietenului său şi i se pierdu în barba căruntă. După câteva clipe de tăcere, Martin, înfrângându-şi emoţia, spuse:

— Şi Bruyère? Biata mea soră?

— Ţi-am scris… N-o mai paşte niciun pericol. E încă slăbită,

atâta tot. Mâine vei putea s-o vezi…

— Biata fată, zise cu amărăciune Martin. Nici nu ştiam de existenţa ei când am aflat despre toate acele nenorociri care erau cât pe-aci s-o omoare. Nu mă amăgeşti, Claude? Crezi că mâine o voi putea vedea? Nu cumva mai e încă în pericol?

— Nu. Datorită tinereţii ei, a rezistat la lovitură şi la toate celelalte emoţii. Ţi-am spus că se simte bine; slavă Domnului c-am izbutit s-o smulg din balta aia blestemată.

— Da, Claude! Încă o datorie faţă de tine! Mereu te întâlnesc în calea mea ca pe un geniu al Binelui, zise Martin înduioşat, întinzând amândouă mâinile către braconier, care i le strânse cu putere; dar în scrisoarea ta, scrisă în grabă, n-ai putut să-mi spui cum mi-ai salvat sora de la o moarte sigură…

— Ascuns în pădure, am asistat la acea scenă îngrozitoare a descoperirii copilului, zise braconierul. Auzindu-l pe Beaucadet declarând că se va duce la fermă ca s-o aresteze pe Bruyère, am tras nădejde să i-o pot lua înainte. Cunoşteam o potecă mult mai scurtă decât drumul obişnuit; odată în preajma fermei, socoteam să scot strigătul cunoscut de sora ta, s-o scot afară şi s-o previn; din nefericire, jandarmii au venit mult mai repede, iar Bruyère n-a auzit semnalul meu. Sosind prea târziu şi vrând să mă ascund, m-am pitit în mijlocul trestiilor din groapa aceea adâncă pe care o vezi colo… Nu-i despărţită de baltă decât printr-un stăvilar de fier…

— Şi?

— Păi, la lumina lunii am văzut-o pe biata fată aruncându-se în baltă. Într-o clipă mi-am dat seama că puteam s-o salvez. Am ridicat imediat stăvilarul din groapă şi apele, deversându-se în ea, curentul mi-a adus-o imediat pe micuţa care se lupta cu moartea. Am apucat-o cu o mână de rochie, iar cu cealaltă am coborât stăvilarul la loc; şuvoiul s-a oprit, apa din groapă s-a scurs repede. Ţinând-o pe sora ta în braţe, ca pe un copil, am continuat să merg prin groapă până când am găsit un loc pe unde puteam ieşi fără să fiu văzut. Apoi, străbătând pădurea, am ajuns la unul din ascunzişurile mele. Restul îl ştii…

— Şi în vremea asta jandarmii căutau în zadar trupul nefericitei pe care învinuirea lor josnică a determinat-o să se arunce în apă, zise Martin, neputând să-şi reţină lacrimile.

— Ticăloşii! Auzi, s-o învinuiască de infanticid… tocmai pe ea, pe ea, care, cedând unui irezistibil sentiment de bunătate şi de

spaimă totodată, izbutise să ascundă naşterea copilului. Ea care, cu un curaj nemaipomenit, venea de două ori pe zi să-şi alăpteze copilul în vizuina unde i-l ascunsesem, la o leghe de fermă. Văzând însă că, cu toate îngrijirile ei şi ale mele, nevinovata făptură se stingea în acea vizuină umedă şi fără aer, mi-a venit nefericita idee de a duce copilul la Vierzon, unde exista odinioară un turn. Vezi, Martin, ar fi trebuit să renunţ la ideea asta! Să-ţi mai descriu disperarea mamei de şaisprezece ani, lacrimile, strigătele ei sfâşietoare când s-a despărţit de copil? Dar, mă rog, având în vedere sănătatea lui, m-a lăsat să-i duc pruncul la Vierzon. Dar când am ajuns acolo, turnul era închis din motive de economie. Trăind numai în păduri, habar n-aveam de acest lucru.

— Din economie? întrebă Martin, privindu-l pe braconier ca şi cum n-ar fi înţeles bine cuvintele.

— Da, din economie, răspunse Bête-Puante; dar nu, ce zic eu? Dacă au suprimat acest ultim refugiu înălţat de un preot cu frica lui Dumnezeu şi pus la dispoziţia celor sărmani, a fetelor seduse ca să se poată căi, dacă au închis acel refugiu, au făcut-o din calcul: acei oameni ştiau bine că vor condamna astfel la o moarte sigură un mare număr de copii care ar fi fost îngrijiţi cum trebuie în acel modest azil. Dar acele făpturi, născute în sărăcie şi sortite sărăciei, la ce bun să mai trăiască? şi-au zis, prudenţi, epitropii. „Nu-i şi aşa prea mult noroi? Nu cer toţi de mâncare?” Parcă aşa spunea alaltăieri seară Duriveau citând execrabilele maxime ale „evangheliştilor” lui… Deci hai să închidem turnul, ţâncii vor crăpa şi vom avea mai puţină populaţie. Fiul surorii tale a murit…

— Ah, Claude, e îngrozitor, zise Martin, ascunzându-şi obrazul în mâini. Fie-ţi milă de mine!

— Ai dreptate! Nu de ironie avem nevoie, ci de ură! strigă braconierul. Da, de ură împotriva acestei societăţi unde apariţia unui prunc nu e binecuvântată ca un dar ceresc şi nu e primită cu bucurie şi recunoştinţă. Da, blestem asupra celor care se nasc săraci şi părăsiţi, căci sunt priviţi ca o povară primejdioasă pentru societate fiindcă ei n-au alt viitor decât sărăcia, ignoranţa, nefericirea şi, adeseori, crima. Blestem asupra acestei lumi care aproape că-mi ia dreptul să fiu mâhnit din pricina morţii fiului surorii tale! Şi, totuşi, continuă braconierul cedând unei înduioşări involuntare, dacă ai şti ce înseamnă să vezi o biată făptură nevinovată pălind şi stingându-se sub ochii tăi…

Nu, nu pot să-ţi descriu cât mi-am simţit inima de sfâşiată în timpul acelei nopţi în care, după ce am bătut zadarnic la uşa azilului unde socoteam să-l las pe micuţ, m-am străduit să-l readuc la viaţă. Deşi bolnav şi zdruncinat după atâta drum, ar fi trăit totuşi dacă azilul ar fi fost deschis şi ar fi primit îngrijirile necesare. Dar, din păcate, la acea oră înaintată din noapte, o noapte rece şi ploioasă, nicio uşă nu era deschisă. Simţeam cum pruncului îi înţepenesc picioruşele, cum se răceşte. În zadar am încercat să-l încălzesc cu răsuflarea mea… tresărea… se îneca… Apoi am auzit un suspin uşor, l-am văzut surâzând aidoma îngerilor şi s-a stins…

După o clipă de tăcere, pe care Martin nu avu tăria s-o întrerupă, braconierul continuă:

— Mi-am făcut pioasa datorie de a-i aduce surorii tale pruncul. Pentru o mamă e mare lucru să mai poată plânge peste trupul copilului ei… L-am ascuns în vizuina mea. Dar, din păcate, pentru sărmana Bruyère a fost prea mult ca să afle în aceeaşi zi de moartea pruncului ei şi să fie învinuită şi de infanticid. Aşa că a preferat să moară. Acum ai aflat cât a suferit victima, zise braconierul; mâine vei şti de ce cruzime a dat dovadă călăul, vei şti ce josnică umilinţă a îndurat sora ta, atât de pură şi totuşi atât de mânjită de noroi. Acea cumplită istorisire, pe care ruşinea şi teama au făcut-o să n-o spună nimănui decât mie, te va obliga s-o răzbuni, dragul meu băiat, căci, în sfârşit, a sosit şi ceasul răzbunării.

Martin strigă brusc:

— Claude, nu auzi galopul mai multor cai?

— Îl aud de un sfert de ceas, căci urechea mea e mai exersată decât a ta…

— Oare ce să însemne asta? zise Martin neliniştit.

— Sunt jandarmii care mă caută, răspunse calm Claude. Vin încoace să mă aresteze.

Braconierului păru să-i pese atât de puţin de pericolul care-l ameninţa, încât Martin, privindu-l uimit, strigă:

— Vin să te aresteze şi continui să stai aici?

Fără să-i răspundă, Bête-Puante îl luă pe Martin de braţ şi-l conduse dincolo de ruinele cuptorului unde se retrăseseră; cu un gest, Claude îi arătă lui Martin, la lumina lunii, pe malul opus, mai mulţi jandarmi gonind în galopul cailor, urmând poteca ce ducea direct la fermă.

— Jandarmii! strigă Martin. Fugi, Claude, fugi!

— Am să-ţi spun nişte lucruri foarte serioase.

— Dar în mai puţin de zece minute soldaţii aceia vor fi aici!

Bête-Puante făcu un semn negativ din cap.

— Cine-i va opri? întrebă Martin.

— Ecluza… Ascultă…

Într-adevăr, ascultând, Martin auzi, în tăcerea profundă a nopţii, zgomotul îndepărtat al unei puternice căderi de apă.

— Ai deschis stăvilarul, Claude?

— Da… De un ceas, atunci când, venind încoace, i-am văzut pe jandarmii călare apucând-o spre noi… Iar aici nu puteau veni decât după mine.

— Atunci ai făcut bine, dragul meu, drumul va fi sub apă şi jandarmii vor trebui s-o ia prin altă parte sau să se întoarcă înapoi.

— Odată aflaţi în mijlocul mlaştinii şi al turbăriilor care mărginesc balta înspre partea noastră, le va trebui mai bine de un ceas până să ajungă aici; între timp, eu voi fi spălat de mult putina. Acum, ascultă-mă…

— Te ascult, Claude…

— Acum câteva luni, zise braconierul, mi s-a explicat taina naşterii tale; ţi-am scris despre asta; te-ai înapoiat în Franţa; ţi-am scris despre purtarea ticăloasă a contelui Duriveau faţă de mama ta, care a înnebunit de disperare, lăsând să-i fii luat, pentru ca apoi să fii părăsit, copil încă, în mizeria Parisului. Ţi-am spus cum, după ce m-a lovit fără milă, drept în inimă, pe mine, care nu i-am făcut niciodată niciun rău, Duriveau, geniul meu rău, m-a lovit pentru a doua oară, în chip cumplit, în onoarea mea…

— Ştiu… Totul a fost o ticăloşie, Claude, o josnicie…

— Ţi-am scris cum, după propria lui mărturisire, am ţinut în mână viaţa acestui om care, palid, resemnat, îşi aştepta moartea, moartea la care aveam tot dreptul să-l condamn. Dar încrezându-mă în făgăduiala lui făcută în mod solemn, de care mai apoi şi-a bătut joc, i-am dăruit libertatea…

La aceste cuvinte, chipul lui Martin exprimă o înduioşare şi o admiraţie de nespus.

— Oh, dragul meu, spuse el, te-ai dovedit, ca de obicei, iertător şi generos! Nu voi uita niciodată că acum câţiva ani, într-una din ultimele noastre întâlniri, după o lungă despărţire, mi-ai

zis, fără să-mi spui atunci că era vorba despre tine: „Ascultă, băiatule… Un om obscur şi sărman a fost jignit de moarte de către un om puternic şi bogat. A fost una dintre acele jigniri îngrozitoare pe care legea îţi îngăduie să le pedepseşti cu moartea. Omul sărman era înarmat… El i-a spus celuilalt: «Vei muri…» «Viaţa mea îţi aparţine. Fă ce vrei cu ea», i-a răspuns bogatul. «Ascultă, i-a replicat, grav, săracul, până acum ai fost un om rău… încearcă să fii bun… ajută-ţi fraţii aflaţi în suferinţă; tu, care ai fost până acum faţă de ei fără milă, jură-te că te vei schimba şi-ţi voi dărui viaţa. Dar bagă de seamă că jignirea pe care mi-ai adus-o mi-a schimbat complet felul de viaţă; dacă nu te ţii de cuvânt, ştii ce te aşteaptă…» Şi bogatul a jurat…”

— Aşa e… Continuă, zise braconierul întrerupându-l pe Martin, cu o ironie adâncă şi amară; insistă mai ales asupra neghiobiei şi încrederii mele prosteşti. Da, am fost cel mai prost, cel mai tâmpit dintre muritori…

— Nu mai vorbi aşa, Claude, când ştii că pilda ta mi-a fost, aşa cum ai dorit de altfel, cel mai preţios exemplu…

— Zău dacă te înţeleg…

— Mai târziu, am putut, la rândul meu, nu numai să-i las viaţa celui care m-a jignit de moarte, ci să-l şi smulg din ghearele morţii… Era un om puternic, foarte puternic. I-am spus, amintindu-mi de exemplul tău: „Viaţa pe care ţi-am salvat-o încearcă s-o consacri binelui. Puterea dumitale e mare, vino în ajutorul semenilor dumitale care se află în suferinţă.”

— Şi şi-a călcat şi ăla jurământul?

— Nu, Claude, acela nu şi l-a călcat, răspunse emoţionat Martin; până acum văd că şi-a ţinut, în mod cinstit, cuvântul.

— Numai eu am fost înşelat, şi de data asta chiar că m-am dovedit un criminal! strigă braconierul cu o crâncenă înverşunare. Da, un criminal, fiindcă am lăsat un ticălos să trăiască, un ticălos care, în ciuda jurământului, a făcut să curgă torente de lacrimi şi a pricinuit nefericiri cumplite, un ticălos care, lăudându-se cu viciile sale, le-a transmis, mai departe, odraslei sale… Nu, pe omul ăsta nu trebuia să-l las să trăiască… Şi, totuşi, trecând peste resentimentele personale, am încercat totul pentru a-l face să se căiască. În zadar am vrut să-l înduioşez vorbindu-i despre răul pe care-l făcea, despre binele pe care ar fi putut să-l facă. Întâi m-a ironizat şi m-a insultat, apoi a tăcut; astfel a răspuns acest om la toate rugăminţile şi

ameninţările mele. De altfel, l-ai auzit alaltăieri seară…

— Niciodată nu şi-a afişat cu mai multă cruzime şi cinism ura împotriva celor sărmani, spuse Martin, cu un aer sumbru.

— Da, a fost cea mai insolentă, cea mai îndrăzneaţă sfidare pe care a aruncat-o celor umili! Şi totuşi n-a dus lipsă de avertismente. Ţi-am spus toate astea ţie, ţie, Martin, care va trebui să-i ceri o aspră socoteală acestui om! Căci prea ţine de multă vreme toată povestea asta! Mila mea a ajuns la capătul răbdării; a sunat ceasul răzbunării! Mi-ai spus mai demult: „Ai răbdare, Claude! Trag nădejde să fiu îngăduit în casa contelui”. Acum iată-te în casa contelui… Cunoşti execrabilele principii pe care le afişează, vezi răul pe care-l face… Fiul său, demnul său urmaş, a fost călăul surorii tale! Îmi vei spune din nou să am răbdare?

Şi cum Martin îl privea în tăcere pe braconier, cu o expresie de durere şi de spaimă fără margini, Claude spuse:

— Nu răspunzi? Nu mă aprobi? Mă condamni? Nu socoţi, ca şi mine, că a sosit ceasul răzbunării? Omul ăsta fără inimă nu e o adevărată pacoste pentru acest ţinut nenorocit al cărui binefăcător ar fi trebuit să fie? Omul ăsta multimilionar nu e stăpânul absolut al unui pământ imens, pe care taică-său a pus mâna prin înşelăciune şi camătă? Pe vastele sale domenii pe care le va lăsa moştenire fiului său, ce vedem? Fiinţe nenorocite, abrutizate de neştiinţă, dărâmate de oboseală, de foame, de boală. Nişte amărâţi de fermieri zdrobiţi de arenzile oneroase, ale căror ogoare stropite cu sudoarea lor, din zori şi până-n noapte, nu produc grâne decât pentru stăpân. Ei cu munca, cu grijile, cu sărăcia şi cu ruina; stăpânul, cu liniştea, cu lenea, cu distracţiile, cu bogăţia. Şi asta încă nu-i totul: un fiu nedemn, imaginea vie a unui tată nedemn, va moşteni bunurile acestuia, căpătate prin fraudă, şi-i va perpetua viciile. Şi poate că fiul va avea şi el, la rândul lui, un fiu care-i va semăna. Aşa că aproape un sfert dintr-o provincie a Franţei este sortită tuturor nenorocirilor pentru că a avut ghinionul să trăiască sub dinastia unor Duriveau oarecare, dinastie dezmăţată, întemeiată de un pungaş! Şi mai spunem că feudalitatea a fost abolită… Şi mai afirmăm că sclavajul a fost abolit! strigă braconierul cu un râs amar. Apoi continuă, adresându-se lui Martin pe un ton ferm şi hotărât: Ascultă-mă ce-ţi spun… Avem nevoie de un exemplu răsunător, cumplit, salutar, care să-i înspăimânte pe cei răi şi să-i

facă pe cei buni să persevereze pe calea binelui.

Martin ascultase în tăcere acele imprecaţii, roşind de câteva ori. Dar, după o vreme, îi zise lui Claude pe un ton trist, însă plin de afecţiune:

— Dumneata ai suferit mult şi continui să suferi. Necazurile dumitale, sporite şi de singurătate…

— Destul! strigă braconierul. Rana încă sângerează!

— Da, sângerează şi e plină de venin, aşa că am să tac, Claude… Dar sunt sigur că rana n-a putut stinge în tine acea strălucită şi nobilă inteligenţă, acel spirit drept şi elevat pe care nimeni nu bănuia că-l ai când nu erai decât un simplu învăţător de ţară, slujbă pe care ai părăsit-o pentru viaţa rătăcitoare pe care o duci acum. Ei bine, Claude, tocmai pentru că-ţi datorez inteligenţa şi sentimentele frumoase pe care le-ai sădit în mine, nu sunt de acord cu planurile tale, ci, dimpotrivă, aş vrea ca tu să fii de acord cu planurile mele.

— Planurile tale? Şi braconierul îi aruncă lui Martin o privire pătrunzătoare. Ce planuri?

— Şi eu urmăresc acelaşi lucru ca şi tine, Claude; dar cu alte mijloace.

— Poţi să-mi dai un exemplu?

— Îţi voi da un exemplu, zise Martin cu glas solemn. Care-i scopul tău, Claude? Să-i pedepseşti pe cei răi; dar dacă cei răi devin tot atât de buni pe cât au fost de răi?

— Buni? zise Claude cu o mirare profundă. Atunci înseamnă că nu e vorba despre contele Duriveau… tatăl tău…

— Ba e vorba de contele Duriveau… tatăl meu!

— Şi de viconte, fratele tău?

— Da, şi de viconte, fratele meu…

— Atunci rămâi cu bine! Livreaua şi-a pus asupra ta pecetea slugărniciei; te-a înmuiat, te-a corupt…

Şi braconierul dădu să se îndepărteze.

Martin îl apucă de braţ, spunându-i cu glas trist:

— Eşti prea aspru cu mine, Claude…

— Fiindcă eşti laş, pentru că nu mai există în tine o fărâmă de energie, de bărbăţie, pentru că în curând ai să începi să-mi lauzi virtuţile contelui Duriveau, tatăl tău, şi ingenua blândeţe a vicontelui, frăţiorul tău!

— Nu cunosc o persoană mai egoistă, mai aspră, mai apucătoare şi mai monstruos de orgolioasă decât contele

Duriveau, zise Martin, scurt şi sec. Şi nu cunosc un suflet mai negru ca al său atunci când e vorba de milă, de dragoste faţă de aproapele său; nu cunosc om care să afişeze un dispreţ mai cinic faţă de cei sărmani care suferă. Doar l-ai auzit ca şi mine alaltăieri seară… îl cunosc bine pe conte, dar niciodată nu l-aş fi crezut în stare să-şi afişeze cu atâta îndrăzneală execrabilele principii!

— Bun! Şi-atunci ce mai aştepţi? Nu vrei, ca şi mine, să dai un exemplu, pedepsindu-l crâncen?

— Nu! Iată prin ce ne deosebim noi doi, Claude.

— După ce ţi-am zugrăvit portretele celor doi, în adevăratele lor culori, încă mai stai la tocmeală? Ce dracu, ai apă în vine şi niciun strop de ură în inimă?

— Ură? Claude, dar tu eşti cel care m-a învăţat, când am fost mic, să urăsc ura şi să mă resemnez…

— Vremea resemnării a trecut, răspunse cu brutalitate braconierul. Acum nu mai e vorba de resentimentele mele… Nu jignirea mea vreau s-o răzbun… Dar din moment ce acest om nu-ţi inspiră nici ură, nici groază, spune-mi şi mie ce anume simţi faţă de el?

— Milă, Claude…

— Milă! strigă braconierul, izbucnind într-un hohot de râs plin de ironie. Milă!

— Da, Claude, simt o milă profundă atât pentru el, cât şi pentru nefericitul său fiu, care, crescut într-o atmosferă viciată, s-a blazat şi s-a ofilit înainte de vreme.

— Sigur, doar e vorba de fratele tău, un tânăr interesant, e adevărat, şi de tatăl tău, un personaj înduioşător, nu-i aşa?

— Ca şi fiul său, şi el a fost la rândul lui crescut într-un mediu viciat; şi totuşi ştii şi tu că la început avea înclinări bune…

— Destul! zise braconierul. Timpul ne grăbeşte! Care-i ultimul tău cuvânt?

În momentul în care braconierul rostea aceste vorbe, umbra a două personaje ce mergeau aplecate îndreptându-se către cuptorul în ruine se reflectă în oglinda bălţii puternic luminată de lună. Dar nici Martin, nici Bête-Puante nu observară acest lucru, fiind prea cufundaţi în discuţia lor.

Capitolul XI

O cură miraculoasă. Arestarea lui Martin şi a lui Bête-Puante. Surpriza. Cinismul contelui Duriveau. Fermierii, alungaţi de la fermă. Odaia lui Martin. Scrisoarea regelui. Memoriile lui Martin.

Martin continuă, adresându-se braconierului, a cărui înflăcărare sporea din ce în ce:

— Nu, Claude, eu nu cred în puterea mijloacelor radicale… Omenirea le dezaprobă…

— Cangrena nu se vindecă decât cu fierul roşu! Tatăl şi fratele tău sunt putrezi până în măduva oaselor!

După o clipă de tăcere, Martin răspunse:

— Claude, îngăduie-mi să-ţi istorisesc un fapt ciudat, aproape miraculos, la care am fost martor şi care te va pune pe gânduri. Aveam pe atunci ca stăpân un medic ilustru, un savant celebru, un gânditor profund. Într-o zi a fost chemat la căpătâiul unui bolnav bogat. A găsit un om pe moarte, distrus de excesele distracţiilor. Sângele lui sărăcit şi stricat abia mai circula în venele îngroşate, cei mai mari medici îl părăsiseră pe sărmanul nefericit căruia nu-i mai rămăsese altceva de făcut decât să moară. Savantul şi-a amintit atunci de acele istorii misterioase care vorbesc despre sângele tânăr şi sănătos infiltrat în venele şubrezite ale bătrânilor extenuaţi din pricina destrăbălărilor. Dar n-a fost nevoie de sânge, Claude… Draperii scumpe, de mătase şi aur, stropite cu parfumuri grele acopereau geamurile acelei locuinţe opulente, ţinând-o în semiîntuneric. Doctorul a dat ordin să se smulgă perdelele, soarele binefăcător a dat năvală în odaie şi, din porunca savantului, pereţii au fost acoperiţi cu ramuri verzi rupte din copacii răşinoşi care au purificat pe loc aerul; apoi, câteva doici tinere, robuste şi sănătoase, i-au dat celui aflat pe moarte să bea din laptele lor. Şi iată minunea! Cum a sorbit din laptele regenerator, cum a tras în piept aerul acela purificat, bolnavul a simţit că renaşte; sângele lui sărăcit şi viciat s-a regenerat, omul a fost salvat, iar astăzi trăieşte. Pentru salvarea lui, după cum vezi, n-au fost necesare nici lacrimi, nici sânge. Puţin lapte hrănitor, câteva crengi de copac şi razele binefăcătoare ale soarelui[10]. Aşa se va întâmpla şi cu aceşti doi

[10] Poate că veţi ierta orgoliul filial al celui care a scris aceste rânduri dacă veţi afla că acest tratament a fost aplicat unui bolnav de către

nefericiţi, Claude: dispreţul, orgoliul, asprimea le vor umple inima. Ei bine, dragul meu, eu ţin să vindec astfel de inimi! Vreau să le smulg din atmosfera viciată în care trăiesc, să le aşez într-un mediu plin de idei sănătoase şi pure, unde să simtă căldura unor gânduri mari şi generoase; vreau să ofer acestor inimi o hrană cât mai nutritivă, curată şi plăcută, aidoma laptelui matern. Aşa că ia spune-mi, Claude, n-ar fi un exemplu mişcător să-i vezi pe aceşti doi nefericiţi revenind la sentimente mai bune, la toate acele nobile sentimente de care îşi bat joc acum? Nu crezi că această transformare a oamenilor răi în oameni buni ar fi o pildă mult mai edificatoare decât o răzbunare oarecare, aşa cum vrei tu?

— Lasă-mă, lasă-mă! Mă faci şi pe mine să devin slab şi laş ca tine, zise cu asprime braconierul. Tu uiţi că Duriveau s-a legat faţă de mine printr-un jurământ solemn şi că orice încercare de a aduce în inima lui acea regenerare de care tot vorbeşti atâta s-a izbit de dispreţul şi de indiferenţa lui?

— Caracterul lui, dur ca fierul, se revoltă la gândul de a ceda în faţa constrângerii! Şi te mai rog să nu uiţi, Claude, că mă aflu într-o situaţie deosebită faţă de conte. Sunt fiul lui, şi când va afla…

— Va avea un motiv în plus să persevereze pe calea răului. Dacă zici că din orgoliu n-a vrut să cedeze la constrângerea pe care i-am impus-o, cu atât mai puţin va ceda în faţa fiului său… un bastard, cum o să-ţi spună el… Cunosc prea bine persoana, aşa că tu n-ai decât să te legeni cu himere! Eu îmi voi face singur dreptate aşa cum ştiu eu! Ia spune-mi, Martin, când îmi vorbeşti despre milă şi despre răbdare, nu-ţi apare în faţa ochilor chipul mamei tale, care e nebună? Nici al surorii tale dezonorate, care e obligată să se ascundă ca să nu fie târâtă în faţa tribunalului sub învinuirea nedreaptă că şi-a ucis copilul?

— Ba da, Claude, îmi apar… le am tot timpul în faţa ochilor…

— Şi alături de aceste chipuri palide şi înlăcrimate nu vezi şi chipurile insolente şi nemiloase ale contelui şi fiului său,

---

tatăl meu, doctorul Sue. Recunoscător, bolnavul a poruncit să se facă un monument pe care l-a consacrat amintirii „învierii” sale. Monumentul era alcătuit dintr-un grup de douăzeci de chipuri, a cărui reproducere (în mărime naturală) poate fi văzută la Muzeul de anatomie, istorie naturală şi geologie, pe care doctorul Sue a lăsat-o Şcolii de Arte Frumoase din Paris, o colecţie rară, începută de bunicul doctorului Sue (n.a.).

zdrobindu-şi victimele sub picior?

— Claude, zise Martin cu voce rugătoarei nu-ţi cer decât un răgaz de o lună… Făgăduieşte-mi că, începând din clipa asta, n-ai să întreprinzi nimic împotriva contelui timp de o lună de zile…

— Şi după asta? Dacă acest om va continua să săvârşească numai fapte rele, ce-ai să faci?

Chipul lui Martin, până atunci calm, blând şi trist, deveni dintr-odată sumbru şi neîndurător şi, după câteva momente de gândire, spuse:

— Ai dreptate, Claude! Trebuie să admitem şi această supoziţie. Trebuie să-ţi mărturisesc cinstit că m-am gândit uneori şi eu la treaba asta!

— Bun… Şi după ce te-ai gândit la treaba asta, la ce concluzie ai ajuns?

— Înainte, jandarmi! strigă un glas răsunător.

Şi Beaucadet se năpusti de după ruinele cuptorului, împreună cu cinci dintre jandarmii săi, şi puse mâna pe Bête-Puante, în vreme ce unul dintre jandarmi îl înşfăcă pe Martin, care, năucit de acest atac neaşteptat, nu opuse nicio rezistenţă. Nu acelaşi lucru se întâmplă cu braconierul; acesta opuse o rezistenţă înverşunată, luptându-se cu jandarmii care-l îngenunchează cu multă greutate şi-i puseră imediat cătuşele.

— Ţi-am spus eu, vierme nenorocit, strigă Beaucadet umflându-se în pene, că mai devreme sau mai târziu tot o să te prind! Am trimis câţiva jandarmi călare pe malul celălalt al bălţii, iar eu am venit pe jos prin landă. Ai crezut că dacă vei deschide stăvilarul, vei fi în siguranţă, nu-i aşa?

Braconierul nu răspunse. Atunci Beaucadet i se adresă lui Martin:

— Iar tu, băiete, eşti prietenul intim al acelui ticălos numit Paiaţa, care a şters-o de la puşcărie; aveam dreptate când îi spuneam domnului conte: „Vă înşală, vă înşală, vă duce cu vorba…”

— Şi de ce anume sunt acuzat? întrebă Martin, cu răceală.

— De ce eşti acuzat, băiete? Păi te acuz că ai fost înţeles cu cel care a tras în domnul conte, acum trei zile…

— Eu, înţeles? zise Martin. Păi tocmai eu am fost cel rănit; e adevărat, destul de uşor, dar, oricum, am fost rănit!

— Un motiv în plus! Prefăcătorie bine jucată, drăguţule! De altfel, văd că cunoşti foarte bine această drojdie a societăţii, pe

acest Bête-Puante, care se ascunsese după arbuştii din faţa ferestrei castelului… Ai vrut să-l dai pe domnul conte la o parte din faţa ferestrei ca să nu-l vadă pe Bête-Puante… Noroc că am avut eu grijă să-i previn pe domnul conte şi pe fiul său; iar dumnealor au vrut să vină ca să se asigure cu propriii lor ochi despre ticăloşia dumitale, băiete…

Într-adevăr, nu peste mult, contele şi fiul său coborâră dintr-o trăsură uşoară de vânătoare. În ciuda certei lor, între tată şi fiu domnea cea mai cordială, cea mai deplină înţelegere. Contele părea să fi uitat trecătoarele lui regrete şi-şi reluase rolul de „tată tânăr” faţă de Scipion.

La vederea contelui, Beaucadet strigă:

— Victorie! Am pus mâna pe tâlhari! Domnule conte, valetul dumneavoastră a fost blând ca un miel, dar braconierul s-a zbătut ca un turbat!

Luna strălucea în toată splendoarea ei. Contele şi Scipion se apropiară de jandarmii în mijlocul cărora se găseau Martin şi Bête-Puante.

— Aşa deci, pungaşule ce eşti, îi zise contele lui Martin, sigur că înainte de a intra în slujba mea, aveai legături cu vagabondul ăsta ticălos care, nemulţumit că-mi fură vânatul, voia – după cât se pare – să-mi ia şi viaţa. Şi eu, care aveam încredere în tine… Cică să mai crezi în certificatele de bună-purtare şi în recomandaţii…

— Eşti tânăr… se mulţumi să spună şi Scipion.

— Iar tu, zise contele făcând un pas către braconier, tu, ticălosule, ce urmăreai? Cine eşti şi…

— Mă numesc Claude Gérard, zise braconierul cu glas solemn, întrerupându-l pe conte.

— Claude Gérard! strigă Duriveau, palid şi uluit, dându-se un pas îndărăt.

Apoi, apropiindu-se de braconier, ca să-i vadă mai bine chipul pentru a se convinge de identitatea lui, după ce-l examină câteva clipe, zise:

— Da, el e… E într-adevăr el…

— Cine e Claude Gérard ăsta? întrebă Scipion aprinzându-şi o ţigară, în vreme ce Beaucadet şi oamenii săi se uitau unul la altul peste măsură de uimiţi de acest incident.

— Claude Gérard! zise din nou contele cu o mirare profundă şi parcă zdrobit sub povara amintirilor pe care acest nume le

trezise în el.

— Acum înţelegi, Duriveau? zise braconierul adresându-se contelui, care, la început mut, copleşit, ridică, până la urmă, capul.

Abia atunci, privindu-l de sus, îi strigă cu o gură ironică şi dispreţuitoare, încrucişându-şi braţele pe piept:

— Aha, deci dumneata eşti! Omul de bine! Dumneata care, ascuns sub o poreclă, rătăceşti de atâta vreme prin pădurile mele şi ai obrăznicia să mă urmăreşti cu epistolele dumitale moralizatoare! Şi eu care te credeam cât mai departe de aici… Şi mă mai întrebi dacă înţeleg… Ei, drăcie! înţeleg cât se poate de bine, dar să ştii că patosul dumitale nu mă impresionează. Ai vrut să vezi dacă plumbii carabinei dumitale îşi nimeresc ţinta. Ah, caraghios bătrân ce eşti, predici mila şi iertarea, cu puşca în mână!

— Nu-i adevărat! N-am tras asupra ta de multă vreme, deşi aş fi putut s-o fac oricând! răspunse braconierul. Aminteşte-ţi de jurământul pe care l-ai făcut, Duriveau!

— Mda! Biletul de indulgenţă, ca la biserica din Chârtre! strigă contele izbucnind într-un hohot de râs. Apoi, pe tonul unui „tată tânăr”, continuă: Scipion, uită-te la omul ăsta! A fost învăţătorul satului. Pe atunci era îndrăgostit nebuneşte de o tânără deosebit de frumoasă, care-l iubea aşa cum poţi iubi un astfel de om: pe jumătate ţăran, pe jumătate pedant, adică îl iubea ca pe un frate… Ei bine, i-am suflat-o pe tânără…

— Asta s-a mai văzut, zise cu răceală Scipion, fără să-şi scoată ţigara din gură.

— După un ştiu câţi ani, venind încoace la o partidă de vânătoare, întâmplarea m-a pus faţă în faţă cu nevasta acestui pedagog, care, între timp, pentru a se consola, se însurase. Nevastă-sa, drăcia dracului, era foarte drăguţă şi aleasă cu mult gust de caraghiosul ăsta… Chiar atunci îl pusese dracu să plece nu ştiu unde… Mi s-a părut amuzant să-i suflu nevasta, aşa cum îi suflasem şi logodnica.

— Îi auzi, Martin, şi pe tată şi pe fiu? întrebă braconierul cu voce înfundată, fiindcă îl sufoca furia.

— Îi aud, răspunse Martin cu adâncă tristeţe.

— Dar tot dracul, continuă contele, l-a adus într-o zi, pe neaşteptate, pe învăţătorul nostru acasă şi m-a găsit împreună cu doamna Claude Gérard.

— Cu nevasta învăţătorului… zise Scipion cu reproş. Mi-ai ascuns acest lucru, dar ai avut tupeul să-mi scoţi pe nas povestea cu amărâta aia de Chalumeau!

— Scipion, fii generos! Deci Claude Gérard m-a surprins într-o… discuţie mult prea intimă cu nevastă-sa. Era înarmat cu o puşcă cu două ţevi. Ştiam că nefericitul era feroce ca un lup! Ce mai, m-am şi văzut mort! Ei, ia să văd acum dacă ghiceşti ce-a făcut domnul Claude!

— Îl auzi, îl auzi, Martin? strigă braconierul.

— Îl aud, răspunse Martin.

— Ce naiba a putut face Claude? se întrebă Scipion, căzând pe gânduri. Te-o fi somat să-i dai ori banii ori viaţa…

Braconierul scoase un strigăt de furie şi se zbătu atât de tare, încât era cât pe-aci să scape din mâinile jandarmilor şi să se năpustească asupra contelui.

— Claude, prietene, zise Martin pe un ton de uşor reproş, fii calm şi indiferent.

— Ai ghicit, băiete, îi răspunse fiului său contele. Claude mi-a cerut bani, dar nu pentru el… El, vezi Doamne, e un om demn, ci pentru „fraţii săi, care se zbat în mizerie”… „Eşti bogat – mi-a zis Claude – jură că vei veni în ajutorul celor care se zbat în mizerie şi te las să trăieşti… Dacă nu, ştii ce te aşteaptă…”

— Mda, zise Scipion, cu un zâmbet rece, un nou soi de şantaj, şantajul filantropic. Apoi, adresându-se braconierului, adăugă: Ascultă, dragul meu, dacă toţi bărbaţii încornoraţi ar proceda ca tine, n-ar mai exista oameni săraci pe lumea asta!

Auzind aceste vorbe ale fiului său, contele izbucni în râs.

Între timp, fermierul şi fermiera de la „Marele ienupăr”, auzind larmă, se sculară şi, aflând că stăpânul lor, domnul conte Duriveau – „seniorul”, cum îi ziceau ei – venise într-acolo, vrură să-l înduplece, cu lacrimi în ochi, să nu-i alunge din odăiţa lor.

— Domnule conte, zise femeia cu o voce tremurătoare, în numele Domnului, fie-vă milă de noi!

— Cine eşti şi ce vrei de la mine? o întrebă cu trufie contele.

— Noi suntem alde Chervin, fermierii de la „Marele ienupăr”… Ne-au luat tot ce-aveam şi, după treizeci de ani de muncă, acu ne alungă de aici… Am trudit cu râvnă şi credinţă şi n-am nedreptăţit niciodată pe nimeni. Dacă am întârziat cu plata, nu-i vina noastră… Şi dacă ne izgoniţi, seniore, ce-o să se întâmple cu noi doi, la vârstă noastră?

La început, Duriveau a ascultat indiferent acea umilă rugăminte; apoi, gândindu-se că avea ocazia să-şi dovedească dispreţul faţă de jurământul făcut odinioară lui Claude Gérard, îi spuse femeii:

— I-ai auzit, domnule-om-de-bine, pe „fraţii dumitale care se zbat în mizerie”? Să mă ia dracu dacă nu-s încântat că-ţi pot dovedi acum, pe loc, ce fac eu cu jurământul pe care mi l-ai smuls cu puşca în mână... Şi întorcându-se către Beaucadet, contele spuse: Sergent, bunurile acestei ferme care îmi aparţine au fost recuperate, expertiza s-a făcut; aşa că te rog să-l izgoneşti acum, pe loc, pe fermier, din casa mea. Şi pentru ca ordinul să-mi fie îndeplinit, să laşi un jandarm aici ca să-mi păzească ferma, pentru ca nu cumva să dispară ceva până mâine dimineaţă, când voi trimite un om de încredere ca să ia în primire totul.

— Vai! Dumnezeule! Ne izgoneşte la ora asta! strigă înspăimântată nevasta fermierului; bolnav şi slăbit cum e, bietul meu bărbat va muri, stăpâne!

— Mai îngăduie-ne câteva zile, domnule conte, zise şi fermierul, cu glas rugător.

— Patul, pe care legea îl lasă celor expropriaţi, să fie scos imediat din clădirea fermei, zise contele cu răceală, adresându-se lui Beaucadet.

Dacă detestabilul său orgoliu n-ar fi fost aţâţat de prezenţa braconierului, poate că Duriveau n-ar fi dat dovadă de acea crâncenă neîndurare (deşi mai dăduse asemenea porunci la executarea cărora, e adevărat, nu asistase); dar teama ca nu cumva să i se pară braconierului că cedează în faţa unui jurământ făcut cândva, dublată de certitudinea că se afla în dreptul său, drept în faţa căruia se obişnuise să sacrifice totul, îl determină pe Duriveau să ia acea măsură extremă. Porunca i-a fost îndeplinită imediat. În urma unei scene sfâşietoare, pe care v-o puteţi lesne închipui, fermierul şi soţia sa au fost alungaţi cu cruzime din casă, în toiul nopţii, în ciuda tuturor rugăminţilor lor. Braconierul şi Martin asistară, muţi şi impasibili, la acea scenă. Când totul se isprăvi, contele îi zise braconierului pe un ton plin de dispreţ şi de ironie:

— Acum, Claude Gérard, la bună vedere, dacă vei mai cuteza... Fiindcă nu depinde decât de mine să mai fi vreodată liber... Iar eu nu cedez chiar atât de uşor...

Apoi, însoţit de fiul său, contele se îndepărtă, la braţ cu Scipion, şi amândoi porniră spre trăsură. Dar când dădură să se urce, Beaucadet îi spuse lui Duriveau:

— Domnule conte, mi-a venit o idee: poate că tâlharul de Martin are complici printre slugile dumneavoastră. Înainte de a ne da seama ce hram poartă, când ajungeţi acasă, vă rog să faceţi o mică percheziţie în odaia lui. Apoi încuiaţi uşa şi luaţi cheia. În felul acesta vom fi siguri că n-o să dispară nimic din odaia lui până mâine dimineaţă, când vom avea plăcerea să-i scotocim camera aşa cum ştim noi.

— Ai dreptate, sergent, zise contele; voi face întocmai cum mi-ai spus de îndată ce voi ajunge acasă.

Trăsurica în care se urcară contele şi fiul său o luă repede din loc.

— Şi acum la drum, tâlharilor, zise Beaucadet întorcându-se lângă cei doi prizonieri ai săi.

— Ei bine, Martin, zise încet braconierul, unde-ţi sunt speranţele, iluziile? O, sărmană inimă încrezătoare!

Martin nu răspunse nimic, dar îşi plecă vinovat capul. După câteva momente, cei doi prizonieri şi jandarmii se îndepărtară de clădirea fermei. Jupânul Chervin şi nevasta lui, izbucnind în lacrimi, tremurând de frig, se aşezară pe mindirul aflat pe patul trântit de jandarmi pe marginea bălţii, la câţiva paşi de clădirea fermei.

Sosind la castel, contele Duriveau intră în dormitor. Apoi, cu un sfeşnic în mână, pătrunse în vastul cabinet de toaletă, de unde urcă repede scăriţa ce ducea în odaia lui Martin, o mansardă întunecoasă, fără aer, înaltă doar de cinci picioare şi aproape de nelocuit. Dar asta îl interesa prea puţin pe conte. Odăiţa mai avea o uşă care dădea spre scara de serviciu, uşă pe care contele o încuie de două ori, vârând cheia în buzunar. Pe urmă, punând sfeşnicul pe masă, privi în jurul lui cu multă curiozitate. Obligat să stea aplecat, din pricina tavanului prea jos, contele zise cu naivitate:

— Zău dacă pricep cum poate cineva trăi într-o odaie ca asta!

Pe urmă, începu percheziţia, ce părea că are toate şansele să se termine foarte repede, fiindcă mobilierul era alcătuit dintr-un şifonier, unde erau atârnate hainele lui Martin, dintr-o comodă mică, unde se aflau câteva rufe, dintr-o masă, două scaune şi un pat. Nici în şifonier, nici în comodă contele nu găsi nimic suspect,

nimic care să-l poată lămuri asupra relaţiilor dintre Claude Gérard şi Martin. Tot încercând să pătrundă acel mister, contele era pe cale să se retragă, când, într-un colţ întunecos, zări un cufăr de fier care era încuiat. Coborî în cabinetul de toaletă, luă cleştele de fier din faţa căminului şi, slujindu-se de el ca de o pârghie, forţă broasca vechiului cufăr. Primul lucru ce-i căzu sub ochi fu un pachet destul de mare şi de gros, legat cu grijă şi înfăşurat în pânză cerată; pe el se afla o carte poştală pe care era scrisă adresa unde trebuia trimis pachetul: *„Domnului baron de Frugen”*.

Destul de mirat, contele nu ezită să desfacă pachetul. În pânza cerată era înfăşurată o cutie albă, de lemn, închisă cu un lacăt mic; pe cutie se afla aşezat un plic mare, conţinând o scrisoare sigilată. Alături, un bilet unde fuseseră aşternute rândurile următoare:

„Domnule,

Cutia alăturată vă va fi înmânată de o persoană de încredere. După ordinul pe care probabil că l-aţi primit, am să vă rog ca această cutie să-i parvină regelui, cât mai repede cu putinţă, împreună cu scrisoarea aflată în plicul sigilat.

Am onoarea de a fi, domnule, umilul dumneavoastră servitor,

Martin.”

Pe plicul sigilat, Martin scrisese: „Regelui”, şi prin hârtia plicului se simţea o cheiţă, desigur cheiţa de la cutie. Contele fu uluit; nu-şi putea crede ochilor. Citi de două ori biletul lui Martin cu o mirare crescândă. Ce legături puteau să existe între valetul său şi un rege? Acel om, care până atunci forţase fără niciun scrupul cufărul servitorului său, săvârşind cea mai josnică indiscreţie, acum ezita dacă să-şi continue sau nu opera. Dar ispita se dovedi mai tare şi, cu o mână tremurândă, rupse plicul adresat regelui, în care găsi o cheiţă şi o scrisoare, unde citi următoarele:

„Sire,

Iată *Memoriile* pe care doreaţi atât de mult să le citiţi. De multă vreme, aşa după cum v-am spus, am căpătat obiceiul de a ţine un Jurnal al vieţii mele! Din ziua când, ca urmare a existenţei mele rătăcitoare şi tulburate, m-am trezit când

martorul şi când actorul principal al unor întâmplări ciudate, mi s-a părut curios, instructiv şi chiar util în ce mă priveşte (am avut în mai multe împrejurări dovada acestei utilităţi) să scriu aceste amintiri şi să le păstrez.

În afară de câteva reflecţii intercalate ici şi colo, şi pe care mi-am permis să vi le adresez, Sire, aceste *Memorii* istorisesc viaţa mea începând din copilărie şi până în ziua în care întâmplarea m-a adus în preajma domniei voastre. Prima condiţie a unei asemenea lucrări, cel puţin aşa cum am conceput-o eu, este sinceritatea absolută; n-am abdicat niciodată de la acest principiu. Severitatea cu care m-am judecat în anumite împrejurări cred că-mi dă dreptul să mă arăt mai puţin sever faţă de alţii. Mintea nu mi s-a copt, inteligenţa nu mi s-a dezvoltat, judecata nu mi s-a format, principiile nu mi s-au fixat decât cu vremea şi numai în urma învăţămintelor pe care le-am tras din întâmplările prin care am trecut. Am ţinut deci să păstrez în aceste *Memorii* lenta transformare a ideilor, a convingerilor, a sentimentelor mele, care, trecând prin nenumărate întâmplări, m-au condus la bine sau la rău. Înainte de prima tinereţe, nu prea judecam. Din această epocă datează tot ceea ce ţine de copilăria şi adolescenţa mea. Aceste pagini, după diferitele faze ale povestirii, vor fi deci adesea impregnate de nepăsare şi de veselia vârstei respective… Mai târziu, am început să caut cauzele diverselor fapte ce se petreceau zilnic sub ochii mei.

Dacă în cursul unei existenţe pline de atâtea întâmplări m-am abătut uneori de la linia dreaptă ca să revin apoi la ea şi pentru totdeauna, poate că o să vi se pară că mediul în care am fost aruncat, eu, biet orfan părăsit, a pricinuit, în mod fatal, acele deviaţii.

Vă rog să credeţi, Sire, că nu pentru a satisface binevoitoarea dumneavoastră curiozitate, oricât de multă cinste mi-ar face ea, am adunat aceste pagini, scrise de atâta vreme; ci pentru faptul că ele vă vor întări poate şi mai mult generoasele dumneavoastră intenţii.

Umilă şi obscură, sau mai curând tocmai pentru că a fost atât de umilă şi de obscură, viaţa mea e plină de învăţăminte: căci e povestea sinceră a unui om care a trăit aşa cum a trăit, care a văzut şi a trecut prin ceea ce a trecut şi toate acestea nu se poate să nu aibă un tâlc pentru Majestatea Voastră, fiindcă povestea vieţii mele e de fapt povestea majorităţii oamenilor

săraci şi părăsiţi de toţi…

Sacra datorie pe care o am de îndeplinit aici mă va împiedica de acum încolo să mai părăsesc Franţa, Sire; dar vă rog să mă credeţi că voi păstra veşnic amintirea bunătăţii voastre şi că în fiece zi voi mulţumi Domnului că m-a ajutat să salvez o viaţă care depinde numai de Domnia Voastră ca să devină deosebit de dragă şi nespus de preţioasă omenirii.

Am onoarea de a fi, Sire, prea umilul vostru servitor,

Martin”

E cu neputinţă de exprimat impresiile contelui Duriveau după ce citi acea scrisoare şi nerăbdarea, curiozitatea nestăpânită cu care descuie cutia albă de lemn unde se găseau *Memoriile* lui Martin. În cutie se afla o grămadă de foi de hârtie de diferite mărimi, scrise în diverse epoci; prima parte a acestor Memorii se şi îngălbenise de vreme. Contele Duriveau înşfăcă manuscrisul, coborî grăbit în odaia sa, unde se încuie cu cheia şi, la flacăra luminărilor, începu să citească *Memoriile* lui Martin.

Orologiul din castelul Tremblay vesti chiar în acel moment că era unu noaptea.

Capitolul XII

Limousin. Teoria beţiei. Relicva. Iepuroaica. Negustor ambulant şi vraci. Nevoia de afecţiune.

Nu păstrez decât o idee confuză şi incompletă despre evenimentele dinainte de a împlini opt sau nouă ani. Totuşi, din acest trecut obscur şi atât de îndepărtat, păstrez imaginea unei femei tinere şi deosebit de frumoase, ale cărei degete agere făceau aproape tot timpul să sune fusele meseriei de dantelăreasă, şi-mi amintesc de dantelele pline de acele strălucitoare de aramă; clinchetele sonore ale fuselor erau marea mea bucurie şi mi se pare că le mai aud şi astăzi; seara, această bucurie se schimba în admiraţie. Culcat în pătuţul meu, o vedeam pe acea femeie tânără, lucrătoare neobosită (poate că era chiar mama mea), trudind la lumina unei lumânări a cărei strălucire era dublată de apa limpede dintr-un glob de sticlă aşezat în faţa sfeşnicului. Vederea acelui cămin luminos îmi pricinuia un soi de încântare şi de extaz cărora doar somnul le

punea capăt. Pe urmă, urmează o lungă lacună în amintirile mele, pricinuită, cred, de o boală.

Dar începând cam din cel de al unsprezecelea an, îmi aduc aminte de tot; amintirile mele sunt, de data asta, precise, fără lacune şi de o fidelitate de necrezut mai alea în privinţa persoanelor.

La vârsta de unsprezece ani slujeam, după puterile mele, ca ucenic la un zidar numit sau poreclit Limousin; nu-l părăseam o clipă, eram umbra lui, călcând întotdeauna grăbit pe urmele paşilor săi, încât toţi cei care ne vedeau ajunseseră să spună: „Uite-l pe Limousin şi câinele său”. După cum se obişnuia în ţinutul nostru, duceam pe umăr targa de tencuit în care amestecam mortarul pe care i-l dădeam stăpânului meu. Acea povară era atât de grea pentru vârsta mea fragedă, încât am mers multă vreme adus de spate şi cu capul plecat. Mai târziu, e adevărat, trupul mi s-a îndreptat datorită însă unor mijloace cam ciudate.

În orice anotimp, mergeam cu capul şi cu picioarele goale, îmbrăcat în nişte haine vechi, purtate, până se hărtăniseră, de către Limousin. Îmi amintesc mai ales de o pereche de pantaloni de postav gălbui, peticiţi în douăzeci de locuri cu petice de diferite culori. Mi-i dăduse după ce-i purtase vreo doi ani şi vă rog să ţineţi seama că-i cumpărase de la a cincea sau a şasea mână. Datorită faptului că eram foarte mic, pantalonii, roşi în genunchi, îmi fuseseră pur şi simplu agăţaţi de gât cu o sfoară trecută prin betelie, în vreme ce prin buzunarele care-mi ajungeau la subţioară făcusem două găuri pe unde-mi scoteam mâinile. Plin de tencuială şi de ghips întărit, acel veşmânt ciudat semăna mai curând cu un perete decât cu o stofă oarecare.

Hrana mi-era alcătuită în mod invariabil dintr-o bucată de pâine tare şi neagră, însoţită la nouă dimineaţa şi la trei după amiază de coada şi de capul unei scrumbii sărate, legate între ele prin şira spinării, fiindcă Limousin mânca întotdeauna mijlocul scrumbiei. Coada mi se părea mult mai gustoasă decât capul. Seara, după ce mă întorceam de la lucru, stăpânul meu – care făcea de două ori pe săptămână o supă cu grăsime – îmi dădea câte o porţie rece, în care înmuiam pâinea, după care ne culcam pe o saltea de paie; iarna ne înveleam cu un fel de plapumă plină cu fân. Contrar obiceiului majorităţii compatrioţilor săi, stăpânul meu nu se reîntorcea la sfârşitul toamnei în ţinutul

său. Fiind aproape de un târg destul de mare, al cărui nume l-am uitat, Limousin căpătase aprobarea de a-şi construi, pe un teren pietros şi părăsit, o nenorocită de colibă unde locuiam.

În timpul sezonului în care începeau construcţiile, Limousin era aproape întotdeauna solicitat de către starostele zidarilor din târg. Dacă mai târziu, în ciuda şomajului forţat, se ivea vreo lucrare urgentă de zidărie, Limousin se angaja imediat s-o facă. Dacă nu, lucra la terasamente, în vreme ce eu mă duceam să adun de pe străzi balegă de cal pe care Limousin o vindea mai apoi unui grădinar din târg.

Ne culcam când se înnopta şi ne sculam când se lumina de ziuă fără să aprindem vreodată vreo lumânare. Când era ger mare, ne petreceam lungile nopţi de iarnă şi uneori şi zilele când nu aveam de lucru într-un soi de amorţeală despre care bănuiesc că se asemăna cu hibernarea în care se scufundă unele animale în timpul iernii. Nu era nici veghe, nici somn, ci un fel de întrerupere momentană a vieţii şi a nevoilor ei. Îmi amintesc că în timp ce afară viscolea, puteam sta o zi sau chiar două fără să mănânc nimic şi fără să-mi fie foame; această stare nu era câtuşi de puţin dureroasă. Mi se părea că-mi simt sângele răcindu-mi-se treptat şi măduva spinării înţepenindu-mi. După acea senzaţie, care era foarte neplăcută, urma o toropeală tolerabilă atâta vreme cât rămâneam nemişcat; cea mai mică mişcare îmi căşuna o adevărată suferinţă. De patru sau cinci ori pe lună, adică în fiecare duminică, această viaţă sobră, monotonă, se schimba într-un mod ciudat. Limousin era un bărbat înalt şi slab, osos, robust, în vârstă de vreo cincizeci de ani. Tovarăşii săi spuneau despre el că era mereu cu gândurile aiurea, ca şi cum ar fi visat la ceva; avea o fire blândă, echilibrată, era un muncitor foarte harnic şi priceput, dibaci şi neobosit taciturn, abia scotea câte o vorbă şi, odată intraţi, seara, în coliba noastră, nu-mi adresa adesea niciun cuvânt până a doua zi. Duminica însă Limousin devenea alt om.

Încă din zorii zilei, o servitoare de la hanul din târg sosea cu un măgar în al cărui samar se aflau o bucată de slănină sărată, câteva ouă tari, o jumătate de pâine mare, albă, şi un butoiaş conţinând cam zece sticle cu vin de regiune; servitoarea odată plecată, Limousin încuia uşa, aşeza butoiaşul la îndemână, lângă saltea, iar pe saltea punea slănina, ouăle şi pâinea; după asta, începea să bea până ce-şi pierdea complet judecata.

Nu voi uita niciodată ziua în care Limousin, după ce băuse două sau trei sticle cu vin, mai având încă o oarecare continuitate în gândire, mi-a dezvăluit această stranie teorie a beţiei:

— Vezi tu, Martin, duminica este a mea; dacă nu m-aş aghezmui în ziua asta, aş bea toată săptămâna şi, în plus, aş deveni leneş, invidios, certăreţ, iar într-o bună zi, hoţ, dacă nu cumva şi mai rău. Nu-mi place să beau la crâşmă. Acolo beţia ţi se preschimbă în mânie, în strigăte, în înjurături, în bătaie, şi-ţi pierzi demnitatea; iar eu nu beau ca să mă iau la gâlceavă, nu beau nici de dragul vinului (aş bea rachiu dacă n-ar fi atât de nesănătos); eu beau, şi am dreptul să beau, pentru a evada din cocioaba asta de patru sau de cinci ori pe lună. Adevăratul beţiv bea de unul singur. Jean-Pierre bea ca să uite că şi-a auzit toată săptămâna copiii plângând de foame şi nevasta, de mizerie. Bea, mai ales, ca să uite că-i va auzi din nou săptămâna viitoare. Simon bea ca să uite că a auzit-o şi că o va auzi din nou pe bătrâna lui mamă bolnavă gemând de luni până sâmbătă. Alţii beau ca să uite de munca lor zdrobitoare. Aşa că noi, oameni de treabă, după o săptămână de lipsuri, de trudă şi de necazuri, unde dracu să găsim nişte distracţii oneste, nişte plăceri mai delicate, pe măsura pungii noastre şi a ignoranţei în care trăim? Unde să găsim uitarea tuturor necazurilor noastre?

Limousin se arăta foarte fidel şi consecvent acestui mod de a privi beţia; când începea lucrul – şi asta se întâmpla în mod invariabil în fiece luni – nu găseai muncitor mai harnic, mai sobru şi mai onest ca el. Odată l-am întrebat de ce nu se îmbată în fiecare seară din moment ce beţia era ceva atât de plăcut. El mi-a răspuns cu asprime:

— Păi cu ce să mă îmbăt dacă nu muncesc? Iar de furat, află că n-am chef să fur! Dacă aş câştiga atâta încât să pot cumpăra în fiece zi vin, atunci aş fi un om fericit şi n-aş mai avea nevoie să beau ca să uit!

Abia acum înţeleg adevăratul sens al acelor cuvinte ale stăpânului meu şi aproape că mă simt uimit de justeţea lor. Copil părăsit, am trăit destul printre nefericiţii şi necăjiţii de toate soiurile, pentru a şti că aproape întotdeauna, la noi, oamenii din popor, beţia se datorează nevoii de a uita de necazuri şi de lipsuri.

Sigur că există şi excepţii. Astfel, după mulţi ani după ce l-am

părăsit pe Limousin, am devenit sluga de încredere a unui mare senior despre care voi vorbi mai târziu. Încă tânăr, avea o avere imensă. Soţia lui, plină de virtuţi, era deosebit de frumoasă. Şi cu toate acestea, mă duceam să-l caut în taină pe acel mare senior prin tavernele cele mai infecte din cartierul halelor, din Paris, unde se îmbăta criţă în cea mai desfrânată companie. Ziua în amiaza mare, îl aduceam beat mort, pe o portiţă dosnică, în vechiul şi splendidul castel pe care familia lui îl avea de peste două secole şi pe care tatăl lui i-l lăsase moştenire, aşa cum avea să-l lase şi el moştenire fiului său… Sătul până în gât de averea câştigată fără trudă, nutrind o adevărată aversiune faţă de distracţiile elevate, sila faţă de orice bucurie firească îl adusese pe acel bogat senior în aceeaşi situaţie ca şi pe Limousin, zidarul sărman, care n-avea după ce bea apă. Astfel, bogatul căuta într-o beţie zgomotoasă şi josnică uitarea bogăţiei sale, în vreme ce săracul căuta într-o beţie solitară (deci într-un mod mult mai demn) uitarea necazurilor sale.

În fiecare duminică, închis toată ziua cu Limousin, în fundul cocioabei noastre pustii, asistam – plin de o uimire stupidă, amestecată cu spaimă – la extravagantele divagaţii pe care vinul i le inspira stăpânului meu. Când i se părea că e posesorul tuturor umbrelelor din Franţa (asta fiindcă-şi dorea de foarte multă vreme o umbrelă mare pe care nu şi-o putea cumpăra), când i se părea că e tambur-major, cu panaş pe frunte, cu baston în mână, aşezat într-o trăsură trasă de şase cai albi, cu valtrapuri roşii. În ceea ce priveşte numărul cailor, culoarea lor şi a valtrapurilor şi atelajul, nu făcea niciodată rabat. Probabil că uniforma de tambur-major era în ochii lui Limousin idealul măreţiei unui costum. Cocoţat pe un scaun şchiop, cu pumnul stâng în şold, cu mâna dreaptă sprijinită pe stânjenul de măsurat, stăpânul meu, clătinându-se, saluta în dreapta şi în stânga, plin de bunăvoinţă, în vreme ce eu aveam sarcina să strig cu voce puternică:

— Trăiască Limousin, că-i băiat bun!

Luni dimineaţă, Limousin mă trezea ca de obicei; chipul, gesturile, accentul, atât de însufleţite în ajun, redeveneau calme şi reci; după exuberanţa din ziua precedentă, urma o indiferenţă taciturnă. Stăpânul meu îşi relua munca obişnuită cu ardoarea obişnuită, întotdeauna primul când începea lucrul, întotdeauna ultimul când înceta lucrul. În cursul săptămânii cred că nu-mi

adresa nici douăzeci de cuvinte.

Înainte de a continua, vreau să vă vorbesc despre un personaj care va juca un rol foarte important în povestirea mea. Personajul despre care vreau să vă vorbesc era un negustor ambulant, binecunoscut în ţinut şi poreclit Iepuroaica. Acest om părea să fie prieten de multă vreme cu Limousin. Contrar obiceiurilor noastre solitare, negustorul ambulant trecea de multe ori seara pe la noi şi stătea vreme îndelungată de vorbă cu stăpânul meu. Unele gesturi, unele cuvinte, unele priviri schimbate între ei mă făceau să cred că vorbeau despre mine, dar n-am izbutit niciodată sa aflu ceva despre aceste discuţii misterioase. Îmi amintesc doar că într-o zi, Limousin, în urma unei astfel de discuţii, îmi ceru să examineze ceea ce numea el „relicva” mea. Era vorba despre un vechi buton argintat, cu o emblemă, pe care-l purtam la gât, atârnat de o sforicică. Niciodată n-am ştiut cum şi nici de când aveam acel obiect căruia îi dădeam de altfel prea puţină importanţă şi pe care-l păstram din obişnuinţă; după ce l-a privit câteva minute, cu un aer gânditor, Limousin mi l-a dat îndărăt şi după asta nu mi-a mai vorbit despre el.

Iepuroaica se servea de meseria de negustor ambulant ca de o manta de vreme rea pentru a acoperi tot soiul de alte fapte necurate: pe faţă, vindea prin sate cântece, almanahuri şi iconiţe; pe ascuns, se ocupa cu farmece şi vrăjitorii, îmbolnăvea sau vindeca animale, găsea obiectele pierdute, vindeca bolile pe care, chipurile, le aduna într-un sac misterios (treabă care de altfel costa destul de scump), vindea cărţi despre magie, ca de pildă, *Marele şi micul Albert*, dar mai ales cărţi cu poze obscene. Am aflat mai târziu aceste amănunte, şi încă multe altele. Călătorind prin diverse ţinuturi ale Franţei, ba, se spunea, chiar şi la Paris, ambulantul-vrăjitor nu apărea niciodată în târgul nostru sau prin împrejurimi vara, când îşi exercita meseria de saltimbanc. Nu venea în târgul nostru decât iarna, şi chiar şi atunci pentru scurtă vreme; nimeni nu ştia unde stă; îşi dădea „consultaţiile” la vreunul dintre clienţii care-l chemau, refuzând categoric să primească pe cineva acasă la el, indiferent cine ar fi fost.

Acel om, încă tânăr, avea un chip greu de uitat: spân, fără sprâncene, avea totuşi o chică neagră ca cerneala şi lungă ca pletele unei femei. Îşi strângea părul într-o coadă răsucită într-un

coc, prins cu un pieptene de aramă deasupra chipului său palid şi pământiu, aproape tot timpul schimonosit, căci Iepuroaica atrăgea mulţimea în jurul său atât prin grimase, cât şi prin costumul lui ciudat. În pofida atâtor elemente groteşti, aspectul său era mai curând sinistru decât rizibil. Ochii galbeni, rotunzi, pătrunzători, ca ochii păsărilor de pradă, buzele subţiri, aproape inexistente, dovedeau şiretenie şi răutate. Bărbia spelbă, vestimentaţia bizară, alcătuită dintr-o vestă rotunjită la margini şi împodobită cu blană şi dintr-un fel de fustă de culoare roşcată pe care o purta peste pantaloni făcuseră să i se dea o poreclă feminină – Iepuroaica[11] – fiindcă se zicea că alerga zi şi noapte, prin munţi şi văi. Măgarul mare, negru, numit Lucifer, încărcat cu sacii negustorului ambulant-vraci-saltimbanc, avea şi el o înfăţişare deosebită: în urechile găurite i se legănau doi imenşi cercei de aramă. Din pricina greutăţii acelor „bijuterii”, urechile lui Lucifer, în loc să stea drepte, în sus, ca la orice măgar, stăteau orizontal; un inel mare de aramă, gravat cu tot felul de semne simbolice şi împodobit cu şapte clopoţei, trecut prin nasul măgarului, completa cabalistica lui podoabă, asortându-şi aspectul bizar cu cel şi mai bizar al stăpânului său. Inteligenţa lui Lucifer era tot atât de cunoscută în ţinut ca şi răutatea lui: indica ora bătând în pământ cu copita, sau se oprea în faţa vreunei fete căreia îi cam plăcea să se zbânţuiască, în vreme ce stăpânul său îşi împărţea cărticelele şi cântecelele printre spectatori; când nu mai avea ce face, Lucifer se repezea cu dinţii lui albi, să muşte lumea; măgarul ăsta îmi inspira tot atâta teamă cât şi stăpânul său. După trei sau patru vizite misterioase pe care negustorul ambulant i le-a făcut lui Limousin, spaima mi-a dat insomnii şi fierbinţeli. La ultima întrevedere, vraciul, după ce m-a privit cu multă atenţie, m-a tras spre el şi, spre marea mea durere, a făcut să-mi trosnească toate încheieturile de la mâini şi de la picioare, după care, foarte satisfăcut, i-a şoptit câteva cuvinte lui Limousin, care i-a răspuns cu brutalitate şi cu un aer supărat:

— El? Niciodată, auzi? Niciodată!

De atunci, stăpânul meu nu l-a mai văzut pe negustorul ambulant care a plecat înjurând. În urma acestei discuţii, stăpânul mi-a zis să am mare grijă de „relicva” mea, fără să-mi spună mai multe în legătură cu acest lucru.

---

[11] *La hase*, în franceză, înseamnă iepuroaică. În Sologne, ţăranii îi spun iepuroaicei *la levrasse*.

Din pricina vieţii aproape animalice pe care o duceam, aveam adesea crize de înduioşare; inima parcă mi se umfla şi-mi bătea mai repede, ochii mi se umpleau de lacrimi şi simţeam o dorinţă irezistibilă de afecţiune care mă determina să-mi îndeplinesc îndatoririle cu şi mai multă grijă. De multe ori, intrând în coliba noastră, fericit că-mi isprăvisem cu bine treburile, părându-mi-se că întrezăresc pe chipul rece al stăpânului meu o expresie fugară de bunătate, îi luam mâna şi, izbucnind în lacrimi, i-o sărutam cu multă efuziune. Limousin, care sigur că habar n-avea de sentimentele mele, mă privea mirat, apoi ridica din umeri, îşi trăgea mâna şi-mi spunea:

— Bine, Martin, bine… Jos, băiete, jos…

Ca şi cum aş fi fost un câine ale cărui gudurături îl deranjau, mă ghemuiam pe salteaua de paie, înăbuşindu-mi suspinele, ascunzându-mi lacrimile, de teama de a nu-mi necăji stăpânul sau de a nu-l face să râdă, şi adormeam plângând.

Acum, când îl înţeleg mai bine pe stăpânul meu, îi iert răceala; din pricina obiceiului său de a se îmbăta cu regularitate, el nu trăia – dacă mă pot exprima astfel – în lumea noastră. Acest om, de obicei atât de rece, atât de trist, atât de taciturn, odată sub imperiul halucinaţiilor sale, vărsa lacrimi de înduioşare, îşi exprima cele mai mişcătoare sentimente sau se lăsa în voia unei bucurii fără margini. Aşa că dovada ataşamentului meu trebuia să-i fi fost complet indiferentă. Respins de el, încercam să-mi caut alţi prieteni. Dar degeaba, toţi îşi băteau joc de mine. Odată, unul Beauceron mi-a zis, râzând în hohote, că nu-s decât un căţelandru, şi atât.

— De ce mă faci câine? i-am răspuns supărat. Nu sunt câine, sunt om…

— Tu, om, replică Beauceron, tu, care n-ai nici tată, nici mamă şi care trebuie să fii copilul vreunei târfe?!

Încă nu cunoşteam semnificaţia acelui ultim cuvânt rostit de Beauceron; totuşi, mi-am dat seama că mă jignise; pentru prima oară în viaţa mea, deşi copil, am simţit ce înseamnă furia şi ura. M-aş fi năpustit asupra lui Beauceron fără să mă gândesc că era cu mult mai puternic decât mine, dar brusc mi-au venit în minte cuvintele: „N-ai nici tată, nici mamă”. Mânia mi s-a schimbat într-o durere care mi-a frânt inima, forţele m-au părăsit şi am recăzut pe piatra pe care stătusem până atunci. Ascunzându-mi faţa în mâini, am început să plâng.

— Haide, Martin, nu plânge, ce dracu! Nu ştii de glumă? îmi zise Beauceron, mişcat de lacrimile mele şi care, în fond, era un om de treabă.

Atunci, abătut, necăjit, descurajat, am început să mă gândesc că datorită beţiei, în fiece duminică stăpânul meu scăpa de trista realitate şi se hrănea cu iluzii. Tot ascultându-i monologurile ciudate, descrierile minunate ale unor ţinuturi fermecate pe care le străbătea – în reveriile lui – o curiozitate amestecată cu spaimă a început a se strecura încet în sufletul meu. Poate părea ciudat că dorinţa de a mă îmbăta nu mi-a venit din prima zi în care l-am văzut pradă halucinaţiilor, când a început să-mi dezvolte teoria lui despre beţie, despre beţia în care găsea, în fiecare săptămână, uitarea trecutului, a prezentului şi a unui viitor nu mai puţin păcătos. Mă ţinusem tot timpul departe de orice ispită în nădejdea că mă voi bucura de atenţia stăpânului meu. Dar după dureroasele şi zadarnicele încercări în care tot ceea ce era mai expansiv în mine fusese cu brutalitate respins, m-am socotit îndreptăţit să mă îmbăt şi eu, ca să uit trecutul, prezentul şi viitorul. Nu mă putea reţine teama că l-aş supăra pe Limousin; nu-l simţeam nici apropiat, nici depărtat. Nu mă trata cu asprime, dar nici nu mi-a spus vreodată o vorbă bună. De îndată ce ne apucam de lucru, nu făcea altceva decât să strige cu vocea lui răguşită „dă-mi aia”, iar eu îi aduceam troaca plină cu mortar, pe care, de îndată ce-o goleam, mă duceam s-o umplu din nou. Seara, reîntorşi în coliba noastră, mâncam fără să scoatem o vorbă; cu alte cuvinte, îmi câştigam pâinea pe care mi-o dădea. Deci nimic nu mă putea opri să beau, fiindcă nu nutream pentru el nici tandreţe, nici gratitudine, nici veneraţie. Totuşi, în ciuda tuturor acestor motive, am rezistat multă vreme tentaţiei poate din virtute, poate din pricină că nu puteam ascunde o parte din vinul stăpânului meu, poate din pricina unor temeri vagi să nu ajung ca el, în sfera unor viziuni extraordinare, pline de un farmec misterios. În sfârşit, nehotărârea mea încetă, lăsând la o parte orice scrupule. Mai întâi trebuia să-mi procur vinul, ceea ce era un lucru foarte dificil. Stăpânul meu nu scăpa o clipă din ochi butoiaşul şi avea o asemenea îndemânare în a-i da pe gât conţinutul, încât nu adormea niciodată înainte de a-l goli. Am meditat multă vreme la mijloacele „de atac”. În sfârşit, aproape sigur de reuşită, aşteptam ocazia care n-a întârziat să se ivească. Îmi voi aduce aminte toată viaţa de acea ultimă

duminică a lunii noiembrie. Se făcuse foarte frig; un strat gros de zăpadă acoperise pământul. Petrecusem o noapte foarte agitată, lipsită de somn. Dimineaţa, ca de obicei, servitoarea de la hanul din târg ne-a adus în coliba noastră amărâtă butoiaşul cu vin şi proviziile; după ce-a plecat, stăpânul meu a baricadat uşa şi şi-a pus butoiaşul cu vin, care avea o canea, la căpătâi, lângă mindirul de paie. Apoi, înarmându-se cu un pahar vechi de tablă, taciturnul Limousin se aşeză pe salteaua de paie şi începu să bea pahar după pahar, fără să rostească un cuvânt; de obicei tăcea, până ce aburii vinului i se urcau la cap. În timpul acelor preliminarii, ghemuit în colţul cel mai întunecat al colibei, nu-l scăpăm din ochi pe Limousin. Fie din pricina frigului, fie din cine ştie ce alte motive, contrar obiceiului, stăpânului meu îi trebui mult mai multă vreme până să se îmbete. În sfârşit, încet, încet, am văzut topindu-i-se masca de gheaţă care toată săptămâna îi împietrea chipul. Faţa palidă i se coloră, ochii stinşi începură a-i străluci. Se îndreptă brusc şi, cu o voce vibrantă, începu să lălăie un cântec de pahar. Mult prea ocupat pentru a mai trage cu urechea la divagaţiile lui, făceam pe adormitul, cu mâinile pe genunchi, cu fruntea sprijinită în mâini; dar, din sfert în sfert de ceas, mă târam de-a lungul zidului, apropiindu-mă pe nesimţite de butoiaş. Afară se întuneca din ce în ce, fiindcă reîncepuse să ningă cu fulgi mari şi deşi. Coliba noastră, luminată doar de două gemuleţe murdare aşezate deasupra uşii, era aproape cufundată în întuneric; datorită obscurităţii, am început să mă apropii mai repede şi cu mai mult curaj de butoiaş. Dar iată că stăpânul, râzând în hohote, mă strigă brusc. Am rămas nemişcat, prefăcându-mă că sforăi uşor, ca să creadă că dorm adânc.

— Doarme… zise Limousin. Eh! O să mă duc singur la nuntă… După care începu să vorbească şi să gesticuleze cu o veselie crescândă.

Primul meu succes m-a făcut mai îndrăzneţ: după aproape două ceasuri, ajunsesem lângă butoiaşul aşezat între perete şi căpătâiul saltelei de paie. Profitând de faptul că stăpânul meu se întorsese o clipă cu spatele, m-am furişat în spaţiul care rămăsese între perete şi butoiaş. Nici n-am apucat să mă ghemuiesc în acel loc, că stăpânul mă şi strigă cu o voce din ce în ce mai behăitoare. Am rămas mut şi nemişcat. Stăpânul se lăsă apoi să cadă greoi pe saltea, ţinând în mâna dreaptă paharul de tablă, fiindcă în butoiaş se mai afla încă destul vin. Îl

vedeam pe Limousin din profil: era îmbrăcat cu o cămaşă subţire şi cu o pereche de pantaloni zdrenţuiţi şi plini de găuri. Lumina chioară care intra pe cele două gemuleţe de deasupra uşii îi cădea pe faţa radioasă, care parcă înflorise. Limousin fredona un cântec vesel. Acel chip plin de seninătate, de fericire aproape că radia în întunericul din şandramaua noastră, în vreme ce afară viscolul sufla cu furie şi învârtejea zăpada. În momentul în care mă pregăteam să fur din vinul stăpânului, am mai avut o ultimă reţinere; dar văzându-i chipul atât de fericit în mijlocul mizeriei şi sărăciei în care trăiam, n-am mai ezitat. Un cui gros, al cărui vârf al ascuţisem bine, şi coada unei pipe a tovarăşului meu de muncă, pe care m-am prefăcut că i-am spart-o din greşeală, în timpul mesei, au fost singurele instrumente cu ajutorul cărora mi-am pus planul în aplicare. Cu vârful cuiului am găurit partea de jos a butoiului, iar cu ţeava pipei am început să trag vinul direct în gură. La început, gustul acru al acelui vin de regiune care ţi se urca repede la cap nu mi-a plăcut; dar nu peste mult timp, am simţit o căldură plăcută răspândindu-mi-se prin vine; apoi mi-am simţit arterele de la tâmple umflându-mi-se, inima bătându-mi cu putere, iar privirea împăienjenindu-mi-se. După o serie de sclipiri luminoase, mă cuprinse o ameţeală atât de violentă, încât m-am apucat cu amândouă mâinile de butoiaş, simţind cum îmi fuge pământul de sub picioare. În spaima mea, am început să strig:

— Stăpâne… ajutor!

Din acel moment nu-mi mai aduc aminte de nimic. Mi se pare totuşi că l-am văzut pe Limousin ridicându-se în picioare, de cealaltă parte a butoiaşului, dar, pierzându-şi echilibrul, a căzut înapoi, pe saltea, râzând cu hohote. Când mi-am venit în fire, m-am simţit îngheţat până în măduva oaselor; deschizând ochii, am constatat că mă aflam în mijlocul unei păduri, culcat în zăpadă, şi că ziua era pe sfârşite. Simţeam că-mi plesneşte capul de durere; cu judecata încă tulbure, am privit în jurul meu cu un amestec de spaimă şi de curiozitate. Cum de ajunsesem în acea pădure pe care n-o cunoşteam? Ce se petrecuse între mine şi Limousin? Oare mă aflam departe de colibă? Să mă fi alungat? Aceste gânduri incoerente se învălmăşeau şi se ciocneau în mintea mea când iată că un zgomot nu prea îndepărtat şi care-mi era destul de bine cunoscut mă făcu să tresar. Era un clinchet sonor de clopoţei acoperit când şi când de glasul piţigăiat al unui

om care cânta un cântec de bâlci. Vocea era a Iepuroaicei, negustorul ambulant, însoţit de măgarul său Lucifer, ai cărui clopoţei se auzeau până departe.

Capitolul XIII

Urmările beţiei lui Martin. E luat de Iepuroaică. Maica Major. Camera perucilor. Paiaţa refuză să facă ce i se cere. Vizită amicală.

La apropierea Iepuroaicei, am vrut să fug; dar n-am putut; picioarele îngreunate mi se înmuiară şi am căzut grămadă lângă un copac. Aproape imediat, prin tufişurile destul de depărtate, l-am văzut pe negustorul ambulant. În ciuda frigului, saltimbancul era, ca de obicei, cu capul gol şi cu părul strâns într-un coc, în vârful capului, după moda chinezească. Vesta, dintr-un postav gros, cafeniu, era îmbrăcată peste fusta veche, de un roşu-închis. Măgarul, la fel de ciudat împodobit ca şi stăpânul său, aproape că dispăruse sub o enormă pânză cerată, neagră, care acoperea baloturile negustorului ambulant. Mai să juri că era vorba de nişte valtrapuri de înmormântare. Astfel încărcat, cu capul lui mare şi urât, cu urechile drepte împodobite cu cerceii aceia enormi de aramă, măgarul mi se păru şi mai înfricoşător. Cu fiecare pas pe care negustorul îl făcea spre mine, spaima mea creştea. Am vrut din nou să fug, dar, încremenit de groază, mi-a fost cu neputinţă să mă mişc. Îmi mai rămânea o ultimă nădejde: întunericul care începuse a deveni din ce în ce mai des. Câţiva fulgi de zăpadă cădeau încet din cerul plumburiu; poate că aveam norocul să nu fiu zărit datorită trunchiului unui copac enorm în dosul căruia mă ascunsesem. Iepuroaica se afla acum doar la câţiva paşi de mine, cântând cu voce din ce în ce mai piţigăiată. Dar, brusc, îşi întrerupse cântecul: mă zărise. Se opri drept în faţa mea, împreună cu măgarul. Cuprins de groază, am mai avut puterea să mă ridic în genunchi, să-mi împreunez mâinile şi aproape fără să-mi dau seama ca spun, să strig: „Îndurare!” Apoi am căzut grămadă, tremurând din toate mădularele. Văzându-mă, negustorul m-a privit cu un aer surprins, apropiindu-se tot mai mult de mine, în vreme ce măgarul negru, înaintând odată cu stăpânul său, îşi întindea capul lui mare spre mine şi mă adulmeca neliniştit.

— Ce faci aici?

N-am răspuns.

— E şi Limousin prin împrejurimi?

Din nou am tăcut.

— Răspunde! strigă negustorul ambulant cu glas mânios, aplecându-se spre mine şi scuturându-mă de braţ.

Cuprins de spaimă, am recurs la o minciună:

— Stăpânul meu m-a izgonit…

— De ce?

— Fiindcă… fiindcă eram leneş.

Negustorul ambulant mă ţintui cu privirea. Sigur că-şi dăduse seama de minciuna mea, căci zise cu un aer îndoielnic:

— Limousin te-a izgonit pentru că erai leneş? Mi se pare ciudat, pentru că nu mi s-a plâns niciodată de lenevia ta. De fapt, nu l-am mai văzut pe stăpânul tău de cinci sau şase luni, adăugă el reflectând la acest lucru. Apoi spuse: Deci ai devenit un leneş, un netrebnic!

— Ei, nici chiar aşa! am strigat.

— Atunci de ce ţi-a făcut vânt stăpânul tău?

N-am ştiut ce să-i mai răspund.

După o tăcere destul de lungă, în timpul căreia negustorul m-a privit cu atenţie, mi-a zis:

— Şi-acum ce-o să se întâmple cu tine?

— Nu ştiu.

— Părinţii tăi unde sunt?

— N-am nici tată, nici mamă.

— Unde stăteai înainte de a te lua Limousin?

— Nu ştiu..

— Nimeni pe lumea asta n-are grijă de tine?

— Nimeni.

Negustorul ambulant tăcu din nou; apoi se apropie şi mai mult de mine, ca pentru a mă observa mai bine, căci începuse a se întuneca. Dar socotind că cercetarea lui era insuficientă, negustorul ambulant zise:

— Ridică-te în picioare!

Cum spaima m-a împiedicat să-l ascult, negustorul ambulant m-a înşfăcat cu o putere pe care nu i-aş fi bănuit-o niciodată, m-a apucat de după ceafă cu o mână ca de fier şi m-a ridicat în picioare; apoi, pipăindu-mă pe tot trupul cu degetele lui tari şi ciolănoase, a început a spune cu jumătate de glas pe măsură ce

înainta în investigaţiile sale:

— Pieptul e bun… membrele bune… spinarea bună… îi trebuie nişte mâncare bună şi atât… Atunci îi vor reveni şi forţa şi supleţea; în mai puţin de doi ani voi scoate om din el… Noroc că e încă mic…

Acest examen, care-mi spori groaza, odată terminat, Iepuroaica mă întrebă:

— Nu vrei să te mai întorci la stăpânul tău?

— O, nu, mi-e prea frică!

— Ai dreptate. O să-ţi bată urechile în cuie de uşa colibei, dacă nu cumva te va pedepsi şi mai rău.

Am început să tremur.

— Unde-ai să dormi la noapte?

— Nu ştiu…

— Şi-n nopţile următoare?

— Nu ştiu…

— Ai să mori de frig în pădurea asta sau te vor mânca lupii.

Am început să tremur.

— Hai, nu mai plânge… Te cheamă Martin?

— Da, domnule.

— Ei bine, Martin, în noaptea asta îţi voi oferi eu adăpost. După asta, vom vedea… Urcă-te pe măgar!

În ciuda situaţiei disperate în care mă aflam, departe de a accepta ospitalitatea propusă, am scos un strigăt de spaimă şi am luat-o la goană. Dar tâlharul, făcând două salturi de o agilitate surprinzătoare, a pus mâna pe mine, zicând:

— Aha! Ţi-e frică de mine!

— Da, domnule.

— Mă refuzi?

— Prefer să mor în pădurea asta, să fiu mâncat de lupi decât să merg cu dumneata, am strigat împreunându-mi mâinile şi căzând în genunchi.

— Şi de ce ţi-e frică de mine, Martin? mă întrebă Iepuroaica pe un ton mieros, care, în loc să-mi potolească teama, mi-o spori şi mai mult. N-ai de ce te teme! Voi fi ocrotitorul tău!

— Prefer să mă întorc la fostul meu stăpân…

— Acum e prea târziu… Nu-l vei revedea niciodată!

După care mă luă în braţele sale noduroase înfrângând lesne slaba mea rezistenţă, scoase o curea din buzunar, îmi legă zdravăn mâinile la spate şi, ridicându-mă ca pe un fulg, mă duse

până la măgarul său, îndepărtă valtrapul acela negru care-l acoperea, mă trânti peste baloturile cu mărfuri şi mă acoperi cu pânza cerată, spunându-mi:

— Noapte bună, Martin, noapte bună! Apoi, adresându-se măgarului, strigă: La drum, Lucifer!

Şi Lucifer o luă din loc. Peste zi căzuse o mare cantitate de zăpadă, aşa că atât paşii măgarului, cât şi ai negustorului nu se auzeau deloc. Cuprins de spaimă, lăsându-mă în voia legănatului lui Lucifer, nu auzeam din când în când, în toiul tăcerii profunde a nopţii, decât vocea pătrunzătoare şi piţigăiată a negustorului ambulant cântându-şi plicticosul lui cântec:

„Frumoasă bourboneză
Vrei să-ţi îneci amarul
În inima ca jarul...”

Nu ştiu cât timp am mers astfel prin pădure; auzind de două ori clipocitul unei ape, am bănuit că măgarul trecea printr-un vad, în vreme ce negustorul, al cărui glas nu se mai auzea, trecea probabil pe puntea destul de şubredă. După ce-am călătorit timp de două sau trei ceasuri, măgarul s-a oprit brusc. Am auzit zgomotul unui clopot tras cu putere şi, după câteva minute, o voce groasă, răguşită, a întrebat pe un ton posomorât:

— Cine-i acolo? Cine bate la ora asta?

— Eu sunt, maică Major, răspunse negustorul ambulant, căci vocea răguşită şi bărbătoasă aparţinea unei femei. Da, eu sunt, bătrâno, adăugă lepuroaica.

— Da? Tu eşti?

— Eu, cine vrei să fie? strigă furios negustorul. Ce naiba, nu mă mai recunoşti?

— Ei, drăcia dracului! Deci tu eşti! Cine naiba se aştepta să vii pe o astfel de vreme? Şi tu şi Lucifer păreţi două troiene de zăpadă! Aşteaptă, cobor imediat...

Nu peste mult, am auzit zgomotul târşit al unei porţi care se deschidea. Măgarul înainta cu precauţie – căci coboram o pantă abruptă – apoi se opri. Glasul negustorului se auzi din nou.

— Adă o lumânare în odaia cu plete...

— De ce? Odaia ta te aşteaptă gata pregătită... răspunse femeia cu glasul gros.

— Adă totuşi o lumânare... E ceva pe care să se poată dormi în odaia aceea?

— Sigur... Există o ladă cu pănuşi proaspete de porumb

acoperită cu o cuvertură.

— Du-te şi adă o bucată de pâine, bere şi slănină, zise negustorul.

— În camera cu plete? întrebă mirată femeia cu voce groasă.

— Da, îi răspunse bărbatul.

La câteva minute după acest dialog, am simţit cum se ridică pânza cerată ce mă acoperise. Aerul îngheţat m-a izbit în faţă.

— Vrei să mergi pe jos sau vrei să te duc în braţe, Martin? mă întrebă cu aceeaşi voce mieroasă negustorul.

Şi, ajutându-mă să cobor de peste baloturi, îmi desfăcu mâinile din cureaua cu care mi le legase.

— Pot merge singur, i-am spus în prada unei spaime de nedescris.

— Atunci dă-mi mâna şi bagă de seamă să nu cazi, fiindcă e polei.

După ce m-am clătinat de mai multe ori coborând câteva trepte îngheţate, am intrat – în urma negustorului – într-o cămăruţă boltită. Un foc zdravăn de vreascuri de plop încinsese căminul şi lumina cu flăcările lui cămăruţa.

— Iată-ţi adăpostul, mâncarea şi patul, zise negustorul arătându-mi cu degetul o ladă plină cu pănuşi de porumb şi un scaun fără spătar pe care se aflau o bucată de slănină, o bucată de pâine şi un ulcior cu bere.

— Acum, adăugă el, ciupindu-mă de ureche, cu un aer patern, poftă bună şi noapte bună, Martin!

Apoi Iepuroaica ieşi din cameră şi încuie uşa de două ori. Rămas singur, încălzindu-mă la jăratecul din cămin, am început să-mi vin în fire, căci până atunci crezusem că visez. Vreascurile de plop amestecate cu curpeni de viţă-de-vie aruncau limbi de flăcări albastre şi albe şi-şi răspândeau în odaie mireasma sănătoasă şi aromată. Acea lumină veselă era suficientă ca să lumineze zidurile goale şi albe ale odăii. Ridicând din întâmplare ochii spre tavan, abia atunci am observat că de grinzile ieşite în afară atârnau etalate, netezite şi etichetate, un mare număr de plete lungi, de toate culorile: blonde, castanii, ba chiar şi roşcate. Erau atât de dese şi atât de strălucitoare, încât ai fi zis că sunt de mătase. Acel spectacol straniu mă umplu de o nouă spaimă. Mi-am închipuit că toate acele plete aparţinuseră unor cadavre. În-imaginaţia mea, mi s-a părut chiar că unele dintre ele erau pline de sânge. Din ce în ce mai îngrozit, am alergat la uşă, dar

uşa era încuiată şi foarte solidă. Neputând fugi, m-am străduit să nu mai ridic ochii spre acel tavan înfricoşător. Celelalte obiecte care mă înconjurau îmi abătură atenţia de la spaima mea. Lădoiul mare de lemn care-mi slujea de pat era plin cu pănuşi, peste care am văzut – pe jumătate desfăcută – o cuvertură groasă de lână. Slănina pe care mi-o dăduseră mi s-a părut foarte gustoasă, pâinea era albă, berea – proaspătă – acoperea cu spuma ei albă gura ulciorului de lut. În viaţa mea nu avusesem la dispoziţie o odaie atât de bună, un pat atât de bun şi o mâncare atât de bună; totuşi, mi-a fost cu neputinţă să mănânc şi să mă întind – în ciuda oboselii – pe acel pat improvizat; m-am aşezat, tremurând, pe dalele de piatră de pe jos, în faţa focului, a cărui căldură îmi încălzea picioarele îngheţate. Văzându-mă în puterea negustorului ambulant, în acel loc necunoscut, mi s-a părut că-mi părăsisem stăpânul de foarte multă vreme, că mă aflam la o distanţă enormă de coliba noastră, de care totuşi nu mă despărţea decât un drum de câteva ceasuri. Uneori, credeam că încă mai eram beat; atunci evenimentele al căror erou şi martor fusesem mi se păreau simple iluzii; vise din care aveam să mă trezesc mai devreme sau mai târziu, sub acoperişul colibei noastre, sărmane. Încordarea datorată gândurilor de tot felul împreună cu oboseala şi cu spaima mi-au pricinuit mai întâi o puternică descurajare, după care am căzut într-un somn greu şi agitat. Nu ştiu cât timp voi fi dormit, dar ştiu că am fost trezit brusc din somn de strigătele sfâşietoare şi de rugăminţile unui copil. Afară abia se lumina de ziuă; o lumină slabă datorată zorilor sau poate reflectării zăpezii se strecura prin gemuleţul aflat pe peretele din faţa căminului unde adormisem întins pe jos, cămin în care focul se stinsese. Strigătele copilului care mă treziseră încetară o vreme. Atunci am auzit glasul gros al femeii care-l primise pe negustor şi căruia el îi spusese maica Major.

— Deci nu vrei să faci cercul[12]?

— Nu pot... Nu mai am putere... răspunse o voce îndurerată.

— Unu, doi, îl faci sau nu?

— Păi doar ţi-am spus că atunci când ajung, ca adineauri, cu capul la picioare, mă înăbuş! răspunse copilul.

— Te învăţ eu acuşi să nu te mai înăbuşi! răspunse cu glas tunător femeia.

---

[12] Vom explica mai târziu ce însemnau aceste cuvinte tehnice (n.a.).

Şi, prin acelaşi perete, am auzit nişte bufnituri seci, căzând una după alta, însoţite de alt rând de ţipete scoase de copilul care, plin de durere şi de mânie, înjura de mama focului.

— Ei, acum îl faci? întrebă vocea groasă a femeii.

— M-ai bătut atât de tare, încât am să încerc, răspunse copilul, clănţănind din dinţi.

— Hai, fără vorbe de prisos, zise femeia pe un ton ameninţător.

Urmă un moment de linişte.

— Faci pe paiaţa! Ceea ce te sufocă e lenea!

Chiar în momentul în care femeia isprăvi de rostit aceste cuvinte, copilul fu apucat de un acces cumplit de tuse întretăiată, când şi când, de horcăituri, ai fi zis că e gata să se sufoce.

— Aha, te prefaci că te sufoci? zise femeia. Ei, stai tu, că te fac eu acuşica să cânţi atât de tare, încât o să ţi se lărgească exact cât trebuie gâtlejul!

Şi ploaia de lovituri înfundate răsună din nou. De data asta, copilul nu mai striga; cea care striga, înjura şi blestema era femeia.

— Paiaţă nenorocită! M-ai muşcat până la sânge! Tâlharul ăsta e mai prefăcut şi mai rău ca o mâţă sălbatică! Ah! Mă muşti, ticălosule? Ia vino! Vino să-ţi plătesc eu aşa cum meriţi! Dar nu aici, ci în pivniţă, ca să nu-l trezeşti pe cel nou!

Şi după zgomotul unei lupte slabe, însoţită de murmure şi de strigăte înăbuşite ce se îndepărtau, se înstăpâni liniştea. Tremuram din tot corpul; „cel nou” nu puteam fi decât eu. Oare ce trebuia să facă acel copil când i se poruncea să „facă cercul”? Ce însemnau acele cuvinte ciudate? Probabil că era un lucru foarte dureros din moment ce-l auzisem aproape sufocându-se! Oare aceeaşi soartă mă aştepta şi pe mine? Atunci mi-am amintit că, în ajun, negustorul ambulant îmi pipăise membrele, cu multă atenţie şi într-un fel ciudat, şi-mi examinase pieptul, rostind cuvinte de neînţeles. Spaima mea crescu şi mai mult cu cât era vorba despre lucruri necunoscute, misterioase. În sfârşit, acea casă solitară, pletele de toate culorile ce atârnau de grinzile din tavan, copilul pe care sigur că-l schingiuiau în pivniţă pentru ca strigătele lui să nu ajungă până la mine, toate aceste circumstanţe îmi dublară spaima până într-atât, încât, uitând de încercările zadarnice din ajun, m-am năpustit spre uşă; găsind-o

încuiată de două ori, am alergat la fereastra prin care începuse a pătrunde lumina zilei. Dar fereastra avea un grilaj gros pe dinafară. Atunci, cuprins de o disperare de nedescris, m-am aruncat pe pănuşile de porumb, strigând cu glasul întretăiat de lacrimi:

— Cine va avea milă de mine? Nimeni, nimeni! N-am nici tată, nici mamă!

Brusc, s-a deschis uşa şi în pragul ei a apărut negustorul ambulant.

— Bună ziua, Martin, mi-a zis cu vocea lui mieroasă, apropiindu-se de patul meu, crezând că mai dorm încă, fiindcă mă culcasem pe burtă, ascunzându-mi chipul în mâini. Iepuroaica adăugă: Mai dormim încă, precum un mic şoricel? Apoi mă scutură uşor.

M-am ridicat, cu chipul şiroind de lacrimi, şi am strigat, împreunându-mi mâinile:

— Lăsaţi-mă să plec de aici… Să mă înapoiez la stăpânul meu!

— Cum? Vrei să te întorci la zidar, Martin? zise el cu o voce cam acră.

— Nu vreau să rămân aici!

Negustorul ambulant izbucni într-un hohot de râs.

— Ha! Ha! Ha! Vrei să te întorci la Limousin ca să-ţi ţintuiască urechile în uşă?

— Prefer să mor la stăpânul meu decât să mor aici!

Şi sărind din lădoiul unde stăteam îngenuncheat, m-am năpustit spre uşa care rămăsese întredeschisă. Dar nebuneasca tentativă de a fugi a fost zadarnică. Negustorul m-a prins în pragul uşii şi m-a aşezat îndărăt, în pat, spunându-mi:

— Eu zic să fii înţelept, Martin. Vrei să fugi ca să te înapoiezi la stăpânul tău. Eşti nebun! Cine-ţi va arăta drumul? Nimeni! Nu există nicio colibă în pădurea pe care am străbătut-o! Aşa că deseară vei fi – cum te-am găsit eu ieri – ori gata să mori îngheţat, ori mâncat de lupi. Şi apoi – adăugă el pe un ton ameninţător – află că eu nu mai vreau ca tu să ieşi de aici. Fii liniştit, porţile sunt trainice, zidurile înalte. Când voi părăsi această casă, vei veni cu mine şi – adăugă el reluându-şi vocea mieroasă – n-ai să ai motive să fii necăjit, dragul meu Martin!

Văzându-mă în puterea lui, n-am mai încercat nici să-l înduioşez în ceea ce privea soarta mea, nici să-i schimb hotărârea. Recăzând în culcuşul meu, am rostit singura frază

care a constituit multă vreme expresia supremei mele disperări:

— N-am nici tată, nici mamă! Nimănui nu-i va fi milă de mine!

— Ce tot spui că n-ai nici mamă, nici tată? Eu voi fi de acum încolo tatăl tău, iar mamă, ei bine, află că vei avea una cum n-a mai existat niciodată, de asta sunt sigur!

Şi Iepuroaica strigă, cu vocea sa stridentă, făcând câţiva paşi către uşă:

— Ei, maică Major…

— L-am „legănat” puţin pe ticălosul ăla mic… Paiaţa… răspunse o voce tunătoare, care părea să iasă din măruntaiele pământului, dar care de fapt ieşea din pivniţa unde femeia îl dusese pe copil.

— Hm! Ai văzut ce mamă bună? Cum îşi leagănă copilaşii dragi? La fel te va legăna şi pe tine, dragă Martin.

— Da, cred, am şoptit tremurând.

— Ia vino-ncoa’, bătrânico! Grăbeşte-te! zise negustorul.

— Mii de draci! Ai răbdare o clipă, ce naiba! Iată-mă! răspunse femeia cu o voce care făcu să se cutremure geamurile.

După câteva momente, maica Major intra în odaie.

Era o femeie de vreo treizeci şi ceva de ani, înaltă de şase picioare. Umerii şi şoldurile enorme, buza superioară umbrită de o mustaţă neagră în toată regula, sprâncenele stufoase, faţa lată şi roşie, înfăţişarea ei bărbătească, vocea răguşită de soldăţoi, fizionomia aspră şi neruşinată, în sfârşit, aparenţa ei cu totul virilă formau cel mai bizar contrast cu înfăţişarea negustorului ambulant. Am văzut mai târziu cum, datorită întâmplării care dăruise acelui bărbat un chip spelb şi o voce subţire de femeie şi acelei femei mustaţă şi trăsături bărbăteşti, aceştia îşi exploatau „harurile” prin iarmaroc, scoţând parale bunicele. Printre diferitele meserii mai mult sau mai puţin cutezătoare, negustorul o practica mai ales pe cea de „saltimbanc nomad”; dacă o părăsea în timpul iernii pentru cea de negustor ambulant, o făcea pentru că reprezentaţiile date în frig şi vânt nu erau bănoase şi nici posibile decât în timpul verii. Aşa se explica şi faptul că trupa de circari ai negustorului se împrăştia adesea. Vorbind despre diferitele meserii ale negustorului ambulant, trebuie s-o menţionez şi pe aceea de cumpărător de „plete tăiate pe loc”, ceea ce explica astfel abundenţa de podoabe capilare atârnate de grinzile din odaia mea. Da, Iepuroaica făcea parte dintre acei negustori care când anul e foarte friguros şi iarna

mult mai aspră ca de obicei, salariile mai mici şi mai rare, când sărăcia nu mai e de îndurat, străbat cele mai sărace provincii din Franţa, ispitind, cu cincisprezece-douăzeci de bănuţi, fetele şi cumpărându-le, la acest preţ de nimic, părul lung şi mătăsos, uneori singura podoabă a acelor nefericite.

Însoţitoarea negustorului, „gigantica Major”, poreclită astfel din cauza staturii şi a înfăţişării ei de tambur-major, îndeplinea, în reprezentaţiile publice, slujba de „femeia-uriaş”, adevărat Alçide feminin, care – arcuindu-se ca un pod, sprijinită în mâini şi în picioare, cu capul lăsat pe spate – putea ţine pe trunchiul ei trei bărbaţi robuşti din „societatea aleasă”, pe care-i ruga să tropăie pe pântecele ei, fără ca uriaşa să clipească; după care, trecând la alte exerciţii, se oferea să dueleze cu cei mai mari maeştri din garnizoane, sau să ridice greutăţi imense cu dinţii.

Când a intrat în odaia mea, maica Major era îmbrăcată în costum de lucru, fiindcă îi poruncise Paiaţei să se arcuiască în formă de cerc (adică stând în picioare trebuia să se îndoaie pe spate până ce-şi atingea călcâiele cu capul). Costumul uriaşei era alcătuit dintr-un maiou destrămat, cârpit în douăzeci de locuri, odinioară de culoarea somonului; acel maiou îi scotea în relief două pulpe ca ale lui Hercule, cu genunchii bolovănoşi ca nodurile unui stejar. Un fel de tunică scurtă făcută dintr-un rest de jupon înnegrit şi pătat de grăsime îi acoperea şalele, în vreme ce un vechi şal roşu, încrucişat peste pieptul monstruos, era înnodat la spate. În sfârşit, pentru a-i completa aspectul bărbătos, părul negru şi des, aspru ca o coadă de cal, era tuns scurt, „a la Titus”. Aşa arăta maica Major când am văzut-o pentru prima oară, ţinând în mână un formidabil bici cu mai multe curele.

— Vino, Major, îi zise negustorul femeii uriaşe. Iată-l pe micul Martin, care n-are mamă şi care îşi doreşte una. Nu-i aşa că tu vei fi mama lui?

— Oarecum, răspunse Major cu vocea ei groasă.

Şi apropiindu-se de mine, mă luă în braţe şi mă aşeză în picioare aproape de fereastră, ca să mă poată examina mai bine.

— Trebuie totuşi să-l văd pe mititelul ăsta nou, zise ea. Hai, fiule, sus capul când te examinez… E drăguţ. Odată „cioplit”, va fi uşor ca o veveriţă. Şi braţele şi picioarele? Ia să vedem dacă sunt suple. Bun, perfect, o să-i înmuiem oasele… Şi o să-i desferecăm încheieturile…

Spunând aceste cuvinte, femeia uriaşă îmi răsuci braţele şi picioarele în toate sensurile, făcându-le să trosnească din articulaţii; faptul îmi pricinui o durere atât de cumplită, încât am scos un ţipăt ascuţit, încercând să scap din mâna ei.

— Stai cuminte şi taci din gură! Mai să crezi că te jupoi… zise uriaşa.

Continuându-şi examinarea, adăugă, pipăindu-mi şalele:

— Şi spinăruşa asta cocoşată? Hai, hai, nu e cine ştie ce… Nu vrea, sărăcuţa de ea, decât să se îndrepte. Dar taci dracului din gură, sau te scutur de nu te vezi!

Şi ridică biciul. În ciuda acestei ameninţări a femeii Major, care, tocmai în acel moment, punându-mi enormul ei genunchi în spate, mă trase cu atâta putere îndărăt, încât am crezut că mi-a zdrobit şalele, am scos un nou ţipăt de durere.

— Ascultă, Martin, dacă nu eşti înţelegător, mă supăr, spuse negustorul, privindu-mă dintr-o parte.

— Fie-ţi milă de mine, i-am spus femeii Major.

— Milă, milă… Numai asta ştiu să cânte pe toate tonurile. Îi înveţi de mici să muncească, le dai casă şi masă pe gratis, şi ei pretind că le scoţi maţele! strigă uriaşa, mâniată şi plină de indignare. Apoi, adresându-mi-se: Da’ ce crezi c-o să-ţi dăm casă, o să te hrănim, o să te îmbrăcăm numai de dragul Celui-de-Sus? Trebuie să-ţi câştigi pâinea! Şi ţi-o vei câştiga, băiete, ţi-o vei câştiga! Eşti bine clădit, eşti tânăr, eşti subţire; îţi dau cuvântul meu că în două luni vei executa „promenada turcă” şi „saltul iepurelui”, fără a mai pune la socoteală că vei merge în mâini, cu capul în jos şi cu picioarele în sus, ca şi cum te-ai fi plimbat astfel de când te-ai născut.

— Ceea ce te va scuti de încălţăminte, având în vedere că tu, Martin, nu porţi mănuşi… adăugă sentenţios negustorul ambulant.

Habar n-aveam ce voiau să facă din mine. Mi-am dat doar seama că nu voiau să mă omoare fiindcă vorbeau despre anumite exerciţii pe care trebuia să le execut peste două luni. M-am mai liniştit puţin. De altfel, Major, în ciuda vocii ei groase, a mustăţii, a umerilor enormi, a repezelii şi a biciului ei, îmi inspira mai puţină frică decât negustorul şi, din fericire, ea trebuia să se ocupe de educaţia mea.

— Hai, băiete, vino să-ţi săruţi mama, zise ea. Fii gentil! Mâine începem prima lecţie. Azi îţi dau o zi liberă, ca să poţi face

cunoştinţă cu Paiaţa, un puştan cam de vârstă ta. Peste câteva zile veţi avea şi o fată… Da, pungaşilor, o fetiţă de vârstă voastră. Abia atunci o să faceţi un trio faimos, tâlharilor!

După care maica Major îmi făcu semn s-o urmez, se opri în faţa unei scări boltite care mai mult ca sigur ducea în pivniţă şi strigă:

— Hei, băiete, urcă-ncoace! Te iert în cinstea noului-venit… Astăzi vă puteţi juca în curte. Dar de mâine începem treaba… Ce faci, băiete, nu vii?

Copilul nu voia să vină.

— Atunci rămâi la răcoare dacă asta îţi face plăcere. Iar tu, tu te vei juca singur, Martin. Dar fereşte-te de afurisita de Paiaţă. E rău şi viclean ca dracu… Ah, uitasem… Ca să te încurajez, vreau să-ţi arăt ce veşminte frumoase vei avea dacă vei munci cu râvnă. Ia vino încoace…

Şi femeia Major mă duse într-o cameră unde se afla un cufăr enorm pe care-l deschise şi din care scoase o veche vestă turcească din catifea roşie roasă, presărată cu paiete ce-şi pierduseră strălucirea.

— Ia îmbracă asta, Martin, să vezi ce frumos eşti!

Vesta, de două ori mai lungă decât talia, devenise redingotă. Cu toată spaima mea, mărturisesc că acel veşmânt mi s-a părut splendid, strălucitor şi că – cu toate temerile mele – speranţa că voi purta într-o zi un atât de magnific veşmânt mi-a dat o oarecare satisfacţie.

— Când, odată cu vesta asta, vei purta şi un maiou de culoarea pielii, o pereche de pantaloni cu paiete şi nişte papuci verzi, brodaţi, garnisiţi cu blană de pisică, vei semăna cu un heruvim, adăugă maica Major. Acum, dacă vrei, du-te în pivniţă, după Paiaţă, sau du-te în curte şi te joacă. Am să vă strig când o fi gata masa!

Maica Major ieşi să-l caute pe negustorul ambulant; eu am rămas singur într-o curte destul de mare, înconjurată de ziduri înalte şi dărăpănate, dar închise bine de o poartă solidă. Spre această curte dădeau toate ferestrele acelei case cu o înfăţişare destul de sărăcăcioasă. Sub un hangar se afla o trăsură lungă şi înaltă, slujind, desigur, peregrinărilor negustorului şi trupei sale, când trupa era completă. Înălţimea zidurilor m-a împiedicat să văd dacă locuinţa se afla într-un târg sau într-un sat. Rămas cu gândurile mele, mă obseda acel copil despre care îmi vorbise

maica Major şi ale cărui ţipete le auzisem. Oricât de grea avea să fie noua mea viaţă, nu putea totuşi să fie mai aspră şi mai amărâtă decât cea din trecut şi de altfel n-aveam s-o împart cu un băiat de vârsta mea? Numai la gândul că-mi voi găsi un tovarăş de muncă, poate chiar un prieten, până şi condiţia cea mai dură mi se părea suportabilă. Fusesem până atunci atât de nefericit în încercările mele de afecţiune, încât întâlnirea cu Paiaţa în împrejurările date îi sporea preţul în ochii mei. Inima mea, până atunci atât de dureros apăsată, se dilată brusc. După spaimele prin care trecusem, urmă un val de speranţe. În acel moment, am uitat frica de misterioasele exerciţii la care fusesem condamnat şi care îi smulseseră Paiaţei strigăte înfricoşătoare. Nu mă mai gândeam decât să mă duc să-l caut pe acel sărman copil. Suferea, era profund nefericit şi am socotit că fac o faptă bună ducându-mă după el şi încercând să-i câştig prietenia. Cum maica Major îmi arătase uşa pivniţei unde era închis, am alergat într-acolo. Scara boltită dădea sub curtea de afară; am coborât câteva trepte acoperite cu zăpadă şi am ajuns pe un fel de palier unde se afla uşa pivniţei. După ce ochii mi s-au obişnuit cu întunericul tăiat doar de o rază de lumină ce pătrundea printr-o răsuflătoare îngustă, l-am zărit pe băiat, ghemuit într-un colţ al pivniţei, stând cu coatele pe genunchi şi cu bărbia sprijinită în căuşul palmelor. La început, am fost izbit de strălucirea ciudată a ochilor mari, cenuşii, ai acelui copil. Poate că mi s-au părut atât de mari şi pentru că chipul lui palid era foarte slab. Părea să aibă treisprezece sau paisprezece ani, dar era mult mai înalt decât mine. Obrajii scofâlciţi făceau să-i iasă în relief pomeţii foarte pronunţaţi; gura, cu colţurile lăsate, cu buze foarte subţiri, îi dădea un aer răutăcios. Părul negru, aspru, des ca peria, îi crescuse în aşa fel încât după ce-i înconjura partea de sus a feţei, îngustându-i mult fruntea, cobora în unghi spre tâmplele care-i rămâneau descoperite. Rădăcina neagră a acelui păr se contura atât de bizar pe paloarea mată a frunţii, încât în umbră părea împodobit cu două coarne albe. Paiaţa purta o bluză veche şi găurită. Picioarele goale se odihneau pe pământul umed al pivniţei. Când mă văzu, rămase mut şi-mi aruncă o privire mirată, dar încrâncenată.

— Cred că ţi-e frig şi te plictiseşti în pivniţa asta, i-am spus cu glas blând, apropiindu-mă de el. Nu vrei să vii sus?

— Du-te dracului şi lasă-mă în pace! Habar n-am cine eşti! îmi

răspunse cu brutalitate Paiaţa.

— Nici eu nu te cunosc, dar trebuie să rămân aici, ca şi tine, la negustorul ambulant. Când te-au bătut te-am auzit ţipând şi, crede-mă, mi-a făcut rău…

Paiaţa începu să râdă, apoi spuse:

— Eşti ca acel tâmpit de N. de D. Simte că i se face rău când aude cum sunt bătuţi alţii…

Iată care era limbajul acelui băiat de treisprezece sau paisprezece ani; şi aşa a fost în tot timpul discuţiei noastre, din care am înlăturat înjurăturile şi blestemele.

Mai mult supărat decât mirat de răspunsurile sale, am continuat, cu blândeţe:

— Sigur că m-a necăjit să aud că te bate. Dacă m-ar fi bătut pe mine, ţie nu ţi-ar fi părut rău?

— Mi-ar fi făcut plăcere, fiindcă n-aş fi fost bătut numai eu.

— De ce te porţi astfel? Doar nu ţi-am făcut niciun rău!

— Mă doare-n cot…

— Deci eşti într-adevăr un băiat răutăcios?

— Du-te dracului!

— Te rog, ascultă-mă…

— Mă rog! Văd că ţii cu tot dinadinsul să-ţi car câţiva pumni…

Şi Paiaţa, de care nu mă temeam, se năpusti asupra mea cu agilitatea unei pisici. Mai puternic decât mine, mă stâlci în bătaie; cu o mână mă apucase de gât, probabil pentru a-mi înăbuşi strigătele, iar cu cealaltă mă izbi peste faţă, peste piept, peste tot unde îi era la îndemână. Năucit de acel atac brusc, la început n-am încercat să mă apăr. Dar îmboldit de durere, de mânia pe care mi-o inspira o faţă atât de răutăcioasă, m-am desprins din mâinile Paiaţei, m-am luptat, i-am plătit loviturile cu lovituri, ba chiar am izbutit să-mi pun jos adversarul. Ţinându-l – cu toate eforturile lui – nemişcat sub genunchi, n-am vrut să abuzez de victoria mea. Mai mult întristat decât mâniat că mi-a primit în acest fel avansurile amicale, i-am zis:

— De ce să ne batem? N-ar fi mai bine să fim prieteni?

Şi părăsind poziţia mea avantajoasă, i-am lăsat Paiaţei libertatea mişcărilor. El profită de acest lucru, se aruncă asupra mea cu o furie sporită şi mă muşcă atât de tare de obraz, încât îmi dădu sângele; Văzând sângele, mânia bătăuşului se schimbă în nebunie. Ochii îi sclipiră plini de ferocitate, mă trânti jos, sări peste mine, îmi rupse cazaca şi vru să mă muşte de piept… Am

crezut că vrea să mă ucidă. N-am opus nicio rezistenţă; nici frica, nici laşitatea nu mi-au paralizat forţele; simţeam o profundă disperare cauzată de răutatea gratuită a acelui băiat un pic mai în vârstă ca mine, faţă de care simţeam o bruscă simpatie. N-am opus nicio rezistenţă; durerea morală era atât de intensă, încât abia simţeam muşcăturile ascuţite ale Paiaţei. Nu mă văităm, plângeam în tăcere… Firile violente, răzbunătoare, se înflăcărează întotdeauna în toiul luptei; aţâţarea asta aproape că-i îmbată; dar se liniştesc repede când adversarul nu le opune niciun fel de rezistenţă; aşa s-a întâmplat şi cu adversarul meu, care, crezându-mă leşinat, s-a ridicat cu buzele pline de sângele meu. Prin răsuflătoarea pivniţei intra destulă lumină pentru ca Paiaţa să-mi poată vedea clar trăsăturile când s-a prăvălit din nou peste mine. L-am privit fix în ochi, fără pic de mânie. Mi-a spus după aceea că ceea ce-l izbise cel mai mult fusese resemnarea blândă şi tristă, întipărită pe chipul meu; n-a citit pe faţa mea nici ură, nici mânie, nici spaimă, ci doar o mâhnire profundă…

— Ai ochii deschişi… nu te aperi şi nu plângi! strigă el. Na, laşule!

Şi m-a lovit din nou.

— Omoară-mă, haide! Nu mai vreau să-mi fii prieten!

— Nu mai vrei să-ţi fiu prieten?

— Nu… Şi totuşi, dacă ai fi vrut, am fi putut fi ca doi fraţi…

— Mititelul ăsta a turbat! strigă Paiaţa, derutat din pricina resemnării mele, care-l impresionase fără voia lui. Cu cât îi faci mai mult rău, cu atât îţi vorbeşte mai blând!

— Îţi vorbesc cu blândeţe pentru că te plâng…

— Mă plângi… Tu, pe care te-am snopit în bătaie şi te-am muşcat până la sânge… Cred că ar trebui să te plângi pe tine, nu pe mine!

— Eşti de plâns pentru că mi-ai refuzat prietenia.

— Ia mai du-te dracului, îmi zise Paiaţa din ce în ce mai mirat de resemnarea mea. Du-te dracului! Tu eşti la fel ca şi căţeluşa mea Mica…

— Ce-i cu căţeluşa asta?

— Am găsit-o şi am vrut să-mi împart porţia de mâncare cu ea. Am vrut să am şi eu pe cine bate când eram bătut. Puteam să-i fac orice, niciodată nu se repezea la mine! Când o făceam să sufere, se mulţumea să scheaune! Nici măcar nu cuteza să

urle… îi clănţăneau dinţii de durere… Şi după aceea venea să mă lingă pe mâini şi să se culce la picioarele mele.

— Şi până la urmă ai sfârşit prin a o iubi, i-am zis.

— Până la urmă, văzând că nu-i nimic de făcut cu ea, i-am legat un pietroi de gât şi am aruncat-o în apă…

— Mai bine, decât s-o chinuieşti degeaba…

— Te pomeneşti că eşti chiar mai de plâns decât ea… zise Paiaţa pe un ton ironic.

— Eşti mult mai de plâns decât ea, fiindcă tu ai ucis-o! Iar acum eşti singur cuc în loc să ai lângă tine un biet animal atât de ataşat, atât de devotat, care te-ar fi urmat oriunde şi care poate că te-ar fi şi apărat…

— Laşule!

— Vezi? Uită-te cum m-ai muşcat… până mi-a dat sângele… Am strigat, am ţipat, m-am plâns? Laş e cel care strigă şi ţipă!

Băiatul fu mişcat de acest răspuns, dar încerca să-şi ascundă emoţia.

— De ce nu te-ai apărat şi a doua oară la fel ca la început? întrebă el. Deşi eşti mai mic, eşti tot atât de puternic ca şi mine. Mi-am dat seama de asta!

— Pentru că prima oară eram furios… A doua oară am fost trist pentru faptul că-mi voiai cu orice preţ răul.

Trăsăturile băiatului se destinseră. După răutatea oarbă, urmă – la el – dacă nu simpatie, cel puţin o vie curiozitate; îmi spuse grăbit, ca şi cum ar fi vrut să lupte împotriva sentimentelor frumoase ce se trezeau în el:

— Din moment ce nu mă cunoşti, de ce vrei să fii prieten cu mine?

— Ţi-am mai spus: pentru că te-am auzit ţipând când te băteau, pentru că suntem cam de aceeaşi vârstă, pentru că eşti şi tu la fel de nefericit ca şi mine şi poate tot la fel ca şi mine, fără mamă şi fără tată…

Auzind aceste cuvinte, chipul tovarăşului meu se întunecă, se întristă; îşi lăsă capul în jos şi oftă adânc.

Capitolul XIV

Povestea Paiaţei. Moartea tăietorului de copaci.
Bogătaşul cel rău. Ologul. Viitorul rezervat lui Martin.
Iubirile uriaşei Major. Cum înţelege Paiaţa prietenia.

Paiaţa se îndrăgosteşte.

Cum băiatul continuă să tacă, am repetat ultimele cuvinte:

— Ca şi mine, i-am zis, poate că n-ai nici tată, nici mamă…

— Pe maică-mea n-am cunoscut-o, a răspuns el cu bruscheţe, dar pe un ton mai puţin ironic şi mai puţin aspru.

— Şi tatăl tău?

— Tata era tăietor de copaci, călător…

— Cum adică?

— Călătorea şi nu se oprea decât în locurile unde vedea că se doboară copaci; atunci ne ridicam o colibă chiar acolo, în pădure, din vreascuri şi din pământ, şi rămâneam atâta cât ţinea doborâtul copacilor.

— Înseamnă că lucrai împreună cu tatăl tău.

— Îl ajutam şi eu cât puteam: aşezam lemnele pe care le tăia.

— Şi tatăl tău unde e acum?

— În pădure, răspunse Paiaţa, surâzând sinistru.

— În pădure?

— Da. Într-o zi şi-a tăiat piciorul cu securea. Sângele ţâşnea din el ca dintr-un robinet şi sărea la zece paşi distanţă. Speriat, plângeam, strigam, zise Paiaţa cu glas emoţionat, şi ţipam după ajutor. Tata îşi ţinea strâns piciorul, cu mâinile, dar sângele i se scurgea printre degete. La un moment dat, mi-a zis: „Băiete, smulge nişte muşchi şi adu-l încoace cât poţi de repede!” Am smuls cât am putut şi i l-am adus tatii, care şi l-a pus pe rană, dar aproape imediat muşchiul deveni roşu.

— Şi sângele nu s-a oprit?

— Nu. Atunci tata mi-a zis: „Fiule, adă nişte pământ umed. Poate că ăsta va fi mai bun decât muşchiul!” Dar şi pământul începu a se înroşi la fel de repede ca şi muşchiul şi apoi vocea tatii începu a slăbi.

— Deci n-ai putut găsi ajutor nicăieri?

— Ajutor… şi băiatul ridică din umeri. Apoi tata mi-a zis: „Fiule, dă o fugă până la răscrucea cea mare. E acolo un plugar care ară… L-am văzut azi-dimineaţă… Du-te şi roagă-l să vină încoace…” M-am dus. „Tata şi-a tăiat piciorul cu securea şi te roagă să-l ajuţi, i-am spus plugarului. Satul e departe?” „Vai, copile, cum poţi crede că sunt doctori în sat? Acolo lumea e mult prea săracă. Doctorii sunt în târg, iar târgul cel mai apropiat de aici se află la patru leghe! Aş veni eu, dar nu mă pricep la răni.

Aşa că nu-i pot fi de niciun ajutor tatălui tău!” răspunse plugarul. Deci m-am întors singur lângă tata. Când am ajuns, se afla în acelaşi loc, apăsându-şi piciorul cu amândouă mâinile, culcat într-o baltă de sânge. Văzându-mă, tata s-a îndreptat de spate. Avea fruntea plină de sudoare, chipul îi era alb ca hârtia, buzele vinete. „Nu există doctori decât în târg, iar până acolo sunt patru leghe… Ce să fac, tată, ce să fac?” „Nimic, băiete, îmi voi pierde tot sângele, şopti cu o voce atât de slabă, încât abia îl mai auzeam. Medicii… ajutoarele… sunt doar pentru cei bogaţi. Pentru noi, ăştia de jos, iată cine ne vine în ajutor când suntem pe moarte… Şi-mi arătă un cârd de corbi ce trecea pe deasupra pădurii. Apoi tata făcu un efort pentru a se ridica în capul oaselor, îşi luă mâinile de pe picior; mâinile îi erau pline de sânge. Le întinse spre mine, spunând: „Îmbrăţişează-mă, băiatule… Pentru vârstă ta, munceşti destul de bine. Doamne, ce se va întâmpla cu tine?” Tata vru să-mi mai spună ceva, dar îl apucă un sughiţ, recăzu pe spate şi muri.

Rostind aceste ultime cuvinte, Paiaţa îşi duse mâinile la ochi şi plânse. Am plâns şi eu cu el, căci îmi inspira o milă profundă. Mi se părea că e mult mai de plâns decât mine. Îl văzuse pe taică-său murind sub ochii săi fără să-i poată da o mână de ajutor.

— Şi după aceea ce s-a întâmplat cu tine? l-am întrebat după un moment de tăcere.

— Am rămas alături de mort să-l veghez. Apoi s-a făcut noapte. Cum eram rupt de oboseală, am adormit. M-am trezit în zori, înţepenit de frig. Trupul tatii se răcise în cămaşa lui albă, pătată de sânge. Am dat o fugă până la răscruce ca să-l găsesc pe plugarul din ajun, să-i spun că tata murise şi să-l rog să vină să mă ajute să-l îngrop. Plugarul însă nu se afla pe ogor. Am aşteptat o vreme, dar văzând că nu se întoarce, am revenit la coliba noastră. Am înşfăcat o bucată de pâine, căci mi-era foame, apoi m-am înapoiat lângă trupul tatii; corbii se şi năpustiseră asupra lui şi-i sfâşiau chipul. Am încercat să-i alung; zburau puţin mai departe, apoi se reîntorceau. Atunci am luat securea tatii şi am încercat să sap o groapă ca să-l înmormântez; dar n-am putut; pământul era pietros şi numai rădăcini. M-am dus să sap mai departe; securea era prea grea, eu n-aveam putere s-o mânuiesc, şi de îndată ce mă îndepărtam, corbii se năpusteau peste trupul tatii. Văzând că începuse a se întuneca, am târât două trunchiuri de copac tăiate, de o parte şi de alta a

trupului, apoi am aşezat altele de-a curmezişul, pe deasupra; le-am fixat cu cele mai groase crengi pe care le-am găsit, iar peste ele am pus nişte bolovani. Apoi am luat boneta, desaga şi cuţitul tatii; securea era prea grea, saboţii prea mari, aşa că le-am lăsat acolo. După aceea m-am întors la coliba noastră, am luat restul de pâine şi am mers, am mers, până ce am ieşit la drum.

— Şi n-ai povestit nimănui că tatăl tău a murit, că trebuia să vină cineva să-l îngroape ca să nu fie înfulecat de corbi?

Izbucnind într-un râs cu hohote, Paiaţa strigă:

— I-ar fi durut în cot că tata crăpase fără niciun ajutor, mai rău ca un animal, într-o pădure, şi că avea să fie mâncat de corbi… Oamenii sunt răi, râd de nenorocirea altuia, şi aşa cum îmi spunea Ologul – un cerşetor cu care am cerut o vreme de pomană – numai lupii nu se mănâncă între ei. Aşa că, băiete, fii pui de lup până ce vei fi lup.

— Tatăl tău te iubea? l-am întrebat, nădăjduind să-l aduc la sentimente mai bune.

— Da, răspunse el, redevenind trist în loc de a se arăta răutăcios, da… nu m-a bătut niciodată! Nu mă lăsa să-l ajut decât după puterile mele, fiindcă n-aveam pe atunci decât opt ani. Dacă ploua, îşi punea şorţul de piele în spinarea mea sau îmi făcea repede un adăpost din crengi şi frunze. Dacă sâmbăta n-aveam decât o singură bucată de pâine, mi-o dădea mie, lui nu-i era niciodată foame. Duminica, atunci când era frumos afară, îmi căuta prin cuiburi ouă de păsări sau prindeam veveriţe; dacă ploua, stăteam în colibă şi el îmi cioplea cu cuţitul în lemn, mici trăsurele ca să mă distreze. Alteori îmi cânta balade. Când mă gândesc la acele timpuri, vezi tu, simt o durere cumplită…

— Pentru că regreţi vremea când cineva te iubea… am spus plin de înduioşare. Vezi şi tu ce bine e să te iubească cineva… În lipsa tatălui tău, a unui frate, lasă-mă să-ţi fiu eu frate!

Paiaţa tăcu. M-am hazardat să-l apuc de mână. La început nu şi-a retras mâna; apoi, făcând o mişcare bruscă, se îndepărtă de mine, zicând:

— Fleacuri! Tâmpenii! Lupii n-au prieteni! Iar eu voi fi un lup, cum zicea Ologul.

Necutezând să insist mai mult, de teamă să nu-l înfurii din nou, am zis:

— Şi după ce-ai ieşit la drumul mare, după moartea tatălui tău, ce-ai făcut?

— După ce am mâncat bucata de pâine pe care e aveam în desagă, am intrat într-o casă arătoasă, aflată în drum, şi am mai cerut o bucată de pâine. Un bărbat burtos, care avea un fular pe cap şi care-şi lua masa sub un spalier plin de trandafiri, mi-a zis cu glas aspru: „Nu dau niciodată de pomană vagabonzilor!” „Dar tata a murit şi n-am de lucru!” „Am vreo obligaţie să-ţi procur ceva de lucru? Nu! Atunci, cară-te! Zdrenţele de pe tine put atât de tare, încât mi se întoarce stomacul pe dos!” „Dar, domnule, eu…” „Aici, Castor! zise grăsanul, chemând un câine mare care veni în goană din fundul grădinii. Şo pe el! Muşcă-l! Muşcă-l!” Mi-am luat picioarele la spinare şi am fugit, ieşind din curte şi ascunzându-mă în dosul unui tufiş aflat pe marginea drumului. Am adunat câteva pietre şi am spart două geamuri. De fapt, aş fi vrut să sparg capul acelui tâlhar care, în loc să-mi dea o bucată de pâine, şi-a asmuţit cinele să mă muşte, zise Paiaţa, care se simţea şi acum plin de ură faţă de acel om bogat. Ah, n-am să uit niciodată acest lucru! adăugă el cu o mânie crâncenă.

— Ce s-ar fi întâmplat dacă ţi-ar fi dat o bucată de pâine? Oare omul ăla să fi fost chiar atât de rău?

— Bogaţii sunt toţi nişte tâlhari. Nu dau decât ceea ce li se ia cu forţa, zicea Ologul şi avea dreptate.

— Şi când ai văzut că nu mai ai ce mânca, ce-ai făcut?

— Era toamnă şi pomii erau plini de fructe. Le-am cules şi am mâncat pe săturate.

— Şi ce-i cu cerşetorul despre care mi-ai vorbit?

— Într-o zi dormeam ascuns într-un tufiş aflat pe marginea drumului. Brusc, am auzit un zgomot, m-am trezit şi m-am uitat printre crengi: era cerşetorul, un om cu picioarele retezate din şold, care mergea ajutându-se de mâinile pe care şi le vârâse în doi saboţi întocmai ca în nişte mănuşi; se aşeză, îşi scoase chingile cu ajutorul cărora îşi atârnase picioarele de gât şi le destinse, apoi se ridică în picioare, începu să tropăie, să sară şi să ţopăie ca să şi le dezmorţească. Era tot atât de olog ca şi mine.

— Atunci de ce făcea pe ologul?

— Ca să înşele lumea şi să capete de pomană. Tot fâţâindu-se de-a lungul tufişului, a dat cu ochii de mine. Furios că a fost surprins asupra faptului, a înşfăcat unul dintre saboţi, a venit lângă mine şi mi-a zis: „Dacă vei săvârşi prostia să spui cuiva că nu-s olog, te prind imediat şi-ţi zdrobesc ţeasta cu sabotul ăsta

de lemn. Ai înţeles?” M-am speriat şi am început să plâng. Pe vremea aceea eram o mămăligă ca tine, plângeam din orice! „Cui vrei să spun că nu eşti olog?” i-am replicat. „Părinţilor tăi, dacă eşti de pe aici!” „Nu-s de pe aici şi n-am părinţi!” „Atunci cum te descurci?”

— Mda, l-am întrerupt, cam la fel mi s-a întâmplat şi mie cu lepuroaica.

Paiaţa a continuat, fără să ia în seamă întreruperea mea.

— Deci, „cum te descurci” m-a întrebat? „Dorm pe câmp şi mănânc mere şi struguri când găsesc.” „N-ai vrea să cerşeşti împreună cu mine? N-ai să poţi face pe ologul, treaba asta îţi dă nişte dureri cumplite în picioare şi faci bătături în palme. Chiar am de gând să-mi schimb meseria: vreau să fac pe orbul. Tu vei fi băiatul meu, mă vei călăuzi. Vom câştiga bine şi vom mânca zdravăn.” Am consimţit. Am aşteptat să se întunece, apoi am pornit la drum şi am mers, am mers mult, pentru a părăsi locurile unde se dăduse drept olog. A doua zi, am început să cerşim, el făcând pe orbul, iar eu dându-mă drept fiul lui.

— Era rău cu tine?

— Când nu căpăta nimic de pomană, zicea că e din vina mea şi seara mă smintea în bătaie.

— Şi de ce n-ai părăsit un stăpân atât de rău?

— Îl uram, dar nu-l puteam părăsi. Unde să mă fi dus? Cel puţin, cu el eram aproape sigur că am ce mânca. Şi apoi mă învăţa o mulţime de lucruri…

— Ce anume?

— Ei bine, mă învăţa cam ce fel de viaţă trebuie să duc ca să nu mă dau la fund…

Cum nu pricepeam, l-am privit mirat.

— Eşti cam tâmpit, băiete, mi-a zis el cu dispreţ. Apoi adăugă, parcă din milă pentru naivitatea mea: Ologul m-a învăţat că numai lupii nu se sfâşie între ei şi că mort, copt, trebuie să devin lup; că dacă unul mai puternic ca tine îţi face un rău, trebuie neapărat să te răzbuni şi tu pe unul mai slab; că nimănui nu-i pasă de tine; că poţi face orice cu condiţia să nu fii prins; că oamenii cinstiţi sunt nişte fraieri, iar cei bogaţi nişte tâlhari; că numai tâmpiţii muncesc, că nu sunt răsplătiţi după munca lor şi crapă de foame.

— Tatăl tău nu-ţi spunea astfel de lucruri, nu-i aşa?

— Tata trudea ca un cal şi a murit pentru că nu i-a dat nimeni

ajutor! Eu nu voiam decât să muncesc ca să-mi pot câştiga o bucată de pâine, dar m-au alungat punându-şi potăile să mă muşte, spuse Paiaţa râzând amar. Ologul nu muncea; el, care se plimba de colo-colo şi înşela pe tratā lumea, avea tot ce-i trebuia; nu-i lipsea nimic. Luam adesea nişte cine faimoase cu ceea ce câştigam peste zi. Aşa că vezi şi tu că Ologul avea dreptate.

Am tăcut încurcat, fiindcă nu aveam ce-i răspunde. Paiaţa a continuat ca şi cum i-ar fi făcut plăcere să-şi aducă aminte de acele vremuri:

— Şi apoi, îmi vorbea despre femei! spuse Paiaţa, ai cărui ochi străluciră de o ardoare precoce.

— Despre femei? l-am întrebat cu o mirare naivă.

— Da, despre iubitele lui pe care le bătea ca să-i dea banii pe care îi câştigau.

Nu pricepeam despre ce era vorba, dar de teamă să nu-mi atrag iarăşi ironiile Paiaţei, am zis:

— Şi până la urmă… l-ai părăsit pe cerşetor?

— Ne-au arestat pe amândoi…

— Cine?

— Jandarmii.

— De ce?

— I-au spus Ologului, mie nu mi-au spus nimic; ne-au închis într-un pod; a doua zi, trebuia să ne ducă în oraş. Noaptea, trezindu-mă, l-am văzut pe presupusul olog cum făcea o gaură în zid ca să fugă fără mine. I-am spus că dacă nu mă va lua cu el, voi ţipa. I-a fost frică, l-am ajutat să lărgească acea gaură şi am fugit amândoi. Odată departe de locul cu pricina, mi-a spus: „Uite ce e, băiete… mă stânjeneşti, din pricina ta mă vor recunoaşte imediat…” Şi mi-a tras una cu bastonul în cap. Am căzut grămadă, pierzându-mi cunoştinţa. Am crezut că m-a ucis, dar am căpăţâna tare, mi-am venit în fire. După ce-am rămas singur, am cerşit pe străzi şi pe la popasurile de poştă; una peste alta, nu era zi în care să n-am ce mânca. După un an, l-am întâlnit pe negustorul ambulant, cu toată trupa lui. I-am cerut câţiva bănuţi; el a observat că eram sprinten şi m-a întrebat dacă am părinţi.

— Ca şi pe mine…

— I-am răspuns că nu, că n-aveam părinţi şi că trăiam din cerşit. Mi-a spus că dacă eram de acord, putea să-mi facă o

situaţie, să-mi dea haine frumoase, mâncare bună, câţiva bănuţi de buzunar şi că, în loc să merg pe jos, aveam să merg cu trăsura. Am primit. M-a urcat în trăsura lui şi mi-a spus că, în loc de Pierre, mă voi numi Paiaţa. De atunci am rămas la el. Şi voi rămâne până când…

Paiaţa se întrerupse.

— Până când vei rămâne la el?

— Asta e treaba mea, răspunse Paiaţa cu un aer sumbru şi gânditor.

— Şi meseria despre care spunea că te învaţă?

— A trecut un an de când o învăţ. O s-o înveţi şi tu, n-ai grijă! Ai să vezi despre ce e vorba!

— Ce va trebui să fac?

— Să te strădui să distrezi lumea!

— Să distrez lumea?

— Da, pe la bâlciuri.

L-am privit pe băiat cu mirare;

— Da! Eu am şi apărut în public; maica Major mă ţinea pe picioare, eu şedeam cu capul în jos, cu braţele încrucişate şi trebuia să apuc de jos, cu dinţii, o monedă de doi bănuţi; sau îmi puneam un picior pe după gât, iar cu celălalt trebuia să fac piruete şi alte figuri.

— Asta vor să mă înveţe? am strigat înfricoşat.

— Da. Şi asta se învaţă cu nenumărate lovituri de bici şi scoţându-ţi oasele din loc. Ţipetele tale mă vor trezi de nenumărate ori, aşa cum te-au trezit şi ţipetele mele, zise Paiaţa cu un surâs crud.

— Vai, Doamne, cât ai avut de îndurat!

— La început, nu prea mult, căci maica Major mă învăţa cu încetul şi fără să mă bată. Mă îmbrăca bine şi-mi dădea pe ascuns dulciuri. Când lucram în public, mă ajuta şi-mi uşura munca. Dar acum scroafa asta grasă mă ţine în zdrenţe, îmi dă mai mult pâine şi apă decât mâncare şi mă rupe în bătăi pentru orice fleac. Cică trebuie să învăţ în opt zile exerciţiile cele mai grele… mă năuceşte, pentru că atunci când stau prea multă vreme cu capul în jos, mă sufoc…

— Şi de ce maica Major, odinioară atât de bună cu tine, e acum atât de rea?

— Fiindcă odinioară eram amantul ei. Şi fiindcă acum nu mai vreau să fiu, răspunse Paiaţa cu o infatuare plină de dispreţ.

Pentru a treia oară nu pricepeam ce voia să zică şi, în candoarea mea, am strigat:

— Cum? Amantul ei? Cum adică?

Noul meu prieten izbucni într-un hohot de râs şi-mi spuse:

— Tu nu ştii ce înseamnă a fi amantul unei femei? Eşti chiar atât de naiv la vârsta ta?

(Trecusem de unsprezece ani, iar Paiaţa cred că era cu vreo doi ani mai mare decât mine.)

— Nu, nu ştiu, i-am spus încurcat de neştiinţa mea.

Atunci, cu o siguranţă de necrezut şi pe un ton de o superioritate batjocoritoare, fără menajamente sau scrupule, Paiaţa mi-a pătat inocenţa copilărească şi mi-a istorisit, cu lux de amănunte, cum l-a sedus maica Major. În acea epocă, când aproape că nici nu aveam noţiunea răului şi a binelui, n-am fost şi nici nu puteam fi îngrozit de tot ceea ce era respingător şi oribil în monstruoasa depravare a acelei megere; aşa că cinica revelaţie a Paiaţei nu mă făcu să simt decât o mirare fără seamăn, însoţită de acel soi de ruşine pricinuită de spaima de a nu fi ridicol; căci mă ruşinasem grozav de a fi rămas atâta vreme neştiutor.

— Şi acum de ce nu vrei să mai fi amantul uriaşei?

La început, Paiaţa nu-mi răspunse. Apoi, dând glas acelei nevoi de expansiune firească îndrăgostiţilor de toate vârstele şi gândindu-se pentru prima oară că un prieten e, în acelaşi timp, un confident, cedând de asemenea unui sentiment de simpatie pe cât de inexplicabil, pe atât de involuntar, simpatie pe care i-o inspirasem brusc, mi-a spus, cu tot atâta emoţie pe câtă sinceritate:

— Ascultă… când ai venit, simţeam dorinţa să-ţi fac rău, pentru că de multă vreme şi mie îmi fac ăştia numai rău… Te-ai apărat cu curaj, m-ai îngenuncheat şi asta m-a înrăit şi mai tare. În acel moment eram gata să te strâng de gât, dar când am văzut că nu vrei să te aperi, că plângi nu pentru loviturile încasate, ci pentru faptul că nu voiam să fiu prieten cu tine, drace! asta a avut asupra mea un efect, ciudat… de afecţiune… Mi-am simţit inima tot atât de grea ca în ziua când s-a prăpădit taică-meu şi nu-mi pot da seama cum de-am simţit dorinţa de a vorbi despre el şi de a-ţi istorisi viaţa mea… pe care n-am istorisit-o nimănui. Acum, dacă tu mai vrei să fii prieten cu mine…

Şi cum, plin de o bucurie fără seamăn, m-am aruncat de gâtul Paiaţei, acesta mi-a tăiat elanul spunându-mi:

— Un moment… Dacă vrei să fim prieteni, eu voi fi şeful…

— Tu vei fi şeful!

— Vei face ce-ţi voi porunci?

— Voi face tot ce-mi vei spune să fac…

— Dacă-mi vor face rău, mă vei răzbuna?

— Fii liniştit, te voi răzbuna.

— Îmi vei spune tot ce vor discuta între ei negustorul şi uriaşa?

— Îţi voi spune tot.

— Nu-mi vei ascunde niciunul din gândurile tale?

— Nu-ţi voi ascunde nimic. Dar nici tu mie!

— Tot ce vreau eu să faci pentru mine voi face şi eu pentru tine! strigă băiatul cu însufleţire. Dar eu vreau să fiu şeful pentru că aşa e firea mea! Îţi voi spune totul, tu îmi vei spune totul, te voi răzbuna, după cum mă vei răzbuna şi tu pe mine şi vom complota împreună. Eşti de acord?

— Da… Din toată inima! am strigat fericit şi mândru de a-mi fi ajuns scopul – după atâtea necazuri – şi de a avea şi eu un prieten.

— Acum, zise Paiaţa cu o grabă ce-mi dovedi cât era de încântat de a fi găsit un confident, trebuie să-ţi spun de cine sunt îndrăgostit.

— Deci n-o mai iubeşti pe maica Major! i-am spus, plin de mirare.

Paiaţa ridică din umeri.

— Oare toată viaţa ta ai să fii atât de prost? Apoi adăugă pe un ton de afectuoasă compasiune: Văd că-mi va fi destul de greu să te dezgheţ. Dar voi fi pentru tine ceea ce a fost Ologul pentru mine.

— Îţi mulţumesc, i-am spus, pătruns de recunoştinţă; de cine eşti îndrăgostit, din moment ce n-o mai iubeşti pe maica Major?

— Am să-ţi spun, răspunse Paiaţa.

Când Paiaţa rostise cuvintele „trebuie să-ţi spun de cine sunt îndrăgostit”, ochii lui mari, cenuşii, străluciră în chip ciudat. Chipul palid i se coloră uşor; chipul, care până atunci mi se păruse aspru şi ironic, căpătă o expresie de o blândeţe plină de patimă; devenise aproape frumos.

— Când am intrat în trupa circului, zise el, această trupă era

alcătuită dintr-un măscărici, dintr-un albinos care înghiţea săbii şi dintr-o fetiţă de zece ani, foarte urâtă, slabă ca un cui şi neagră ca o broască, ce dansa, cânta la chitară şi care lucra destul de bine cu maica Major. Dar acea fetiţă – din pricina exerciţiilor pe care le făcea mereu cu gâtul, braţele şi picioarele goale – avea o sănătate şubredă, tremura tot timpul şi tuşea... o tuse seacă... O obligau de o sută de ori să cânte şi să se îndoaie, fapt care o omora încet, încet. De altfel, era ca o mieluşea în ceea ce privea blândeţea şi nespus de sociabilă cu toată lumea. Odată exerciţiile terminate, se aşeza într-un colţ, nu scotea o vorbă şi nu râdea niciodată. Avea nişte ochişori albaştri, blânzi şi trişti şi, în ciuda urâţeniei sale, îţi făcea plăcere s-o priveşti. Maica Major – care devenise geloasă din pricina mea – îşi spori răutăţile împotriva ei, după intrarea mea în trupă, şi încă atât de crâncen, încât fetiţa se îmbolnăvi grav şi muri într-unul din turnee. Nu ştiu de unde venea şi nici cum pusese negustorul ambulant mâna pe ea.

— Sărmana fetiţă! Am crezut că de ea ai fost îndrăgostit.

— Nu. Nu. Stai să vezi... Negustorul îi spunea Rochiţa-cu-Volane, după cum mie mi-a zis Paiaţa. După ce-a murit, i-a zis uriaşei: „Trebuie să găsesc neapărat o altă Rochiţă-cu-Volane, dar mult mai drăguţă; o fetiţă de vârstă celeilalte face frumos într-o trupă, mai ales dacă micuţa e frumoasă şi cântă şi lucruri decoltate, pentru a-i înflăcăra pe nerozi.” „Ai dreptate, i-a răspuns maica Major, trebuie să găsim o altă Rochiţă-cu-Volane.” Peste două luni, trupa noastră se risipi: albinosul înghiţise strâmb o sabie şi intrase în spital, iar măscăriciul ne părăsise ca să intre la seminar.

— La seminar?

— Da. Un loc unde înveţi ca să ajungi popă; păcat de el, fiindcă ştia o mulţime de glume bune. Deci în trupă nu mai rămăseseră decât maica Major, eu şi Iepuroaica. Vremea se schimbase, se făcuse frig, se isprăvise cu reprezentaţiile. Deci am pornit încoace, unde stăm de obicei iernile, când, într-o seară, ne-am oprit în târg ca să petrecem noaptea. Cum se stricase ceva la trăsură, Iepuroaica o duse la un rotar, apoi se întoarse la han din cale-afară de mulţumit, „Am rezolvat problema, îi spuse el maicii Major; am găsit o altă Rochiţă-cu-Volane!” „Da? Unde?” „La rotar; are unsprezece copii, dintre care şase sunt fete. Cel mare e băiat şi are vreo cincisprezece

ani: crapă cu toţii de foame, o foame crâncenă, fără a mai pune la socoteală că nevastă-sa e bolnavă. Dar ştii ce-am văzut în mijlocul acelei liote de copii? O fetiţă de zece-unsprezece ani, o adevărată comoară! Are nişte plete bălaie superbe, lungi şi buclate, doi ochi negri, mari şi migdalaţi, o gură ca o cireaşă, un trup subţire şi drept ca o trestie şi, pe deasupra, o înfăţişare delicată, fină şi plină de drăgălăşenie. Sigur că e puţin cam palidă, fiindcă e moartă de foame, la fel ca şi restul familiei. Dar cu carne şi cu lapte va deveni albă şi trandafirie. Parcă o şi văd cu o fustă roşie eu paiete de argint, înclinându-se graţios din înaltul piramidei pe care o vei ţine pe umeri, sau cântând cu frumoasa ei voce de copil cântece decoltate ca, de pildă: *Amicul meu, Vincent*, sau *Maica Arsouille*[13]. O să plouă cu bani peste noi, ascultă-mă pe mine!" „Şi cum vom pune mâna pe fetiţa asta?" întrebă maica Major. „Stai că-ţi povestesc imediat. I-am spus rotarului: «Omule, dumneata şi familia dumitale crăpaţi de foame, de sete şi de frig!» «Într-adevăr, mi-a răspuns el, am unsprezece copii şi toţi mici, plus nevasta bolnavă; e mai mult decât poate îndura un om; n-am decât două braţe, dar am douăsprezece guri de hrănit...» «N-ai vrea să ai numai unsprezece?» Rotarul s-a uitat prostit la mine. «Da, ţi-o iau eu pe cea mai mare dintre fetiţe, uite, pe blondina aceea care ne priveşte cu ochii ei uimitor de mari şi de negri; mi-o laşi până la optsprezece ani, iar eu o învăţ o meserie bănoasă...»

Povestirea prietenului meu fu întreruptă de maica Major, care strigă din gura pivniţei:

— Hei, Martin, Paiaţo, veniţi la masă!

— Ne cheamă, îmi spuse grăbit noul meu prieten. Ajuns la căruţaş, ceea ce am văzut şi auzit despre Jeannette m-a făcut să mă îndrăgostesc pe loc de ea.

. . . .

Iată de când datează prietenia mea cu Paiaţa. Peste câteva săptămâni, am cunoscut-o şi pe noua Rochiţă-cu-Volane[14]. Personaje ciudate, aproape inexplicabile, pe care le-am iubit întotdeauna tot atât de mult cât m-au iubit şi ele şi pe care, în cursul vieţii mele, nu mai puţin aventuroase decât a lor, aveam

[13] Obscenitatea acestor cântece e mult prea cunoscută, aşa că e de prisos să mai insist asupra lor (n.a.).

[14] Căreia îi vom spune, de aici înainte, pe scurt, Basquine (n.t.).

să le întâlnesc de atâtea ori în împrejurări atât de diverse.

Capitolul XV

Noua Rochiţă-cu-Volane. Jeannette şi Paiaţa se îmbolnăvesc. Măscăriciul Poireau. Ura lui împotriva lui Leonidas. Răzbunarea omului-peşte.

La început, plângând şi copleşită de o amărăciune profundă, strigându-i întruna pe tatăl, pe mama şi pe fraţii ei, Jeannette se îmbolnăvi destul de grav, încât toată lumea se temu să nu moară. Dar frageda ei tinereţe şi incredibila sa rezistentă o salvară; după o vreme, păru să renască, mai frumoasă şi mai încântătoare ca niciodată.

Sosirea lui Basquine, aşteptată cu atâta ardoare de amicul meu, avu asupra lui un efect ciudat. La început dragostea, apoi neliniştea cumplită prin care trecuse aşteptându-l pe patron să vină de la rotar acţionară atât de violent asupra firii impulsive a acelui băiat nestăpânit, încât atunci când află de la mine că Basquine sosise şi că se găsea în căruţa condusă de maica Major, inima i se goli de sânge, creierul îi luă foc, se simţi dintr-odată rău şi acea comoţie fu urmată de o fierbinţeală cumplită. Cum Basquine se îmbolnăvise şi ea încă de la sosire, patronul se văzu obligat – spre marele său regret – să se oprească timp de o lună într-un orăşel, ca să-i îngrijească cum trebuie pe cei doi copii, nu din afecţiune, nici din respect faţă de nişte semeni bolnavi, ci din interes pentru treburile sale, căci exerciţiile mele, ale Paiaţei şi ale fetei, împreună cu exhibiţiile omului-peşte, îi aduceau venituri serioase. Legăturile mele de prietenie cu Paiaţa erau foarte strânse, dar îmbolnăvirea lui şi a lui Basquine le strânseră şi mai mult, făcându-le de nezdruncinat. Şi iată cum:

Patronul, profitând de acea şedere neaşteptata, plecă împreună cu măgarul lui, Lucifer, prin împrejurimi, dedându-se comerţului său preferat: achiziţionarea de plete. Între timp a venit şi măscăriciul trupei, care-şi făcuse o coadă mare, roşie; se numea Poireau (Praz) şi-i luase locul lui Giroflee, fostul comic al trupei, care intrase la seminar; Poireau era un băiat înalt, costeliv, deşelat, cu trăsături destul de regulate, dar ofilit de destrăbălare şi de răutăţi. În discuţiile lui obişnuite nu rostea nici două vorbe care să nu fie însoţite de înjurături sau de cuvinte

obscene, de o grosolănie revoltătoare. Acel nefericit a devenit imediat favoritul maicii Major, şi chiar dacă Paiaţa nu mi-ar fi explicat unele lucruri, cinismul cu care acea Messalină năbădăioasă şi măscăriciul cu un nume atât de caraghios se iubeau fără ruşine pe unde apucau tot mi-ar fi dezvăluit ceea ce prietenul meu poate că din jenă mi-ar fi ascuns… Şi, din nenorocire, i-a dezvăluit acest lucru şi lui Basquine, acea fetiţă atât de pură, atât de candidă, sărmană mieluşea fără pată, aruncată fără voia ei în acea cloacă, în acel mediu de destrăbălare neruşinată în care era obligată să trăiască de acum încolo. Dar nu vreau să anticipez asupra unor revelaţii oribile. Ele vor urma în curând, iar mie îmi trebuie curaj, nu glumă, ca să-mi amintesc de acea perioadă din viaţa mea, un curaj cu atât mai mare cu cât, necunoscând încă viciul, nu simţeam pe atunci niciun fel de indignare împotriva a ceea ce mă indignează cumplit în acest moment.

Patronul plecând, maica Major şi Poireau, absorbiţi de iubirea lor, Paiaţa şi Basquine bolnavi, am rămas doar cu omul-peşte pentru a-i veghea pe cei doi copii şi a avea grijă de gospodărie. Grijile domestice, întreţinerea şi supravegherea veşmintelor trupei, a materialelor etc., fuseseră lăsate în grija omului-peşte, aflat sub autoritatea lui Poireau, care făcea pe dictatorul. Nu pot pricepe de ce Poireau a manifestat încă de la început o puternică aversiune faţă de Leonidas Requin, pe care îi plăcea să-l jignească, să-l înjure, ba chiar să-l şi bată, cu o laşă răutate; căci, în ciuda numelui său eroic, Leonidas era cel mai inofensiv şi cel mai temător dintre oameni; dar demnul laureat al Sorbonei, chemând în ajutorul său filosofia stoică şi maximele divinului Seneca, suporta şi îndura totul cu o resemnare de necrezut.

— Vezi tu, Martin, îmi spunea acea naivă şi bună fiinţă, aici am ce mânca, ce bea, unde mă culca, am un adăpost, haine, am răgazul să-l citesc pe Seneca luând spuma de pe supă sau supraveghind friptura pusă la cuptor de maica Major; şi apoi, vezi tu, dragă Martin, în viaţă nu e totul chiar atât de roz, şi când îmi aduc aminte că după ce am muncit în zadar, ca un negru, toată copilăria şi tinereţea mea, am stat două zile flămând şi fără adăpost şi că, din disperare, am vrut să mă înec, nu mai cutez să acuz soarta, în ceea ce priveşte răzbunarea, adăugă el cu un oftat plin de regret, sunt puternic ca un purice şi curajos ca un iepure; maica Major m-ar zdrobi doar c-o palmă, iar Poireau m-ar

fărâma cu picioarele lui mari. Dar cum trebuie să mă răzbun pe ei, ei bine (şi aici vocea lui Leonidas se preschimbă în şoaptă), le pun din când în când câte un pumn de sare în supă şi le scuip în friptura pe care mă obligă să le-o servesc! Da, ştiu că e urât, că e josnic ce fac, dar o fac totuşi în fiecare zi! Şi când îi văd cu câtă poftă înfulecă friptura, ei bine, mă simt răzbunat!

Ocupat exclusiv cu treburile lui domestice şi culinare, Leonidas nu prea putea să mă mai ajute cu nimic, aşa că am rămas singurul care-i îngrijeam pe Basquine şi pe prietenul meu, ce se îmbolnăviseră cam în acelaşi timp. Din nefericire, boala Paiaţei se complică, transformându-se în febră tifoidă; cum medicul a poruncit să fie izolat de Basquine, îmi petreceam mai toată ziua îngrijindu-i pe cei doi. Sosită seara, culcată imediat, plângând cu hohote, în trăsura noastră mare, Basquine se îmbolnăvise grav chiar în aceeaşi noapte şi nu-l văzu pe prietenul meu decât la vreo lună după ce intrase în trupa noastră. Disperarea fetiţei de a fi fost luată din mijlocul alor săi se manifesta la început prin hohote neîncetate de plâns şi prin cuvintele: „Tată, tată, scapă-mă!”, ca şi cum tatăl ei ar mai fi putut s-o audă. Apoi, când nu mai putu plânge, căzu pradă unei crize de nervi, urmată în curând când de o posomorală copleşitoare, când de un somn tulburat de vise înfricoşătoare. Îmi petreceam alături de ea tot timpul pe care nu-l petreceam lângă prietenul meu. Fetiţa abia mă băga în seamă: mohorâtă, concentrată, neîncrezătoare, nu rostea o vorbă; fu chemat un medic s-o vadă; fetiţa nu răspunse la nicio întrebare şi se încăpăţână să nu ia niciunul dintre medicamentele prescrise. Chipul ei încântător, alb ca marmora, slăbise groaznic în câteva zile. Frumosul ei păr blond, buclat de la natură, acum umed din pricina transpiraţiei reci, îi atârna în laţe drepte în jurul obrazului, căzându-i apoi pe gât şi pe umeri. Privea fix în tavan cu ochii ei roşii şi umflaţi de atâta plâns şi-şi încrucişase mâinile mici pe piept. Într-o zi i-am spus:

— Ascultă, Basquine, dacă eşti înţelegătoare şi-ţi iei medicamentele din ceaşca asta, îţi vei revedea în curând tatăl!

Părea slăbită pentru a se putea ridica în capul oaselor, întoarse spre mine doar capul; ochii i se umeziră, lacrimile începură să-i curgă pe obraji, buzele îi tremurară, apoi îmi spuse cu glasul ei dulce şi slăbit:

— Nu mă minţi?

— Nu… nu te mint…

— Chiar crezi că dacă beau ce-i în ceaşca asta, îl voi revedea pe tata?

— Da, cred, i-am răspuns.

— Atunci dă-mi ceaşca!

Şi dintr-o înghiţitură sorbi doctoria. Din acel moment începu să-mi arate oarecare încredere, întrebându-mă întruna când îşi va revedea tatăl. Sfaturile şi exemplele Paiaţei, spaima de bătaie, nevoia de a-mi ascunde greşelile faţă de cumpliţii mei stăpâni mă obligaseră să mă familiarizez cu minciuna. Aşa că nu mi-a fost greu s-o amăgesc pe Basquine că-şi va vedea în curând tatăl, care, cu siguranţă, am adăugat, o va lua cu el. Păstrez şi acum în minte primele mele discuţii cu Basquine şi, amintindu-mi de ele după atâta vreme, sunt uimit de educaţia pe care căruţaşul o dăduse copilei sale – să fie dreaptă, cinstită şi bună – căci aproape întotdeauna când se vorbeşte despre noi, oamenii din popor, se spune, cu o certitudine absolută, fie de bine, fie de rău: „La aşa părinţi, aşa copii”. Sărmana micuţă… Viaţa avea în curând s-o iniţieze, aşa cum mă iniţiase şi pe mine, în limbajul murdar şi obscen al corifeilor trupei noastre, ba chiar şi mai rău, căci îmi mai rămân de făcut unele mărturisiri penibile, jenante. Am a mai vorbi despre rolul meu ciudat în ceea ce priveşte iubirea precoce dintre Basquine şi Paiaţa, rolul de corupător pe care l-am jucat cu o incredibilă ingenuitate, orbit cum eram de afecţiunea mea profundă, aproape fanatică pentru Paiaţă. Iată cum şi în ce împrejurare am rostit pentru prima oară numele prietenului meu în faţa lui Basquine.

Încă din primele zile ale convalescenţei, am început să discut cu ea despre tatăl ei, căinându-l că probabil muncea foarte mult ca să-şi poată hrăni numeroasa familie. Fetiţa îmi răspunse:

— Da, tata muncea mult… Lucra chiar şi duminica, ba uneori şi noaptea. Îl vedeam, fiindcă ne culcam cu toţii, alături de mama, în hambar. Odată tata a lucrat trei nopţi la rând… Tot găurind o roată, se aşezase în genunchi; dar fiind din cale-afară de obosit, la un moment dat a aţipit cu fruntea sprijinită de roată. Plângând, mama ne-a rugat să nu ne mişcăm, ca să nu-l trezim pe tata. „Se istoveşte în halul ăsta ca să aveţi voi pâinea cea de toate zilele. Rugaţi-vă Sfintei Fecioare să aibă grijă de el şi de noi şi să-l răsplătească aşa cum merită, căci nu cred să existe pe lume un tată mai bun ca el, ne-a zis mama.

— Şi Sfânta Fecioară l-a răsplătit pe tatăl tău?

— Nu, mi-a răspuns cu tristeţe fetiţa, clătinând căpşorul ei buclat şi oftând. Nu, nu l-a răsplătit niciodată… Ba, dimpotrivă…

— Păi dacă nu l-a răsplătit, atunci la ce bun să te mai rogi degeaba?

— Ei drăcie, uite că habar n-am! Dacă mama ne zicea să ne rugăm, noi ne rugam…

Mi-am amintit brusc de moartea înfricoşătoare a tatălui Paiaţei. Şi omul acela muncise cu o neobosită ardoare. Şi el îşi iubise copilul. Şi totuşi murise părăsit de oameni şi de Sfânta Fecioară. Apoi omul-peşte… După ce-a trudit fără odihnă toată copilăria şi adolescenţa, voise să scape de mizerie, sinucigându-se. Paiaţa, discipolul Ologului, avusese deci dreptate să repete fără încetare: „Cei de muncesc sunt nişte proşti. Crapă de foame şi de sărăcie”. Istorisirea fetiţei confirma – din păcate – încă o dată dezolantele maxime ale Paiaţei.

— Vezi şi tu că taică-tău s-a spetit muncind şi Sfânta Fecioara n-a avut milă de el şi nici nu l-a răsplătit; tatăl Paiaţei a crăpat muncind, şi a murit undeva, în adâncul unei păduri, ciugulit de corbi. Aşa că ce rost are să te omori muncind? Mai bine să te distrezi cât poţi, să-ţi baţi joc şi să faci pe tontul…

Dar cum încă răul şi viciul nu mă atinseseră, am rămas uimit de expresia mirată şi totodată tristă şi curioasă a fetei când m-a auzit vorbind astfel. Ceea ce era bun în mine s-a revoltat la gândul de a da eu prima lecţie de deznădejde şi de corupţie acelei fiinţe inocente, aşa că am adăugat:

— De altfel… Paiaţa îţi va explica mai bine decât mine aceste lucruri.

Auzind pentru prima oară rostindu-se numele prietenului meu, Basquine mă privi mirată şi-mi zise:

— Cine e Paiaţa?

— Unul dintre camarazii noştri, un copil ca şi noi…

— Şi unde e?

— E în altă parte a trăsurii… Căci şi el e bolnav… Nu-ţi mai aduci aminte de el când a trecut prima oară patronul pe la tatăl tău şi a vrut să te ia?

— A, da, acum îmi aduc aminte… După ce-a plecat, tata s-a oprit de câteva ori din lucru şi a venit să mă îmbrăţişeze… Era trist, dar totuşi mulţumit… „Nu, n-o să mi-o ia nimeni pe mica mea Jeannette!” zicea el.

— Şi a doua zi dimineaţă?

— A doua zi?

— Nu-ţi aminteşti că a venit la voi un băiat, ca să caute, chipurile, un portofel pe care-l pierduse stăpânul său?

— A, da… A scotocit prin toate colţurile… l-am ajutat şi eu… dar el, în loc să caute, se uita tot timpul la mine, şi cum, la un moment dat, mă aplecasem alături de el, m-a sărutat pe gât fără să-l vadă careva… Am râs cu hohote…

— Ei bine, băiatul acela a fost Paiaţa. De atunci, el nu te-a mai putut uita… S-a gândit tot timpul la tine… Dacă ai şti cât de mult te iubeşte…

— Mă iubeşte? Şi de ce?

— Ei drăcie, i-am replicat destul de încurcat, pentru că eşti drăguţă, blândă, bună… De când te-a văzut, a vorbit tot timpul despre tine… Cred că nici dacă i-ai fi fost soră nu te-ar fi îndrăgit mai mult…

— Păi atunci am să-l iubesc şi eu…

— Şi bine vei face, căci e atât de nefericit…

— Cine, el?

— Te cred! Gândeşte-te că, atunci când era încă mic, i-a murit tatăl, că corbii se năpustiseră peste leşul lui şi că el se străduia zadarnic să-i alunge…

— O, Doamne, zise Basquine, şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Dar asta nu-i tot… Rămas singur, la o vârsta mult mai crudă decât a noastră, a fost obligat să cerşească pe drum ca să nu moară de foame… În epoca aceea a întâlnit un cerşetor foarte rău care l-a obligat să ceară de pomană împreună cu el şi care-l snopea în bătaie, aproape în fiecare zi.

— Să fii orfan, să ceri de pomană pe străzi, să fii bătut… repetă Basquine, care sigur că, în ciuda sărăciei sale cumplite, nu-şi închipuia că alţii o puteau duce cu mult mai rău decât ea.

— Mai târziu, patronul l-a găsit cerşind pe stradă, şi l-a luat cu el; s-a purtat groaznic cu bietul băiat! Atât de rău, încât la un moment dat a vrut să fugă.

— Şi de ce n-a fugit?

— Din cauza ta.

— Din cauza mea?

— Da. De când te-a văzut, n-a mai vorbit decât despre tine, şi cum patronul spusese că mai devreme sau mai târziu tot la noi vei ajunge, Paiaţa a zis: „N-au decât să-mi facă ce vor; voi

rămâne până ce va sosi Basquine, şi atunci n-o voi mai părăsi!”

La această oră, când experienţa şi reflecţia mă ajută să-mi completez aceste amintiri atât de limpezi în memoria mea, îmi explic mirarea şi tulburarea lui Basquine auzindu-mă dându-i aceste dovezi de afecţiune pe care ea i le inspirase Paiaţei; în neştiinţa vârstei, în candoarea inimii sale, biata fată simţea pentru prietenul meu o milă imensă şi era gata să-l iubească întocmai ca pe un frate din moment ce şi el o iubea pe ea ca pe o soră. Probabil că ceea ce a înduioşat-o cel mai mult pe acea naivă şi inocentă făptură a fost nefericirea pe care Paiaţa o îndurase încă din cea mai fragedă copilărie, căci – după ce m-a ascultat în tăcere o vreme – mi-a spus:

— Află că atunci când tata va veni să mă ia, va trebui să-l luăm şi pe acest băiat cu noi din moment ce este atât de persecutat de soartă. La noi, vezi, uneori răbdăm de foame, alteori răbdăm de frig, dar niciunul dintre ai noştri n-a cerşit vreodată, iar mama şi tata nu ne-au bătut pentru că suntem cuminţi şi nimeni dintre noi n-are obiceiul să mintă sau să facă ceva rău… Şi tu, adăugă ea, şi tu va trebui să mergi cu noi, pentru că ai fost atât de bun cu mine…

— Ei, dacă Paiaţa nu s-ar fi îmbolnăvit, fii sigură că el te-ar fi îngrijit mai bine decât mine…

— Şi de ce crezi că m-ar fi îngrijit mai bine decât tine?

Acel teribil „de ce” atât de caracteristic copiilor mă cam puse în încurcătură, dar am izbutit s-o scot la capăt spunându-i:

— Pentru că el te iubeşte mai mult ca mine! Şi te iubeşte pentru că te cunoaşte de mult mai multă vreme decât mine!

Acest motiv nu păru s-o mulţumească pe Basquine decât pe jumătate. Rămase visătoare o vreme, apoi îmi spuse cu o naivă curiozitate:

— Când am să-l văd şi eu pe acest băiat?

— Când se va face bine.

— Deci e mult mai bolnav decât mine…

— Este… Deocamdată nici nu mă recunoaşte…

— Din moment ce pot să mă ridic din pat, am să merg cu tine să-l îngrijesc. Anul trecut, sora mea Eliza s-a îmbolnăvit şi află că am îngrijit-o doar eu, făcând ceea ce-mi spunea mama…

— Asta nu se poate… Ar fi mult prea periculos pentru tine…

— Dar pentru tine nu e periculos?

— Nu, pentru că eu sunt sănătos, iar tu ai fost destul de rău

bolnavă şi te poate întoarce boala…

După o nouă tăcere, Basquine îmi spuse, pe gânduri:

— Doamne, cât aş vrea să vină mai repede tata să ne ia pe toţi trei de aici!

La o bună bucată de vreme după această discuţie, care de altfel n-a fost singura de acest gen, fiindcă îi vorbeam întruna despre prietenul meu, mi se păru că Basquine începe să manifeste o oarecare afecţiune pentru Paiaţa. Acesta, pentru prima oară de când se îmbolnăvise, începu a se simţi mai bine. Mă recunoscu şi, după ce făcu un efort pentru a-şi aminti un anumit lucru, mă întrebă:

— Unde-i Basquine?

— E aici… Numai că a fost şi ea foarte bolnavă…

— Şi ea? strigă Paiaţa cu spaimă. Şi acum? întrebă, întorcându-se, tremurând, către mine.

— Acum e bine…

Fără să răspundă nimic, Paiaţa izbucni în lacrimi. Mi-am aruncat braţele în jurul gâtului său, iar el m-a strâns la piept atât cât îi îngăduiau forţele sale slăbite. Rupând primul tăcerea, mi-a zis cu o expresie de recunoştinţă imposibil de redat:

— Aproape că nu mai recunoşteam pe nimeni., şi totuşi te vedeam uneori, ca prin vis, ducându-te şi venind… Zi şi noapte, tu erai lângă mine, şi acest lucru mă făcea să mă simt în siguranţă, fiindcă nu ştiu de ce îmi intrase în cap că maica Major voia să mă otrăvească… Apoi, întrerupându-se brusc, întrebă: Şi Basquine? Cine a avut grijă de ea?

— Eu, cine să aibă?

— Tu? Dar tu ai fost tot timpul lângă mine!

— N-am fost tot timpul… Când dormeai liniştit – şi asta se întâmpla mai ales noaptea – stăteam de veghe la căpătâiul lui Basquine…

— Deci o vegheai şi pe ea! Apoi, după un moment de tăcere, adăugă cu voce gravă, sinceră, aproape solemnă: Vezi, Martin, tu ai dreptul să-mi ceri să mă arunc şi în foc pentru tine… Şi ea, la fel… Dar, după o scurtă pauză, schimbându-se brusc la faţă, strigă: Cum, ai stat tot timpul singur cu ea?

— Da… Şi ce-i cu asta?

Paiaţa făcu o mişcare bruscă, vrând parcă să se năpustească asupra mea, dar neavând putere, căzu îndărăt, pe pernă, şi începu să plângă.

— Ei bine, da, plâng… Plâng de ciudă, de gelozie şi de neputinţa de a mă răzbuna… Dar lasă, că mă fac eu bine!

— O, i-am spus surâzând, de asta eşti necăjit? Află că Basquine ştie totul despre tine şi că… te iubeşte…

— Cum asta? Doar nu m-a văzut decât o dată la tatăl ei…

— Dar de când e aici, eu i-am vorbit întruna despre tine! I-am povestit cât eşti de nefericit, cum a murit tatăl tău. Cum ai rămas orfan, i-am vorbit despre tot ce-ai îndurat din partea Ologului şi mai ales despre tot ce înduri aici…

— I-ai spus tu toate astea? I-ai spus toate astea?

— Ba încă şi multe altele… I-am spus că ai fi putut fugi de aici, unde te chinuiesc fără milă, dar că ai rămas ca s-o aştepţi pe ea… Că de când ai văzut-o, la tatăl ei, nu te-ai gândit decât la ea…

Auzind aceste cuvinte, chipul prietenului meu se schimbă din nou. În ochii lui se putea citi atâta recunoştinţă, încât aproape că te impresiona. Acel băiat atât de ursuz şi de neîmblânzit se aşeză cu greu în genunchi, în patul său, fiindcă era încă foarte slăbit de boală, şi-mi spuse aproape şoptit:

— Martin, fratele meu, iartă-mă…

— Hai, lasă, îţi faci singur rău, am spus văzându-l cum se chinuia.

— Martin, trebuie să mă ierţi că am îndrăznit să te bănuiesc… tocmai pe tine!

— Crezi că am ce să-ţi iert? Ei bine, află că sunt cum nu se poate mai fericit să văd că începi să te faci bine şi că… ei da, şi că mi-ai spus „frate”!

— Da… De-acum încolo, pentru mine tu eşti fratele meu… Ba chiar mai mult decât un frate! şopti Paiaţa cu un glas în care se citea o bucurie de nespus.

…Timpul a trecut, Paiaţa şi eu ne-am maturizat. Ne-am reîntâlnit, dar fiecare de pe alte poziţii; niciodată însă nu-mi voi putea reţine lacrimile amintindu-mi de acea scenă din copilăria noastră.

Peste o săptămână de la această discuţie, Paiaţa era complet restabilit. Într-o dimineaţă – cerul era întunecat şi se pregătea de furtună (nu ştiu de ce m-a tulburat acest fapt) – l-am condus pe prietenul meu, pentru prima oară, la Basquine… În ciuda bucuriei

sincere pe care o simţeam, văzând cât de fericit era prietenul meu, nu ştiu de ce inima mi s-a strâns şi ceva parcă s-a zdrobit în mine. Să fi presimţit, fără voia mea, că începând din acea zi, din acel moment, soarta acelui băiat nefericit avea să fie crâncenă şi că eu fusesem instrumentul – plin de candoare şi de naivitate – al acelui destin tragic? Atât din discreţie, cât şi pentru a nu tulbura cu tristeţea mea bruscă şi involuntară acea primă întrevedere, m-am îndepărtat după ce i-am spus lui Basquine:

— Iată-l pe băiatul, pe fratele meu, despre care ţi-am vorbit atâta.

— Ah, da, zise cu naivitate Basquine, află că am şi început să-l iubesc.

După mai bine de un ceas, văzându-i pe maica Major şi pe măscărici întorcându-se pe neaşteptate din pricina vremii proaste, am dat buzna în odaia unde-i lăsasem singuri pe cei doi copii. Ţineam să-i previn de întoarcerea stăpânilor, mai ales că voiau să se mai prefacă bolnavi o vreme, ca să scape de crâncena corvoadă a exerciţiilor. Aşa că am intrat…

Basquine, stând în pat, se juca în mod candid cu pletele negre ale Paiaţei, care crescuseră mult în timpul bolii. Băiatul, aşezat pe un scăunel, la picioarele fetei, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu bărbia rezemată în mâini, o contempla în tăcere, cu o tandreţe nesfârşită, amestecată cu o timiditate plină de teamă, care mă izbi. Reîntoarcerea mea bruscă nu păru să-i surprindă deloc pe cei doi prieteni ai mei. Paiaţa se ridică, veni spre mine şi, arătându-mi-o pe Basquine, îmi spuse cu o voce emoţionată:

— Martin… Iat-o pe fata cu care mă voi însura mai târziu…

— Da… El va fi soţul meu. De îndată ce tata va veni să ne ia înapoi, Paiaţa îl va ajuta la treabă… Şi tu, Martin, la fel.

— Da, Martin e ca şi fratele nostru, aşa că va veni cu noi… Nu ne vom despărţi niciodată, nu-i aşa, Basquine?

— Niciodată, zise fetiţa, cu o graţie încântătoare. Martin este fratele nostru, al amândurora.

Capitolul XVI

Are loc o mare reprezentaţie. Planuri de fugă. Educaţia şi succesele lui Basquine.

Ne apropiam de sfârşitul lui septembrie. De opt luni Basquine

făcea parte din trupă. După diverse peregrinări, am ajuns la Senlis, unde urma să dăm o mare reprezentaţie. Încă din ajun se puteau citi pe nişte afişe uriaşe care împânzeau tot oraşul:

MARE REPREZENTAŢIE
Pentru inaugurarea trupei acrobatice a celebrului Joseph Bonin

PRIMA PARTE
Scene comice între măscărici şi stăpânul său. Cântece vesele interpretate de micuţa Basquine, în vârstă de 8 ani (o făcuseră mai mică), şi prietenul ei, măscăriciul

PARTEA A DOUA
Marea piramidă umană alcătuită din femeia Hercule, Martin, Paiaţa şi Basquine. Cel mai mare dintre copii nu are nici 13 ani. (Altă minciună, întrucât eu mergeam pe 13, iar Paiaţa era cu aproape doi ani mai mare ca mine.)

Apoi veţi mai vedea:
Faimosul om-peşte, pescuit în apele fluviului Nil de către un amator. Natura i-a înlocuit braţele cu două superbe înotătoare; trăieşte şi doarme în apă şi se hrăneşte numai cu peşte viu, pe care-l va mânca crud în faţa onoratului public.
Reprezentaţia se va termina cu un duel între femeia Hercule şi maestrul Academiilor de scrimă de la Petersburg, Constantinopole şi Caudebec.

Patronul, obţinând un amplasament convenabil, la marginea Parisului, nu departe de ultimele case din oraş, ne-am stabilit tabăra în acel loc. Un colţ vast, acoperit, era destinat exerciţiilor. Intrarea publicului se afla la picioarele scenei, de altfel destul de înaltă, împodobită cu diferite picturi, dintre care cea mai mare era a omului-peşte. Trăsura noastră de nomazi, unde locuiam toţi, se afla în spatele cortului, care, prelungit în acea parte şi despărţit de scenă printr-un perete de pânză, slujea de grajd şi totodată de magazie de furaje pentru cei trei cai şi pentru voinicul şi negrul măgar, Lucifer. În ajun, făcusem o repetiţie generală. Toate exerciţiile ieşiseră nemaipomenit de bine. De cinci luni, de când dura turneul nostru acrobatic, parcă nicio reprezentaţie nu se anunţa sub auspicii mai bune. Atât de mare

e puterea obişnuinţei, încât, în afară de orele de lecţii, de chinurile aproape continue, îmi înduram cu destulă uşurinţă soarta. Odată în faţa publicului, mă străduiam din toate puterile, şi vanitatea mea se simţea flatată ori de câte ori eram aplaudat. Fără îndoială că m-aş fi resemnat să accept în mod serios, pentru viitor, profesia de saltimbanc dacă n-aş fi nutrit nădejdea de a fugi împreună cu Paiaţa şi cu Basquine. Dacă-l întrebam pe prietenul meu când ne vom lua tălpăşiţa, îmi răspundea întotdeauna cu un aer misterios:

— Încă n-a sosit vremea. Eu vreau mai mult decât tine s-o ştergem de aici, dar trebuie să pândim ocazia.

— Păi în orice noapte l-am putea părăsi pe patron! Vezi bine că acum nu ne mai încuie trăsura!

— Aşteaptă! Am putea fugi oricând, dar încă n-a sosit vremea, răspundea Paiaţa cu ură; nu vreau să-i părăsesc pe patron, pe măscărici şi pe maica Major fără să le plătesc ceea ce le datorez. Trebuie să-mi vină şi mie rândul odată şi-odată să le plătesc ce am de plătit!

Aşteptam deci cu răbdare momentul hotărât de Paiaţă pentru fuga noastră, când am aflat, pe neaşteptate, că ora libertăţii noastre, în sfârşit, sosise.

Când dădeam reprezentaţii în oraş, locuiam la han. Acum, însă, stabilindu-ne pe câmp, ne culcam claie peste grămadă în trăsura aceea uriaşă, împărţită în cabine întocmai ca o navă. În timpul mesei care a urmat după repetiţia generală, Paiaţa mi-a făcut numeroase semne al căror sens l-am înţeles perfect; am încercat să mă apropii de el în scurtul interval de timp dintre sfârşitul mesei şi ora de culcare.

— De data asta, Martin, îmi spuse în şoaptă Paiaţa, tulburat de importanţa ştirii pe care mi-o dădea, de data asta, gata, am şters-o; vezi să fii pregătit…

— Deci la noapte ne vom lua zborul?

— Cu neputinţă… Şi am să-ţi spun şi de ce… Mâine seară… Mâine seară ai grijă să nu adormi. Când ne vom aşeza cu toţii în paturi, închide ochii, dar să nu cumva să adormi… în sfârşit, mâine seară, adăugă el, vom fi liberi ca păsările cerului, liberi şi răzbunaţi! Dacă ai şti, Martin, de câtă vreme pândesc momentul ăsta!

Vocea groasă a maicii Major întrerupse discuţia dintre noi.

— Gata! La culcare, lua-v-ar toţi dracii să vă ia! strigă uriaşa

apucându-l de braţ pe măscărici.

— Mda… mâine seară vei dormi pe săturate, şopti Paiaţa, îngroşându-şi vocea şi imitând-o pe uriaşă.

Basquine alergă râzând după prietenul meu, în vreme ce patronul, rămas încă la masă, aruncă spre cei doi copilandri o privire mai întâi sumbră, apoi ironică, şi pe urmă înflăcărată.

În curând noaptea învălui în umbrele ei trăsura în care ne înghesuisem claie peste grămadă.

Ceea ce mi-a mai rămas să vă spun e dureroasa transformare pe care o suferise între timp Basquine, fetiţa sărmană, odinioară atât de naivă şi de candidă. În clipa de faţă, când privesc cu alţi ochi trecutul, îmi dau seama ce influenţă poate avea mediul asupra unor copii. Revolta şi groaza pe care acel mediu mi le provoacă şi azi îmi dovedesc că eu, cel puţin, am apucat pe drumul drept… Amintirea acelui abis de ticăloşie, de corupţie şi de desfrânare îmi arată clar că nu e de ajuns să-ţi fie silă de un astfel de mediu, ci că trebuie să depui în acelaşi timp eforturi uriaşe pentru a preveni, pentru a împiedica tinerele vlăstare să cadă într-o asemenea genune. Basquine, acea fetiţă nefericită, când îşi părăsise familia, era inocentă şi pură cum sunt toţi copiii de vârstă ei, crescuţi sub ochii atenţi şi grijulii ai părinţilor. După opt luni de zile… dar ce spun eu… După trei sau patru luni de zile de stat în trupa noastră, auzind întruna glumele deşănţate şi înjurăturile fără perdea ale măscăriciului, ocările, blestemele şi vorbele pline de cinism ale tuturor celor din jur, Basquine la început roşi, apoi râse, iar până la urmă sfârşi prin a înjura şi blestema şi ea la fel ca noi toţi. De altfel, tot la fel păţisem şi eu… Doar trăiam în aceeaşi atmosferă coruptă.

Revenindu-şi după boala de care zăcuse şi deşi mai vorbea din când în când despre tatăl ei, Basquine îşi uită încet, încet regretele, distrată de veselia noastră grosolană. Paiaţa şi cu mine ne străduiam cât puteam să-i risipim tristeţea în care cădea ori de câte ori îşi aducea aminte de familie. Basquine dovedi ea însăşi, cu timpul, o mare înclinare către dans şi către cântec. Aş zice mai curând pentru cântecele decoltate pe care o învăţau maica Major, patronul şi măscăriciul. Înzestrată cu o deosebită supleţe şi cu o graţie de neînchipuit la un copil atât de sărman, fetiţa începu în curând a dansa dumnezeieşte. Vocea limpede, ca de cristal, plină de farmec şi de drăgălăşenie,

contrasta în mod ciudat cu vorbele deşucheate ale cântecelor.

Prima oară când Basquine a apărut în public, într-una din reprezentaţiile noastre, a avut un succes nebun. Patronul a adunat o sumă enormă. Începând din acel moment, Basquine a simţit o atracţie irezistibilă pentru scenă Şi, de altfel, ce fiinţă, chiar mult mai coaptă la minte decât ea, ar fi rezistat în faţa acelor valuri de aplauze furtunoase, atât de măgulitoare, de îmbătătoare, chiar dacă aparţineau unui public de duzină, grosolan şi ignorant, care se înghesuia şi se îmbrâncea la intrare, la singurul gen de spectacol accesibil sărăcimii? După spectacole, deci după fiecare triumf – căci fata făcea furori cu cântecele şi dansurile ei – încântătorul chip al lui Basquine strălucea de bucurie şi de orgoliu; se obişnuise până într-atât cu acea viaţă plină de emoţii aţâţătoare, de călătorii făcute în condiţii îngrozitoare şi de bucurii grosolane, încât, după şase luni, îmi spunea, dusă pe gânduri:

— Cred că aş muri de plictiseală dacă aş mai fi obligată să duc viaţa de odinioară, de la noi de acasă. Sigur, mă doare ori de câte ori mă gândesc la mama, la tata, la fraţii şi la surorile mele, dar…

Într-adevăr, la început Basquine se gândea foarte des la familia ei. Mai târziu, am văzut-o din ce în ce mai rar cu ochii înlăcrimaţi. Odată am văzut-o pe Basquine foarte speriată, un soi de spaimă involuntară şi inexplicabilă. Ca întotdeauna, cântase şi dansase cu multă graţie şi fusese rechemată în scenă; dar fata dispăruse. Au căutat-o peste tot; până la urmă, am găsit-o eu în trăsura noastră, ascunsă printre lăzile cu furaje. Plângea cu lacrimi fierbinţi, era palidă şi răvăşită.

— Ce ai, surioară? De ce plângi? am întrebat-o.

— Nu ştiu, mi-a răspuns cu voce schimbată, mi-e frică!

— De cine? De lumea asta care te cheamă?

— Da. De lumea care mă cheamă… Mi-e teamă că odată şi-odată îmi vor face mult rău…

Să fi fost oare instinctul? Să fi presimţit că acea carieră în care abia păşise îi pregătea o soartă crâncenă? Nu-mi dau seama; dar deşi copil, ştiu că acea ciudăţenie a lui Basquine m-a tulburat foarte tare.

— Ştiu că n-am de ce mă teme, a spus Basquine ştergându-şi ochii de lacrimi, şi cu toate astea mi-e frică… Apoi adăugă: Te rog să nu-i spui nimic prietenului tău… E brutal şi ar fi în stare să

mă bată, zicând că sunt fricoasă…

Paiaţa pusese într-adevăr, în practică, josnicele principii ale Ologului şi, cum Basquine era „viitoarea lui soţie”, fiind şi cea mai mică dintre noi, uneori o bătea ca să-i ştie de frică. Apoi, imediat după asta, îi era atât de milă şi se căia atât de tare, încât îşi provoca singur câte o durere fizică de zece ori mai puternică decât palmele date fetiţei.

— Te-am bătut, îi spunea el, ca să-ţi arăt că eu sunt stăpânul şi nu din plăcerea de a-ţi face rău, fiindcă, uite, mi-am făcut mie însumi un rău de zece ori mai mare. Te-am bătut, Basquine, dar să ştii că te iubesc nespus de mult…

Din nefericire, influenţa Paiaţei asupra lui Basquine nu se mărginea doar la câte o bătaie. Veninul pildelor rele este atât de subtil, se răspândeşte cu o rapiditate atât de uluitoare, încât principiile execrabile ale cerşetorului vagabond, Ologul, şi făcuseră de acum trei victime: mai întâi Paiaţa, apoi eu şi pe urmă Basquine. Tot auzindu-l pe prietenul meu că oamenii oneşti şi harnici erau nişte martiri ai muncii lor cinstite (Paiaţa ni-l dăduse de exemplu chiar pe taică-său); tot auzindu-l lăudând viclenia, înşelătoria şi în unele cazuri chiar furtul, ca mijloace ale unei vieţi leneşe şi vagabonde; tot auzindu-l repetând că de la cei bogaţi nu ne vom alege decât cu dispreţul, cu cruzimea faţă de cei abandonaţi şi că deci trebuie să-i privim pe bogaţi ca pe nişte duşmani; după ce ne-a arătat, încetul cu încetul, răul pe care-l puteam şi noi face în chip de represalii, Basquine căzu în curând – de altfel aşa cum căzusem şi eu – în prăpastia rătăcirilor Paiaţei. Influenţa pe care el a exercitat-o însă asupra fetei a fost de două ori mai puternică decât asupra mea, fiindcă sărmana fiinţă începuse să-l iubească, un soi de dragoste amestecată cu frică şi cu milă. Resentimentul pentru felul brutal în care se purta cu ea ceda întotdeauna în faţa unei admiraţii profunde faţă de neîmblânzita energie şi firea întreprinzătoare a acelui băiat. Într-o zi, după ce o bătuse zdravăn, Paiaţa, având crâncene mustrări de conştiinţă, puse să i se tatueze pe piept, în partea stângă, cuvintele: *„Lui Basquine, dragoste pe viaţă. Dragoste sau moarte”*.

Cam aşa se comportau Basquine şi Paiaţa în ajunul marii reprezentaţii pe care urma s-o dăm la Senlis, după care eu, Basquine şi Paiaţa trebuia s-o ştergem.

Capitolul XVII

Marea reprezentaţie. Cântecele vesele. Basquine şi măscăriciul. Gelozia maicii Major. Gelozia Paiaţei.

Niciodată n-am văzut o zi de toamnă mai frumoasă ca cea în care urma să aibă loc marea noastră reprezentaţie de la Senlis. Soarele strălucea radios. Către ora 4 după amiază, la intrarea în teatrul nostru în aer liber era o înghesuială nemaipomenită.

După „marea paradă”, veni rândul „scenei vesele”, cântată de măscărici şi de Basquine. Când fata apăru pe scenă – cum începuse a se bucura de un bun renume – toată lumea tăcu, se făcu linişte deplină, apoi se auzi un murmur de admiraţie.

— Cât e de drăguţă...

— Cât de bine e făcută...

— Arată ca o femeiuşcă...

— Ce păr splendid are...

— Şi ce îndrăzneaţă pare...

— Vai, ce chip frumos poate să aibă...

— Ehe, dac-ar avea patru sau cinci ani în plus, cu faţa şi cu trupul ăsta... Pe legea mea, s-ar îmbogăţi!

— Păi nu vedeţi ce talie are? Şi ce picior? Şi ce gropiţe pe umeri?

Măscăriciul intră în scenă, cu o înfăţişare care te înduioşa, o salută cu stângăcie pe Basquine, apoi începu a cânta împreună cu ea un cuplet cam deşucheat. Mulţimea râdea de se prăpădea. Asistam nevăzut la această scenă, uitându-mă printr-o gaură făcută într-unul din faldurile mari ale pânzei ce înconjura scena, când – la câţiva paşi de mine – am zărit-o pe maica Major. Ea nu mă putea vedea; m-am speriat de mânia, de ura aproape sălbatică ce i se citeau pe faţa fardată din gros, căci se pregătea să intre în scenă. În ochi îi mocnea un foc sumbru: buzele sale groase, peste care crescuse o mustaţă subţire, îi tresăreau întruna. De două sau trei ori îşi ridică braţele strângându-şi pumnii enormi, ca şi cum ar fi ameninţat pe cineva. În primul moment nu mi-a dat prin minte că acea megeră răzbunătoare, avându-l ca amant pe măscărici, putea fi geloasă pe acel ticălos a cărui amărâtă pantomimă, în scena cu Basquine, o făcuse să turbeze de gelozie. După scena dintre măscărici şi Basquine, uriaşa dispăru imediat pe o scară interioară. Ridicând una dintre

bucăţile de pânză care înconjurau scena, m-am apropiat de Basquine ca s-o felicit, căci avusese un succes imens, deşi nimic nu era mai revoltător decât să auzi acea voce cristalină şi pură rostind acele cuvinte deşănţate. Aplauzele frenetice continuară, entuziasmul acelui public de duzină fu atât de mare, încât un mare număr de bănuţi, ba chiar şi piese de un franc năpădiră scena. Imediat după această mărinimie, începură a răsuna imperioase strigătele de bis. Pe jumătate ascuns între pânze, am felicitat-o plin de căldură pe Basquine, căci ceea ce mă întristează profund acum mă bucura enorm atunci.

— Un adevărat triumf, i-am spus lui Basquine, dând la o parte pânza.

— Să nu mai vorbim despre asta, răspunse fata, plină de însufleţire, cu obrajii în flăcări, cu ochii strălucind. Şi totuşi află că sunt nebună de bucurie. Doamne, cât e de palpitant!

În acel moment, strigătele de bis răsunară cu şi mai multă putere.

Basquine ridică uşor din umeri şi, arătându-mi cu o privire ironică publicul, îmi spuse cu o voce încă plină de emoţia triumfului:

— Uite-i cum s-au aprins… Dar asta încă nu-i nimic. Când voi intra a doua oară în scenă, am să-i fac să ia foc!

— Iar eu am să te strâng de gât dacă mai intri încă o dată în scenă! Nu vreau ca măscăriciul să te mai atingă şi să se mai uite la tine aşa cum s-a uitat! şopti în spatele meu o voce sumbră.

M-am întors. Era Paiaţa, palid, cu chipul răvăşit de mânie şi de gelozie.

— Dar nu-i din vina mea! Aşa e rolul! zise Basquine tremurând şi întorcându-se către pânza după care se ascundea Paiaţa.

— Bis! Bis! Auziţi? Basquine şi măscăriciul repede în scenă! strigă patronul.

— Îţi interzic să mai intri în scenă! strigă Paiaţa mânios, dispărând după draperia de pânză.

— Ce aştepţi, domnişoară? Publicul a luat foc! Repede în scenă! strigă din nou patronul.

— Nu! răspunse hotărâtă Basquine.

Şi făcu un pas îndărăt, ca şi cum ar fi vrut să se retragă în spatele scenei.

— Nu fă mutre! Publicul o să se supere şi vom pierde o mulţime de bani!

— Puţin îmi pasă! zise Basquine pe un ton hotărât.

Patronul, nemaistrăduindu-se s-o convingă, spuse doar atât: Ai să mi-o plăteşti! Apoi, după ce se înclină de câteva ori, se adresă publicului, care tăcu: Anunţ onoratul public că fetiţa urmează să mai apară pe scenă într-un exerciţiu destul de greu, aşa că nu se poate obosi prea mult cântând şi dansând.

Şi cum strigătele furioase porniră din nou, patronul adăugă, cu vocea lui ascuţită de scapet, care domină zarva:

— Onoratul public să fie liniştit, căci nu va pierde nimic. După exerciţii, fetiţa va cânta din nou acele cântece care v-au plăcut atât de mult!

Dar cum această făgăduială fu departe de a potoli mulţimea dornică s-o mai audă pe Basquine, patronul porunci orchestrei, alcătuită din trei clarinetişti şi patru haidamaci care cântau la trombon:

— Muzica! Şi cât mai tare, ca să acoperiţi strigătele publicului!

Părăsisem scena înaintea lui Basquine, cu scopul de a-mi găsi prietenul şi de a-i potoli gelozia. În momentul în care mă strecuram de-a lungul pânzei ce împrejmuia scena, am auzit vocea groasă a maicii Major. Deşi voia să vorbească încet şi deşi se străduia să nu se înfurie, vorbele ei ajungeau până la mine. M-am oprit imediat.

— Vrei să-i suceşti capul, tâlharule, dar lasă, c-am să-i sucesc eu, mai înainte, gâtul năpârcii ăşteia mici! Te pândesc de multă vreme!

— N-ai s-o omori, grăsano! Eşti prea laşă pentru aşa ceva, răspunse vocea răguşită a măscăriciului.

— N-am s-o ucid? Aşa crezi? Păi, când facem piramida, e de-ajuns doar să tuşesc! zise maica Major, apăsând în mod ciudat pe aceste ultime două cuvinte.

— Oh, să tuşeşti! strigă speriat măscăriciul. Da, tot ce se poate! Dar n-ai să ai curajul să faci aşa ceva de faţă cu atâta lume!

Cum pânza după care se aflau cei doi începu a se mişca, am şters-o încetişor, să nu mă vadă.

Când am înţeles cât de pornită era maica Major împotriva lui Basquine, m-am îngrozit. Şi aşa fata mă chemase de câteva ori în ajutor ca s-o apăr de asiduităţile măscăriciului, rugându-mă să nu-i spun nimic Paiaţei, de frica unei nenorociri. Aşa că biata fată, pe de o parte, se temea de gelozia maicii Major, pe de alta,

de ura măscăriciului.

Tocmai eram pe punctul de a-i spune totul Paiaţei; dar gândindu-mă că, oricum, după spectacol, tot aveam să părăsim toţi trei trupa, şi necrezând că maica Major avea să-şi pună chiar în acel spectacol ameninţarea în practică, am socotit că e mai prudent să tac. Am ajuns lângă prietenul meu aproape odată cu Basquine. Biata fată se apropiase de el, cu ochii umezi, cu un chip pe care se putea citi un ciudat amestec de respect, de teamă şi de dragoste.

— Spune un cuvânt şi nu voi mai apărea deloc în seara asta, murmură ea cu voce schimbată. Apoi adăugă pe un ton hotărât: Chiar dacă patronul m-ar tăia în bucăţi, dacă tu nu-mi dai voie, nu voi mai apărea în seara asta!

— Acum mi-e indiferent, fiindcă nu mai ai de apărut decât împreună cu mine! Cu mine, cu Martin şi cu maica Major! răspunse Paiaţa cu o voce pe care se străduia să şi-o înăsprească.

Dar privirea, dar chipul lui îi trădau tulburarea pe care i-o pricinuiseră devotamentul şi hotărârea categorică ale fetei. Vrând să-şi ascundă înduioşarea, se întoarse zicând:

— Mă duc, fiindcă mă cheamă!

Deşi ne părăsi brusc, am avut totuşi răgazul să-i văd ochii plini de lacrimi.

— Ei, Doamne, acum ce mai are? întrebă Basquine, care nu observase tulburarea Paiaţei.

— Plângea... Şi n-a vrut să-l vezi tu...

— Plângea? Păi de ce?

— Pentru că era tulburat de ceea ce i-ai spus, de ceea ce i-ai făgăduit... Că dacă el ţine neapărat, tu eşti gata să nu mai apari deloc în seara asta!

— Oh, vezi, vezi? În ciuda a tot ceea ce spune şi ca face. E totuşi atât de bun la suflet! strigă fata, profund mişcată.

Capitolul XVIII

Piramida umană. Dejucarea planului de răzbunare. Duelul dintre maica Major şi preşedintele Academiilor de scrimă din diverse ţări. Pudoarea omului-peşte.

Maica Major dădu buzna peste noi. Era îmbrăcată în costumul

ei de „sălbatică”; pe frunte avea o coroană alcătuită din pene lungi, roşii şi negre; purta o cazacă din stofă vărgată, imitând blana de tigru; cazaca nu-i ascundea genunchii butucănoşi, îmbrăcaţi în ciorapi de culoarea pielii. Sub stratul gros de fard care-i acoperea faţa, era albă ca varul. Sprâncenele stufoase i se încruntau fără voia ei, iar privirea mi se păru sinistră. Aceste lucruri mă izbiră cu atât mai mult cu cât ni se adresă cu o blândeţe neobişnuită.

— Repede, repede, copii, ne spuse ea prietenoasă. Nu mai avem timp decât să ne pregătim intrarea pentru piramida umană, al cărei punct de atracţie vei fi tu, îngeraşule, îi zise maica Major lui Basquine, apucând-o de bărbie şi sărutând-o pe frunte.

Această mângâiere ipocrită mă făcu să tremur. Deci primejdia de care mă temusem pentru Basquine era mult mai aproape decât îmi închipuiam.

— Şi şmecherul ăla mare unde e? O să ne facă să întârziem…

— Paiaţo! am strigat.

— Iată-mă-s! zise prietenul meu dând fuga.

Paiaţa şi cu mine luam şi noi parte la piramida umană.

Eram îmbrăcaţi conform tradiţiei saltimbancilor: un maiou de culoarea somonului, care ne acoperea de la gât şi până sub tălpile picioarelor; pantaloni roşii, bufanţi şi cusuţi cu paiete; ghete roşii garnisite cu blană de pisică.

— Hai, Basquine, sus! zise maica Major aplecându-şi spatele şi sprijinindu-şi mâinile pe genunchi.

Într-o secundă, Basquine se căţăra de-a lungul spinării maicii Major, pe urmă, atingându-i umerii, o adevărată platformă pentru fetiţa de nici doisprezece ani, Basquine râmase în picioare, aşteptând; apoi uriaşa ne apucă de mână pe noi doi, pe Paiaţa şi pe mine. Câteva clipe i-am simţit mâna tremurând atât de tare, ca şi cum maica Major ar fi fost tulburată de o emoţie violentă. Temerile mele în privinţa fetei sporiră. M-am uitat câteva clipe la chipul maicii Major. Pieptul ei enorm se ridica şi se lăsa atât de tare sub pânza vărgată ca de tigru, încât acea mişcare se transmise imediat şi umerilor, singurul punct de sprijin pentru Basquine, care se văzu obligată să facă două sau trei mişcări imperceptibile pentru a-şi restabili şi a-şi păstra perfect echilibrul. Brusc îmi veniră în minte cuvintele spuse de uriaşă măscăriciului: „E de-ajuns doar să tuşesc…” Pentru ca

piramida umană să fie completă, Paiaţa şi cu mine trebuia să ne urcăm pe umerii uriaşei, iar fata să se ridice apoi pe umerii noştri. O mişcare bruscă a maicii Major – care ne ţinea pe toţi trei – era de ajuns ca piramida să se prăvale, iar Basquine să se prăbuşească de la nouă sau zece picioare înălţime, căzătură ce putea fi dacă nu mortală, în tot cazul extrem de periculoasă pentru o fetiţă fragedă. Or, acea mişcare bruscă maica Major putea s-o facă – nepedepsită şi perfect motivată – simulând un acces puternic de tuse, care, zguduind masiva făptură a femeii, ne făcea pe toţi trei să ne pierdem un echilibru şi aşa foarte greu de păstrat. Acest gând îmi trecu prin minte cu rapiditatea unui fulger în clipa în care Basquine coborî în mijlocul scenei de pe umerii uriaşei pentru a ne lăsa pe noi doi să ne urcăm. Să-l previn pe prietenul meu despre temerile mele, era cu neputinţă, căci eram despărţiţi de enorma rotunjime a maicii Major. Ar fi trebuit să refuz categoric să iau parte la acel exerciţiu şi atunci piramida sigur că nu s-ar mai fi putut realiza; dar, cuprins de spaimă şi de tulburare, nu mi-a venit în minte această idee, aşa că, supunându-mă maşinal obişnuinţei, m-am căţărat pe umărul drept al uriaşei, în vreme ce Paiaţa se căţărase pe cel stâng. Maica Major, cu spatele uşor încovoiat, cu mâinile sprijinite în şolduri, nemişcată ca o cariatidă de marmoră, rămase neclintită sub dubla noastră greutate; de îndată ce simţi că ne-am găsit echilibrul, femeia îi şopti lui Basquine:

— E rândul tău… Urcă-te…

Totul s-a petrecut cu o rapiditate de necrezut, căci toate acele exerciţii foarte periculoase şi foarte obositoare nu durau decât câteva momente. Odată urcat pe umărul maicii Major, înainte de a-i putea împărtăşi prietenului meu temerile, am fost silit – ca şi el – să-mi găsesc mai întâi echilibrul, apoi, cu braţul stâng să mă prind de talia Paiaţei, în vreme ce el se prindea de talia mea. Am găsit totuşi o secundă prielnică în care i-am şoptit Paiaţei:

— Fii atent la viaţa fetei…

— Fii liniştit, mi-a şoptit, crezând că-l sfătuiam să fie prudent.

— Nu-i vorba de asta… uriaşa i-a pus gând rău…

Dar Paiaţa n-a mai fost atent la mine. După ce s-a agăţat de tunica şi chiar de cocul maicii Major pentru a se urca pe umerii acesteia, unde rămase o clipă, în spatele nostru, Basquine îşi puse piciorul în mâna Paiaţei, mână pe care acesta o ţinea în dreptul şoldului, în chip de treaptă; uşoară ca un fulg, făcând o

nouă săritură, Basquine ajunse pe umărul Paiaţei, pe care se sprijini cu piciorul stâng, în vreme ce cu dreptul se sprijinea de umărul meu. Apoi, încrucişându-şi braţele, salută publicul, înclinându-şi capul, cu o gingăşie deosebită. Admirându-i măiestria, graţia şi curajul, publicul o răsplăti cu un ropot de aplauze. În aceeaşi clipă, am simţit brusc cum umerii maicii Major încep să se ridice, fiindcă uriaşa, roasă de ură, se pregătea să tuşească zdravăn; dar chiar în acel moment, Basquine, aţâţată de aplauze, îşi retrase piciorul stâng de pe umărul Paiaţei şi şi-l duse, cu graţie, spre spate. Biata fată nu mai avea acum alt punct de sprijin decât vârful piciorului care se afla pe umărul meu. Supunându-mă unui îndemn pornit dinlăuntrul fiinţei mele care probabil că presimţea primejdia, m-am aruncat brusc în faţă, întinzând braţele, exact în clipa în care maica Major izbucni într-o tuse violentă. Basquine, al cărei singur sprijin eram, şi care, în acea clipă, era uşor aplecată în faţă, căzu odată cu mine. Am avut norocul de nesperat ca, în căderea noastră împreună, s-o pot prinde în braţe, iar eu să cad, de pe umerii uriaşei, drept în picioare, ţinând-o pe Basquine strâns în braţe. La acea zguduire neaşteptată Paiaţa îşi pierdu echilibrul; dar şi pentru el, ca şi pentru mine, un asemenea salt nu era periculos. Când ne văzu pe toţi trei în picioare, zâmbind, publicul crezu că aşa era exerciţiul şi aplaudă, mai, mai să-şi rupă palmele. Am salutat, am luat-o pe Basquine în braţe, care era încă năucită de cele întâmplate, şi i-am spus Paiaţei să vină după mine. Am dispărut toţi trei în dosul unei bucăţi mari de pânză, lăsând-o pe maica Major pradă tusei sale prefăcute şi atât de tulburată că-i dejucasem planul, încât rămase câteva secunde împietrită, întocmai ca o statuie, ceea ce determină publicul s-o fluiere şi s-o huiduiască. Pentru a o scoate din năuceala în care se afla, i-am zis maestrului Academiilor din Petersburg, Caudebec etc., care aştepta nerăbdător în culise:

— Ordinea spectacolului s-a schimbat! E rândul dumitale. Du-te repede, maica Major abia te aşteaptă să dueleze cu dumneata.

Voiam astfel să am un scurt răgaz ca să-i pot povesti Paiaţei şi lui Basquine prin ce primejdie trecuserăm şi, în special, fata. Maestrul de scrimă intră în scenă şi se înclină, elegant, în faţa maicii Major. Dar aceasta, furioasă ca un taur în arenă, fiindcă Basquine scăpase cu viaţă, şi totodată bucuroasă că are pe cine-

şi vărsa necazul, înşfăcă într-o clipă de pe o masă masca, mănuşile, plastronul şi floreta şi începu să-l atace pe nefericitul şi pirpiriul maestru cu furia unui uragan dezlănţuit; după ce-şi rupse floreta într-o înfruntare corp la corp, văzându-se dezarmată, în furia ei oarbă, continuă lupta, dar nu cu floreta, ci cu pumnii ei uriaşi, în aşa fel încât scrima se transformă în pugilat. Cu mare greutate şi în hohotele de râs ale publicului, câţiva bărbaţi izbutiră să-l smulgă pe pirpiriul maestru din mâinile maicii Major. După toată această tevatură, spectacolul continuă cu apariţia omului-peşte. Leonidas Requin se arătă a fi la înălţime; mâncă o frumoasă anghilă vie, o ştiucă şi o duzină de zvârlugi care se zbăteau, după care făcu unele mişcări aidoma unui peşte, datorită înotătoarelor albăstrui cu arc care, prinse artistic şi văzute de departe, la lumina chioară şi plină de fum a lumânărilor de pe scenă, semănau leit cu mişcările unui peşte uriaş. Dar iată că tocmai când spectacolul era pe terminate, un oarecare – mai sceptic, se vede treaba – se ridică şi strigă:

— Dau zece bănuţi ca să pot cerceta de aproape înotătoarele omului-peşte!

Această periculoasă manifestare de neîncredere găsi, din nefericire, ecou şi un mare număr de spectatori se ridicară strigând:

— Şi noi… Şi noi… Dăm şi noi zece bănuţi ca să vedem de aproape înotătoarele!

Temându-se de o invazie a acelor curioşi indiscreţi, patronul făcu semn jandarmilor care supravegheau reprezentaţia şi, sigur pe sprijinul lor, spuse publicului:

— Încep prin a-l pune pe omul-peşte sub protecţia legii şi a forţei armate… căci n-am anunţat nicăieri, în afişul meu, că aveţi voie să vă apropiaţi de el şi cu atât mai puţin să-i pipăiţi înotătoarele.

Şi cum protestul a fost primit cu râsete pline de ironie, patronul a adăugat, plin de măreţie:

— Totuşi, pentru a arăta onoratului public că omul-peşte n-are a se teme nici de cel mai scrupulos examen, de cel mai minuţios control, accept propunerea dumneavoastră, dar cu o condiţie…

— Aha, da, vedeţi? Pune condiţii! strigară scepticii.

— Da, domnilor, pun o condiţie, zise patronul, dar o condiţie foarte simplă, şi anume că numai patru persoane alese dintre

dumneavoastră se vor putea apropia de omul-peşte.

— De ce numai patru persoane?

Patronul îşi plecă, modest, ochii, apoi răspunse:

— Domnilor, omul-peşte trăieşte în apă gol-puşcă... Nu vă pot spune mai mult, adăugă patronul pe un ton sentenţios. Oricum, domnilor, eu v-am prevenit! Poftiţi, vă rog, să vă satisfaceţi curiozitatea!

— Când cei patru curioşi s-au apropiat de cada mea, mi-a povestit mai târziu omul-peşte, m-am prefăcut alarmat, iar când au dat să mă pipăie, am spart o băşică de porc aflată tot timpul lângă mine... într-o secundă, apa limpede şi curată s-a făcut neagră ca cerneala, iar din cadă a ţâşnit un miros de sulf atât de puternic şi de puturos, încât cei patru curioşi şi-au astupat nasul şi n-au ştiut cum să se cărăbănească mai repede. „V-am spus, domnilor, a adăugat patronul, că omul-peşte e foarte ruşinos. A procedat şi el exact ca sepia, care, atunci când e urmărită, înnegreşte apa în jurul ei.”

La ora nouă seara, când, în sfârşit, ultimele lampioane ale circului nostru s-au stins, ne-am pregătit şi noi să mâncăm. Paiaţa, care îşi avea planul lui, trecând pe lângă mine, îmi spuse repede:

— Treaba merge bine... Totul e gata! La noapte o ştergem...

Capitolul XIX

Masa. Planurile patronului, ale măscăriciului şi ale maicii Major. Fuga. Răzbunarea.

Locul care ne fusese indicat pentru a ne face acrobaţiile aflându-se departe de casele din Senlis, locuiam cu toţii în trăsura nomadă. Deşi încasările fuseseră considerabile, masa de după reprezentaţie a fost tristă. Maica Major, încă fierbând de mânie că n-o omorâse şi nici măcar n-o rănise pe Basquine, era mohorâtă şi tăcută, aruncându-i, din când în când, câte o privire înverşunată măscăriciului. Acesta îi trăgea vârtos cu băutura, dar în seara aceea se părea că renunţase la obişnuita lui sporovăială deşănţată şi obscenă. Timid ca întotdeauna, omul-peşte mânca discret, făcându-se mic, pentru a nu deranja pe nimeni, încercând să nu atragă atenţia nimănui asupra sa, doar-doar o scăpa de înjurăturile măscăriciului. Patronul părea profund

preocupat. Deşi era în general destul de sobru, acum însă bea pahar după pahar; ai fi spus că ţinea cu tot dinadinsul să se ameţească. De mai multe ori i-am surprins privirea strălucitoare şi înflăcărată îndreptată spre Basquine; chipul lui avea o asemenea expresie, încât m-au trecut fiori şi am început să tremur; mica noastră tovarăşă de muncă, în vreme ce asculta cu atenţie planul pe care-l făcuse Paiaţa de a fugi, se străduia să se arate de o veselie zgomotoasă. Numai că acele explozii de râs erau urmate de tăceri cam lungi, care probabil că ascundeau temeri pe care numai eu le pricepeam, ştiind că în acea noapte urma să părăsim pentru totdeauna trupa. Paiaţa, dimpotrivă, afişa o posomorală extremă. În timpul mesei căscă zgomotos, pretinzând că era foarte obosit, apoi, în clipa în care socoti că nu-l vede nimeni, se ridică de la masă, aruncându-mi o privire semnificativă. Dar când trecu prin spatele scaunului patronului acesta – care nu părea să-i fi dat atenţie Paiaţei – îl înşfăcă, oprindu-l să meargă mai departe:

— Unde te duci?

— Să mă culc. Sunt obosit, nu mai pot…

— Ne vom culca toţi odată, spuse patronul. Până atunci, rămâi aici…

— Mi-e indiferent, zise Paiaţa, pot să mă culca şi jos; voi dormi la fel de bine; vă rog să mă treziţi când veţi termina de mâncat!

Şi se întinse de-a lungul uneia dintre bucăţile de pânză care-l despărţea de un mic compartiment ce slujea drept grajd măgarului patronului.

— Lucifer, să nu fii măgar şi să-mi arzi vreo copită în spate, prin pânza asta, zise Paiaţa, prefăcându-se că pică de somn şi întinzându-se pe jos.

Basquine îmi aruncă, pe ascuns, o privire dezamăgită; Paiaţa ne prevenise că, sub pretextul că se duce la culcare, pe la jumătatea mesei se va ridica de pe scaun, fiindcă mai avea de pus la punct câteva lucruri indispensabile fugii noastre, spunându-ne să nu fim neliniştiţi de lipsa lui. Dar văzând că patronul nu-l lasă să plece şi-i porunceşte să rămână, am socotit totul pierdut. Ne-am închipuit că stăpânul nostru ne ghicise planul şi că avea de gând să ne întindă câteva curse răutăcioase. Nu peste mult, temerile mele sporiră, fiindcă patronul scoase un carnet din buzunar, scrise câteva cuvinte, cu creionul, şi, rupând foaia, i-o întinse maicii Major peste capul omului-peşte. Uriaşa

luă foaia şi-l privi mirată pe patron.

— Copiii nu pot înţelege astfel de farse, îi zise el aruncându-i o privire ciudată lui Basquine.

Maica Major citi biletul şi o bucurie plină de răutate i se răspândi pe chip.

— S-a făcut! zise ea. Apoi, întinzând măscăriciului biletul, îl întrebă pe un ton plin de neîncredere: Şi tu? Ce părere ai de treaba asta?

— Mde… Treaba lui, zise măscăriciul râzând prosteşte. Când s-o sătura el, o iau eu…

— Aşa crezi tu? strigă furioasă maica Major. Dar eu nu-s aici?

— Ei, sunteţi de acord? întrebă patronul, fără să-i pese de mânia uriaşei.

— Da… Sigur… răspunseră maica Major şi măscăriciul.

Mi-am aruncat privirea spre locul unde se culcase Paiaţa. Dar acesta dispăruse. Probabil că se târâse pe sub pânză, până în grajdul lui Lucifer, măgarul cel negru. Să fi fugit înainte sau după ce acoliţii patronului citiseră biletul acestuia? Habar n-aveam, dar neliniştea mea crescu.

Patronul, care îşi umplu un pahar mare cu vin, le făcu semn maicii Major şi măscăriciului să-i urmeze exemplul.

— În sănătatea Pisicuţei!

Această urare a fost primită cu nişte hohote de râs din partea măscăriciului şi a maicii Major care mi s-au părut false şi sinistre. Ridicându-se de la masă, maica Major zise cu vocea ei groasă şi răguşită:

— Paiaţa, Basquine, Martin, haideţi la culcare, botoşilor!

— Eşti surd? strigă patronul, aplecându-se spre locul unde cu câteva minute mai înainte îl văzuse pe prietenul meu culcându-se. Iaca! A şters-o! zise el uimit. A dispărut Paiaţa!

— Cu atât mai bine, răspunse maica Major, dacă s-a dus în trăsură, o să-l dăm afară, să doarmă sub cerul liber!

— Ai dreptate, răspunse patronul, schimbând o privire complice cu maica Major. Foarte bine! Pungaşul să doarmă afară!

— Şi n-o să bea nici vin cu zahăr, cum or să bea Basquine şi Martin înainte de a face nani… adăugă uriaşa.

— Aflaţi că m-am uitat în cele trei compartimente ale trăsurii, zise măscăriciul întorcându-se după ce lipsise câteva minute, şi Paiaţa nu-i acolo!

Spunând aceste cuvinte, am observat cum măscăriciul i-a strecurat un pacheţel maicii Major.

— Ei, fiindcă Paiaţa se ţine de glumă, rosti patronul, păi măcar gluma să fie bună şi să ţină toată noaptea!

În fiece moment aşteptam să-mi văd prietenul apărând. Dar n-a mai venit... Era cu neputinţă să credem că ne părăsise şi că fugise singur. Doar ne spusese că în noaptea aceea aveam să scăpăm... E adevărat, încă nu ştiam cum, dar aveam să aflăm la vremea potrivită. Aşa că atunci când maica Major ne-a strigat: „La culcare!” şi eu şi Basquine ne-am ridicat de la masă. După ce a discutat câteva minute, în şoaptă, cu uriaşa, patronul l-a chemat pe măscărici şi i-a spus şi lui ceva la ureche. Cum cele trei personaje se aflau în umbră, n-am putut vedea ce fac. Mi s-a părut însă că aud două sticle ciocnindu-se una de alta. În vremea asta, omul-peşte, care păruse complet străin de ceea ce se petrecea în jurul lui, începu a strânge masa: farfuriile şi paharele noastre de tablă. Apropiindu-se de mine, Basquine mă întrebă încet, cu voce schimbată:

— Paiaţa n-a venit... Unde o fi oare? Ce-o fi făcând?

— Nu ştiu, i-am răspuns destul de necăjit.

Trecând pe lângă noi, omul-peşte – încărcat cu farfurii şi pahare – ne şopti repede:

— Să nu beţi vinul îndulcit... Şi fiţi atenţi la noapte...

— Gata! Puştimea la culcare! strigă maica Major întorcându-se spre noi. Pungaşul de Paiaţa n-are decât să se culce cu măgarul Lucifer dacă asta-i face plăcere!

După câteva minute, lumânările erau stinse şi închise într-o cutie, împreună cu vesela. Afară nu mai rămăseseră decât cortul nostru fără acoperiş, câteva scaune, scena şi măgarul Lucifer, care începu să ragă zgomotos. Am intrat cu toţii în trăsura unde urma să ne petrecem – ca de obicei – noaptea. Trăsura, după cum am mai spus, era împărţită în trei compartimente: în faţă, magazia, despărţită printr-o uşă de compartimentul unde se ţineau costumele; de aici, o altă uşă dădea în cabină, care nu avea decât o portieră în spate. Lumina şi aerul pătrundeau în interiorul trăsurii prin nişte mici lucarne prevăzute cu grilaje de fier; portiera fusese solid zăvorită de patron, care ne zise, mie şi lui Basquine:

— Pentru că aţi trudit din greu astăzi şi fiindcă aveţi nevoie de o odihnă bună, în loc să vă culcaţi cu noi, în cabină, veţi dormi

fiecare separat. Tu, Martin, treci în magazie, iar tu, Basquine, rămâi în cabina cu haine; în plus, pentru că v-aţi purtat bine, veţi bea fiecare, înainte de culcare, câte un pahar mare de vin îndulcit cu zahăr. Veţi dormi adânc şi liniştit, iar mâine veţi fi odihniţi şi în formă pentru o nouă reprezentaţie. Apoi, întorcându-se către cabină, întrebă: Ei, maică Major, ai pregătit vinul ăla?

— Într-un minut, patroane! Aştept să se topească zahărul.

— Martin, du-te în compartimentul tău; îţi aduc eu acolo vinul! îmi spuse patronul deschizând uşa compartimentului din faţă. Vezi că e acolo o saltea pusă jos… Întinde-te pe ea şi vei dormi ca un rege.

Îmi era cu neputinţă să nu mă supun acestui ordin, să refuz să-l execut. Aruncându-i lui Basquine o privire consternată, m-am îndreptat agale spre ceea ce se numea „magazie”. Dar chiar în clipa aceea, maica Major, deschizând uşa cabinei, îi spuse repezit patronului:

— Da’ vino odată, omule! Poireau are o idee colosală!

Patronul ne lăsă singuri şi, intrând în cabină, încuie uşa compartimentului cu costume.

— Să nu bem vinul cu zahăr, iar tu să nu mă părăseşti în noaptea asta! spuse Basquine. Şi palidă, tremurând, cu chipul răvăşit, se aruncă în braţele mele, spunând: Oh, mi-e frică!

Fără să-i răspund, am dat fuga şi am pus zăvorul pe uşa pe unde dispăruse patronul. Abia apucasem să-l trag, că acesta – dând să intre în odaia cu haine – strigă cu un accent de mânie şi mirare:

— Ce, v-aţi încuiat?

Gâfâind speriaţi, nu i-am răspuns.

— Deschideţi, v-am adus vinul făgăduit!

— Nu deschide, îmi şopti Basquine din ce în ce mai speriată, căci biata fată pricepuse ceea ce, în candoarea mea, încă nu înţelegeam.

— Martin! Basquine! Deschideţi! strigă patronul, zgâlţâind uşa.

Chiar în acel moment se auziră câteva bătăi în uşa cabinei.

— Aha, ăsta-i caraghiosul de Paiaţa, care a rămas pe dinafară! zise măscăriciul. Nu-i deschideţi…

— Oh, Paiaţa! şopti Basquine. Suntem salvaţi!

— Ei, aveţi de gând să deschideţi sau spargem uşa? strigă patronul furios.

— Paiaţa e aici, trebuie să câştigăm timp, i-am şoptit lui Basquine.

Fata înţelese, îmi făcu un semn să tac şi strigă, încercând să-şi ascundă emoţia:

— Cine bate?

— Cum cine bate? Eu, patronul!

— Voi deschide peste câteva minute, zise ea.

— De ce nu imediat?

— Păi, pentru că…

— Pentru că?…

— Pentru că vreau… să-ţi joc un mic renghi! răspunse Basquine cu o notă de veselie.

— Ah, eram sigur de asta! răspunse patronul, liniştindu-se. Îţi arde de glume, ştrengăriţo! Hai, deschide! Ai glumit destul.

— Crezi? Ai adus vinul îndulcit?

— Sigur! am două pahare mari: unul pentru tine şi unul pentru Martin!

În timpul acestei discuţii, mi-am aruncat ochii prin lucarnă, doar-doar voi vedea sau voi auzi ceva; dar, spre marea mea mirare, am simţit un miros puternic de fum şi, în întunericul nopţii, am zărit mai întâi o limbă subţire de foc, care, în câteva clipe, a crescut uimitor, îndreptându-şi lumina roşie şi strălucitoare către pânza albă a cortului nostru. Am sărit jos de pe scaunul pe care mă urcasem; i-am spus lui Basquine ce am văzut afară, când iată că o bucata din podeaua compartimentului cu haine, unde ne aflam, căzu la doi paşi de picioarele noastre, ca şi cum cineva ar fi tăiat-o mai dinainte cu fierăstrăul şi ar fi sprijinit-o mai apoi cu ceva ca să nu cadă; pe urmă, prin deschiderea aceea cam de o jumătate de metru pătrat am văzut ivindu-se capul şi umerii Paiaţei.

— Repede! ne-a şoptit. Coborâţi repede!

Şi a dispărut ca să ne facă nouă loc.

— Treci tu prima! i-am spus lui Basquine.

În câteva secunde fata a dispărut prin trapă. În clipa în care mă pregăteam să trec şi eu, uşa fu zgâlţâită cu putere de către patron, dar chiar în acel moment am auzit vocea maicii Major strigând speriată:

— Foc! Foc!

După ce-am ieşit şi eu din trăsură, aproape că am fost orbit de o flacără uriaşă ce se înălţa în stânga şi lumina câmpul până hăt,

departe. În faţa mea, l-am văzut pe Paiaţa ţinând în mână o torţă aprinsă. Ca să mă apuce de mână şi să mă dea la o parte, apoi să arunce torţa în trăsură, prin deschizătura pe unde ieşisem, a fost pentru Paiaţa treabă de câteva secunde. Focul, ajutat de curentul de aer care intra prin trapă, s-a întins cu o repeziciune uimitoare. În câteva minute, trăsura a fost cuprinsă de flăcări şi pe dinăuntru şi pe dinafară, căci Paiaţa îngheşuise numeroase grămezi de paie lângă portieră, singura ieşire ce le mai rămăsese celor închişi în trăsură.

— Se vor prăji cu toţii ca nişte diavoli ce sunt, a zis Paiaţa, căci s-au încuiat în cabină! Uşa compartimentului cu haine e şi ea încuiată şi, ca să fiu mai sigur, am mai bătut portiera în cuie, pe dinafară.

— Auzi-i cum strigă, zise Basquine la fel de speriată ca şi mine de urletele ce răsunau din trăsura care ardea.

— În curând n-or să mai strige, zise Paiaţa. Apoi adăugă: Repede, pe măgar! în două ceasuri vom fi în pădure! Cunosc drumul!

— Toţi trei pe un singur măgar? am strigat eu. Nu se poate! Urcă-te tu cu Basquine. Eu voi încerca să vă ajung pe jos!

— Urcă pe măgar! strigă Paiaţa, plin de mânie.

Şi făcându-mi vânt, aproape că mă azvârli în spinarea lui Lucifer, care, gata înhămat şi speriat de moarte din pricina flăcărilor, răgea, îşi pleoştea urechile, tropăia şi încerca să rupă funia care-l ţinea legat de un stâlp.

— Eşti mai uşor decât mine, îmi spuse Paiaţa; rămâi acolo unde eşti şi aşeaz-o în faţa ta pe Basquine… Vezi s-o ţii bine… Eu mă voi aşeza pe crupă… Repede, repede…

Uşoară ca o pasăre, Basquine se aşeză în faţa mea. Urletele celor închişi în trăsură deveniseră înfricoşătoare. Dintr-o lovitură de cuţit, Paiaţa tăie frânghia care-l ţinea pe Lucifer. Speriat, animalul se năpusti înainte; în aceeaşi clipă Paiaţa sări pe crupa lui şi, ţinându-se de mine, îmi spuse:

— Lasă-l pe Lucifer să meargă singur… Nu-l îndruma, fiindcă a şi apucat-o pe drumul cel bun.

Greutatea noastră nu însemna nimic pentru acel măgar de o vigoare extraordinară; chiar dacă am fi cântărit de trei ori pe atâta, şi tot nu s-ar fi resimţit, mai ales acum, când era atât de speriat din pricina focului. Ţinându-se bine de mine, Paiaţa se întoarse pentru a arunca o ultimă privire plină de ură şi de

răzbunare către trăsura în flăcări, de-acum departe de noi, şi, întinzând pumnul către ea, strigă:

— Am aşteptat multă vreme, tâlharilor, dar mi-a veni şi mie rândul!

După care, ne-am văzut de drum în noaptea întunecoasă în care nu se zăreau – din când în când – decât scânteile potcoavelor izbite de câte o piatră de măgarul care gonea nebuneşte...

Capitolul XX

Planuri de viitor. Speranţe năruite. Martin, Basquine şi Paiaţa iau în stăpânire o insulă.

Lăsând în urma noastră trăsura în flăcări, am galopat aproape toată noaptea. Cu puţin înainte de a se face ziuă, Lucifer, aflat la capătul puterilor, s-a prăbuşit. Ne-a fost cu neputinţă să-l mai urnim din loc; atunci am aşteptat să se facă ziuă, în mijlocul unei păduri unde am petrecut câteva ceasuri, nebuni de bucurie. Spaima şi mila inspirate de cumplita răzbunare a Paiaţei ni s-au şters din minte şi lui Basquine şi mie când ne-am amintit cu câtă cruzime şi răutate fuseserăm trataţi. În bucuria fără margini pe care o simţeam, cred că am făcut peste douăzeci de planuri, unul mai smintit ca altul. Aveam, în sfârşit, să ducem şi noi o viaţă liberă şi lipsită de griji, căci acum eram bogaţi, enorm de bogaţi; cel puţin aşa ne spusese Paiaţa, iar noi nu aveam niciun interes să-l contrazicem. De altfel, în zori, urma să ne arate comoara. Acea bogăţie neaşteptată ne mira, ne încânta, dar Basquine şi cu mine eram mai ales sensibili la fericirea de a fi stăpâni pe noi şi pe voinţa noastră. Ne-am aşezat la piciorul unui copac mare, în plină pădure. La câţiva paşi de noi zăcea trupul neînsufleţit al lui Lucifer. Paiaţa se apropie de el şi desprinse din şa doi săculeţi destul de grei, pe care în graba şi spaima noastră atunci când fugisem nici nu-i observasem. Paiaţa dezlegă primul săculeţ şi scoase afară – spre surpriza şi dezamăgirea noastră – o pereche de pistoale vechi şi o pungă cu praf de puşcă.

— Asta-i tot? strigă Basquine. Asta-i comoara noastră?

— Cu astea ne vom apăra în noaptea asta şi în următoarele în cazul că tâlharul de patron a scăpat din cuptorul acela încins şi a pornit-o după noi.

— A, bine, zise Basquine. Acum banii… Să-i vedem…

— Iată-i, zise triumfător Paiaţa, arătându-i al doilea sac, burduşit bine şi închis cu o încuietoare de argint înnegrită de vreme.

— Oare să fie plin cu argint? întrebă Basquine.

— Cum cu argint? replică Paiaţa cu dispreţ. Apoi, scoţând din buzunar o cheiţă, mi-o dădu spunându-mi: Martin, descuie tu…

Am vârât cheiţa în mica broască de argint şi sacul s-a deschis.

— Ia un fişic de bani, mi-a spus Paiaţa.

Am luat la nimereală două sau trei fişicuri de deasupra, lungi cam cât degetul gros, înfăşurate cu grijă în hârtie, sigilate la un capăt, iar la celălalt hârtia era doar strânsă bine.

— Uită-te în fişic, îmi spuse Paiaţa.

Am desfăcut capătul nesigilat şi am strigat:

— Dar e aur!

— Aur! a strigat la rândul ei Basquine. Tot sacul e plin cu aur!

— Mai desfă un fişic! mi-a zis Paiaţa cu o satisfacţie din ce în ce mai mare.

I-am dat lui Basquine fişicul pe care-l ţineam în mână şi eu am desfăcut un altul.

— E tot aur! am strigat.

— Tot sacul e plin cu aur! a rostit radios Paiaţa. Fişicurile sunt pline cu bani de aur! N-am avut timp să-i număr, dar trebuie să fie cincisprezece sau douăzeci de mii de franci.

— Cincisprezece sau douăzeci de mii de franci?!

Dar iată că Basquine începu să râdă cu hohote, privind fişicurile.

— Ce ai? Ce te-a apucat râsul aşa, deodată? am întrebat-o.

— Ah! straşnică farsă! strigă Basquine, râzând şi mai tare. De fapt, ştii ce-i tot aurul ăsta al tău? zise Basquine, adresându-se Paiaţei. Nimic altceva decât plumb. Poftim, priveşte!

Şi desfăcându-şi palma, ne arătă o mulţime de rondele de plumb de mărimea unui franc. Deasupra lor se afla un ludovic de aur strălucitor pe care-l văzusem când desfăcusem fişicul la capăt. Paiaţa păli şi câteva clipe rămase împietrit. Apoi, apucând sacul de fund, îl răsturnă pe iarbă. Cincisprezece fişicuri căzură grămadă. Paiaţa se trânti în genunchi şi le rupse rând pe rând, în două. Vai! Toate erau pline cu rondele de plumb, ca şi primul. Doar în patru dintre fişicuri am găsit deasupra câte un ban de aur. După ce Paiaţa a constatat cu propriii săi ochi că averea

noastră „colosală” se reducea doar la patru ludovici, a început să zbiere furios:

— Tâlharul, hoţul de patron!

— Cum? l-am întrebat mirat.

— Ei da! strigă el bătând din picior cu furie. Ştiam că avea bani ascunşi. Şase luni l-am urmărit. Căci nu voiam să-l părăsesc fără să mă răzbun şi fără să-i iau ceva parale, ca să trăim şi noi mai bine… În sfârşit, alaltăieri, i-am dibuit ascunzătoarea. Am aranjat totul pentru ca tâlharul să fie pârjolit. I-am înşfăcat comoara, am cărat-o atâta drum, ca acum să constatăm că acea comoară nu era decât plumb, plumb curat, afară de patru ludovici! Hoţul! Banditul!

Timp de câteva minute, am rămas consternaţi, văzând cum ni se prăbuşesc toate planurile. Dar Basquine rupse prima tăcerea, strigând veselă:

— Ei şi? Pagubă-n ciuperci! Suntem liberi ca păsările cerului, vremea e minunată, pădurea e o frumuseţe, şi apoi, cu patru ludovici, n-o să murim de foame! Ne vom plimba, vom râde, vom bea lapte în primul sat în care vom ajunge, iar tu, i se adresă ea prietenului meu, n-are rost să fii atât de cătrănit.

Dar acesta, dând-o la o parte, strigă:

— Lasă-mă în pace, eu n-am chef de râs…

Chipul lui Basquine se întristă brusc. Îl privi pe prietenul meu cu un aer temător şi mâhnit şi-i spuse cu blândeţe:

— Nu te supăra… te rog…

— Ne-am crezut atât de bogaţi, şi acum… rosti acesta cu amărăciune.

— Ascultă, amice, i-am strigat, dacă regreţi doar pentru tine banii, să-ţi fie de bine! N-ai decât să-ţi faci sânge rău cât pofteşti… Dacă-i regreţi pentru noi, n-are rost. Fiindcă pentru noi cea mai mare fericire e că suntem liberi şi că suntem toţi trei împreună!

— Martin are dreptate, spuse cu timiditate Basquine. Cât timp suntem împreună, puţin ne pasă de bani.

— Drace! Mie totuşi îmi pare rău că n-am izbutit să pun mâna pe bani!

— Află că nouă nici nu ne pasă! Iar dacă tu continui să te gândeşti întruna la afurisiţii ăia de bani, care valorează mai mult decât noi, te priveşte, dar n-ai dreptate!

Paiaţa păru sensibil la acest reproş, căci, după ce dădu un

picior sacului gol, strigă vesel:

— La urma urmelor, ştiţi că aveţi dreptate? De ce să-mi fac atâta sânge rău? La ce bun? Am fost păcăliţi, şi cu asta, basta! Îmbrăţişează-mă, Basquine. Îmbrăţişează-mă şi tu, Martin! Să adunăm cei patru galbeni şi, înainte, spre viaţa liberă!

Ne-am îmbrăţişat toţi trei, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, întocmai ca cei trei eliberatori ai Elveţiei, pe malul lacului, apoi am căutat cei patru ludovici pe care Paiaţa i-a pus în buzunar zicând:

— Oricum, ne vor prinde bine!

Părăsind trupul neînsufleţit al lui Lucifer, am pornit la întâmplare, prin mijlocul celei mai frumoase păduri pe care am văzut-o vreodată (pădurea din Chantilly), într-o minunată şi blândă dimineaţă de toamnă. După două sau trei ceasuri de mers (întrerupte de câteva opriri în faţa tufelor cu mure), întâmplarea ne-a călăuzit paşii la marginea unui râuleţ al cărui mal era acoperit de tot soiul de ierburi sălbatice deasupra cărora bâzâiau, zburau şi străluceau mii de gâze de toate culorile, printre care şi uimitoarele libelule cu aripi transparente, cu trupul de smarald şi cu ochii de rubin. Ne-am distrat, urmărind acele insecte scânteietoare, cu toată nepăsarea vârstei noastre. Spre uimirea mea, Paiaţa se arăta cel mai înflăcărat dintre noi trei în practicarea acelui joc. Nu l-aş fi crezut pentru nimic în lume capabil să simtă atâta plăcere alergând după libelule. Trăsăturile, de obicei dure, şi chipul încruntat i se destinseseră, expresia aceea ironică şi sarcastică ce nu se potrivea unui băiat de vârsta lui fusese înlocuită de o alta, cu totul nouă pentru mine, plină de o bucurie naivă şi copilărească. Ai fi zis că maturizarea lui timpurie începuse să se risipească în acea superbă singurătate şi libertate.

— E ciudat, îmi spuse el oprindu-se şi lăsând-o pe Basquine să se joace singură, cu câţiva paşi înaintea noastră, dar pădurea asta, soarele, tăcerea deplină care ne înconjoară, totul îmi aminteşte de zilele frumoase de odinioară, când, foarte mic, îl ajutam pe tata la tăiatul copacilor.

Tot alergând astfel, am urcat în susul râuleţului până la locul unde apele sale, despărţindu-se, înconjurau o insuliţă care nu părea să aibă mai mult de un pogon. Era foarte povârnită, iar din mijlocul stâncilor cenuşii, scăldate de apele râuleţului, se înălţau nişte copaci uriaşi. Văzând acel loc pitoresc şi atât de sălbatic,

ne-am oprit, plini de admiraţie şi mai ales de curiozitate.

— Ah, ce insuliţă frumoasă! strigă Basquine, împreunându-şi mâinile. Cât trebuie să fie de frumos în acel loc!

— Păi să ne îndreptăm într-acolo, zise Paiaţa.

— Şi să stăm toată ziua, am adăugat. Trebuie să fie şi pe insulă mure ca şi în pădure, aşa că vom avea ce mânca.

— Fără a mai pune la socoteală castanele, adăugă Paiaţa, arătându-ne nişte castani uriaşi ce se înălţau dintre stânci. Vom mânca o sumedenie de castane coapte în spuză. Ce plăcere! Gata! Pe insulă! strigă el cu aerul unui cuceritor. Veniţi după mine!

— Şi foc ca să coacem castanele? întreba Basquine.

— Păi n-am chibrituri? Căutăm vreascuri uscate, iar de rest am eu grijă. Ştiu să mă descurc de minune în pădure! Când îl ajutam pe tata la tăiat copaci, eu eram întotdeauna cel care făcea focul. Haidem pe insulă!

— Stai un pic… Cum traversăm râuleţul? Dacă e adânc? Ce facem cu Basquine?

— Fii liniştit, zise Paiaţa, eu ştiu să înot… Mă duc să văd cât e… Dacă e mai adânc decât pare, sunt destul de solid ca să vă duc pe rând. Pe fiecare dintre voi, în spinare…

Spunând acestea, îşi scoase bluza, cămaşa, îşi suflecă pantalonii până la genunchi şi se descălţă.

— Bagă de seamă! strigă Basquine neliniştită.

— Nu-ţi fie frică, i-am spus, înoată foarte bine… L-am văzut cu ochii mei.

Paiaţa intră curajos în apă, sondându-i adâncimea – pe măsură ce înainta – cu o creangă de arin. Ce bucurie pe noi când l-am văzut sosind pe celălalt mal, cu apa ajungându-i doar până la brâu!

— Ere un nisip fin pe fund, parcă-i gresie! ne-a strigat, Aşteptaţi puţin, să mă odihnesc! Eu şi Martin te vom ţine strâns, de braţ, Basquine, aşa că n-are de ce să-ţi fie frică!

Cum a spus, aşa a şi făcut. Fiindcă râuleţul nu era mai adânc de un metru, peste puţin am păşit veseli pe insulă, căţărându-ne pe stâncile care o acopereau aproape în întregime, şi în mijlocul căreia se împleteau crengile unor stejari, brazi şi castani uriaşi. Afară de o mică potecă, abia bătută de piciorul omului, pe care am nimerit peste câteva minute şi care şerpuia printre stânci, nu se mai vedea niciun alt drum. Ici, colo, pe câteva porţiuni de

pământ, creşteau nişte ierburi înalte şi sălbatice. În zece minute, am ajuns în faţa unei colibe nelocuite, fără uşă, fără fereastră şi totuşi părăsită de puţină vreme, căci, în partea în care ne aflam, era înconjurată de câteva prăjini de teren în care fuseseră plantaţi cartofi şi alte legume rădăcinoase; e mulţime de peri bătrâni încărcaţi de o cantitate uriaşă de fructe se înălţau ici şi colo, în mica grădină de zarzavat, în vreme ce un butuc de viţă-de-vie, plin de ciorchini mari de struguri cu boabe de un roşu-violet, se sprijinea pe unul dintre pereţii colibei.

Nevăzând şi neauzind pe nimeni, am intrat în coliba alcătuită din două încăperi, fără niciun fel de mobilă. Sigur că locuinţa fusese ocupată de vreun pădurar plătit să supravegheze insula, căci numeroase turme de cerbi şi de căprioare din pădurile învecinate veneau să se adape şi să se scalde în râuleţ, străbătând apoi acea insulă solitară[15].

Încântaţi de descoperirea noastră, făcurăm înconjurul colibei. Un alt perete dădea către o peluză verde, mai mult lungă decât lată, închisă între stâncile cenuşii, străjuită de nişte castani deosebit de frumoşi, copaci seculari care-şi împleteau crengile, aidoma unui leagăn, de la un capăt la celălalt al peluzei. La câţiva paşi de colibă, un mic izvor curgea din crăpătura unei stânci şi, din piatră în piatră, cădea întocmai ca o cascadă mică într-un bazin natural plin cu brâncuţe sălbatice, de unde pornea apoi mai departe, străbătând cine ştie ce tainiţe subterane.

— Dacă nu întâlnim pe nimeni pe insulă, strigă Paiaţa, propun să rămânem aici o zi sau două… Avem apă, cartofi, castane, struguri, pere… Putem trăi ca nişte zei…

— Eu, strigă încântată Basquine, propun să rămânem opt zile!

— Vom rămâne atât cât ne va plăcea, am spus.

— S-a făcut! zise Paiaţa. Dar mai întâi să ne asigurăm că nu e nimeni care să ne alunge de aici!

— Într-adevăr! S-ar putea să ne alunge, zise cu tristeţe Basquine. Ce păcat…

— Să nu ne facem sânge rău degeaba, i-am zis. Să cercetăm mai întâi insula în lung şi-n lat, mai ales că e atât de mică.

[15] Am revenit în acel loc care, dintr-o mulţime de motive, avea să-mi lase amintiri de neuitat şi am aflat atunci că acea insuliţă, situată în stânga „deşertului” – platou imens, stâncos şi necultivat, care desparte pădurile din Ermenonville şi din Chantilly – se numea insula Molton. Coliba era, când am vizitat eu insula, complet ruinată. (Nota lui Martin.)

Într-adevăr, după un ceas ne-am convins că eram singurii stăpâni ai acelei insule.

Seara, cu puţin înainte de apusul soarelui, Basquine, îngenuncheată lângă micul bazin cu apă limpede şi rece, spăla nişte cartofi mari şi frumoşi, în vreme ce Paiaţa, aşezat lângă ea, cojea castane; cât despre mine, aplecat deasupra sobei din colibă, aprinsesem un foc de lemne uscate în cenuşa căruia trebuia să coacem cartofii şi castanele ce urmau să ne completeze masa, alcătuită din ciorchini grei de struguri şi dintr-o duzină de minunate pere aurii.

Astfel s-a desfăşurat prima zi pe care am petrecut-o pe insula noastră.

Capitolul XXI

Influenţa mediului în care trăieşti. Cântecul. Ultima noapte petrecută pe insulă. Paiaţa revine la sentimente mai bune. Surpriză neplăcută.

Petrecuserăm doar două zile în calmul şi în singurătatea insulei noastre, şi iată că schimbările în bine pe care le observasem la cei doi tovarăşi ai mei, ba chiar şi la mine, începuseră să se accentueze. Să se fi datorat aerului, mediului înconjurător? Nu ştiu. Ceea ce ştiu însă e că, după ce-am părăsit trupa negustorului ambulant şi atmosfera coruptă în care trăisem până atunci, deveniserăm mai buni şi tindeam către puritate. Felul în care am petrecut cea de a doua seară pe insulă îmi va rămâne viu în amintire întreaga viaţă.

Trudisem cu tragere de inimă toată ziua ca să scoatem din pământ cartofi şi alte legume ce începuseră a fi de acum acoperite de tot felul de buruieni. Am adunat crengi uscate ca să facem focul şi, în calitatea mea de „fost zidar”, am aşezat la locul lor câteva ţigle de pe acoperiş, în vreme ce Paiaţa şi Basquine culegeau fructe. Munca aceasta avu pentru noi atâta farmec, încât nu ne-am odihnit nici măcar un ceas. După ce am mâncat cartofi copţi în spuză şi nişte fructe delicioase, ne-am culcat toţi trei pe peluza verde ce se întindea în faţa casei. După o vreme, soarele apuse; seara era caldă, minunată şi, cu toate că încă nu ieşise luna, stelele scânteiau destul de tare, luminând întunericul nopţii. Nu adia nici cea mai uşoară pală de vânt. Aerul

era atât de pur, de liniştit, încât, cu tot susurul izvoraşului care ţâşnea din stâncă, distingeam zeci de alte zgomote: când murmurate şi estompate ca un plâns, când limpezi şi argintii ca clinchetul unui clopot de cristal. Contrar obiceiului nostru, rămăsesem tăcuţi şi visători.

— Cât de frumos e susurul izvorului! zise brusc Basquine.

— Da! replică Paiaţa. Exact la asta mă gândeam şi eu; e cu totul altfel decât muzica pe care o auzeam în timpul exerciţiilor.

— Da, aşa e, am spus şi eu, oftând.

Şi toţi trei am redevenit tăcuţi. Peste puţin, cântecul nu ştiu cărei păsări, cântec trist, monoton, dar de o infinită gingăşie, se auzi de mai multe ori, de departe, de tot mai departe. Apoi pasărea tăcu. Nu se mai auzea decât murmurul izvoraşului. Acel cântec trist, solitar, mă făcu, nu ştiu de ce, să mă înduioşez brusc.

— Pasărea a tăcut, zise Paiaţa pe un ton plin de regret. Păcat, nu-i aşa, Basquine?

Fata nu răspunse.

— Basquine, ai adormit? întrebă Paiaţa.

— Na, răspunse ea încet, plângeam…

— De ce?

— Nu ştiu… Nu mi-e rău, mă simt fericită aici, cu voi doi.. Dar mi-am adus aminte de tata… de mama, de surorile mele… Atunci am început să plâng aproape fără să-mi dau seama şi uite că plânsul ăsta mi-a făcut bine…

Mă aşteptam ca Paiaţa să râdă de fată sau s-o certe; nu făcu nici una, nici alta. Îi spuse doar cu un glas plin de tandreţe:

— Plângi, dacă-ţi face bine… Uneori e mult mai bine decât să râzi… Şi apoi, vezi tu…

Dar Paiaţa nu-şi isprăvi fraza, fie că era el însuşi foarte emoţionat, fie că voia să-şi ascundă faţă de noi emoţia. Timp de câteva minute păstrarăm cea mai profundă tăcere. Dar Paiaţa o întrerupse, spunând:

— Basquine, dacă nu mai plângi, cântă-ne tu ceva, din moment ce pasărea a tăcut…

— Cu plăcere, dar ce?

— Orice vrei tu.

Biata fată nu avea de ales decât un cântec din multele deşucheate pe care le învăţase. Altceva nu ştia. Aşa că începu cu glasul ei de copilă, glas de o puritate angelică:

Bună, Vincent,
Te-ntorseşi în sat
Ca să-mi faci de-ndat'
Un…

— Nu. Nu! Fără cuvinte! strigă brusc Paiaţa, întrerupând-o. Numai melodia, fără cuvinte…

— Şi eu prefer astfel, zise Basquine. Nu ştiu de ce, dar abia acum observ că astfel de cuvinte mă deranjează, mă fac să roşesc…

Ca şi Paiaţa, am fost şi eu – pentru prima oară – revoltat auzind vocea cristalină a fetei, al cărei accent blând şi melancolic nu mi s-a părut niciodată mai încântător, rostind cuvintele deocheate ale cântecului de mahala. Basquine avusese aceleaşi sentimente, de silă şi de ruşine, din moment ce ne mărturisise că în seara aceea cuvintele cântecului „o deranjau"…

Datorită cărui fapt să fi simţit toţi trei acea gingăşie subită? De ce să se fi ruşinat Basquine, obişnuită să cânte cele mai obscene cuplete, şi de ce să ne fi jenat noi, atât de obişnuiţi să le ascultăm? Atunci nu mi-am putut da seama de acea ciudăţenie. Dar în clipa de faţă, când am mult mai multă experienţă, mi se pare că văd în manifestarea acelei gingăşii neaşteptate, ca de altfel şi în schimbarea în bine a sentimentelor noastre, influenţa salutară a solitudinii şi a unei munci atrăgătoare; o nouă dovadă că cea mai încrâncenată sau mai precoce corupţie nu este niciodată de nevindecat. Nu! În anumite medii ea cedează în faţa aspiraţiilor involuntare către ceea ce e bine, drept, frumos, momente divine, când sufletul dezamăgit tinde să urce din nou spre sfera din care a căzut; momente preţioase, dar din păcate foarte rare, când orice reabilitare mai este încă posibilă.

La rugămintea Paiaţei, Basquine începu să cânte, fără cuvinte, cântecul *Amicul meu, Vincent*, dar mult mai lent şi mai trist, fapt ce dădea acelui cântec comun o notă ciudat de melancolică. Apoi, întocmai ca o pasate ce se avântă spre cer după ce a ţopăit o vreme pe pământ, Basquine, însufleţindu-se încet, încet, izbuti să transforme acea primă melodie într-o improvizaţie încântătoare, plină de farmec şi de melancolie. Era un cântec plin de naivitate, trist, tandru, înaripat, dacă se poate spune astfel, pe care un poet l-ar fi comparat poate cu cântecul unui heruvim, implorând cu glasul lui copilăresc iertarea păcatelor. Mi-a venit în minte această comparaţie pentru că Basquine

începuse să cânte stând jos; dar pe măsură ce părea să se supună nu ştiu cărei misterioase inspiraţii, într-un moment pe care aproape că nici nu l-am observat, fata s-a aşezat în genunchi şi a continuat să cânte cu mâinile împreunate şi cu adorabilul ei chip îndreptat spre cerul strălucind de stele. Paiaţa şi cu mine o ascultam pe Basquine într-un soi de extaz; niciodată până atunci nu mai cântase astfel. Paiaţa se apropiase de mine şi, fără să vrem, ne-am aşezat şi noi în genunchi, ca şi Basquine. Nu peste mult timp am simţit fruntea prietenului sprijinindu-se de umărul meu şi lacrimile lui fierbinţi îmi căzură pe mână. Cum nu-l văzusem niciodată plângând astfel, vă puteţi închipui emoţia mea când i-am simţit, în întuneric, lacrimile. Mi-am aruncat braţele pe după gâtul lui, am încercat să-i vorbesc, dar el mi-a spus în şoaptă, cu vocea întretăiată:

— Las-o… Las-o să cânte… îmi face nespus de bine. Am impresia că cere iertare cerului şi pentru mine… Sărmana de ea… Nu se gândea la rău… Nici eu nu m-am gândit odinioară la rău… Dar pe mine m-au pierdut alţii, în vreme ce pe ea am pierdut-o eu… pe ea, pe care mi-am făcut-o ibovnică, Martin… înţelegi?

Oricât de extraordinare mi se vor fi părut atunci acele mărturisiri şi remuşcări tardive ale Paiaţei, nu m-au mirat; cântecul lui Basquine mă cufundase într-o emoţie puternică. După mulţi ani de la această scenă, când Basquine ajunsese cea mai mare şi mai strălucită cântăreaţă, depăşind cu mult pe cele mai mari artiste, ea mi-a mărturisit că, în ziua aceea, cu inima plină de o tristeţe infinită, gândindu-se la tatăl ei, la viitorul sumbru pe care i-l pregătea viaţa care-o veştejise de timpuriu, intuise – prin acea improvizaţie dezolantă – arta, arta în tot ce are ea mai frumos, mai înălţător, mai uman. „Cuvintele nu pot exprima ceea ce am simţit eu în seara aceea, ceva nespus de tandru şi în acelaşi timp sfâşietor, mi-a spus Basquine. Mi se părea că o altă voce cânta în mine, iar eu nu făceam decât să repet ceea ce-mi şoptea vocea aceea, până într-atât îmi reda de fidel sentimentele. Îmi voi aminti întotdeauna, cu emoţie, de acel cântec, iar în momentul de faţă, adăugă, ea cu un surâs trist, nu-l pot repeta fără să nu izbucnesc în lacrimi.”

După câteva minute, vocea vibrantă a lui Basquine, pe care o ascultam într-o tăcere deplină, începu a slăbi, a scădea tot mai mult, ca un cântec de jale ce se pierde în depărtare. Apoi fata îşi

plecă uşor capul în piept şi rămase tăcută. Dar, neauzindu-ne vorbind, îşi întoarse repede ochii spre noi şi ne văzu îmbrăţişaţi.

— Ce-i cu voi? strigă ea, auzindu-ne suspinând, căci, înduioşat de plânsul Paiaţei, începusem să plâng şi eu. Ce-i cu voi? repetă ea îngenunchind în faţa noastră şi apăsându-ne uşor mâinile. Plângeţi?

— Da, plângem. Aşa cum ai plâns şi tu mai adineauri, răspunse Paiaţa, şi aceste lacrimi ne fac bine… Apoi, strângându-ne pe amândoi la pieptul lui, strigă cu un accent pe care n-am să-l uit niciodată: Totuşi… nu suntem chiar atât de răi!

Nu, oh, nu; nu voi uita niciodată pe ce ton a rostit Paiaţa aceste cuvinte, plin de căinţă pentru relele pe care le făcuse, de dureroasa nedreptate pe care i-o făcuse soarta şi de dorinţa sinceră de a păşi pe calea binelui.

Făcusem două paturi din crengi şi muşchi, unul pentru mine, în prima cameră, celălalt pentru Basquine şi Paiaţa, în cea de a doua cameră. În noaptea aceea, Paiaţa a dormit cu mine, după ce-a sărutat-o pe Basquine pe frunte, zicându-i:

— Noapte bună, surioară!

Paiaţa dormi puţin; l-am simţit agitându-se toată noaptea. De mai multe ori l-am auzit oftând adânc. La primele licăriri ale zorilor, se trezi. Era gânditor, blând şi grav. Am intrat încet în odaia unde Basquine încă mai dormea. Dar cum fata avea somnul uşor ca o păsărică, ne auzi, deschise ochii mari şi ne privi, surâzând mirată. Am ieşit toţi trei afară. Pe cer încă mai scânteiau câteva stele. Zarea începea să se împurpureze. Aerul era de o prospeţime fără seamăn: zeci de miresme se înălţau din ierburile stropite de rouă. Dimineaţa se anunţa demnă de seara din ajun.

— Ascultă, Basquine, şi tu, Martin, zise Paiaţa, poftindu-ne să ne aşezăm alături de el pe unul din blocurile de stâncă ce mărgineau peluza; trebuie să vorbim deschis, fiecare să spună, fără jenă, ce anume are în cap; nu suntem decât noi trei…

Miraţi de tonul Paiaţei, Basquine şi cu mine l-am privit în tăcere. El a continuat:

— Ca să vă vină mai uşor, am să încep eu. N-aveţi decât să râdeţi de mine după aceea cât veţi vrea… Eu voi fi foarte sincer…

— Să râdem de tine? De ce? l-am întrebat.

— Pentru că sunt un laş… Pentru că-l reneg pe Ologul despre care v-am vorbit… Pentru că mă reneg pe mine însumi. Dar mi-e indiferent. Trebuie să fiu sincer! Apoi, adresându-mi-se, zise: Martin, îţi aduci aminte cum am devenit prieteni? Ne-am bătut, apoi ţi-am vorbit despre tatăl meu… Pe urmă am devenit prieteni, apoi am fugit toţi trei şi-am gonit prin păduri…

— Da… Asta ţi-a amintit de tatăl tău… Şi de vremea când erai mic şi-l ajutai la tăiat copaci…

— Adevărat. Iar de două zile, de când ne aflăm aici singuri, în acest splendid loc, lucrând pământul, adunând lemne pentru foc, culegând fructe, trăind ca nişte ţărani, ei bine, nu mă mai recunosc. Cum de m-am schimbat astfel? Nu-mi pot da seama, dar m-am schimbat! Astă-noapte n-am dormit deloc… m-am pipăit, m-am întrebat, dar nu mi-am putut răspunde decât atât: „De când a murit bietul tata, am dus o viaţă ticăloasă şi eu şi alţii… Aşa că trebuie să-i pun capăt. Destul! Nu mai vreau să trăiesc ca mai înainte!”

Şi cum noi îl priveam din ce în ce mai uimiţi, el continuă:

— …Vă miră? Şi pe mine. Dar vă mărturisesc că nu mai pricep nimic. Ceea ce ştiu precis e că de când nu-i mai am în spate pe patron, pe maica Major, pe măscărici, respir alt aer, cu toate că, pe ici, pe colo, am inima grea, pentru că…

Şi uitându-se lung la Basquine, nu mai avu curajul să termine fraza. După o vreme, însă, oftă din adâncul rărunchilor şi continuă:

— Spre nenorocirea mea, i-am întâlnit pe Olog, apoi pe patron şi toată banda lui… Asta m-a dat gata… Dar există ceva aici, înăuntru, care se opune… (Şi se lovi cu pumnul în piept.) Şi iar revin la ce e urât şi josnic… Gata! Nu mai zic nimic despre mine. Pungaş netrebnic, am făcut destul rău şi altora, dar şi mie! Şi din nou o privi pe Basquine cu o expresie plină de dragoste, dar şi de o milă profundă. Apoi adăugă: Şi totuşi ei îi datorez o parte din schimbarea mea. Ieri seară, în timp ce ea cânta, ca şi cum ar fi cerut cerului iertare şi pentru mine, am simţit cum mi se topeşte inima! Cât ar fi de minunat dacă am putea rămâne mai multă vreme în colţişorul ăsta, unde nu facem nimănui niciun rău! Ducând o astfel de viaţă, numai noi trei, vom deveni mai buni şi, odată vindecaţi de vorbele veninoase ale Ologului, hotărâţi să muncim cinstit…

Dar un incident supărător îl întrerupse pe vorbitor. Preocupaţi

de ceea ce ne spunea Paiaţa, Basquine şi cu mine nici n-am auzit şi nici n-am văzut sosind un anumit personaj care s-a apropiat de noi şi ne-a spus cu glas răspicat:

— În numele legii, vă arestez! Urmaţi-mă la domnul primar!

Capitolul XXII

Paznicul de câmp. Mijlocul de a scăpa de un funcţionar public. Fuga. Planuri. Întâlnirea. Scipion, Robert, Régine. Capriciile „domnului viconte”.

La somaţia ameninţătoare şi neaşteptată: „Urmaţi-mă la domnul primar”, am rămas toţi trei nemişcaţi şi cuprinşi de frică. Personajul care ne speriase astfel era un bărbat încă tânăr, înalt, bine legat, energic şi hotărât. Peste bluza albastră, purta centironul oficial de paznic de câmp, iar în mână ţinea – vârâtă în teacă – o sabie mare de cavalerie. Un câine enorm, ridicând din când în când spre el ochii săi roşii şi încrâncenaţi, stătea lipit de piciorul lui şi părea să-i fie un ajutor de temut. Cum primul meu gând a fost că ne urmărea în legătură cu trăsura patronului, am aruncat celor doi prieteni ai mei o privire consternată.

— În numele legii, vă arestez, repetă paznicul de câmp, înaintând către noi. Haideţi la domnul primar.

— Dar de ce vreţi să ne arestaţi, domnule? întrebă Paiaţa, cel mai curajos dintre, noi. N-am făcut nimănui niciun rău!

— Sunteţi vagabonzi, răspunse paznicul de câmp cu o voce ameninţătoare. Un văcar m-a anunţat că v-a văzut intrând pe insulă acum trei zile…

— E adevărat, domnule, dar n-am mai plecat de aici.

— Şi cum aţi putut trăi?

— Cu legumele şi cu fructele pe care le-am găsit.

— Găsit? Cum adică „găsit”? strigă paznicul de câmp. Dar ăsta e furt curat, flăcăilor! Deci sunteţi şi vagabonzi, şi hoţi!

— Furt? Să iei ce-ţi trebuie pentru mâncare? l-am întrebat.

— Noi am crezut că nu păgubim pe nimeni, domnule, zise cu timiditate şi Basquine.

— Chiar aşa, bălăioaro? Aşa crezi tu? O să vedem dacă şi părinţii voştri sunt de aceeaşi părere. Din ce sat sunteţi?

— Noi, domnule, n-avem părinţi, răspunse Paiaţa. Şi nu suntem din niciun sat.

— Cum? N-aveţi părinţi? Şi nu sunteţi din niciun sat? strigă paznicul de câmp.

— Nu, domnule! Eu n-am nici mamă, nici tată. Martin, pe care-l vedeţi aici, e un copil găsit, iar fata…

— Dar unde locuiaţi înainte de a veni aici? întrebă paznicul, din ce în ce mai bănuitor.

La această stânjenitoare întrebare, Paiaţa răspunse cu îndrăzneală:

— Venim de foarte departe, domnule! Am făcut peste o sută de leghe până aici, cerând de pomană pe drum…

— Ah! Ah! strigă paznicul. Din ce în ce mai bine. Sunteţi, după cât se pare, nişte mici cerşetori vagabonzi şi pe deasupra şi hoţi. Părinţi n-aveţi, nimeni n-are cine să vă ceară înapoi, aşa că staţi cum nu se poate mai bine.

— Ce ne veţi face, domnule? întrebă cu candoare Paiaţa, dându-se doi, trei paşi înapoi. Apoi îmi şopti: Du-te şi ia doi pumni de cenuşă din vatră, vino repede şi aşează-te în spatele meu! Apoi rosti cu glas tare, fără îndoială pentru a nu spori neîncrederea paznicului de câmp: Hai să-i spunem totul domnului paznic… Martin, du-te şi caută hârtiile noastre…

— Mă duc, i-am răspuns, îndreptându-mă grăbit spre colibă.

— Aveţi acte, la vârsta voastră? întrebă paznicul. Oricum, am să vă predau jandarmilor, care vă vor duce chiar în seara asta la închisoarea cerşetorilor, de unde nu veţi ieşi decât ca să fiţi închişi într-o casă de corecţie până la vârsta de optsprezece ani. Ce, nu vă aşteptaţi la una ca asta, nu-i aşa?

— Cum, să stăm în temniţă până la optsprezece ani? strigă Paiaţa, uitându-se cu coada ochiului îndărăt, să vadă dacă mă întorsesem. În închisoare, pentru că am mâncat câţiva cartofi pe care i-am găsit în pământ?

— Da, în închisoare, zise paznicul, aşa că urmaţi-mă la domnul primar. Am tăifăsuit destul, pungaşilor! Acum, gata, la drum! Dacă nu, vă înşfac pe voi doi de urechi şi poruncesc câinelui s-o aducă pe bălăioară, spuse paznicul de câmp, chemându-şi înfricoşătorul dulău.

Dar Paiaţa, care, tot vorbind, îl făcuse pe paznic să se întoarcă, se năpusti asupra lui, îl apucă de mâini, pe la spate, şi, ţinându-l zdravăn, îmi făcu semn să-i arunc cenuşa în ochi. Am executat cu multă îndemnare ordinul Paiaţei. Capul mare, cât un dovleac, al paznicului a dispărut în mijlocul unui nor de cenuşă.

Nefericitul slujbaş, orbit pe moment, şi-a dus mâinile la ochi, tropăind de usturime, copleşindu-ne cu înjurături şi strigându-şi potaia:

— Pe ei, Mouton, pe ei, muşcă-i!

Dar Paiaţa, după ce i-a dat drumul paznicului, a înşfăcat în grabă doi pumni de nisip şi, în clipa în care Mouton se năpustea, lătrând, asupra noastră, i-a aruncat, cu atâta îndemânare, nisipul în gura larg căscată, încât Mouton, tuşind, scuipând şi sufocându-se, începu să urle ca şi cum ar fi fost strâns de gât, în vreme ce stăpânul său, frecându-se la ochi, scotea la rândul său strigăte furioase, clătinându-se la fiecare pas pe care se încumeta să-l facă. Fără să pierdem o clipă, am ieşit, alergând, la poteca pe care o cunoşteam. Am ajuns la râuleţ, l-am străbătut repede, apoi, luând-o iute la picior, ne-am ascuns într-una din părţile cele mai stufoase ale pădurii.

— Omul acela trebuie să fie foarte rău din moment ce-a venit să ne tulbure pe insuliţa aceea unde nu făceam rău nimănui, zise Basquine când am mai slăbit goana şi am început să ne gândim la situaţia noastră critică.

— E trist, zise Paiaţa gânditor. Dacă ne-ar fi prins şi ne-ar fi închis…

— Cum? E adevărat? Ne-ar fi închis pentru că suntem nişte bieţi copii abandonaţi?

— Da. Omul acela nu minţea. Când am fost arestat împreună cu Ologul, jandarmii mi-au spus acelaşi lucru. „N-ai părinţi, n-ai casă, eşti un vagabond”; şi m-au dus la puşcărie. Dar până la urmă, şi eu şi Ologul am şters-o!

— Dumnezeule, ce-i de făcut? am întrebat.

— Eu, zise Paiaţa, propun să ne întoarcem la tatăl lui Basquine.

Văzând spaima zugrăvită pe chipul fetei, Paiaţa adăugă:

— Fii liniştită, ştiu ce-i voi spune tatălui tău… E rotar; eu şi cu Martin vom intra ucenici la el. Dar ce ai, Basquine? Plângi?

— Tata… Poate că a şi murit, spuse fata, hohotind de plâns. Apoi adăugă pe un ton sfâşietor: Ah, dacă ne-am fi putut întoarce acasă acum un an, aşa cum mi-aţi tot făgăduit amândoi…

— Într-adevăr, zise Paiaţa, întunecat. Te-am minţit, te-am înşelat… Dar vremea regretelor a trecut. Haidem totuşi în satul tău…

— Nu voi cuteza niciodată să dau ochii cu mama, zise Basquine tremurând de ruşine.

— Te înţeleg, îi spuse Paiaţa. Poate că ai dreptate. De fapt, numai eu sunt vinovat de cele întâmplate.

Şi copleşit, îşi plecă încet capul.

— Ascultaţi, am strigat, am o idee grozavă! Paiaţa spunea că, fiindcă un om bogat a refuzat să-l ajute după ce murise taică-său, şi-a închipuit că toată lumea e rea. Ei bine, eu propun să mergem din oraş în oraş; dintr-o sută de persoane, vom găsi una care să ne asculte şi căreia să-i fie milă de noi.

— Martin are dreptate, nu-i aşa, Paiaţo? întrebă Basquine. Dacă unul ne refuză, vom bate la altă poartă, şi tot aşa mereu, până ce vom da peste un om cu inimă bună.

— Cu cei patru ludovici de aur, vom putea trăi totuşi câteva zile, am spus.

— Mii de draci! strigă Paiaţa, bătând din picior cu ciudă.

— Ce ai? Ce ţi s-a întâmplat?

— Cei patru ludovici… Ei bine, de frică să nu-i pierd, i-am ascuns sub o piatră într-un colţ al colibei, şi când am plecat, i-am uitat acolo. Aşa că iată-ne fără un sfanţ…

— Linişte! am strigat. Se aude zgomotul unei trăsuri.

— Să nu ne mişcăm până nu trece, zise Paiaţa.

Am rămas muţi şi încremeniţi, pitiţi în mijlocul unui tufiş unde ne oprisem ca să ne odihnim.

Trăsura se apropia din ce în ce, apoi, la un moment dat, s-a oprit. Uitându-mă printr-o gaură din acel tufiş des am văzut cel mai frumos echipaj cu putinţă: era o caleaşcă purtată de patru cai superbi; pe capra caleştii, un vizitiu îmbrăcat cu o vestă lungă, cafenie, cu guler albastru ca cerul; doi servitori în livrele scumpe, tot cafeniu cu albastru, splendid împodobite cu galon de argint, stăteau în picioare, la spatele trăsurii. Trei copii şi o femeie încă tânără ocupau interiorul caleştii. Caii odată opriţi, unul dintre servitori coborî de pe scaunul din spate şi, cu pălăria în mână, se apropie de portieră. Înainte ca omul să scoată vreun cuvânt, un băieţaş de câţiva ani, cu un chip încântător, încadrat de nişte plete lungi, blonde şi buclate, strigă poruncitor:

— Să coborâm aici! Vreau să coborâm aici!

— Domnişoară, zise valetul adresându-se tinerei femei – guvernanta, după cum am aflat mai pe urmă – domnişoară. Domnul viconte vrea să coboare. Să deschid portiera?

Guvernanta tocmai se pregătea să răspundă, când copilul, tropăind furios din picioare, strigă:

— Dar ţi-am spus că vreau să cobor aici! Deschide imediat uşa, vreau să cobor!

— Din moment ce domnul Scipion vrea să coboare, deschide-i, zise guvernanta pe un ton plin de respect.

După ce desfăcu scăriţa caleştii, valetul întinse braţele ca să-l prindă pe copilul căruia i se spunea „domnul viconte” sau „domnul Scipion”. Dar acesta, ridicând nuiaua pe care o ţinea în mână, îl respinse pe valet, spunându-i:

— Nu mă atinge… Vreau să cobor singur…

— Domnul Scipion vrea să coboare singur, zise gravă guvernanta, făcându-i valetului semn să se îndepărteze.

„Domnul Scipion” coborî cum putu, dar destul de uşor, cele trei trepte ale scăriţei, în vreme ce cei doi lachei, oameni înalţi de şase picioare, cu perucile pudrate, stăteau fiecare, cu pălăriile în mâini, de o parte şi de alta a portierei. După ce a pus piciorul pe pământ, Scipion, văzându-l pe celălalt băieţaş că se pregătea să coboare, strigă:

— Nu, tu nu, Robert! Rămâi acolo! Vreau ca Régine să coboare prima. Doar e trăsura mea!

Robert ridică din umeri cu un aer destul de contrariat, dar se resemnă. O fetiţă încântătoare, ceva mai înaltă decât Basquine, dar cam de aceeaşi vârstă, coborî încet din trăsură şi fu urmată de Robert şi de guvernantă.

Aceasta, adresându-se vicontelui de câţiva anişori, zise:

— Scipion, vrei să mănânci acum sau mai târziu?

— Mâncăm acum, nu-i aşa, Régine? o întrebă băieţelul pe fetiţă.

— Oh, răspunse aceasta cu un aer ironic, nu pot spune nici da, nici nu. Dacă voi spune da, tu, care eşti atât de voluntar şi-ţi place să contrazici pe toată lumea, vei spune nu.

— Asta aşa e, adăugă Robert, fiindcă Scipion e cel mai mic, trebuie să-i facem toate gusturile.

— Trebuie, pentru că eu am trăsură şi voi nu aveţi, răspunse plin de orgoliu vicontele.

— Dar şi tata are trăsură, zise Robert jignit în amorul său propriu.

— Da, dar nu are decât una şi nu ţi-o dă niciodată, pe când tata are cinci sau şase trăsuri, iar asta e numai a mea, pentru că

nu mă plimb decât eu cu ea.

— Eu, zise veselă Régine, sunt şi mai de plâns decât Robert, pentru că tata n-are niciun fel de trăsură.

— Aşa că-ţi ofer un loc în trăsura mea, zise vicontele cu un aer de cuceritor.

În timpul acestei discuţii, servitorii scoaseră din lada trăsurii un coş cu mâncăruri alese, aşezară pe iarbă o măsuţă pe care o acoperiră cu o faţă de masă şi înşirară pe ea diverse gustări consistente. Argintăria şi cristalele străluceau în razele soarelui pe jumătate ascuns de crengile stejarilor uriaşi care umbreau răscrucea. Paiaţa, Basquine şi cu mine, ascunşi în tufişul nostru, ţinându-ne răsuflarea, contemplam acel lux orbitor, atât de nou pentru noi, dându-ne din când în când coate la fiecare dintre lucrurile uluitoare pe care le vedeam servite pe platouri de argint. Căci nu mâncasem nimic din ajun; cred că era ceasul trei sau patru după amiază. Vederea acelor gustări apetisante ne aţâţa şi mai rău foamea. Dar, spre marea noastră uimire, cei trei copii abia dacă se atingeau de mâncare. Vicontele Scipion avea în spatele lui pe unul dintre valeţii galonaţi care-l servea plin de respect, încercând – la fel ca şi guvernanta – să prevină cele mai mici dorinţe ale acelui copil răsfăţat. Vicontele abia se atinsese de o felie de nu ştiu ce fel de pateu care-mi aţâţa în mod deosebit pofta de mâncare, când, luându-şi paharul plin cu apă şi vin, îl vărsă peste pateu, râzând cu hohote.

— Scipion, de ce strici pateul? întrebă guvernanta.

— Nu vreau pateu! zise vicontele.

— Dar eu aş fi mâncat! strigă Robert.

— Ei bine, vei mânca altceva. Ai de unde alege! Şi dacă vrei să ştii, pateul era al meu... Dar iată că domnul viconte strigă dintr-odată cu un aer mirat şi în acelaşi timp mâniat: Cum! Nu există smântână?

— Scipion, ştii că smântâna îţi face rău, iată de ce n-am luat! zise guvernanta..

— Dar eu vreau smântână! Vreau smântână! Să se ducă cineva să-mi caute smântână!

Şi cum guvernanta se ţinea tare, domnul viconte se înroşi ca racul de furie, fiind apucat de una dintre acele mânii de copil răzgâiat al cărei paroxism deveni în curând atât de violent, încât se transformă în convulsii.

Speriată, guvernanta îi zise unui servitor:

— Accesul ăsta de furie îl poate îmbolnăvi pe domnul Scipion. Ia trăsura şi duceţi-vă să căutaţi cu toţii nişte smântână!

— Paştele mă-ti cu smântâna ta cu tot! spuse printre dinţi Paiaţa.

— Dar unde vom găsi smântână? o întrebă lacheul pe guvernantă. În plină pădure e cam greu să ne procurăm aşa ceva!

— Duceţi-vă până la Mortfontaine... Acolo veţi găsi sigur. Dumneata te vei duce într-o parte, Jacques în alta. Faceţi ce ştiţi, dar să nu veniţi fără smântână. Altfel, domnul Scipion va avea iar una din crizele acelea atât de periculoase pentru el.

Obişnuiţi, fără îndoială, încă de multă vreme, să se supună capriciilor „domnului viconte”, cei doi servitori se urcară în spatele trăsurii după ce-i spuseră vizitiului s-o ia la goană spre Mortfontaine.

— Sunt supărată, Scipion, că ai trimis trăsura, zise, după câteva minute, guvernanta, după ce caii dispăruseră din vedere. Cerul s-a înnorat, s-ar putea foarte bine să izbucnească furtuna şi să plouă înainte de întoarcerea servitorilor.

— Şi ce mă priveşte asta pe mine? Eu vreau smântână! răspunse cu încăpăţânare vicontele şi, ca să-i treacă vremea, începu să arunce cu nisip, cu iarbă şi cu pământ în bunătăţile de pe masă, din care Régine şi Robert încă nu apucaseră să guste.

După foamea cumplită pe care o răscolise în mine vederea acelor bunătăţi, a urmat imediat o preocupare mai puţin materială: mi-a fost cu neputinţă să-mi mai desprind privirea de pe chipul încântător al Réginei. Până atunci, cea mai frumoasă fetiţă pe care o văzusem fusese Basquine. Dar Régine era de o frumuseţe cu totul opusă lui Basquine, oferind un contrast izbitor cu prima, fără însă s-o anihileze, încât admiraţia ce-o simţeai pentru una nu putea diminua cu nimic admiraţia pentru cea de a doua. Basquine era blondă, dar tenul ei, la început de un alb-trandafiriu, acum devenise – din pricina vieţii nomade şi a traiului în plin soare – mai şi bronzat, ca tenul unei brunete: Régine, dimpotrivă, avea părul negru ca abanosul şi pielea de un alb strălucitor: trei aluniţe, trei mici puncte catifelate – una în colţul ochiului stâng, spre tâmplă, alta puţin mai sus de buza superioară şi ultima pe bărbie – făceau să iasă şi mai mult în evidentă albeaţa strălucitoare a acelui ten şi purpura buzelor sale. În ciuda celor trei aluniţe care-i dădeau atâta farmec, chipul

fetei mi se păru puţin cam prea serios pentru vârsta ei. Ochii mari, negri, erau pătrunzători, dar în acelaşi timp şi gânditori. În vreme ce gura ei micuţă, cu buze frumoase, şi bărbia uşor pronunţată îi dădeau un aer de fermitate şi reflecţie, pletele lungi, negre şi buclate, i se încolăceau în jurul gâtului elegant şi delicat ca de pasăre. Era îmbrăcată într-o rochie de muselină albă şi avea nişte pantalonaşi tot albi, împodobiţi cu dantelă. Picioarele micuţe îi erau vârâte în ciorapi ajuraţi şi încălţate în nişte sandale cu talpa groasă, din piele foarte fină. În loc de cordon, avea o panglică lată, roşie ca cireaşa, la fel ca şi pălăria ei mare şi rotundă, de pai.

Toate aceste amănunte îmi sunt încă atât de vii în minte! Cine ar fi zis că într-o zi… Dar nu, fiecare lucru la timpul său…

Uitând de foame, de Basquine şi de Paiaţă, de toate dificultăţile situaţiei noastre, nu mai puteam desprinde privirile de pe chipul acelei fetiţe. De două sau de trei ori mi-am simţit obrajii şi fruntea arzând, în vreme ce inima sau bătea prea încet, sau bătea prea tare. Fără pilda, fără lămuririle iubirii mult prea timpurii ale Paiaţei, rara frumuseţe a acelei fetiţe poate că nu mi-ar fi prilejuit acea admiraţie, acea tulburare care se transformă în curând într-o profundă simpatie: căci Régine mi se păru tot atât de discretă şi de rezervată pe cât era vicontele de răzgâiat şi de capricios. De două sau de trei ori chiar îl înfruntă cu un aer plin de demnitate sau cu o ironie fină care mă încântară.

Celălalt băiat, Robert, înalt aproape cât Paiaţa, dar mult mai plăpând, avea un chip foarte plăcut; făcea un pic pe „micul domn” şi discuta destul de des, în şoaptă, cu Régine. Fără voia mea, acea intimitate începuse să mă irite. Băiatul era îmbrăcat, ca şi Scipion, cu o vestă rotunjită, cu un pantalon de culoare deschisă, iar cămaşa avea la gât un guleraş plisat, pe sub care era înnodată o cravată mică de satin.

Insist asupra acestor detalii mai întâi pentru că mi s-au fixat atât de tare în memorie, încât, deşi au trecut atâţia ani, i-aş recunoaşte pe fiecare de la prima vedere, şi apoi pentru că ţinuta atât de elegantă a acelor copii fericiţi avea să ofere în curând un contrast ciudat cu zdrenţele noastre,. Căci, odată deposedaţi de sclipitoarele noastre costume acrobatice, eram imediat îmbrăcaţi în cele mai oribile zdrenţe.

Deci, tăcuţi şi ascunşi în tufiş, asistam la gustarea celor trei

copii. Trăsura lor plecase, tunetul începuse a bubui în depărtare, rafale puternice de vânt vesteau apropierea furtunii. Dar iată că Paiaţa, până atunci gânditor şi absorbit, se ridică brusc şi ne zise:

— Urmaţi-mă!

Îndepărtând ramurile în dosul cărora ne ascunsesem până atunci, am apărut toţi trei la răscrucea unde se aflau guvernanta, Régine, Robert şi vicontele Scipion.

Chipul palid şi scofâlcit al Paiaţei, ce purta pe cap o tichie grecească de sub care îi atârna părul lung, negru şi ciufulit, bluza lui flendurită, trupul bine legat, mult prea înalt pentru vârsta lui, trăsăturile aspre şi privirea hotărâtă, veşmintele hărtănite ale lui Basquine şi zdrenţele care atârnau pe mine trebuie să-i fi înfricoşat cumplit pe cei trei copii. Când ne zăriră, Robert şi Régine se apropiară instinctiv de guvernantă; doar Scipion, mai puţin intimidat decât ceilalţi, deşi era cel mai mic, strigă:

— Ia te uită… Trei sărăntoci! Ce caută aici? Sunt urâţi şi murdari!

Paiaţa, cu tichia în mână, se apropie de guvernantă şi-i spuse cu un glas blând, emoţionat, ce contrasta cu figura lui energică:

— Stimată doamnă, vreţi să faceţi o faptă bună pentru care veţi fi răsplătită atât dumneavoastră, cât şi aceşti copii?

— Dar… răspunse guvernanta, surprinsă, habar n-am ce vreţi să-mi cereţi. De ce v-aţi ascuns în pădurea asta?

— Stimată doamnă, răspunse cu căldură Paiaţa, am să vă răspund cinstit: toţi trei suntem orfani, fără niciun ban. Venim de departe; făceam parte dintr-o trupă de circari şi, când am văzut că patronii noştri aveau de gând să facă din noi nişte făpturi fără inimă, am fugit de la ei. Dumneavoastră sunteţi bogată… ajutaţi-ne să devenim oameni cinstiţi. Nu cerem decât să muncim. Am fost atât de nefericiţi până acum, încât, oricât de puţin s-ar interesa cineva de soarta noastră, ar însemna foarte mult pentru noi. Daţi-ne un colţişor în casa dumneavoastră până ne veţi trimite la ucenicie sau unde veţi dori. Tot ceea ce vrem e să ne câştigăm cinstit pâinea.

Guvernanta rămăsese mută, interzisă.

Vrând să-mi ajut prietenul, am adăugat:

— Vorbiţi cu tatăl acestui mic domn (şi l-am arătat pe Scipion) să se milostivească de mine. Tatăl celuilalt domn (şi l-am arătat pe Robert) să aibă grijă de prietenul meu, iar frumoasa

domnişoară să se îngrijească de fetiţa care e cu noi. Vă asigur că n-o să vă căiţi!

— Oh, sigur că nu, domnişoară, zise Basquine, îndreptându-şi privirea rugătoare către Régine, pe care n-o părăseam din ochi; căci, văzută de aproape, frumuseţea ei părea mult mai strălucitoare, aşa că m-am simţit tulburat până în străfundul sufletului.

— Hai, isprăviţi! zise guvernanta cu un aer uşor înţepat. Ceea ce-mi cereţi e lipsit de bun-simţ.

— Totuşi, suntem trei copii nefericiţi, zise Paiaţa cu voce mişcătoare, trei copii demni de plâns şi care merită puţină milă…

— Sărăntocii, zise Scipion cu o mutră dispreţuitoare, vor să fie prietenii noştri! Mă vedeţi pe mine mergând alături de nişte cerşetori că ăştia?

— Domnule, îi zise Paiaţa cu voce pătrunzătoare, ai fost întotdeauna fericit, nu-i aşa? N-ai suferit niciodată nici de foame, nici de frig, nici din pricina mizeriei. N-ai fost niciodată bătut… Ei bine, pune-te puţin în locul nostru, în locul nostru, care am îndurat toate astea, şi sunt sigur că atunci vei fi bun cu noi..

— Lunganul ăsta e tâmpit strigă Scipion. Auzi, mă întreabă dacă am răbdat de foame sau de frig…

Am văzut cum Paiaţa strângea din dinţi, lucru ce i se întâmpla întotdeauna când încerca să-şi stăpânească mânia. Singura ce părea emoţionată era Régine. De două ori chipul ei alb se înroşi ca purpura; se apropie de Basquine cu interes, cu rezervă, cu teamă. Încurajată, Basquine făcu un pas spre ea, întinzându-i mâinile, dar fie din teamă, fie că şovăia încă, Régine se trase repede câţiva paşi îndărăt. Apoi, păru să-şi învingă şovăiala. Dar o privire severă a guvernantei, însoţită de cuvântul: „Régine”, paraliză orice iniţiativă a fetiţei.

Cerul se întuneca din ce în ce. Câteva fulgere sclipiră printre arborii pădurii; guvernanta începu a se nelinişti serios, căci nu se putu abţine de a-i zice, acră, lui Scipion:

— Din pricina unuia dintre capriciile dumitale prosteşti am lăsat trăsura să plece şi iată că vine furtuna!

— Şi ce mă priveşte asta pe mine? Eu vreau smântână şi o voi avea!

Guvernanta se adresă Paiaţei, care, umil, cu ochii plecaţi, cu fruntea scăldată de sudoare, aştepta respectuos un răspuns la cererea noastră.

— Eu, zise femeia, sunt guvernanta domnului Scipion, fiul domnului conte Duriveau; domnul Robert şi domnişoara Régine mi-au fost încredinţaţi de părinţii lor ca să-şi ia gustarea împreună cu domnul Scipion. Aşa că eu nu-mi pot asuma sarcina de a avea grijă de voi. Căci ceea ce-mi cereţi e absurd, e o nebunie. Dacă ne-am ocupa de toţi micii cerşetori pe care-i întâlnim, unde-am ajunge?

— Doamnă, zise Paiaţa cu lacrimi în ochi, fie-vă milă de noi! Luaţi-ne cu dumneavoastră şi duceţi-ne la domnul conte, pe care ne vom da toată silinţa să-l rugăm să ne ajute. Luaţi-ne cu dumneavoastră… Ne vom ghemui în spatele trăsurii…

— Cerşetorii ăştia în trăsura mea? strigă vicontele stupefiat. Ia te uită la ei ce pretenţii!

— Dacă l-aţi cunoaşte pe domnul conte Duriveau, răspunse guvernanta oftând, aţi afla că ar fi ultimul om de pe lumea asta care s-ar preta la o asemenea nebunie. Tot ceea ce pot face pentru voi este să…

Apoi, întrerupându-se, guvernanta socoti că n-ar strica să dea o lecţie de caritate micilor săi elevi. Îşi scoase punga din buzunar, luă din ea trei monede de câte zece bănuţi fiecare şi, după ce dădu câte o monedă fiecăruia din cei trei copii bogaţi, le spuse cu gravitate:

— Vedeţi, dragii mei, ce diferenţă există între voi şi aceşti trei copii sărmani. Trebuie să fiţi buni şi milostivi cu ei. Duceţi-vă şi daţi-le fiecăruia câte zece bănuţi. În plus, pot să mănânce resturile care au rămas de la masa voastră.

— Dar, zise cu timiditate Régine, Scipion a aruncat nisip şi pământ în mâncare…

— Fii liniştită, Régine, zise guvernanta, nu sunt chiar atât de delicaţi încât să facă mofturi pentru un pic de nisip. N-au mâncat în viaţa lor asemenea bunătăţi. Apoi, întorcându-se către noi, spuse: Vi se vor da câte zece bănuţi… Întindeţi mâinile ca să vă dau resturile de mâncare…

— Doamnă, zise trist Paiaţa, câţiva bănuţi şi câteva resturi de mâncare nu vor schimba cu nimic situaţia noastră. Nu pomană e ceea ce cerem noi…

— Fiindcă sunteţi atât de nemulţumiţi, ia căraţi-vă şi lăsaţi-ne în pace! V-am dat ce-am putut să vă dăm! Plecaţi, fiindcă aţi devenit pur şi simplu insuportabili…

— Dacă servitorii mei erau aici, v-ar fi alungat cu picioare în

fund, zise Scipion.

— Într-adevăr, calicii ăştia sunt plicticoşi, adăugă şi Robert, aruncând la picioarele noastre moneda lui de zece bănuţi. Apoi strigă: Şi acum, căraţi-vă!

În loc să arunce şi el moneda la picioarele Paiaţei, Scipion vru să i-o arunce în obraz, dar îl nimeri în piept.

— Văd că n-au de gând să plece, zise guvernanta. Zău dacă am mai văzut atâta îndărătnicie! Hai, adunaţi-vă banii, luaţi sau nu resturile de mâncare şi lăsaţi-ne în pace! Altfel, vă avertizez că, dacă apare vreun paznic, voi cere să fiţi arestaţi!

În acel moment răsună un tunet violent. Palid de mânie, Paiaţa înaintă spre guvernantă şi-i strigă, privind-o furios:

— Aşa, va să zică… Ei bine, află că nu vrem pomana voastră! Nu vrem resturile de mâncare unde s-au bălăcit mucoşii ăştia! Ai priceput?

După acea primă explozie de mânie, Paiaţa rămase un moment tăcut, aruncând în jur nişte priviri întunecate, ca şi cum ar fi conceput un plan sinistru. Apoi, brusc, cu agilitatea unei pisici sălbatice, se năpusti asupra guvernantei, pe care o apucă de gât, strigându-mi:

— Martin, ai grijă de cei doi puşti… Tu, Basquine, n-o scăpa din ochi pe fată!

M-am năpustit asupra lui Robert, care, înşfăcând, curajos, o sticlă, mi-o aruncă în cap. M-am ferit şi, strângându-mi adversarul în braţe – îndemânatic şi viguros cum devenisem între timp – l-am pus lesne la pământ, în vreme ce Scipion, plin de curaj, se tot crampona de picioarele mele, încercând să mă muşte; dar cu un genunchi pe pieptul lui Robert şi cu o mână în gâtul lui, mi-a fost destul de uşor să-l înşfac cu cealaltă mână pe Scipion de păr, şi să-l ţin astfel la respect; Basquine, ascultând de porunca Paiaţei, o apucase zdravăn de mâini pe Régine, zicându-i:

— Nu te zbate… Nu-ţi voi face niciun rău…

Tot ceea ce vă povestesc se petrecuse cu o rapiditate uimitoare. După ce am executat poruncile Paiaţei, ne-am aruncat privirea ca să vedem cum se descurcase cu guvernanta. Biata femeie, albă ca varul de spaimă şi uşor de stăpânit de către prietenul nostru – foarte puternic şi mult prea înalt pentru vârsta lui – fusese legată de un copac cu eşarfa ei lungă de mătase. Scoţând apoi din sân pistoalele pe care ni le arătase când murise

Lucifer, Paiaţa le îndreptă spre guvernantă, spunându-i:

— Dacă scoţi un strigăt, îţi zbor creierii!

Vederea armelor puse capac spaimei bietei femei: închise ochii şi leşină; dacă n-ar fi fost legată zdravăn de copac, ar fi căzut grămadă în iarbă. Apoi Paiaţa se apropie de masă, îşi puse pistoalele pe ea, umplu trei pahare cu vin de Madera şi ne spuse mie şi lui Basquine:

— Lăsaţi-i dracului pe ticăloşii ăia mici… Cum mişcă vreunul, cum l-am curăţat!

Şi făcu semn spre arme. La acea cumplită ameninţare, Robert şi chiar şi Scipion, în ciuda îndrăznelii sale, rămaseră înţepeniţi de spaimă, în vreme ce Régine, miloasa din fire, alergă spre guvernantă, încercând s-o ajute să-şi vină în fire. Paiaţa ne arătă cu privirea paharele pline ochi, îl luă pe al său, îl ridică şi zise cu o înflăcărare sălbatică, pe care n-o voi uita niciodată:

— Ură împotriva celor bogaţi! Să ne amintim întotdeauna că, în adâncul inimii noastre, am vrut să devenim oameni cinstiţi. Dar ei ne-au ameninţat cu închisoarea şi ne-au respins cu dispreţ şi cruzime! Acum vedeţi şi voi că Ologul avea dreptate! Să bem pentru cei săraci!

Şi-şi goli paharul dintr-o sorbitură.

— Ură celor bogaţi! strigă şi Basquine, golindu-şi paharul.

Şi pentru prima oară am văzut pe chipul ei copilăresc o expresie de răutate care m-a speriat.

— Ură celor bogaţi! am spus eu, ca şi ceilalţi.

Oricât de puerilă vi s-ar părea această scenă, ea mi-a lăsat în suflet o amintire de neuitat.

Tunetul bubui cu un zgomot cumplit, vântul începu să sufle, ploaia să cadă cu stropi mari, şi aproape că se şi întunecase sub acea boltă de verdeaţă, căci ziua se apropia de sfârşit, iar cerul se acoperise de nori negri.

Acel pahar de vin, băut dintr-o sorbitură pe stomacul gol, nu ne îmbătase, ci ne crease o puternică stare de surescitare.

— Acum, zise Paiaţa, întorcându-se către Robert şi Scipion, care, necutezând să fugă, se vârâseră sub masă, plângând cu lacrimi fierbinţi, acum, pentru că micii bogătaşi şi-au bătut joc de sărăcia noastră, o să le arătăm şi lor ce-i sărăcia. Apoi, aplecându-se şi înşfăcându-l pe Robert de vestă, îl trase lângă sine, cu toată împotrivirea acestuia, zicându-i: La drum… Ai să vii cu noi, ai să cerşeşti împreună cu noi şi ai să trăieşti la fel ca

noi... Martin, adăugă el plin de ironie, ia-l pe „domnul viconte”... Dar mai gândindu-se, Paiaţa îl abandonă brusc pe Robert, spunând: Pe tine te las... Ai o mutră mai mult de copil tâmpit decât de băiat rău. Pe când „domnul viconte”, care pare a fi răutatea întruchipată, va veni cu noi. Tu, Martin, fiindcă n-ai încă o ibovnică şi fiindcă văd că-ţi place grozav bruneta, ia-o, ţi-o dăruiesc, e a ta!

— Da, strigă Basquine, cu un soi de bucurie răutăcioasă, ia-o pe mica bogătaşă, Martin! Şi pe mine m-au smuls de lângă tata la o vârstă şi mai fragedă!

— Gata! Să plecăm! zise Paiaţa, apucând cu o mână pistoalele şi târându-l cu cealaltă, după sine, pe Scipion, care se zbătea şi scotea nişte ţipete înfricoşătoare. Haideţi! La drum, prin pădure! Trăsura se poate întoarce dintr-o clipă într-alta! Martin, ia-ţi „iubita” şi s-o ştergem! Iar tu, caraghiosule, dacă mai scoţi un strigăt, îţi zbor creierii, adăugă Paiaţa, lipind unul din pistoale de fruntea lui Scipion.

Cu capul înfierbântat de vinul pe care-l băusem, cu mintea tulburată de frumuseţea Réginei, am alergat către ea şi, deşi se crampona de veşmintele guvernantei, strigând după ajutor, am smuls-o şi am luat-o în braţe; era atât de uşoară, încât, în ciuda rezistenţei sale disperate, am plecat cu ea imediat.

— Treci în faţă, Basquine, zise Paiaţa, şi croieşte-ne drum prin pădure. Peste zece minute se va înnopta şi ne vor pierde urmele.

După ce s-a zbătut o vreme, Régine, obosită şi zdrobită, ca şi cum ar fi ajuns la capătul puterilor, s-a lăsat moale în braţele mele, şi-a pus capul pe umărul meu, iar obrazul ei rece l-a atins pe al meu. Făcusem de-acum o bucată bună de drum, când, speriat, am strigat:

— Paiaţo, fata se simte rău!

— Las-o-ncolo, a zis Paiaţa, izbucnind într-un râs crud, continuând să-l târască pe Scipion după el; o faci tu acuşica să-şi vină în fire!

Şi cum între timp se înnoptase, ne-am înfundat din ce în ce mai adânc în pădure.

Capitolul XXIII

Viaţă rătăcitoare. Furtul. Claude Gérard şi doamna Honorine, menajera preotului. Diversele îndatoriri ale

unui învăţător de ţară.

Claude Gérard! Nu pot să scriu acest nume fără un profund sentiment de admiraţie, de dragoste şi de nesfârşită recunoştinţă! Vă voi spune imediat cum l-am cunoscut pe Claude Gérard.

Trecuse câtva timp de când – în pădurea din Chantilly – eu o răpisem pe Régine, iar Paiaţa îl târa după el pe vicontele Scipion. După ce-am tot rătăcit prin acea pădure, întâmplarea ne-a scos în cale nişte jandarmi care-şi făceau rondul. Scipion începu să urle după ajutor. Speriaţi, le-am dat drumul celor doi copii, iar noi am luat-o la fugă prin pădure. Întunericul, desimea tufişurilor, agilitatea noastră ne-au ajutat să scăpăm de jandarmi. În zori, am ieşit din pădure şi ne-am îndreptat spre Louvres, întorcând Parisului spatele. Decepţionaţi, fiindcă nădejdea noastră de a fi buni fusese spulberată, toate vechile noastre cusururi au revenit parcă şi mai pline de ură, şi mai amare, şi mai încrâncenate ca înainte. Refuzul, dispreţul cu care fuseserăm trataţi constituiau – în ochii noştri – scuza de a ne fi întors de unde plecasem. Eram veseli, ironici, obraznici. Mergând drept înainte, dar ocolind marile oraşe, unde poliţia era mult mai vigilentă, cerşeam prin sate, cântam prin crâşme, mai furam ici câte o rufă pusă la uscat, colo câte o găină rătăcită, vânzându-le apoi pe drum, pretinzând că le găsisem. Nu duceam niciodată lipsă de cumpărători. Dormeam prin hambare sau prin grajduri, unde eram primiţi din milă; alteori ne petreceam nopţile prin morile de grâu, unde ne făceam câte un culcuş, căci toamna se isprăvise şi venise iarna.

La un moment dat, ne-am apropiat de un sat destul de modest; îl zărisem de departe, într-o vale, din vârful colinei pe unde urca drumul, colină pe care se afla o cruce mare, cioplită din piatră. Ziua se apropia de sfârşit; nădăjduiam să găsim în acel loc un adăpost pentru noapte, căci frigul începuse să se înteţească. Eram atunci la începutul lui februarie. Tăind peste câmp, am ajuns în curând la primele case din acel sat. Una dintre ele, mai izolată, o locuinţă sărmană şi amărâtă, avea o fereastră deschisă către poteca pe care ne aflam. De cealaltă parte a potecii se întindea un teren acoperit cu tufişuri dese de grozamă. Paiaţa mergea în frunte, după el, Basquine, apoi eu. Dar iată că Paiaţa se opri brusc, privi cu atenţie prin fereastra

scundă a locuinţei sărăcăcioase, scoase o exclamaţie de uimire şi, întorcându-se spre noi, spuse cu însufleţire:

— Bani! Mai bine de o sută de franci…

Ne făcu semn să tăcem, apoi ne apropiarăm încet de fereastră. Uitându-ne înăuntru, am văzut un colţ retras, despărţit printr-un gard de nuiele de staulul vacilor. Paiaţa ne arătă cu degetul, în acel colţ retras, o saltea de paie, pe care străluceau – luminate de ultima rază a soarelui ce apunea – o mulţime de monede de cinci franci. În casă era linişte; dacă străbăteai grajdul, vedeai, în partea cealaltă, o uşă deschisă ce dădea într-o curte plină cu bălegar. După o clipă de gândire, Paiaţa şopti:

— Basquine, du-te şi stai la pândă pe potecă; eu şi cu Martin vom intra în casă pe fereastră; Martin se va duce să încuie uşa ce dă în partea cealaltă a casei, ca să nu fiu surprins de careva cât timp voi aduna banii… căci, oricum, tot voi pierde un pic de vreme…

— S-a făcut, i-am răspuns, adună banii! Eu mă duc să încui uşa.

— În caz că vom fi urmăriţi, şopti Paiaţa, fiecare o va lua la goană în altă direcţie; după trei, patru ceasuri ne vom aduna toţi trei în vârful colinei, lângă crucea aceea cioplită din piatră…

— Da, am zis şi eu şi Basquine. Cunoaştem locul.

După ce-i făcu semn lui Basquine să se ducă să stea la pândă pe potecă, Paiaţa încălecă fereastra şi, dintr-un salt, fu în casă. L-am urmat şi, în vreme ce el alerga spre saltea ca să adune banii, eu m-am îndreptat spre uşa locuinţei; dar chiar în clipa în care mă pregăteam s-o trag spre mine, un bărbat pe care nu-l văzusem apăru brusc şi, deşi surprins, mă întrebă cu blândeţe:

— Ce faci aici, băiete?

În loc să-i răspund, am scos un strigăt puternic, menit să-l avertizeze pe prietenul meu, iar eu l-am apucat de picioare pe noul-venit, strângându-l cu atâta putere, încât, din pricina acelui atac neaşteptat, omul şi-a pierdut echilibrul şi a căzut; câteva secunde a încercat în zadar să se ridice, fiindcă mă cramponasem de el cu o înverşunare turbată. Dar cum nu-i puteam ţine piept multă vreme, la un moment dat, omul m-a înşfăcat cu o mână viguroasă, m-a scos din grajd şi m-a dus în curte, desigur ca să mă vadă mai bine, nebănuind că în vremea asta era furat şi că eu eram complice la furt. L-am urmat fără cea mai mică rezistenţă. Mă gândeam cu bucurie că Paiaţa şi

Basquine avuseseră tot timpul să se facă nevăzuţi.

— Aha, deci! Aşa arăţi! zise Claude Gérard.

Şi el şi glasul lui arătau mai mult mirare decât mânie.

— Al cui eşti? De ce te-ai aruncat astfel peste picioarele mele? Apoi, privindu-mă mai cu atenţie, adăugă: Nu eşti din satul ăsta?

Am rămas mut.

— De unde eşti, băiete? De unde vii?

Am continuat să tac, convins că, cu cât se prelungea mai mult interogatoriul, cu atât ceilalţi doi prieteni ai mei aveau mai multe şanse să fugă şi să rămână nepedepsiţi.

— Hai, băiete, îmi spuse Claude Gérard cu o blândeţe paternă, explică-te… Povestea asta mi se pare ciudată… Tremuri, pari tulburat, eşti palid… Ia uită-te în ochii mei!

Pentru prima oară am ridicat ochii către Claude Gérard. Era, pe atunci, învăţător în acel sat, funcţie pe care el o acceptase ca pe un sacerdoţiu. Am văzut în faţa mea un bărbat de vreo treizeci de ani, robust, îmbrăcat ca vai de lume, cu o bluză roasă ici şi colo; picioarele goale îi dispăreau pe jumătate în nişte saboţi căptuşiţi cu paie. Purta o pălărie veche, de fetru gri, cu fundul turtit şi cu boruri largi, aidoma celor pe care le poartă căruţaşii. Trăsăturile pronunţate nu-i erau chiar regulate, dar m-au izbit prin expresia lor de blândeţe melancolică, şi de seriozitate.

— Deci nu vrei să-mi răspunzi! zise Claude Gérard cu o mirare amestecată cu oarecare nelinişte. Mă gândesc… zise el, că mă aflam în curte de o jumătate de ceas şi că nu te-am văzut intrând. Cum de te aflai în grajd? Atunci, venindu-i în minte o idee bruscă, strigă: Fereastra din odăiţa mea era deschisă. Şi tot acolo lăsasem şi banii… Apoi adăugă: Nu. Nu e cu putinţă… Un copil… Totuşi, de ce m-a apucat de picioare şi m-a trântit? A scos şi un strigăt… probabil un semnal…

Şi tot vorbind astfel, Claude Gérard m-a înşfăcat de braţ; a trecut, împreună cu mine, prin staulul vacilor şi s-a îndreptat grăbit spre ceea ce numea „odaia” lui; a intrat, şi-a aruncat privirea spre saltea şi a văzut că banii dispăruseră. Atunci, scuturându-mă zdravăn, a strigat:

— Nefericitule! Mi-au furat banii şi tu ştiai!

N-am spus nimic.

— Cine mi-a furat banii? Răspunde! strigă el cu voce mânioasă.

Aceeaşi tăcere din partea mea.

— Oh, Dumnezeule, zise Claude Gérard, ducându-şi disperat mâinile la frunte. Banii aceia, pe care tocmai mi-i adusese… să mi-i fure!

Profitând de disperarea lui Claude Gérard, am dat să fug. Dar m-a prins chiar în clipa în care încălecam fereastra.

— Hoţii al căror complice e acest copil nefericit nu pot fi departe! strigă el. Apoi, privindu-mă cu un amestec de mânie, de durere şi de milă, murmură: La vârstă asta, şi hoţ! Dumnezeule!

Şi fără să mai adauge nimic, mă târî după el; mă obligă să trec repede prin grajd, prin curte şi se opri în faţa unei mici barăci, dar zidită solid, din cărămidă, puţin mai înaltă decât coteţul unui câine; în ciuda rezistenţei mele disperate, am fost închis în acea chiţimie; Claude Gérard a încuiat uşa pe dinafară, trecând o bară grea de fier prin două inele groase. Văzându-mă prizonier, am încercat să scap. Dar zidurile erau solide şi nu aveam cum le străpunge. Uşa, groasă, avea două sau trei găuri mici. Am încercat să mă uit prin ele, dar n-am avut nici ce vedea şi nici ce auzi. Dându-mi seama că era cu neputinţă să fug de acolo, am început să fiu bântuit de cele mai negre gânduri. Uitând de primejdia în care mă aflam, m-am gândit la pericolele care-i pândeau pe cei doi prieteni ai mei, căci dacă Claude Gérard ar fi dat alarma, dacă toţi locuitorii satului ar fi început să bată drumurile din jur, cei doi ar fi fost în mod sigur prinşi şi arestaţi. Această idee mă înnebunea, mai puţin totuşi decât posibilitatea unei despărţiri de Paiaţa şi de Basquine.

După un ceas, am văzut o duzină de vaci intrând în curte şi îndreptându-se spre staul, conduse de un băiat de vârstă mea. Cam tot atunci, o femeie îmbrăcată mai acătării intră în curte şi, cu un glas ascuţit şi poruncitor, strigă de mai multe ori, cu nerăbdare:

— Claude Gérard! Claude Gérard!

Auzind strigătele, micul văcar ieşi din staul şi-i zise femeii:

— Învăţătorul nu-i acasă, doamnă Honorine.

— Cum? Nu-i acasă? replică acră doamna Honorine. Dar unde dracu e?

— Nu ştiu. Nu-i nimeni în odaia lui şi fereastra e deschisă.

— Iată-mă silită să-l aştept pe domnul învăţător, zise doamna Honorine vorbind de una singură, cu o mânie făţişă.

Şi doamna Honorine începu a se fâţâi de colo-colo, trecând pe

lângă coşmelia mea cu o furie crescândă. Era o femeie de vreo treizeci şi cinci de ani, destul de scundă şi de bondoacă. Avea sprâncenele dese şi negre, obrajii grăsuni şi viu coloraţi şi un aer trufaş. Purta o rochie frumoasă de mătase, un lanţ de aur la gât şi o bonetă cu funde, din care i se vedea părul negru şi lucios împărţit în două printr-o cărare. Doamna Honorine tuna şi fulgera când, în sfârşit, l-am văzut reîntorcându-se pe Claude Gérard, cu chipul palid şi răvăşit. Era singur... Inima îmi tresăltă de bucurie. Paiaţa şi Basquine erau salvaţi, nu mai putuseră fi ajunşi.

Văzându-l pe Claude Gérard, doamna Honorine îi ieşi, înţepată, înainte şi, cu obrajii roşii de mânie, strigă cu brutalitate:

— Ştii că a trecut aproape un sfert de ceas de când te aştept? Unde ai fost? Răspunde, omule! Unde ai fost?

Învăţătorul părea că abia o aude pe femeie. Îşi trecu mâna peste chipul schimbat, scăldat de sudoare, murmurând copleşit: „Nu mai e nicio speranţă! Dumnezeule! Toţi acei bani, pierduţi!”

Acum nu mai exista nicio îndoială. Basquine şi Paiaţa nu mai aveau de ce se teme.

Tot atât de uluită pe cât era de mânioasă din pricina tăcerii învăţătorului, doamna Honorine strigă:

— Zău că e de mirare! Vorbesc cu Claude Gérard, şi el nici măcar nu-mi răspunde.

— Iertare, doamnă, iertare, zise Claude Gérard cu voce schimbată, venindu-şi în fire, m-am dus...

— Şi ce mă priveşte pe mine unde te-ai dus? A trecut aproape un sfert de ceas de când te aştept.

Spre uimirea mea, învăţătorul nu suflă o vorbă despre furtul a cărui victimă fusese. Stăpânindu-şi emoţia, îi vorbi doamnei Honorine cu multă blândeţe şi respect:

— Sunt necăjit că v-am făcut să aşteptaţi, doamnă. N-am ştiut că veţi veni încoace. Cu ce vă pot servi?

— Mai întâi, aş vrea să ştiu de ce n-ai măturat în sacristie, aşa cum ţi-am poruncit dimineaţă...

— Am început să mătur, dar între timp a venit ora de şcoală şi...

— Puţin îmi pasă de clasa şi de şcoala dumitale! Te plătim ca să fad curat în biserică!

— Aşa e.

— Atunci, dacă e aşa, de ce eşti atât de leneş? Şi porumbarul?

Au trecut opt zile de când n-ai mai călcat pe acolo. E dezgustător, zău aşa! A trebuit să se urce domnul preot în porumbar şi să facă el însuşi curăţenie în coteţul porumbeilor. E foc pe dumneata!

— Îngăduiţi-mi, doamnă…

— Vei spune că nu eşti plătit ca să faci curat în porumbar. Aşa e, dar ai putea să-i faci acest mic serviciu domnului preot!

— Ştiţi foarte bine câte servicii îi fac domnului preot, răspunse învăţătorul cu un calm şi cu o blândeţe de neînchipuit. De îndată ce voi avea un moment liber, voi face curat şi în porumbar.

— Păi ar fi cazul să-ţi găseşti acest moment!

— Îl voi găsi, doamnă Honorine.

— Aşa nădăjduiesc şi eu. Şi acum altceva… Mâine, în zori, trebuie săpată o groapă. De fapt, asta m-a trimis domnul preot să-ţi spun… Dar domnul învăţător umblă brambura…

— O groapă, zise Claude Gérard. Probabil pentru doamna aceea tânără, nu-i aşa? S-a prăpădit?

— Da, s-a prăpădit, răspunse sec doamna Honorine.

— Biata femeie, zise Claude Gérard, plin de milă. Să mori atât de tânără… şi atât de frumoasă…

— Eu n-am obiceiul să le plâng pe aceste femei frumoase care, oricât de baronese sau de mari doamne ar fi ele, îşi părăsesc bărbaţii pentru amanţi, răspunse acră doamna Honorine.

— Dar femeia asta timp de doi ani, cât a locuit, aici, în sat, a trăit absolut singură, neavând pe lângă ea decât o servitoare. Ce-i puteţi reproşa? întrebă Claude Gérard pe un ton aspru.

— Ei, trăia singură pentru că, înainte de a veni aici, iubitul a părăsit-o; se pare că era un bărbat teribil de frumos…

— Ce durere cumplită pentru biata fetiţă a acelei femei! zise melancolie Claude Gérard. A venit aici ca s-o vadă pe maică-sa murind.

— Cred că bărbatul ei trebuie să fie un nătâng. Din moment ce i-a trimis fata…

— Vai, doamnă, nu credeţi că a fost destul de pedepsită din moment ce-a fost despărţită de propria sa fiică?

— De ce n-a fost la locul ei?

— Oricât de vinovată ar fi o femeie, poţi s-o refuzi să-şi vadă copila, atunci când cere s-o îmbrăţişeze pentru ultima oară, înainte de a muri?

— Da. Eu aş fi refuzat-o!

— Sunteţi prea aspră, doamnă, mult prea aspră! Şi n-aveţi dreptul…

— Poate! Dar dumneata ai avut dreptul să mă faci să te aştept atât? Vezi ca mâine sacristia să fie măturată şi porumbarul curăţat.[16]

— Voi încerca, doamnă Honorine.

— Contez pe dumneata, zise menajera preotului, îndepărtându-se cu un pas ţanţoş.

---

[16] Oricât ar rivaliza odiosul cu ridicolul în acest tablou privind situaţia jalnică a unui învăţător de ţară, singurul om care mai luminează mintea celor umili, vă rog să nu vedeţi în aceste relatări nici cea mai mică exagerare. Citim într-o excelentă carte oficială, şi, prin urmare, foarte moderată, dar scrisă sub imperiul celor mai generoase gânduri: „Susţinem deci că învăţătorul de ţară este adesea privit ca un cerşetor (pag. 212), că între cioban şi el este preferat ciobanul (pag. 213); că primarii, când vor să-i dea învăţătorului dovadă de prietenie, îl poftesc să mănânce la bucătărie” (pag. 214). Şi mai departe: „Veşnic obsedaţi de ideea de a-i da învăţătorului «exorbitanta» sumă de două sute de franci pe an, mulţi dintre consilierii municipali au vrut ca, pentru aceşti bani, învăţătorul să facă o mulţime de alte treburi care nu-i mai îngăduie să-şi vadă de şcoală: «Învăţătorul trebuie să fie toboşar şi gropar, să repare orologiul satului, să cumuleze funcţiile de cantor şi de sacristan, să cumpere împărtăşania, să spele albiturile din altar şi să măture biserica»” (pag. 234).

Notele următoare la care ne trimite autorul cărţii citate sunt extrase din rapoartele a patru sute nouăzeci de inspectori şcolari din Franţa.

„Îi veţi găsi pe învăţătorii de ţară prost îmbrăcaţi, stând în clasă în saboţi, fără ciorapi, fără jiletcă şi fără cravată. În ciuda tristelor idei pe care mi le-am format despre învăţământul desfăşurat la ţară, eram totuşi departe de a-mi închipui că învăţătorii se află într-o asemenea stare deplorabilă. Primind de la fiecare elev doar câte treizeci, patruzeci, iar uneori chiar douăzeci şi cinci de centime pe lună, însuraţi, având o droaie de copii, mă întreb ce se va întâmpla cu ei? (pag. 214) Nealegându-se din slujba lui de învăţător decât cu cel mult o sută de franci pe an, B. s-a vârât slugă la un fermier. În contract sunt stipulate toate atribuţiile unui învăţător: e cantor, sacristan, gropar, secretarul neplătit al domnului primar şi sluga domnului preot. În Saint-Antonin, învăţătorul, slugă la primărie, clopotar şi gropar, lipsea…” (pag. 214).

Am avut prilejul să cităm de mai multe ori această excelentă carte, intitulată: *Tabloul învăţământului primar în Franţa, după documente autentice, după rapoartele adresate ministrului Instrucţiunii publice de patru sute nouăzeci de inspectori însărcinaţi să viziteze toate şcolile din*

Capitolul XXIV

Locuinţa lui Claude Gérard. Noi obligaţii impuse unui învăţător de ţară. Oferta făcută lui Martin. Martin e eliberat. Ce găseşte la locul întâlnirii.

Blândeţea nemaipomenită, calmul desăvârşit al lui Claude Gérard mi-au produs o impresie ciudată; nu ştiu de ce, dar m-am simţit înduioşat. Am început să am remuşcări că luasem parte la un furt ce părea să-i fi căşunat acelui om un mare necaz.

Când doamna Honorine s-a hotărât să plece, se făcuse aproape noapte. Claude Gérard se îndreptă către staul, dar, aducându-şi probabil aminte de mine, se întoarse din drum, deschise uşa chiţimiei unde mă vârâse şi-mi spuse:

— Vino după mine!

Cum învăţătorul o luase înainte, l-am urmat în ceea ce numea el „odaia” sa. Un gard făcut din acele împletituri de nuiele de care te slujeşti pentru a îngrădi vitele despărţea de staulul vacilor locşorul unde se odihnea Claude Gérard. La lumina slabă a unei lumânări pe care o aprinsese, am văzut deasupra saltelei de paie pe care dormea învăţătorul câteva rafturi încărcate cu cărţi. Într-un colţ, sprijinită de perete, o tablă neagră de lemn, unde se mai zăreau încă urmele unor cifre scrise cu creta, în vreme ce pe o masă şchioapă erau rânduite un număr destul de mare de caiete de scris. L-am privit pe învăţător cu nelinişte, neştiind ce avea de gând să facă cu mine. „Mai mult ca sigur, îmi spuneam, că mă va sili să divulg numele complicilor mei, iar apoi mă va da pe mâna jandarmilor, care mă vor duce la închisoare, unde voi rămâne până la optsprezece ani. Dar mai curând mor decât să-i denunţ pe Basquine şi pe Paiaţa”, cugetam plin de eroism, gândindu-mă cu spaimă la despărţirea noastră, poate foarte lungă, poate pentru totdeauna. Cum să-mi regăsesc prietenii? Cum să scap de acolo ca să mă duc să mă întâlnesc cu ei în locul pe care-l hotărâsem? Fără să-mi adreseze un cuvânt, Claude Gérard luă de pe un raft o bucată de pâine neagră şi un săculeţ cu nuci pe care le aşeză în mijlocul mesei, împreună cu un ulcior cu apă rece, apoi, tăind o felie groasă de pâine, mi-o întinse, împreună cu un pumn de nuci, spunându-mi cu voce

---

Franţa, carte scrisă de domnul Lorrain, profesor de retorică (n.a.).

calmă:

— Dacă ţi-e foame, mănâncă!

În ciuda neliniştii şi a mâhnirii, simţeam o foame devastatoare. Toată dimineaţa alergasem flămânzi pe câmp. Am fost deci deosebit de sensibil la oferta ospitalieră a acelui om care avea de ce se plânge de mine. În timp ce muşcam din bucata de pâine, destul de uscată, şi spărgeam nucile cu ajutorul unui cuţit aflat pe masă, Claude Gérard, aşezat pe saltea, mă cerceta cu atenţie. După câteva minute zise cu glas şoptit, ca şi cum şi-ar fi vorbit sie însuşi:

— Şi totuşi pe chipul acestui copil se citeşte blândeţe şi inteligentă!

Uşa staulului, închisă doar în clanţă, se deschise brusc şi un glas gros strigă:

— Hei, Claude Gérard!

— Ce e? întrebă învăţătorul. Cine e acolo?

— Eu, Bijou, porcarul domnului primar (vocea rosti „*primăr*”); vin din partea lui şi am alergat încoace cu sufletul la gură!

— Ce vrei? întrebă Claude Gérard. Intră!

— Mulţumesc, zise porcarul, dar rămân aici, fiindcă sunt grăbit.

— Mă rog... Dă-i drumul!

— Domnul primar îţi trimite vorbă să vii mâine dimineaţă, în zori, cu clopotul şi să aduni lumea pentru ce ţi-o spune el. Să vii înainte ca oamenii să apuce să plece la câmp! Asta-i!

— Uite ce e... spune-i domnului primar că nu voi putea face acest lucru, întrucât domnul preot mi-a poruncit ca mâine în zori, să sap o groapă unde o va înmormânta pe doamna aceea tânără care s-a prăpădit. Or, treaba asta nu poate fi amânată.

— Ei. Drăcie! Ştiu eu ce să zic? Domnul primăr a zis că să-ţi mai zic... A. Da! Că spălătoresele au venit să i se plângă cum că spălătoria trebuie musai curăţată, fiindcă s-a înnegrit şi a început să pută; domnul *primăr* a mai spus că mâine, după slujbă, să vii să curăţi spălătoria.

— Bijou, răspunse Claude Gérard cu un calm desăvârşit, din care răzbătea totuşi o uşoară ironie, spune-i domnului primar că domnul preot mi-a poruncit ca, după slujbă, să fac curat în coteţul porumbeilor, aşa că sunt foarte încurcat, fiindcă nu ştiu ce să aleg: spălătoria de rufe sau coteţul porumbeilor... Totuşi, spălătoria interesând întregul sat, parcă m-aş apuca de ea după

ce voi isprăvi de săpat groapa, iar din clopot am să sun după ce se vor întoarce oamenii de la câmp.

— Mă duc să-i spun, dar iar o să se înfurie pe dumneata şi o să ragă, căci mai tot timpul rage ca un măgar!

— Noapte bună, Bijou, zise învăţătorul, vrând ca în felul acesta să pună capăt discuţiei.

— Noapte bună, Claude Gérard, zise şi porcarul; deci o să-i spun domnului *primăr* că mâine dimineaţă nu poţi suna din clopot.

Şi uşa se închise după cel trimis de primar.

Sigur că atunci nu puteam avea idee despre multitudinea şi varietatea funcţiilor unui învăţător de ţară şi totuşi m-am mirat grozav când am auzit-o pe doamna Honorine poruncindu-i lui Claude Gérard să cureţe porumbarul, să sape o groapă şi să măture prin biserică. Uimirea mea a crescut şi mai mult când l-am auzit pe porcarul primarului venind să-i poruncească învăţătorului, în numele stăpânului său, să sune clopotul ca să se adune oamenii, să cureţe spălătoria publică etc. Ceea ce m-a izbit, în mod deosebit, a fost resemnarea şi blândeţea cu care Claude Gérard părea să accepte acea avalanşă de treburi, făgăduind să îndeplinească toate acele porunci atât de diverse. După plecarea porcarului, Claude Gérard rămase un moment tăcut, apoi îmi spuse privindu-mă cu atenţie:

— Ascultă… banii pe care mi i-aţi furat nu erau ai mei. Îmi fuseseră doar încredinţaţi mie. Complicii tăi au scăpat, nu i-am mai prins, aşa că banii s-au dus pe apa sâmbetei. Când îmi vor fi ceruţi, ce-o să le dau oamenilor? Căci se aflau acolo o sută douăzeci de franci. Sunt prea sărac şi câştig prea puţin ca să pot economisi vreodată această sumă. N-am decât un mijloc ca sa dovedesc că banii mi-au fost furaţi: să te dau pe mâna jandarmilor, ca să te aresteze, fiindcă ai fost complice la furt.

Claude Gérard tăcu câteva secunde fără să mă părăsească din ochi. Ameninţarea sa – care, aşa cum am aflat mai târziu, n-a fost decât o încercare – m-a făcut să tremur.

— Ţi-e teamă că o să fii arestat? m-a întrebat.

— Că o să fiu arestat singur, da! Pentru că odată în închisoare, voi fi despărţit pentru totdeauna de prietenii mei şi aş prefera să fiu ucis de un glonte decât să renunţ să-i mai văd…

— Deci prietenii tăi mi-au furat banii… îi iubeşti chiar atât de mult?

— Da! Oh. Îi iubesc nespus de mult, i-am răspuns cu lacrimi în ochi.

— Cred că spui adevărul. Asta înseamnă că ai inimă. Dar cum poţi iubi nişte hoţi, nişte oameni ticăloşi, care, fără îndoială, au abuzat de faptul că eşti încă un copil ca să facă din tine complicele lor?

N-am răspuns nimic; am crezut că-i mai prudent să-i ascund faptul că şi complicii mei erau cam tot de vârstă mea, să nu dau niciun fel de amănunte despre Basquine şi despre Paiaţă, să-l las pe Claude Gérard să creadă ce-o vrea. Cum tăcerea mea se prelungea, învăţătorul continuă:

— Ce sunt părinţii tăi? Cum te-au putut lăsa, atât de tânăr, de capul tău?

— N-am părinţi.

— N-ai părinţi?

— Nu. Sunt un copil găsit.

— Ah! Înţeleg, spuse Claude Gérard, oftând cu milă. Asta e. La început abandonul, apoi exemplul viciului, apoi viciul. Sărmană fiinţă nefericită, nu mai am puterea să te acuz!

Chipul melancolic al institutorului exprima o milă atât de plină de duioşie, încât m-am simţit tulburat. După ce se gândi câteva minute, Claude Gérard adăugă:

— La anii tăi, reîntoarcerea pe calea cea dreaptă e aproape întotdeauna posibilă. Să vedem… Te rog să-mi spui adevărul. Fii cinstit şi mărturiseşte-mi totul şi poate că…

— N-am nimic de mărturisit, i-am replicat cu brutalitate. Nu vreau să denunţ pe nimeni. Porunciţi să mă închidă dacă vreţi!

În loc să se înfurie din pricina unui asemenea răspuns, învăţătorul zise:

— La închisoare? Când am dat peste tine, când am văzut că mi-au furat banii, crezi că n-aş fi putut să te dau pe mâna jandarmilor să te aresteze? Crezi că n-aş fi putut reclama furtul dacă nu mi-aş fi spus în sinea mea: „Să-l trimit la puşcărie?” Dacă ai fi fost om în toată firea, n-aş fi şovăit! Furtul e o faptă josnică şi trebuie pedepsită. Dar la anii tăi, copil nefericit ce eşti, poate că încă nu e totul pierdut; dacă te-aş vârî însă în închisoare, orice speranţă ar fi pentru totdeauna pierdută. Ai rămâne acolo până la optsprezece ani şi ai ieşi înrăit şi de neschimbat.

— Atunci, domnule, lăsaţi-mă să plec, am strigat

împreunându-mi mâinile, când am văzut sclipind o rază de speranţă. Oh, vă rog în genunchi, lăsaţi-mă să plec încă în seara asta!

— Şi unde ai să te duci?

— Voi încerca să mă întâlnesc cu prietenii mei.

— Şi dacă te vei întâlni cu ei, ce vei face?

— Vom rămâne împreună.

— Ca să furaţi în continuare?

— Oh, nu! Nu furăm tot timpul!

— Cum adică?

— Noi nu furăm decât atunci când n-o mai putem scoate la capăt.

— Drace! Nu vreţi să riscaţi să vă aresteze.

— Ştiu că nu-i frumos să furi! Dar când crăpi de foame, trebuie să mănânci, nu?

— Fiindcă nu furaţi zilnic, în restul timpului cum trăiţi?

— Cerem de pomană… şi uneori Basquine cântă prin crâşme, am spus eu năucit.

— Basquine? a întrebat învăţătorul, privindu-mă uimit.

N-am răspuns nimic, regretând amarnic că-mi scăpase acel nume. Câteva clipe învăţătorul a tăcut. Apoi a adăugat, dând impresia că nu observase reticenţa mea.

— De ce ţii atât de mult să-ţi întâlneşti prietenii?

— Pentru că am jurat să nu ne despărţim niciodată.

— De obicei, un copil de vârstă ta nu face astfel de jurăminte faţă de oamenii mari!

— Dar prietenii mei nu sunt oameni mari! am strigat.

Văzând că regretam această mărturisire involuntară, Claude Gérard a adăugat:

— Haide, nu sunt supărat că mi-ai spus adevărul. Poate că acest lucru îţi va prinde bine şi ţie şi prietenilor tăi.

L-am privit pe învăţător cu uimire, dar şi cu neîncredere; el şi-a dat seama, căci a continuat pe un ton plin de francheţe şi de bunătate:

— N-ai încredere în mine; am aerul unui om rău? Te-am bătut în momentul în care am descoperit furtul? Ţi-am vorbit cu asprime? Nu ţi-am arătat mai mult milă decât mânie, în ciuda faptei tale? Şi ştii de ce, copil sărman ce eşti? Pentru că sunt convins că mai există ceva bun în tine, că n-ai luat-o razna de tot, ca prietenii tăi! Spune-mi, cam ce vârstă au ei?

— Basquine e cu aproape doi ani mai mică decât mine, iar Paiaţa cu vreo doi ani mai mare ca mine, am răspuns, incapabil să mai rezist în faţa privirii pătrunzătoare a învăţătorului.

— O fetiţă… atât de fragedă şi complice la furt… şi furtul săvârşit de celălalt băiat! Dar e înfricoşător! Doamne, ce fiinţe nefericite! Prin ce împrejurare ciudată v-aţi împrietenit toţi trei? Nici prietenii tăi n-au părinţi?

— Nu, domnule.

— Şi de multă vreme vagabondaţi astfel şi cerşiţi pe drumuri?

— De câteva luni, domnule.

— Mai adineauri am avut impresia că tragi nădejde să-ţi regăseşti prietenii dacă te las să pleci… Sigur că v-aţi înţeles să vă întâlniţi undeva…

— N-am spus asta…

— Nu, dar e de presupus. Prietenii tăi, pe care nu i-am putut prinde, sigur că te aşteaptă undeva, prin împrejurimile satului.

— Vă jur că nu, domnule! am strigat speriat de puterea de pătrundere a învăţătorului. Şi de altfel, chiar dacă aş şti unde sunt, mai curând m-aş lăsa ucis decât să-i trădez… Apoi am adăugat, făcând pe vicleanul şi fiind foarte mândru că mă pot arăta şi eu tot atât de isteţ ca şi el: M-aţi întrebat toate astea ca să-i puteţi aresta pe prietenii mei şi să vă puteţi recupera banii…

Claude Gérard surâse trist.

— Nutreşti asemenea gânduri când eu m-am arătat atât de indulgent faţă de tine… E rău, băiete… Dar, la urma urmei, cum ai putea să fii altfel după viaţa pe care ai dus-o? Te plâng! Pleacă, sărmane! Nu mai vreau să te văd!

— Dacă am dus o viaţă de câine, nu-i vina noastră, am spus mişcat de mărinimia învăţătorului. De două ori am încercat să devenim cinstiţi, dar ne-au alungat ca pe nişte câini… Cu atât mai rău, căci vom rămâne aşa cum suntem!

— Deci şi tu şi prietenii tăi aveţi uneori conştiinţă, adică regretaţi că duceţi o viaţă urâtă?

— Da, şi nu o dată! Aşa cum spunea într-o zi Paiaţa plângând: „Şi totuşi nu suntem răi!”

Aceste ultime cuvinte părură să-l tulbure pe Claude Gérard. Se plimbă, în tăcere, câteva minute, prin cameră, apoi, apropiindu-se de mine, zise:

— Ascultă-mă! Te cred în stare să redevii bun dacă un om cinstit ar avea grijă de tine! Dacă vrei, poţi rămâne aici, dar te

avertizez că vei duce o viaţă plină de lipsuri şi grea. Pâinea neagră pe care ai mâncat-o astă-seară e hrana mea de fiece zi; vei dormi, ca şi mine, în grajdul ăsta. Vei împărţi pe din două, cu mine, toate treburile care îmi revin: dar te voi smulge unei vieţi degradante care, mai târziu, te-ar putea duce şi la crimă. Voi dezvolta în tine tot ce ai mai bun, te voi învăţa să scrii şi să citeşti şi te voi ajuta ca într-o bună zi să-ţi câştigi în mod cinstit pâinea. Simt faţă de tine un interes ciudat, care mă miră foarte mult, având în vedere împrejurările în care ne-am cunoscut. Acesta e un moment hotărâtor în viaţa ta; a sosit ceasul în care trebuie să alegi între bine şi rău.

— Domnule…

— Încă puţin… Aş dori să te opresc lângă mine, dar nu te pot constrânge. Dacă primeşti, trebuie s-o faci de bunăvoie, fiindcă altfel ai putea în orice clipă să fugi din casa asta. Aşa că gândeşte-te bine şi hotărăşte!

Acel viitor trist, consacrat muncii neistovite, mă speria. N-am răspuns nimic şi totuşi m-am simţit profund mişcat de bunătatea învăţătorului, care a adăugat:

— Şi iată acum ce-ţi propun privitor la prietenul tău şi la fetiţa care vă însoţeşte.

L-am privit pe Claude Gérard cu mirare.

— E încă destul de devreme… Noaptea e senină, fereastra asta e destul de joasă. Dacă ştii unde te aşteaptă prietenii tăi, du-te şi întâlneşte-te cu ei.

Şi Claude Gérard deschise larg fereastra.

Luna strălucea în toată splendoarea ei; am văzut câmpia nesfârşită, iar undeva, în zare, colina pe unde trecea drumul şi unde Paiaţa, Basquine şi cu mine ne dădusem întâlnire. Lângă crucea cioplită din piatră. Nepricepând intenţiile lui Claude Gérard, am rămas locului. El continuă:

— Dacă prietenii tăi simt dorinţa să revină la o viaţă cinstită, spune-le că voi găsi două persoane care vor face pentru ei ce m-am oferit să fac eu pentru tine… Dar cu aceeaşi condiţie: că vor duce o viată aspră şi grea. Să le spui, de asemenea, că banii pe care i-au furat nu erau ai mei şi că furtul lor îmi va pricinui mari necazuri. Dacă prietenii tăi mai au o fărâmă de bunătate în inima lor, vor veni aici împreună cu tine şi-mi vor aduce îndărăt banii pe care altfel îi vor cheltui prosteşte. Aici vor găsi un adăpost, o bucată de pâine şi învăţătură; în plus, nici nu veţi mai fi

despărţiţi.

— Nu vom mai fi despărţiţi? am strigat.

— Nu. Prietenii tăi vor locui în sat. Veţi urma împreună cursurile şcolii de aici. Dacă prietenii tăi, dimpotrivă, persistă în rău, lasă-i… Dacă nici ţie nu-ţi surâde propunerea mea, du-te cu ei şi te rog să nu te mai întorci aici… Dar află de la mine, băiete, că într-o zi vei regreta amarnic!

Am rămas nemişcat, cu privirea aţintită în ochii lui Claude Gérard, împărţit între emoţia pe care mi-o pricinuiseră cuvintele sale şi frica de a nu cădea în vreo capcană.

Mirat de tăcerea mea, învăţătorul zise:

— Pleacă! Ce mai aştepţi?

— Nu îndrăznesc. Poate că vreţi să mă înşelaţi.

Claude Gérard ridică din umeri şi zise cu o uimire fără margini:

— Să te înşel? Cum aş putea să te înşel? îmi dau seama că eşti destul de tare ca să rezişti la ameninţările mele dacă te-aş sili să-mi divulgi locul unde urmează să te întâlneşti cu prietenii tăi…

— Da, asta e adevărat! N-aş spune nici dacă m-aţi omorî!

— Ei bine, te las să pleci…

— Ca să mă urmăriţi?

— Luna luminează ca ziua şi câmpul e pustiu cât vezi cu ochii. Dacă ţi se pare că te urmăresc, n-ai decât să te opreşti.

Negăsind niciun răspuns la asemenea vorbe, am tăcut.

— Haide, mi-a strigat Claude Gérard. Grăbeşte-te! Au trecut trei sau patru ceasuri de la săvârşirea furtului. Văzând că nu vii, s-ar putea ca prietenii tăi să se plictisească să te mai aştepte… Hai, grăbeşte-te… Grăbeşte-te!

Vă mărturisesc că, deşi tulburat de dovezile de milă şi de interes arătate de Claude Gérard, nu mă gândeam decât la întâlnirea cu Paiaţa şi cu Basquine, la a duce laolaltă cu ei acea viată rătăcitoare dacă cei doi ar fi refuzat propunerile învăţătorului. Aşa că m-am năpustit spre fereastră. În momentul în care mă pregăteam s-o încalec, Claude Gérard m-a apucat de braţ şi mi-a spus cu un glas schimbat:

— Îmbrăţişează-mă, copil nefericit ce eşti! Poate că Cel-de-Sus îţi va călăuzi paşii şi te va aduce îndărăt… fie singur, fie împreună cu prietenii tăi!

M-am aruncat în braţele lui Claude Gérard fără să-mi mai pot reţine lacrimile, căci de mai multe ori, în timpul acelei discuţii,

mi-am simţit ochii umezi. Cum puteam să nu fiu mişcat de îngăduinţa fără margini, de părinteasca bunătate cu care mă tratase acel om, pe mine, complicele unei fapte urâte, care putea să aibă pentru el cele mai neplăcute urmări? Poate că fără oarba mea slăbiciune pentru Basquine şi pentru Paiaţa, aş fi acceptat generoasa propunere a lui Claude Gérard; atunci, însă, m-am smuls din braţele lui şi am sărit afară pe fereastră. Totuşi, în clipa în care am pus piciorul pe pământ, am şovăit o clipă dacă să părăsesc sau nu adăpostul ce mi se oferise. După ce-am alergat câţiva paşi, m-am oprit; m-am gândit de câtă ingratitudine aş da dovadă dacă aş pleca fără să rostesc un cuvânt de mulţumire, aşa că m-am întors repede. La lumina lunii, l-am văzut pe învăţător aşezat pe prichiciul ferestrei; plin de tristeţe, mă urmărea cu privirea.

— Rămâneţi cu bine, domnule, i-am spus cu inima strânsă, vă mulţumesc că aţi fost atât de bun cu mine şi nu m-aţi dat pe mâna jandarmilor…

— Eu nu mă pot resemna să-ţi spun: „Du-te cu bine!”, dragă băiete, răspunse învăţătorul cu un glas plin de duioşie; tot mai trag nădejde că te vei întoarce. Mi se pare cu neputinţă ca să rămâi nesimţitor la tot ce ţi-am spus, la tot ce ţi-am oferit, căci atunci, adăugă el cu o tristeţe de nespus, ar însemna că nu mai e nimic de aşteptat de la tine. Fie ca soarta să-ţi îndrepte paşii pe calea cea dreaptă!

— Nu cred că mă voi mai întoarce, domnule, i-am spus clătinând din cap. Îmi iau rămas bun pentru totdeauna…

Apoi am luat-o la goană îndreptându-mă către locul unde ne däduserăm întâlnire. Viaţa rătăcitoare pe care o duceam mă făcuse să am o memorie deosebită a locurilor, aşa că, după ce am străbătut un adevărat labirint de poteci ce se întretăiau peste câmp, am ajuns destul de uşor la drumul principal. După un sfert de oră de mers, m-am oprit pe ridicătura de pământ, de unde mai puteam zări mica fereastră a învăţătorului. Se vedea de departe, luminată slab, iar în acea lumină palidă zăream conturându-se silueta lui Claude Gérard stând în continuare pe prichiciul ferestrei şi urmărindu-mă cu privirea. Am coborât pe partea cealaltă a ridicăturii de pământ, unde m-am oprit. Căsuţa nu se mai vedea, aşa că am luat-o repede la picior. Cu cât mă îndepărtam de acel soi de far al salvării, cu atât gândurile mele bune o luau razna. M-am gândit la viaţa amărâtă şi aspră la care

aş fi fost condamnat dacă aş fi acceptat propunerea lui Claude Gérard. Şi comparând viaţa pe care mi-o propusese el cu viaţa liberă, rătăcitoare, veselă, scutită de orice efort, plină de neprevăzut, din al cărei farmec şi apucasem să gust, acea viaţă dusă împreună cu cei doi prieteni ai mei din copilărie, nu-mi mai puteam explica şovăielile şi mă ocăram singur pentru slăbiciunea de care dădusem dovadă. După un ceas, am văzut de departe crucea cioplită din piatră unde ne dădusem întâlnire în cazul în care am fi fost urmăriţi. Drumul, pustiu şi tăcut, era luminat din plin de lună. Eram mai mult decât sigur că-mi voi întâlni prietenii. Ar fi putut fugi fără nicio primejdie, dar erau probabil foarte îngrijoraţi de soarta mea. Nu-i credeam în stare să părăsească acele locuri fără să încerce să-mi dea de urmă. Vrând deci să-i avertizez cât mai repede cu putinţă de întoarcerea mea, deşi mă despărţea încă o distanţă destul de mare de locul întâlnirii, m-am oprit şi am scos strigătul cunoscut doar de Basquine şi de Paiaţa. Nu vă pot spune cu câtă nelinişte şi cu câtă nerăbdare aşteptam să mi se răspundă la semnal. Dar am aşteptat degeaba. Nu mi-a răspuns nimeni.

„Sunt prea departe, n-au cum să mă audă”, mi-am spus alergând spre crucea cioplită din piatră ale cărei braţe străluceau luminate de lună, dar al cărei postament masiv dispăruse într-o umbră deasă. Datorită agilităţii şi repeziciunii cu care alergasem, în câteva minute am ajuns la picioarele crucii. Dar cei doi prieteni ai mei nu se aflau acolo. În zadar mi-am aruncat privirile în jur, în zadar i-am chemat, i-am strigat. Niciun glas n-a răspuns chemărilor mele. Răpus de oboseală, gâfâind disperat, m-am aruncat la picioarele crucii izbucnind în lacrimi, suferind îngrozitor din pricină că cei doi prieteni mă părăsiseră. Dar brusc mi-am simţit palmele – cu care mă sprijineam de pământ – ude; m-am uitat şi am văzut alături de mine o mică băltoacă neagră în mijlocul căreia se afla o bucată de stofă alburie; am luat-o în mână şi trei monede a câte cinci franci, ascunse în ea, căzură strălucind în lumina lunii. Dar care nu mi-a fost spaima când, în bucata de stofă, am recunoscut şalul ponosit pe care-l purtase, în ziua aceea, Basquine! Şalul era plin de sânge, băltoaca neagră în care îmi udasem palmele era o baltă de sânge!

Şalul, cele trei monede strălucitoare, căzute din întâmplare sau uitate acolo, îmi dovedeau că Basquine şi Paiaţa veniseră la întâlnire după ce furaseră banii. Dar ce anume li se întâmplase

pe urmă? Să fi fost sângele lui Basquine? Sau sângele Paiaţei să fi udat astfel pământul? în urma cărei întâmplări misterioase cursese acel sânge?

Toate aceste gânduri înfricoşătoare se învălmăşeau atât de cumplit în capul meu, încât, la un moment dat, am simţit cum mi se tulbură mintea; m-a apucat o ameţeală groaznică şi am căzut grămadă fără cunoştinţă, la picioarele crucii, ţinând în mână şalul lui Basquine.

Capitolul XXV

Ezitare. Martin se îndrăgosteşte. Se reîntoarce la Claude Gérard. Prima noapte petrecută la învăţător.

Nu ştiu cât timp am rămas cufundat în acel leşin, fără să gândesc la nimic, fără să văd nimic. Când mi-am venit în fire, era întuneric beznă, căci luna dispăruse. Dar cele trei monede de câte cinci franci şi şalul lui Basquine m-au adus la realitate. Ce să fac, încotro să mă îndrept? Să aştept zorile ca să pornesc în căutarea Paiaţei şi a lui Basquine? Cum aveam să-i mai ajung? În ce parte să-mi îndrept căutările? Acel sânge, proaspăt vărsat, să fi fost al lui Basquine? Să fi fost al Paiaţei? Dacă vreunul dintre ei fusese grav rănit sau poate chiar ucis, celălalt unde se ascunsese? La ce spital fusese dus cel rănit sau unde îi fusese ascuns cadavrul?

Mă rătăcisem în hăţişul incertitudinilor şi nu mai ştiam ce hotărâre să iau. Sătul de a mai căuta o ieşire din acel labirint de gânduri negre, mi-a venit brusc în minte oferta generoasă a lui Claude Gérard. E adevărat că nu mă mai ispitea gândul de a duce de unul singur acea viaţă vagabondă şi aventuroasă care mă încântase atâta timp cât fusesem împreună cu Basquine şi Paiaţa. Pe de altă parte, Claude Gérard mi-o spusese foarte sincer: dacă-i acceptam propunerea, trebuia să mă resemnez şi să duc o viaţă plină de privaţiuni, muncind din greu; or, obişnuinţa lenei şi a independenţei şi începuseră să prindă rădăcini în mine, gândindu-mă cu groază la lungul şir de zile lipsit de bucurii, în care aveam să fiu ocupat până peste cap cu tot felul de treburi. Totuşi, oricât de grea mi-ar fi fost viaţa, aş fi avut asigurate un pat şi pâinea zilnică; în plus, deşi între mine şi învăţător exista o mare deosebire de vârstă, poate că afecţiunea

lui m-ar fi ajutat să suport mai uşor pierderea celor doi prieteni ai mei din copilărie. Căci, acea nevoie de dragoste, de înţelegere, în loc să slăbească, devenise, în ultima vreme, din ce în ce mai puternică; în noua mea situaţie mi-ar fi fost cu neputinţă să mă resemnez şi să trăiesc de-acum încolo singur, ştiind de altfel, din experienţă, cu câtă greutate izbutisem să-mi găsesc un prieten. Toate acele gânduri făcură ca balanţa să încline din ce în ce mai mult în favoarea lui Claude Gérard, deşi îmi dădeam seama că între el şi mine nu vor exista niciodată intimitatea, încrederea şi camaraderia care existaseră între mine şi Paiaţa; Claude Gérard îmi impunea foarte mult, şi cum mă cunoşteam foarte bine, îmi dădeam seama că recunoştinţa şi respectul pe care le nutream faţă de învăţător nu aveau să se schimbe niciodată într-o tandră familiaritate.

Nu ştiu cât timp vor fi durat acele şovăieli deloc onorabile pentru mine, mărturisesc, dacă nu mi-ar fi venit brusc în minte un gând ciudat. Nu puteam uita pentru nimic în lume întâlnirea mea cu acea fetiţă încântătoare care se numea Régine, pe care o răpisem în pădurea din Chantilly, răpire foarte nevinovată de altfel, în ciuda îndemnurilor urâte ale Paiaţei. Căci toată cutezanţa mea s-a mărginit la un sărut cast pe fruntea palidă şi îngheţată a acelei fetiţe pe care o dusesem – leşinată – în braţe, până în clipa când, speriaţi de apariţia jandarmilor, Paiaţa şi cu mine ne-am abandonat captivii: el pe vicontele Scipion, iar eu, pe Régine. De atunci, rămăsesem îndrăgostit nebuneşte de acea fetiţă pe care n-o puteam uita. În toiul durerii şi al tulburării în care mă aruncase soarta celor doi prieteni dispăruţi, nici eu nu-mi pot da seama cum de mi-a apărut în gând chipul Réginei. Dar tot şovăind dacă să accept sau nu propunerea lui Claude Gérard, mi-a venit în minte Régine şi mi-am zis: „Pentru nimic în lume nu m-aş fi despărţit de prietenii mei. Dar acum, din moment ce această nenorocire s-a întâmplat, am impresia că, urmând sfaturile lui Claude Gérard, m-aş putea apropia de Régine, şi că acest gând ar face ca viaţa să mi se pară mai puţin grea, mai puţin aspră”.

În clipa de faţă, când îmi analizez cu cea mai mare atenţie amintirile, ei bine, îmi aduc perfect de bine aminte că, oricât de neverosimil mi se pare acum acest gând, el a fost totuşi cel care m-a determinat să mă întorc la casa învăţătorului: gândul că, devenind mai bun, voi reuşi să mă apropii de Régine.

Luând deci, de jos, şalul pătat de sânge al lui Basquine şi cele trei monede de câte cinci franci, m-am întors în sat. Ajuns la ridicătura de pământ de unde se zărea căsuţa învăţătorului, am văzut că fereastra încă mai era luminată. „Mă aşteaptă”, mi-am zis. Şi nu ştiu de ce am simţit un soi de resentiment împotriva învăţătorului. Siguranţa lui mă umilea profund; aşa că, în ciuda hotărârii mele, m-am întors îndărăt din drum. Aveam cincisprezece franci rămaşi din banii furaţi, câteva zile aveam cu ce trăi; dar, amintindu-mi că acei bani erau pătaţi de sângele lui Basquine sau al Paiaţei, mi-a fost groază să mă ating de ei, aşa că m-am îndreptat din nou spre casa învăţătorului. Ajungând aproape de locuinţa acestuia, m-am oprit la o distanţă de câţiva paşi, ascuns în întuneric; pe urmă, m-am uitat la Claude Gérard prin fereastra care rămăsese întredeschisă. De fapt, nu-l priveam, ci îl spionam, plin de amărăciune. El urma să fie de acum încolo „stăpânul meu”, şi în timp ce se credea singur, mă străduiam să surprind pe chipul lui dacă era cu totul alt om decât cel care mi se arătase mie. Aşezat în faţa măsuţei de care se sprijinea într-un cot, învăţătorul îşi ţinea fruntea cu mâna stângă, iar cu dreapta scria.

După câteva minute, pana păru să-i scape din mână. Apoi, îndreptându-şi capul, rămase o vreme nemişcat, apăsându-şi tâmplele cu mâinile, şi, spre marea mea uimire, am văzut că plângea. Dar, după câteva clipe, ştergându-şi lacrimile cu dosul mâinii, se ridică şi începu să se plimbe prin odăiţă.

Curios, neliniştit, îi urmăream toate mişcările. După ce s-a plimbat astfel o vreme prin odaie, s-a apropiat de fereastra întredeschisă şi, după o tăcere destul de lungă, întreruptă doar de două sau trei oftaturi, a zis ca pentru sine:

— Eh, băiatul acela nefericit n-o să mai vină! E pierdut… M-am înşelat în privinţa lui…

Şi a închis fereastra.

Neîncrederea, ideile preconcepute au cedat încă o dată în faţa atracţiei pe care o exercita asupra mea acel om. Pentru a nu bănui că-l spionasem, am lăsat să treacă o vreme înainte de a bate în geam. Abia am ciocănit, cu timiditate, că fereastra s-a şi deschis. Mi se pare că aud şi acum exclamaţia de uimire şi de bucurie cu care m-a primit. Dintr-un salt, am fost în cameră. Claude Gérard m-a strâns la pieptul lui cu o bucurie de nedescris.

— Domnul fie binecuvântat, spuse el. Nu, nu m-am înşelat! Bietul băiat! Deci te-am cântărit bine! Apoi adăugă: Şi prietenii tăi? Exemplul tău nu i-a putut convinge?

I-am istorisit lui Claude Gérard zădărnicia căutărilor mele şi i-am arătat, tremurând, şalul plin de sânge al lui Basquine şi cele trei monede.

— Poate că s-a săvârşit o crimă, mi-a spus el, cu un aer grav şi gânditor. Mâine, fără să te compromit ca pe complice la furt, voi încerca să găsesc mijlocul de a dezlega acest mister. Linişteşte-te, băiete, şi mai ales odihneşte-te! Ai mare nevoie, după cumplitele emoţii prin care ai trecut! Tu culcă-te pe saltea! Eu mă duc în staul... Mâine îmi vei istorisi trecutul şi vom vorbi împreună despre viitor. Hai! Noapte bună... Dar nu mi-ai spus cum te cheamă?

— Martin, domnule.

— Martin! strigă, pălind, Claude Gérard. Martin! repetă el cu o expresie greu de definit. Şi zici că nu-ţi cunoşti părinţii? Nici pe tatăl şi nici pe mama ta?

— Nu, domnule! Oricât m-aş strădui, – nu-mi aduc aminte decât că am fost ucenic la un zidar, apoi am fost luat de nişte saltimbanci pe care i-am părăsit acum câteva luni, împreună cu cei doi prieteni ai mei...

— Sunt nebun! spuse cu glas tare Claude Gérard. Ce idee! Nu, e cu neputinţă! Dar numele... Dar interesul ciudat care mă leagă de acest copil... Fleacuri! Aş fi simţit acelaşi interes pentru orice altă fiinţă nefericită gata să se prăbuşească în prăpastie! Totuşi, acest nume... Cred că din pricina lui îl voi iubi şi mai mult pe acest copil! Apoi, adresându-mi-se, spuse: Nu-ţi aduci aminte de nicio împrejurare... dar nu, lasă, dormi! Avem timp mâine să stăm de vorbă!

— Nu mi-e somn, domnule! Sunt mult prea trist...

— Atunci povesteşte-mi cum vei putea, în câteva cuvinte, dar sincer şi cinstit, viaţa ta până azi.

I-am istorisit tot sau aproape tot; i-am ascuns doar sentimentele mele faţă de micuţa Régine. Povestirea mea naivă, sinceră, îl înduioşa şi-l înfuria pe noul meu stăpân. Îmi mărturisi groaza pe care i-o inspiraseră, rând pe rând, lepuroaica, maica Major, măscăriciul; soarta lui Basquine îi frânse inima. Îl învinui, dar totodată îl şi plânse pe prietenul meu, Paiaţa. Ajungând la istorisirea episodului din pădurea din Chantilly, i-am povestit

despre „vicontele” Scipion Duriveau, nume şi titlu de care şi eu şi prietenii mei ne-am amintit adesea, fie pentru a ne bate joc de titlul dat unui ţânc, fie pentru a ne aminti de obrăznicia şi răutatea precoce a acelui mic bogătaş. Doar cât am rostit numele lui Duriveau, şi Claude Gérard a şi sărit în sus de pe scaun. Pe chip i se citea o asemenea suferinţă, ca şi cum cineva l-ar fi lovit drept în inimă. După ce a rămas o vreme tăcut, mi-a spus, surâzând amar:

— Şi tu rosteşti cu duşmănie numele de Duriveau, nu-i aşa?

— Ei drăcie, i-am răspuns surprins de o astfel de întrebare, ţâncul ăla de viconte, cum îi spuneau servitorii, s-a arătat faţă de noi atât de rău, atât de dispreţuitor, încât…

— Ei bine, află că şi eu rostesc acest nume cu aversiune, cu silă… Iată o legătură în plus între noi doi!

— Deci îl cunoaşteţi şi dumneavoastră, domnule, pe acel mic viconte? Şi cu dumneavoastră a fost la fel de rău şi de dispreţuitor?

— Nu… Dar taică-său, oh, taică-său… n-am să-l pot ierta niciodată… Apoi, întrerupându-se brusc, Claude Gérard îşi trecu mâna peste frunte şi zise: Văd că durerea mi-a rătăcit mintea! Ce mă apuc eu să-i povestesc acestui copil? O, amintiri, amintiri! Şi oftând adânc, îmi spuse: Continuă, băiete!

După ce m-a ascultat cu interes, Claude Gérard m-a îmbrăţişat şi mi-a zis:

— Mă felicit încă o dată, dragă băiete, că te-am putut salva! Dacă ai mai fi petrecut o vreme vagabondând, n-aş mai fi putut scoate nimic din tine. Ceea ce te-a susţinut sau, mai bine zis, ceea ce te-a salvat a fost prietenia, afecţiunea profundă pe care le-ai nutrit pentru amicii tăi şi pe care le-au nutrit şi ei pentru tine. A fost de ajuns un singur sentiment bun şi generos în inimile voastre pentru a vă feri de corupţia deplină. Încă ceva, Martin… Făgăduieşte-mi că-mi vei vorbi despre toate necazurile, toate îndoielile, toate gândurile tale negre. Făgăduieşte-mi mai ales că, în cazul în care situaţia pe care ţi-am oferit-o eu ţi se pare prea tristă, prea amărâtă, mi-o vei spune cinstit, pe faţă, în loc să fugi pe furiş de aici. Dacă ai să-mi spui tot, voi încerca să te ajut într-un fel care să fie cât mai aproape de gusturile, de înclinările tale, de care aş dori mai întâi să-mi dau şi eu seama. După cele ce mi-ai povestit, atât cât mă pricep eu la oameni, sunt sigur că eşti un băiat curajos, plin de bunăvoinţă, destul de

inteligent ca să-ţi dai seama de adevăr: socot de asemenea că eşti destul de tare ca să treci peste dezamăgirile inevitabile pe care le vei îndura, dar care cel puţin nu te vor surprinde. Şi acum, gata! În curând se va face ziuă. Încearcă să te odihneşti puţin. Eu însumi simt nevoia să dorm… Noapte bună!

Şi Claude Gérard, după ce mă culcă pe salteaua lui şi suflă în lumânare, se trânti pe paie, în staul. Am încercat în zadar să adorm, dar n-am putut, pentru că eram prea tulburat. Atunci am început să mă gândesc la cele spuse de Claude Gérard. Lucru ciudat: poate tocmai pentru că-mi zugrăvise viitorul în culori destul de întunecate, făcând apel la curajul, la bunăvoinţa şi la inteligenţa mea, am simţit cum cresc în propriii mei ochi, cum sunt gata să înfrunt acel viitor sumbru a cărui asprime nu mi-o ascunsese.

Până la urmă, răpus de oboseală, am adormit în toiul acelor reflecţii. Dar somnul mi-a fost neliniştit şi atât de uşor, încât, după două ceasuri, m-am trezit la zgomotul paşilor lui Claude Gérard care mergea totuşi în vârful picioarelor. M-am ridicat imediat în capul oaselor. Cele două ore de somn mă liniştiseră şi-mi puseseră sângele în mişcare.

— N-am vrut să te trezesc, mi-a zis Claude Gérard pe un ton plin de regret, dar din moment ce te-ai sculat, încearcă să adormi din nou.

— Mulţumesc, domnule, dar am dormit destul. Dacă aveţi să-mi daţi vreo poruncă, sunt gata s-o execut.

Şi m-am ridicat în picioare.

— Nu, Martin, fiindcă am de făcut un lucru trist…

— Să săpaţi o groapă pentru acea sărmană doamnă care s-a prăpădit…

— Cine ţi-a spus acest lucru? a întrebat el mirat.

— Ieri, am răspuns lăsând ochii în jos, după ce m-aţi închis în chiţimia aia şi aţi plecat după prietenii mei, am văzut-o pe cucoana aia bondoacă şi am auzit ce v-a spus când v-aţi întors…

— Acum pricep… Ei bine, da, trebuie să sap o groapă…

— Nu vreţi să mă luaţi cu dumneavoastră, domnule? Am să vă ajut… Şi ca să vă spun drept, prefer să vă urmez decât să rămân singur.

— Bine, zise Claude Gérard, cu un surâs melancolic. Din moment ce o vreme va trebui să trăieşti alături de mine, ziua de azi va fi pentru tine o încercare şi o iniţiere. Hai, vino!

L-am urmărit pe învăţător cu privirea; am văzut că ia din staul un hârleţ şi o lopată.

— Nu-mi daţi voie să duc eu lopata şi hârleţul?

— Tu du hârleţul, că e mai uşor…

Stăpânul meu a luat lopata, a făcut câţiva paşi şi, în uşa grajdului, s-a întâlnit cu văcarul, care i-a spus râzând:

— Azi ai să ai o clasă grozavă, Claude Gérard!

— De ce, băiete?

— Păi ai să ai mult mai mulţi elevi ca ieri.

— Cum aşa? Cine-s elevii ăştia?

— Vacile mele, cine să fie!

— Vacile tale? Dar văd că de câteva zile le scoţi pe câmp cât predau eu lecţiile.

— Da, dar stăpânul meu a zis: „Dacă vacile mele ies trei, patru ceasuri pe câmp, iarna, eu pierd cel mai bun bălegar. Aşa că să rămână în staul şi să nu mai iasă nicăieri”.

— Foarte bine, lasă-le în staul; mă voi strădui ca elevii mei să nu fie stingheriţi de vecinătatea lor! Apoi, întorcându-se spre mine, zise: Să mergem, Martin…

Cu hârleţul în mână, l-am urmat pe învăţător, care ducea lopata.

Învăţătorul-gropar, lecţiile ţinute în grajd, cu toată neştiinţa mea, mă mirară peste poate. De două sau de trei ori am fost pe punctul de a-mi manifesta făţiş acea mirare, dar n-am cutezat, şi nu peste mult timp am ajuns împreună cu Claude Gérard în cimitirul satului.

În momentul când am pătruns înăuntru, răsărea soarele; era un cimitir sărman, unde nu vedeai decât cruci umile, pe jumătate ascunse în iarba din care se înălţau ici şi acolo câţiva chiparoşi. Drept în mijloc, pe o unică ridicătură de pământ, se afla un loc gol, destul de mare. Spre el se îndreptă Claude Gérard, zicându-mi:

— Hai, băiete, la treabă! Noroc că dezgheţul a înmuiat pământul. Eu o să sap cu hârleţul; tu o să arunci pământul cu lopata. Să ne grăbim, căci acuşi va sosi şi sicriul… Apoi adăugă, ca şi cum ar fi vorbit pentru sine: A murit ieri şi o îngroapă în dimineaţa asta! Bine că sunt sigur că s-a prăpădit, fiindcă graba asta dă loc uneori la nişte nenorociri cumplite!

— Ce nenorociri, domnule?

— Păi se întâmplă ca unele persoane să fie îngropate de vii.

— De vii?! am strigat îngrozit.

— Da… Sunt doar cufundate într-o letargie profundă… Şi când se trezesc… ei bine, când se trezesc închise într-un sicriu îngust peste care apasă şase picioare de pământ… Linişteşte-te, băiete, nu te speria aşa! Dacă m-aş fi temut de acest lucru, n-aş fi săpat groapa asta, ci aş fi vegheat… Dar, mai adineauri, m-am informat despre felul cum a murit. Medicul din oraşul vecin, un om deosebit de priceput, a constatat moartea, şi declaraţia unui om de talia lui nu poate da naştere la nicio îndoială. Se zice că biata femeie a cerut să fie îngropată cu cea mai frumoasă rochie a ei şi cu toate podoabele pe care le purta pe vremuri. Probabil că această ultimă dorinţă trebuie să fi fost legată de vreo amintire a ei. Hai, Martin, la treabă! Asta-i groapa unei martire, zise învăţătorul după o vreme, aruncându-şi pălăria veche de pai, suflecându-şi mânecile şi ştergându-şi, cu dosul mâinii, sudoarea de pe frunte.

— Cum adică? l-am întrebat.

— Da, e groapa unei femei care, deşi mare doamnă, şi-a petrecut viaţa plângând aproape în fiecare zi. Ei, băiete, necazurile nu se ascund numai sub zdrenţe!

— Şi ce anume a făcut-o să sufere atâta pe această mare doamnă?

Fie că învăţătorul n-a auzit întrebarea, fie că n-a vrut să-mi răspundă, şi-a lăsat capul în jos şi a început să sape cu şi mai multă vigoare. Apoi, după o vreme, a spus oftând:

— Deie Domnul ca fata ei să fie mai fericită!

— Are o fată?

— Cam de vârsta ta. A sosit aici acum câteva zile. A fost multă vreme despărţită de mama ei, pe care o idolatriza. Dar când nefericita femeie a simţit că e pe moarte, a cerut să-şi vadă fata. După nenumărate rugăminţi, i-au trimis-o, în sfârşit… Dar, din păcate, nu s-a putut bucura prea mult de prezenţa ei. Doamne, cât curaj îi trebuie copilei ăsteia!

— Curaj, domnule? De ce?

— Ca să vină până aici, în urma sicriului în care zace maică-sa…

— Dacă nici cei bogaţi nu-s fericiţi, atunci mă întreb cine mai e?

— Cei care pot spune: „Mi-am făcut datoria, am făcut un lucru util, oricât de modest ar fi el. Am întins mâna unuia mai slab şi

mai nefericit decât mine, n-am nedreptăţit pe nimeni şi n-am făcut rău nimănui!”.

Aceste maxime erau diametral opuse celor ale Ologului. Şi chiar dacă nu m-au convins, m-au mirat foarte tare.

— Nădăjduiesc, zise învăţătorul, că într-o zi vei înţelege sensul acestor cuvinte. Deseară, după ce vom petrece ziua asta împreună, prima pe care o vei fi petrecut fără să mai ai sub ochi vreun exemplu rău, să-mi spui şi mie cum te simţi…

Tot vorbind astfel, învăţătorul isprăvi de săpat groapa. Abia apucă să iasă afară din ea, că am şi auzit venind convoiul de înmormântare. Nu departe de groapă se afla un chiparos cu trunchiul gros, unde, la porunca stăpânului meu, am dus lopata şi hârleţul. Din acel loc am privit convoiul de înmormântare alcătuit dintr-un preot, un paracliser, un copil din cor şi un muzicant. Patru ţărani îmbrăcaţi în bluze groase duceau sicriul, care era urmat doar de două persoane: o femeie îmbrăcată în negru, care ţinea de mână o fetiţă îmbrăcată şi ea în negru. De la distanţa la care mă aflam nu le puteam distinge chipurile, dar când convoiul s-a apropiat de groapă, am recunoscut-o pe Régine, însoţită de o femeie în vârstă. Dacă n-ar fi fost chiparosul de care mă sprijineam, cred că aş fi căzut grămadă de uimire şi de frică; noroc că învăţătorul n-a observat tulburarea mea. El rămăsese pe marginea gropii pe care trebuia s-o astupe după ce sicriul ar fi fost coborât în pământ. Tremurând de frică să nu fiu văzut şi recunoscut de Régine, m-am ascuns după trunchiul rămuros al chiparosului, m-am aşezat în genunchi şi abia am mai cutezat să respir. Chipul Réginei era alb şi încremenit ca marmora. Cele trei aluniţe dădeau un aer ciudat acelui chip. Fata nu plângea; privirile ei goale nu urmăreau decât sicriul; cea mai mică mişcare a acelei fetiţe semăna cu a unui automat. Mergea cu paşi sacadaţi, ca şi cum întreaga ei fiinţă ar fi fost dominată de o puternică tensiune nervoasă. Amintindu-mi de brutalitatea cu care o răpisem în pădurea din Chantilly, mi-am amintit şi de frumuseţea ei. Văzând-o atât de schimbată, mi s-a rupt inima de mila ei. Femeia în vârstă, care o ţinea pe Régine de mână, plângea în hohote. Avea un chip blând şi bun. Am avut impresia că preotul rostea rugăciunile cam grăbit şi cam distrat. Când sicriul a fost coborât în groapă, Régine a fost gata să leşine. Femeia în negru a cuprins-o cu braţul pe după talie şi a ţinut-o strâns lipită de ea. Lucru ciudat! Fata nu vărsa o lacrimă;

cu privirea fixă, cu chipul împietrit, mişca doar uşor din buzele albe, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva.

De îndată ce slujba se isprăvi, preotul, paracliserul, cântăreţul şi copilul din cor o şterseră, înainte ca groapa să fie umplută cu pământ. La marginea gropii, pe care Claude Gérard începu s-o umple, nu rămaseră decât femeia în negru şi Régine. Isprăvindu-şi treaba, Claude Gérard o contemplă în tăcere – ca şi mine – pe fetiţa îngenuncheată. Dar atenţia mi-a fost abătută de la această contemplare de un miros puternic de tutun. Întorcând brusc capul, am zărit pe deasupra gardului viu al cimitirului mutra sinistră a unui bărbat care fuma din pipă; avea o faţă roşcovană, iar părul uşor încărunţit îi era acoperit cu o şăpcuţă prea mică pentru capul lui. Indiferenţa şi cinismul acelui om erau atât de vădite, încât, scârbit, am întors capul. Când m-am uitat din nou, dispăruse. În aceeaşi clipă, am auzit zgomotul unei trăsuri care se apropia în goană şi care se opri la poarta cimitirului. Aproape imediat îşi făcu apariţia un mulatru destul de în vârstă, îmbrăcat în negru şi purtând pe braţ o mică mantie şi o pălărie de fetiţă. Apropiindu-se de femeia în negru, îi spuse destul de sec:

— Hai, Gertrude, ceremonia s-a sfârşit. Ştii care sunt poruncile domnului baron!

Gertrude i-o arătă cu privirea pe fetiţa îngenuncheată.

— Că doar n-o rămâne toată ziua aici! zise mulatrul. Un sfert de oră în plus sau în minus, tot aia e. Moarta nu mai învie! Şi ştii ce-a poruncit domnul baron…

— Régine, zise guvernanta, trebuie să plecăm… altfel te vei îmbolnăvi! Hai, vino!

Dar cum Régine nu se mişcă, mulatrul, apropiindu-se de ea, îi zise:

— Domnişoară, am primit poruncă să vă aduc acasă imediat după înmormântare! Aşa doreşte domnul baron, tatăl dumneavoastră. Binevoiţi deci să mă urmaţi! Cum fata nici nu se clinti, mulatrul adăugă: Domnişoară, vă rog să veniţi… dacă nu, voi fi obligat să vă iau în braţe.

Şi cum fata tot nu se clinti, mulatrul o luă în braţe. Mă aşteptam la ţipete, la plânsete, la zbateri. Dar nu se întâmplă nimic. Régine nu opuse nicio rezistenţă, nu rosti niciun cuvânt. Singurul lucru pe care-l făcu, fu să întoarcă imediat capul către mormântul mamei sale, pe care nu-l părăsi din ochi atâta timp cât îl mai putu vedea.

Peste puţin, Gertrude şi mulatrul care o ducea pe fetiţă dădură colţul potecii, aşa că i-am pierdut din vedere. După câteva minute, am auzit caii pornind în galop. Acea scenă ciudată şi neaşteptată m-a tulburat profund. A trebuit ca învăţătorul să mă strige de două ori ca să-mi vin în fire. De altfel, era şi el la fel de tulburat ca şi mine. Şi cum amândoi eram cu gândurile aiurea, am uitat – sprijinite de trunchiul chiparosului – lopata şi hârleţul cu care săpaserăm groapa şi ne-am înapoiat în sat.

Capitolul XXVI

Ziua unui învăţător. Spălătoria. Şcoala. Pomana.

„Mama Réginei a murit şi, oricât de nefericită ţi-ar fi soarta, poate că va fi ceva mai bună decât cea rezervată acelei sărmane fetiţe”, îmi spusese Claude Gérard. Această frază rezuma toată tristeţea spectacolului la care asistasem. Şi deşi obsedat de acest gând, am îndeplinit conştiincios, spre marea satisfacţie a stăpânului meu, tot ceea ce mi-a dat să fac în ziua aceea. De altfel, diversitatea ocupaţiilor de peste zi ale unui învăţător – ocupaţii care pur şi simplu m-au uimit – nu mi-au mai lăsat răgazul să mă gândesc la Régine. În cursul dimineţii, am aflat că fetiţa nu avea să mai revină vreodată în acel sat. Casa în care locuise maică-sa până în clipa morţii fusese scoasă în vânzare.

Şi iată cam ce treburi a mai avut de făcut învăţătorul satului în ziua aceea, după ce în zori făcuse pe groparul:

După ce s-a isprăvit cu înmormântarea, ne-am îndreptat spre casă, unde Claude Gérard s-a înarmat cu un fel de greblă mare de lemn, prevăzută cu o coadă lungă. Mie mi-a dat să duc o găleată şi o lopată în formă de căuş, la fel ca cele de care se slujesc marinarii ca să scoată apa din barcă. Apoi am pornit la drum, eu, foarte curios să ştiu ce urma să facem, învăţătorul, calm ca de obicei.

În câteva minute, am ajuns pe un mic teren gol, la marginea satului, teren la capătul căruia un mic izvor subteran alimenta cu apă spălătoria publică, al cărei rezervor, împrejmuit în mod grosolan cu nişte pietre plate care-i alcătuiau marginile, era atunci negru de mâl. În ciuda frigului, Claude Gérard şi-a scos saboţii, şi-a suflecat pantalonii până la genunchi, şi-a ridicat

bluza lungă, legându-se cu o funie peste mijloc, şi mi-a zis:

— Acum o să curăţăm spălătoria. Tu să nu intri în apă, ca să nu răceşti. Intru numai eu; o să adun nămolul cu unealta asta ce seamănă cu o greblă, tu îl vei pune în găleată şi-l vei răsturna la rădăcina plopilor de colo…

Văzând uimirea din ochii mei, Claude Gérard mi-a spus foarte liniştit:

— Probabil că te miră, Martin, să vezi un învăţător, un om cu carte, cum se spune pe la noi, făcând o astfel de treabă…

— Într-adevăr, domnule, mă miră grozav…

— Şi ţi se pare umilitor pentru mine, nu-i aşa?

— Da, domnule.

— Şi de ce?

— Păi, domnule, când eşti tobă de carte, ca dumneavoastră, să intri în nămolul ăsta şi să-l aduni, mi se pare foarte umilitor…

— Ascultă, Martin, bietele femei care vin să-şi spele rufele în apa asta plină de noroi le duc înapoi acasă mai murdare decât le-au adus; în plus, mai au şi un miros groaznic de nămol. Aşa încât pruncii pe care-i înfaşă în scutecele murdare şi puturoase se îmbolnăvesc adesea de friguri; dar odată spălătoria curăţată şi mâlul ăsta îndepărtat, nu se mai întâmplă nimic neplăcut.

— Bine, domnule, dar mai există şi alte persoane care ar putea face acest lucru…

— Ai dreptate, dar vezi că aici e vorba de un lucru pe care am făgăduit să-l fac eu, aşa că trebuie să mă ţin de cuvânt. Şi apoi ia gândeşte-te la bogătaşii şi la nobilii care, în fiece primăvară, vin aici să vâneze şi care, pentru plăcerea de a ucide câteva sărmane păsări, intră în mocirlă până la genunchi. Hai, Martin, curaj! Munca noastră va îi folositoare tuturor. Să ne grăbim, fiindcă la prânz trebuie să fim înapoi ca să pregătim sala de clasă…

Şi Claude Gérard se apucă cu nădejde de treabă, adunând un nămol gros şi strângându-l la marginea bazinului, de unde îl luam eu cu lopata şi-l puneam în găleata pe care, de îndată ce se umplea, mă duceam s-o vărs la rădăcina plopilor. Cum munca pe care o făceam mi se părea respingătoare, învăţătorul – ca şi cum mi-ar fi ghicit gândurile – îmi spuse:

— La primăvară vom veni să admirăm aceşti plopi… Datorită nămolului pe care tu îl răstorni la rădăcina lor, vei vedea cât vor fi de verzi şi de stufoşi; căci acest nămol, atât de nedorit în

spălătorie, e un foarte bun îngrăşământ pentru aceşti copaci. Şi acum spune-mi, Martin; te mai simţi umilit când ştii că datorită ţie aceşti copaci vor creşte mai frumoşi şi mai viguroşi ca niciodată, doar pentru faptul că ai aruncat câteva găleţi cu nămol la rădăcina lor?

— Nu, domnule! Dimpotrivă, voi veni să-i privesc cu plăcere, am strigat încântat de vorbele învăţătorului.

Şi ca să vedeţi cum e făcut omul, treaba care la început mă îngreţoşase acum o făceam cu plăcere, ba chiar cu satisfacţie. Dacă insist asupra acestor învăţăminte practice, o fac pentru că ele au avut o influenţă hotărâtoare asupra vieţii mele; trebuie să mărturisesc, de asemenea, spre lauda mea, sau mai curând spre lauda lui Claude Gérard, că învăţămintele sale simple, clare şi logice au pătruns imediat în mintea şi în inima mea, în timp ce sfaturile Ologului date mie de prietenul meu Paiaţa erau acceptate cu o silă instinctivă.

După ce-am isprăvit de curăţit spălătoria, ne-am întors repede acasă, am înfulecat câte o bucată de pâine neagră şi câteva nuci, apoi l-am ajutat pe Claude Gérard să facă, în grajd, pregătirile necesare pentru a-şi ţine lecţiile. Cum vacile nu ieşeau decât rar afară din pricina vremii proaste, elevii se obişnuiseră de mult cu prezenţa lor acolo, în timpul iernii. Ca să vă spun drept, niciodată n-am putut să mă lămuresc dacă elevii se aflau în grajd, sau vacile în clasă, întrucât spaţiul era împărţit aproape în mod egal în spaţiu bovin şi spaţiu uman. În partea dreaptă se aflau ieslea, troaca şi un morman de balegă veche de vreo două, trei luni, care exala un miros insuportabil, în vreme ce de-a lungul peretelui din stânga, îl ajutam pe Claude Gérard să pună câteva scaune şchioape, fără spătar, pe care el aşeza nişte planşe. În faţa acelor mese improvizate, am pus mai multe şiruri de bănci înfipte în noroiul gros de pe jos, căci locul fiind în pantă, în acea parte se scurgeau toate murdăriile animalelor aflate în partea dreaptă. Bineînţeles că toate acele pregătiri le făceam aproape pe întuneric, căci grajdul – lung de vreo douăzeci de picioare – nu era luminat decât de uşa de la intrare, la un capăt, iar la celălalt, de ferestruica din cămăruţa învăţătorului. Prin tavanul, foarte scund, din grinzi învelite în pânze de păianjeni, se vedeau fânul şi paiele ce umpleau podul. Când venea frigul, se închidea uşa, şi atunci două treimi din grajd erau cufundate în întuneric; aşa că din treizeci de copii, doar cinci sau şase puteau

să citească la lumina zilei ce pătrundea prin ferestruică. Învăţătorul se străduia să treacă peste acest inconvenient, chemând, rând pe rând, elevii din partea întunecoasă a grajdului în odăiţa sa şi punându-i să scrie şi să citească sub ochii lui.

Abia isprăvisem de pregătit scaunele şi băncile, că elevii şi începură să sosească. Cerul, destul de senin dimineaţă, se întunecase, iar afară se făcuse frig; nu peste mult timp, începu să şi ningă, aşa încât, siliţi să închidem uşa, în grajd se făcu aproape întuneric. Ghemuit într-un colţ, asistam, cu o vie curiozitate, la prima lecţie pe care o vedeam în viaţa mea. Rusticii elevi ai învăţătorului, în loc să fie zgomotoşi, nesupuşi, zurbagii şi plictisiţi sau indiferenţi, erau, dimpotrivă, liniştiţi, cuminţi şi atenţi; ba chiar mi s-a părut că sunt nu numai interesaţi de ceea ce li se preda, ci că îşi însuşeau cu plăcere lecţiile lui Claude Gérard, faţă de care nutreau o dragoste aproape filială.

Lecţia continua astfel de mai bine de o jumătate de ceas, când, din cauza răsuflării atâtor suflete – oameni şi animale – în grajd se făcuse atât de cald, încât balega se încinsese şi aerul devenise de nerespirat; şi mie şi altor copii ni se făcuse greaţă, ne apucase o durere groaznică de cap, iar sudoarea curgea şiroaie pe fruntea noastră. A trebuit să deschidem uşa grajdului ca să nu ne sufocăm. Din pricina curentului puternic de aer rece care a năvălit în grajd, am început să tremur, iar sudoarea mi-a îngheţat pe frunte. După câteva minute, cineva a închis uşa, dar şi mie, şi celorlalţi copii, la fel de hărtăniţi şi de zdrenţăroşi ca şi mine, au început să ne clănţăne dinţii de frig. Am aflat, mai târziu, de la Claude Gérard, că trecerile acelea bruşte de la cald la frig, aerul viciat în care trăiau acei copii îi făceau pe mulţi dintre ei să se îmbolnăvească grav, uneori chiar să şi moară; rar se nimerea câte un elev care să vină la şcoală timp de cincisprezece zile la rând.

După ce orele de şcoală se isprăviră – era într-o sâmbătă – mi s-a întâmplat un lucru pe care n-am să-l uit niciodată. Claude Gérard a luat de jos un sac gol, împărţit în două, iar mie mi-a dat un coş, spunându-mi:

— Hai, Martin, vino după mine! Şi adăugă surâzând: De data asta ai să te miri şi mai tare de umilinţa la care mă voi expune…

— Cum adică, domnule?

— Mergem să cerşim din poartă-n poartă, prin sat… E vorba

de hrana noastră pentru săptămâna viitoare… Leafa pe care mi-o dă primarul pentru funcţia de învăţător, şi pentru toate celelalte treburi de care ai văzut că trebuie să mă ocup, este atât de mică, încât sunt obligat, ca şi confraţii mei din alte sate, să recurg la mila publică pentru a-mi asigura pâinea zilnică; apoi, şcolarii mei sunt atât de săraci, încât părinţii lor preferă să-şi plătească mica lor taxă şcolară în natură. Hai, băiete, spune-mi cinstit… nu-i aşa că pentru mine treaba asta e o culme a umilinţei?

— Mie, care sunt obişnuit cu cerşitul, i-am spus lui Claude Gérard, treaba asta nu mi se pare umilitoare… Dar pentru dumneavoastră, domnule, care sunteţi un om atât de învăţat şi care aduceţi atâtea servicii satului…

— Aşa e, Martin, îmi dau şi eu seama câte servicii aduc acestui sat şi tocmai pentru asta nu mă simt deloc umilit să primesc de la fiecare atât cât poate să-mi dea. Dacă, dimpotrivă, aş fi fost un puturos, un om inutil, ar fi fost o ruşine să primesc de la aceşti oameni sărmani o bucată de pâine. Aşa că hai să mergem, Martin! Poate că astă-seară vei mânca mai bine decât ieri, căci proviziile ni s-au terminat.

Claude Gérard era în general iubit, ba chiar respectat de săteni; totuşi, având în vedere sărăcia lui, precum şi treburile umilitoare pe care era silit să le facă, era pus alături de un cioban destoinic sau de un căruţaş cinstit şi deştept. Îl iubeau mai ales oamenii sărmani care ne-au primit prietenoşi şi ne-au dat fiecare ce-au putut: unul, o mână de legume uscate, altul, o mână de fructe uscate; alţii ne-au dat un obroc de secară, alţii un obroc de cartofi; în schimb, am fost prost primiţi de către ţăranii înstăriţi, care nutreau faţă de învăţător un fel de gelozie amestecată cu dispreţ, care se reflecta în numeroasele lor încercări de a-l umili; noroc însă că nu-l puteai umili prea uşor pe unul ca Claude Gérard. Câţiva mici proprietari, care făceau parte din tagma preotului, nu vedeau cu ochi buni şcoala. „Dacă toată lumea va şti să citească – spuneau ei – păi atunci prin ce se vor mai deosebi copiii noştri de copiii calicilor din sat?” Aşa că aceşti bogătani făceau tot ce puteau pentru a-l împiedica pe învăţător să-şi facă meseria. L-au obligat să-şi ţină orele de clasă într-un grajd împuţit, iar ţăranilor pe care-i aveau în slujba lor le interziseseră să-şi mai trimită copiii la şcoală. De la aceşti bogătani n-am primit aproape nimic; unul ne-a dat o jumătate de

pâine tare ca piatra, altul o bucată de slănină râncedă, altul o bucată de brânză mucegăită. Cam asta a fost tot ce-am căpătat de la notabilii satului. De câteva ori – deşi eram un copil nefericit, abandonat, vagabond şi, până mai ieri, un biet cerşetor – mi-am simţit inima revoltându-se şi fruntea înroşindu-mi-se de ruşine, auzind vorbele aspre şi pline de dispreţ pe care bogaţii le rosteau când ne aruncau jalnica lor pomană. Totuşi, când ne-am înapoiat acasă, şi sacul învăţătorului şi coşul meu erau aproape pline. Începuse a se înnopta. Zăpada, continuând să cadă din belşug cât am lipsit noi, în uşa grajdului se ridicase un troian. Vrând s-o dea la o parte, Claude Gérard căută lopata şi hârleţul pe care le uitasem în cimitir după ce învăţătorul acoperise groapa în care se odihnea mama Réginei.

— Şi hârleţul şi lopata au rămas rezemate de chiparosul din cimitir, i-am spus lui Claude Gérard. Mă duc după ele, domnule.

— Bine, Martin, căci dacă zăpada continuă să se adune în faţa uşii, la cel mai mic dezgheţ ne inundă. Dar mai ştii drumul?

— Da, domnule, fiţi liniştit... Şi m-am îndreptat repede spre cimitir.

Între timp, ninsoarea stătuse, şi deşi luna era acoperită mereu de nori groşi de zăpadă, lumina destul ca să pot distinge clar obiectele. Când am intrat în cimitir, vântul începuse să bată atât de tare, încât alungase o bună parte din norii care până atunci tot acoperiseră luna, aceasta strălucind acum în toată splendoarea ei. Zăpada acoperea ca un linţoliu întreg cimitirul. Tăcerea profundă ce domnea în acel loc era întreruptă doar de şuieratul ascuţit al vântului care apleca cei câţiva chiparoşi. Nu-mi era câtuşi de puţin frică; de altfel, viaţa mea rătăcitoare mă obligase să mă obişnuiesc cu tot felul de întâmplări nocturne. Zăpada care căzuse era atât de groasă, încât nici măcar nu-mi auzeam zgomotul paşilor. Am ajuns aproape de chiparosul de care sprijinisem dimineaţă lopata şi hârleţul şi în dosul căruia mă ascunsesem ca să nu mă vadă Régine. Dar m-am oprit brusc, plin de mirare şi mai ales de spaimă. Căci în loc să văd, la doi paşi de mine, mormântul neted aşa cum îl lăsasem noi dimineaţă şi acoperit de un strat alb de zăpadă, am văzut mormântul deschis: două mormane negre de pământ se ridicau de o parte şi de alta a gropii. Dându-mi seama că trebuia să înaintez cu multă precauţie, am ajuns în sfârşit în dosul chiparosului unde mă ascunsesem dimineaţă. Lopata cu coadă grea de stejar era

acolo, în schimb hârleţul dispăruse. Cum până atunci nu auzisem niciun zgomot, am tras foarte atent cu urechea; dar în loc să aud ceva, am simţit brusc un miros puternic de tutun care ieşea din groapa deschisă. Am avut o presimţire că omul cu mutra sinistră pe care-l văzusem dimineaţă privind înmormântarea şi fumând cinic din pipă era cel care violase mormântul. Nu peste mult timp, am auzit câteva lovituri surde ce păreau a ieşi din adâncul pământului. Apoi am văzut o mână azvârlind hârleţul pe marginea gropii, pe urmă am văzut apărând capul, apoi pieptul unui bărbat. Se sprijini în mâini ca să iasă afară din groapă, ţinând de data asta în dinţi, nu pipa, ci o legăturică ce părea a fi destul de grea. L-am recunoscut imediat pe omul pe care-l văzusem dimineaţă.

Ascuns după trunchiul chiparosului, nu puteam fi văzut de tâlhar. Am rămas nemişcat, neştiind ce să fac, temându-mă să nu fiu descoperit şi aşteptând momentul care să mă inspire în vreun fel.

Acel om – căruia îi voi spune de-acum încolo Ologul şi am să vă explic imediat cum am ajuns la concluzia că era el – acel om, detestabilul îndrumător al Paiaţei, ieşind cu totul din groapă, îşi îndreptă trupul înalt şi solid, fiindcă probabil înţepenise stând atâta vreme aplecat. Apoi, luând în mână legăturica, după ce se uită în dreapta şi în stânga, se îndreptă spre chiparosul după care mă ascunsesem. Noroc că s-a oprit la vreme, fiindcă dacă mai făcea câţiva paşi, ar fi dat cu ochii de mine. Din fericire, s-a aşezat pe marginea unui mic taluz, cu spatele spre mine, şi a început să desfacă legăturica pe care o scosese din groapă. Era o batistă murdară în care pusese claie peste grămadă tot ceea ce furase din sicriu. Cu grămăjoara de bijuterii la picioare, începu a examina atent, la lumina lunii, fiecare obiect în parte, ştiind că n-avea cine să-l vadă la acea oră în acel loc. Şi iată că ideea pe care o aşteptam mi-a venit brusc. Nimerind din întâmplare cu mâna peste coada lopeţii, m-am ridicat în picioare fără să fac nici cel mai mic zgomot. De altfel, din pricina vântului care lovea cu putere crengile chiparosului, tot n-ar fi auzit nimic. Am apucat cu amândouă mâinile lopata şi am ridicat-o cu coada în sus, folosindu-mă de ea ca de o măciucă. Socotind cam până unde trebuia să înaintez ca să-l pocnesc drept în cap, am ieşit din ascunzătoare. Părăsindu-mă curajul, o clipă am şovăit. Mi-am dat seama însă că cea mai mică ezitare putea să mă piardă, căci

Ologul n-ar fi dat îndărăt din faţa unei crime. Aşa că, dintr-o săritură, m-am năpustit… Coada lopeţii s-a abătut peste scăfârlia Ologului cu repeziciunea unui fulger. Lovitura a fost atât de puternică, încât coada lopeţii s-a rupt în două… Ologul şi-a ridicat mâinile, încercând să şi le ducă la frunte; dar puterile părăsindu-l, a căzut pe spate şi a rămas nemişcat. Temându-mă că e doar ameţit, l-am mai pocnit de vreo două, trei ori cu o înverşunare crâncenă, până ce sângele a înroşit zăpada din jur. Văzând sângele, am început să tremur; am aruncat cât colo coada lopeţii, ca şi cum aş fi săvârşit o crimă. Dar am izbutit să-mi stăpânesc tulburarea zicându-mi că, la urma urmei, pedepsisem un profanator de morminte. M-am apropiat de Olog ca să-i iau obiectele furate din groapă. Am văzut un lanţ gros de aur şi un medalion din acelaşi metal; apoi mai multe inele pe care sclipeau pietre preţioase, inele smulse, desigur, din degetele moartei; în sfârşit, am mai văzut un portofel pe care Ologul îl deschisese, fiindcă numărul mare de scrisori pe care-l conţinea fuseseră răspândite pe jos; între scrisori se afla un lanţ subţire împletit din fire de păr, de care atârna o cruciuliţă de bronz şi o medalie de plumb, mare cam cât o monedă de zece bănuţi.

Primul meu gând a fost să adun totul şi să duc acea comoară lui Claude Gérard, povestindu-i ce se întâmplase. Dar zicându-mi că poate Ologul mai ascunsese ceva şi prin buzunare, am început să-l scotocesc, deşi îmi era şi silă şi teamă. Dar atingându-i mâna şi văzând că era rece, am prins curaj. Purta o vestă jerpelită şi o pereche de pantaloni de postav. Tot pipăindu-i buzunarele vestei, fără să vreau i-am descheiat cămaşa zdrenţăroasă; atunci, la lumina lunii, am văzut tatuat un cap de mort, în mărime naturală, care-i acoperea aproape tot pieptul; orbitele erau pictate cu roşu, iar între dinţii acelui craniu hidos se afla tatuat un trandafir.

— Ologul! am şoptit, fiindcă Paiaţa îmi vorbise adesea despre ciudatul tatuaj al acelui bandit. Ologul! am repetat îngenuncheat lângă acel om. Oh, cu atât mai bine că i-am venit de hac… după tot răul pe care i l-a făcut Paiaţei!

Continuând să-i scotocesc buzunarele vestei, n-am găsit decât un pachet de tutun şi un pumnal; dar care nu mi-a fost uimirea găsind într-unul din buzunarele pantalonilor cele două mici pistoale care, încă în ajun, se aflau în posesia Paiaţei. Prin ce

întâmplare stranie Ologul se întâlnise din nou cu Paiaţa, pe care probabil că-l ucisese? Gândindu-mă la balta de sânge în care, cu o noapte în urmă, găsisem şalul lui Basquine şi cele trei monede de câte cinci franci, acum nu mă mai îndoiam de amestecul Ologului în acea crimă; mă întrebam numai cât de departe mersese ticălosul: dacă-l ucisese doar pe prietenul meu, sau doar pe Basquine sau dacă nu cumva îi omorâse pe amândoi. Pe de altă parte, negăsind în buzunarele tâlharului niciun ban, mă întrebam ce dracu făcuse cu banii furaţi de Paiaţă de la Claude Gérard? O clipă am regretat că-l omorâsem pe acel tâlhar, singurul poate care mi-ar fi putut spune ce se întâmplase cu cei doi prieteni ai mei. Am adunat toate bijuteriile, le-am legat într-un colţ al bluzei, apoi, lăsându-l pe Olog întins cât era de lung, nu departe de groapă, am ieşit repede din cimitir ca să-l înştiinţez pe Claude Gérard despre cele întâmplate. Pe drum, însă, nu ştiu de ce, mi-a venit ideea să păstrez portofelul plin de scrisori, lănţişorul împletit din păr, cruciuliţa de bronz şi medalia de plumb, care nu aveau nicio valoare. Poate că în felul acesta mi se părea că mă simt mai aproape de Régine. Doream de altfel, din tot sufletul, să citesc scrisorile acelea şi, poate, cine ştie, să aflu vreo taină care să mă lege de ea. Am scos deci dintre bijuterii portofelul, am pus în el lănţişorul împletit din fire de pur, cruciuliţa şi medalia şi l-am vârât în sân; apoi, când am ajuns acasă, înainte de a intra la Claude Gérard, m-am oprit în hambarul ce se afla alături de grajdul nostru şi am ascuns portofelul cu tot ce se afla în el sub un maldăr de paie.

Când am intrat în grajdul nostru, Claude Gérard – neliniştit de întârzierea mea – tocmai se pregătea să vină după mine. După ce i-am povestit ce se întâmplase şi i-am înmânat bijuteriile, el m-a îmbrăţişat, speriat de pericolul prin care trecusem, m-a lăudat pentru curajul meu, apoi mi-a spus:

— Moartea, chiar a unui criminal, ne pune pe umeri o grea povară… Şi apoi cel ucis nu mai are posibilitatea de a se căi pentru fărădelegile sale. Tu oricum eşti absolvit de orice vină fiindcă vederea unui mormânt violat, spaima de a nu fi descoperit şi chiar omorât de acel ticălos sigur ea te-au împins la un asemenea act de justiţie. Trebuie să mă duc imediat la primar să-i spun ce s-a întâmplat, apoi să mă reped la cimitir şi să acopăr groapa la loc. Tu, băiete, rămâi aici; încălzeşte-te un pic, fiindcă văd că eşti ca un sloi. După ce mă voi întoarce, vom

mânca…

Claude Gérard plecă; n-am mai avut curajul să-l însoţesc. Mă simţeam zdrobit de oboseală şi de emoţiile de peste zi.

După ce învăţătorul a plecat, primul meu gând a fost să ascund într-un loc sigur portofelul. Tot căutând o bună bucată de vreme un loc sigur, am descoperit sub o iesle o oală mare de lut. Cam la fel cu cele în care ţăranii din Sologne păstrează laptele. Am dat oala deoparte, am săpat o groapă mică sub ea, am pus portofelul înăuntru, am acoperit la loc groapa cu pământul pe care l-am bătătorit bine. Am pus oala cea grea deasupra şi am umplut-o bine cu fân. Această treabă odată terminată, m-am întins pe una dintre băncile de lemn şi am adormit. După o bucată de vreme, am fost trezit de Claude Gérard, care mă scutura de umăr. Am deschis ochii şi am văzut că bluza groasă a învăţătorului era acoperită de zăpadă. Deci începuse să ningă din nou.

— Ticălosul a scăpat, mi-a zis Claude Gérard punând un felinar pe masă. Loviturile tale doar l-au ameţit…

— Cine? am întrebat eu încă năucit de somn.

— Cum cine? Ologul!

— N-a murit? am strigat.

— După ce-am plecat de acasă, spuse Claude Gérard, m-am dus la primar; acesta a luat doi oameni cu el şi toţi patru ne-am îndreptat către cimitir. Am găsit într-adevăr mormântul deschis, iar lângă chiparos, zăpada înroşită de sânge. Deşi probabil că destul de grav rănit, banditul şi-a venit în fire din pricina frigului. Ne-am luat după urmele de sânge rămase în zăpadă, am ieşit afară din cimitir şi am ajuns în câmp… De acolo, după douăzeci de paşi, urmele au început să fie din ce în ce mai slabe, apoi au dispărut sub stratul de zăpadă, căci a început să ningă din nou şi încă din belşug de aproape o jumătate de ceas. Cum nu departe de acolo se întinde o pădure mare, i-am pierdut urmele tâlharului. Aşa că am fost nevoiţi să renunţăm la urmărire. Mâine vom anunţa jandarmeria, ca să se ocupe de treaba asta. Obiectele preţioase au fost puse la loc, în sicriu, iar eu am astupat din nou groapa. Să sperăm că ticălosul care a profanat mormântul nu va scăpa de judecată. Acum hai să ne odihnim, băiete, căci sunt zdrobit de oboseală.

Şi zicând acestea, Claude Gérard se trânti pe saltea;

Din ziua în care am văzut-o pe Régine, la înmormântarea

mamei sale, din acea zi care a constituit, pentru mine, începutul reabilitării, îmi plăcea să amestec – cu o tristeţe mai mult plăcută decât amară – cele două evenimente, să le contopesc într-unul singur. Îmi îndeplineam cu regularitate o făgăduială pe care o făcusem în gând şi anume să am grijă de mormântul mamei Réginei, mormânt modest, pe piatra căruia nu scria decât Sophie, numele de botez al acelei nefericite femei, ultima umilinţă la care fusese supusă, întrucât nu fuseseră trecute alături nici numele ei de familie, nici numele bărbatului ei.

Între timp, se împlinise anul de când mă aflam la Claude Gérard şi, cum chiar în ziua aceea se împlinea şi un an de la înmormântarea acelei femei nefericite, m-am dus să-i pun pe mormânt primii ghiocei care apăruseră. În timp ce eram ocupat cu această treabă, am auzit zgomotul unei trăsuri care se apropia. O tainică presimţire mă făcu să tresar şi să simt un junghi puternic în inimă. Apoi trăsura se opri. După câteva minute, am văzut-o pe Régine, îmbrăcată în negru, aşa cum fusese şi cu un an în urmă. Bătrâna servitoare o ţinea de mână, iar mulatrul cu chip încruntat o urma la câţiva paşi. Văzând că fata se apropie de mormânt, am luat-o la goană – ca şi cum aş fi săvârşit cine ştie ce faptă urâtă – am ieşit din cimitir şi nu m-am oprit decât acasă.

— Claude, am strigat eu intrând (căci între timp învăţătorul mă rugase să-i spun pe nume), Claude, dacă vine cineva să te întrebe cine a avut grijă de mormântul mamei Réginei, te rog din suflet să nu spui că eu!

Neliniştea, spaima, dorinţa de a scăpa de recunoştinţa care mi se datora îl mirară foarte mult pe Claude Gérard. Aşa că ghici imediat ceea ce nu-i spusesem niciodată. Cum în decurs de un an influenţa lui asupra mea crescuse, foarte mult, înghesuit de întrebări, n-am mai avut puterea să rezist şi i-am mărturisit dragostea mea curată pentru Régine. I-am ascuns totuşi învăţătorului furtul portofelului, fiindcă îmi era ruşine să aduc în discuţie acest gest urât. M-am aşteptat să-l văd pe Claude Gérard supărat. Dar el mi-a zis doar atât:

— Peste câţiva ani, Martin, am să-ţi aduc aminte de mărturisirea pe care mi-ai făcut-o acum. Până atunci, continuă să ai grijă de mormântul acelei femei nefericite, iar dacă m-o întreba cineva cine s-a îngrijit de el, am să spun că eu!

Régine vru într-adevăr să afle cine avusese grijă de mormântul mamei sale, aşa că înainte de a pleca, mulatrul o întrebă pe doamna Honorine, menajera preotului, cine anume se îngrijise de mormânt.

— Păi din ordinul domnului părinte, „groparul” nostru s-a îngrijit de mormânt. Dar cum omul e plătit pentru treaba asta, nu-i datoraţi nimic, domnule. Dacă vreţi, totuşi, să daţi ceva, apoi daţi-i domnului părinte pentru biserică…

Mulatrul îi dărui deci preotului o sumă oarecare, îl rugă să aibă în continuare grijă de mormânt, apoi plecă împreună cu servitoarea şi cu Régine, care rămase convinsă că mormântul mamei sale va fi la fel de bine îngrijit din moment ce plătise acest serviciu.

Începând din ziua aceea, Régine veni în fiece an la mormântul mamei sale. Aşa se explică faptul că am văzut-o pe fată an de an crescând şi din fetiţă transformându-se într-o tânără încântătoare, plină de gratie şi de o frumuseţe neasemuită. Când Régine se făcu de vreo şaisprezece ani, pot spune că atinsese perfecţiunea. Era înaltă, subţire, avea un mers elegant şi mândru şi fiecare gest al ei era de o incomparabilă gingăşie. Cele trei aluniţe la fel de negre ca şi pletele sale de abanos scoteau şi mai mult în evidenţă albeaţa tenului şi purpura buzelor. De câte ori venea, chipul ei exprima o melancolie plină de resemnare şi o profundă reculegere. Stătea câteva ceasuri nemişcată, cu fruntea sprijinită în mâini, ca şi cum s-ar fi încăpăţânat să caute cheia unei taine ce-o frământa de multă vreme. Într-o zi, am văzut cum, după lunga ei meditaţie, a început să plângă şi, cu lacrimile şiroind pe obraz, a strigat destul de tare:

— Oh, mamă! Draga mea mamă! Nu mă las până nu-ţi voi reabilita memoria!

Când am venit la Claude Gérard, eram un copil; acum devenisem bărbat. Datorită grijii şi preocupării sale paterne, în anii petrecuţi la el învăţasem să scriu, să citesc, să socotesc. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât mă minunez mai tare de puterea voinţei lui Claude Gérard; căci în pofida dificultăţilor, a piedicilor de tot felul, începând cu clădirea improprie şi insalubră unde-şi preda lecţiile, cu lipsa celor mai elementare cărţi pe care părinţii – mult prea săraci – nu le puteau procura copiilor lor şi până la nefericita şi vinovata nepăsare a unora dintre familii şi a lipsei de bunăvoinţă a autorităţilor săteşti, Claude Gérard

obţinuse totuşi rezultate de nesperat. Departe de a limita educaţia elevilor săi doar la lectură, el le dădea, pe cât îi stătea în putinţă, o învăţătură utilă şi practică. Astfel, învăţămintele sale, clare, simple şi variate, rezolvau diversele probleme ale agriculturii, îi familiarizau pe copii cu cultivarea terenului din ţinutul lor, salvând astfel tânără generaţie de la rutină şi îndepărtând-o de prejudecăţi, în plus, de două ori pe săptămână, Claude Gérard îşi ducea elevii pe la diferiţi meşteşugari stabiliţi în sat; acolo fiecare, după înclinări, învăţa câte una din acele meserii indispensabile cultivatorilor izolaţi în fermele lor, aflate la mari distanţe de sate; aşa că majoritatea elevilor lui Claude Gérard deveneau care dulgheri, care lăcătuşi, care zidari, putând – la nevoie – să-şi repare singuri acoperişul, pereţii crăpaţi sau căruţele stricate. Duminicile îi învăţa pe elevi să cunoască plantele cu virtuţi miraculoase; joia, Claude Gérard îi învăţa să cânte după o metodă foarte simplă şi clară în care notele atât de greu de descifrat ale partiturilor muzicale erau înlocuite cu cifre: 1, 2, 3, 4 etc., cunoscute de toţi copiii. Claude Gérard scria el însuşi acele partituri simple şi comode, după care şi le copiau apoi elevii. Efectul muzicii asupra oamenilor este atât de evident, încât nu voi mai insista asupra acestui fapt. Ce poate fi mai plăcut decât ca uneori, în serile frumoase de vară, să-i vezi pe copii, ba chiar şi pe oamenii în toată firea, adunându-se şi cântând sub frunzişul des al stejarilor uriaşi…

Claude Gérard completa învăţătura elevilor săi cu explicaţiile principalelor fenomene ale naturii, precum şi cu unele noţiuni elementare de higienă, atât de necesare oamenilor sărmani. Câteva noţiuni privind legea (pe care nimeni n-o poate ignora, dar pe care, de fapt, majoritatea oamenilor o ignoră), care se referă la drepturile şi îndatoririle cetăţenilor, analiza succintă a celor mai importante evenimente din istoria ţării, faptele cele mai glorioase completau educaţia elevilor săi. În aceste ultime lecţii, poate cele mai palpitante şi mai înflăcărate, Claude Gérard îi învăţa pe copii ce este patriotismul, ce înseamnă iubirea de patrie.

— Copii, le spunea el, să ştiţi că aveţi nu o mamă, ci două: una care v-a dat viaţă şi v-a hrănit cu laptele ei; a doua e patria, pe care trebuie s-o iubiţi mai presus de orice şi pentru care, dacă e nevoie, trebuie să vă daţi şi viaţa. Faţă de amândouă mamele aveţi aceleaşi îndatoriri: să le iubiţi, să le apăraţi şi să le

respectaţi. Dacă o veţi face pe una să roşească din pricina voastră, va roşi şi cealaltă; dacă prima va fi mândră de voi, va fi şi cealaltă. Deci iubiţi-vă ţara, fiţi mândri că sunteţi fiii ei, slujiţi-o, apăraţi-o şi, la nevoie, daţi-vă şi viaţa pentru această bătrână maică a noastră, a tuturor.

. . . .

Ca să mai atenuez oarecum fapta urâtă de a fi ascuns portofelul cu acte furat de Olog din mormântul mamei Réginei, m-am jurat să nu citesc acele scrisori decât în ziua când Claude Gérard îmi va aminti despre mărturisirile pe care i le făcusem în legătură cu Régine.

La puţină vreme după ultima vizită pe care fata a mai făcut-o la mormântul mamei sale, Claude Gérard mi-a spus:

— Ascultă, Martin... Cred că te apropii de douăzeci de ani... Acum câţiva ani mi-ai spus că o iubeşti pe Régine. Dragostea ta, atât de precoce, explicabilă având în vedere tristele exemple pe care le-ai avut sub ochi, în copilărie, se potrivea atât de puţin cu vârstă ta, încât nici n-am vrut să-ţi vorbesc despre ea, nici să te cert. Mi-am spus că acel sentiment va dispărea cu timpul şi atunci ce rost avea să mai vorbim despre el? Dacă avea să persiste, ce rost ar fi avut să te ţin de rău? Te-am analizat cu atenţie şi sunt convins că această dragoste a avut şi continuă să aibă asupra ta o influenţă fastă. O astfel de dragoste, deşi fără nicio speranţă şi poate tocmai pentru că e fără nicio speranţă, este – pentru o inimă ca a ta – cea mai bună pavăză împotriva zvăpăielilor specifice vârstei tale. Trebuie totuşi să te avertizez, dragă Martin, că dragostea asta e, în ce te priveşte, lipsită absolut de orice nădejde, aşa că nu-ţi face niciun fel de iluzii. Régine e de o frumuseţe neasemuită, respectul faţă de memoria mamei sale dovedeşte că are un suflet nobil şi tandru; are un caracter ferm şi energic, o voinţă de fier, căci îţi dai seama ce piedici a trebuit să înfrângă pentru a obţine de la tatăl ei îngăduinţa de a veni în fiece an aici, făcând peste două sute de leghe cu trăsura ca să se roage un ceas sau două la mormântul mamei sale. Ştiu că tatăl acestei fete, fără să fie din cale-afară de bogat, este totuşi destul de bogat şi că aparţine celei mai vechi nobilimi. Fiica sa pare să fie mândră de acest lucru, pentru că anul trecut a adus cu sine o placă cu blazonul familiei pe care a fixat-o pe piatra goală de pe mormântul unde se află

rămăşiţele celei care i-a fost mamă, vrând probabil ca, în felul acesta, să reabiliteze memoria maicii sale.

Rostind aceste ultime cuvinte, Claude Gérard se opri; părea foarte emoţionat, aşa că o vreme rămase tăcut. Pe urmă, vru să-mi spună ceva, dar se opri. În sfârşit, rosti pe un ton grav:

— Orice s-ar întâmpla şi orice vei afla din întâmplare, într-o zi, să nu uiţi niciodată, Martin, că există ceva mai presus de cea mai tandră afecţiune: şi anume respectul faţă de făgăduiala sacră!

— Nu te înţeleg, i-am spus din ce în ce mai mirat.

— Tot ceea ce-ţi cer, a adăugat, este să nu uiţi ceea ce am să-ţi spun acum despre Régine. Poate că viitorul îţi va lămuri sensul acestor cuvinte deocamdată de neînţeles pentru tine. Această tânără e deci deosebit de frumoasă, e bogată, e de neam mare şi are o fire tot atât de hotărâtă pe cât de generoasă îi e inima. Or, aceste calităţi înnăscute, rangul şi averea ei sunt tot atâtea piedici de netrecut între tine şi ea. Iubeşte-o aşa cum ai iubit-o şi până acum, nevăzut şi necunoscut pentru ea. Gândeşte-te la distanţa uriaşă care te desparte de această fată; fă din Régine steaua ta călăuzitoare. Ori de câte ori vei simţi că te îmboldeşte vreun gând urât, aminteşte-ţi de chipul frumos şi mândru al Réginei şi te asigur că vei roşi pentru ceea ce ţi-a trecut o clipă prin minte…

În seara zilei în care am avut această discuţie cu Claude Gérard, profitând de o oră de singurătate, am dezgropat portofelul cu scrisori; eram lac de sudoare, inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, iar obrazul mi se înroşise, ca şi cum aş fi săvârşit cine ştie ce faptă urâtă. Dar ce surpriză, ce dezamăgire când am scos scrisorile din portofel! Plicurile aveau ca adresă doar nişte iniţiale, iar scrisorile erau scrise într-o limbă pe care n-o înţelegeam (am aflat mai târziu că erau scrise în germană şi iată motivaţia pentru care cunosc astăzi această limbă). Le-am despăturit totuşi cu grijă, nădăjduind să găsesc una scrisă în limba franceză. Speranţă deşartă! Mi-a fost cu neputinţă să citesc vreuna! Am găsit totuşi printre acele hârtii un obiect ciudat: era o coroană mică (mai târziu am aflat că era o coroană regală), având o formă ciudată, făcută dintr-o foiţă subţire de aur, decupată toată ca o dantelă. Coroana, prinsă cu două fire de mătase, unul galben şi altul albastru, în mijlocul unui pergament destul de gros, era înconjurată de nişte linii bizare şi de un S şi un W care se înlănţuiau. Deasupra coroanei se putea citi în

franceză:

„28 decembrie, 1815,
Faubourg du Roule, 107.
Ora 11,30 dimineaţa.

Apoi, dedesubtul acestei date, din nou în germană, cinci rânduri inegale ca lungime şi cu un scris diferit. Primul, al treilea şi al cincilea rând erau scrise de o mână fermă, în timp ce al doilea şi al patrulea rând erau scrise mai fin şi într-un fel parcă mai puţin sigur. Acel obiect bizar m-a mirat mult. Am încercat în zadar să pătrund sensul semnelor simbolice de pe pergament. Coroniţa de aur aflată deasupra acelor date îmi aţâţase curiozitatea, dar din păcate nu aveam niciun mijloc de a mi-o satisface. Trist, am vârât pergamentul, crucea, medalia şi scrisorile în portofel, gândindu-mă cum să aflu în ce limbă erau scrise, fără să trezesc bănuielile învăţătorului. Dar iată că un incident neaşteptat îmi abătu atenţia de la o asemenea preocupare. Trebuia să-l părăsesc pe Claude Gérard! Venisem la el când eram încă un copil, şi acum, când îl părăseam, eram un bărbat în toată firea, nu atât ca vârstă, cât mai mult prin judecata şi prin experienţa pe care le căpătasem la acea aspră şcoală a vieţii. În timpul acelor ani petrecuţi la un om tobă de carte, plin de calităţi deosebite, inteligenţa mi se dezvoltase, spiritul mi se cultivase, firea mi se schimbase, devenisem un om hotărât şi energic şi pe deasupra învăţasem şi o meserie, cea de dulgher, datorită căreia puteam să-mi câştig pâinea. Sigur că n-am ajuns dintr-odată la acest rezultat: a trebuit adesea să lupt cu amărăciunea, cu descurajarea pricinuite de viaţa plină de lipsuri, grea şi aspră, fără niciun viitor, la care mă înhămasem; am avut crize destul de dese de tristeţe şi de disperare când îmi aduceam aminte de cei doi prieteni ai mei din copilărie despre care nu mai ştiam absolut nimic şi pe care-i iubeam tot atât de mult ca în ziua în care ne despărţisem. A trebuit de asemenea să-mi înghit mânia împotriva duşmanilor lui Claude Gérard; căci resemnarea, calmul stoic şi plin de demnitate ale acelui om, în loc să-i potolească pe duşmanii săi, dimpotrivă, îi aţâţaseră până la turbare. Aşa că după o rezistenţă plină de umilinţă, de abnegaţie şi de renunţări, Claude Gérard a trebuit să se dea bătut. Şi iată că a venit, în sfârşit, şi ziua când duşmanii lui, în frunte cu cel mai înverşunat dintre ei – preotul satului – au

triumfat. Acel preot nedemn, apucător şi făţarnic, după o mulţime de intrigi, de calomnii şi de manevre josnice, izbuti să arunce sământa discordiei între ţărani şi învăţător; apoi, după ce şi-a ajuns scopul urmărit cu atâta înverşunare, sigur că i-a fost uşor să-l oblige pe Claude Gérard să părăsească satul.

Ultimele clipe pe care le-am petrecut alături de învăţător vor rămâne de-a pururi prezente în mintea mea.

Către sfârşitul lui decembrie 1832, Claude Gérard şi cu mine ne-am aşezat pe salteaua de paie din colţişorul care constituia odaia învăţătorului. Ziua întunecată şi ploioasă abia pătrundea prin ferestruica prin care, cu opt ani în urmă, pătrunsesem acolo împreună cu Paiaţa ca să-i furăm banii. (Trebuie să adaug că, pentru a-mi atenua într-un fel vina, datorită meseriei mele de dulgher, am izbutit, în doi ani, să-i restitui învăţătorului banii furaţi.) În dimineaţa aceea, deci, la lumina palidă a unei zile de iarnă, Claude Gérard se plimba de colo-colo prin cămăruţa lui. Tăcut şi cu capul plecat, aşezat pe salteaua de paie unde-mi petrecusem prima noapte după ce intrasem în acea umilă locuinţă, mă sprijineam cu coatele pe un pacheţel cu câteva boarfe, aşezat alături de mine. Claude Gérard, îmbrăcat ca de obicei, cu o bluză groasă, lungă şi urâtă, cu picioarele goale în saboţi, îmbătrânise mult. Riduri numeroase îi acopereau faţa, părul îi încărunţise pe la tâmple. Dar expresia plină de blândeţe şi de melancolie a trăsăturilor sale rămăsese aceeaşi. În acele clipe părea stăpânit însă de o puternică emoţie pe care încerca să şi-o domine. Când putu să vorbească, îmi spuse cu o voce calmă, întinzând mâna către fereastră:

— Pe aici ai intrat acum opt ani, Martin! Abandonul, sărăcia, exemplul rău, ignoranţa te împinseseră la furt. Astăzi, când te apropii de douăzeci de ani, iată că ieşi din această casă cinstit, instruit şi în stare să-ţi câştigi singur pâinea.

— O, Claude, să nu crezi că am să uit vreodată acest lucru!

— Ascultă-mă, băiete dragă, zise Claude întrerupându-mă. Ţi-am adus aminte de unde ai plecat şi de drumul pe care l-ai străbătut până astăzi nu ca să mă laud cu binele pe care l-am făcut, ci ca această privire aruncată în trecut să-ţi dea puterea să înfrunţi liniştit viitorul. Acceptă, aşa cum ai făcut şi până acum, o viaţă aspră şi lipsită de bucurii, dacă altfel nu se poate; dar cinstită şi curată, luminată de dragostea ta pentru acea

tânără la care nu vei putea ajunge niciodată.

— Cuvintele tale îmi dau curaj să înfrunt soarta, dar în momentul de faţă nu la soarta mea mă gândesc, ci – îţi mărturisesc cinstit – mă simt zdrobit sufleteşte că trebuie să te părăsesc pentru multă vreme, dacă nu cumva poate chiar pentru totdeauna!

— Pentru totdeauna? Nu, Martin! E adevărat că au izbutit să mă alunge din acest sat; dar în noul sat unde urmează să mă duc nădăjduiesc să nu mai întâlnesc atâta ură şi răutate. S-ar putea ca la anul, persoana la care te duci acum la Paris să-ţi acorde un concediu de câteva zile… Atunci, băiete, vom avea marea bucurie de a ne revedea…

— Claude, dacă mi-ai fi îngăduit, nu te-aş fi părăsit… Te-aş fi însoţit şi aş fi muncit cot la cot cu tine…

— Nu, Martin! Viitorul ăsta nu-i pentru tine! Ţi s-a oferit o slujbă de nesperat… Nu comite nebunia s-o refuzi. Nu vei avea niciodată un protector mai influent ca domnul de Saint-Etienne. De altfel, mi-e dator, fiindcă acum doi ani i-am salvat castelul de la jaf… Dar asta-i altă poveste… În afară de câteva cărţi pentru elevii mei, am refuzat tot ce-a vrut să-mi dea ca să-şi dovedească recunoştinţa. Ştiam că are mare trecere la Paris. Cum căuta un om integru pentru slujba de secretar, mi-a propus să mă ia pe mine. Dar l-am refuzat şi…

— M-ai propus pe mine în locul tău, Claude…

— Pentru că mi-am dat seama că era exact slujba care-ţi trebuia, Martin. Domnul de Saint-Etienne a avut atâta încredere în mine, încât, deşi eşti foarte tânăr pentru o astfel de slujbă, a acceptat să-i fii secretar, deocamdată cu titlu de încercare, e adevărat, dar sunt ferm convins că această încercare se va transforma în slujbă sigură. Aşa că, dragă Martin, vezi şi tu că ai avut un noroc orb căruia cred că nu vei face prostia să-i dai cu piciorul.

— Ca să-mi asiguri mie o viaţă liniştită şi confortabilă, te-ai resemnat să-ţi continui slujba şi să duci o viaţă de mizerie…

— Oricât de umilă şi de sărmană ar fi această slujbă, ea e de acum încolo, pentru mine, sacră, dragă Martin. Îţi spun acest lucru fără niciun orgoliu, căci ai văzut şi tu ce rezultate am obţinut, împotriva tuturor piedicilor. Răsplata asta mi-e de-ajuns. A face dintr-o generaţia de copii sărmani şi ignoranţi, aproape abrutizaţi de mizerie, o generaţie de oameni inteligenţi, cinstiţi,

instruiţi, muncitori, eu socot că e un lucru frumos şi mare! Apoi Claude adăugă emoţionat: Ah, dacă n-aş fi avut alte necazuri decât cele pe care mi le-au făcut mărunţii mei duşmani…

— Ştiu, Claude, ştiu… Femeia aceea nebună, pe pare te duceai la oraş ca s-o vezi în fiece săptămână… Acum vei fi şi mai departe de ea…

Claude Gérard tăcu o vreme; părea gânditor şi tulburat. În sfârşit, după ce făcu un mare efort ca să se stăpânească, îmi spuse:

— Ascultă, Martin, trebuie să-ţi mărturisesc ceva… Şovăi de multă vreme, dar oricât de greu îmi va fi, trebuie totuşi să-ţi fac această mărturisire. Din moment ce ne despărţim… Poate că e bine ce fac. Poate că e rău, nu ştiu… Viitorul va decide.

— O mărturisire? Mie? l-am întrebat mirat pe Claude.

— Da. O mărturisire pe care mi-e greu să ţi-o fac pentru că vei fi convins că m-am îndoit şi de tine, dar şi de mine.

— Cum aşa?

— Îţi aduci aminte de cele două săptămâni cât ai lipsit de acasă, anul trecut, după ce-ai fost bolnav?

— Da. Ai ţinut să-mi fac convalescenţa la câteva leghe de aici, nădăjduind că schimbarea aerului îmi va grăbi însănătoşirea.

— Ei bine, în timpul absenţei tale, mi-a spus încurcat Claude Gérard, cineva a venit aici să te ceară…

— Pe mine? Şi cine a fost persoana?

— Unul dintre prietenii tăi din copilărie.

— Paiaţa! am strigat cu o bucurie năvalnică. Deci temerile mele n-au fost întemeiate! Paiaţa trăieşte şi nu m-a uitat! Apoi am adăugat: Iartă-mă, Claude, dar dacă ai şti ce simt…

— Te înţeleg, Martin, şi sunt departe să te ţin de rău. Şi acum iată ce s-a întâmplat în absenta ta… Într-o dimineaţă, văd intrând în casa asta un tânăr înalt şi bine legat, cu o figură energică şi îmbrăcat mai mult luxos decât cu gust. „Domnule, mi-a zis el, acum vreo opt ani ai luat sub aripa dumitale un copil abandonat… Asta am aflat-o de la oamenii din sat…” „Şi ce treabă ai dumneata cu acel copil?” l-am întrebat pe tânăr, examinându-l cu mirare şi curiozitate. „Păi, acel copil e fratele meu!” mi-a răspuns el. „Fratele dumitale?” Şi amintindu-mi despre tot ce-mi spuseseşi despre Paiaţă, i-am răspuns: „Dumneata nu eşti fratele, ci prietenul din copilărie al lui Martin şi te numeşti Paiaţa.” În ciuda siguranţei şi a îndrăznelii sale,

tânărul s-a tulburat şi mi-a răspuns încruntat: „Te interesează prea puţin cine sunt, domnule! Vreau să-l văd pe Martin! Am dat de urma lui cu foarte mare greutate, vreau să-l văd şi-l voi vedea!” a adăugat pe un ton ameninţător. Am ridicat din umeri şi i-am răspuns cu răceală: „Iar eu îţi spun, domnule, că nu-l vei vedea! Martin a părăsit satul ăsta de aproape două săptămâni.” „Şi acum unde e, domnule? strigă mânios Paiaţa. Vreau să-l văd!” „Cu neputinţă, domnule!” i-am răspuns. Martin, a continuat Claude Gérard, greu ţi-ai putea face o idee despre încăpăţânata insistenţă a Paiaţei, care ţinea cu orice preţ să afle- unde eşti. Mi-a vorbit pe toate tonurile, de la cel mai ameninţător până la cel mai umil, şi-ţi mărturisesc că am fost într-adevăr mişcat. Dar am rămas inflexibil. Atunci, socotind că mă va tulbura prin sinceritate, mi-a mărturisit că el îmi furase odinioară banii şi mi-a pus în mână o pungă plină cu aur, ca să mă despăgubească. N-am vrut să primesc banii, spunându-i că tu mi-ai înapoiat acea sumă muncind de trei ori pe săptămână ca ajutor de dulgher. Paiaţa a mai făcut o ultimă încercare: mi-a spus că de aproape două luni, de când ajunsese să aibă o situaţie strălucită, nu se mai gândea decât cum să dea de tine. Că după nişte eforturi uriaşe izbutise să-ţi ia urma, iar acum, când dăduse de tine, eu nu voiam să-i îngădui să-şi vadă prietenul. În vorbele acelui tânăr ciudat era, cum să-ţi spun, un amestec de perfidie şi de sinceritate, de neruşinare şi de mare sensibilitate care m-a tulburat mult, dar tocmai acest lucru mi-a întărit hotărârea de a nu te lăsa să te întâlneşti cu Paiaţa. Cunosc mult prea bine oamenii, aşa că mi-am dat imediat seama că prietenul tău din copilărie nu ajunsese pe căi cinstite la acea viaţă de huzur pe care voia s-o împartă cu tine. Mi-a mărturisit, de altfel, cu o francheţe plină de cinism: „Eu nu mi-am câştigat banii trudind ca un prost, dar, pe legea mea, nici cea mai susceptibilă justiţie n-are motive să se uite în buzunarul meu!” Nădăjduind să-mi înfrângă rezistenţa, Paiaţa a venit aici trei zile în şir, din oraşul vecin unde trăsese. Convingându-se, în sfârşit, de zădărnicia eforturilor sale, până la urmă s-a hotărât să plece. Ultimele sale cuvinte, care mă aşteptam să fie amare şi pline de mânie, au fost, dimpotrivă, pline de respect. „Deşi mă crezi un hoţ de rând, mi-a spus, să ştii că nu sunt un dobitoc! Deşi tânăr, am şcoala vieţii! Mă pricep la oameni şi-mi dau seama că dumneata eşti un om deosebit. De asta, a adăugat el cu ironie,

ai ajuns să locuieşti într-un grajd!”

— Nu s-a schimbat deloc, i-am spus lui Claude Gérard.

— Da, acelaşi caracter, aşa cum mi l-ai descris tu… Acum însă a învăţat să se poarte cu lumea, vorbeşte cu uşurinţă, e mult mai cinic şi mai ironic decât mi-am închipuit. „La urma urmelor – mi-a spus – dumneata ai făcut din Martin un băiat de treabă; avea şi stofă pentru aşa ceva! Dumneata i-ai modelat firea cinstită şi curajoasă, căci Martin nu gusta răul decât cu vârful limbii, nu ca mine, care-l mestec cu toată gura! Rămâi cu bine, domnule! Poate că e mai bine pentru Martin să nu ne vedem. Oricum, te rog să-l îmbrăţişezi din partea mea… Din toată inima! Ah! dumneata eşti un om fericit! spuse ducându-şi brusc mâna la ochi. Spune-i că-l iubesc la fel de mult ca şi acum opt ani, deşi, dracu să mă ia, nu pricep de ce! Fiindcă n-am fost niciodată tandru, iar acum am devenit foarte dur. Dar asta n-are nicio importanţă. În ceea ce-l priveşte, nu m-am schimbat! Să-i spui acest lucru. Şi să-i mai spui că-l aparţin cu trup şi suflet, cu braţul şi cu punga, până la moarte, întocmai ca la lepuroaica… Şi dac-o veni vreodată la Paris, să mă caute la adresa asta… Să nu te temi pentru el… Uneori pot fi şi eu folositor unui om cinstit!”

— Şi care-i adresa? am strigat fără să vreau.

— Adresa, spuse Claude Gérard făcând un pas către măsuţa neagră din sertarul căreia scoase un plic sigilat, e aici. Am pus-o în plicul ăsta şi l-am închis. Odată ajuns la Paris, eşti liber să faci cum crezi..

Am apucat repede plicul pe care Claude mi l-a întins în tăcere. Apoi mi-a spus:

— Am ezitat multă vreme dacă să-ţi spun sau nu ceea ce-ai auzit… Acum îmi pare rău că nu ţi-am povestit mai demult acest lucru… Dar trebuia să mă asigur de tăria educaţiei pe care ţi-am dat-o, de fermitatea caracterului tău. Am ezitat, pentru că m-am temut de influenţa, adesea mult prea puternică, a unui prieten din copilărie. Nu trecea zi în care să nu-mi vorbeşti despre cei doi foşti amici ai tăi, regretând, e adevărat, că nu nimeriseră şi ei peste un om destoinic care să le călăuzească paşii în viaţă. Dar această preocupare nu făcea altceva decât să dovedească persistenţa afecţiunii tale pentru Basquine şi pentru Paiaţă.

— Fiindcă tot a venit vorba… Despre Basquine n-a zis nimic? am întrebat.

— Nimic.

— Sărmana fetiţă! Probabil că ea a fost cea ucisă…

— Să sperăm că nu, zise Claude. Apoi continuă: Ţi-am explicat de ce ţi-am ascuns întrevederea mea cu Paiaţa. Viitorul va hotărî dacă am avut sau nu dreptate să persist în hotărârea mea… Încă un cuvânt în legătură cu acest lucru… Dacă te-aş fi trimis la Paris fără niciun ban, fără niciun sprijin, fără o slujbă asigurată – ceea ce, de fapt, n-aş fi făcut pentru nimic în lume – Dumnezeu mi-e martor că nu ţi-aş fi suflat un cuvânt despre venirea Paiaţei aici… Dar tu te duci la Paris cu certitudinea că vei căpăta o slujbă onorabilă pe lângă o persoană onorabilă. Aşa că n-am de ce mă teme şi n-am de ce să fiu necăjit că ţi-am istorisit acest lucru.

— Nu, nu, Claude, n-ai de ce să te căieşti că mi-ai spus acest lucru!

Şi luând plicul în care se afla adresa prietenului meu, l-am rupt, însă numai pe jumătate, căci, trebuie să vă mărturisesc, nu ştiu ce putere de neînvins m-a împiedicat să-l rup de tot. Claude Gérard nu mă părăsise din ochi. Când a văzut că n-am rupt decât pe jumătate plicul în care se afla adresa Paiaţei, a surâs cu blândeţe şi mi-a spus:

— Te înţeleg, bietul meu Martin… Apoi a adăugat, însufleţindu-se: Hai, fără momente de slăbiciune! Să fim siguri pe noi! De ce să renunţi la ideea de a-ţi revedea un vechi prieten din copilărie? Doar pentru motivul că a continuat să meargă pe un drum greşit? Cine ştie dacă prietenia ta nu-l poate salva şi aduce pe calea cea bună? Dacă, de pildă, prietenul tău ar fi bolnav, l-ai lăsa să se prăpădească fără să-i dai o mână de ajutor? Nu, Martin, orice s-ar întâmpla, eu nu mă tem de întâlnirea ta cu Paiaţa! Tu n-ai nimic de pierdut, iar amicul tău n-are decât de câştigat! Acum, spuse el, după ce tăcu o vreme, acum, Martin, câteva cuvinte despre interesele mele personale. Protectorul tău, acceptând ca tu să îndeplineşti funcţia de secretar personal, mi-a scris ca să-mi spună că tot nu se socoate chit faţă de mine. De data-asta i-am acceptat ofertă, aşa că în scrisoarea asta de recomandare pe care i-o vei înmâna când vei ajunge la Paris, se mai află una în care îi cer o favoare… o mare favoare…

— O favoare, Claude?

— Da, Martin, şi te conjur să-i aminteşti de această rugăminte, ca nu cumva, luat de iureşul treburilor, să uite de ea.

— Şi ce favoare i-ai cerut?

— Comuna în care urmează să mă duc e situată foarte aproape de un mare oraş. Se prea poate ca acolo să se afle un ospiciu de nebuni. În acest caz…

— Înţeleg… E vorba de sărmana femeie nebună…

— Da, aş fi încântat dacă m-ar ajuta s-o transfer acolo… Aş putea s-o văd tot atât de des cât o văd şi aici… Iar îngrijirile mele i-au devenit acum mai necesare ca niciodată.

— Mai necesare ca niciodată? Cum adică?

Claude Gérard nu-mi răspunse; trăsăturile lui exprimau o jenă cumplită, roşi, ca şi cum ar fi fost vorba de un lucru de care s-ar fi simţit ruşinat.

— Nu-ţi pot vorbi despre acest nou necaz, îmi spuse el, pentru că nu mă pot gândi la acest lucru decât cu spaimă şi cu durere. Există unele lucruri atât de urâte, încât simţi o ruşine îngrozitoare doar cât le povesteşti. Totuşi, dacă îţi voi spune despre ce e vorba, vei înţelege importanţa rugăminţii mele privind mutarea acelei nefericite fiinţe în oraşul cel mai apropiat de locul unde voi munci. Credeam că mizeria, că degradarea umană nu pot merge mai departe de pierderea judecăţii; m-am înşelat! Da, ceea ce i s-a întâmplat acelei fiinţe nefericite îmi dovedeşte că m-am înşelat.

— Cum aşa?

— Ascultă… şi vei vedea că toate grozăviile la care ai fost martor în copilăria ta cât ai stat la circarii ăia sunt floare la ureche pe lângă această faptă josnică şi criminală, care s-a petrecut – printr-o ciudată coincidenţă – chiar a doua zi după ce l-am văzut pentru ultima oară pe prietenul tău aici… Dar pentru a ajunge la ceea ce s-a petrecut, sunt necesare câteva detalii. Ospiciul de nebuni are o grădină mare care într-o parte e mărginiră de nişte clădiri, iar în cealaltă, de gardul celui mai bun han din oraş. Sărmana femeie despre care îţi vorbesc, în ciuda cumplitelor necazuri prin care a trecut şi care au făcut-o să-şi piardă minţile, e încă de o frumuseţe remarcabilă…

Şi Claude Gérard îşi duse, tulburat, mâinile la ochi.

N-am îndrăznit să întrerup tăcerea; după o vreme, însă, a continuat:

— Îţi spuneam că e încă de o frumuseţe remarcabilă… Nebunia ei, la început furioasă, devenind, cu timpul, inofensivă, i s-a acordat o mare libertate. I se îngăduia să se plimbe într-un

colţ al grădinii care se învecina cu gardul hanului. Într-o seară – şi ţi-o repet, printr-o coincidenţă ciudată faptul s-a întâmplat chiar a doua zi după ce Paiaţa venise aici pentru ultima oară – în seara acelei zile, deci, acea nefericită, care se simţea mult mai bine când i se îngăduia să se plimbe după ce răsărea luna, se afla în acel colţ de grădină, când…

Claude Gérard făcu o nouă pauză, apoi continui:

— … printr-un mister până acum de nepătruns…

Dar învăţătorul nu-şi putu isprăvi povestirea, fiindcă un băiat dădu buzna peste noi şi spuse cu răsuflarea tăiată:

— Domnule învăţător! Droşca e la marginea satului… Nu poate aştepta mai mult de cinci minute, căci are o întârziere şi vizitiul se teme că nu va prinde din urmă diligenţa la popasul de poştă.

— Mai bine că s-a întâmplat aşa, spuse Claude Gérard, uşurat, ca şi cum ar fi scăpat de o povară, fiindcă nu ştiu dacă aş fi cutezat să-mi isprăvesc povestirea… Am să-ţi scriu, Martin…

Apoi Claude Gérard m-a îmbrăţişat.

Această despărţire mi-a căşunat o mare şi profundă durere. Şi culmea e că hazardul m-a făcut să sorb paharul amărăciunii până la fund. Droşca ce mă ducea la popasul de poştă unde trebuia să prind diligenta spre Paris trebuia să străbată, cât era de lung, tot desişul de ienuperi către care dădea fereastra lui Claude Gérard. Am străbătut astfel, pentru a părăsi satul, exact acelaşi drum pe care-l străbătusem odinioară împreună cu Paiaţa şi cu Basquine şi unde urma să ne reîntâlnim toţi trei, după furt. De pe bancheta pe care mă aflam aşezat, l-am văzut până departe pe Claude Gérard stând pe prichiciul ferestrei şi făcându-mi cu mâna semne de rămas bun. Abia mi-am putut înăbuşi suspinele. Droşca a dat colţul şi fereastra a dispărut. Apoi am ajuns pe movila unde se afla crucea cioplită din piatră la picioarele căreia găsisem şalul lui Basquine, plin de sânge. După un ceas, am ajuns la popasul de poştă şi m-am urcat în diligenta de Paris. Protectorul meu îmi plătise călătoria şi-mi dăduse şi avansul necesar ca să ajung în capitală îmbrăcat cât mai convenabil. Gândul că mă duceam la Paris, ambiţia atâtor oameni siliţi să trăiască în provincie, nu mă încânta deloc. Departe de asta, gândindu-mă la Claude Gérard şi la izolarea la care era condamnat, m-am îndreptat spre cel mai mare oraş al ţării cu sufletul plin de o tristeţe amestecată cu regrete şi cu o

oarecare teama că mă duceam într-un oraş atât de mare.

De îndată ce am ajuns, am coborât din diligenţă, am luat o trăsură, unde mi-am pus modestul meu bagaj, şi i-am spus vizitiului să mă ducă în strada Mont-Blanc, la numărul 90, adresa scrisă pe scrisoarea de recomandare pe care mi-o dăduse Claude Gérard. Era aproape trei după amiază când trăsura s-a oprit în faţa unei case foarte arătoase. Spre marea mea mirare, am văzut sub bolta aflată deasupra porţii pe unde intrau trăsurile două sau trei pâlcuri de oameni care discutau cu aprindere, în vreme ce câţiva servitori se tot duceau şi veneau, cu un aer foarte aferat. Căutând cu privirea loja portarului, m-am apropiat de pâlcurile de oameni şi am auzit aceste cuvinte stranii schimbate între diverşii interlocutori:

— E o mare nenorocire! A venit pe neaşteptate! Cine s-ar fi aşteptat la una ca asta? Şi când te gândeşti că nevasta şi copiii lui au ieşit să se plimbe... Ce veste groaznică pentru ei când se vor întoarce acasă! Da, e cumplit!

Deşi inexplicabile pentru mine, aceste cuvinte mi-au pricinuit o vagă nelinişte. M-am îndreptat către loja portarului: era goală. După ce am şovăit o vreme, m-am adresat unui servitor în livrea, care străbătea repede curtea, şi l-am întrebat:

— Pot vorbi cu domnul de Saint-Etienne?

Omul s-a oprit brusc, m-a privit ca şi cum întrebarea mea l-ar fi surprins şi indignat, apoi mi-a răspuns ridicând din umeri şi luând-o din loc:

— Văd că nu ştii, tinere, că domnul de Saint-Etienne a murit de apoplexie şi că i-au adus trupul acasă acum o jumătate de ceas!

Am rămas încremenit. Deşi această veste tristă era cât se poate de clară, nu voiam, nu puteam crede că era adevărată. Cu acea încăpăţânare copilărească, specifică disperaţilor care se agaţă şi de un pai, m-am apropiat de una dintre persoanele adunate în faţa porţii şi am întrebat:

— Credeţi într-adevăr, domnule, că domnul de Saint-Etienne a murit, aşa cum se zvoneşte?

— Cum adică se zvoneşte, domnule? Eram aici când, acum o jumătate de ceas, i-au adus trupul neînsufleţit, cu trăsura... E o mare nenorocire pentru familia lui!

— Oh, foarte mare! am strigat fără să vreau.

În câteva minute, mi se prăbuşise tot viitorul. Mă aflam la

Paris, fără niciun sprijin, doar cu câţiva bani în buzunar, căci din suma trimisă de protectorul meu lui Claude Gérard, ca să-mi plătească drumul şi hainele, îmi mai rămăseseră doar zece franci.

Primul meu gând a fost să mă întorc înapoi la Claude Gérard, dar drumul costa o sută douăzeci de franci, iar ca s-o pornesc pe jos, mi-ar fi trebuit cincisprezece sau douăzeci de zile. Năucit, inert, speriat, incapabil să iau vreo hotărâre, am rămas o vreme sub bolta de piatră pe unde intrau trăsurile şi de unde pâlcurile de oameni se retrăseseră. Portarul casei, observându-mă, m-a luat la rost:

— Ce faci acolo, tinere?

Am tresărit şi l-am privit cu un aer rătăcit. În sfârşit, adunându-mi curajul şi scoţând din buzunar scrisoarea de recomandare a lui Claude Gérard, i-am spus:

— Vai, domnule, am făcut două sute de leghe până aici să-i aduc această scrisoare domnului de Saint-Etienne, care urma să mă ia în slujba lui. Şi când am ajuns aici, am aflat că a murit…

Tristeţea, sinceritatea mea şi mai ales scrisoarea pe care o ţineam în mână l-au înduioşat pe portar. Acesta mi-a spus:

— Într-adevăr, sărmane tânăr, ai avut mare ghinion… Deşi îţi plâng de milă, nu te pot ajuta cu nimic. Trebuie să mai aştepţi câteva zile. Dacă ai o scrisoare de recomandaţie către răposatul domn de Saint-Etienne, poate că doamna va putea face ceva pentru dumneata… Acum însă cred că-ţi dai seama că nu poţi vorbi cu ea… Mai ai răbdare o vreme…

— Răbdare?! am strigat cu amărăciune. V-am mai spus că nu cunosc pe nimeni la Paris şi că n-am bani…

— Nu pot să te ajut cu nimic, tinere! Vino peste cincisprezece zile. Poate că atunci vei putea vorbi cu doamna, îmi spuse portarul, conducându-mă către poarta pe care o încuie în urma mea.

Stăpânit de gândul întrevederii cu domnul de Saint-Etienne, năucit de cele întâmplate, am uitat complet de trăsura cu care venisem şi care mă aştepta în stradă, trăsură în care îmi lăsasem şi micul meu pachet cu cele câteva boarfe pe care le aveam.

— Deci mă plăteşti cu ora, tinere? spuse vizitiul după ce uşa casei domnului de Saint-Etienne se închise în urma mea. Noroc că m-am uitat la ceas când am plecat… Era două şi douăzeci şi cinci… încotro o luăm?

— Încotro o luăm?

Într-adevăr, unde urma să mă duc? Brusc, mi-am adus aminte de Paiaţa. „Ce noroc! mi-am zis. Ce bine a făcut Claude Gérard că m-a obligat să-i păstrez adresa!” Deschizând imediat plicul în care se afla adresa, am găsit o carte de vizită satinată, unde erau gravate, cu nişte litere foarte mici, următoarele cuvinte:

„Căpitanul Hector Bambochio,
Strada Richelieu, 19”.

— Du-mă în strada Richelieu la numărul 19, i-am spus vizitiului. E departe de aici?

— La doi paşi…

Şi trăsura o porni către strada Richelieu. Uitasem tot: şi cumplita incertitudine în privinţa viitorului, şi temerile în legătură cu influenţa nefastă a Paiaţei; mă duceam să-l revăd, după o despărţire de opt ani, pe el, care mă iubise tot timpul! Demersul lui pe lângă Claude Gérard mi-o dovedise din plin. Poate că, cine ştie, prin Paiaţa aveam să aflu ceva şi despre Basquine… Pentru prima oară, de foarte multă vreme, am simţit o bucurie fără margini, o emoţie cu atât mai plăcută, cu cât fusesem mai înainte de disperat. Trăsura se opri la începutul unei străzi zgomotoase şi strălucitoare; căci ne aflam la sfârşitul lui decembrie şi, deşi era încă ziuă, prăvăliile începuseră să-şi aprindă luminile. Eram uluit de atâta strălucire, uluit de atâta zgomot şi sub impresia bucuriei pe care o resimţeam gândindu-mă la prietenul meu, am început să observ că Parisul oferea un spectacol într-adevăr feeric. Am coborât din trăsură şi am intrat într-o casă somptuoasă, unde l-am întrebat pe portar:

— Căpitanul Hector Bambochio e acasă, domnule?

— Căpitanul Hector Bambochio! strigă portarul rostind acest nume cu o deosebită consideraţie, cu mult respect şi mai ales cu mult regret. Vai, domnule, au trecut şase luni de când l-am pierdut ca…

— A murit? am strigat.

— Să moară? Nu, ferească Dumnezeu de o astfel de nenorocire! Tocmai căpitanul Hector, unul dintre eliberatorii Texasului?! Un senior atât de generos… Atât de prietenos, de vesel, de copilăros… Nu. Nu. N-a murit, am vrut să spun doar că au trecut şase luni de când l-am pierdut ca locatar.

Paiaţa, eliberatorul Texasului? Faptul m-a surprins grozav, dar

în naiva mea credulitate, nu mi s-a părut cu neputinţă ca prietenul meu să fi emigrat câţiva ani în Lumea Nouă, unde, probabil, îşi câştigase gradul de căpitan. Curajul şi energia Paiaţei făceau ca această supoziţie să stea în picioare. Fericit să aud vorbindu-se despre prietenul meu cu atâta respect şi simpatie, graba mea de a-l revedea crescu, aşa că l-am întrebat pe portar:

— Şi în momentul de faţă unde locuieşte căpitanul?

— În strada Seine-Saint-Germain, la „Hotel du Midi”. Domnul căpitan a părăsit superbul apartament pe care-l închiriase şi-l mobilase în această casă pentru că acest cartier era prea zgomotos pentru tatăl său, marchizul.

— Tatăl său, marchizul? am întrebat mirat, căci Paiaţa, fiul unui marchiz, mă uluia în cu totul alt mod decât Paiaţa, devenit peste noapte căpitan şi eliberator al Texasului! Tatăl său, marchizul? am repetat.

— Da, domnule, zise vorbăreţul portar, se pare că nu ştiţi că domnul marchiz Annibal Bambochio, tatăl căpitanului Hector, a sosit la Paris ca să asiste la căsătoria fiului său…

— Căsătoria căpitanului?

— Sigur! O căsătorie grandioasă! îmi spuse portarul, cu un aer confidenţial. E vorba de fata unui grande de Spania… Asta e mult mai mare decât un duce; cel puţin aşa mi-a spus căpitanul.

— Fata unui grande de Spania? am întrebat eu, năucit de uimire.

— Nici mai mult, nici mai puţin. Când a plecat, căpitanul mi-a spus: „Ascultă, camarade… (căpitanul spunea la toată lumea „camarade”, chiar şi slugilor, care s-ar fi aruncat în foc pentru el), adăugă, în paranteză, portarul. Apoi continuă: „Ascultă, camarade, mi-a zis căpitanul, după ce mă voi instala în palatul lui tata-socru, în capitala Spaniei, am să te iau în garda mea de elveţieni, unde vei purta halebardă…” Ei, poate că domnul căpitan m-o fi uitat de mult, adăugă portarul, oftând… Dar din moment ce-l cunoaşteţi… poate că puneţi o vorbă bună pentru mine şi-l rugaţi să-şi ţină făgăduiala…

— Sigur! Îl cunosc bine pe căpitan şi am să-i amintesc să-şi ţină făgăduiala…

Simţeam cum mă apucă ameţeala: Paiaţa însurându-se cu fiica unui grande de Spania! În ciuda credulităţii mele, acest lucru mi se păru totuşi cu neputinţă; dar mai apoi, orbit de

prietenie, de dragostea ce i-o purtam, mi-am zis: „Şi, la urma urmei, de ce nu? Paiaţa e tânăr, frumos, cutezător, întreprinzător; după felul cum discutase cu Claude Gérard, părea că se deşteptase, se cultivase… De ce adică să nu fi sucit mintea unei tinere de neam? E căpitan, iar uniforma nivelează toate inegalităţile.” Simţeam atâta plăcere să aud vorbindu-se despre Paiaţa, încât nu m-am putut abţine să nu-l întreb pe portar:

— Deci căpitanul era un om iubit?…

— Iubit, domnule? Păi cum să nu-l iubeşti când vedeai cum îi curge aurul printre degete? Zău dacă am mai întâlnit un om ca el! Iată un exemplu: îşi cumpărase o mobilă superbă pe care n-a păstrat-o decât şase luni, fiindcă s-a mutat împreună cu tatăl său în foburgul Saint-Germain. Ei bine, a revândut acea mobilă tapiţerului doar cu un sfert din cât valora, fără niciun fel de tocmeală. N-a păstrat decât sufrageria, şi ştiţi de ce? Ca să le-o dea băieţilor care căraseră mobila drept bacşiş! Un bacşiş de peste două mii de franci! Când a plecat, mie mi-a dat drept bacşiş un contrabas cu un arcuş superb, montat în aur, şi un urs îmblânzit pe care-l ţinea în grădină. Am vândut contrabasul cu o sută cincizeci de franci, iar ursul l-am vândut Grădinii zoologice cu două sute de franci. Păi cum să nu iubeşti un astfel de om?

— Deci căpitanul avea inimă bună?

— Nemaipomenită, domnule! Plătea totul cu bani peşin, fără să se tocmească. Doar că lua foc cam repede, ca praful de puşcă! Nu se sinchisea dacă dădea cuiva un picior sau un pumn în plus. Dar puteai să te mai superi pe el când îţi dădea asemenea bacşişuri?

Acest servilism interesat m-a scârbit. Paiaţa mi se păruse întotdeauna a fi un tânăr risipitor şi brutal; îmi cunoşteam mult prea bine prietenul din copilărie ca să mă mai mir de aceste revelaţii. Speram, înainte de a părăsi acea casă, să aflu veşti despre Basquine, aşa că, uşor încurcat, l-am întrebat pe portar:

— Spune-mi, pe la căpitan nu venea şi o tânără blondă, cu ochi mari, negri?

— O tânără? Ah, domnule, poate vrei să spui duzini de tinere! Căci căpitanul era cam ştrengar. Mica lui spaniolă va trebui să caşte bine ochii ei frumoşi, deşi ar fi mult mai bine să-i închidă, prefăcându-se că n-a văzut nimic.

— Tânără despre care vorbesc eu se numeşte Basquine, am spus şovăind.

— Basquine? N-am auzit de ea, zise portarul. Dar mai ştii? Cum niciuna dintre drăguţele care veneau la căpitan nu-şi spuneau numele, se poate să fi venit şi ea, ca altele.

Nu ştiu de ce, inima mea – la început atât de bucuroasă – a început să mi se strângă din ce în ce mai tare. L-am întrebat pe portar:

— Domnule, vrei să fii atât de drăguţ şi să-mi scrii adresa căpitanului?

— Cu multă plăcere, domnule! Ce nu fac eu pentru un bun prieten al căpitanului?

Şi omul mi-a dat o hârtie pe care scria: *Domnul căpitan Hector Bambochio, strada Seine-Saint-Gennain, Hotel du Midi*. I-am întins acea hârtie vizitiului, apoi m-am urcat în trăsură. Portarul mi-a ridicat respectuos scăriţa, apoi mi-a zis:

— Domnule, vă rog să nu uitaţi să-i amintiţi căpitanului de slujba pe care mi-a făgăduit-o...

— N-am să uit, i-am răspuns.

Între timp, se întunecase. Gândindu-mă cu mai mult sânge rece la toată povestea asta, în ciuda faptului că nu cunoşteam nici lumea, nici oamenii, mi-am dat seama de tot ceea ce era exagerare şi minciună în ceea ce-mi istorisise portarul, cât de aventuroasă şi de riscantă trebuie să fi fost viaţa Paiaţei, dar, cu toate astea sau poate tocmai pentru asta, nerăbdarea mea de a-l vedea spori şi mai mult.

După câtva timp, trăsura se opri într-o stradă întunecoasă şi pustie, al cărei aspect contrasta puternic cu strada animată şi luminată feeric pe care abia o părăsisem.

— Asta-i, *Hotel du Midi*? l-am întrebat pe vizitiu, întrucât locuinţa mi s-a părut mult prea modestă pentru seniorul marchiz Annibal Bambochio, presupusul tată al Paiaţei.

— Aici, tinere! Uită-te la firmă, zise vizitiul, arătându-mi un fel de colivie lungă de sticlă, luminată pe dinăuntru şi pe care scria cu litere roşii: *Hotel du Midi*. Am intrat pe pipăite într-o alee şi m-am oprit în faţa unei luminiţe care ieşea dintr-o odaie, a cărei uşă avea, în jumătatea de sus, geam. O femeie sărăcăcios îmbrăcată aţipise pe scaunul de lângă sobă. În spatele ei, am văzut un fel de scândură lată, numerotată şi plină de cuie în care atârnau numeroase chei.

— Doamnă, i-am spus femeii, deschizând fereastra aflată în partea de sus a uşii, căpitanul Bambochio locuieşte la

dumneavoastră?

— Căpitanul! strigă femeia. Căpitanul, hai?! Rostind acest cuvânt, se înfurie brusc, vocea îi deveni din ce în ce mai stridentă, continuând cu o volubilitate pe care nu mi-am dat osteneala s-o întrerup: Căpitanul a spălat putina de aici! Slavă Domnului! Trag nădejde că nu va mai călca niciodată în casa mea! Căci n-am văzut de când sunt un zurbagiu mai brutal, mai certăreţ şi mai scandalagiu ca el! Şase dintre locatari au plecat, părăsindu-şi odăile, nevrând să mai rămână sub acelaşi acoperiş cu şnapanul ăla! A rănit doi studenţi în duel din pricina unei târfuliţe care trăia cu el şi i-a spart doi dinţi nepotului meu pentru că bietul băiat s-a plâns că era obligat să-i deschidă uşa la nişte ore imposibile, în toiul nopţii… Proprietarul s-a văzut silit să-l scoată din casa lui cu jandarmii pe banditul ăla care pusese mâna pe cele mai frumoase camere de la etajul întâi! Italian hoţ şi şmecher! Ducă-se! Eu, una, ştiu c-am să-mi aduc aminte de el cât oi trăi!

Nedorind să mai aud nimic, i-am zis femeii:

— Aţi putea, doamnă, să-mi spuneţi unde locuieşte căpitanul acum?

— Nu-s sluga dumitale, mă repezi cu grosolănie femeia, n-ai decât să-l cauţi pe banditul ăla unde pofteşti!

Acest răspuns m-a speriat. Ultima, singura mea speranţă era să mă întâlnesc cu Paiaţa. Indiferent de situaţia în care se afla, eram destul de sigur de mine pentru a nu mă mai teme că ar mai putea avea vreo influenţă proastă asupra mea. Apoi, eram pe deplin convins de prietenia lui şi – trebuie s-o mărturisesc cinstit – de inteligenţa lui, fiind sigur că era în stare să mă scoată din încurcătura în care mă aflam şi încă într-un mod destul de onorabil.

Am insistat deci, rugând-o pe femeie să-mi spună unde se mutase Paiaţa. Schimbându-şi brusc atitudinea, femeia strigă:

— La urma urmei, de ce să nu-ţi spun? Am să te rog însă, dac-ai să-l vezi, să-i zici că dac-o avea ghinionul să mai pună piciorul aici, va fi primit de jandarmi şi de comisar! Caută-l la bariera Clondirului, în fundătura Vulpii, numărul 1.

— Mulţumesc, doamnă, am spus îndepărtându-mă repede, de teamă să nu uit acea adresă ciudată, pe care i-am repetat-o vizitiului.

— La dracu! îmi răspunse el. E ca şi cum mi-ai spune: „Hai la

Moscova!” Păi ştii cât avem de făcut până acolo? Cel puţin un ceas! Să mergem deci până la bariera Clondirului… E cunoscută ca un cal breaz… Dar să ştii că de fundătura Vulpii n-am auzit. Şi totuşi e multă vreme de când bat străzile Parisului. Dar, mă rog, vom întreba şi noi unde e…

Şi trăsura o porni din loc. Tristeţea mea spori odată cu neliniştea. Începeam a mă teme că nu-mi voi găsi prietenul. Dacă, după ce-l voi urmări astfel, din adresă în adresă, nu voi da de el? Ce voi face? Ce se va întâmpla cu mine?

Capitolul XXVII

Martin continuă cercetările. Fundătura Vulpii. Crâşma „La trei butoaie”. O întâlnire ciudată. Ologul.

După ce am străbătut numeroase cartiere pustii, am intrat pe o stradă ceva mai animată. Trăsura se opri în faţa unei crâşme, apoi l-am auzit pe vizitiu întrebând pe câţiva beţivani aflaţi în pragul acelei taverne:

— Ia spuneţi-mi, oameni buni, unde-i fundătura Vulpii?

— După ce-ai trecut bariera, ia-o pe prima stradă la stânga, apoi la dreapta şi din nou la dreapta… Pe urmă vine o bucată de câmp gol şi ai ajuns… zise unul dintre cei aflaţi în prag.

— Mulţumesc, răspunse vizitiul.

— Stai, amice, spuse un altul, ştii că trăsurile nu pot intra în fundătură? Va trebui să opreşti la crucea de la răspântie pe sub ale cărei braţe nu se poate strecura decât omul…

— Dacă ai putea trece, sigur că ţi s-ar da o decoraţie, fiindcă ai fi primul vizitiu care ar ajunge cu trăsura în fundătura Vulpii…

— Bine, bine, glumeţilor! răspunse tare vizitiul, pe care l-am auzit mai apoi înjurând printre dinţi în timp ce-şi biciuia caii, mânându-i furios.

După ce am lăsat bariera în urmă, am străbătut una sau două străduţe complet cufundate în beznă şi pustii, riscând să ne răsturnăm în vreuna din gropile de pe drum, am străbătut bucata de câmp, apoi ne-am oprit. Vizitiul mi-a deschis uşa şi mi-a zis, fără să-şi ascundă proasta dispoziţie:

— Mii de draci! Halal drum! Poţi să te lauzi, tinere, că ai cunoştinţe în tot soiul de cartiere, începând cu palatele din Chaussee d’Antin şi până la maghernițele din fundătura Vulpii! În

plus, au trecut mai bine de opt ore de când n-am pus nimic în gură, nici eu şi nici bieţii cai, care trebuie să-şi mănânce ovăzul. Stai mult aici?

— Doar cât văd dacă persoana pe care o caut e acasă, i-am răspuns vizitiului. Dacă este, vin să-mi iau pachetul. Oricum, nu mă vei aştepta mult.

Şi îndepărtându-mă de trăsură, am intrat într-o fundătură, îngustă, mocirloasă, infectă, mărginită mai mult de nişte cocioabe decât de case, murdare şi întunecate, dintre care doar câteva erau luminate în interior. Mi se spusese să-mi caut prietenul la numărul 1. Dar cum, din pricina întunericului, nu puteam distinge nimic, am bătut la uşa primei case din fundătură. După o tăcere îndelungată, am auzit nişte paşi târându-se şi o voce întrebând, de dincolo de uşă:

— Cine e?

— Aici e numărul 1 din fundătura Vulpii?

— Peste drum, tâmpitule! Aici e numărul 2! mi-a răspuns vocea de dincolo de uşă.

Am traversat şi am bătut la uşa unei case care mi s-a părut mai puţin dărăpănată decât celelalte. Cele două ferestre de la parter erau acoperite cu obloane, prin crăpăturile cărora am zărit lumină. Deşi am bătut de două ori, nu mi-a deschis nimeni. Totuşi, mi s-a părut că aud paşi grăbiţi prin casă, ba chiar au ajuns la urechile mele şi câteva cuvinte:

— Grăbiţi-vă… Hai, grăbiţi-vă…

Nerăbdător, am bătut din nou, mult mai tare.

În sfârşit, una dintre ferestre s-a întredeschis şi o voce răguşită m-a întrebat prin oblon:

— Cine e?

— Aici e numărul 1 din fundătura Vulpii?

— Da.

— Căpitanul Hector Bambochio e acasă?

— Aici nu stă niciun căpitan, mi-a răspuns vocea şi a închis geamul.

„Iată că de ce mă temeam n-am scăpat! mi-am spus plin de disperare. I-am pierdut urma Paiaţei! Ce mă fac, Doamne, ce mă fac?”

Continuând să trag cu urechea, am auzit în casă câteva glasuri. Înainte de a pleca, am mai zăbovit un moment. Şi iată că fereastra s-a întredeschis din nou şi acelaşi glas răguşit mi-a

şoptit:

— Ei, omule! Mai eşti acolo?

— Da, ce doriţi?

— Aici nu stă niciun căpitan… cum ai zis că-l cheamă?

— Hector Bambochio…

— Mda… Dar acum nu-i aici. Însă poate ai vrea să-l vezi pe unul cu numele de Paiaţa…

— Păi pe el îl caut! am strigat simţind cum îmi renaşte speranţa. Asta-i numele lui adevărat. Acum însă, nu ştiu de ce, văd că-şi spune Bambochio!

— A, deci nu ştii de ce-şi zice aşa? zise celălalt cu neîncredere.

Şi şuşotelile din dosul oblonului reîncepură, apoi, după câteva momente, răguşitul mă întrebă:

— Cunoşti parola?

— Parola? Asta ce mai e?

— Nimic… O glumă… Noapte bună! strigă răguşitul.

Şi a închis din nou geamul. Nevrând să renunţ la singura, la ultima speranţă care-mi mai rămăsese, am bătut din nou în oblon, strigând:

— Hei, domnule, te rog ascultă-mă! Sunt un prieten din copilărie al Paiaţei. Am sosit azi la Paris, unde calc pentru prima oară. Ca să-ţi dovedesc că-mi cunosc bine prietenul pe care nu l-am văzut de opt ani, ei bine, află că Paiaţa are tatuate pe piept cuvintele: *„Lui Martin, prietenia mea pe viaţă, 15 decembrie 1825”*. Iar Martin sunt eu!

Poate că sinceritatea tonului meu şi amănuntele pe care le-am dat au risipit, în parte, bănuielile celor din casă, căci, după un nou conciliabul în dosul oblonului, răguşitul mi-a spus:

— Ştii unde e crâşma „La trei butoaie”?

— Ţi-am spus că am sosit azi la Paris! Nu ştiu unde e crâşma asta!

— Întreabă pe cineva, la bariera Clondirului, şi o să te lămurească. „La trei butoaie”… Nu-i departe. Îl vei găsi acolo pe prietenul tău, în fiecare noapte între orele unsprezece şi douăsprezece…

— Paiaţa nu locuieşte aici?

— Noapte bună…

Şi fereastra s-a închis, de data asta în mod definitiv, fiindcă, în ciuda insistenţelor şi rugăminţilor mele, nu s-a mai deschis şi deci n-am putut afla unde stătea Paiaţa. Oricât de nesigură ar fi

fost nădejdea care-mi mai rămăsese, cel puţin aveam certitudinea că prietenul meu se afla în Paris şi că poate aveam şansa să-l întâlnesc chiar în noaptea aceea.

— Ştii unde e crâşma „La trei butoaie” l-am întrebat pe vizitiu când am ajuns la trăsură. Mi s-a spus că nu e departe de aici. Odată ajuns la acea crâşmă, vei putea să te duci să le dai de mâncare cailor şi să mănând şi dumneata!

— Crâşma „La trei butoaie”? Cum să n-o cunosc! a răspuns vesel vizitiul. Duminică şi luni seară staţionez adesea în faţa ei! Ehei, tinere, în faţa unui astfel de loc poţi să mă laşi să te aştept cât vrei! Fiindcă nici eu şi nici caii mei nu ne vom plânge! în zece minute vei fi acolo!

După care ne-am îndreptat spre crâşma „La trei butoaie”.

Pentru prima oară mi-a venit în minte gândul că trăsura cu care tot colindam de pe la ora două şi ceva avea să coste probabil enorm pentru buzunarul meu atât de slab garnisit. Dar necunoscând câtuşi de puţin Parisul, fusesem silit să recurg la acest mijloc de transport impus de însăşi natura căutărilor mele. Văzând că aceste căutări se apropiau de sfârşit, am hotărât ca mai întâi să plătesc trăsura, dar, cedând unui gând neghiob, absurd, pe care poate că-l vor înţelege toţi cei care s-au aflat într-o situaţie asemănătoare cu a mea, n-am avut curajul să renunţ la trăsură înainte de a mă întâlni cu Paiaţa. De ce mai păstram acea trăsură atât de costisitoare şi de inutilă pentru mine? Pentru că – fără nicio cunoştinţă în acel oraş imens – mi se părea că vizitiul cu care mă plimbasem atâtea ceasuri nu mai era un străin pentru mine. Sigur că la ora asta, o asemenea idee mi se pare tristă şi stupidă; dar când îmi amintesc de spaima pe care o simţeam când îmi spuneam: „Dacă nu-mi găsesc prietenul în seara asta, sunt singur în acest imens oraş, singur, fără bani şi fără să cunosc pe nimeni”, sigur că vedeam în vizitiu o cunoştinţă. Aşa că atunci când trăsura s-a oprit în faţa crâşmei „La trei butoaie”, i-am zis vizitiului:

— Aşteaptă-mă… Am să rămân aici o vreme…

— Şi cu pachetul ăsta ce fac?

— Lasă-l acolo unde e.

— Ca să ţi-l fure careva, nu? Ca să fiu sigur de el, uite, îl vâr într-una din lăzile mele! Şi vai de capul celui care va cotrobăi prin ea!

Această precauţie l-a făcut pe vizitiu să crească şi mai mult în

ochii mei. Brusc, chipul acelui om destul de în vârstă mi s-a părut deosebit de cinstit şi de sincer. O clipă, am simţit dorinţa să-l poftesc să mănânce împreună cu mine, căci eram leşinat de foame şi de oboseală şi voiam să profit de ocazie şi să mai prind puteri. Dar n-am cutezat să-l invit, nu din mândrie, ci dintr-un sentiment cu totul contrar: mă temeam ca vizitiul să nu mă refuze. Aşa că, în vreme ce el îmi păzea pachetul, eu am intrat în crâşma aproape pustie la ora aceea. Am întâlnit totuşi câţiva consumatori, care, după veşminte, vorbă şi comportare, se vedea că erau muncitori. Spaima prin care trecusem în fundătura Vulpii începu să-mi dispară. Nu mi se părea de rău augur faptul că prietenul meu frecventa o crâşmă curată, la care se cinsteau cu câte un pahar cu vin câţiva oameni de treabă.

Aşezându-mă într-un colţ izolat, cu faţa spre uşă, ca să-mi văd prietenul dac-ar fi intrat, am cerut o porţie modestă de friptură, o bucată de pâine şi un pahar cu apă. M-am uitat la ceas: era zece. Mai aveam deci de aşteptat o oră sau două.

Tot îndreptându-mi ochii spre uşă ori de câte ori aceasta se deschidea, am văzut intrând, la un moment dat, un bărbat care putea să aibă vreo 25 de ani. Era înalt şi zvelt. Chipul său mă impresionă atât prin trăsăturile sale regulate, cât şi prin rara şi bărbăteasca sa frumuseţe, deşi aceasta frumuseţe era uşor ofilită. Pielea feţei părea cu atât mai albă, cu cât sprâncenele şi favoriţii, destul de lungi, erau foarte negri, şi cu cât paltonul negru, pe care-l purta omul, era închis până la ultimul nasture de sus, nelăsând să i se vadă nici gulerul cămăşii, nici cravata. Încălţămintea şi pantalonii acelui personaj erau murdare de noroi, iar pe cap avea o caschetă mototolită.

În ciuda acelor veşminte îndoielnice, sau mai curând din pricina contrastului pe care-l ofereau cu chipul lui atât de frumos şi de distins, nu se putea să nu fii izbit de aspectul său; făcând câţiva paşi prin cârciumă, se apropie de locul unde mă aflam eu; abia atunci am observat că se cam clătina pe picioare şi că privirea lui avea acea fixitate mohorâtă, specifică oamenilor beţi.

După câteva clipe, fie din întâmplare, fie pentru că aşa voia, omul se îndreptă spre masa mea, deşi aproape toate celelalte mese erau goale, şi ocupă scaunul din dreapta. După ce se aşeză cu greutate, ca şi cum picioarele i s-ar fi îngreunat brusc, rămase o clipă nemişcat, apoi îşi scoase cascheta şi, crezând că şi-o aşază pe banca de lângă el, îi dădu drumul jos. Cedând unui

imbold firesc, sporit poate şi de impresia pe care mi-o făcuse personajul, m-am aplecat şi i-am ridicat cascheta, apoi am aşezat-o pe banca de lângă el. Vecinul meu, observând acest lucru, îmi spuse pe un ton plin de curtoazie, înclinându-se uşor către mine:

— Mii de scuze pentru deranjul pe care vi l-am pricinuit, domnule, şi mii de mulţumiri pentru gestul dumneavoastră plin de amabilitate.

Nu avusesem, în viaţa mea, nici cea mai mică idee despre ceea ce se numeşte „lumea bună”. Dar auzindu-l pe vecinul meu vorbind astfel, nu ştiu ce instinct m-a făcut să-mi dau seama că numai un om din lumea mare s-ar fi putut exprima astfel. Apoi, lucru ciudat, în puţinul timp cât mi-a vorbit, omul şi-a părăsit masca mohorâtă şi a devenit plin de graţie şi de amabilitate. Apoi şi-a reluat imediat masca impasibilă. Un băiat de prăvălie, apropiindu-se de el, i-a zis fără fasoane:

— Ce doreşti, amice?

— O sticlă cu rachiu, răspunse, cu limba uşor împleticită, vecinul meu, şi tonul aproape răguşit al vocii sale mi se păru cu totul altul decât cel cu care-mi vorbise mie.

— Poate vrei să spui un pahar… zise băiatul.

— Am cerut o sticlă cu rachiu şi ţi-o plătesc pe loc… răspunse vecinul meu, mereu imperturbabil. Apoi, scotocindu-se prin buzunarul de la jiletcă, scoase mai multe monede de aur, apucă una şi-o aruncă pe muşamaua de pe masă.

Băiatul, surprins, se uită lung la client. Apoi, luând moneda de aur, se uită la ea cu mirare şi cu o uşoară neîncredere, inspirată, desigur, de hainele sărăcăcioase ale consumatorului.

— Du-te şi arunc-o pe tejghea… să vezi cum sună… zise vecinul meu, la fel de impasibil şi fără să pară câtuşi de puţin jignit de bănuiala băiatului.

Acesta, prea puţin obişnuit cu delicatesurile, se duse la tejghea şi dădu moneda stăpânului său, care o făcu să sune de câteva ori, după care băiatul veni şi spuse:

— E bună…

— Atunci adu-mi o sticla cu rachiu, zise vecinul meu cu vocea lui lentă şi uşor răguşită.

— O sticlă sigilată, domnule? întrebă, de data asta băiatul, cu un oarecare respect. Asta e cel mai bun rachiu pe care-l avem noi…

— Dimpotrivă… O sticlă cu rachiu din cel mai prost, cu care-i serviţi pe cei ce adună zdrenţe de prin gunoaie când vin şi binevoiesc să vi-l plătească!

— Ăsta-i englez, şopti băiatul şi se îndepărtă.

Mă uitam din ce în ce mai curios la acel om, fără să scap însă din vedere uşa, în cadrul căreia nădăjduiam să-l văd apărând pe prietenul meu Paiaţa.

Băiatul se întoarse şi aşeză sticla şi un pahar mic pe masă, împreună cu restul de bani.

— Dă-mi un pahar mare, zise vecinul meu, şi, împingând cu degetul o monedă de douăzeci de bănuţi, îi făcu semn băiatului s-o ia drept bacşiş.

— Ăsta-i un milord, zise încet băiatul, alergând să caute un pahar mare, pe care îl aduse în grabă.

Vecinul meu vârî restul în buzunar, fără să-l numere, îşi umplu o jumătate de pahar cu rachiu şi-l dădu pe gât dintr-o sorbitură. Apoi, sprijinindu-şi ceafa de peretele de care era rezemat scaunul, rămase nemişcat, privind în gol şi bătând cu degetele pe muşamaua de pe masă. Mă uitam la el pe furiş. Trăsăturile, până atunci mohorâte, începură a i se mai destinde. Surâse de două sau de trei ori cu un aer foarte blând şi foarte fin, ridică din umeri, murmură un fragment dintr-un cântec, apoi recăzu în impasibilitatea de la început. Aducându-mi aminte de copilăria mea, am început să mă gândesc la Paiaţa. Dar un zgomot uşor m-a smuls din reveria mea. Întorcând capul către vecinul meu, am văzut că vărsase jumătate din conţinutul paharului pe masă. După ce dădu peste cap ceea ce mai rămăsese, cedând probabil unuia din acele capricii copilăreşti datorate beţiei, îşi înmuie degetul arătător în băltoaca de rachiu de pe masă şi începu să tragă nişte linii bizare. Urmăream mişcările acelui necunoscut cu atât mai multă atenţie cu cât mâna acelui om, de o albeaţă desăvârşită, cu unghii lungi şi lustruite, era remarcabil de frumoasă. Pe degete, purta mai multe inele de format diferit; unul dintre ele, împodobit cu o piatră roşie, mi s-a părut că are pe el o coroană princiară. Urmăream plin de curiozitate evoluţiile degetului vecinului meu, care, renunţând la liniile lui bizare, începu a trasa nişte litere mari. Astfel desenă mai întâi un R, apoi un E… Pe urmă un G mare. Urmă un I, apoi un N şi un E… Deci numele trasat pe masă, de degetul necunoscutului, era REGINE…

E cu neputinţă să vă spun ce-am simţit atunci. Nu mi-a trecut nicio secundă prin minte că numele de Régine putea să aparţină şi altei fete, aşa că mi-am zis: „Deci Régine e la Paris… Iar omul acesta tânăr şi frumos, nobil şi bogat, probabil că o iubeşte…” Apoi omul a râs uşor, a rostit câteva cuvinte de neînţeles, şi-a încrucişat braţele pe masă, şi-a pus capul pe ele şi a adormit buştean…

Când uşa cârciumii s-a deschis din nou, nu mi-am putut reţine o tresărire de spaimă involuntară: căci în cadrul ei se ivise chipul sinistru al Ologului. De opt ani de când nu-l mai văzusem, chipul lui părea şi mai bronzat ca odinioară, şi deşi părea la fel de robust şi de energic, părul aproape îi albise; încolo, era îmbrăcat destul de curat. Rămase în prag ca şi cum s-ar fi temut să intre în cârciumă, părea neliniştit şi speriat. Vârându-şi capul prin uşa întredeschisă, spuse cârciumarului, cu vocea lui răguşită (era identică cu cea care-mi vorbise în fundătura Vulpii):

— Paiaţa n-a venit în seara asta?

— Nu, îi răspunse tăios cârciumarul, ca şi cum ar fi vrut să se debaraseze cât mai repede de acel oaspete nedorit.

— Dacă mai vine astă-seară, adăugă grăbit Ologul, să-i spui să nu vină acasă în noaptea asta, fiindcă soba fumegă… O să înţeleagă el despre ce-i vorba… îi spui, nu-i aşa?

— Bine, bine, zise cârciumarul, ducându-se să închidă uşa în nasul Ologului. Apoi adăugă, vorbindu-şi sieşi: Duceţi-vă dracului, adunătură de ticăloşi!

Capitolul XXVIII

Prima noapte la Paris. Un vizitiu compătimitor. Patul de patru bănuţi. Lui Martin i se fură hainele. Sfatul celui care închiria paturi.

Acum nu mai aveam niciun dubiu. Ologul reînnodase legătura cu Paiaţa; căci despre el trebuie să fi fost vorba când tâlharul, intrând în cârciumă, strigase cu un aer speriat: „Să nu vină acasă în noaptea asta, fiindcă soba fumegă… O să înţeleagă el…” Fără să pot pătrunde sensul acestor cuvinte misterioase, mi-am dat totuşi seama că atât el, cât şi Paiaţa erau în pericol. Ideea unei vieţi în comun cu acel tâlhar nu numai că mă făcu să tremur pentru prietenul meu, dar mă puse într-o încurcătură cumplită:

acum nu mai cutezam, aşa cum avusesem de gând, să-l întreb pe cârciumar ce-mi putea spune despre prietenul meu din copilărie, ca să ştiu dacă puteam fi sigur că aveam să-l văd în seara aceea. După felul cum l-a primit pe Olog, n-am mai îndrăznit să întreb nimic. Totuşi, văzând că vremea trece, gândindu-mă la situaţia jalnică în care mă aflam, am lăsat la o parte orice ezitare şi, apropiindu-mă de tejghea ca să-mi plătesc mâncarea, am observat că toţi consumatorii dispăruseră; nu mai rămăsesem în cârciumă decât eu şi cu vecinul meu, care dormea buştean. Această singurătate mi-a dat curaj, aşa că m-am adresat cârciumarului:

— Cât vă datorez, domnule?

— Şase bănuţi friptura, doi pâinea, fac opt bănuţi.

Am pus o monedă pe tejghea şi am continuat:

— Am fost asigurat, domnule, că un bărbat numit Paiaţa vine aici în fiecare seară.

Auzind acest nume, cârciumarul încruntă din sprâncene şi-mi răspunse, cu un aer nemulţumit:

— Cârciuma mea e un local public… Aşa că trebuie să primesc pe oricine.

— Credeţi că Paiaţa mai vine în seara asta?

— Habar n-am! Dar dacă mai vine, răspunse cârciumarul uitându-se la ceas, va rămâne pe dinafară; iaca, s-a făcut miezul nopţii şi trebuie să închid!

— Dar mâine, domnule, mâine credeţi că va veni?

— Păi de unde să ştiu? Ceea ce ştiu însă în mod sigur a că doresc să-mi calce pragul cât mai puţin. Unul ca ăsta compromite orice casă cinstită! Apoi, dându-mi restul, cârciumarul adăugă: E miezul nopţii! Gata, am închis!

Uitându-se în jur, îl văzu pe vecinul meu, care continua să doarmă, şi zise ca pentru sine:

— Ah, a mai rămas domnul cu moneda de aur şi cu sticla de rachiu prost!

Şi cârciumarul se apropie cu respect de bărbatul care sforăia; dar necutezând să-l zguduie, strigă de mai multe ori:

— Domnule! Domnule!

Necunoscutul însă rămase surd la orice chemare. Nu mai trăgeam nădejde să-mi văd prietenul în seara aceea. Venise momentul fatal când trebuia să mă socotesc cu vizitiul. Şi datoria odată plătită, oare cât îmi va mai rămâne? Şi unde aveam să-mi

petrec noaptea? Am ieşit din cârciumă. Noaptea era neagră, umedă şi friguroasă. Unul dintre felinarele trăsurii se stinsese, celălalt se pregătea să-l urmeze. Vizitiul era pe capră, iar strada pustie. O clipă mi-a trecut prin minte gândul urât să mă furişez, să nu-l mai plătesc pe vizitiu, lăsându-i în schimb pachetul în care aveam puţină lenjerie. Dar n-am cedat în faţa acestei tentaţii. Grăbindu-mă să scap cu orice preţ de neliniştea care mă frământa, l-am trezit repede pe vizitiu.

— Hm… Ce e? A, tânărul! spuse el scuturându-se şi tremurând în redingota lui groasă, cu mai multe gulere. S-a lăsat un frig care te pătrunde până la oase… Aţipisem… Ei, acu unde mai mergem?

— Eu rămân aici, i-am spus, fii drăguţ şi dă-mi pachetul şi spune-mi cât am de plată…

Vizitiul şi-a scos ceasul, l-a apropiat de felinarul trăsurii şi mi-a zis:

— Păi, te-am urcat în trăsură, tinere, la două şi douăzeci şi cinci şi iată că e miezul nopţii. Asta înseamnă nouă ore şi jumătate… Hai să zicem zece ore, cu bacşiş cu tot… asta înseamnă cincisprezece franci şi zece bănuţi… să zicem şaisprezece franci, ca să fie o sumă rotundă. Hai să-ţi dau pachetul…

În timp ce vizitiul căuta pachetul în lada trăsurii, eu mă scotoceam prin buzunare după banii care-mi mai rămăseseră. Mai aveam nouă franci şi câţiva bănuţi. Atunci, fapt stupid, pueril şi laş, am început să plâng…

— Poftim pachetul, tinere! zise vizitiul.

— Domnule, i-am spus punându-i în mână tot ce-mi mai rămăsese, n-am mai fost niciodată la Paris; sosind, eram mai mult decât sigur că-mi voi găsi slujba făgăduită de protectorul meu. Numai că acel protector a murit chiar azi-dimineaţă. Îmi mai rămăsese un prieten din copilărie pe care l-am căutat în zadar toată ziua. Nădăjduiam să-l găsesc aici în seara asta… Dar şi această ultimă nădejde s-a spulberat. Când m-am urcat în trăsura dumitale, nu ştiam cât o să coste, aşa că n-am cu ce-ţi plăti tot ceea ce-ţi datorez! Mi-au mai rămas nouă franci şi câţiva bănuţi… Poftim… Scotoceşte-mă prin toate buzunarele, n-ai să găseşti o para în plus!

— Asta nu-i treaba mea! strigă vizitiul. Când n-ai cu ce plăti o trăsură, mergi pe jos.

— Ai dreptate, domnule, dar nu cunosc Parisul… Contam să ajung repede la protectorul meu, dar…

— Toate astea nu mă privesc, mie îmi trebuie banii, domnule, nu pricepi?

— Ei bine, păstrează pachetul ăsta… e tot ce am pe lume. Nu-mi mai rămân decât hainele de pe mine.

Eram atât de necăjit şi de ruşinat, încât am început să plâng din nou.

— Ei, asta-i! Acu te-ai pus pe bocit! zise vizitiul cu o voce mai blândă. E adevărat ce spui?

— Din păcate, e prea adevărat, domnule…

— Şi ce-ai să faci? Unde-ai să dormi la noapte?

— Nu ştiu, i-am răspuns din cale-afară de abătut.

Uşor tulburat, vizitiul zise:

— Hai, tinere, nu mai boci. Să vedem cum o să facem, că nici eu nu-mi pot pierde ziua… trebuie să-i dau socoteală stăpânului… dar, oricum, nu te pot lăsa fără un bănuţ şi pe trotuar pe o astfel de noapte! Ia douăzeci de bănuţi şi pachetul. Aproape de barieră ai să găseşti un azil de noapte. Are un felinar roşu la uşă… Pentru un pat, dai patru bănuţi. Uite, ai aici numărul trăsurii mele. (Şi îmi dădu un cartonaş.) Dacă într-o zi îmi vei putea da ceea ce-mi datorezi, am să mă bucur… căci am şi eu nevastă şi un copil.

— Oh, mulţumesc, domnule, mulţumesc, am strigat plin de efuziune.

Chiar în clipa aceea cârciumarul deschise uşa ţinându-l de braţ pe bărbatul alături de care stătusem. Părea beat turtă.

— Ia te uită ce noroc! zise cârciumarul văzând trăsura. Apoi strigă în urechea celui pe care-l ţinea de braţ: Domnule, iată o trăsură!

— Bun… ajută-mă să mă urc… spuse necunoscutul.

Cu chiu, cu vai, cârciumarul îl împinse în trăsură. Când îl văzu urcat, vizitiul întrebă unde să-l ducă.

— La intrarea… în Champs-Élysées… Ai să vezi o trăsură galbenă… opreşte alături de ea… răspunse omul beat, cu limba împleticită, dar cu acea luciditate pe care o au uneori beţivii care ţin minte cu încăpăţânare un anumit lucru, deşi mintea le e atât de tulbure. Ia-ţi banii pentru cursă… adăugă el, lăsând să-i cadă restul de la moneda de aur schimbată, jumătate în mâna vizitiului şi jumătate în stradă.

După ce căută pe jos câteva momente, vizitiul strigă încântat:

— Şaptesprezece franci! Ce pleaşcă! Numai beţivanii au astfel de obiceiuri… Apoi, mustrându-l probabil conştiinţa că primise un bacşiş atât de mare, spuse: Domnule, ştii cât mi-ai dat? Şaptesprezece franci.

— Da… păstrează-i… şi mergi încet… Mie îmi place să dorm în trăsură… şi nu uita ce ţi-am spus… o trăsură galbenă… la intrarea în Champs-Élysées… E un om pe capră… alături de vizitiu… Să opreşti lângă trăsura galbenă[17]…

— Bine, jupâne, răspunse vizitiul, urcându-se vesel pe capră, în timp ce cârciumarul închidea uşa pe dinăuntru, cu ajutorul unor zăvoare groase de fier. Vizitiul îşi şfichiui caii şi-mi spuse îndepărtându-se: Vezi, băiete, Parisul e oraşul surprizelor!

Şi trăsura dispăru curând în întuneric.

Un moment am fost plin de amărăciune, de ură şi de revoltă împotriva societăţii, gândindu-mă la acel om, desigur foarte bogat, din moment ce risipea cu atâta nepăsare, pentru nişte capricii ruşinoase şi abrutizante, o sumă cu care eu aş fi trăit timp de douăzeci de zile şi care mi-ar fi dat posibilitatea să mă întorc îndărăt la Claude Gérard, fugind din acel oraş imens în mijlocul căruia mă simţeam pierdut. Nu puteam rămâne înţepenit în uşa cârciumii. Lapoviţa care cădea din belşug îmi udase hainele şi mă simţeam îngheţat până la oase. Vizitiul îmi spusese că voi găsi, cu puţin înainte de a ajunge la barieră, azilul de noapte unde dădeai patru bănuţi pentru un pat. Am coborât strada la lumina nesigură a felinarelor, care, răzbătând prin ploaia amestecată cu zăpadă, se reflectau în bălţile negre de noroi de pe drum. Mergeam de vreo zece minute, când am întâlnit un strângător de zdrenţe, care, cu coşul în spate, cu felinarul într-o mână şi cu un băţ cu cârlig în alta, scotocea prin grămezile de gunoi ce se ridicau în jurul bornelor de pe drum. Temându-mă să nu mă rătăcesc, l-am întrebat dacă ştia pe

[17] Am mai spus-o că ne place, atât pe cât ne stă în putinţă, să cităm fapte asemănătoare cu lucruri ce nu pot fi suspectate de neverosimilitate… Acum câteva luni, toate ziarele au vuit de povestea acelei femei supranumite „frumoasa englezoaică”; frumoasă într-adevăr, de viţă nobilă, rătăcea prin cele mai degradante crâşme din hale, unde se îmbăta criţă cu rachiu. De asemenea, nimeni nu l-a uitat pe un oarecare membru al clubului englez „Durkey”, găsit beat mort într-un teatru, marchizul de N., arestat sub un nume fals şi scos din închisoare de către fiul său (n.a).

undeva pe aproape un azil de noapte.

— A doua la stânga, apoi prima la dreapta. Ai să vezi la uşă un felinar roşu! mi-a răspuns omul fără să-mi arunce o privire, fără să se oprească din treabă.

După alte zece minute, m-am trezit într-o stradă îngustă, în faţa unei case ce părea destul de solidă. Am urcat cele câteva trepte de lemn ce duceau la uşă; uşa era deschisă. Am făcut câţiva paşi şi m-am oprit din pricina lătrăturilor furioase ale unui câine mare. Aproape imediat un bărbat scund şi îndesat, cu o mutră suspectă, ţinând o bâtă zdravănă sub braţ şi în căuşul mâinilor o lumânare, îmi ieşi înainte şi mă întrebă, cu voce aspră, ce doream.

— Să dorm o noapte aici, domnule.

— Actele dumitale…

— Poftim, domnule.

— Costă patru bănuţi care se plătesc înainte, îmi spuse omul după ce aruncă o privire rapidă şi indiferentă prin hârtiile mele.

I-am dat cei patru bănuţi. Omul a luat-o înaintea mea, a străbătut o curticică plină de noroi şi mi-a deschis uşa unei hrube luminate de o lampă ce fumega. Am fost aproape sufocat de mirosul infect pe care-l exala acea lampă la lumina căreia am văzut opt sau zece paturi ocupate unele de bărbaţi, altele de femei; în fiecare pat dormeau câte două persoane. Numai unul singur mai rămăsese gol. Bondocul mi l-a arătat cu un gest şi mi-a spus:

— E interzis să te culci cu pantofii, fiindcă-mi rupi cearşafurile şi fiindcă-l poţi lovi cu picioarele pe cel care va dormi la capătul celălalt.

— Bine, domnule, i-am răspuns.

— Şi să ştii că nu răspund decât de ceea ce mi se dă în păstrare, mai spuse omul îndepărtându-se, fără ca, din nenorocire pentru mine, să-mi explice sensul acestor cuvinte.

Patul era alcătuit dintr-o saltea de paie pusă pe trei scânduri fixate pe patru picioare înalte cam de şase degete de la pământ. O cuvertură găurită, de lână, şi nişte cearşafuri negre de murdărie şi de noroi uscat acopereau salteaua. Pereţii, fără tapet de hârtie, şiroiau de umezeală. Pe jos, pământul era bătătorit şi amestecat cu salpetru. Am aruncat o privire asupra celorlalţi ocupanţi ai camerei. Aproape că mi s-a făcut frică văzând că majoritatea dintre ei aveau ochii larg deschişi; dar toţi acei

oameni care mă ţintuiau cu privirea rămaseră nemişcaţi, fără să scoată o vorbă. Tăcerea, privirile îndreptate asupra mea mă tulburară foarte mult. Cei mai mulţi dintre tovarăşii mei de cameră mi se părură a avea nişte mutre foarte suspecte; am văzut culcate acolo şi trei femei, dintre care două destul de tinere, dar cu chipurile palide, ofilite, cu o expresie respingătoare. Stomacul mi se întoarse pe dos de silă, dar fiind zdrobit de oboseală, mi-am pus sub cap pachetul unde se afla şi preţiosul portofel ce aparţinuse mamei Réginei, apoi m-am învelit cu hainele ca să-mi fie mai cald, căci tremuram din cap până-n picioare. M-am străduit mult până am adormit, încercând ca, odată cu somnul, să uit măcar câteva ceasuri situaţia tragică în care mă aflam. După ce m-am mai frământat o vreme, am căzut într-un somn ca de piatră.

Când m-am trezit, se făcuse ziua-n amiaza mare. M-am ridicat în capul oaselor: eram singur; toţi tovarăşii mei de cameră probabil că-şi părăsiseră de mult paturile. Aruncându-mi ochii pe pat, mi-am căutat hainele, dar acestea dispăruseră. În locul lor am găsit o pereche de pantaloni ca vai de capul lor şi o bluză de pânză albăstruie. La început nu mi-a trecut prin cap că am fost furat. Am căutat, ca prostul, pe jos, în dreapta şi în stânga saltelei, dar n-am găsit nimic. Pantofii, până şi pălăria, îmi fuseseră luaţi. Tot atât de furios pe cât de disperat – căci vânzarea acelor haine noi-nouţe era ultima mea speranţă – l-am strigat cu glas tare pe stăpânul azilului. Am bătut cu putere în peretele de care se sprijinea patul, dar n-a venit nimeni. După un sfert de ceas de aşteptare şi de tăcere, silit să mă îmbrac cu zdrenţele ce-mi fuseseră lăsate, am ieşit, cu picioarele goale, ducând sub braţ pachetul care, din fericire, îmi slujise drept pernă. Am găsit-o pe gazdă într-o odaie din dreapta curţii celei mici. Fuma din pipă, sorbind dintr-un pahar cu vin. Plin de indignare, m-am plâns de furtul a cărui victimă fusesem.

— Asta nu mă priveşte, mi-a răspuns omul. Doar ţi-am spus noaptea trecută că „nu răspund decât de ceea ce mi se dă în păstrare”. Trebuia să-mi dai hainele, acum le-ai fi regăsit; dimineaţă am văzut pe unul ieşind aşa cum erai îmbrăcat ieri… dar am crezut că erai dumneata! Cu atât mai rău… Aici se doarme numai cu un ochi!

Şi cum eu insistasem ridicând tonul, omul îmi răspunse cu brutalitate:

— Ce zbieri aşa? Vrei să te dau pe uşă afară? Uită-te la mine cum arăt, adăugă el umflându-şi pieptul şi braţele puternice.

— Şi eu sunt destul de voinic, i-am răspuns disperat. Pot să-ţi ţin piept! Nu plec de aici până nu-mi dai hainele mele sau altele la fel. Să vină poliţia, nu mă tem…

— Foarte bine, zise gazda, în loc să ne batem, hai să mergem la comisar şi-o să vedem noi cum stau lucrurile! Pentru patru bănuţi amărâţi pe care mi i-ai dat, mă obligi să-ţi dau haine în valoare de cincizeci sau şaizeci de franci? Hai la comisar!

Siguranţa acelui om, judecata lui, care – mărturisesc – mi s-a părut dreaptă, mai ales amintindu-mi de cuvintele pe care mi le spusese în ajun: „Nu răspund decât de ceea ce mi se dă în păstrare”, mi-au dat de gândit. Chiar presupunând că omul ar fi fost obligat să-mi plătească hainele furate, aceşti bani nu mi-ar fi fost daţi decât în urma unui proces, care poate că ar fi durat zile şi săptămâni. Gândindu-mă că prin relaţiile sale cu oameni la fel de sărmani ca şi mine acel om putea să-mi fie util, i-am spus cu o amară resemnare:

— Fie, domnule; m-au despuiat în casa dumitale; dar dumneata nu eşti vinovat cu nimic. Sunt gata să te cruţ de un scandal destul de neplăcut, dar cu o condiţie…

— Eu nu mă tem de scandal, fiindcă sunt în dreptul meu. Totuşi, spune care-i condiţia… Încerc să mă pun în locul dumitale. Sigur că e neplăcut să te trezeşti dezbrăcat, dar trebuia să-ţi pui hainele sub cap. Asta-i regulă generală când nu-ţi cunoşti vecinii de cameră…

— Aceste sfaturi sunt târzii, domnule; eu vreau să-ţi cer altele… Sunt energic, plin de bunăvoinţă, ştiu să citesc, să scriu şi să socotesc; cunosc bine limba franceză, puţină istorie şi geografie; în plus, am şi o meserie: sunt un dulgher destul de bun. Dumneata trebuie să fi întâlnit destui oameni în situaţia mea. Cum să fac ca să pot trăi în mod cinstit la Paris?

— Drace! Să trăieşti în mod cinstit! Şi încă în toiul iernii! Mi-ai pus într-adevăr o întrebare foarte uşoară! Mai întâi că iarna toţi dulgherii şomează. Nimeni nu-şi construieşte nimic în toiul iernii! Cât despre faptul că ştii să scrii, să citeşti şi să numeri, există sute şi mii care ştiu şi care crapă de foame!

— Atunci ce-i de făcut? Dumneata, domnule, care cunoşti Parisul şi mizeriile sale, dă-mi un sfat, măcar din milă. Nu cunosc pe nimeni în acest oraş şi am sosit aici ieri…

— Mda, făcu omul ridicând din umeri, ca atâţia alţi boboci care cred că se vor îmbogăţi la Paris…

— În sfârşit, domnule, oricare ar fi motivul care m-a adus aici, ţi-am arătat care e situaţia mea: sunt tânăr, robust, ţin la tăvăleală, sunt curajos şi nu cer decât să-mi câştig cinstit pâinea.

— Ei drăcie! Am auzit mii ca dumneata care caută acest lucru, dar care nu-l găsesc! Totuşi, ai putea încerca în port, ca hamal, la descărcatul vapoarelor. Dar fii atent, va trebui să ai pumni solizi, pentru că eşti nou şi pentru că cei vechi nu te vor lăsa aşa, cu una, cu două, sa le iei pâinea de la gură.

— O altă alternativă nu mai există?

— Ai putea, de asemenea, ca, la ieşirea de la spectacole, să deschizi portierele trăsurilor. Dar şi aici va trebui să te baţi, pentru că şi aici există cei vechi; şi apoi, vezi dumneata? În toate aceste locuri e plin de pungaşi, de oameni certaţi cu justiţia sau de diverşi ticăloşi, şi un tânăr care vrea să meargă pe drumul drept o poate încurca rău…

— Asta n-o cred… Poţi rămâne om cinstit oriunde… Oricum, îţi mulţumesc, domnule, pentru sfaturile pe care mi le-ai dat. Vrei să-mi spui unde e portul? S-o încep întâi de acolo…

În ciuda asprimii şi a împietririi sale, datorate, în mod sigur, obişnuinţei de a vedea atâta mizerie în jurul lui, omul păru mişcat de hotărârea mea. Vru să-mi fie de folos, în felul său, aşa că, după un moment de tăcere, zise:

— Ei, pari să fii un tânăr cinstit şi de treabă.. Ia hai să-ţi aranjăm puţin afacerile… Câţi sunători ţi-au mai rămas în buzunar?

— Şaisprezece bănuţi. Şi pachetul ăsta, în care se află trei cămăşi, o vestă de lână şi două batiste.

— Asta-i tot?

— Tot.

— Dacă batistele şi cămăşile sunt bune, hai să le schimbăm cu o pereche de pantofi şi o bonetă grecească încă destul de bune. Aşa, cel puţin, vei fi încălţat şi vei avea ceva pe cap. Pantalonii merg aşa cum sunt; pune-ţi vesta peste bluza de pânză şi-o să-ţi fie mai puţin frig. Şi cu asta, iată-te îmbrăcat… Şi acum ascultă-mă bine. Du-te în centrul oraşului, opreşte-te în faţa primei prăvălii frumoase pe care o vei vedea, ia o piatră şi sparge-i un geam. Stai, băiete, că-ţi vorbesc foarte serios… Dacă vrei, arde-i şi un picior în burtă primului poliţist pe care-l vei vedea. Toate

astea n-au în ele nimic dezonorant, dar procedând astfel, te alegi cu două, trei luni bune de închisoare, unde stai la căldurică, ai ce mânca, unde dormi şi cu ce te îmbrăca. Stai acolo cuminte până trece iarna şi se încălzeşte afară. Pe urmă vei vedea tu ce faci! încep construcţiile, aşa că vei găsi de lucru. Şi apoi, vara, totul pare mai uşor! Ascultă-mă, băiete, îţi vorbesc ca şi cum i-aş vorbi fiului meu… Poate crezi că glumesc… Dar după ce vei petrece opt zile la Paris, vei vedea că am avut dreptate şi vei regreta că nu m-ai ascultat.

— Se poate să ai dreptate, domnule, deşi tot ceea ce mi-ai spus dumneata e foarte trist. Am să încerc totuşi să-mi găsesc de lucru, pentru că închisoarea mă îngrozeşte. Accept schimbul cu cămăşile, fiindcă nu pot merge cu capul descoperit şi cu picioarele goale; acum am să te rog să-mi dai ceva de scris.

— Poftim… masa, registrul şi o foaie de hârtie pe care ţi-o fac cadou. În vremea asta, eu am să mă uit în pachetul dumitale şi, dacă-mi convine ce ai în el, îţi dau pantofii şi boneta grecească.

I-am scris lui Claude Gérard, în câteva rânduri, situaţia deplorabilă în care mă aflam, rugându-l să-mi răspundă prin acelaşi curier, la Paris, la post-restant. Am lipit plicul şi, când omul a intrat cu pantofii şi cu boneta de lână care odinioară fusese roşie, mi-am îmbrăcat vesta peste bluză, am ascuns portofelul cu scrisorile mamei Réginei într-unul din buzunare, împreună cu bănuţii care-mi mai rămăseseră, şi mi-am luat rămas bun de la omul cel bondoc, care mi-a spus încă o dată:

— Crede-mă, băiete, cotonogeşte-l pe primul poliţai din oraş sau sparge geamul primei prăvălii mai acătării şi vei sta toată iarna la adăpost…

L-am părăsit cu inima îngheţată pe acel mentor ciudat. Cedând unei ultime şi vagi nădejdi, am vrut să mă mai duc o dată în fundătura Vulpii. Poate că de data asta aveam să fiu mai norocos ca în ajun şi să-mi găsesc prietenul.

Tot întrebând în dreapta şi în stânga, am nimerit destul de uşor în fundătură. Dar chiar la intrare, am văzut o grămadă de oameni, iar peste capetele lor lucind baionetele jandarmilor. M-am apropiat şi am întrebat pe careva ce se întâmplase.

— La casa cu numărul 1 din fundătură s-a descoperit un grup de contrabandişti, mi-a răspuns omul. Dar, ca de obicei, poliţia a venit prea târziu; au găsit câteva mărfuri de contrabandă şi alte lucruri suspecte, dar contrabandiştii o şterseseră; s-ar zice că ar

fi aflat încă de ieri că sunt filaţi şi că la ora asta sunt departe…

Abia atunci mi-am explicat de ce venise Ologul la cârciuma „La trei butoaie” şi de ce era atât de alarmat. Compromis în acea afacere primejdioasă, Paiaţa probabil că fugise din Paris şi se ascunsese. Deci orice nădejde de a-l mai întâlni era pierdută pentru mine. M-am resemnat şi m-am împăcat cu situaţia.

Aşa am petrecut eu prima zi şi prima noapte la Paris.

Capitolul XXIX

Muncă şi pâine. Sfatul comisarului de poliţie. Debarcaderul. Portul. Necunoscutul de la cârciuma „La trei butoaie”. Robert de Mareuil. Ologul.

Moartea subită a domnului de Saint-Etienne îmi năruise toate speranţele; dispariţia Paiaţei mă lipsise de ajutorul pe care-l aşteptam de la el, aşa că mă găseam aruncat în acel imens Paris, necunoscut pentru mine, neavând alte resurse decât ţoalele mizerabile cu care eram îmbrăcat şi şaisprezece bănuţi pe care, din fericire, îi salvasem, după cum salvasem şi portofelul cu scrisori ce aparţinuse mamei Réginei. După ce părăsisem acel sinistru azil de noapte, nu-mi mai rămâneau decât două posibilităţi către care să mă îndrept ca să nu mor de foame:

1. Să mă las arestat pentru un delict oarecare.

2. Să mă duc în port sau la ieşirea din teatre, cu nădejdea îndoielnică de a câştiga câţiva bănuţi fie ajutând la transportul mărfurilor, fie deschizând portierele trăsurilor. Oricât de adevărat ar fi fost sfatul celui cu paturile de închiriat în legătură cu imposibilitatea de a găsi de lucru de pe o zi pe alta, mai ales în acea epocă a anului, nu-l puteam totuşi crede.

„În fiecare cartier – mi-am spus – există câte un înalt funcţionar de poliţie a cărui uşă e deschisă la orice oră; am să mă adresez lui direct şi fără îndoială că, în numele legii şi al societăţii, va veni în ajutorul unui om cinstit care nu cere decât să muncească.”

Părăsind fundătura Vulpii, m-am întors la barieră şi am întrebat unde stă comisarul de poliţie din cartier. Mi-au arătat. Un slujbaş m-a introdus în cabinetul lui. I-am istorisit în câteva cuvinte ce mi se întâmplase de când sosisem la Paris, trecând

totuşi peste furtul hainelor din azilul de noapte. La început, comisarul a fost rece, sever şi neîncrezător. Dar mai apoi, convingându-se de sinceritatea mea, a devenit mai plin de bunăvoinţă şi de compătimire. Iată ce mi-a răspuns comisarul:

— Amănuntele pe care mi le dai, felul dumitale de a te exprima şi experienţa pe care am căpătat-o având de-a face cu tot soiul de oameni m-au convins că spui adevărul. Socot că situaţia dumitale e într-adevăr demnă de milă. Din păcate, nu te pot ajuta cu nimic, dar absolut cu nimic; şi aşa acţionez împotriva datoriei mele că nu te arestez imediat, pentru că, dacă ţin seama de mărturisirea dumitale, nu ai niciun mijloc de trai şi pe nimeni, la Paris, care să aibă grijă de dumneata. Poate că-ţi fac un prost serviciu lăsându-te liber… Mă tem că, în ce te priveşte, nu-ţi mai rămâne decât libertatea de a cerşi, delict care te va conduce în mod fatal la puşcărie. Dar nu vreau să abuzez de încrederea dumitale. Învăţătura pe care ai primit-o nu-ţi poate fi de niciun ajutor acum şi aici; poate că mai târziu te vei putea apuca de dulgherie; deocamdată, în timpul iernii, la Paris toţi dulgherii şomează.

— Bun, domnule, şi atunci ce să fac? Ce mă sfătuiţi?

— Vai, băiete dragă, singurul sfat pe care ţi l-aş putea da ar fi să te laşi arestat pentru vagabondaj… Cel puţin, în închisoare, vei găsi un pat unde să dormi şi o bucată de pâine. Dar vezi că dumneata eşti tânăr şi viaţa de puşcărie e cât se poate de… molipsitoare… Asta ar însemna să risc să corup o fire curată şi cinstită ca a dumitale, căci, vezi, legea n-a putut prevedea chiar totul…

— N-a putut prevedea şi această eventualitate atât de frecventă, ca un om cinstit să nu poată găsi de lucru… am spus cu amărăciune. În schimb, prevede zeci de delicte pe care le poţi comite! Cum de nu prevede ea oare şi cauzele care duc la săvârşirea acestor delicte?

— Ce vrei, asta-i situaţia, îmi răspunse întristat comisarul.

În acel moment, secretarul veni să-l caute pentru nu ştiu ce incident grav. Am ieşit de la comisar cu gândul dezolant că, în afară de un limbaj mai elevat, acesta îmi spusese aproape aceleaşi lucruri ca şi omul scund şi îndesat de la azilul de noapte. Oricât de copleşitoare ar fi fost această nouă încercare, nu m-am dat bătut. Mai aveam încă şaisprezece bănuţi; cheltuind doi sau trei bănuţi pe zi, ca să cumpăr pâine, plătind patru bănuţi un pat,

ca să mă odihnesc noaptea, aveam cel puţin două zile asigurate, răstimp în care nădăjduiam să mă descurc în vreun fel. Mergând la nimereală pe străzi, am dat peste dugheana unuia care scria diverse hârtii pentru publicul neştiutor de carte. Am avut o licărire de speranţă. Poate că mă putea lua în slujba lui. Se apropia sfârşitul anului şi în acea epocă toţi cei ce nu ştiau să scrie voiau să trimită felicitări şi urări de bine rudelor sau prietenilor care lipseau din Paris. Am intrat timid la stăpânul dughenei; cum a auzit că-i cer de lucru, m-a dat pe uşă afară, văzând probabil în mine un viitor concurent. Am continuat să bat drumurile la întâmplare. Tot mergând, am nimerit peste atelierul unui tâmplar; cunoscând destul de bine dulgheria, care are multe puncte comune cu tâmplăria, l-am rugat pe stăpânul atelierului să mă ia la el.

— Tinere, mi-a răspuns omul, din douăzeci de lucrători buni cu care lucrez vara, nu opresc decât cinci iarna, când nu se construieşte nimic şi e şomaj. Cum dracu vrei să te angajez când nici măcar nu eşti tâmplar?

Omul avea dreptate; m-am îndepărtat cu moartea în inimă. Între timp se făcuse noapte. Sfârşit de foame şi de oboseală, am cumpărat de trei bănuţi o pâine de la un brutar şi am întrebat dacă mă aflam departe de bariera Clondirului, căci contam să mă duc la acelaşi azil de noapte al cărui stăpân era acum pentru mine ca o veche cunoştinţă. Dar ca să mă reîntorc la barieră ar fi trebuit să străbat tot Parisul, fiindcă în acel moment mă aflam pe Pont-Neuf; atunci, am întrebat dacă în acel cartier nu există vreun loc cu paturi de închiriat. Mi s-a arătat o străduţă care se învecina cu Luvrul şi cu strada Saint-Honoré; tot căutând, am nimerit peste o casă cu aspect aproape sinistru, unde, în loc de patru bănuţi pentru o noapte, mi s-au cerut şase, având în vedere cartierul şi apropierea de Palatul Regal; cei doi bănuţi în plus contau mult pentru mine pentru că însemnau pâinea mea pe o zi. Dar eram atât de zdrobit de oboseală, frigul mă pătrunsese până la oase şi simţeam o asemenea nevoie de odihnă, încât m-am resemnat la acel dureros sacrificiu. De data asta, mai prevăzător, m-am culcat îmbrăcat, vârându-mi la subţioară cei şapte bănuţi care-mi mai rămăseseră. Era abia opt seara; obişnuiţii acelui azil, întotdeauna bănuitori, n-au venit decât târziu, noaptea, aşa că am găsit pustie odaia unde închiriasem unul din paturi. Cine s-o fi odihnit alături de mine în

timpul nopţii? Habar n-am, fiindcă am dormit atât de profund, încât a trebuit să vină gazda să mă scoale a doua zi la amiază, când îmi expira dreptul de a mai ocupa patul. Deşi convins de absurditatea cererii mele, l-am întrebat totuşi pe om dacă nu-mi putea procura vreun loc de muncă. Omul m-a privit cu neîncredere şi, atribuind probabil întrebării mele cine ştie ce sens nelalocul lui, mi-a răspuns cu grosolănie:

— Eşti de la poliţie… Vrei să-mi întinzi o cursă! Apoi adăugă cu un aer ironic şi apăsând pe cuvinte: Nu, n-am nicio slujbă să-ţi dau!

Văzând că demersurile mele nu duc la niciun rezultat pentru a găsi o muncă onorabilă, că ultimele resurse se reduceau la şapte bănuţi, ca să nu mor de foame a doua zi, m-am dus în portul Saint-Nicolas. Acolo am văzut un mare număr de oameni îmbrăcaţi mult mai prost decât mine, care trudeau la descărcarea câtorva bărci mari, în vreme ce alţii, în ciuda frigului ascuţit al iernii, cufundaţi în apă până la brâu, descărcau stive de lemne sau desfăceau vechile vapoare scoase din uz. Am încercat să descopăr printre toţi acei muncitori ocupaţi unul al cărui chip să-mi inspire destulă încredere pentru a-mi deschide sufletul în faţa lui. Din păcate, toate acele feţe mi se părură aspre, îngrijorate sau brutale. Observând totuşi un tânăr de vârsta mea, care – cu ajutorul unei funii – târa cu greutate o bucată groasă de lemn, m-am apropiat de el şi i-am spus:

— Nu vrei să te ajut?

Tânărul a socotit oferta mea drept o glumă şi mi-a răspuns înjurându-mă.

— Vorbesc serios, i-am răspuns. Sunt nou-sosit la Paris şi fără lucru. Dacă vrei, te pot ajuta… îmi dai cât crezi…

— Nu eşti din Paris? Şi vii să ne jecmăneşti în portul nostru? Şi încă în plină iarnă, când e atât de puţin de lucru, încât pentru două braţe de cât au nevoie patronii se ridică la douăzeci? N-avem decât o îmbucătură de pâine şi vrei să ne-o înhaţi tu? Apoi, adresându-se unuia dintre tovarăşii săi, strigă mâniat: Hei, iaca un „crap”! Goneşte-l, pune-l pe fugă!

Mai târziu am aflat că cuvântul „crap” însemna un nou concurent la muncă. Înjurat, insultat, ameninţat de nişte pumni respectabili, n-am ştiut cum să mă retrag mai repede. Părăsind cu tristeţe portul, m-am urcat pe chei, am străbătut un pod şi am văzut în depărtare fumul unui vapor cu aburi ce se apropia de

debarcader. M-am dus înaintea lui, în nădejdea că voi putea căra bagajele călătorilor. Grăbindu-mă să ajung la malul râului, m-am izbit de un dublu gard viu de oameni, destul de tineri, aşteptând, plini de nerăbdare, mânie şi înverşunare, prada ce se apropia. Înjurându-se, ameninţându-se şi cotonogindu-se unii pe alţii, vreo treizeci de haidamaci se înghesuiau să ajungă în faţă pentru a fi cât mai aproape de vaporul unde nu se aflau decât zece sau doisprezece călători. Cuprins de o silă de neînvins, n-am vrut să mai fac concurenţă obişnuiţilor debarcaderului.

Mă uitam, trist, în jurul meu, când, în mijlocul unuia dintre pâlcurile de oameni care n-aveau nimic de transportat, l-am zărit pe Olog. Dar peste puţin, însoţit de un alt bărbat cu o mutră tot atât de respingătoare ca şi a lui şi de un băieţandru de vreo cincisprezece ani, au părăsit debarcaderul şi au urcat pe chei. Cedând unui impuls aproape involuntar, i-am urmărit pe cei trei, cu gândul că poate, prin ei aveam să ajung la Paiaţă. În curând cei trei au intrat într-un labirint de străzi strâmte şi întunecoase. După un drum lung, am ieşit la unul din drumurile largi de la marginea Parisului, mărginit ici şi colo de câte o casă. Nu peste mult i-am văzut pe Olog şi pe acoliţii săi intrând într-o casă rău famată, în jurul căreia se învârteau câteva femei la care-ţi era silă să te uiţi.

În ciuda speranţei mele vagi de a-mi regăsi prietenul, ezitam să intru în acea cocioabă, iar Ologul îmi inspira atâta groază, încât n-aş fi îndrăznit pentru nimic în lume să-l întreb ceva despre prietenul meu din copilărie. Mă tot gândeam cum de mai avea Ologul tupeul să-şi mai arate mutra, după săvârşirea acelui delict de contrabandă în care erau amestecaţi şi el şi Paiaţa, când iată că, brusc, larma unui scandal – ţipete, dale sparte – mă smulse din gânduri şi mă făcu să mă întorc îndărăt. Scandalul venea din cocioaba unde-l văzusem pe Olog intrând. În momentul când m-am întors din nou cu faţa spre cocioabă, un om beat-turtă era azvârlit afară din locuinţa aceea jalnică. În clipa în care uşa se închidea în urma beţivului, i-am văzut, în umbra aleii, pe Olog şi pe celălalt bărbat, în vreme ce la o lucarnă am văzut clar capul unei femei ciufulite alături de care apăruse mutra jalnică a băiatului de cincisprezece ani. Amândoi îl înjurau cum le venea la gură pe beţivul pe care-l aruncaseră în stradă; acesta însă, ridicându-se de jos şi sprijinindu-se când de un copac, când de altul, râdea de se prăpădea, strigând printre

hohote de râs că fusese prădat de tot ce avea. Un sentiment de curiozitate, amestecat cu milă, m-a determinat să fac un pas sau doi către victima acelor ticăloşi. Dar nu mică mi-a fost uimirea când l-am recunoscut pe tânărul cu maniere de mare senior pe care-l întâlnisem, tot beat mort, în cârciuma „La trei butoaie”… Văzându-l cât era de beat, aproape că m-am bucurat; m-am gândit că n-ar fi rău să-l trag puţin de limbă ca să aflu dacă numele scris atunci, seara, pe muşamaua din cârciumă era într-adevăr numele fetei pe care o cunoşteam eu sau al alteia. Dacă era vorba despre Régine, aş fi vrut să ştiu ce legături existau între acel tânăr şi fată şi dacă aceasta din urmă se afla în acel moment la Paris. Aşa că, apropiindu-mă de el, i-am spus:

— Ticăloşii ăia v-au furat, domnule?

El m-a privit ameţit, clătinându-se pe picioarele care abia îl mai ţineau, şi mi-a răspuns, râzând din nou, cu hohote:

— Mi-au şterpelit tot… Am petrecut o noapte în spelunca aia… am fost cinci sau şase… Printre ei se afla şi un amărât care scormone prin gunoaie… dar atât de vesel şi de spiritual… şi mai erau şi nişte femei… ah, da, nişte femei fermecătoare… de o veselie… Hotărât, numai în astfel de locuri te poţi distra…

Şi necunoscutul se agăţă de braţul meu ca să nu cadă. L-am privit cu mirare şi cu milă. Văzut în plină zi, trăsăturile sale păreau parcă şi mai pure, şi mai frumoase decât în ajun şi, deşi se afla, desigur, după o noapte de dezmăţ, chipul îi era proaspăt, ca şi cum abia atunci s-ar fi trezit din somn; în sfârşit, în ciuda părului ciufulit şi a veşmintelor în dezordine, în ciuda mersului împleticit, inflexiunea vocii sale, manierele distinse pe care le avea, chiar aşa beat-turtă cum era, trădau în fiece clipă condiţia sa elevată.

— Poate vreţi să vă întoarceţi acasă, domnule, i-am spus. N-aţi vrea să ne îndreptăm către o staţie de trăsuri?

În felul acesta nădăjduiam că-i voi afla adresa.

— Dumneata eşti… un om foarte de treabă, domnule… în ciuda bonetei greceşti… şi a bluzei pe care o porţi… mi-a zis cu un aer uşor comic; întinzi mâna unui înecat… în vin… Ha! Ha! Ha! E un gest frumos… Dar cred că-ţi dai seama… că fiind beat criţă, nu mă pot duce acasă… în halul ăsta… ca să mă vadă slugile…

— Aveţi dreptate, i-am spus, fixându-l cu o privire pătrunzătoare, dar dacă domnişoara Régine ar şti că…

Nu m-a lăsat să-mi isprăvesc fraza; chipul, mai înainte surâzător şi nepăsător, i-a devenit brusc grav şi neliniştit. O clipă, am avut impresia că aburii vinului i s-au risipit din pricina emoţiei pe care-o simţea; se îndreptă brusc, pasul îi deveni mai ferm; cu o privire poruncitoare, aproape mânioasă, îmi strigă:

— Cu ce drept îi rosteşti numele, domnule?

— Eu am rostit numele domnişoarei Régine, am spus fără a mă lăsa intimidat, al domnişoarei Régine, fiica baronului de…

— De Noirlieu! a strigat el. O cunoşti? Dumneata o cunoşti pe Régine?

Apoi tăcu şi, desprinzându-şi brusc braţul de sub al meu, se dădu înapoi, mă examină cu uimire şi cu o curiozitate amestecată cu neîncredere. Dar, aşa cum mă aşteptam, luciditatea nu l-a ţinut mult; beţia a pus din nou stăpânire pe el, mersul i-a devenit şovăielnic, apoi, înălţându-şi capul, reluă pe un ton ce voia să fie şi fin, şi prevăzător:

— Ei, omule cu bonetă grecească… nu cumva eşti vreun rival deghizat? Ar fi nostim, zău aşa… Eu nu mă gândeam decât… la Robert de Mareuil… prietenul ei din copilărie, şi la omul acela copt… chiar mult prea copt… care se numeşte… Întrerupându-se brusc, necunoscutul începu să surâdă cu un aer satisfăcut, apoi continuă: Va să zică mă spionezi… Dar mi-e indiferent… Ştiu eu cum să ies din încurcătură dacă ai de gând să pălăvrăgeşti…

Numele lui Robert de Mareuil, rostit de necunoscut, îmi aduse brusc aminte de scena din pădurea din Chantilly, scenă care-mi era vie în inimă până în cele mai mici amănunte. Într-adevăr, micul viconte Scipion era însoţit în ziua aceea de un alt copil numit Robert, cu câţiva ani mai mare ca el, un copil cu un chip fermecător şi care, prin atenţiile lui faţă de Régine, îmi inspirase o crâncenă gelozie. Sigur că acel Robert era prietenul din copilărie al Réginei, rivalul despre care vorbise necunoscutul. Cât despre celălalt rival, „omul copt”, nu-mi dădeam seama despre cine ar putea fi vorba.

Vrând să capăt unele informaţii mai amănunţite, am rostit:

— N-aveţi încredere în mine, domnule, deşi eu…

— Lasă… văd eu că vrei să mă tragi de limbă… Dar nu sunt chiar atât de beat… pe cât par…

— V-am vorbit despre domnişoara Régine de Noirlieu pentru că familia sa a locuit în ţinutul meu…

— Régine? făcu necunoscutul. N-am onoarea s-o cunosc pe

această domnişoară…

— Veneaţi totuşi destul de des pe la tatăl ei… Nu vă amintiţi de baronul de Noirlieu, din strada…

Nădăjduiam că necunoscutul va rosti adresa. Dar el răspunse:

— Păi din moment ce n-o cunosc pe această domnişoară… cum puteam să mă duc… să-i fac vizite? Ei, văd eu că vrei cu orice preţ… să mă tragi de limbă…

Şi necunoscutul, cu o tenacitate de beţiv, la toate întrebările pe care i le puneam, îmi răspundea acelaşi lucru: că n-o cunoştea pe Régine. În felul acesta, am străbătut tot drumul şi am ajuns la barieră. Acolo, necunoscutul mi-a spus:

— Ia zi, omule cu bonetă grecească… dacă aş face o glumă proastă? Văd că vrei să trăncăneşti pe seama mea… Ce-ai face dacă aş cere să fii arestat spunând… că mi-ai furat toţi banii?

— Cum! Vreţi să mă faceţi să trec drept hoţ? Gluma n-ar avea niciun haz, i-am spus, fiindcă, uitaţi-vă, asta e toată averea mea.

Şi i-am arătat cei câţiva bănuţi care-mi mai rămăseseră.

— E de-ajuns ca să te înhaţe, mi-a răspuns necunoscutul râzând cu hohote.

Şi dând să mă apuce de mână ca să-mi ia cei câţiva bănuţi, făcu o mişcare bruscă şi banii căzură jos. Atunci necunoscutul se aruncă asupra mea şi, strângându-mă cu putere, începu să strige cât îl ţinea gura că-l prădasem. Cum eram destul de aproape de barieră, speriat de urmările pe care putea să le aibă pentru mine o asemenea arestare şi nemaiavând vreme să-mi adun bănuţii care se risipiseră pe jos, am izbutit să scap, cu destulă greutate, din mâinile necunoscutului, ale cărui strigăte se înteţiră, şi m-am năpustit spre câmp, fugind de-mi sfârâiau călcâiele. Speriat să nu fiu arestat, am mers întruna până când s-a înnoptat; abia atunci am zărit departe, în stânga, un sat, iar în dreapta, la vreo două sute de paşi, câteva mori de grâu care mi le amintiră pe cele unde Paiaţa Basquine. Şi cu mine ne găsiserăm de multe ori adăpost peste noapte, în timpul peregrinărilor noastre. Nemaiavând niciun bănuţ, am socotit că e mai prudent să-mi petrec noaptea la adăpost, într-una din morile acelea, în loc să mă reîntorc la Paris şi să bat străzile până a doua zi. Trăind doar cu câte o bucată de pâine vreme de două zile şi nemâncând nimic în ziua aceea, am simţit o foame crâncenă. M-am uitat de jur împrejur să văd dacă nu descopăr câteva legume; dar câmpul era gol şi brăzdat de hârtoape. După vreo zece minute, am ajuns

la una din mori. Între timp se întunecase de-a binelea. Am tras câteva braţe de paie, le-am întins pe pământ, m-am culcat şi m-am acoperit cu alt braţ de paie. Vremea era mai mult umedă decât rece, iar locşorul acela îmi oferea un adăpost destul de bun. Tot regretând amar pierderea ultimilor mei bănuţi, am simţit o tristă satisfacţie gândindu-mă că şi Régine trăia la Paris şi că eu deţineam un secret atât de important pentru ea. Acum nu mai aveam niciun dubiu: sau necunoscutul era iubit de ea, sau el o iubea şi ea nu. Îmi frământam mintea încercând să înţeleg cum putea un bărbat îndrăgostit sau iubit de acea tânără fermecătoare să ducă o viaţă atât de destrăbălată. Cât despre secretul păstrat asupra acelor fapte ruşinoase, mi-l explicam numai prin locurile mult prea izolate şi prea depărtate de centrul Parisului pentru a fi dat de careva în vileag. Aceste gânduri mă împiedicară o vreme să mă preocup de soarta mea. Erau necesare aproape cinci zile până să pot primi un răspuns de la Claude Gérard, şi apoi nu mai aveam nici măcar o lescaie cu ce scoate scrisoarea de la post-restant. Cu ce-aveam să trăiesc a doua zi? Şi în zilele următoare? Unde aveam să dorm? Oricât de sărmană mi-ar fi fost viaţa, întâmplarea făcuse să nu cunosc chinurile foamei pe care şi începusem să le îndur. O vreme am crezut că voi găsi în somn uitarea şi odihna… Dar, spre cruda mea dezamăgire, am rămas treaz aproape toată noaptea, afară de câteva scurte aţipeli, pline de agitaţie şi de spaimă; umezeala deveni încet, încet atât de pătrunzătoare, încât am fost nevoit să-mi părăsesc culcuşul cu mult înainte de a se lumina de ziuă; tremurând de frig şi mai ales chinuit de foame, nu mă mai gândeam decât la un singur lucru: să mănânc, adică să-mi procur banii cu care să-mi pot cumpăra o bucată de pâine. Atunci am pornit-o hotărât spre Paris, călăuzit de norul luminos care, în timpul nopţii, părea că pluteşte deasupra marelui oraş luminat. Mergeam repede, spunându-mi cu o hotărâre înverşunată: „Mă duc la debarcader, unde vine vaporul cu aburi. Acum nu mai e vorba nici de silă, nici de frică… Sunt gata de orice… Va trebui cu orice preţ să găsesc şi eu nişte bagaje de dus… Căci mi-e foame! Mi-e groaznic de foame!”

Când am ajuns la debarcader, se lumina de ziuă; cărătorii de bagaje din ajun se şi adunaseră. Uimiţi de felul neaşteptat în care mă năpustisem în mijlocul lor, mai întâi m-au privit, apoi cel mai voinic dintre ei m-a întrebat:

— Ce cauţi aici?

— Am venit să car bagajele călătorilor!

— Îţi interzic acest lucru!

— Da, da, îţi interzicem! repetară mai multe glasuri ameninţătoare.

Sângele mi s-a ridicat brusc în obraji şi, în aceeaşi clipă, m-am simţit inundat de atâta ură, mânie şi ferocitate, încât am spus, cu dinţii strânşi:

— Îmi interziceţi să rămân aici? Voi?

— Da… Salvează-ţi pielea! mi-a zis unul dintre acei nefericiţi, dându-mi un brânci puternic.

M-a apucat furia. Înşfăcându-mi adversarul de gât, l-am aruncat cât colo, rostogolindu-l de pe mal. Celui de al doilea care s-a repezit asupra mea i-am zdrobit maxilarul; simţeam în mine, în acel moment, o forţă supraomenească: arterele îmi băteau să mi se rupă, iar în urechi auzeam un fel de zumzet.

— Credeţi că e destul? am întrebat. Mai vrea careva să se bată cu mine?

Nenorociţii mi-au dovedit cât erau de laşi, fiindcă niciunul n-a mai răspuns la apel; energia, puterea mea mă impuseseră în ochii lor; poate că mă urau de moarte, dar neavând încotro, trebuiseră să mă accepte. În ciuda câtorva murmure surde, mi-am păstrat primul loc şi am început să aştept vaporul să se apropie.

— Bine-ai făcut că i-ai cotonogit pe tâlharii ăştia, mi-a spus o voce răguşită, pe care am avut impresia că o recunosc. Dacă vrei, putem duce împreună bagajele.

M-am întors, era Ologul.

— Nu te cunosc, i-am spus cu brutalitate.

— Nici eu, dar ai pumnul solid şi asta-mi place! Aş vrea să-ţi fiu asociat!

— N-am nevoie de niciun asociat i-am răspuns întorcându-mă, căci călătorii se pregăteau să debarce.

Ologul mi-a aruncat o privire ciudată şi-a dispărut. Călătorii erau şi mai puţini, decât în ajun. Printre ei am remarcat un bărbat înalt, îmbrăcat într-o redingotă lungă, alburie; partea de jos a chipului îi era ascunsă de un fular mare, de fapt un fel de eşarfă de lână roşie. Purta ochelari albaştri; o caschetă de călătorie, din blană albă, lăsată până peste urechi, îi ascundea în întregime chipul. Călătorul mi-a atras imediat atenţia prin graba

lui de a pune piciorul pe pământ. De două ori se grăbise să înainteze către marginea vaporului şi de două ori marinarii îl trăseseră înapoi, atrăgându-i atenţia că încă nu sosise momentul debarcării. Călătorul ţinea într-o mână un sac de călătorie, iar în cealaltă o valiză cu cele necesare pentru drum; ca să fie sigur că va coborî mai repede, îşi împinsese cufărul de piele până la marginea vaporului.

Când, în sfârşit, s-a dat semnalul debarcării, m-am năpustit spre călătorul cu ochelari. Doi dintre concurenţii mei au vrut să mi-o ia înainte, dar dându-i cu brutalitate la o parte, dintr-un salt am şi fost lângă călătorul cu ochelari, care mi-a spus grăbit:

— Repede… Repede… ia cufărul ăsta şi valiza cu cele necesare pentru drum. Eu voi duce sacul de călătorie… Vezi că pe chei ai să găseşti o trăsură…

Cufărul era greu. Abia l-am putut pune pe umăr. Cu mâna cealaltă am apucat valiza şi m-am luat după călătorul care mergea cu paşi mari şi repezi. Când m-am uitat în sus, la cufăr, am văzut scris pe o carte de vizită: *„Contele Robert de Mareuil”*. Acel nume mi-a adus aminte de unele din confidenţele făcute de necunoscutul beat criţă, din ajun, şi mai ales de scena din pădurea din Chantilly. Călătorul era deci prietenul din copilărie al Réginei şi rivalul despre care îmi vorbise necunoscutul. O trăsură aştepta pe chei. Călătorul cu ochelari s-a aruncat imediat în ea. Bagajele i-au fost puse alături şi unul dintre cei doi slujitori, înainte de a se urca în spatele trăsurii, îi spuse vizitiului:

— Porneşte şi dă-i drumul cât mai repede!

După ce au închis portiera, le-am spus:

— Domnilor, ştiţi, eu sunt cel care am cărat bagajele…

— Domnul conte n-are mărunt, zise unul, cu o mutră răutăcioasă, uitându-se la călătorul care, cu faţa ascunsă în mâini, părea sfârşit de oboseală.

— Dar, domnilor… am strigat.

— Vizitiu, ia-o din loc! strigă unul dintre ei.

Vizitiul dădu bice cailor; am fost obligat să mă dau iute la o parte ca să nu fiu zdrobit sub roţi.

Ce cruntă dezamăgire pentru mine! În mânia şi disperarea mea, am ridicat pumnul după trăsură, strigând:

— Mi-aţi furat pâinea, nenorociţilor! Mor de foame!

— Vino să mănânci, mi-a şoptit o voce la ureche.

M-am întors brusc. Era Ologul. L-am privit cu o uimire

amestecată cu teamă.

— Ei bine, hai, vino să mănânci, zise el din nou. Văd că eşti un flăcău hotărât. Ai un pumn zdravăn… îmi plac oamenii hotărâţi, care ştiu să lovească zdravăn! Astăzi îţi plătesc eu masa. Mâine o vei plăti tu, aşa că nu te simţi ofensat. Şi acum, la drum!

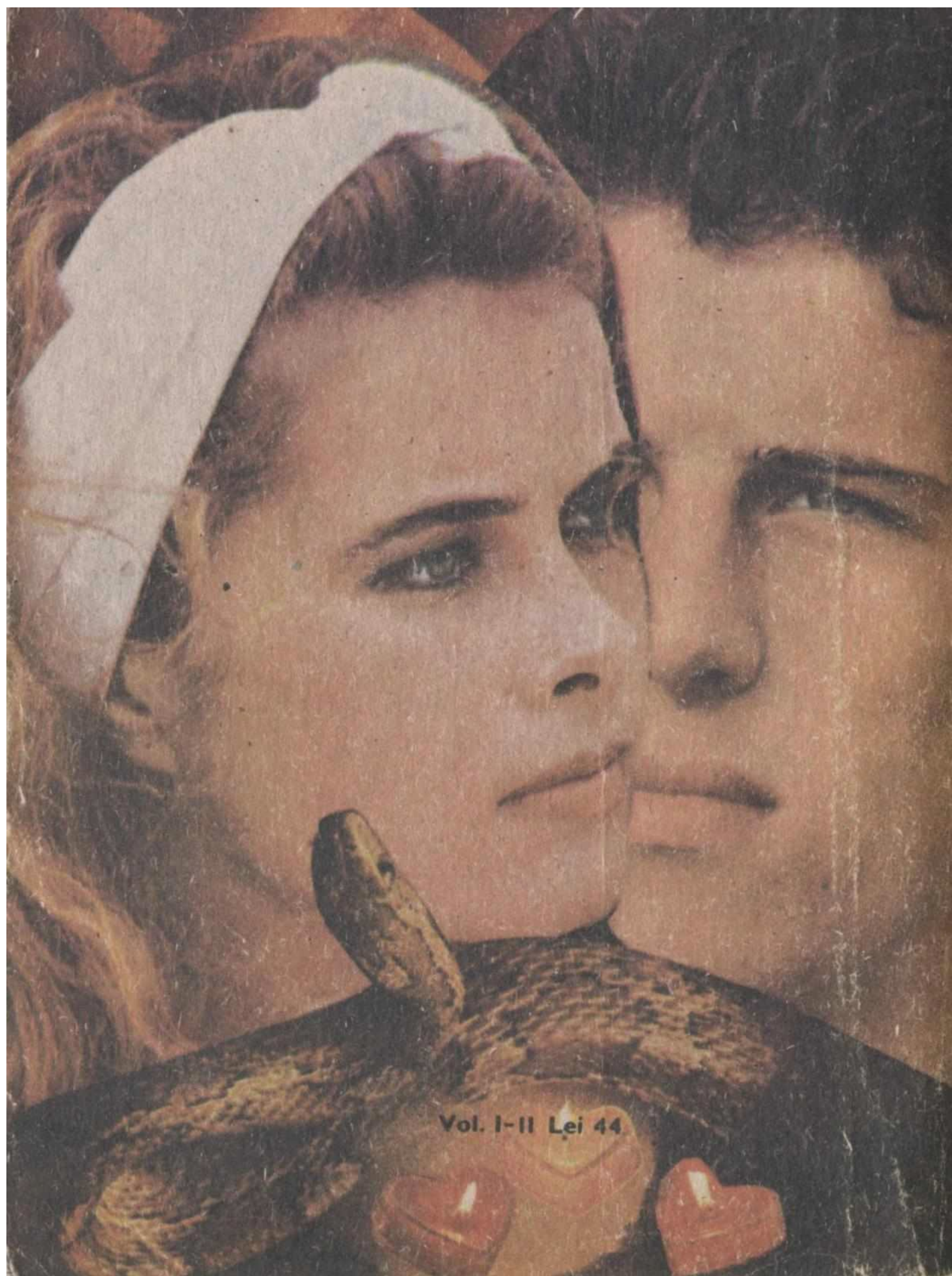
Mi-era foame… Aşa că am acceptat oferta Ologului.

CUPRINS

Lector: ANA BARBU
Tehnoredactor: CONSTANŢA VULCANESCU
Apărut 1987. Bun de tipar 26.XI.1986
Format 32/70×108. Coli tipo 15,5

Comanda nr. 60 334
Combinatul poligrafic „Casa Scânteii”
Piaţa Scânteii nr. 1 – Bucureşti
Republica Socialistă România

Vol. I-II Lei 44